

H. K. LAXNESS

SALKA-VALKA

Sajandi
raamat

HALLDÓR KILJAN LAXNESS

SALKA VALKA

ROMAAN

HESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1963

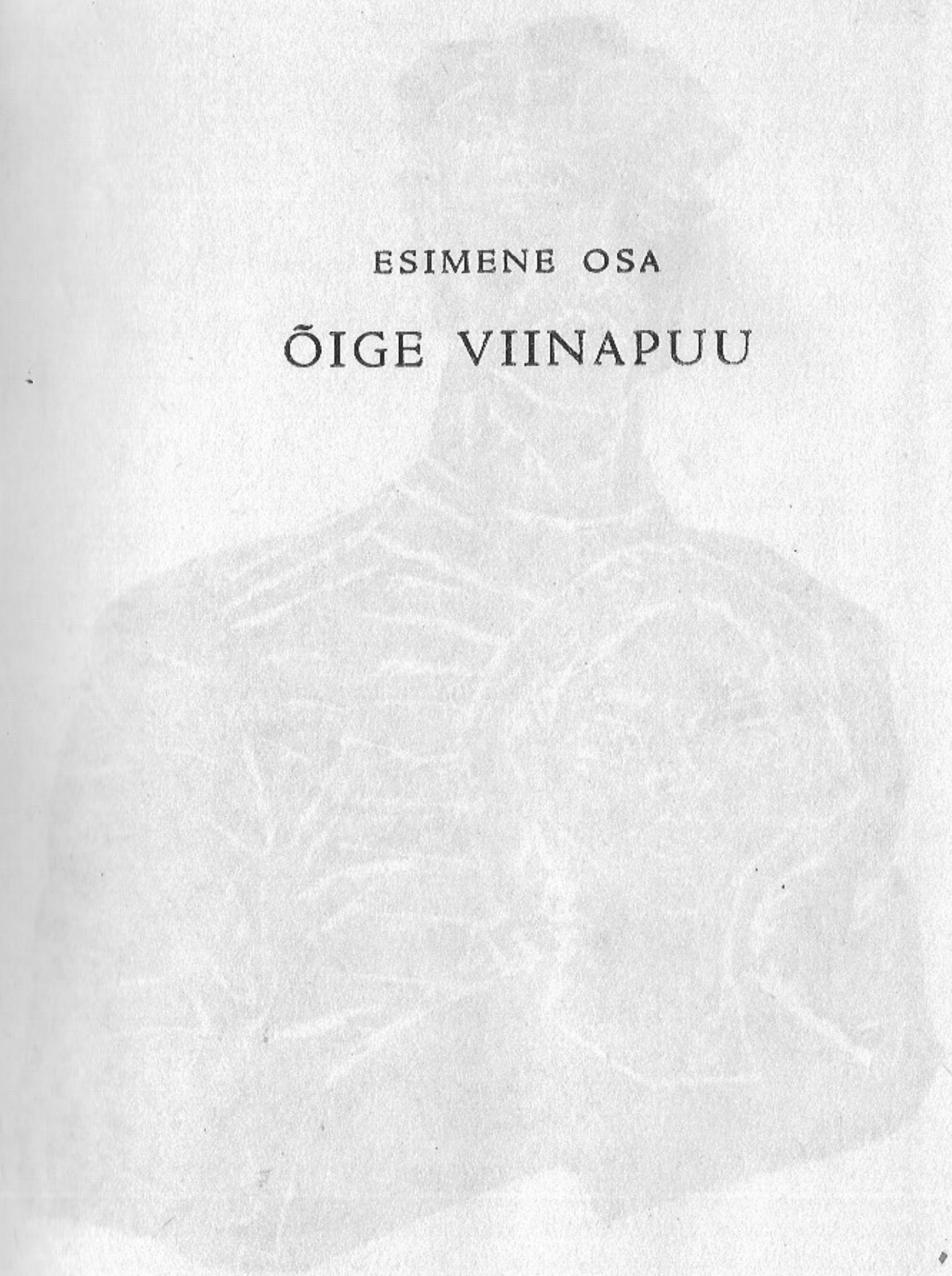
T
L 27

Originaali tiitel:
Halldór Kiljan Laxness
SALKA VALKA
Helgafell
Reykjavík 1959

Islandi keelest tõlkinud
H. Sepamaa

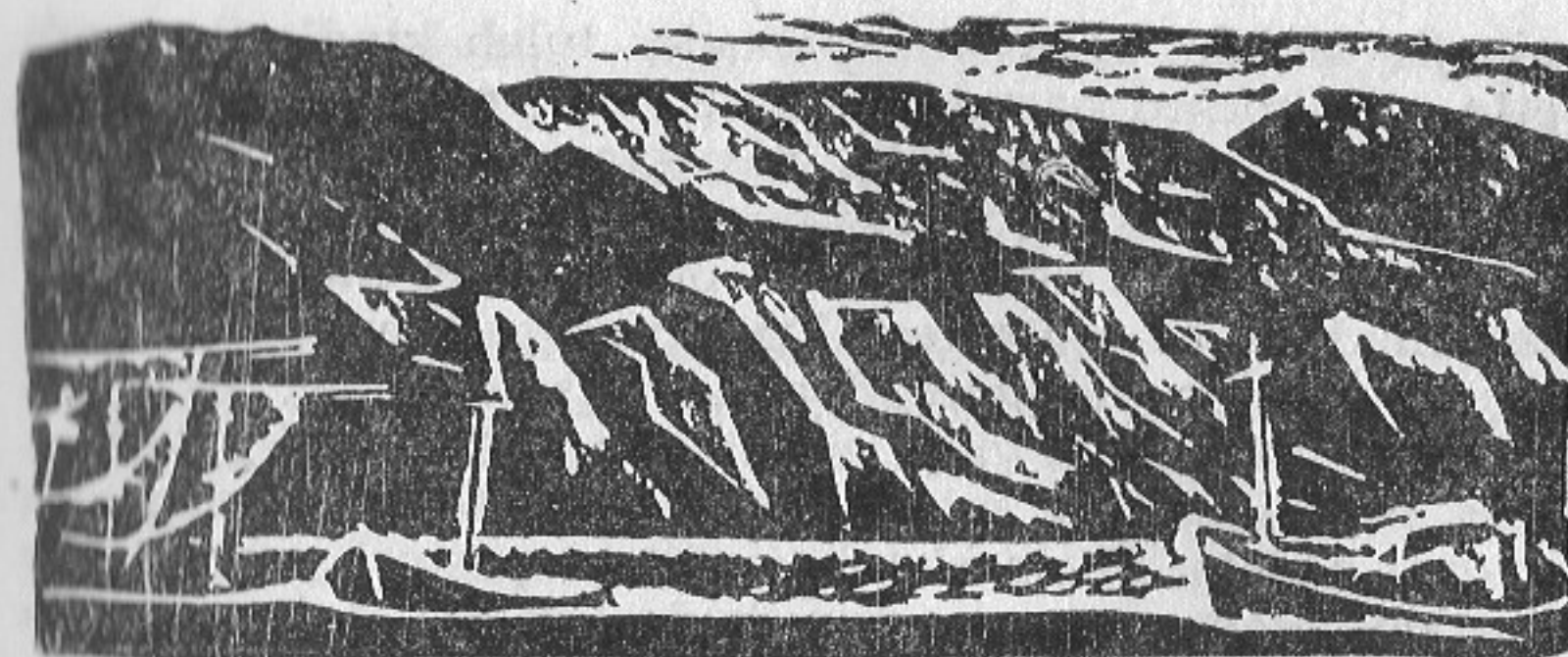
Illustreerinud ja kunstiliselt kujundanud
A. Keerend

ESIMENE OSA
ÕIGE VIINAPUU

ÓIGE VÍNNAPU

ESIMENE RAAMAT

ARMASTUS

1

Ilmastikule ja lainetusele vaatamata rühib rannasõidulaev edasi, tungib keset fjordi järskude kaljumüüride vahelt läbi, peab kurssi tähtede ja mäetippude järgi ning jõuab sõiduplaanis ettenähtud ajal Oseyri Axlarfjordi ääres, andes läbi lumetuisu vilet. Esimese klassi suitsetamissalongis vestlevad kaks Reikjavikist pärit soliidset riietunud pikamaareisijat eemalt asulast vilkuvate tulukeste üle, tehes seda umbes nõnda:

«Rõskel ning külmal südatalvisel ööl piki seda rannikut sõites näib, nagu ei võiks maailmas olla midagi nii armutat ja tähtsusetut kui säärane väike külake selliste kõrgete mägede jalamil. Kuidas siisuguses paigas õieti elatakse? Ja kuidas seal surrakse? Mis inimesed üksteisele ütlevad, kui nad hommikul ärkavad? Kuidas nad pühapäeviti üksteisele otsa vaatavad? Ja mis tunne peaks olema pastoril, kui ta jõulu ja lihavõtte ajal kantslisse ronib? Ma ei pea silmas mitte seda, mis ta ütleb, vaid õigust öelda seda, mis ta mõtleb. Kas ta ei taipa, kui tähtsusetu see kõik on? Ja mille üle peaksid küll mõtlema kaupmehe tütre, enne kui nad magama jäävad? Jah, millised rõõmud ja millised mured peaksid õieti pesitsema nende väikeste tuhmide tatt-

ninade ümber? Säärastes paikades tuleb kindlasti sageli ette, et inimesed näevad üksteise silmis peegelduvat veendumust, et elu on mõttetu. Sest igaüks peab tunnistama, et säärases kohas elada on täiesti sobimatu, sest seal ei ole tasast maad ega neid väikesi orge, mille mullapind on tekkinud jõe üleujutustest. Igasugune kultuur ja kõik elumugavused on võimalikud ainult tasasel maal. Säärases kolkas, kust kunagi välja ei pääse ja kus kunagi pole lootust mõnda võorast inimest näha, ei ole elult ilmapealgi midagi oodata. Mis saaks, kui näiteks pastori poeg tüdiks ära kaupmehe tütrese armunud olemast? Jah, mis siis saaks? Ma ainult küsin.»

Ent nüüd lükatakse paat kaldast ära ja mõned karmid rämeda häälega mehed, vurrud nina all, püüavad laeva külje alla pääseda. «Post ja reisija siia!» röögivad nad nüisuguse häälega, nagu oleksid nad mingid hirmsad mereröövlid, kes laevale kallale tungivad. Üks Reikjaviki proovireisija tõmbab oma saarmanahast mütsi üle kõrvade, paneb palitunööbid kinni ja ronib mööda nööriredelit ettevaatlikult alla. Paadimeestele ulatatakse poolik postikott.

«On see kõik?»

«Ei ole,» hüüab keegi ülalt tekilt. «Kolmandas klassis on üks tütarlapsenaisterahvas, kes ütleb, et ta maale tahab minna. Ärge neid maha jätke. Nad on kohe valmis.»

«Jah, aga meil ei ole kaupmees Jóhann Bogesenilt selle kohta mingit korraldust, et me ühe naiseniru pärast siin öö läbi peame vahtima. Reisijad peavad maaleminekuks valmis olema,» kostis see, kes oli paadimeeste vanem.

Siis vastati ülalt tekilt:

«Varem ei saanud seda naist koist välja. Ta oli merehaiguse tõttu krampides.»

Sellest hoolimata et keegi mingile Jóhann Bogeseni korraldusele viidata ei saanud, ilmus naine oma lapsega natuke aja pärast ikkagi laevalaele. Laps oli üsna korralikult villastesse sallidesse mässitud, naine ise aga sel põhjalaiuse kraadil reisimiseks silmatorkavalt kehvalt varustatud — seljas vana luitunud valmisriiete kauplusest ostetud palitu, mis talle liiga väike ning kitsas oli, jalas määrdunud puuvillased sukad ja kulunud poolsaapad, mis olid poolest säärest kinni nõõritud; teise rihmaga aga oli katki läinud, mistõttu selle säär lahtiselt jalaääre ümber lipendas. Pea

ümber oli tal seotud rätik, millel polnud nägu ega tegu. Ühe käega hoidis ta oma lapse käest kinni, teise otsas aga oli tal väike pamp, mis kätkes kogu tema maist vara. Hirmuga vaatas ta alla paati, mis ummiklainetel üles-alla õõtsus.

«Roni aga alla, naine,» ütlesid mehed.

«Jumal aidaku meid, armas Salka, kui me sinna alla peame minema.»

«Jah, aga pole mõtet seal pimedas tolkneda nagu haidkalade jaoks väljapandud söödad,» ütlesid mehed.

Keegi madrustest upitas lapse mööda nööriredelit alla, üks paadimees ronis poolde redelisse ja aitas sellele paati.

«Mamma, ma olen juba all,» hüüdis laps. «See oli hirmus huvitav.»

Seejärel toimetati samal viisil naine laevalt paati. Oma laiade puusade, jämedate jalgade ja üpris paksu tagumikuga tundus ta õige raske olevat — ühe sõnaga päris hiidnaine. Nägu oli tal oksendamisest ja merehaiguse piinadest hall ning lotakil, seevastu aga olid käed veripunased — punsunud nagu keedetud soolaliha.

Ema ja tütar asetati sõudepingile ühe aerutaja vastu. Naine ei pannud oma pakki sülest, et seda märjakssaamise eest paremini kaitsta. See oli vaid tavaline pooletündri-line kotiriidest kott, milles paistis olevat väike kast ja vahet ka mõningad riidehilbud. Lained tõusid ja vajusid, täiesti tühi paat õõtsus halastamatult ja naine vahtis hirmunult pimedusse, kuna tüdruk tema kõrval istus sootuks kartmatult. Viimane küsis oma emalt, kui paat parajasti ühe laine turjale kerkis:

«Mamma, miks me siin maale läheme? Miks me lõuna poole edasi ei sõida?»

Naine hoidis sõudepingist kõvasti kinni, sellal kui paat järgmisse laineorgu vajus, ning pööras oma hirmu täis näo pritsmete ja tuisuva lume eest ära, aga viimaks vastas siiski:

«Me katsume mõnda aega siin olla ja sõidame alles kevadel lõunasse.»

«Miks me kohe lõunasse ei sõida, nagu sa ütlesid? Ma rõõmustasin nii väga, et me Reikjavikki sõidame.»

Esimesel pilgul oli selle tütarlapse juures kõige omapärasem, et ta kõneles jämeda häälega, mis tundus pea-aegu meesterahva häälena. Tal oli kombeks nii rääkides

kui vaikides silmi ja suud kipra tõmmata; vahetevahel nõksutas ta pead ja tema jalad ei püsinud kunagi paigal; kogu tema keha oli täis ohjeldamatut tarmu.

«Kui me teelesime, rõõmustasin ma kogu aeg, et me läheme Reikjavikki ja näeme neid suuri värvitud maju ja uhkeid tube ja pilte seintel, nagu sa rääkisid, mamma. Ma tahaksin ühes niisuguses toas elada. Ja kõigil on püha-päevariided seljas, mamma, alati. Kas see ei ole siis tõsi?»

«On küll, aga sellegi poolest ei saa me kohe praegu edasi sõita, armas Salka. Mul on nii halb. Me jääme selleks talveks siia ja katsume endale mingit tööd leida. Kevadel ilusa ilmaga sõidame siis Reikjavikki.»

«Kas seal lõunas on siis alati ilus ilm? Ei, mamma, me peame nüüd kohe edasi sõitma. Kõigest veel viis päeva...»

«Mul on nii paha. Ja mis see teeb, kui me siia kevadet ootama jääme? Ma tean, et me saame ka siin hakkama, nagu me alati hakkama oleme saanud. Ära ole oma mamma peale kuri, et ta oma Salkaga kohe lõuna poole ei sõida. Me jääme kahekesi alati headeks sõpradeks.»

«Jah, mamma, aga sellest on ikkagi hirmus kahju.»

Siis vaatas nende vastas istuv sõudja tüdrukule otsa ja ütles:

«Me peame talitama jumala tahtmise järgi.»

Tüdruk vaatas talle paadipäras oleva laterna valget otsa, tõmbas näo krimpsu ja jäi vakka. Ning selle taevale meelepärase vastusega oli nende kahe matkaja reisi eesmärk otsustatud.

Ent kuna sõudja sõnad näisid ilma vastukajata jäävat, pidas ta nähtavasti tarvilikuks kuidagi vabandada, et ta oma sõitjate eraasjasse oli seganud:

«Jah, sellest ei tule mitte niimoodi aru saada, et ma seda väikest ja vaest alevikku võõrastele soovitan. Ometi ei ütle ma seda mitte omast käest, vaid pühakirja põhjal, et meie hea issand on see, kes igaühele meist öömaja muretseb. Tõsi küll, see alevik on üsna armetu. Ma olen siin orus ja alevikus elanud nüüd juba ligi viiskümmend aastat, puudub veel ainult kolm, ja kunagi ei ole siin midagi juhtunud. Aga jumal ei ole meid sellegi poolest unustanud. Ta on saatnud meile siia meie issanda Jeesuse Kristuse õnnistusrikka Päästearmee, et meile võimalust anda oma lunastaja üle rõõmu tunda. Varemalt oli meil siin ainult praost*, aga nüüd on ta vanaks ja väetiks jäänud. Nii tühine ja mõttetu kui elu maakolkas küll võib paista, aga ei saa siiski

salata, et seal, kus hinged Jeesuse risti ees põlvitavad, on tõeline jumala töötatud Kaanan. Või oled sa ehk juba päästetud?»

Naine mõtles järele, kuna paat fjordi lumelörtsistel lainetel ebameeldivalt ikka edasi tantsiskles, ja vastas viimaks:

«Ei, aga ma loodan, et jumal aitab mind ja on mu vastu nii armuline, et juhatab mulle mingi töö, nii et ma enesele ja tüdrukule vähemalt söögigi teeniksin. Võiksin ma sinu arvates siin alevis kusagil ajutiselt tööd leida?»

«Mis su nimi on?» küsis mees.

«Mu nimi on Sigurlina.»

Mees vaikis viivu, otsekui kaalutledes, kas säärase nimega naisel on võimalik siin tööd leida.

«Ilm läheb vist halvaks,» tähendas ta.

«Kuule, mamma,» ütles tüdruk. «Ma olen kindel, et oleksin veel herneid söönud, kui meil rohkem aega oleks olnud; ja ka soolaliha.»

«Plika on õige julge,» lausus mees. «Kui küsida tohib, kas olete lesk?»

«Ei.»

«Kui küsida tohib, miks te siis lõuna poole edasi ei sõitnud?»

«Ma loodan, et jumal on niisama siin Oseyris Axlarfjordi ääres nagu lõunaski,» ütles naine, lüües meest tema enese relvaga.

«On sul siin mõni sugulane?»

«Ei, aga ma loodan, et leian siin kusagil öömaja, sest ma võin selle eest maksta.»

«Sa peaksid end päästa laskma,» soovitas mees. «Ma ei tea, kas Päästearmee naisterahvastele muidu öökorterit annab.»

Nüüd oli kaldani ainult veel üsna vähe aerutõmbeid jäänud.

«Kas mees ei tahaks nii lahke olla ja mulle Päästearmeesse teed näidata?»

«Võib-olla saan sinuga isegi kaasa lipata,» ütles mees, «olgugi et pean kohe rannasõidulaeva lossima hakkama.»

Proovireisija esimesest klassist ronis nalja heites sillale ja kadus pikki samme võttes silmist. Kuid naine jäi silla otsa ootama, kott ühe käe otsas ja laps teise kõrval, kuni paadimees on valmis teda Päästearmeesse saatma tulema. Kunagi varem ei ole nii tähtsusetu naine maabunud nii

tähtsusetus paigas. Viimaks andis mees neile märku, et nad talle järgneksid.

Kõrged hanged, lumi veel vähe tallatud. Tuul oli vastu ja puhus neile lund otse näkku, nagu säärase inimestega on ikka ja alati. Nad möödusid paarist kalakuurist, keerasid paremale ja rühkisid piki fjordi edasi. Kalurionnide väikestest akendest vilkusid tuhmid tulukesed. Saatjal ei tulnud pähegi pakkuda end naise kompsu kandma. Viimaks jõudsid nad madala puust lobudiku juurde, millel oli suur hulk väljaulatuvaid osi ja juurdeehitusi; mõnest aknast paistis valgus.

«Sissekäik on seal,» ütles mees. «Ja kui sul pärastpoole siin alevikus midagi tarvis peaks olema, siis küsi kadett Gudmundur Jónssoni järele. Ma olen ka kaupmees Jóhann Bogeseni juures heas kirjas, ja kui ma sinu asemel oleksin, pöördaksin kõigepealt tema proua poole. See on väga hea naine. Tervita minu poolt kapten Andersoni. Head ööd. Ja kui sa proua Bogeseni juurde lähed, siis pead sa ka temale vana kadett Jónssoni tervituse üle andma — see hea inimene tunneb teda.»

Ema ja tütar läksid madalast majatrepist üles, jõudsid eeskotta ja hakkasid end lumest puhastama. Naine võttis rätiku peast, raputas seda ja kohendas oma ruugeid, sassis juukseid. Vasakut kätt ruumist kostis valje, õige vihaseid meeste hääli. Sellest hoolimata võttis naine südame rindu ja koputas uksele. Vähese ootamise järel hüüti sealt seest:

«Sisse, kurat võtku!»

Kõhklevalt, nagu vaestel inimestel on kombeks, avas naine ukse ja vaatas sisse. Ka plika vaatas sisse. Väikeste linata laudade ümber istus seal tubakasuitsus ja viinalehas hulk mehi, kelle ees laudadel olid niisuguste etikettidega pudelid, mis on igas sööklas ja kohvikus lubatud; olgugi et keegi sealviibijaist ei paistnud küll just lausa purjus olevat, viitas nende üldine olek siiski sellele, et tagumises püksitaskus on neil midagi kangemat. Mõned neist vaatasid pahaselt ukse poole ja ühelgi ei näinud erilist tahtmist olevat selle võõra naisega tegemist teha.

«Kas oleks võimalik eestseisjaga kokku saada?» küsis naine.

«Uks kinni! Siin ei ole, pagana pihta, sugugi ülearu soe.»

Ema ja tütar astusid üle läve ja sulgesid ukse. Seinal rippus Päästearmee kindrali Boothi pilt; teine pilt kujutas joodiku naist, kes surub last vastu rinda, et kaitsta teda

oma mehe eest, kes on tulnud koju, riided seljas lõhki, täis kui tatikas ja niisugune nagu peas, nagu kavatseks ta kõike pihuks ja põrmuks peksta. Peale selle oli seal kaunikuju- listel papitükkidel ilusa kirjaga taanikeelseid piiblisalme. Naine tõmbas taas käega üle juuste ja kohendas pisut oma riideid, et keegi ei võiks tema naiselikus väarikuses kahelda: ta polnud sugugi inetu naine, kuigi oli meresõidu vintsutustest veel õige kurnatud. Ja tema huuled, ehkki veel veretud, olid sellele vaatamata küllalt õitsvad, et maal viibivaid purjus meremehi kiusatusse viia, kuid ta tegi näo, nagu ei teaks ta sellest midagi.

«Mis tal tarvis on?» küsis üks meestest.

«Eestseisjat,» vastas teine.

«Jätke see minu hooleks,» ütles kolmas, pikka kasvu, tumedate juustega, rüügearmilise ja vasekarva näoga umbes kolmekümneaastane mees. Näojooned olid tal korrapärased ning teravad, ent tema pruunid silmad põlesid metsikult ja neist hõõgus toorest ohjeldamatust. Hääli oli tal tugev ning kume, aga ometi niisuguse varjundiga, mis vahel tundus päris lüürilisena, olles täielikus vastuolus tema jõhkra ning hoolimatu käitumisega. Tal olid sinised püksid jalas, hall kampsun seljas ja punane taskurätt kaelas.

«Tervist, mu kullake,» ütles ta ja kõditas naist soosivalt lõua alt, plikat aga nagu ei näinudki. «Kas tulite postilae- vaga? Võtke istet — ma teen teie heaks kõik, mis te tahate, ja isegi rohkem, kui te tahate, nii head kui kurja.»

«Teie siin arvatavasti peremees ei ole, sellepärast ei ole mul teiega midagi rääkida. Tahaksin ainult paluda, et te nii hea oleksite ja mind täiesti rahule jätaksite. Mul on tarvis rääkida eestseisjaga.»

«Eestseisjaga,» kordas mees aeglaselt ja irvitas oma kaaslaste poole, otsekui tahtes nende tähelepanu juhtida sellele, kuidas naisterahvaga tuleb rääkida. «Jah, ülepea paistab mulle, et ma olen siin samasugune peremees nagu iga teine, ma mõtlen, kogu selle aleviku peremees ülepea. Mu mõistus ei võta ülepea kinni, kuidas see alevik ilma minuta hakkama võib saada. Ma olen kaubalaevadega New Yorki seilanud ja ma olen Aafrikas valaskalapüügil olnud, aga kui ma sulle täit tõtt pean ütlema, siis kutsus see alevik mind enese juurde tagasi, sellepärast et ta ilma minuta elada ei saa, ja mina kutsusin ta enese juurde tagasi, sellepärast et ma ilma temata elada ei saa. Nii et kui teil siin alevikus asja on, siis peate õigupoolest minu poole pöör-

duma. Kui keegi võõras Oseyri Axlarfjordi ääres tuleb, siis tuleb ta kõigepealt minu juurde. See alevik on minu oma ja mina olen selle aleviku oma. Välismaalased haaravad noa, mina ei haara nuga kunagi. Välismaalased hiilivad su selja taha, mina ei hiili kunagi kellegi selja taha. Keegi ärgu arvaku, nagu oleksin ma hirmu pärast koju põgenenud. Ilmapealgi. Ma olen seitsme välismaalasega paljaste kätega võidelnud paari saabaste pärast — tead, sihukesed kõrgete kontsadega, kitsaste ninadega ja pael üle põia. Aga sellest me enam ei räägi. Tahad õlut?»

Sigurlinal oli raske otsa kätte saada, kas mees on purjus või peast põrunud või on ta tõepoolest see, kelle ta ütles enese olevat, ja mängib siin alevikus esimest viiulit. Ta rääkis oma võimust nii selgelt ja kindlalt, et oli raske uskuda, et ta nalja teeb. Kuid tema suureline jutt ja punane taskurätik kaelas olid siiski liigaveidrad, et Sigurlina neid täielikult uskuda oleks võinud.

«Need pidid küll õige kallid saapad olema,» tähendas üks mehe kaaslastest. «Kas neil midagi sees ei olnud?»

«Teadagi oli nende sees naisterahvas, va ahvipärdik, ja veel õige matsakas.»

«Ma tahaksin siinse eestseisjaga, kapteniga kokku saada. Kas keegi ei taha nii hea olla ja mind aidata?»

«Milleks see kärsitus? Muidugi oli saabastes mulatt. Ja kui ma teile tõtt pean ütleva, siis oli ta rohkem must kui valge. Välismaalased võivad sihukestega ju leppida. Aga mina ütlen enese kohta: Oseyri Axlarfjordi ääres. Ja ma tulin oma kodukülla jälle tagasi, ja tema on minu oma ja mina olen tema oma. Jóhann Bogesen, ütlete teie, — mis kurat Jóhann Bogesen mulle korda läheb? Mina püüan oma kala, tema maksab mulle palka. Mis teab tema, kes ma olen? Tal ei ole minu kogemusi, minu hinge, minu rammu. Ma ei hooli tema tubadest, tema naistest, tema lastest, tema kaladest. Minu omad on need mäed ja see org ja see meri ja see alevik ja see rahvas ja see maja, — nad on mul siin, vaadake, südames, kopsus, veres. Mis on tema? Ta on siia väljast sisse rännanud ja selle läbi rikkaks saanud, et ajas pankrotti välismaa firmad, keda ta siin esindas. Paberile kirjutatud arved ja pankade kviitungid — see on kõik, mis tal on. Mis talle jääb, kui mõni Reikjavíki pank korstnasse lendab? Kerjakott. Mina aga olen see, kes ma olen, samuti nagu fjord ja mäetipud, püügikohad ja rannariba, mille vesi tõusu ajal üle ujutab, ja kõik, mis

rannal sünnib. Kas arvate, et ma olen nagu need vaesed narrid, kes tema peale sellepärast kadedad on, et neil endil veres särtsu ei ole? Kas arvate, et näiteks fjord Jóhann Bogeseni peale kade on, või Axlartinduri tipp, mis üheainsa püügihooaja jooksul viiskümmend tormi läbi teeb? Minu oma on meri, minu oma on rand ja see alevik ja taevas aleviku kohal kõigi tema ilmadega, mis tulevad ja lähevad, — ja minu oma on ka Jóhann Bogesen, kui ta istub tugitoolis, pensnee ninal, ja rehkendab mu palka.»

Naine oli selle jutu järel veel rohkem kahevahel, kas see mees on täie aruga, ega leidnud teist nõu kui oma palvega, et ta eestseisjaga kokku võiks saada, tema kompanjonide poole pöörduda.

«Ah, jäta juba see loba,» ütles mees oma aeglase häälega, mis kõigest hoolimata kätkes siiski kummalist imeväge ja viis kuulajad nagu mingisse isepärasesse maailma, millel on oma taevast ja oma meri, kuid keset seda kõledat, soolast, halli külmust põlesid tema silmad, metsikult ning taltsutamatu, otsekui selle ebateadliku elu sümbolid, mis ei hooli millestki ja millel ei ole muud eesmärki kui olema, mis ei küsi ei minevikust ega tulevikust.

«Mis kasu arvad sa temasugusest usklikust pärdikust saavat? Mu ema lugese kogu eluaeg jutluseraamatuid ja oskas seitsekümmend issameiet, aga sellest hoolimata pidi ta kaks siga andma, et vanaduspajukile saada. Ma ei tea, kust sa tuled või kuhu sa lähed, aga Päästearmeesse uskumine on vilets usk, ja igaüks pettub, kes siin alevis ennast nende näruste usumeeste ja evangeeliumikrattidega seob — varem või hiljem saad sa seda näha, mu armas. Tule oma muredega minu juurde ja põlvita minu ees, aga mitte taani ristide ja ristihullude ees. Kui sa minule öelda ei või, mis sul asja on, siis ei saavuta sa midagi ka ketserite juures, — mina olen meri, mis vastu seda randa uhub, mina olen tuul, mis nende mäetippude ümber tuhiseb, mina olen tõus ja mõõn, mis siinsel rannikul valitsevad. Tule mu tugevate, truuduseta käte vahele, kallim, ja ma täidan kõik su soovid ja uputan kõik su mured.»

Nende sõnadega võttis ta naise ümbert kinni ja suudles teda huultele.

Kuid see oli rohkem, kui plika suutis rahulikult pealt vaadata, ja enne kui tema ema jõudis mehe käest lahti rabelda, hakkas väike tüdruk viimast rusikatega taguma.

«Sa oled kole ja hull, jäta mu ema rahule ja kasi meie juurest minema.»

«Oh, väike linnupoeg,» ütles mees, paljastades oma suured kollased hobusehambad, kõik täiesti terved, ja haaras tüdruku sülle, surus temagi vastu rinda ning suudles teda põsele, kuna tema kaaslased puhkesid täiest kõrist naerma.

«Nüüd on mu tädi juures Merekojas söögiaeg käes ja ma pean minema,» ütles ta niisuguse häälega, nagu oleks ta kindel, et kõigil on sellest väga kahju. «Aga kui teil midagi tarvis peaks olema, siis pidage meeles, et ma olen see, kes ma olen.»

2

Ent keegi oli naise peale siiski halastanud ja kaptenile sõna viinud, sest niipea kui too jultunud sell ukse taha oli kadunud, ilmus peremees kohale. See oli üks neist kõhetutest usumeestest, kes on majavalitsejaks nagu loodud — kainelt mõtleva inimese kortsud tema laubal ja silmalaugude salapärase tukslemine olid vastukaaluks tema silmade vagale leerilapseilmele ja mesimagusale naeratu-sele.

Ta seletas, kui raske on tal «praegustel asjaoludel» naisterahvastele peavarju anda, öeldes, et see asutus on eranditult meremeestekodu ega ole seepärast daamidele sobiv koht.

«Ma võin maksta,» ütles Sigurlina.

Selles kapten ei kahelnud, püüdis aga talle selgeks teha, milline on selles majas ruumide jaotus: siin näeb ta meremeeste koosviibimistuba, see uks seal viib koosolekusaali, too teine kööki ja kapteni perekonna eluruumidesse. Teisel pool eeskoda on meremeeste magamistuba kümne koikuga, mis praegusel hetkel kõik kinni; vähe sellest — viimastel öödel pidanud isegi teenindav personal oma voodid loovutama: praegu saabuvat rohkesti meremehi, sest kalapüügi-hooaeg on algamas.

«Kadett Gudmundur Jónsson palus teid tervitada,» ütles naine. «Ta loodab, et te leiate mingi nõu.»

Kuid kapten ei näinud mingit väljapääsu ja palus Gudmundur Jónssonit ka enda poolt tervitada.

Ent naine ei paistnud suu peale kukkunud olevat ega andnud järele:

«Olgugi et Päästearmee ei saa mulle ulualust anda, tean ma ometi, et ta ei ole nii kalgi südamega, et keeldub Balka-taolisele süütule tütarlapsele peavarju andmast ja ajab ta südatalvel tuisu ja pimeduse kätte, ja seda kolm nädalat pärast õnnistegija kalleid jõulupühi.»

Kuid sellest hoolimata et hiljuti jõulupühi oli peetud, ei leidnud kapten küsimusele muud lahendust kui paluda jumalat, et see oma headuses ja heldes tarkuses ema ja tütre õomaja eest hoolitseks, tegi teatavaks, et natukese aja pärast toimub siin majas õnnistusrikas koosolek, ja soovis kogu südamest, et jumal neile selle kestel mingi armuliku idee annaks. Ta ütles, et varsti kaetakse laudad, palus naist Jeesuse nimel lauda istuda ja läks siis ära.

Nad sõid ühes nurgas, tütar suure isuga, sest ei meri ega maa polnud suutnud temalt söögiisu võtta, ema sellise tule-musega, et tema seni väsinud näol võttis taas jume ja elujõud kindlalt aset; puna ilmus vähehaaval tema huultele ja põskedele. Ülepea omandas kogu tema olemus vähehaaval rohkesti naiselikku iseteadvust, — ta tegi koguni oma palitu nõobidki lahti, mille all tal oli lillalise mustriga pluus, mis tema külgetõmbejõudu õige suurel määral tõstis, kuigi oli üsna kortsus ning määrdunud. Ja mida kauem söömaaeg kestis, seda tihemini heitis ta pilke meeste poole, kes aplalt toitu kugistasid, lärmakalt käitusid ja iga kord, kui keegi neist midagi kahemõttelist ütles, valjusti naersid ning tema poole vaatasid.

Väike plika oli vabastanud end sallidest, mis tal õlgade ja pea ümber olid mässitud. Tal olid üksnes need laua-kõmbed, mis loodus talle oli õpetanud, tema käed olid kondised ning mustad ja ta määris nad keedetud kala süües veelgi rohkem ära. Üldse oli ta liiga suure kondiga, nagu vasikas või hobusevarss, ja tema jäsemetel, pikkadel ning lohmakatel, polnud muud sarmi kui see, mis oli tingitud nende püsimatust loomusest ja kartmatusest, enesekindlast liigutustest. Tema rebasekarva juuksed olid seotud kahte patsi, selged, peaaegu vesihallid silmad vilasid ühest kohast teise ja lai paksude, alati märgade huultega suu liikus ülearu palju, kui ta rääkis; tema naeratus, mille puhul paljastusid ta tugevad hambad ja torkas silma energiline lõug, sarnanes peaaegu grimassiga, kuna tema silmad ahenesid seejuures kaheks piluks. Ent sellest noorest, pooleldi veel väljakujunemata näost paistis ühtaegu ka meelekindlust ja trotsi, ning kui tema käed olid tegevuseta ja ta ei

rääkinud, siis piilus ta uurivalt ringi ning kuulatas hoolega või tegi teadmatult grimasse ja kõigutas mõtteid mõlgutades pead; kogu tema noor olemus kees elujõust üle.

Natuke aega pärast sööki paluti kõik koosolekusaali: kümme seljatoeta pinki ja teises otsas väike estraad, selle kohal otsseinal Päästearmee vapp, ühel külgsel Päästearmee pika habemega kindrali ja selle naise pilt, teisel lühikese habemega Jeesuse Kristuse, kõige au ja hiilguse kuninga pilt, ilma naiseta. Estraadil istusid toolidel mõned ohvitserid ja nende kõige ustavamad kaaslased ning ajasid uskliku lõbususe ja jumalakartliku naeruga omavahel juttu. Sigurlina ja tema tütar võtsid istet ühel kõige tagumisel pingil. Rahvast tuli üha juurde, mõned samast hoonest, mõned väljast, mehed kas pühaliku ning vaga või jumalakartmatu ning muretu näoga, tüdrukud argipäevases riietuses, noored ja keskealised; kõrvu tulles ja üksteisel käe alt kinni hoides piilusid nad ümberringi, sosistasid ning kihistasid siivselt naerda, istusid maha; mehed nende selja taga moonutasid nägu ega saanud hoiduda neid külje pealt koeruse pärast pisut näpistamast, kuid saalis valitsev harras õhkkond pigistas tüdrukutel just sel hetkel, kui häälepaelad pingule hakkasid tõmbuma, hinge nii kinni, et kiljatused jäid tulemata või muutusid näomoonutuseks, mis pidi näitama karske naiseloomuse suurt vastikustunnet ja halvakspeanu meeste sigaduste suhtes. Käidi ringi ja pakuti viimast «Sõjahüüu» numbrit, mis peastaabist kohale oli jõudnud; mõned eksemplarid olid arve peale ostetud Jóhann Bogeseni juurest, rebiti nüüd katki ja kägrutati kuulikesteks, millega siis koosoleku ajal tüdrukuid pommitati.

Kiitkem nüüd issandat, kuulgem ta häält!
Kiitkem nüüd issandat, ikka ta hää!
Oh, isa juurde tulge poja surma pärast,
ja laulge kõik ta kiituseks nüüd rõõmu säras...

Oh, mis ilus laul! Eks ole tõesti jumalik, et tulnud niimoodi külmast, pimedast, lainetusest ja teadmatusest, võib uputada oma mure ja ahastuse neisse sulnitesse muusikavoogudesse? Oh, neid õndsaid, päästetud inimesi oma pillidega seal ülal estraadil näha — see oli tõeline jumala heiastus! Peale kapteni ei tundnud Sigurlina neist kedagi, aga kui ta mõnda neist lähemalt silmitses, ei suutnud ta näha, et nad inimlikult seisukohalt temast ja temasugustest

paremad oleksid, aga jumala silmis pidid nad sel põhjusele ikkagi palju rohkem lugema, et nad Jeesuse olid leidnud. Milline ilu, rõõm ja kunst peab selles olema, et oled leidnud Jeesuse ja oskad mandoliini mängida või vähemalt trummigi lüüa! Milline ime, et ka too suur punase näo ja esileulatuvate hammastega naine, kes seisab seal kapteni enese taga, on leidnud Jeesuse ja võib seal ülal estraadil viibida ning laulda! Ainult ebameeldiv oli näha, kuidas tüdrukud ja poisid sõandasid käituda; poisid kogu aeg aina kiusasid tüdrukuid ja said hakkama kõiksugu tempudega, tüdrukud tegid küll näo, nagu laulaksid nad kaasa ega märkaks midagi, aga sellegi poolest olid neile poiste vigurid meeltemööda: nende laulus polnud põrmugi tõsidust, vahel nad otse kriiskasid ja kihistasid siis selle üle naerda. Innuka tähelepanuga jälgis Salka Valka kõike, mis saalis toimus, ja tal oli raske rahulikult istuda; eriti kange tahtmine oli tal üht inetut mustade juustega meest läbi kolkida, kes püüdis pinki, millel istus neli tüdrukut, kogu aeg jalaga ümber lükata. Ta sai sellest niimoodi aru, et mees teeb seda pelgast õelusest, ega mõistnud, miks tüdrukud teda valju häälega ei sõitle või tema peale kaptenile ei kaeba. Samuti ta ei mõistnud, miks mehed kõiksugu koledaid hääli tegid ja mõned tüdrukud itsitasid, teised «vuih» hüüdsid, kui esimene laul lõppes ja kapten suletud silmi mingis keeles, millest Salka Valka aru ei saanud, härdalt palvet hakkas lugema.

Kui mühisev tuul mere vahule ajab,
ja taevas on pilves ning lõpmata sajab,
kui viimnegi sõber mind maha ka jätab,
siis, Jeesus, su juurde ma tulen.

Kui üksinda rändan ma lumisel tundrul
ja raske on süda ja kurb on ka meel mul,
kui lootus on läinud ja lõpp kõigil rõõmul,
siis, Jeesus, su juurde ma tulen.

Kui kangesti ihkan taeva saalide poole,
kui häda ja viletsus kurvaks teeb meele,
kui valu ja ahastus köidab mu keele,
siis, Jeesus, su juurde ma tulen.

Seejärel astus estraadi servale keegi kõhetu naine, näjaste silmade ja läbilõikava häälega, kibe joon suu ümber, nagu oleks tema huulte kirjutatud: «Kui mõru oled sa, oh issand.» Aga kui ta rääkima hakkas, sulges ta šefi ees

kujul oma näljased silmad, tõstis näo taevase kuninga poole ja laskis lunastuse naeratusel oma murest murtud pea peale paista:

«Oh, kui palavalt ma armastan oma õnnistegijat, et ta laskis oma verd voolata mu hinge sisse. Ma olen talle südamest tänulik, et ta mind imelikke teid mööda oma risti juurde juhata. Mul on hea meel tunnistada, et kui ma palves ja lapselikus usus vaimus Jeesuse juurde tulin, asus minusse tõsine ja täielik teadmine, et mu patud on mulle andeks antud, täielik teadmine, et mul on jumala lapse õigused, ja et ta kedagi ära ei tõuka, kes niimoodi lapse kombel tema juurde tuleb, vaid et ta kõigile samasuguse kindla teadmise annab nagu minule, jah, ilma et keegi seda ära oleks teeninud, annab ta tõelise rahu, tõelise lunastuse — otsige teda, kuni ta on leida.»

«Jumalale tänu ja au ja kiitus, Jeesuse nimel halleluuja,» ütles kapten. Ning kadetid, leitnandid, lipnikud ja seersandid ülal estraadil, samuti lihtsad reamehed, kes koos patustega pealtkuulajate pinkidel istusid, kordasid: «Halleluuja!» Kaks patust avaldas oma heakskiitu söögikõri kaudu. Seejärel teatas koosoleku juhataja, et nende armas õde Jeesuses Kristuses, kadett Thórdis Sigurkarlsdóttir, tahab mõne sõnaga koosolijate poole pöörduda.

«Mära-Todda, Märä-Todda,» sosistati saalis, ja matsakas punase näoga naine, kel olid etteulatuvad hambad, trügis nüüd kaptenist mööda, ajades ühe trummi ja kaks mandoliini maha. Tal oli suurte sõõrmetega nosunina, ja kui ta oma näo issanda poole tõstis, oleks võinud vihma talle otse ninaaukudesse sadada. Ta oli islandi rahvariities, lai erepunane siidpael vööl, ja paistis, et keharammult ei jää ta maha ühestki mehest.

«Oh seda õndsust,» alustas ta iga sõna venitades ja sulges pooleldi silmad, käed kõhul risti ja ise otsekui seitsmendas taevas, nagu purjus peapiiskop, kes kuningliku fregatiga merele on sõitnud. «Oh seda õndsust!» Ja siis kasvava paatosega: «Kui oled Jeesuse juures, kui võid istuda tema jalge ees, selle armsa, selle suursuguse, selle maailmakuulsa ohvritalle jalge ees, kes minu pärast on lasknud oma südamest verd voolata, nagu siis, kui sügisel süütut lammast tapetakse. Oh seda õndsust, kui võib maitsta seda südant, mis kisti tal rinnust, täis armu ja tõde, nii et sealt tuli verd ja vett.»

Ning pärast seda värvikat, kujundirikast sissejuhatust,

mis oli tulvil ilukõnet, sattus ta seal estraadil seistes viivuks ekstaasi, nagu taeva poole, viibides jumala juures, silmad suletud. Kuid siis ajas ta silmad pärani lahti ja puuris oma pilgu paadunud, muretusse uskmatute rämpsus oma jalge ees, tõmbas suu viltu ja ähvardas rusikatega, nagu mees, kes lammaste sügisel mägedest kojuajamisel valmis on nende pärast kaklusse astuma, ja tõstis uuesti häält, mis seekord pühast vihast värises.

«Aga teie, teie,» müristas ta, «teie, kes te siin talle ees seisate, süda täis rooja, mis on teil sellele õnnistatud ihule vastu panna, kust verd ja vett tuli? Verd ja vett! Te seisate sel tunnil siin talle trooni ees, kauni vereoja ees, mis ükski on võimeline teid kõigist teie hinge katkumuhkude rüüpestest paisetest puhtaks pesema. Kas te mõtlete, et see, kes katsub läbi südamed, neerud ja kopsud, ei tunne teie südameid, neere ja kopse? Kas te arvate, noored naisehakkajad, kes te sel ettekäändel salaja Päästearmeesse hiilite, et solgiämbreid mere äärde lähete viima, selle asemel aga need siia püha Päästearmee akende alla ritta seate, kuna te ise Päästearmeesse ulakusi tulete tegema, — kas te olete nii lihtsameelsed, et arvate, et Issand on nii lühikese nägemisega, et ta ei näe, et te tulete tema püha palge ette üksnes selleks, et siin poistega amelda... («Pea lõuad, Märä-Todda,» kostis keegi kuulajate hulgast ja lisas üsna tarbetult juurde, et sellest ei ole veel kuigi palju aega tagasi, kui ta ise end igale esimesele vastutulijale, nii välismaisele kui kodumaisele, siin alevikus kaela viskas.) Ja ma ütlen, et sa valetad, va enneaegne varss, kellest kogu su eluajal veel kunagi mingit kasu pole olnud ega iialgi saa olema, ei siin ega teises ilmas! Maailma sõim ja mõnitus minusse ei hakka, sest ma armastan nii väga oma õnnistegijat, kes on päästnud mu maailma lõbudest ja kuradi kavalatest riugastest.»

Seejärel vaikis ta viivu, ja kui ta uuesti alustas, oli tema hääle leebem ning leplikum: «Kui ma vaatan oma patte, oma kohutavalt suuri patte jumala ees, siis tahaksin soovida, et võimalikult paljud võiksid sellest vabadusest ja sellest tõelisest rõõmust osa saada, mille osaliseks inimene saab, kui ta risti ees tõelises alanduses oma ihu ja südame põlvedele laskub. Jumala tall on mind oma kaitse alla võtnud, ja sel suurel päeval, kui ta pilve peal tuleb mu südant, mu neere, mu kopse ja mu kõhtu läbi katsuma, ei ole mul enam midagi karta. Ja mis ma enne teile, mehed, ütelda

unustasin, seda tahan ma teile öelda, et te ei ole sugugi paremad kui naised kogu nende amelemise ja eputamisega — te ropendate ja vannute jumala palge ees, te mänge igavese kohtu ees kahtkümmend üht ja vedelete püha kolmainisuse ees viinakrampides. Aga tõesti, tõesti ütlen ma teile, et tema on ainus viin. Ja kes ennast purju tahab juua, see joogu end purju temast. Vaadake seda viinamäe isandat, tõsist töömeest, vägevat Jeesust Kristust, oma õnnistegijat, kes jumala viha kobaratest mahla pressib; ta on väsinud ja kurnatud, higi voolab tema õnnistatud otsaesiselt. Tulge nüüd, naised ja mehed, tema viinamäele, enne kui hilja on, tulge, eksinud hinged, pihitooli siia estraadi ette ja laske Issanda ette põlvili, enne kui on hilja. Sest liiga hilja on kahetseda pärast surma, kui põrgutuli on hakanud loitma teie hinge jäledates paisetes. Aamen. Halleluuja.»

Selle hiilgava, ühtaegu taevase ja maise jõuga peetud kõne ajal, mis Salka Valka tähelepanu algusest lõpuni täielikult köitis, juhtus niisugune lugu, et üksisilmi kõneleja poole vaatava Sigurlina silmad löid ekstaasis särama ja ruunid, mis halastamatu maailm tema näkku oli raiunud, igaviku argumentide mõjul tasandusid. Samuti kadus enesekindlus, mis meeste juuresolekul tema ilmesse alati teatava pinevuse tõi, ja naist, kes oli unustanud aja, ruumi ja mured, valdas sõnatu ning hirmuga segatud abitus, sarnane surivoodis olija abitusega.

Ja enne kui ta oli mahti saanud sellest ekstaasist ärgata või selgusele jõuda, mis temaga on juhtunud, algas järgmine laul, laul ainsast õigest viinapuust, mis oli valitud ilmselt võrdluse tõttu, mille Mära-Todda äsja Jeesuse Kristuse ja ainsa õige viina kohta oli toonud:

Oh viinapuu õige, sa alati haljas,
ma olen üks oks sinus, toidad sa mind.
Nii rõõmus kui leinas sust kinni ma holan.
Mu südame Jeesus, kuis armastan sind!

Oh viinapuu õige, sa alati haljas,
kõik mahla ja iõu annad sina ju mul'.
Su südame iures ma lohutust leian.
Mu armastud Jeesus, ma truu olen sul'.

Oh viinapuu õige, sa alati haljas,
mis iial ei kuiva, su küljes ju ma.
Kui palavus suur ja ma lämbumas olen,
siis pakud mul' varju ning jahutust sa.

«Nüüd laulame kõik koos,» ütles kapten, näost punane, suures liigutuses, silmad säramas, ning hääles ja ilmes, millega ta seda ütles, oli midagi himurat, peaaegu liiderlikku — niisama hästi oleks ta võinud öelda: «Oh, joogem end sellest magusast viinast kõik purju, sest homme ei ole meid enam.» Ja kõik hakkasid kaasa laulma; isegi nõdrausulised ja jumalakartmatud kisti kaasa, sütitatuna viisi ja sõnade hüpnootiseeriva rütmi võlust ning täielikus kooskõlas eeslauljate ja pillidega:

Ei ole teist viinapuud säärast,
kui sina, oh Jeesus, mul oled.
Ei iial ma lahti sust lase,
ma sinuga ühte ju kasvand.

Tähtsusetu naine, kes oli sattunud siia täiesti tähtsusetule rannikule, tulles otsekui mingi voogudest kantav ese kusagilt tundmatust paigast, ilma et ta mingi kindla sihtkoha poole teelgi oleks olnud, — mõistagi oli tal oma heitlusi olnud, nagu paljudel siin raskes maailmas, kus jumal üksikisiku õlgadele nii ränki koormaid laob, mõistagi oli tal üht-teist südametunnistusel ja mitte just kõige ilusamat, sel naisel, kel polnud ei kodu ega peavarju; sääraseid inimesed on alati pattudega koormatud, temal aga oli kaasa ka veel saatusliku armastuse elav tõendusmaterjal, mis talle ühiskonna selja taga kaela oli määratud. Ja kui inimese minevik on tuhas ning tulevik tules, mis võib siis olla hunnitum, mis võib olla rõõmustavam kui usu trööst, mida tootab Jeesuse lunastav veri? Mida väetimana end inimene selle suure vaenuliku maailma suhtes tunneb, seda hunnitumaks muutub õnnistegija, ja Sigurlina oli nii väeti, nagu inimene üldse võib olla. Ja kui need seal on Jeesuse läbi lunastatud, miks siis temagi ei või lunastatud saada? Jeesus on väetite igavene ja ainus, õige ja tõsine viinapuu, ja täna õhtul pakutakse Sigurlinale võimalust saada üheks oksaks, mis on selle viinapuu küljes ning võtab temast kogu oma mahla ja elujõu. Sigurlina oli tundmatul rannikul endale ööseks peavarju otsinud ja peaaegu meeleheitel olnud, aga siis tuli Jeesus ja avas talle oma süle ja pühkis tema näolt kõik mured, nagu värske ning kuiv idatuul kaotab sääsepiste kupud. Ja nõnda juhtus siis, et õndsuse pärast, mis teda Jeesuse heldes süles ootas, unustas Salka Valka ema kogu maailma ning taarus nagu unes pihitooli, et esimest korda õnnistegija ette oma ihu ja südame põlve-

dele laskuda. Plika aga jäi ammuli sui istuma, kissitades silmi ja kõigutades pead. Pihitooli tulid ka mõned teised hinged Päästearmeest, vajusid naise kõrvale põlvili ja nuttid ning palvetasid temaga koos, kuna koor mängis pilli ja hakati valju häälega seda ülevat võidulaulu laulma:

Oh õnn, oh õnn, me võidulaulu laulame.
Oh õnn, oh õnn, jah, Jeesu vere läbi.
Sest tema mu eest piinasurma sai,
et taevatee mul oleks tasane ja lai...

Koor:

Mind oma juurde võta, issand,
mind oma risti vastu suru!
Mind oma juurde võta, issand,
mind vastu oma haavu suru!

Aga kui laul siinamaale oli jõudnud, pani Salka Valka äkki tähele, et saalis olid mõned õdusad ümberpaiknemised aset leidnud ja too inetu mustade juustega mees, kes varem oli püüdnud pinki ümber lükata, istus nüüd kahe tüdruku vahel ning hoidis mõlema ümbert kinni; mis aga plikat kõige rohkem imestama pani, oli asjaolu, et see näis tüdrukutele meeldivat. Teises kohas suudles keegi mees üht tüdrukut täiesti avalikult kaelale, kuid see tegi näo, nagu ei märkaks ta midagi, ja laulis edasi. Salka Valka poleks uneski võinud aimata, et kirikus säärast liiderlikkust tehakse.

Ent siis, kui hingede püha ühinemine oma lunastajaga haripunkti oli jõudnud, sai pimeduse jõududel kõigest sellest villand ja sügaval põrguhauas elava vaenlase kadedus mõtles välja öela vembu: äkki hakkas saali sadama räpaseid solgiämbreid, mis olid täidetud kas tuha, pühkmete, kalarapete, adru või lumega. Mõned lendasid sisse poolavatud aknast, teised välisuksest, mille juurest uksehoidja oli ivakeseks ajaks ära tulnud, et laulmisest ja palvetamisest osa võtta. Selle rahurikkumise tagajärjeks oli, et enamik saalis viibijaist kohkus ära ja nende tähelepanu kisti palvusest eemale, laul läks segi ja pillid vakatasid üksteise järel, kuna kapten ja ühes temaga mitu Päästearmee sõdurit kargasid püsti, tormasid uksest välja ja otsisid kogu maja ümbruse läbi; aga kõik oli asjata, ja vähese aja pärast tulid nad sisse tagasi, ilma et selle kurva vahejuhtumi loomuliku põhjuse üle karvavõrdki targemaks oleksid saanud. Salka Valkal hakkas süda usklikkuse hoos kloppima ja

esimalt ta mõtles, et jumal karistas niimoodi poisse ja tüdruke nende amelemise pärast. Kuid kapteni arvates polnud kahtlust, et kellegi teise käsi ei saanud siin mängus olla kui Saatana enese oma, ja ta ütles selge sõnaga, et õiglust ei tule maailma enne, kui Kristus on põrgu värava lõplikult lukku pannud.

3

See vaene võõras öde oli nüüd äkki ning ootamatult Jeesuse juurde tulnud ja seepärast ei saanud arusaadavalt enam juttugi olla, et Päästearmee talle ja tema lapsele öömaja ei anna, vähemalt tänaseks öökski. Nii paigutati ta alla koos lapsega ühe selle asutuse teenijatüdruku juurde voodisse. Hommikul öömaja eest makstes küsis ta, kas neil seal veel ühe tubli teenija jaoks vaba kohta ei ole, kuid selgus, et neil pole mingit võimalust kedagi juurde võtta, ja tal soovitati mujal, näiteks kaupmehe, praosti või arsti juures järele kuulata. Peale selle öeldi talle, et kui ta vaid kusagile korterisse saab, siis leiab ta Jóhann Bogeseni juures kalade rookimisel päris kindlasti tööd, niipea kui püügihooaeg algab. Ent täna tundis naine end turvalisena ning lootusrikkana, niihästi sellepärast, et ta oli halvast enesetundest, mille merehaigus oli jätnud, juba üle saanud, kui ka sel põhjusel, et ta oli kindel, et Jeesus teda aitab. Ta armastas oma õnnistegijat ja arvas, et tegelikult ei ole sellel edaspidi enam kuigi suurt tähtsust, et maailm pisut kuri on, sest ta on maailma kurjade kimbutuste ja pettuste eest kaitstud ning on ära õppinud tolle hunnitu laulu õigest viinapuust — see kõlas tal kõrvus unes ja ilmsi ning igal sammul tundis ta ninas selle viinapuu lõhna.

Ilm oli väga külm, lumi tuisanud hangedesse, kogu asula pakase võimuses. Kalurionnid, mis enamasti vanadest, tollest ajast jäänud võrgumajadest ümber olid ehitatud, kui siin praeguse asula eelkäijana ainult kalasadam oli, need viletsad elamud, üks või kaks seina turbast, mis püsisid veel võrgumajade ajast, tuules pooleldi kuivanud kala ripumas käävlil ning ilma lehtede ja õiteta potililled, pigem surnud kui elavad, roostetanud kruusides akendel, kust vahtis ehk ka puruvana eidenägu, — need hurtsikud lõsutasid seal niinimetatud tee ääres, täiesti osavõtmatud võõra möödamine ja vastu, välja arvatud neil vähestel

puhkudel, kui uudishimulik pereema, külmamuhkudega käed põlle all, uksele ilmus ja imestusest pärani silmadega vahtis seda kodutut naisolendit, keda keegi ei tundnud ja kellel peale Jeesuse ja ühe lapse midagi ei olnud. Tasandik oli siinkohal kõige kitsam ja kohe algas mäkketõus; mõnes kohas ulatus asustus ka mööda nõlvakut ülespoole. Teisel pool fjordi kerkisid järsud mäed, nende jalamil aga oli väike asula, suunaga maa poole. Oru taga algasid järsud lumised tundrud. Sadamasilla lähedal oli pood, Jóhann Bogeseni kauplus, sissekäik tänavalt, ja selle taga korratus salgas kalakuurid. Kauplusehoone ise oli kahekorruseline ehitus ja selle ümber lõhnas kõikjal petrooleumi, kreosoodi, kala, tubaka ja koloniaalkaupade järele. Siin elas ülemisel korrusel ärijuht, teisel pool tänavat, mööda nõlvakut natuke maad ülespoole, oli aga kaupmees Jóhann Bogeseni enese uhke kivimaja, valge nagu tundrule sadanud värske lumi, lameda katusega, mille räästa all oli loendamatu hulk nelinurkseid sakke nagu muistsel kindlusemüüril. Seal polnud aknaruutudel näha ühtki jäälille, vaid mõlemal korrusel olid kollased siidkardinad pooleldi akende ette tõmmatud. Keset maja esikülge oli suure tammepuust uksega uhke portaal, mille ees lai kivitrepp nagu piiblipiltidel, kuid see naine polnud seda sorti, et oleks maja eesuksest sisse tormanud, vaid koperdas maja taha ja otsis köögiust. Veidikese aja pärast seisid ema ja tütar suures elu täis köögis, kus lauldes askeldas kaks tüdrukut, ümbritsetuna kaunilt pruunistunud prae lõhnast. Üks neist lakkas laulmast ja küsis, mis võõrastel asja. Sigurlina avaldas soovi prouaga kokku saada.

«Prouaga? Jah, kohe näha, et te kaugelt olete. Nagu oleks prouaga võimalik sel kellaajal kokku saada. Ei, issand hoidku, see küll ei ole võimalik. Ja parem ongi. Midagi muud ma ei ütle. Oled sa mõnest Jööklijõe orust?»

«Ei, ma olen põhjarannikult. Tulin eileõhtul rannasõidulaevaga. Ei tea, kas siin Axlarfjordi ääres mõnes majas mingit tööd võiks saada?»

«Mõnes majas? Mis majad siin ka on? Siin ei ole rohkem kui üksainus maja — see, kus te praegu seisate. Seda, kus näiteks ärijuht Stephensen elab, ma majaks ei nimetagi, olgugi et neil on teenija ja üks tüdruk, kes laste järele vaatab. Ma olen nimelt ida poolt, Silisfjördurist, sellepärast võin öelda täie õigusega, et minu arusaamise järgi ei ole siin alevikus ühtki korralikku maja, ja kui siin ei oleks

seda vaest Päästearmeed, mille üle kõik naeravad, siis ei oleks siin viletsas kolmas mingit elu: mitte kunagi ühtki korralikku pidu, ja see kõik on Jóhann Bogeseni süü, sellepärast et ta ei taha inimestele niisuguse asja jaoks arvelt raha anda — siin, saad sa aru, on nimelt kõigil tema juures arve. Kõige paremal juhul võib siin pidu tulla püügiaja lõpul, sest siis saab ajuti raha näha — ma räägin loomulikult enesest ja meist, meie saame oma palga kätte, millal tahame, aga ega see kellegi palk olegi, ja muidugi ei tohi me ühtki härrat enesele külla kutsuda. Aga kui ma nüüd selle asja juurde tagasi tulen, siis ma ei usu, et proua tüdrukuid juurde võtab.» Sosinal: «Susi mind söögu, kui ta kunagi enne kella kahteistkümmend voodist üles tõuseb; ta on nimelt taanlanna, tead sa, ja rohkem ma midagi ei ütle. — Kas sa näed, või see on sinu laps! Kui suur ja priske ta on! Sa armas jumal, kas polnud eile õhtul Päästearmees tore lugu, kui need pagana poisid solgiämbreid sisse loopisid? Võin vanduda, et need olid siit meie Ängantyr, kaupmehe poeg, ärijuhi poisid, ja mis ta nimi nüüd oli, vana Tuisu Jóni kasupoeg. — Jah, pidin peaaegu unustama: soovin sulle õnne ka su päästmise puhul. Niisugused asjad on alati ilusad, aga mina oma rumala peaga arvan aliski, et Jeesus päästab meid kõiki korraga, kui ta olemas on.»

«Ah, pea nüüd ometi kord suu, Stina,» ütles teine tüdruk ja lõpetas samuti laulmise. «Miks sa ei juhata teda pruuni tuppa — seal ei ole kedagi peale Týri, kes oma tunde õpib. Vahest saab proua selle tüdruku heaks midagi teha — sinul ei ole õigust talle ära ütelda. Ma arvan, et ega proual tema kuldsõrmused sõrmest kuku, kui ta kord kell üksteist üles äratatakse.»

Nõnda siis juhatati Sigurlina ja tema tütar köögi kõrval asuvasse keskmise suurusega tuppa, mille seinad olid kaetud pruuni tapeediga, uhkesse nagu mõni taevane saal, nii et mõlemaid valdas aukartus. Raske oli otsusele jõuda, milleks sellist tuba kasutati, tõenäoliselt vist küll lugemisa ja suitsetamisruumina — kapid seinte ääres olid raamatuid täis ja keset tuba vägev suitsetamislaua mitmesuguste suitsetamistarvetega. Seintel rippusid vanamoelised pildid välismaiste maastikega, mis nii ema kui tütre südames suurt imestust äratasid. Ülejäänud mööblit torkasid kõige rohkem silma neli hiiglasuurt nahktugitooli ja nendega täielikus kooskõlas olev nahkdiivan. Veel oli seal suur

suletud punasest puust kapp. Toas valitses mõnus soojus, mis tuli keskkütte radiaatorist ja laest rippuvast suurest elektrikroonlühtrist. Ühe sõnaga, võis tõesti arvata, nagu oleksid sattunud pealinna. Väikesel laual akna all olid mõned avatud kooliraamatud ja ühes tugitoolis istus arvata kümneaastane poisike ning oli ametis grimasside tegemisega hallile kassile, kes kükitas teises tugitoolis tema vastas ja teda äärmise põlastusega vaatas. Muide, kass näis olevat unine — silmad vajusid tal ikka ja jälle kinni. Ent iga kord, kui ta nad uuesti avas, ei näinud ta muud kui poisi näomoonutusi ega pidanud neid nähtavasti kuigi vaimukaks, mistõttu ta ei saanud hoiduda alatasa suud avamast ja selle maitsevaesuse üle endamisi näugumast. Poisil oli seljas uus sinine kampsun ja uued sinised püksid jalas. Tema juuksed olid punakaspruunid, näovärv roosa ja silmad helesinised. Ta lausa lõkendas ülevoolavast tervisest, nagu kõik lapsed, kes elavad külluses. Külaliste tulekust ei paistnud ta väljagi tegevat ega vaadanudki Sigurlina ja tema tütre poole, vaid jätkas kassile grimasside tegemist; tal ei tulnud pähegi nende tervitust vastu võtta. Teenija vaatas toas ringi, kas kõik on seal korras, ütles emale-tütrelle viisakusest paar sõna, aga ei olnud siiski kaugeltki nii jutukas kui eelmine, ja pöördus siis poisi poole.

«Päris piinlik sind vaadata, Týri,» ütles ta. «Sul nagu ei olegi oma isast kahju, kes palkas sulle kalli koduõpetaja — sa ei taha muud tehagi kui sellele kassinirule koledat nägu näidata.»

«Pea lõuad ja kasi minema, muidu ma lõon sind,» ütles jõnglane rahulikult ja jätkas kassile grimasside tegemist, kuna tüdruk lahkus turtsudes toast.

Ema ja tütar olid diivanile istet võtnud. Sigurlina pani oma punased tursunud käed rüppe ja vahtis otsekui foto üksisilmi enese ette, nagu lihtsate inimestega juhtub tihti peale, kui nad uhkessetuppa satuvad. Jäi mulje, nagu oleks ta pühaliku töötuse andnud kaela mitte liigutada. Siinse raske, suursuguse mööbli kõrval meenutasid need kaks naisolendit kõige rohkem seda väärtusetut rämpsut, mida mõõna ajal rannast korjatakse, — kaugel igasugusest kooskõlast ümbrusega, otse naeruväärsed. Ent plika, kel oli inimühiskonna türannia kohta vähem kogemusi kui tema emal ja kes seepärast ei teadnud, millisesse rotilõksu ta oli sattunud, vaatas kartmatu ning tähelepaneliku pilguga toas ringi ja imetles eriti kroonlühtrit; kuid kõigepealt

kõitsid tema tähelepanu siiski veidrad miimikaharjutused, mida selle maja pärija ja kassi vahel sooritati. Oli lausa hämmastav, kuidas nii säravate silmade ja ilusa jumega nagu igaviisi väänata sai: poiss pööritas silmi, nii et paistis veel ainult silmavalged, ajas suu pärani lahti, nii et hambad võis tal suus ära lugeda ja keelepära näha kurgust loodjoones kerkimas; viimaks pani ta sõrmeotsad oimukoh-tadele, tõmbas kulmud alla, ajas ninasõõrmed laiali ja suu kõrvadeni lahti ning tegi kohutavat häält. Plika vaatas oma emale aeg-ajalt küsivalt otsa, et teada saada, kuidas see säärase ulakuse peale vaatab, kuid naine vahtis oma taeva poole tõstetud silmadega otsekui tühjusse, sest ta palus Jeesust. Lõpuks ei suutnud plika enam vaikida ja ütles poisile peaaegu mehe häälega:

«Miks sa, poisijõmpsikas, kassi ees niimoodi nägu moonutad?»

Seni polnud poisil mõttesegi tulnud säärasele külalis-tele tähelepanu pöörata; nüüd oli ta nagu puuga pähe saanud. Hetkeks unustas ta kassi, vaatas tüdrukule suuril silmil otsa ja osatas:

«Miks? Mina? Poisijõmpsikas? Kuidas sa julged minuga rääkida? Ole vait!»

«Ole ise vait!» vastas plika nipsakalt, ilma et oleks selle üle põrmugi pead vaevanud, mis vaestele on ühiskonnas lubatud, mis mitte.

«Kuss, Salka,» manitses ema. «Kuidas sa võõras majas nii ebaviisakas võid olla? Ära sega ennast sellesse, mis sulle korda ei lähe!»

Kuid tüdruk oli solvunud, et teda kästakse vaikida, kui ta õmeti süütu on, ega mõtelnudki alla vanduda.

«Ta ütles mulle, et ma vait oleksin, enne kui ma talle midagi halba oleksin öelnudki.»

Poiss tegi veel natuke aega kassile grimasse, tõusis siis laua äärest üles, jäi keset tuba liikumatult seisma, ei pilgutanud enam silmagi ja vahtis tüdrukule vaenuliku häbematususega otsa.

«Ma lõon sind,» ütles ta tõsiselt ning rahulikult.

«Löö, kui julged,» kostis tüdruk.

«Sa oled tattnina!» ütles poiss.

«Ise oled tattnina!» kostis tüdruk.

See sõnavahetus toimus nii kiiresti, et Sigurlina ei jõudnud vahele segada, enne kui juba hilja oli. Kuid poiss jäi vastuse võlgu — nii jahmunud oli ta, et suupruukimises

endale võrdse vastasega kokku oli sattunud. Viimaks pomises ta nõutult:

«Sa ei tohi mulle niimoodi ütelda.»

Ent ema pani oma tütrele käe suu peale ja palus teda jumala pärast vaikida. Kass kargas põrandale, tõmbas nagu kaamel küüru selga ja haigutas suure suuga. Viimaks pöördus poiss Sigurlina poole ja küsis:

«Mis sa siit õieti otsid?»

«Oleksin tahtnud prouaga kokku saada,» vastas Sigurlina kõlatult.

Poiss tuli üsna nende juurde, müksas Salka Valkale rusikaga roiete alla ja küsis:

«Kust sa oled?»

Plika ei kostnud seekord sõnagi, kuid tema ema vastas, et nad tulid põhjarannikult.

«Mina olen taanlane,» kiitis poiss.

«Ah soo,» kostis naine, kuid plika ei lausunud musta ega valget.

«Muidugi olen ma taanlane,» toonitas poiss tüdrukule otsa vaadates, nagu oleks see öeldud temale. «Mu mamma on taanlanna ja ma ise olen kolm korda Taanis käinud. Ma oskan taani keelt.»

Vaikus.

«Mul on hobune,» kiitis poiss.

Siis tõstis tüdruk viimaks jälle silmad, vaatles tema värsket näojumet ja läikivaid kiharaid, millest kõigest õhkus priskust.

«Mul on täiesti ükskõik,» ütles ta. Aga tal ei olnud sugugi ükskõik: südames ta kadestas seda poissi.

«Ausõna. Ta on kolm aastat vana. Küsi Gudda käest.»

«Ta on ju siis alles sälg,» ütles tüdruk.

«Sälg? Oled sa arust ära? Sa ise oled sälg.»

«Sina samuti.»

«Kuss,» ütles Sigurlina.

«Mul on tuhat krooni,» kiitis poiss.

«Tuhat krooni? Sinul?»

«Jah. Ausõna. Ma sain nad heeringate eest.»

«Sina? Heeringate eest?»

«Ma käisin püügil. Ausõna. Küsi papa käest. Ta laenas mulle sügisel nädalaks ajaks võrgud. Ma teenisin sellega tuhat krooni.»

«Püüdsid sa siis nendega ise?»

«Ma sõitsin kahel korral paadis kaasa, kaugele-kaugele

mööda fjordi. Me olime poolel teel välismaale. Ma olin paadijuhiga masinaruumis.»

«Püüdsid sa ise võrkudega, küsin ma?»

«Oled sa arust ära!»

«Näed nüüd...»

«Arvad sa, et need, kelle omad võrgud on, ise püüavad? Eesel. Muidugi mõista lasksin ma meestel rassida. Mina olin ainult šeff. Mu papa ei püüa kunagi ise. Tal ei ole seda tarvis, sest kõik kalad siin fjordis ja laevad on tema omad. Ma sain paadijuhi käest sigareti.»

«Sigareti? Sina? Ja ise oled veel nii väike! Et sul ka häbi ei ole!»

«Ma oskan suitsetada.»

Tüdruk vaatas talle sõnatult otsa: sihukest kiidukukke polnud ta veel kunagi näinud.

«Ma suitsetan tihtilugu. Ma suitsetasin eilegi.»

«Kas arvad, et tohid, kuna sa nii väike oled?!»

«Väike! Ma olen suurem kui sina. Kui vana sa oled?»

«Hiljuti sain üheteistkümnneaastaseks.»

«Mina saan varsti kaheteistkümnneaastaseks — päris tõsi.»

«Kes sinu arvates seda usub?»

«Ma ei ole sugugi väiksem kui sina.»

«Kaheteistkümnneaastase kohta oled sa minu meelest liiga väike.»

«Tule möödame, kumb on pikem!»

Plika läks tema juurde ja nad panid seljad vastamisi, aga poiss oli temast üks toll pikem, sest ta seisis varvastel.

«Sa seisad varvastel.»

«Sa valetad,» vastas poiss ja upitas enese veelgi kõrgemale. Siis tõusis ka tüdruk varvastele ja oli temast tubli tolli võrra pikem.

«Eesel,» ütles poiss. «Oma vanuse kohta olen ma sinust poole pikem, sest ma olen kõigest kuueaastane.»

«Kuueaastane,» ütles tüdruk. «Ja sa ütled, et olid paadis šeffiks ja oskad suitsetada! Arvad sa, et ma pooltki sõna sellest usun, mis sa räägid?»

Poiss: «Ma kutsun sind võidu suitsetama.»

Tüdruk: «Arvad sa, et ma säärast jõledust tahan teha? Ainult pahad lapsed suitsetavad.»

Poiss: «Sul läheb süda juba ühest sigaretist halvaks.»

Tüdruk: «Ei lähe!»

Poiss: «Kutsun sind välja!»

Tüdruk: «Anna siis sigaret!»

«Kuss,» ütles Sigurlina. «Ta on peene rahva laps ja võib teha, mis tahab. Sinul ei pruugi seda järele teha.»

«Jah,» sõnas poiss, tänulik, et naine tema kilda oli heitnud. «Mina olen peene rahva laps. Sina ei ole peene rahva laps. Tuleval suvel sõidan ma jälle Kopenhaageni. Sina oled ainult põhjarannikult.»

«Minu poolest võid sa Kopenhaageni sõita. Sa oled ainult kelkija.»

Poiss: «Sa ise oled kelkija, aga sul ei olegi, mille üle kelkida. Sa oled ainult räbalasant.»

Tüdruk: «Ma ei vastagi sulle enam.»

Vaikus.

Kuid poisil oli kange tahtmine enese ja tüdruku võrdlemist jätkata ja ta alustas uuesti:

«Võin kihla vedada, et sa ühest klaasist portveinist purju jääd.»

«Kihla vedada? Portveinist? Jood sa isegi viina?» küsis tüdruk, sest ta oli arvamisel, et portvein ja viin on üks ja seesama.

«Ma võin ka viina juua, kui tahan, aga viin on ainult säärase lihtrahva jaoks nagu siinsed kalurid. Viin ei ole puupiiritusest ja tinakast palju parem. Mina kuulun peenema rahva hulka. Mina joon portveini. Ma olen ühe lonksuga terve klaasi portveini ära joonud, isegi kaks klaasi, terve pudeli. Võin tuhande krooni peale kihla vedada, et sina jääd sellest, mis mina jōin, täis kui tint.»

«Kas sul häbi ei ole! Arvad sa, et väikesed tüdrukud end purju joovad?»

«Mu õde joob tihtipeale. Ta on kõigest viieteistaastane. Ma olen teda nii purjus näinud, et ta oli päris neljakäpakil. Ta käib ka poistega. Möödunud aastal ma nägin, kuidas kaks poissi teda suudlesid. Ma olen kindel, et ta praegu Kopenhaagenis käib alati poistega.»

«Kas sul häbi ei ole oma õest niimoodi rääkida!»

«Miks ta ei peaks seda tegema? Mina käin ka tüdruku-tega. Mul on Taanis pruutki. Päris tõsi. Tal on täiesti süsimustad juuksed. Me kavatseme varsti abielluda. Aga nüüd talvel käin ma siin ühe teisega, kuid ma ei ole temaga kihlatud — ma ainult armastan teda. Ta on sadulsepa tütar ja tema nimi on Bibba, aga ta ei ole suurem asi. Islandi tüdrukud ei ole suuremad asjad. Mamma ütleb seda. Samuti papa.»

«Ma ülepea ei räägigi sinuga,» ütles tüdruk ja pöördus kõrgilt seina poole, näidates, et see kõlvatu jutt läheb tema kõrvust mööda.

Poiss oli juba hulga oma hunnituid omadusi üles lugenud, kuid palju oli veel järele jäänud. Järgmine küsimus, mille ta esitas, oli, kas tüdruk oskab vanduda. Tüdruk ei vastanud ega liigutanudki end.

«Mina oskan vanduda,» kiitis poiss.

Tüdruk ei vastanud musta ega valget.

«Kurat ja põrgu,» ütles poiss.

Tüdruk puuris oma näo veelgi sügavamale diivani seljatoesse.

«Sarvilise saatana saba ja kabjad,» ütles poiss.

Tüdruk surus mõlemad käed kõrvadele.

«Põlegu ma kõige palavamas põrgutules,» röökis poiss nii kohutava häälega, et Sigurlina hirmuga püsti kargas ja kõigest hingest Jeesuse poole hüüdis.

«Armas Salka,» ütles ta, «tule ruttu, Jeesuse nimel. Me peame sellest majast pääsema.» Ja just samal hetkel tuli teine teenija selle teatega tagasi, et proua ei viitsi üles tõusta, seda enam, et tal tolle naisega midagi rääkida ei ole ja ta tema heaks midagi teha ei saa.

«Käige kuradile!» hüüdis rüblik neile järele.

Ivakese aja pärast olid nad jälle väljas tee peal; külm tuul tungis läbi nende õhukeste hilpude ja näpistas neil põski. Viimaks lausus plika:

«See oli paha poiss.»

«Ma loodan ja palun jumalat, mu armas Salka, et sul kunagi, kuigi ma olen vaene, ei tarvitseks häbeneda, et sul saarane ema oli, nagu sellel lapsel näib olevat. Jumal annab mõnele inimesele uhke maja elektrivalguse, kesk-kütte ja ilusa sisustusega. Aga mina vilistan kõige seile peale — ka jumala ainusündinud pojale ei olnud kohta, kuhu oma pead panna, kui ta siin maa peal elas. Jumal ei vaata mööbli peale. Minule aga on ta andnud selle õige viinapuu ja sealt saan ma oma jõu ja igavese elu mahla. Ja kord tuleb aeg, kus mina ja selle poisi ema astume issanda ette.»

Seejärel pärisid nad järele, kus elab praost, sest, nagu Sigurlina ütles, praost on jumala sulane. Nad leidsid vana järsu katuse ja rohelisteks värvitud seintega puumaja, mis täiesti üksinda seisis väikesel kõrgendikul keset taraga piiratud õuemaad. Vana sõnaaher teenija avas neile köögiukse ja küsis, mis neil asja on. Sigurlina ütles, et tahab kas pastori enese või pastori prouaga kokku saada, ja natukese aja pärast tuli teenija selle teatega tagasi, et praost käskinud nad enese juurde juhatada. Viimane istus vana-moelise kirjutuslaua ääres tugitoolis padjavirna otsas. Tal oli punakas kikkhabe ja juustes juba hõbedat, tema põsed olid sinakaspunased, silmad pungis ja nende all kaks suurt kotti, üldiselt aga oli tal selline nagu peas, nagu oleks ta parajasti kõrgest kantslist tulnud ja vaataks üle suure kiriku, nähes ühtaegu kõiki ja mitte kedagi, tarvitsemata midagi mõelda, sest kõik, mis tal tarvis oleks olnud öelda, oli jutluses kirja pandud, kuid tema kulmud olid haruldast kõrgele kergitatud ja juuste piiril kulgesid põiki üle otsmiku sügavad kortsud. Võib-olla oli see asjaolu tingitud rohkest nuusktubaka tarvitamisest, sest tema ees laual oli paar suurt hõbetoosi, kust ta kordamööda iga kahe minuti järel võttis näputäie. Tal oli õige väarikas ja ametlik nagu ees, kuid ennakult oli äärmiselt raske ütelda, kas selle taga mingeid inimlikke mõtteid üldse oligi. Kui ta rääkima hakkas, kõlas tema hääl ühetooniliselt, külmalt ning õõnsalt ja näis tulevat kusagilt tema pea kohalt. Ja kui ta kõneles, polnud tema silmades või näol ka mingit ilmemuutust näha, mistõttu pidi paratamatult arvama, et tema mõtted ja tunded, kui tal neid üldse oligi, tekkisid tal suus ühel ajal sõnadega; ent tema nina oli täiesti ummistunud.

«Põhjarannikult jah,» ütles ta, kui oli Sigurlinalt tema päritolu ja viimast elukohta küsinud. «Jah, sealsetes orgudes on hulk vähemaid suguvõsasid, kelle kohta ma kunagi selget sotti ei ole saanud, nii häbi kui mul seda tunnistada ka ei ole, ja mul turgatab pähe, et mõnest niisugusest suguvõsast te vist oletegi. Aga räägime nüüd millestki muust: mis asju te siin kandis siis ajate, kui ma küsida tohin?»

«Jah, lugu on nõnda, et õieti oli mul kavatsus oma tütre Reikjavikki sõita, aga kui ma teile puhast tõtt räägin,

sellepärast et te jumala sulane olete, siis ei jõudnud ma oma vähese rahaga kaugemale kui siia, ja kui ma Päästearmeele õomaja eest ära olin maksnud, jäi mul kõigest neli krooni järele.»

«Neli krooni,» ütles praost tubakat ninna toppides. «E-ee. Täpselt nii jah. Neli krooni. Nii et teil on ainult neli krooni. Mis ma nüüd tahtsin ütelda, et mitte vaikida? Neli krooni jah. Seda on pisut vähe.» Siis lisas ta kähku: «Jah, mis mina sinna saan parata?»

Võib-olla hakkas naine nüüd taipama, kuivõrd rumal oli temast, siinmail võhivõõrast inimesest, et ta oli praosti enese kabinetti tunginud, ilma et tal vähimatki aimu oleks olnud, mis ta temalt õieti tahab, või loota oleks võinud, et see mees tema olukorra vastu üldse huvi tunneb. Sellest hoolimata tundus talle, et ta peab oma teguviisi seletuseks midagi ütelda katsuma.

«Mul tuli mõte, sellepärast et keegi soovitas seda, ja sellepärast et ma usun Jeesusesse ja eile õhtust saadik täiesti kindlalt tean, et ta halastab mu peale, sest ta on vaeste ja väetite jumal, siis tuli mul mõte, et kuna te olete selle alevi praost ja järelikult Jeesuse väljavalitud sulane, siis tuli mul mõte, et vahest te võite mulle ja mu Salkale mõne koha juhatada, kuni ma mingi kindla töö leian, näiteks kalade rookimisel.»

«Teile koha juhatada? E-ee, mul tuleb meelde üks koht pühakirjast, kus issand ütleb: «Olen ma koer, et sa kepiga mu vastu tuled?» Nagu öeldud, kui ma teile mõne koha pean juhatama, siis ei tea ma mingit teist kohta peale selle põhjarannikul, kust te tulete. E-ee, meil siin ei ole usaldust niisuguste inimeste vastu, kes kusagilt mujalt siia on tulnud, sest minul ja meil siin Axlarfjordi ääres on nendega halbu kogemusi ja minul kui siinsel hingekarjasel on kohustused kõigepealt oma koguduse liikmete vastu. Kogemused on meile näidanud, et ümberasujad teevad siin kandis rohkem kurja kui head, ja jumala poja nime suhuvõtmine ei ole mingiks tagatiseks kellegi kõlbluse kohta, nagu kõige selgemini võib näha sellest narrikarjast, kes nimetab end Päästearmeeks, nii mõnegi riigikirikust ära on meelitanud ja teeb siin alevikus kõiksugu kombusvastaseid tempe, mis on vastuolus õige ja solkimata evangeeliumiga. Nii et te näete, missuguse vastutuse hingekarjane enese peale võtab, kui ta hakkab tegelema niisuguste inimestega, kes nagu õnneotsijad tühja taskuga mööda maad

ringi rändavad. Sellest ei tule mitte niimoodi aru saada, et ma midagi isiklikult teie kohta ütleksin, sest ma ei tunne ju teid, nii et ma viin jutu teise asja peale. Miks te põhjarannikult ära tulite?»

«Sellel olid omad põhjused.»

«Põhjused jah. E-ee, põhjused. Jah, me oleme viimasel ajal siin alevs sellega just harjunud, et igal asjal on oma põhjus. Nimesid ma ei nimeta. Aga mullu tuli siia üks tütarlaps ja leidis sadulsepa juures peavarju, ilma et oleks põhjusi nimetanud. Ta oli saartelt või kusagilt sealt lõunast. Sadulsepp ja tema naine, need kenad inimesed, kes kellegi kohta midagi halba ei mõtle, halastasid tema peale ja võtsid ta enese juurde, sellepärast et tal ei olnud kuhugi minna. Ja kuidas ta teie arvates neile selle eest tasus? Ei rohkem ega vähem, kui mängis neile selle tüki, et sai küünlakuus lapse. Sedaviisi käis see väljast sissetulnud tüdruk nende kenade inimestega ümber! Nii et ei ole mingi eriline pealetükkivus minu poolt, kui ma ütlen «põhjus» ja «põhjus». Nagu seisab pühakirjas: e-ee. Mis ma nüüd tahtsin ütelda, et mitte vaikida? Loomulikult ei lähe mulle nende inimeste minevik korda, kes minu kogudusse ei kuulu. Aga sellest hoolimata näen ma ikkagi, et teil on laps sabas, ma ütlen «sabas», rohkem ma ei tea, rohkem ma ei näe, rohkem ma ei tahagi teada, rohkem ma ei tahagi näha. Ma tean, te ütlete: süütu laps. Jah, täiesti õige, kes seda salgab, aga te ei saa ka seda salata, et ma olen vana kogenud mees ja olen kehvast koguduses nelikümmend aastat hingekarjaseametit pidanud, peale selle veel abikogudus kaugel põhjas Barkarfjordi ääres, kuhu üle mägede ja puustusmaade on raske pääseda. Ma tean, te mõistate, et ma ei päri põhjuste järele mitte ebakristlikust uudishimust, aga patte, mida nii mõttes, sõnades kui ka tegudes tehakse, on palju, ja pühakiri nõuab rangelt, et ümmardajad oleksid oma perevanemate vastu ausad, sest ümmardajate kristlikust eluviisist sõnas ja teos oleneb nende perevanemate ja seega kogu ühiskonna heaolu. Ja mul ei ole ühtki tunnistust selle kohta, mispärast te oma pererahva juurest põhjarannikult olete lahkunud. Mina kui kristlik vaimulik, kui tõsine kristlane... Sest «kui sool tuimaks saab, miska peab teda soolaseks tehtama?» ütleb issand.»

Säärased õilsate sõnade valingu ees tundis naine end täiesti kaitsetuna. Isegi tema aukartusest nii lugupidamis-

väärse mehe vaikimise vastu oleks piisanud, et tal raske oleks olnud sõna suust saada, seda suurem aga oli selle mehe argumentatsiooni mõju. Muidugi taipas ta, et paljud sellest, mis see mees ütles, oli ülekohtune ja osalt koguni õel, aga kuidas pidi ta seda tunnet nii suurele mehele avaldama, kes polnud nähtavasti võimeline surelike olendeid kuulda võtma, ammugi siis veel neid mõistma, samuti nagu mägigi, mis selle fjordi kohal kõrgus.

«Jajah, mis siin siis enam rääkida. Ja palun vabandust,» ütles ta ja tõusis püsti.

«Nagu öeldud,» sõnas praost ning tõusis samuti kogu oma auväärsuses ja väärikuses toolilt; ta oli vähemalt kolm küünart pikk. «Nagu öeldud, nii kui apostel lausub: kõik, mis ma teie heaks saan teha, on see, et annan issanda nimel oma parimad soovid teile kaasa. Kulda ega hõbedat mul ei ole, aga mis mul on, selle annan ma teile. Karitas, Karitas! Pakkuge sellele naisele natuke kohvi, kui teil seda kannus on, ja kui sinna juurde veel midagi peaks leiduma...»

Nüüd tahtis õnnelik juhus, et enne kui praost jõudis Sigurlinat ja tema tüdart oma kabinetist välja saata, astus praostiproua ise sisse — umbes kuuekümnepäevane punapõskne naine, suursugune ning tarmukas, islandi rahvald üll.

«Ma kuulsin, et mu mees käskis Karitasel kohvi anda,» ütles ta. «Aga ma kardan, et meil kohvi juurde kahjuks midagi ei ole — kõik sai üleeile ära söödud. Võib-olla on mõned kõvaks kuivanud seakõrvad küll veel alles, aga ma tean, et te neist ei hooli. Armas Karitas, sa võid sellele, mis kannu hommikust üle jäi, lihtsalt vett juurde kallata — mina ütlen alati, et söömaaegade vahel on lahja kohv kõige maitavam. Olge nüüd nii head ja võtke sinna pingile istet. Ja rääkige uudiseid. Ma olen kuulnud, et te tulete kaugelt.»

«Täna väga. Aga ma arvan, et me peame minema hakkama. Mulle on räägitud, et võib-olla vajab arst oma majapidamises abilist, ja ma mõtlen enne sööki seal ära käia.»

«Kus te korteris olete?»

«Täna öösel olime Päästearmees.»

«Päästearmees, teie, üksik naisterahvas! Kõigevägevam jumal! Nende neetud põrguliste ja lurjuste juures, ise-

ärakis veel nüüd, kus püügihooaeg on algamas. Selles kõlvatuse pesas...

«Võib olla, et see teie arvates on nii,» sõandas Sigurlina öelda. «Mina aga leidsin seal siiski oma õnnistegija, ja alles eile õhtul.»

«Soo, te olete siis nende viletsate saatanajüngrite killas?»

«Ma olen ainult nende killas, kes usuvad Jeesusesse. Võib ju olla, et teil on põhjust Päästearmeed saatana jüngeriteks nimetada, minul ei ole.»

«Jah, aga jumal appi, naine, miks te just siia tahtsite tulla? Ma kuulsin, kuidas te mu mehele ütlesite, et te olete täiesti paljas. Kas arvate, et siin on mingi muinasjutumaa, kus muudkui heida pikali maha ja oota, kuni praetud haned tulevad lennates, nuga ja kahvel seljas?»

«Selle kohta ei tea ma midagi ütelda,» kostis naine. «Aga nii tühine kui elu mõnes paigas võib paistagi, ei saa siiski salata, et seal, kus hinged Jeesuse risti ees põlvitavad, on tõeline jumala töötatud Kaanan.»

«Aga ei ole sugugi nii väga kindel, et kõik, kes mu juurde tulevad ja «issand, issand» ütlevad... Miks te seda last kaasas veate?»

«Ta on mu oma laps,» vastas Sigurlina.

«Soo, soo, armas naine, ei maksa sugugi nägu krimpsutada. Istuge sinna pingile ja jooge meie juures tass sooja, head kohvi.»

Ent nüüd oli Sigurlinal villand, nii vaene kui ta oligi, ja korraga võttis muretus uuesti tema üle võimust, mistõttu ta langes taas patu sisse: «Jooge ise oma laket,» ütles ta, võttis lapsel käest kinni ja tõttas uksest välja.

Seekord ei öelnud ta oma tütrele midagi, kui nad jälle väljas külma käes olid — niivõrd raske oli tal süda pärast seda masendavat külastust.

Pattude koorem on nii suur. Ja pühakiri seab nii ranged nõudmised.

Arsti apteegist löi neile vastu seda uskumatut hõngu, salapärast lõhna, mis teeb inimese välismaalaseks ning võõraks kõige suhtes, millega ta on harjunud. Ning keset seda mitteloetava käekirjaga kirjutatud etikettidega klaasidest ja pudelitest, pottidest, tiiglitest ja purkidest koos-

nevat maailma seisis valges kitlis arst nagu imetark, kaaludes stanniolõhukestel vaekaussidel doose ja puistates neid väikestesse tuutudesse: pikka kasvu, suure kondiga, punaste vurrudega mees, tegi ta iseenesele kummardusi ja pilgutas emale-tütrele silma, nagu tunneks ta neid ja teaks kõiki nende saladusi ning annaks neile mõista, et hoiab need enese teada.

«See klapib suurepäraselt,» ütles ta ja naeratas neile lahkelt, saladuslikult, alandlikult, nõiakunstis kogeenuna, aga sellegi poolest paistis kogu tema olekust sellise mehe varjamatu abitustunne, kes on harjunud kuulmatult raskete haigete juures viibima ja kõigist oma vägevatest ning salapärastest ravimitest hoolimata tunneb, et on olemas siiski ainult üks arstim, mis kõigi haiguste vastu aitab — unustus; seepärast näis koguni, et ta suhtub nagu ironiliselt oma maailmasse, kus purkidest ja tiiglitest kerkis rohuteaduse nimel kõigi nende ainete lõhna, millest maakera koosneb; kuid ei ole kindel, kas nad kellegi valu suudavad vähendada.

«Üks tool,» ütles ta. «Kaks tooli. Klapib suurepäraselt.»

Ja oligi täpselt nii — seal oli Sigurlina ja tema tütre jaoks kaks tooli.

Siis möödus paar minutit vaikuses. Arst kaalus ikka endiselt oma pulbrit, naeratas ja tegi kummardusi, sulges pooleldi silmad ja avas taas, täites oma tuutusid. Ent kui ta oma töö täielikult oli lõpetanud, tuli ta oma külaliste juurde, sooritas nende ees sügava kummarduse, naeratas ja pakkus neile kätt. Tema silmad olid kummaliselt unised ning roidunud, peaaegu nagu purjus mehel, kuid taoti süttis neis märgatav tuluke, mis jättis mulje, et õigupoolest mängib ta lihtsalt kometit ja näeb oma maski tagant vähemalt kõike, mida ta näha tahab, ja võib-olla veel palju rohkemgi.

«Rõõmustav, väga rõõmustav,» ütles ta. «Mina loodan, teie loodate, meie loodame. Magu, kops, süda, maks. Täpselt nagu te ütlete.»

«Täna,» sõnas Sigurlina. «Me ei ole mitte haiged, jumal tänatud. Ma tulin pisut teises asjas. Mina ja mu tütar oleme hiljuti siia alevisse sisse sõitnud.»

«Sisse sõitnud jah. Täiesti õige. Ma mõistan. Nagu öeldud, üsna hiljuti siia alevisse sisse sõitnud. Hehehee. Tõesti meeldib. Ma tahaksin peaaegu öelda... päris liigutav.

Väike alevik mägede vahel, väike kena alevik, eks ole? Nagu öeldud, täpselt nii, nagu te ütlete. Hehehee.»

Ja ta naeris neile lahkelt ning sõbralikult vastu, silmad kinni, hõõrudes oma käeselgi, nagu oleks tal külm või peaks ta väga tähtsaks Sigurlina ja tema tütre soosingut võita.

«Aga see võib kahel vaesel naisterahval, kel kedagi toeks ei ole, õige ebameeldiv olla — saabuda alevikku, kus kunagi varem ei ole olnud, liati veel niisuguse ilmaga nagu praegu. Ja säärases olukorras peab endale tööd otsima, rääkimata sellest, et ei ole kohta, kus öödki olla.»

«Sellest ei maksa rääkidagi,» ütles arst, naeris nii, et suu venis kõrvuni, tegi kummardusi ja seisis longuspäi nende ees niimoodi tükk aega. «See võib ebameeldiv olla. Täiesti õige. Täiesti haruldane. Elu, teate, — väike alevik, halb ilm, kedagi toeks ei ole, raske tööd leida, ei tea, kus ööbida, hehehee. See klapi täiesti suurepäraselt — mina mõistan, teie mõistate, meie mõistame. Ma tean, et mul rohkem ei ole tarvis ütelda.»

«Täna hommikul käisin ma juba kaupmehe ja praosti juures tööd otsimas, aga paistab, et siin ei olegi midagi teha ja keegi ei taha võõrast enese juurde võtta. Keegi nimetas siis teid, et võib-olla vajate teie majateenijat.»

«Täiesti õige. Just nagu mu enese suust öeldud. Täpselt minu enese kogemused. Kaupmees, praost, mitte kedagi, absoluutselt mitte kedagi. Alevik on täiuslik. Alevikul ei ole midagi puudu. Keegi räägib arstist. Hehee. Arst, apteek, palun väga,» — ja ta sooritas kummarduse, pani ühe käe oma rinnale, teisega osutas kõigile seintele ning vuristas: «Tinctura digitalis aetherea, Tinctura nucis vomicae, Tinctura strophanti, Salicylas physostigmaticus, Chloretum ammonicum sublimatum, Hexamethylentetraminum, Acidum salicylicum, Acidum sulphuricum, Acidum nitricum... Ma tean, et te minust täielikult aru saate. Ma tean, et meie vahel ei ole ühtki varju. Ja mu noor sõbranna,» — ta pani oma sõrmeotsad Salka Valka lõua alla — «kas tohin? Nagu noor lill nooruse roosiarias. Ma ütleksin: kaks-teist?»

«Ei, ta vaeseke sai hiljuti alles üheteistaastaseks,» ütles naine.

«Üheteistaastaseks!» hüüdis arst liigutusest ja rõõmust otse meeletuna ning pani käed risti rinnale. «Väga armas. Suurepärase. Tahaksin peaaegu ütelda: uskumatu. Milline

nagu! Nii energiline, nii elav! Kulmud, silmalaud, huuled — kõik kogu aeg liikvel. Naljapärast nimetaksin ma seda *tremor pubertatis* *. Nagu luuletaja ütleb: «Nüüd tark kaunis roosiõis.» Sa vaatad, kuulatad. Sa näed, kuuled. Rand, kust vesi mõõna ajal taganeb. Väike alev mere ääres. Me läheme alevisse ja hüüame. See on elu. Me hüüame ja läheme alevist välja — surm. «Arst,» ütleb proua. «Ravimid,» ütleb arst. Aga selle peale vaatamata ainult rand, kust vesi mõõna ajal taganeb. Ma arvan. Ma ootan. Ma tänan. Te loodate. Te mõistate. Te andestate.»

Nii nõutu nagu nüüd polnud Sigurlina kogu selle hommiku kestel veel olnud. Ta oli täiesti segaduses ega osanud enam midagi mõelda. Selle mehe juttu ja mõttekäiku mõistis ta vähemalt niisama vähe nagu seda salapärasest hõngugi, mis tema pottidest kerkis. Ja hirmuga mõtles ta varju peale, mis lasub tema ja selle mehe vahel, kuigi viimane kinnitas, et nende vahel mingit varju ei ole. Võib-olla ta kaalutles, kas ta ei peaks veel kord kasutama seda oivalist viidet jumala poolt töötatud Kaananile ja Jeesuse ristile, kuid nähtavasti ta taipas, et see muudaks asja ainult veelgi keerulisemaks, sest järgmisel hetkel tegi ta veel korra katset pääseda kogu sellest abstraktsete mõtete tihnikust, kus inimestel on nii raske üksteist leida, ja alustas nüüd uuesti sealt, kus varem jutt oli tarkerdunud.

«Ma ei tea, kas te mind mõistate. Lugu on nõnda, et ma tulen põhjarannikult ja olen teel lõunarannikule. Aga siis lõppes mul raha otsa ja ma olin sunnitud siin maale tulema, et endale tööd otsida. Nüüd tahaksin ma hea meelega järele kuulata, on teil teada mõni vaba teenijakoht kas teie oma majas või kusagil mujal, sest praegusel silmapilgul olen ma nii-öelda jään täiesti kinni. See ei ole nii väga tähtis minu enese suhtes, halvem on lugu mu väikesest süütu tütrekesega...»

«Jajajaa,» segas arst vahele. «Just sedasama tahtsin minagi ütelda. Ma näen, et me mõistame teineteist täielikult. Nii süütu. Nii väike. Just seda sõna ma püüdsin leida. Jää, nagu te ütlete. Hehehee. Aina jää. See ongi see asjatu kaksipidi liikumine, millest aru ei saa. Esmalt jää ja peale jää mitte midagi. Siis sula ja peale sula mitte midagi. Jää ja sula. Talv ja suvi. Kevad ja sügis. Sellest ei saa ükski inimene aru. Aga ometi saame meie kahekesi teineteisest aru. Põhjarannikult, ütlete teie. Lõunarannikule, ütlete teie. Justkui minu suust öeldud. Me kõik oleme

teel lõunarannikule. Mõtelge: see on tütarlaps, *ulcus uteri**, saate aru. Me lõikame ta hea õnne peale lahti. Tema seest on tarvis üht-teist kõrvaldada. Sellest ei ole rohkem kui üks kuu. Kui ta meelemärkusele tuli, polnud ta enam naisterahvas. Kolm päeva ei rääkinud ta muust kui meheleminekust. Ta oli teel lõunasse. Arst andis talle abi, hehehee, mõistis teda ja tegi kõik, mis tema võimuses. Siis tütarlaps suri. Ta on jää peal. On lõunasse jõudnud.»

«Ma ei tea, kas ma mõistan teid õieti,» ütles naine. «Või tuleb mul sellest niimoodi aru saada, et pean minema ja oma elu võtma?»

«Oh, ei iganes, iganes, iganes! Nüüd ei saa me esimest korda teineteisest aru. Ärgem laskem sellel enam iialgi korduda, eluilmas, eluilmas! Ma olen ainult arst. Ma ei tee muud, kui annan ainult arstiabi. Ma ei oskagi muud kui arstiabi anda. Aga kas andestate mulle, kui ma küsin — üksainus, üksainus küsimus: kas teate ühtki juhtumit, kus surm ei ole esinenud džentelmenina? Ma vaatlen teie näojooni ja tean, et neis uinub vana arm. Aga võib-olla ta ei uinugi. Võib-olla on ta ärkvel. Armastav naine teab, kuidas armastatud mees temaga ühte sulab, ta on assimileerinud endas oma kallima iseloomu, käitumise ja välimuse. Olete kuulnud mehest ja naisest, kes on teineteise sarnaseks muutunud? Bioloogiline fenomeen, kui öelda täpselt nii, nagu on. Ma saan teist täielikult aru. Ma näen teid täielikult. Meie vahel ei ole ühtki varju. Ma tean, et teil on peigmees olnud. Ma näen teie näojoontest tema näojooni. Ma tean, et te armastate teda veel praegugi. Ja ma olen kindel, et te tahate tema juurde lõunasse sõita. Soovin teile selleks palju õnne. Soovin teile head reisi. Nüüd on meil mõlemal teada, kuidas teineteisesse suhtuda. Ma olen teile tänulik, et te mulle seda au tegite — siin rannikul. Loodan, et ma jälle võin näha seda rõõmu...»

Ta sirutas oma käed nende poole, naeratas ja tegi kummarduse. Pärast selle viisakuskombe sooritamist küünitus ta ühe riiuli poole, kus oli klaaspurk piparmündikompvekkidega, puistas sealt umbes ühe suutäie paberist kotikesse, andis tüdrukule ja patsutas teda naeratades põsele.

«Väga rõõmustav, et me teineteist mõistame, nagu sõbrad kunagi, tõelised sõbrad. Täna teid südamliselt. Loodan, et te mulle seda rõõmu valmistate, saate aru, seda rõõmu, et jälle sisse astute. Nagu vanarahvas ütleb, hea

sober kaalub rohkem kui kuld, hehehee. Nagu öeldud, jumala rahu olgu teiega. Ja suur tänu.»

Seejärel avas ta apteegi ukse ja laskis oma külalised välja külma kätte.

6

Rõugearmiline põlevate silmadega meremees istus Päästearmee söögisaalis ühel sealsetest logisevatest toolidest, sülitas pikas kaares põrandale ja narris purujoobnud meest, kes istus ühes nurgas ja endamisi luuletusi pomises. Ta ei teinud väljagi, kui Sigurlina oma tütrega sisse astus, ei teretanud, tegi näo, nagu ei näeks ta neid, vaid jätkas joodikuga lõõpimist, umbes nii, nagu räägitakse papagoiga, ja sai kõige uskumatumaid vastuseid, vahel vanasõnade, vahel värsside näol. Kuigi kalasupp oli juba külmaks läinud, andsid ema ja tütar sellele pärast kõiki hommikusi üleelamisi kõvasti pihta. Ka kapten ise ilmus saali, et neile Jeesuse nimel head isu soovida ja uudiseid küsida. Rõugearmiline ei mõtelnudki majaisa tervitust vastu võtta, vaid jollitas põlastusega selle taani evangeeliumikrati poole, kuid joobnu ajas enese vaarudes püsti, et kaptenile austust avaldada, ja deklameeris lallutava häälega seda kuumadest tundmustest hõõguvat luuletust:

Armastan sind kõigest hingest,
ülemäära, ülikuumalt,
üpris vähe ja — ei raasu.

Seejärel istus ta jälle maha ja vajus hardasse meeleollu.

Kapten möönis, et Sigurlina ja tema tütar on raskes olukorras, nagu võis oodatagi, küsis ilma pikema sissejuhatuseeta, kuidas neil suurnike juures läks, arvas, et väikeses alevikus, kus kalapüügihooaeg ei ole veel alanud, on vähe väljavaateid peavarju ja tööd leida, seepärast on ainus nõu Jeesust appi kutsuda, ja kuna tal oli õilis süda, lubas ta neid oma eestpalvetega toetada; ühtlasi soovitas ta neile kindlasti sadulsepa juurde kohta kuulama minna, kes oli ka alevi habemeajaja, kellaspepp ja väljapaistev luuletaja ning müütas oma kodus kohvi, õlut ja muud selletaolist, elas nägusas majas ja vajas alatasa teenijatüdrukuid. Seejärel soovis kapten neile ilusate taani keelega segatud sõnadega kõike head ja oli läinud.

«Me kõik protesteerime selle vastu,» ütles Joobnu vap-
ralt, sest ta oli arvamisel, et viibib suurel 1851. aasta rah-
vakoosolekul.*

Niipea kui kapten oli lahkunud, andis rōugearmiline
mōista, et ta on naisterahvaste juuresolekut mōrganud,
vaatles neid, kui nad suppi helpisid, ja kōhatas. Sigurlina
vaatas üles ja tema pilk kohtas taas neid haruldasi silmi,
mis nii tohutul määral pōōrast elujōudu kätkesid. Talle
tundus, et ta on neid silmi kunagi varemgi kohanud ja et
nad on seotud mingi juba unustatud saladusega, mis tal
oli olnud; ei, õigust ōelda meenutasid nad talle tulekahju,
mida ta kord lapsepōlves suure mōnuga pealt oli vaada-
nud, just samal ajal, kui ta Jeesuse kannatamisest ja sur-
mast õppis; vōib-olla oli see tuli tollest ajast salaja temas
endas pōlenud. Milline kummaline kokkusattumus, et ta
just samal ōhtul leidis uuesti Jeesuse, kui ta jälle neid
silmi kohtas!

«Nii et te pōōrasite siis eile ōhtul seal ümber,» tähen-
das mees, otsekui oleks ta Sigurlina mōtteid lugenud.

Ta oli ilmselt vintis, samuti nagu eelmisel ōhtul.

«Ma olen alati oma õnnistegijassee uskunud,» kostis
Sigurlina.

Mees sūlgas halvaks panevalt.

«Ei mina tea, mis on teie õnnistegija nimi vōi kui vägev
ta on,» ütles mees. «See on mulle üks kama kõik. Aga ma
tean täiesti täpselt, kes on minu õnnistegija ja kui vägev
ta on. Tema nimi on Steinhōr Steinsson ja ta on omadega
alati mael olnud. Jōhann Bogesen on käinud tema juures,
aga mitte tema Jōhann Bogeseni juures.»

«Steinhōr Steinsson! Mis maailmatarkus see nüüd
on?» küsis naine. «Vōi kus on tema teod jumala ees?»

«Ta on siin,» ütles mees ja näitas oma sūdame peale.
«Minu õnnistegija on sūndinud ja üles kasvanud nende
māgede all selle mere āāres, siin rannikul olen ma hoolit-
senud oma vana ema eest, kuni ta tōmbuse ja tuult läbi-
laskvate seinte pārast suri, kuna sadulsepp, habemeajaja
ja vallavolikogu juhataja Sveinn Pālsson ehitas endale
selle raha eest sealauda, mis ma maakera teisel poolel oma
kümne kōūnega kokku olin kraapinud. «Kus on mu teod
jumala ees?» küsid sa. Ma olen paljaste kättega kolmes
maailmajaos vōidelnud relvastatud välismaalaste vastu ja
vōitnud. Kas Pāāstearmees midagi seesugust tehakse? Hil-
juti, suure tōōpuuduse ajal, kui miljonid inimesed kogu

maailmas nālga surid, seilasid ma Aafrikasse ja elasid
kolm kuud toorest vaalalihast, kui proviant oli otsas, sūsi
lōppenud ja mu kaaslased peale minu ja kolme teise sur-
nud rōugetesse — tuhat miili kōigest heast ja kurjast
seemal. Vaata mu kolpa ja küsi siis veel, kes mu õnnis-
tegija on! Oleksid ma siin oma ōigel rannal jälle maale
tulnud, kus ma oma algust ja lōppu kuulen māgede ja
mere vahel kohisevat, kui ma kōiksugu jeesuste järele
oleksid jooksnud? Vōib-olla need, kes kodus istusid ja
kelle ema on elus, oskavad oma emakeelt paremini? Ma
vōin ōōsel kui pāeval laulusalme nagu kaisest puistata,
mitte halvemini kui mōni kodus õppinud maarott. Ja ma
vōin igal kellaajal enese ja ka teiste asju jutti ajada,
palju paremini kui Pāāstearmee, Jōhann Bogesen, praost
ja arst kokku.»

Joobnu retsiteeris ākki valju hāālega:

Andri naeris, nii et saal kōik kaikus,
ta oma naabritele hōikas:
«Nāe, see mees on pāris hull!»

Olgugi et meremehe jutt oli naisele sūgava mulje jāt-
nud, arvas ta, et oma vārskete kogemuste järele pihipin-
gilt ei tohiks ta seda mingil tingimusel välja paista lasta.
Beepārast tegi ta iroonilise nāo ja ütles:

«Peaks ikka mōnus tunne olema küll, kui nii kōikvōi-
mas oled.»

«Noh, miks sa siis minu poole ei pōōrdu, kui sa tead,
kes ma olen? Ma ütlesin seda sulle juba eile.»

«Sa olid täis ja oled praegugi täis.»

«Sa valetad.»

«Hea küll, saad sa siis mulle ja mu tūtrele kohta muret-
seda?»

«Muidugi saan.»

«Sa ütled küll, et muidugi saad, aga ega keegi sind ei
usu.»

«Mis pōhjus on sul rohkem uskuda Jeesust Kristust,
keda sa ei ole näinud ega kuulnud?»

«Isegi siis, kui ma kunagi kedagi teist peale sinu ei
oleks kuulnud ega näinud, ei paluks ma sind iialgi, et sa
mu hinge pāāstaksid.»

Mees sūlgas āāretu halvaks panuga, kuid ei vastanud
selle peale midagi.

«Jajah, olgu sellega kuidas on,» ütles naine, «aga ma

mõtlesin seda tõsiselt, kui küsisin, kas sa meile kohta saad muretseda. Näita nüüd, mis sa suudad.»

«Muidugi saan ma teile kohta muretseda.»

«Näita seda.»

«Noh, ajage end siis kord juba jalule. Kui kaua ma pean teid siin ootama?»

Ema ja tütar tõusid püsti ja läksid koos temaga uksest välja, joobnu aga saatis neile selle mahlaka riimasalmi järele:

«Tapa mind, söö mind!» nii krõhva hõikas.

«Tee, kui tahad, minust suppi,
tükkideks mind peksta, lõika —
mehemoodi võid siis lurpi!»

Nõnda alustas Sigurlina Jónsdóttir teekonda, mida ta hiljem veel kaua mäletas, laps käekõrval, natuke maad Steinhór Steinssoni taga; ta vaatles selle tarmukat, kohmakat kõnnakut: kuidas ta oma varbad vastu külmunud mullatompe sageli ära lõi, kuidas ta ühe jalaga tihtilugu peaaegu auku pidi astuma, kuidas ta pahatihti äärepealt pidi komistama, — ja kuidas ometi ei olnud mõeldavgi, et ta üldse kukkuda võib. Ta ei paistnud sellele kunagi vähimatki tähelepanu pöörvavat, kuhu astub, ta lihtsalt tormas ühelt küljelt teisele ootsudes pimesi edasi, ilma et oleks kunagi ette vaadanud. Ent lumi ei krigisenud enam ja taevast oli äkki pilve läinud, sest hakkas sulale minema, meri röske ning sünge; järsud kaljumüürid kerkisid lumistelt nõlvakutelt, lõpmata ükskõiksed kõige vastu, mis elab ja sureb; alt rannast kostis vasaralööke — seal parandati vigastada saanud mootorpaate — ja kaljude vahelt lumehangedest piilusid fjordi poole armetud nukrate viilkatustega kalurionnid, nii et oli raske selgusele jõuda, kas kaljud olid muutunud inimelamuteks või inimelamud kaljudeks. Siin kuuliski Steinhór Steinsson oma algust ja lõppu mägede ja mere vahel kohisevat. Ja kui naine vaatles seda tormavat, hoolimatut jõudu tema kõnnakus ja rühis, langes tal otsekui kate silmilt ja ta tajus päris füüsiliselt, kuivõrd kogu selle mehe olemus ühtib ümbritseva maastikuga, kui täielikult ühe pulsilöök vastab teise pulsilöögile, ühe loomus teise loomusele, nii et ta ei suutnud neid teineteisest enam eraldada, vaid taevast, maa ja meri sulasid Steinhór Steinssoniga ühtseks ning ähvardavaks tervikuks, kus kaljude kontuurid, hurtsikute räästad, mere kohin ja rajupilvede raskus kät-

kesid saatuse meloodiat, ilma et mingil teisel maailmal oleks seal hääle- või vahelesegamise õigust.

Steinhór Steinsson viis nad väikese tare juurde, mida ta nimetas Merekojaks ja mis asetses oru pool fjordi ääres, alevi keskusest natuke maad eemal. Tare kaks välisseina olid turbast ja kivist ning õige lagunenud — see, mis oli mäe poole, ja tagumine otssein, mis oli oru poole. Teised seinad olid puust, üle löödud musta tõrvapapiga, mis mittemest kohast oli rebenema hakanud ja ripendas. Välisukse ees oli ahtake tuulekoda, tare ümber üsna kena õuemaalapp ja taga pisike kuur, mis kõiksugu lauatükkidest kokku oli klopsitud ning ühele lehmale laudaks tahtis olla; selle teises otsas hoiti heinu. Ühes õuenurgas oli väike lambalaut ja selle taga heinakuhi. Steinhór Steinsson tõukas tare ukse lahti ja hõikas Steinunni.

«Siin tõin ma teile, mille järele te just puudust tundsite,» hüüdis ta ning lükkas Sigurlina ühes tütreaga kööki, kus tema tädi parajasti rukkileiva tainast sõtkus, käed küünarnukkideni jahuga koos ja rind haige — üks neist elukogenud kortsus ning hambutuist mutikestest, kes on puha leebus ja headus ise, kes kõike mõistavad, kõik andestavad, kõike usuvad, kõike loodavad.

«Sina, mu armas Steini, kulla poisu, saad ikka sihukeste tükkidega hakkama,» ütles tädi, kui Steinhór Steinsson oli talle seletanud, et siin on nüüd see «inimene», kes hakkab lammaste eest hoolitsema ja lehmale süüa andma, nagu vanakesed alati olid soovinud. «Jah, ega tema, see mu Steini, kaua järele mõtle! Hirmus piredad olete te, poisid, kes te kogu maailma läbi olete rännanud. Meie Eyjólfuriga oleme küll natuke teist laadi! Tere tulemast, kulla tüdrukud! Väga armas on teid mu majas näha. Ja olge nii lahked ja tehke meile seda heameelt, et võtate sinna kirstu peale istet — aga hästi ettevaatlikult, sest kirstu kaas on katki. Kas ma ei tohiks teile tassi kohvi ja makariiniga leiba pakkuda — nii kaugele ei ole me jõudnud veel kunagi, et meil võid oleks; või on ainult suurnikkude jaoks, aga seda arvestades, kuidas me siin elame, on see hea makariin.»

«Noh, mis kuradi kohvi sa, tädi, neile pakud — kas sa ei taha neid siis siia võtta? Minu teada rääkisid sa sellest ajast peale, kui ma talvel tagasi tulín, alatasa, et tahad kedagi enesele abiks, ja siin ta nüüd on.»

«Sa oled nii kiire mõtlemisega, mu armas Steini,» ütles

vanamutt. «Aga enne pean ma oma Eyjólfuriga rääkima, sest me ei ole ikka veel päris kindlale otsusele jõudnud, kas me kedagi võtame või ei. Viimasel kolmel aastal me oleme selle üle ju küll palju mõtteid mölgutanud, sest minust ei ole suvel heinategemisel enam mingit kasu ja ega muga talvel loomade söötmiselgi lugu parem ole, iseäranis veel siis, kui hein nii mustaks on läinud nagu tänavu — heinatolmust hakkab mul rinnus koledal kombel rögisema. Ja Eyjólfur on juba kolmteistkümmend aastat pime, nagu kõik teavad. Aga kui inimene juba selles eas on, siis mõtleb ta kaua ja otsuse tegemine võtab tal aega. Noortel läheb kõik ruttu. Aga nagu öeldud, meil vanadel on kolm aastat järjest mõttes olnud kedagi võtta. Kui küsida tohib, kust te tulete, kulla tüdrukud?»

Sigurlina hakkas kohe oma olukorda seletama, aga varsti tuli peremees, kiilaspäine hallide habemeudemetega vaar, näost alalise toasistumise tõttu kollane nagu pergament ja käed pikast töörohkest elust pahklikud, hall sark seljas, suured vilttuhvlid jalas; ta hoidis nagu apostel võrgukudumise kalasit peos; Sigurlina ja tema tütar läksid tema juurde ja teretasid teda. Ta rääkis selge ning karmi häälega ja oli pisut tigeda olekuga, nagu pahatihti mehed, kel on hea loomuga naine — või tuli see vahest sellest, et ta ei sallinud hästi inimesi, kes näevad. Esmalt silmitses ta Sigurlinat ja selle tüdart kõrvadega ja küsis siis luba neid käega katsuda, nagu katsutakse lambaid, kelle kohta tahetakse selgust saada, kas nad tappa kõlbavad. Nad olid hästi kasvanud ning üsna prisked. Ja teada saanud, et nad on kodutud, ütles ta:

«Noh, mis siis ikka. Te võite täna öösel niisama hästi meil kui Päästearmees olla, ja vahest ka homme öösel, eks siis näeme, mis saab. Võib-olla leiame midagi paremat ja võib-olla läheb Steinunnil rind jälle natuke kergemaks, nii et me veel ühe aasta ilma võõra abita läbi saame. Siin kõõgi kõrval on meil väike toapugerik, seal te võite magada. Steinthór on katsunud seal magada sellest ajast peale, kui ta koju tuli, aga mehel, kes on Aafrikas rõugetes olnud, peaks igal pool ühevõrra hea magada olema. Te võiksite oma asjad igatahes mõneks ööks siia tuua.»

«Oh, ega meil kuigi palju asju olegi, ainult väike komps Päästearmees. Salka võib sellele järele lipata.»

«Oh, kallid inimesed,» sõnas vana Steinunn. «Hool ja kokkuvõtte on igatahes kõige ülem vara. Minul ja mu me-

hel oli peale mõne vähese lamba ainult kaks sulgkotti, kui me nelikümmend viis aastat tagasi Oseyris õndsast pastori Björni juurde — puhaku ta rahu — teenistusse astusime, ja ometi on jumal meid õnnistanud, nii et meil ei ole kunagi tarvis olnud teistelt midagi kerjata, ja nüüd siis on meil koguni see väike kohake ja õuemaalapp tare ümber, lehm Kirjak ja seitse paksu villaga utte, kes kõik poegivad, kui jumal meile kevade annab. Aga mis kõige lahtsam — meie lapsed, kes ellu jäid, on suureks sirgunud, ja ehk küll nad hoopis teises Islandi veerandikus* elavad, võime ikkagi jumalat tänada, et ta on neile lahtise mõistuse ja kuldsed käed andnud ja nendega ei ole ühtki isearalikkust õnnestust juhtunud. Ei, pole põhjust kaevata, kui oled noor ja terve, olgugi kukkur kerge, aga kui mäest alla hakkab minema, siis peame jumalat paluma, et ta meile abiks oleks. Aga kõigist voorustest kõige ülem on hoolsus ja kokkuvõtte.

«Puh,» ütles vaar ja asutas jälle uksest välja minema. «Minu teada ei olnud see mingi voorus, et me igast öörist, mis me saime, kümne küünega kinni hoidsime, ja iga ööri pärast nutsime, mille me välja andsime. Mina ei tea muud, kui et kogu meie kokkuvõtte ja koonerdamine tuli lihtsalt vaesusest ja viletsusest. Ei ole kes teab kui suur voorus kokku hoida, kui midagi kokku hoida ei ole. Kui keegi siin alevikus puhtast voorusest kokku hoiab, siis on see kaupmees Jóhann Bogesen. Nüüd on ta jälle mu võrkude hinda alandanud, ja ometi ei ole ta kunagi nii palju kulda merest kühveldanud kui mullu sügis-ajal, mil fjord oli mereni välja suuri heeringaid päris paksult täis.»

Seejärel mindi lauta. Kirjak polnud sugugi oodanud, et külalisi tuleb, oli parajasti mõnusat lõunauinakut teinud, aga kargas nüüd kohkudes, ähkides ja puhkides üles, ajas enese jalule ja hakkas ammuma. Siis silmitses ta külalisi sellise näoga, kus oli segamini uudishimu ja põlastus, hirm ja huvi, häbematus ja roidumus, mis veistele teatavas hingelises seisundis nii iseloomulik on. Ülepea ta ei armastanud võõraid väljaspool külastusaega vastu võtta ja eriti pahane oli ta tolle plikataolise inimvasika peale, aga vana Steinunn ütles Salkale, et ta liiga lähedale ei läheks, sest lehmale oli halb harjumus laste peale tige olla. Steinunni kohalviibimine näis lehmale selle külastuse ainsaks vabanduseks olevat, sest nad olid nagu kaks õde

ja teineteise mõtteviisiga täiesti harjunud. Vanake läks latrisse tema juurde, sügas teda turja pealt ja ütles «vissi-vissi», vissi aga ajas oma suure kareda keele suust välja, lakkus naist ja kasutas ühtlasi juhust, et tema seeliku vastu oma koonu puhastada.

«Siin on nüüd üks tüdruk, kelle nimi on Sigurlina; ta on põhjarannikult ja kavatseb võib-olla mõneks ööks meie vissi juurde jääda ja vissi peab Sigurlina vastu lahke olema ja tal ennast lüpsata laskma. Ja vissi ei tohi teda jalgaga lüüa ega ennast köidikust lahti kiskuda. Vissi peab Sigurlina vastu, kes on põhjarannikult ja kellel oma kodu ei ole, hea olema.»

Lehm ei paistnud sellest uudisest kuigi vaimustatud olevat ega tahtnud midagi lubada, kuid lakkas vanakest lakkumast ja hakkas jälle Salka Valka poole pöörnitsema, sest ta mõtles, kui tore oleks, kui kevad juba käes ja ta jälle vabaduses oleks ja see plika talle ette juhtuks: kui tore oleks talle siis kallale tormata, ta sarvedele võtta ja nii neli-viis sülda õhku paisata. Viimaks ei suutnud ta seda unistust ainult enese teada pidada ja ütles oma vihase, sügava häälega midagi selletaolist, et oodaku aga see pisi-ke kevadeni.

7

«Oi, kui vastik on see põlenud näoga mees,» ütles plika nii pika vaikimise järel, et ema oli hakanud arvama, et ta on magama jäänud. Ema ise istus veel üleval, seljas kootud undruk, tema ainus hilp, mis võis õigustada tema olemasolu selles kõledas maailmas, ning nöelus enese ja tütre sukki, mis olid varba otsast ja kannast katki. Mõistagi oli vaid õnnelik juhus, et ta selleks ööks peavarju oli leidnud, aga sellegi poolest ei olnud ta sugugi kes teab kui rusutud meeleolus, nagu üksikud väetid naised üldise arvamise järgi iga öhtu peaksid olema; ei, vastupidi, ikka ja jälle ta naeratas oma nöelumistöö juures, kuid vahel laskis ta käed poole piste pealt rüppe ja vahtis unistavate silmadega tühjusse.

«Kuidas sul, armas Salka, üldse pähe tuleb inimese kohta sihukesi sõnu tarvitada, kui sa oled oma issameie juba ära lugenud ja ennast jumala hoole alla andnud? Mis armas õnnistegija sinu arust küll mõtleb, kui ta sind niimoodi kuuleb rääkivat?»

«Ma tean, et õnnistegija mõtleb täpselt sedasama mis mina,» ütles tüdruk. «Steinþór on nii toores ja häbematu, et ta tuleks õieti maha lüüa.»

«Mis jutt see on, laps? Jube on sind kuulata.»

«Jube? Sa ei ütleks seda, kui sul oleks aimu, mihuke tõbras ta on. Kui sa täna öhtul lambaid rannast koju käisid toomas ja vanamutt magama oli läinud, istus ta siin köögis. Ma läksin sealt kaks korda läbi ja ta katsus mind, see elajas.»

«Katsus? Mismoodi?»

«Mismoodi? Arvad sa, et ma oskan seda seletada? Ta lihtsalt katsus. Täpselt nii, nagu need kaabakad katsuvad täiskasvanud tüdrukuid. Ta katsus siit ja siit ja siit, ja ütles mulle kõrva sisse mingisuguseid rumalusi.»

«Mis ta ütles?»

«Ta ütles õige vähe. Ja mina olen ometi nii väike.»

Nüüd oli tüdruk nutma puhkemas ja puuris oma näo padjasse.

«Mis sina ütlesid?»

«Mis ma ütlesin?» osatas tüdruk ja vaatas emale mõnelt otsa. «Muidugi ma ütlesin, et tapan ta. Ja seda ma teengi.»

«Nojah, on näha, et ta ennast natuke vabalt üleval peab. Aga küllap ta tegi sinuga ainult nalja. Meremehed, kes mööda maailma ringi purjetavad, on ju suured naljasõbrad. Ei maksa kohe arvama hakata, et neil kõiges tõsi taga on. Aga kui ta seda veel peaks tegema, siis ütle mulle. Sa oled ju alles väike, nagu sa isegi ütled. See ei ole ilus.»

Siis tuli jälle pikk vaikus. Aga kuigi naine oli teinud näo, et selles ei ole midagi kurja, ei tulnud siiski enam kõne allagi, et ta oleks saanud sukkade auke nöeludes magusate unistustega tegelda nagu seni, vaid tal läks kulm kortsu ning suu tõmbus viltu. Ja viimaks ei saanud ta hoiduda tütre poole vaatamast, et näha, kas see on magama jäänud. Kuid see ei olnud veel magama jäänud, vaid tal olid silmad lahti, ja niipea kui ta oma ema nägu silmas, alustas ta uuesti nagu enne:

«Ta on lihtsalt lojus.»

Siis pani naine suka käest, laskus voodi ette põlvili, võttis Salka Valka käest kinni, surus selle oma põse vastu ja ütles:

«Armas Salka, lubame teineteisele, et me alati, alati jääme headeks sõpradeks ja aitame teineteist Jeesuse ni-

mel kõiges, mis on hea, ükskõik mis ka ei juhtu. Ja alati, kui midagi ette tuleb, mis teisele meeltemööda ei ole, katsume ikka teineteisest aru saada. Sest nii palju võib juhtuda — kahe tütarlapsena.»

Säärase konfidentsiaalsuse vastu oli plika täiesti ette valmistamata — ta ei suutnud endale kujutleda, et kunagi midagi niisugust võiks juhtuda, mis sõprusele tema ja ema vahel lõpu teeb. Veelgi vähem taipas ta, mis on ühist selle ootamatu sõpruskinnituse ja Steinhóri jõleda teo vahel, millest ta oma emale oli rääkinud. Kõige võõrastavamana aga kõlas tema kõrvus vist küll see isikupärasuseta nimi, mida ema enese ja tema kohta oli tarvitanud: kaks tütarlast. Sest eluilmast polnud ta oma emas midagi muud näinud kui mammat ja iseeneses midagi muud kui Salkat, mamma väikest tüdrukutirtsu.

«Palume Jeesust, et ta meie südamed kõigest kõntsast puhastaks. Tema on see õige viinapuu. Tema on jõud ja mahl. Me peame alati niimoodi mõtlema, et kõik, kes meile meie teel vastu tulevad, on temast saadetud, embkumb, kas meid aitama või läbi katsuma. Jah, tõsi, ma pean enesele tema pildi muretsema ja siia meie voodi kohale seinale riputama. Kuuled sa, kallid, kas me ei peaks veel kord issameiet lugema, et me jumala ees puhtana magama võikime jääda?»

Plika teadis juba oma varematest kogemustest, et palved teevad uniseks ning kurgu kuivaks, ja enne kui nad õnnistussõnadeni jõudsid, oligi ta magama uinunud. Ent tema ema oli nii õnnelik, et luges kogu issameie veel kord läbi, vaadeldes seejuures oma tütre punaseid põski ja poolavatud suud. Kui hea on jumal! Uneingel hingas oma nõidust lapse näole, puhus sealt minema tusa ja kergitas eesriide hunnitu unenägude maailma eest, kus me rõõmsalt hõljume laotuses ja taevatähed mängivad hurmavalt pilli. Kes teab, kas naine ei tundnud magava lapse näojoontes ära oma kõige kaunimate unenägude muusikat, kui ta kummardus tema kohale ja kuulatas: mälestused töötustest, mis juba ammu teisest maailmast on antud. Mälestused elavad kangastustena inimese hinges surmatunnini. Jumal annab meile vahel lubadusi ja täidab neid hoopis teisiti, kui ta on lubanud. Selle magava lapse nägu oli üks selline töötus — sootu teistsugune aare, kui talle oli lubatud, teistsuguse unenäo seletus kui see, mida ta oli näinud. Sellest hoolimata oli see laps tema elu sisu ja

tema olemasolu õigustus. Omal ajal oli ta tema päras loobunud vette minemast. Tänuhõõmus kummardus ta oma elu sisu kohale. On tal õigust veel rohkem nõuda? Ei ole, — aga ometi on. «Rohkem, rohkem,» ütleb süda. Nii raske on olla inimene.

Tuli pidi juba ammu, ammu kustunud olema, öö oli nii pime, et jäätunud aknast polnud halli varjugi näha. Kohkudes võpatas plika unest, sest päris kindlasti oli keegi talle vastu kõrvu andnud. On see võimalik, et ta nii ilma set kõrvalopsu unes oli näinud, või oli vahest ema teda unes küünarnukiga müksanud? Aga kui ta tahtis seina poole pöörduda ja katsuda uuesti magama jääda, kuulis ta pimedusest sosistamist, inimeste juttu! Esmalt ta arvas, et need hääled tulevad kusagilt kaugelt, tal vilksatas koguni mõte, et mõned inimesed ajavad köögis juttu, siis näis talle, et vesteldakse kuskil samas toas, aga viimaks jõudis ta otsusele, et see kõnelus toimub siinsamas voodis tema kõrval, saadetuna liigutustest ja koguni rammukatumisest. Tal oli nüüd selge, et ta selle rammukatumise juures küünarnukiga vopsu oli saanud.

Plika lamas üürikest aega liikumatult ja kuulatas sosistamist:

«Oli sul ehk see mõttes, kui sa lubasid mulle koha muretseta?»

«Sa lased paista, nagu teeksid sa seda täna esimest korda. Aga mul ei olnud tarvis sind kaua vaadatagi, et selget otsa kätte saada. Naisi ma tunnen ja oskan nende vahel vahet teha.»

«Au, au, võta käsi ära! Jäta mind rahule! Sa äratad tüdruku üles.»

«Ei, kuule, nüüd ei aita ükski vägi — mõistad sa. Las tüdruk olla. Ta magab. Ta ei saa millestki aru.»

«Ei, ei, jäta järele, jäta järele. Tee mulle seda meelega. Ma palun sind kõige vägevama Jeesuse nimel — jäta järele. Muidu ma karjun appi. Armas, kallid, ei, ära tee, ära trügi sedasi mu ligi. Sa lehkad viina järele. Kõige vägevam Jeesus, sa teed mu hulluks.»

Enesestki mõista ei saanud plika aru, mis tema südames toimub, aga korraga puhkes ta valju häälega nutma, täiesti ootamatult, nagu hakataks puhuma tulekahjupasunat. Silmapilkselt vappus nutust ja nuuksetest kogu tema keha. Ta ulus, ilma et oleks katsunudki häält, mis tal rinnust tungis, tagasi hoida. «Mamma,» kisendas ta läbi nutu,

«mamma, mamma, mamma,» ja tahtis ema kaissu söösta, et nii ennast kui teda kaitsta, kuid ema pööras talle selja ja plika jõudis selgusele, et tema kõrval sängiserval lamab keegi, ja see ütles:

«Ära nii kohutavalt röögi, kuradi lapseraisk, et ma külmalt põrandalt su memme juurde sooja tulin. See on ikkagi mu oma voodi ja minu arust jätkub meile kõigile siin ruumi.»

«Kasi, tõbras, mamma ja minu juurest minema! Mamma, mamma, ütle talle, et ta ära läheks, ütle talle, et sa tapad ta, kui ta ära ei lähe.»

«Ah, pea lõuad, väike ahvinägu,» ütles mees vihaselt. Kuid sellest hoolimata ta mõistis, et väljavaateid enam ei ole, ja kobis voodist välja. «Parem, kui targem järele annab. Ma siis lähen.»

Ent plika märkas, et ta kummardus tema ema kohale ja sosistas sellele midagi kõrva sisse.

«Mis?» küsis ema.

Siis sosistas mees jälle.

«Ei,» vastas ema valju häälega. «Mu armas Jeesus, ei, sa tead, et niisugust asja ei tohi sa minult paluda.»

Siis läks vaenlane minema ning voodi jäi jälle ema ja tütre päralt. Plika lakkas nutmast niisama äkki, nagu pärast tulekahju kustutamist lõpetatakse pasunapuhumine, aga sellegi poolest värises ta ikka veel erutusest ja nuuksetest, nagu pureda saanud koer. Ta viskus ema käte vahele ja suudles teda metsikult kaela peale.

«Kallis mamma, me peame järgmiseks ööks võtme muretsema ja ukse lukku keerama, et ta sisse ei pääseks. Mamma, me peame suure kirve muretsema, mamma, me peame suure noa muretsema.»

«Ah, jää magama,» rahustas teda ema, kuid see ei olnud öeldud kaasatundmisest tema hirmule, selles ei olnud emalikkust, polnud õrna «kuss-kuss» ja «tasa-tasa», vaid meelepaha, koguni vaenulikkust, nagu oleks ta öelnud: «Ah, pea suu, sindrinahk.» Ta ei surunud tüdriku hoopiski mitte oma rinna vastu, et teda trööstida, vaid lükkas ta enesest ettevaatlikult eemale ja pani voodisse pikali, kui arvas, et ta on magama uinunud. Ja vähese aja pärast ärkas tüdruk taas ning leidis, et ta ei ole enam oma ema rinna najal.

Suigatusest hoolimata polnud hirm tema teadvusest veel kadunud, tema meeled olid veel täis seda kuratlikku kal-

lalekippumiskatset, mille osaliseks tema ja ta ema olid saanud. Kuidas peaks ta enesele selgeks tegema, et tema ja ta ema on kaks tütarlast? See mõte oli talle veel liiga võõras — midagi säärast ei olnud ta ju varem kuulnud kui alles eile öhtul. Mamma ja mamma väike Salka on muldugi üks ja peavad teineteist alati kõige kurja vastu kaitsma, nagu parem käsi kaitseb pahemat, sest nad kuuluvad ühte. Ja ta tahtis end uuesti ema rinna vastu suruda. Kuid ema rind oli kadunud. Tüdruk ajas enese küünarnukkide najal pooleldi istukile ja kobas enese kõrval voodis, aga voodi oli tühi. Ema oli ära läinud. Otsekui halvatult vaatas tüdruk viivu pimedusse ja tahtmatult avanes tal suu, et hüüda: «Mamma, mamma.» Kuid see arusaamatu sõna tardus tema huultele, ja parem oligi. Best kes vastab selle sõna peale, kui sa hirmust värisedes hüüad teda pimedusse? Ei keegi. Mõnel sõnal on kõlapinda üksnes inimeses eneses, ja nii tajus Salka Valka, et ta ei ole võimeline oma ema sellest ööst tagasi kutsuma, mis päeva palge valelikuks, tema kõlblustunde paljasteks kirjatähtedeks, tema jumalakartuse tühjadeks sõnadeks teeb. Ta oli elanud selles õndsas eksituses, et ühe teatava maailmas elava naise keha ja hing, kõne ja toimingud ei ole mitte ainult tema ema, vaid ka ainuüksi tema ema. Ometi meenus talle nüüd, et põhjarannikul oli tulnud ette öid, kus ema öö läbi oma voodis ei olnud. Ja kui tüdruk seda vaid une ja ärkveloleku vahel oli märganud, polnud tal küllaldaselt kujutlusvõimet, et sellele mingit tähtsust anda. Nüüd aga jõudis ta selgusele, et too naine ei ole mitte eeskätt väikese Salka Valka ema, vaid elab ka oma isiklikku elu, kui tütar magab, elu, millest Salka Valkal ei tohi aimugi olla. Õigupoolest ei tundnudki ta neiu Sigurlina Jónsdóttirit — ta tundis ainult oma ema. Ja see ema polnud teps mitte neiu Sigurlina Jónsdóttir. «Tema ema» oli vaid mask, mille neiu Sigurlina Jónsdóttir ette pani, kui ta arvas, et Salka Valka on ärkvel, aga eest ära võttis, kui arvas, et tütar magab või teda ei ole läheduses. Teiste inimeste ees — ja ka iseenese meelest — oli ta midagi hoopis muud kui Salka Valka ema. Mõned tüdrukud panevad selle maski ette väikeste laste ees, kellest nad tegelikult ei hooli. Kuidas võis Salka Valkal pähe tulla enesele kujutleda, et ta tunneb seda küpses eas neitut, kes eile öhtul palvetades tema kõrval oli lebanud ja ööpimeduses tema juurest ära hiilinud, et omaenese elu

elada? Täiskasvanuks saada tähendab seda, et jõuad selgusele, et sul ei olegi ema, vaid sa valvad üksinda ööpimeduses. Siitpeale ei olnud tal enam ema. Võib-olla ei ole kellelgi ema. Võib-olla ei ole inimesel tegelikult kedagi peale iseenese. Ja nõnda liikusid Salka Valka huuled tumalt, ta ei öelnud isegi seda õnnistusrikast ning petlikku nime, mis moodustub imiku huultel, kui ta maa rinda imeb. Sellest ööst peale ei olnud tal enam mammat. Kuski väljas oli sel ööl küll neiu Sigurlina Jónsdóttir, kuid see ei olnud tema ema.

8

Selles paigas ei olnud nähtavasti kunagi ilusat ilma, sest looja tegi oma taevaga kogu aeg eksperimente. Pakase ja lumesaju järel laskis ta tulla tuulele, mis värske lume hange ajas. Kui lumi oli hange tuisanud, läks sulale, ja kogu lumi, mis suure vaevaga hange oli pühitud, sulas ära. Kokkuvõttes võib aga öelda, et taevaisa lemmikilmaks siin kandis oli siiski vihmane ilm koos kõiksugu aroomidega, mis sellega kaasnesid — mere ja adru, kala, kalapeade, rapete ja traani, tõrva, muda ja kõntsa lõhn. Ültalt mägedest tuli vähemalt viiskümmend oja, mis voolasid läbi aleviku kapsaaedade, aiasoppides väikesi järvi moodustasid ja aedade piiretelt kohinal alla langesid. Mõnel neist lasti voolata otse majade peale, vesi tungis keldrisse ja isegi kööki, mistõttu lapsed jäid grippi, mõned koguni kopsupõletikku, ja surid. Aleviku tänavad ja tee-rajad olid jääkülma lõrtsi või muda täis uhutud. Päeva ajal võis väljas näha ainult armetuid sinise nina ja viletsate jalatsitega lapsi, mõnda üksikut naist, kes oli teel poodi, ja hobusekronusid, kelle kintsud olid sõnnikuga koos. Ent rasked jäähallid pilved sõudsid aeglaselt mööda laotust või kihutasid suure ajuga ühest mäetipust teiseni üle mäeharjade. Kui lumelõrtsi veeks oli muutunud ning midagi peale vastiku haisu ja lödi järele ei olnud jäänud, mattus kõik rõskesse uttu. Siis tekkis jää. Nüüd oli raske seks puhuks veel mõnda halva ilma liiki välja mõelda, ja nii võis ühel õhtul isegi külm selge ilm tulla — tähis-taevast, ja kes teab, vahest koguni kuu, kui see kalendris seisab. Siis pidi taevaisa järele mõtlema. Järgmisel päeval hakkas kindlasti tuiskama, sadas lund kogu sellel ja ka järgneval päeval, pärast seda läks külmale ja see-

järele anti voli tuulele, et ta lume hange ajaks, ning kõik algas uuesti otsast peale. Niiviisi võis kesta lõpmatuseni, — et see taevataati ka ära ei tüüdanud!

Ja elu oli alevikus nagu mingi saatemuusika sellele mõttetule ilmastikule — rassiti ja kobati enese ümber ikka endiselt ühest rajuilmast teise, ilma et sellega midagi oleks saavutatud. Inimeste saatust näis olevat vete-sügavusest neid rumalaid kalu toomas käia, millal iganes merele sai minna, neil pea otsast ära lõigata ja sisikond välja võtta, neid pesta, soolata ja suveks riita laduda. Ja olgugi et selle muutliku ilmastikuga alalõpmata heideldi, polnud sellest mingit kasu — kõik kadus samasse põhjatusse kurku, ükskõik kas kalastati paadiosanikuna või palgalisena: arve Jóhann Bogeseni juures neelas kõik ära. Raha polnud siin kunagi näha. See usudogma — arve Jóhann Bogeseni juures — oli oma olemuselt niisama abstraktne nagu usk sellesse, et jumal end ilmutab, või lunastusse Jeesuse Kristuse läbi, kuid sellest hoolimata oli tema toime omal viisil reaalsem ning käegakatsutavam kui näiteks sakramendil ja Jeesuse armuõpetusel — ta tähendas pidevat krediiti ka kalavaestel aastatel, kindlustunnet, kui kalamüügi väljavaated olid kehvad, tõrvapappi, värvi, rosinaid, kardemoni ja sukaadi ning lastele jõuluks väikesi plekkämbreid, ja küll viimasena mainitav, aga mitte sugugi vähema tähtsusega polnud asjaolu, et see võrratu usk tähendas kindlat teadmist, et ei ole tarvis kogukonna kulul maetud saada, mis oli auurim häbi ja teotus, mis siinmail kellelegi osaks võis saada, kuna aga seda, kui inimesel enesel oma matuseraha oli, peeti tõelise tubliduse ja täieliku aususe märgiks elus ja surmas.

Aga niipea kui need mõttetud hommikud oma ükskõiksed silmad siin alevikus avasid, kus elati ilma rahata, saadeti Salka läbi lumelõrtsi piima laiali kandma, viltutallatud lehmanahksed kingad jalas ja hein varvaste vahel. Tal oli viis väikest kannu üle öla, kolm taga, kaks ees, mis ta viie armetu osmiku ukse taga ära andis. Piim kanti Jóhann Bogeseni juures arvele, sest nõnda toimus siin alevikus igasugune omavaheline äri. Kui keegi teiselt midagi ostis, kas või ainult õmblusnõela väärtuses, siis ei olnud midagi muud tarvis teha kui sellest kauplusse teatada, ja need viis ööri kanti Peetri arvelt maha ning kirjutati Pauli arvele. Selle jumaliku arveldusviisiga oma

äriliste tehingute puhul näisid kõik Oseyris Axlarfjordi ääres väga rahul olevat. Kaubitseti omavahel üksnes ümberpaigutatavate numbrite varal, kuna Jóhann Bogeseni käes oli võim kõigi reaaliveäätuste üle.

Alguses suhtuti ümberkaudsetes hurtsikutes Sigurlina tütresse õige umbusklikult, sest seal alevikus oldi inimeste vastu, kel kindlat elukohta ei ole, põhimõtteliselt vaenulikult häälestatud. Sellal kui perenaine kannu tühendas, ootas Salka väljas ukse taga. Ühes onnis elas vanamutt, kes talle vahel väikese suhkrutüki pihku pistis — see oli oiuline kink, eriti siis, kui tursamaksa maik hommikueinest saadik veel suus oli. Kuid aja jooksul hakkasid naised tema ema olukorra vastu rohkem uudishimu üles näitama. Tüdrukut kostitati kohviga, ja ülepea kõik, mida talle pakuti, tundus talle väga hea olevat, eriti laevakui-vikud. Ta rääkis kõik puiklemata ära, nii oma ema kui ka tolle põlenud näoga mehe kohta, ega varjanud sedagi, et ta ei maga enam oma emaga, vaid ärklis vanapaari juures, ega ole vist mingit kahtlust, et tema mamma ja Steinhór on kihlatud. Ühtlasi rääkis ta, et tema mamma käib igal koosolekul, mis Päästearmees peetakse, ja et võib-olla saab ta seal mõneks ülemuseks õppida, sest uued laulud jäävad tal kergesti pähe.

Ent vähehaaval märkas plika, et ema kihlus tõstab lugupidamist tema vastu niisama vähe nagu kõik tema püüded oma ema Päästearmees käimist ja edusamme laulukunsti alal esile tõsta. Iga päevaga muutus üha sagedasemaks, et lapsed seisid majanurga taga ja naersid tema üle, talle lumepalle, mõnikord koguni pori järele loopisid ja teda eemalt söimasid. Need olid kõige halvemat sorti mõnitused, osalt tema enese, eriti aga tema ema kohta. Ning peatselt jõudis ta otsusele, et see alevik on õelaid ja jumalakartmatuid lapsi täis — nad varitsesid iga teise majanurga taga, nad pommitasid igast kõrvaltänavast, ülalt nõlvakult, alt rannast. Ta jäi teele seisma, kandam üle öla, vahtis uurivalt sinnapoole, kust teda oli loobitud, ja hüüdis: «Tulge aga lagedale, kui julgete! Ma saan üksinda teiega hakkama, ükskõik kui palju teid ka ei ole, va argpüksid!» Sel ajal kui ta nende poole vaatas, ei andnud nad endast elumärki, kui ta aga jälle minema hakkas, muutus pommitamine mitu korda ägedamaks. «Hii, kui kole ta on,» kostsid hüüded talle järele. «Ja loll! Hii, su ema on lits!» Siis seisis Salka veel natuke aega lumelörtsis, otse-

kui oleks ta sinna kinni kasvanud, ilma et oleks kallalekippujale midagi teha saanud, endal viha ja häbi pärast nutt kurgus.

Iga päev tõi sellele vaesele piimatüdrukule uusi alan-dusi. Aja jooksul sugenes tema näojoontesse midagi niisugust, mis meenutas koera kimbus olevat kodulooma. «Annaks jumal, et ma nad korra kätte saaksin,» mõtles ta, sest ta arvas, et ta võiks nad lõhki kiskuda ja neil kondid puruks peksta, vähemalt kuuel korraga; seejärel kavatses ta nende peale sülitada. Ent nad hoidusid temast kõrvale just nagu tigeda pulli eest, läksid eemalt ringi, et temaga mitte kokku sattuda, või olles hulgakesi, jäid teeservale seisma, pöörasid seljad vastamisi ja vahtisid teda, kui ta mööda läks, aga kui ta kiviviskekaugusele oli jõudnud, algas sõim. Juhul kui ta vastas, kujunesid sellest vaid seoseta sajatused ja rumalad ähvardused. Koju jõudes oli tal kurk tagasihoitud nutust paistes ja ta ei saanud sõnagi suust. Siis põgenes ta tavaliselt lambalauta ja valas oma pisaraid süütute loomade ees. Lambad pugesis lauda tagumisse otsa hunnikusse ja vaatasid sealt, kuidas ta sõimele istudes nutab, nagu käte vahel, kuni ühel kõige targematest uttedest tuli mõte, et tüdruk ehk midagi sööb; ta läks viimase poole, jäi ühe küünra kaugusele seisma, teritas kõrvu ja jõllitas talle viivu otsa, lõi siis jalaga vastu maad, endal koomiliselt jultunud nagu ees, nagu oleks ta tahtnud ütelda: «Sul on kõige targem alla anda.» Seejärel astus ütt ühe sammu lähemale, uuris seda, mida tüdruk tema arust sõi, ja jõudis otsusele, et see on midagi soolast. Siis ajas plika ta minema.

Eriti palju meelehärmi tekitas Salka Valkale maailma sõge ning põhjuseta kurjus — nad tegid haiget ilma mingi muu eesmärgita kui lihtsalt haiget teha, kõige õrnem koht kaitsetu hinges ainult selleks üles otsida, et tema valu nägemisest mõnu tunda. Võib-olla oli sula tõsi, mis lapsed ütlesid: ta ise on rumal ning kole ja tema ema lits; muidugi ei tundnud ta selle sõna täpset tähendust, teadis vaid, et see on midagi tohutult halba, umbes nagu «varas» või «mõrtsukas», isegi veel häbistavam, sest ta oli kuulnud jõledaid mehi seda sõna vandudes tarvitavat. Aga mitte mõte iseenese või oma ema teotamisele ei kurvastanud teda ega valmistanud talle meelehärmi, vaid teadmine, et ta on võimetu maailma kurjuse vastu, nagu see oma kõikvõimsuses avaldus aleviku lastes. Selle kurjuse

vastu ei tundnud ta ühtki relva, ja nutti oli tema nõrk lohutus.

Ei, ta ei olnud kole mitte ainult selles mõttes, nagu hulkuv koer on kole kindlat kodu omava krantsi silmis; tal tarvitses vaid oma ema peeglikillusse pilku heita, et selles ise veenduda. Kuidas võis jumalal, kelle päralt nii palju au ja hiilgust ning kelle võimuses oli kõigile inimestele ilu anda, pähe tulla nii vaest ja ebatäiuslikku inimolendit luua? Seljas oli tal vana, liiga pikk seelikuräbal, mille vana Steinunn tema jaoks oli saanud, ilma et selle eest midagi tarvis oleks olnud anda. Tema sukad olid kootud pruunist villast ja alati kootis maas. Kõige peal oli tal meesterahva kuub, liiga suur ning liiga pikkade käistega, kuid sellel oli see eelis, et tarbe korral võis käed varrukatesse tõmmata ja seega ilma kinnasteta läbi ajada. Peas polnud tal kunagi midagi peale lopsakate rebasekarva juuste, mis kahte süütusse patsi olid palmitud.

See alevik oli üks kõige jõukamaid nurki selles Islandi veerandikus, ükski inimene siin ei nälginud, ja Salka Valka sai Merekojas väga hästi süüa. Ta sõi peamiselt meretoitu — värskeid kalu, kalamarja ja -maksa, kala-magu ja traani, millele lisandusid kange kohv ja pruuniks küpsetatud rukkileib maitsva margariiniga, mida vana Steinunn ei säästnud, vaid sõrmepaksuselt peale määris. Juba kahe esimese kuuga kosus Salka Valka siin alevikus otse uskumatult — ta kasvas kiiresti, põsed läksid punasemaks, silmad löid rohkem särama. Tema paksud, kogu aeg avatud huuled olid alati niisked, tema nahk eritas seda mere rasva, millega ta toitust. Ta pesi end laupäevaõhtuti. Mõnikord vahtis ta kaua aega tühjusse, sest ta oli hakanud inimese elu üle järele mõtlema ning seda nähtust võrdlema ja püüdma iseenesest aru saada, tema silmad aga olid nagu allikavesi orgudes. Ent kui ta oma mõtted elu selle külje poole pööras, mida paljud nime-tavad tõelisuseks, siis valdas tema silmi küsiv hirm või neist paistis kange, peaaegu pöörane tahtmine kõigest osa võtta. Kaks asjaolu tema loomuses eraldas teda teistest lastest: jäme, peaaegu mehelik hää, ja tahtmatu tõmbeline tema näol, mis ilmus sinna, kui ta päeva sündmuste üle juurdles. Kuna ta füüsiliselt nii vara välja oli arenenud, arvati üldiselt, et ta on juba leeriealiseks saanud, aga alevikus räägiti päris kindlalt, et ta ei oskavat lugeda ega

kirjutada, ja see aitas kinnitada kuuldust, et ta on nõrgamõistustlik.

Siis tuli koolmeister:

Kõhetu, kohusetundlik ning piduliku olekuga mees, vurrudes, mille otsad suunurkadest alla ripnesid, juba pisut hõbedat, suur kõrisõlm ja roostetanud prillid, viisküm-mend aastat vana. Salka Valka kutsuti oma pintsakus ja seelikus tema ette, kingaservad mudase liivaga koos, sest ta oli lambaid rannast tõusuvee eest ära toomas käinud. Koolmeister vaatas talle otsa — vali ning tõsine kohtu-uuri, kes oli tulnud siia oma ametikohuste tõttu, et kat-suda kindlaks teha, kas see võõras laps on nõrgamõistus-lik või ei ole. Ka ema kutsuti kohale, et ta lapse kohta vas-tust annaks. Koolmeister küsis kõigepealt, kui vana on tüdruk, ja teda pani imestama, et see ei olegi vanem kui üheteistkümnepäevane.

«Mispärast teda kohe kooli ei saadetud, kui ta siia tuli, nagu seadus ette kirjutab?»

«Oh, ei tulnud seda meeldegi,» vastas tüdruku ema.

«Mis ta õppinud on?» päris koolmeister.

«Oh, peast lugeda ta natuke ikka oskab,» kostis naine.

«Te võite minna,» ütles koolmeister.

Seejärel pöördus ta tüdruku poole ja küsis:

«Kas sa lugeda oskad?»

«Ei,» vastas tüdruk järsult oma jämeda häälega.

«Kas sa tähti ei tunne?»

«Ei, ainult neid tähti, mis piibli eesotsas on,» ütles tüd-ruk.

«Mis tähed need on?»

«Seda ma ei tea. Nad on lihtsalt tähed.»

«Kas sa mõnda islandi salmi oskad?»

Plika mõtles hoolega järele, kuid võta või jätta, tal ei tulnud ühtki teist laulusalmi meelde kui «Eeninga, mee-ninga, sukkana dii», mille ta põhjarannikul teiste laste käest oli õppinud, aga kui ta seda tahtis juba üles ütleva hakata, sähvatas tal korraga mõte, et vahest see ei olegi islandi laulusalm, ja ta vastas:

«Ei, ma ei oska ühtki islandi salmi.»

«Mõtle hästi järele, armas laps. Kas sa ei oska siis ühtki vaimulikku laulu või koraali?»

Siis meenus tüdrukule uus Päästearmee laul, mida tema ema hommikuti tol ajal köögis ühtelugu laulis ja mis al-gas nõnda:

«Jeesus kõik minu patud oma kanda võtab.» Või algas see ehk hoopis nii: «Jeesus kõik oma patud minu kanda jätab»? Seda ta ei suutnud meelde tuletada. Kas polnud naljakas, et ta seda meelde tuletada ei suutnud?

«Noh,» sõnas koolmeister. «Mitte ühtki islandi luuletust, ühtki koraali, ühtki vaimulikku laulu. Hea küll. Oled sa siis Hallgrímur Péturssonist * kunagi midagi kuulnud?»

«Olen küll.»

«Mida võid sa mulle tema kohta ütelda?»

«Mära-Todda rääkis temast midagi hiljuti Päästearmees.»

«Todda — mis?» ütles koolmeister. «Mida võid sa mulle ütelda Jón Sigurdssoni * kohta?»

«Ta on «Leo» peal,» vastas tüdruk.

«Hm. Kes oli esimene Islandi asustaja?»

«Seda ma ei ole kuulnud. Võib-olla need norralased, kellel on põhjarannikul heeringaõlivabrik?»

«Kes on Islandi minister?»

«Mis minister?»

«Noh, kes meie üle siin Islandis valitseb?»

«Mitte keegi ei tohi minu üle valitseda!» vastas tüdruk iseteadlikult ja tema silmad välkusid.

Koolmeister vaatas lapsele imestades otsa ja vangutas viimaks pead.

«Kes on Islandi kõige suuremad mehed?»

Tüdruk mõtles põhjalikult järele ja vastas siis:

«Kaupmees. Ja õnnistegija.»

«Jah, seda küll,» vastas koolmeister, kel hakkas lootus juba kaduma. Aga kuna tüdruk oli näidanud, et tal mõningaid üldisi teadmisi selle aleviku kohta ikka on, tärkas tal nüüd mõte, et kas järsku ei õnnestu tema käest teada saada, missugust luuletajat ta sellest ajast peale, kui ta siia tuli, on kuulnud kõige rohkem kiidetavat, sest lugu oli nõnda, et ka koolmeister ise oli väljapaistev luuletaja, kelle värssse ajakirjandus, isegi pealinna oma tihtipeale avaldas ja kes lootis, et võib suure luuletuskogu välja anda, kui ta oma palgast veel umbes viis aastat raha kõrvale paneb.

«Ainult üks küsimus veel,» ütles ta. «Kes on meie maa kõige suurem luuletaja, kellest sa oled kuulnud räägivat?»

«Habemeajaja,» vastas tüdruk kähku ning täiesti kõhklemata.

«Sa võid minna,» ütles koolmeister külmalt. «Praegusei asjaoludel ei ole meil teineteisega enam midagi rääkida.»

Seejärel tõusis ta ise püsti, nohises ja kõhatas, et vanale Eyjólfurile mõista anda, et ta hakkab minema ega ole põrmugi rahul. Ent kõõgi ja selle kuntriku vahel, kus vana Eyjólfur tööd tegi, ei olnud ust ja kõik, mis nad rääkisid, oli sinna kuulda.

«Lapsega jutuaajamine suurendas kahtlust, mis mul juba varem oli. Ta ei näi vaimselt täiesti normaalne olevat. Ma ei näe teist teed kui see praostile teatavaks teha.»

«Puh, praostile!» ütles vana Eyjólfur põlastavalt. «Minu meelest oleks targem tüdrukule lugemist õpetada.»

«Ega see vist kerge oleks ja kasu saaks sellest vähe.»

«Puh, minu arust võiksite teie, kelle silmad näevad, seda teha küll.»

«Ma ei näe tänavu talvel muud võimalust, kui et te ise katsute seda siin kodus teha. Kooliajast on veel kõigest kolm nädalat järele jäänud — kütuse puudusel me oleme sunnitud lihavõtteks lõpetama. Pealegi peavad lapsed tööle asuma, kui kevadpüük algab, vähemalt need, kes juba natuke suuremad. Ega töökäsi ülearu ole. Ja laste abi on ju tarvis, et mullust ja tunamullust võlga natuke vähemaks saada.»

«Puh,» ütles vana Eyjólfur.

«Lugu on nii, nagu ma ütlesin. Nõdramõistuslikega ei oska ma midagi peale hakata. Praost peab otsustama, mis selles asjas tuleb teha.»

«Puh, tüdruk ei ole sugugi nõrgema mõistusega kui praost,» ütles vana Eyjólfur. «Tõsi, ma olen pime. Aga kurt ma ei ole.»

«Siis sa vist kuulsid, kui ta ütles, et Jeesus Kristus olnud islandlane.»

«Puh,» ütles vana Eyjólfur. «Ta on vähemalt niisama palju islandlane kui see kuradi kaupmees.»

Vanamees kobas asjatundlikult võrgusilmade sõlme-kohti, jätkas siis oma tavalise osavuse ning muutumatu kiirusega kudumist ja näis neid teravaid märkusi tegevat nagu muuseas ning endamisi.

«Ma muidugi ei eita,» ütles koolmeister, «et vahel võivad napakad üsna pentsikuid mõtteid avaldada. Aga läheb juba täiesti liiale — ja seda peaksid sa, Eyjólfur, nii tark mees, ometi taipama —, kui nii külmavereliselt väidetakse,

et Sveinn Pálsson... minu poolest olgu ta vallavolikogu juhataja, samuti ei lähe mulle põrmugi korda, et ta Taa-nist enesele kaks siga on ostnud. Ilma pikematagi on selge, mis tal mõttes on. Ta tahab kõike siin alevikus oma käpa alla saada. Ma ei ütle seda mitte sellepärast, nagu tahaksin ma tema luulekunstile varju heita, aga ükskõik kust küljest selle peale ka vaadata, see mees on ikkagi habemeajaja. Ma nägin oma silmaga, kuidas ta kaupmehe jõulu-puul end prouale ligi ajas ja temalt luba palus oma niinimetatud luuletusi ette lugeda. Muidugi ei öelnud ma midagi. Ja siis kiitma tulla, et habemeajaja on Islandi suurim luuletaja! Ma imestan, et ma sinu majas, Eyjólfur, niisuguse vastuse saan.»

«Kui keegi siin majas tingimata nõrga mõistusega peab olema, siis võtan ma hea meelega omaks, et mina see olen. Ma olen alati olnud nõrga mõistusega ja jäängi alati sääraseks.»

«Noh, niimoodi ma seda ei mõtelnud. Aga ma tahaksin sinult, Eyjólfur, täiesti avameelselt küsida: näed sa Sveinn Pálssonis luuletajat?»

«Ma ei näe Sveinn Pálssonit ülepea mitte, ei nii ega teisiti. Ma olen pime.»

Kui koolmeister vana Eyjólfurit veel natuke aega oli usutlenud, kuidas see habemeajaja luulekunsti peale vaatab — kuid tagajärjetult —, võttis ta oma kübara ja jättis jumalaga.

«Sveinn Pálssoni luuletamise kohta ei ütle ma midagi, aga ma olen tema kohta sagedasti midagi muud kuulnud, ja nimelt, kui hästi ta oskavat lapsi õpetada.»

«Lapsi õpetada? Tema? Selle peale ma ei vastagi. Head aega.»

Uksel pöördus ta siiski veel kord ümber.

«Sveinn Pálsson...» ütles ta, kuid ei lõpetanud lauset. «Ma astun selle lapse suhtes kõik tarvilikud sammud, ja veel täna õhtul.»

9

Ja nõnda oligi. Ta astus kõik tarvilikud sammud.

Veel samal õhtul, kui Merekojas parajasti õhtust oli söödud, koputati uksele ja küsiti Salka Valkat. Kõik imestasid.

Tattnina tuhmis valguses seisis uksel tumedate juus-

tega poisijõmpsikas, pikliku näo, paksude kulmude ja haruldaselt ilmekate ning tarkade silmadega, pisut kongis ninaga. Ta oli nagu pilt.

«Koolmeister saatis mind,» ütles ta.

«Kas see ei ole mitte väike Tuisu Arnaldur?» küsis vana Steinunn. «See tubli poiss.»

«Jah, koolmeister ütles, et ma pean siia tulema ja seda tüdrukut õppimises aitama,» ütles poiss, näidates ukse juurest sõrmega Salka Valka poole.

«See kena mees,» ütles vana Steinunn. «Seda võis temast oodata.»

Ent tüdruk istus liikumatult, seljas oma pintsak, nõõri-jupp vöö ja ees üleni mõlkis ning ärataotud emaleeritud plektaldrik, mis oli kalajäätmeid ja -roode täis. Küllalist silmitsedes pani ta kohe tähele, et selle juuksed on lahku kammitud, mida Öseyris õige harva ette tuli, ja ta ei mäletanud kunagi temavanust poissi näinud olevat, kes nii ujeda käitumisega oleks olnud. Kuigi poisi riided olid paigatud, olid nad siiski nii puhtad ja korralikud, et Salka tundis lausa iiveldust. Jalas olid tal messingist haakidega poesaapad. Kõigepealt tuli Salka Valkal mõte, kas see poiss on kunagi mõne maja nurga taga seisnud ja teda poriga loopinud. Kummal neist küll rohkem rammu võiks olla? Esimest korda oli tal siit alevikust pärit eakaaslane viske-, kuulde- ja löögikaugusel korraga, nii et polnud ime, kui ta endamisi arutas, kas ta selle poisi luidkonte suudaks puruks peksta. Mõistagi püüdis poiss enast tähtsaks teha, aga sellest hoolimata oli Salka Valkal peaaegu kahju, et ta mitte häbematum ei ole, sest poissi sellisena nähes lõi ta kõhklema, kas aleviku lastele kõik nende vingerpussid andestada või neile igavest vaenu vanduda, mis oleks muidugi ainuõige.

Kui poisilt oli päritud, mis alevis uudist, ja ta õige sõnakehvaks oli osutunud, tehti sedamaid ettevalmistusi esimeseks õppetunniks, mis peremehe töökuntrikus aset pidi leidma, sest vanake läks harilikult kohe pärast õhtusööki magama, et hommikul seda varem jalul olla. Nad seati istuma teine teisele poole lauda ja nende vahele pandi pisitilluke laualamp, mis kaua aega tagasi oli siinse vana faktoriproua öölamp olnud, kolmekümne aasta eest enam-pakkumisel ostetud ja vaese maja kõige kallima väärtasjana ainult pidulikel juhtudel tarvitusele võeti. Poiss kooris punasest linasest rätikust kaks õhukest rābaldunud

raamatut ja pani need lauale. Siis märkas tüdruk, et tema käed on peaaegu puhtad, tal enesel aga kõiksugu mustusega koos. Nähtavasti oli poiss sedasama tähele pannud, sest ennekoike ta küsis:

«Miks sa nii räpane oled?»

«Lihtsalt sellepärast,» vastas tüdruk järsult oma jämeda häälega, ilma et oleks häbi tundnud.

Pärast seda sissejuhatust algas õppetund ja toimus nõnda:

Poiss: «Mis su nimi on?»

Tüdruk: «Salvör Valgerdur.»

Poiss: «Kelle tütar?»

Tüdruk: «Ma olen lihtsalt Jónsdóttir.»

Poiss: «Miks sul nii inetu kuub seljas on?»

Tüdruk: «See ei ole sinu asi.» — Ja pärast vähest järelemõtlemist: «Ma kavatsen enesele varsti ka püksid muretseda, ja siis ma ei olegi enam tüdruk.»

Poisi ilmekad terashallid silmad uurisid teda ülalt alla, kuid ta ei näinud selles kavatsuses midagi naeruväärset. Võib-olla puudus tal huumorimeel. Tema suhtumine asjasse, millest ta aru ei saanud, avaldus kõige selgemini selles, et tal ei tekkinud kahtlusi säärase idee teostatavuses, vaid tema huvi paelusid üksnes kõrvalasjad.

«Siis pead sa nime muutma — sa ei saa enam Salvör Valgerdur olla.»

Salka Valka taipas jalamaid, et see on õige mõte, ja tõtt öelda ei olnudki ta poisist väga halval arvamisel. Võib-olla ei tahtnudki see end nii tähtsaks teha, nagu välja paistis.

«Su nimi võiks siis olla näiteks Salgardur Valgardur Jónsson,» ütles poiss. «Kui vana sa oled?»

«Üksteist.»

«Sa oled oma ea kohta suurem kui kõik lapsed siin alevis. Mina saan varsti kolmteist aastat vanaks, aga ei olegi nii pikk kui sina.»

Tüdruk: «Mis su nimi on?»

Poiss ütles veel kord oma nime.

Tüdruk: «Mis su isa nimi on?»

Poiss: «Ta elab Reikjavíkis ja tema nimi on Björn.»

Tüdruk: «Ja su ema?»

Poiss vaatas talle tükk aega sõnatult otsa ja äkki näis, otsekui oleks paks udu tema silmavaate ette kerkinud, nagu siis, kui püütakse meenutada mingit ammust sünd-

must ega suudeta selget vahet teha, mis on unelm, mis tõelisus ja mis saladus. Ta muutus veelgi tõsisemaks kui enne ning vastas viimaks:

«Ma olen sündinud Reikjavíkis. Mu kodu ei olegi siin.»

«On su ema Reikjavíkis?»

Poiss vaikus taas hulk aega ja tema silmad viibisid tüdrukul, nagu oleksid tal mõtted kusagil kaugel, kuni ta vastas otsekui oma hinge sügavusest:

«Ta sõitis ära.»

«Kuhu?» küsis tüdruk.

Jällegi näis miski üürikeseks poisi pilgu ette hõljuvat, alateadvus ja reaalelu pidasid temas ilmselt õige raskest võitlust, ja viimaks ta vastas:

«Ta on elus. See on täiesti kindel. Ta on ainult ära sõitnud.»

«Kuhu?» küsis tüdruk uuesti.

Poiss vaatas nüüd ettevaatlikult, peaaegu kartlikult ringi — see oli saladus. Siis hakkas ta rääkima sosinal ning kiiresti, justkui püüdes võimalikult palju ära ütelda, enne kui keegi neid segama tuleb. Tema silmad vilasid ühest kohast teise ja peatusid harva tüdrukul, mistõttu see puhuti päris kindlalt ei teadnudki, kas poiss räägib temale või iseenesele. Või on temasse asunud vahest keegi teine, kes räägib õhku, unustades kogu reaalse tegelikkuse, isegi selle, kes ta iga päev on.

«Reikjavíkis, seal kasvab majade vahel kõiksugu lilli, ja seal me käisime mammaga alati kahekesi koos — seal oli alati nii ilus ilm. Mõnikord me kõndisime mere ääres ja teisel pool on sinine mägi. Ja kord ma eksisin mamma juurest ühes suures uhkes kaupluses ära ja hakkasin nutma. Häärast hirmu ei ole ma kogu eluajal tundnud. Siis leidis ta mu üles ja ütles, et ta enam iial, iial ei taha mind ära kaotada ja tahab alati, alati mu juures olla. Kui ta ära läks, siis olen ma kindel, et see tuli sellest, et mõned kurjad inimesed sundisid teda seda tegema, ja võib-olla rõõvisid nad ta koguni ära, nagu romaanides ja muinasjutudes tihti räägitakse. Mulle öeldi, et ta olevat teisel pool merd, kaugel-kaugel selle sinise mäe taga.»

«Sa oleksid pidanud talle järele sõitma,» ütles tüdruk.

«Kuidas ma oleksin saanud seda teha? Ma ei olnud veel viieaastane. Mulle lubati, et ma võin tema juurde sõita, kui ma suureks olen kasvanud. Seda ütles naine, kes mu laevaga siia Oseyri tõi ja vanaisa ja tädi juurde jättis.

Vähemalt nad ütlevad, et nad olevat mu vanaisa ja tädi. Kas siin ümberringi on kedagi, kes kuulda võib?»

«Ei ole.»

«Mina aga arvan, et nad valetasid seda. Tihtilugu paistab mulle, et nad mulle alati valetavad. Sest kui ma juba kaua-kaua siin olin olnud ja alati töinasin, sellepärast et ma nii väga mamma juurde ihkasin, siis ütles Herborg — sa tead, see, kes kinnitab, et ta olevat mu ema õde —, ta ütles, et mamma ei olegi elus, vaid surnud. Sellest ajast peale tegid nad mu ees alati näo, nagu oleks ta surnud. Ja kui ma ütlesin, et nad valetavad ja on halvad inimesed, siis andis vanaisa mulle vitsa. Ta peksis mind iga kord, kui ma ütlesin, et mamma elab, ja käskis mul vaikida. Aga juba ammu ei karda ma teda enam. Nüüd ma tean, et nad valetasid mulle. Ma tean, et mu mamma elab. Ta on lihtsalt ära sõitnud ja võib-olla ei ole isegi ära sõitnud, vaid lihtsalt kadunud.»

«Kust sa seda tead?»

Selle küsimuse peale vaatas poiss Salka Valkale jälle otse näkku ja näis nagu unest ärkavat.

«Seda ei või ma ütelda,» sõnas ta. «Ma olengi juba liiga palju rääkinud.»

Ent kui poiss enam rääkida ei tahtnud, muutus tüdruk alles õieti uudishimulikuks ja hakkas talle peale käima.

«Ei,» ütles poiss. «Sa võid küsida, nii palju kui tahad, aga rohkem ma enam ei räägi.» Ning ta võttis ühe raamatust ja lõi selle lahti, kuid ometi võis kõigest näha, et tema mõtted viibivad hoopis mujal. Sest veidikese aja pärast hakkas ta uuesti rääkima.

«Kui ma loen ennemuistseid lugusid ja muinasjutte või rüütliromaane, «Odüsseiat» ja «Tuhat üht ööd», kus nii tihti jutustatakse, kuidas maised inimesed ära nõiuti või teiseks moondati või kurjade vaimude ja koledate elukate poolt allmaailma viidi ja seal nõiaküttesse pandi, või kuidas nende laev mõne saladusliku saare juures hukka läks ja nad ühe silmaga trollide ja hirmsate lohede küüsi jäid või mõnda teise õudsesse paika sattusid, kust nad enam ialgi tagasi ei pidanud pääsema, ja neile vahel niisugust jooki anti, mis nad kõike unustama pani, nii et nad enam ei teadnud, kes nad on, — siis näib mulle tihtipeale, et ma ise olen üks neist, kellest raamatutes räägitakse. Mõnikord tuleb mul nagu läbi udu meelde elu, mida ma varem elasin, mil ma midagi hoopis muud olin kui praegu. Mulle

paistab, et vanaisa ja Herborg on mind mingil viisil sealt maalt ära röövunud, kus mu kodu on, ja hoiavad mind siin vangis, et mind mamma eest varjata. Täpselt nagu muinasjuttudes, kui nõiamoorid röövisid kuninga lapsed ära ja panid nad kusagil kaugel maal puuri. Kas tead, mis ma vahel öösiti teen? Ma tõusen sängist ja lähen vaatama, kas vanaisa ja Herborg ei ole unes mitte trolleks muutunud, kas nad ei ole oma õiget nahka endale selga tõmmanud, mida nad päeval mu eest varjavad. Ma arvan, et kõik, mis nad minust mulle on rääkinud, on puha vale, — võib-olla olen ma kuningapoeg, kelle nad on siia kõrvalisse kolleasse meelitanud, kus alati on halb ilm ja inimesed nii igavad. Võib-olla kavatsevad nad mind ühel ilusal päeval ära süüa. Vahel tundub mulle, et ma olen nagu Odüsseus, kes alati koju Penelope juurde ihkas, ja siis näib mulle, et Herborg on jumalanna Kalüpsos, kes tahab, et ma öösiti tema juures magaksin — sest seda ta tahab —, ja mu vanaisa kuri hiid kükloopide maalt, millest räägitakse jutus argonaut Sindbadi* üle. Mõnikord jälle näib mulle, et ma olen noor haldjas, kes elfide maalt vägisi inimeste sekka on toodud, kusjuures võeti ühtlasi ka mu silmade imevägi, et ma nendega oma tõelist maailma enam ei näeks. Võid sa endale kujutleda, kui kurb see on — oled noor haldjas, aga kaotanud võime näha elfide võlumaa ilma, kus kogu elu on pillimäng päikesepaistel ja kaunid olendid hõljuvad saabaste külge kinnitatud tiibadel templite vahel? Sellisele noorele haldjale on inimeste maailm ainult jube silmapettus. Ja kujuta ette, tolles kaunis maailmas, olgu ta siis elfide maailm või midagi muud, — seal elasin ma varem.»

«Kust sa seda tead?»

«Seda ei või ma ütelda mitte kellelegi,» sõnas poiss. «Sa võid selle välja lobiseda ja vanaisa võib sellest teada saada.»

«Ei, põletagu kole mees, kes maa all elab, kõik mu luudkondid ära, kui ma sellest ühelegi inimesele hingan,» vandus tüdruk, ilma et tal siiski päris selge oleks olnud, mida ta oli küsinud.

«Ma olen sulle juba liiga paljugi rääkinud,» ütles poiss. «Aga naljakas — näib, nagu oleks lastele, keda ei tunne, loenesest hoopis kergem rääkida, sest nad usuvad sind rohkem kui need, keda tunned. Mul ei olnudki kavatsust sulle midagi rääkida, aga kui sa pärima hakkasid, siis ma

ei märganud isegi, kuidas ma sulle rääkima hakkasin. Aga kui sa sellest ühelegi elavale hingele siin alevi hinged, siis lüüakse mind maha. Ei, rohkem ma ei julge rääkida.»

Kuid sellest hoolimata alustas ta uuesti, ilma et oleks ise seda märganudki:

«Ma näen mammat talve läbi peaaegu iga öösi unes, ja tead sa — unenäod on palju tõepärasemad kui kõik, mis sünnib ilmsi. Mamma elab suures linnas, kus majad on värvitud nagu pildiraamatutes, ja igal pool kasvavad seal lilled ja kõiksugu puud. Unes paistab mulle alati, et just selles linnas ongi mu kodu. Üks on igatahes kindel, et kunagi varem olen ma seal viibinud. Päeva ajal koolis, kui ma mitte midagi ei mõtle, näen seda linna tihtipeale järsku oma silma ees — ta on päris kindlasti olemas ja päris kindlasti on seal mamma juures mu kodu. Mamma on sinises mantlis ja niisama ilus nagu naised välismaa pildiajakirjades, mida kaupmeheproua saab, ei, tuhat miljonit korda ilusam.»

«Eyjólfur ütleb, et unenäod ei tähenda midagi,» lausus tüdruk.

«Aga mina ütlen, et see, mis ilmsi sünnib, ei tähenda midagi,» ütles poiss. «Ma olen lugenud ühest raamatust, et unenäod tähendavad palju rohkem. Vahel on võib-olla ka sellel tähendust, mis ilmsi sünnib, aga väga harva. Mõnikord suvel, kui ma siin mäe jalamil kõndimas olles fjordi ääres rohunõlvakul istun ja emahaha häälitsemist kuulan, ilmub mamma korraga mu juurde, sinises mantlis nagu välismaalannad, kes vahel laevaga siia tulevad, — ta läheb üsna mu lähedalt mööda ja silitab mu põske, aga kui ma üles vaatan, on ta kadunud nagu tuuleõhk, ja võib-olla ma ei näegi midagi muud kui paari noogutavat mailast enese kõrval kanarbikus.»

Viimaks vaatas tüdruk lambi hämaras valguses vaimustatult neisse silmadesse, mis olid täis saladusi. See tuhm pidulik valgus andis mõnele joonele poisi näos hoopis isesuguse elu, teised aga kustutas sootuks, ja manas tema arginõlt esile uusi ning teistsuguseid ilmeid, kuni öö varjas ülejäänud maailma oma rüpes. Nõnda paistab inimese nägu igaviku pimedusest, kuni lambis veel oli ja pisut näha on, — pühaku nägu argipäeva halluse taga, kõige selle eelaimus, mis küünib väljapoole aega ja ruumi. See heitis tüdruku üpris maisele näole oma salapärase valguse

kuma ning kiskus teda üha rohkem ja rohkem kaasa; viimaks uskus ta poisi kõnelusi samal viisil nagu muiste suure rändrüütlit kannupoiss oma isanda kujutelmi.

Nüümoodi oli aeg juba üsna hiliseks jäänud. Poiss aina rääkis, tüdruk kuulas.

Sis hääldis unest kätte hääle ülalt ärklitrepi kohalt:

«Täna aitab juba, lapsukesed, hakake nüüd lõpetama.»

See oli esimene õppetund.

10

Tollest ajast peale püsis Salka Valkal Arnaldur Björns-soni nägu kogu eluaeg meeles — ööpimedusest paistev nägu, mida valgustab usk teise maailma sisse. Ja kui ta hommikul pärast seda, kui see nägu tema südamesse oli paistnud, oma õndsatest unenägudest ärkas, tundus talle alevik talviste rōskete vihmapiilvede all veelgi nukramana kui kunagi varem. See tuli sellest, et nüüd oli tal võrdluseks teine maailm, too, mis asus Arnalduri rinnus — kaunid linnad, mis paistsid tema silmist, puude ja lillede ning muinasjutulise pillimänguga. Arnaldur oli tulnud talle koolitarkust õpetama, kuid nad olid õppimise unustanud. Sellest hoolimata oli nende esimene kohtumine tõeline õppetund, sest kui Salka Valka enne sukkade jalgatõmbamist oma paljaid jalgu vaatas, märkas ta midagi, mida ta kunagi varem ei olnud tähele pannud: tema jalad olid võimatult mustad. Muidugi ei võinud ta argipäeva hommikul nädala sees jalgade pesemisega jändama hakata, vaid ta viskas oma õhukese seeliku selga, tõmbas viletsa pintsaku ülle ja sidus nõõrijupi vööle, täis tülgaust selle maailma vastu ja teadlikult igatsedes teist, paremat maailma. Kui köögis tema käest küsiti, kuidas talle meeldib, et ta nüüd kooliõpetust saab, ei vastanud ta midagi, vaid valas kaussi vett ja pesi oma käsi küünarnukkideni, olgugi et oli nädala keskpaik; seejärel hakkas ta oma piimakannudega alevi poole astuma. Ja kui ta need ära oli andnud, seadis ta sammud sadamasilla juures asuvate Jóhann Bogeseni kalakuuride poole, kus hulk väledate näppudega naisi ja tütarlapsi seisis kalapuhastustünnide ümber, õliridest seelikud seljas ja kummisäärilud jalas, ning kõiksugu kisa-käruga lennutas kalu ühe toobri veest teise.

kusjuures kuurid kaikusid valjust jutust ja isegi laulust, sest häälepaelad ja iseäranis veel kõneorganid on inimese elu kurbades ning tühistes rassimistes tõeline jumala and.

Salka Valka küsis, kas oleks võimalik tööd saada, ja ta juhutati töödejuhataja juurde. See oli tumedate silmade ja mustade vurrudega, aga puhtaksaetud lõuaga mees, nagu nii suure naistekarja seas peab olemagi. Viivu ta mõõtis silmadega seda tahumata vallaslast ja tiris nõõrijuppi, mille see oma keha ümber oli sidunud, viskas äärmiselt muheda mehena veidi villast ja pilgutask naistele enese ümber silma, kellele see nalja tegi. Salka Valka pakkus ennast tööle.

«Kes su eest vastutab?» küsis viimaks töödejuhataja ametliku näoga.

«Ma ise,» vastas tüdruk.

«Kui vana sa oled?»

«Üksteist.»

«Minu teada Jóhann Bogesen ei luba lastele kaupluses arvet avada, nii et sellest ei ole kasu, et sa mulle ütled, et sa ise enese eest vastutad.»

«Ma olen tragi» väitis plika. «Ma võin teha kõik, mis nemad teevad,» — ja ta osutas tünnide kohale kummar-dunud tüdrukute poole.

«Hurraa, väike kelkija,» ütles töödejuhataja. «Kui sa kõik võid teha, mis need naised, siis tee meile ka seda meelehead, et viisteistkümmend last saad, nagu Nurme Thórdis, see väike naine seal, kel on põse peal soolatüügas.»

«Ma ei vastagi sulle,» ütles plika kõrvuni punastades, naised nende ümber aga pidid naerust lõhkema, sest töödejuhataja oli nende meelest suur naljahammas.

«Noh, hea küll,» sõnas siis töödejuhataja. «Kui me ei tea, kes su eest vastutab, pole sul mõtet siin tööd otsida.»

«Mu ema nimi on Sigurlina Jónsdóttir,» ütles plika.

«Kas tal Jóhann Bogeseni juures arve on?»

Seda tüdruk ei teadnud. Ei, nii kaugele ei olnud tema ema vist veel jõudnud. Töödejuhataja seletas nüüd, et ta on selle töö jaoks pisut noor, aga katset võiks ju teha, mis ta suudab.

«Kunas sa võid alustada?»

«Otsekohe,» vastas tüdruk.

Töödejuhataja võttis taskust kulunud taskuraamatu, kritseldas sinna midagi ja käskis plikal kaasa tulla. Vii-

mane sai õliriidest põlle, kätised ja harja, seejärel juhata-tati talle kindel koht tünnide ääres ja naisele, kes tema kõrval seisis, tehti ülesandeks talle töövõtteid õpetada. Nõnda oli Salka Valkast ühel hoobil päevatööline saanud.

Merekojas see muudatus üksnes kinnitas arvamust, et Salka Valka on tragi tüdruk. Ja nõnda läks mõnda aega. Tüdruk osutus kalarookimisel üle ootuste tubliks ja kel-lelgi ei tulnud pähe teda töölt ära saata — kalasaak oli väga rikkalik, tööjõudu aga rannas liiga vähe. Tundes end kõigi nende alevinaiste seas võõrana, ei võtnud ta lärmitsemisest osa, vaid tegi vaikselt oma tööd; ta ei teadnud midagi asjadest, inimestest ja olukordadest, mida teised arutasid, aga kui mõnda ilusat Päästearmee laulu lauldi, siis rõõmustas see tema südant. Noored ei teinud temast välja, pidades teda võõraks sissetungijaks, kuid suurem osa neist oli siiski nii mõistlik, et ei hakanud tema kallal ilma põhjusega norima, nagu lapsed seda tegid. Enamik suhtus temasse koguni hästi ja kunagi ei rünnanud ta kedagi esimesena, kuid pruukis kohutaval kombel suud, kui ette tuli, et teda riivati, ja oli siis tagantjärele rusu-tud, et ta küllaldaselt söimusunu ei teadnud. Eriti kur-vastas teda asjaolu, et ta mõnituste suhtes nii kaitsetu oli.

Õigupoolest oli ta sinna tööle läinud lootuses raha tee-nida, piisavalt, et endale kleit ja koguni püksid osta, nagu ta Arnaldurile oli öelnud, sest ta oli sageli tõsiselt mõtel-nud poisiks hakata. Siis saabus esimene õhtu ja ta viivi-tas mõne minuti, sest ta arvas, et töödejuhataja tuleb kotitäie rahaga, käib kõik kordamööda läbi ja maksab iga-ühele tehtud töö kinni. Kuid naised võtsid midagi oota-mata tööriided seljast ja läksid igaüks oma koju.

Kui ta vana Eyjólfuri käest küsis, millal siis palka maks-takse, vastas see:

«Puh, millal palka mõeldakse maksta? Siin näed sa mind nende võrkudega mässamas. Ma ei mäleta, et ma sellest ajast peale, kui mu jalad mind kandsid, kunagi tööd käest oleksin pannud, aga mis nad mulle on maks-nud? Mu vanas eas on mul seitse lammast ja üks lehm. Ole ainult tragi väikese Arnalduri käest lugemist õppima. Paljudele vaestele inimestele siin maal on raamatud kogu nende eluajal rõõmu valmistanud, ja see on vähemalt midagi niisugust, mida sinult keegi võtta ei saa, niikaua kui sulle silmanägemine jäetakse.»

«Võeti sul silmanägemine, Eyjólfur?» küsis tüdruk ning külmavärinad jooksid tal säärase õeluse peale mõeldes üle selja, kuid vanamees selle küsimuse peale ei vastanud, ja tüdruk vaatas jahmunult enese ette maha ega teadnud, mis teha või kuidas olla. Peab ta siis Arnalduri ja kogu maailma ees alati rāpaseks jääma ja inetuid riideid kandma, sellest hoolimata, et ta käib kalu rookimas?

«Ma tahan nii väga tööd teha ja selle eest makstud ja rikkaks saada,» lausus ta viimaks.

«Sa oled noor tütarlaps ja sul ei ole veel kahtteistkümmend aastatki täis,» ütles vana Eyjólfur. «Ja sa võid julgelt kuulda võtta vana mehe sõnu, kes maailmas mõndagi nägi, kui tal silmanägemine veel alles oli. Tööd teha on ilus ja tarvis, sest see annab südamele rahu ja mõnu, ja harilikult saab selle eest ka midagi hamba alla pistmiseks ja pliidi alla panemiseks. Ja kui sa eluaeg iga päev väsimatult tööd oled teinud, olgu see argipäev või pühapäev, siis võib juhtuda, et sul on oma matuste jaoks raha, kui sa ära sured. Aga usu mind, armas laps, töö varal ei saa keegi rikkaks. Need vähesed rikkad, keda ma oma elus olen näinud, ei teinud kunagi midagi, aga vaesus hoidis harilikult kõige kõvemini kinni neist, kes kõige rohkem rassisid, ja ma arvan, et niimoodi on mujalgi. Teadmised aga ja rõõm, mida hea raamat valmistab, on paremad kui rikkus, ja sellepärast paneksin ma sinu asemel rohkem rõhku lugemisele ja kirjutamisele. Kõige hullemaks peavad nad seda, kui nad teada saavad, et sa midagi oled õppinud.»

Tüdruk ei saanud iialgi teada, kes need «nemad» on, kellest Eyjólfur oma filosoofilistes arutlustes sageli rääkis. Vanake läkski niimoodi hauda, et tema tarkused jäid Salka Valkale raskesti mõistetavaks oraakliks, kuid tüdruk tundis tema vastu suuremat aukartust kui ühegi teise inimese vastu.

Targemaks ei saanud Salka Valka ka siis, kui ta oma töökaaslaste käest päris, kunas palka makstakse. Enamikul ei tulnud mõttesegi nii rumalate küsimuste peale vastata. «Lase aga edasi, tüdruk! Me peame pihta andma — aga kui sul käed on villis ja ei kannata soola, siis mine koju ja löö jalad seinale!»

Nõnda möödus kaks nädalat, ja nüüd oli lihavõtteni jäänud veel ainult üks nädal.

Palmipuudepühal pani Salka Valka selga oma püha-

päevakleidi, mis oli talle igalt poolt nii kitsaks jäänud, et ta pidi oma liigutustega väga ettevaatlik olema, kui ei tahtnud, et kõik õmblused ragisevad, ja kui ta alla tuli, nägi ta imestusega, et tema ema seisab keset kööki, lõpmata uhke loendamatu hulga roosidega poekleit seljas. Kõige lähematest majadest olid mõned naised tulnud seda luksuulikku rõivastuseset imetlema ja Sigurlina naeris nii, et suu oli kõrvuni, keerutas end igasse kanti ja ütles, et loodetavasti annab jumal andeks, et ta nii edevaks on muutunud. Ent Salka Valka jäi nurka seisma ja liigutas end võimalikult vähe. Kuna see uus riietuse tema ema välimuse suhtes teatavaid nõudmisi esitas, märkas tüdruk nüüd paremini kui kunagi varem, kuivõrd inetud olid tema hambad kõigi nende roosidega võrreldes, mis tema kleidil olid; käed sarnanesid tal soolalihaga, sääred olid jämedad nagu puupakud ja tagumik lai nagu hobusel, issand halasta; vanad hilbud sobisid tema emale kindlasti paremini.

Ent järgmisel päeval, kui päevatöö oli lõppenud, võttis Salka Valka südame rindu, astus töödejuhatajale tee ette ja küsis oma järsu ning jämeda häälega:

«Kas sa mulle palka maksta ei mõtlegi?»

«Mis?» ütles mees hämmastunult.

«Kas ma siis kõige selle töö eest, mis ma olen teinud, palka ei saagi?»

«Niipalju kui mul teada, töötad sa siin oma ema arve peale,» vastas mees.

«Ma tahan oma palka ise kätte saada,» ütles tüdruk.

«Ma ei ole Jóhann Bogeseni raamatupidaja ega ärijuht. Mul ei ole sellega muud pistmist, kui et viin aruande iga päev tehtud töötundide kohta kontoris.»

Järgmisel päeval sai tüdruk teada, et ehkki palka harva rahas välja makstakse, võib siiski kõne alla tulla, et oma töötasu kauba näol välja saab võtta. Veel kuulis ta, et laupäeva õhtul kavatsevad mõned tüdrukud poest lihavõtteks üht-teist tuua. Täis rõõmsaid lootusi läks ta siis mõnega neist kauplusesse kaasa. Vana Tuisu Jón, Arnalduri vanaisa, seisis leti taga, sünge ning eemaletõrjuv nagu rikas ihnuskoi, kurtes, et nüüd on rahu läinud, samuti nagu varematel aegadel, kui püügihooaeg kätte jõudis; siis ei näi nendel armetutel inimestel midagi muud mõttes olevatki kui raha raisata ja tuulde loopida, kuni neil oma matustegi jaoks enam midagi üle ei ole jäänud. Tal oli

igivana mustast kulumata kammvillast ülikond, hall manisk ja sõrmedel kuuskümmend aastat vanad külma-muhud. Kõige parema meelega ei oleks ta kellelegi midagi näidanud ja tegi seda ainult siis, kui teda tungivalt paluti; teatavat liiki põlledel kohta ta ütles, et säärast kaupa ei ole mõtet poes pidada, sest nende pärast ei saa hetkegi rahu. Tema hoole alla antud kaubad olid talle armsad ja tal oli raske neist lahkuda. Sellest hoolimata oli ta sunnitud tüdrukute soovil riiulitelt ja kastidest võtma kleite ja põlli, pitse ja paelu, undrukuid ja pihikuid, ning siis katsuti ja uuriti neid, mõõdeti ja takseeriti; mõned läksid koguni leti taha eesriidega eraldatud ruumi, et üht või teist riietuseset selga proovida, kus mehed ei näe. Vanemad naised aga leppisid enamasti naela ja teise toiduainetega, unustamata seejuures rõhutada, et iga kaup kaalutagu üks nael. Kui ostuõhin hakkas vaibuma ja pood rahvast kiiresti tühjenema, küsis Salka Valka sobival hetkel vanalt Jónilt, kas tal ei ole tütarlapse jaoks ilusat kleiti.

«Tütarlapse jaoks ilusat kleiti! Issand olgu sulle armuline, laps, rohkem ei ütle ma midagi. Kes sa õieti oled?»

Salka Valka ütles, kes ta on.

«Jah, sellest ma ei tea midagi,» lausus vanamees, ja tüdruk arvas, et küllap ta öösiti moondub trolliks. «Su emal ei ole minu teada siin arvel midagi, ja on küsitav, kas ta siin alevikus ülepea elabki.»

Tüdruk jäi oma asjale kindlaks, kuid vanamees ei tahtnud ei tema enese ega tema ema rahaasjadest midagi kuulda, ta ei teadnud neist midagi — küsigu raamatupidaja käest, kui see juba koju ei ole läinud; parem aga mingi ka ise koju ja heitku magama, — «rumalate küsimuste peale ma ülepea ei vastagi!»

Nõnda siis juhtus, et Salka Valka leidis end äkki sealt salapärasest rehnungipidamise ruumist, kust siin alevikus juhiti inimeste saatust nende sissetulekute ja väljaminekutega, sest tal oli säärane loomus, et ta mingil juhul alla ei vandunud, ja kui Herodes ütles «ei», läks ta Pilaatuse juurde. Selleks Pilaatuseks, kes teda siin üle prillide uuris, oli vana kuivetu kileda hääle ning kurja näoga raamatupidaja; ta istus kahe paksu raamatu taga, mis nägid eemalt välja nagu vana ja uus testament.

«Mis sa siit tahad?»

Tüdruk rääkis oma asja lühidalt ära ja vanamees sil-

mitses teda üle prillide, suunurgad sügavale alla tõmmatud.

«Sigurlina Jónsdóttiri arvel ei ole siin mitte midagi,» ütles ta külmalt ning läbilõikavalt, lehitsedes ise üht oma piiblit. «Siin seisab: Kreedit: tema tütre Salgerduri töö kalade rookimisel, nii ja nii mitu päeva... Ja siin seisab: Deebet: õliriided tüdrukule. Ise välja võtnud: kleit — noh, oli see ikka kuradi kallis! —, öösärk, sukad, saapad, pitsaid ja nõnda edasi. Sigurlina Jónsdóttir võlgneb siin üle viiekümne krooni. Käi välja ja pane uks enese järel kinni.»

On fakt, et kui tüdruk oli kontorist väljunud ja taas läbi poeruumi läinud ning kaupluse uks tema järel kinni prantsatanud, puhkes ta trepil seistes nutma. Vaevalt on midagi haledamat kui näruses pintsakus tütarlaps, nõõrijupp vööl, kes nutab trepil säärases väikeses alevikus mere ääres, kui on hakanud hämarduma. Ta ei nutnud kuigi valjusti ega ka mitte just vihast, vaid meeletu härmist selle üle, et maailmas on niimoodi korraldatud, et tema ihaldused ei leia täitmist ja tal ei ole isegi oma tööstasust kasu. Kuidas on võimalik, et jumal tunneb sellest mõnu, et laseb teda kaltsudes ringi lipata, või Jeesus Kristus, kes piibli piltidel alati nii hästi riides on? See härm asus kusagil tema rinnas, otsekui terav küüs, mis kõvasti kinni hoiab. Ta ei teadnud, kas ta peaks selle neetud kaupluse aknaruudud puruks peksma või koju minema ja oma ema uue kleidi lõhki rebima. Võib-olla oleks siiski kõige õigem kiriku kõigisse akendesse kive visata, et jumalale näidata, et ta iialgi, iialgi alla ei vannu.

Ta läks vinta-vänta üle väljaku, pöörates vähe tähelepanu mingile muule maailmale peale selle, mis tema enese rinnas pulbitses. Äkki kuulis ta enese kõrval siiski samme — keegi mees möödus temast kiirel käigul ega märganudki teda vist enne, kui arvas oma selja tagant kuulvat mingit haledat nuuksumist, kurba nutuhäält, mispeale ta jäi seisma ja pöördus ümber.

«Mis sa, lapsuke, ulud?» küsis ta.

Kuid tüdrukul polnud mingit tahtmist vastata ühelegi küsimusele, sest tal ei olnud enam usku, et jumal või inimesed kedagi aitavad, kui see hädas on. Ent siis silitas mees tema pöske ja küsis osavõtlikult:

«Mis sul, vaeseke, viga on?»

«Nad ei taha mulle mu raha välja maksta,» pomises tüdruk läbi pisarate, ilma et oleks silmi tõstnud.

«Mis?» küsis mees imestades. «Raha? Kes ei taha raha välja maksta?»

«Eks ikka need pagana poemehed. Ja mina rookisin kolm nädalat kalu. Ja mul ei ole lihavõtte ajal ühtki kleiti selga panna.»

«Kelle laps sa oled, väike tirtsuke?» küsis mees.

Tüdruk nimetas Merekoja Sigurlinat, — «aga ta ei ole enam mu mamma, tema on süüdi, et mul kleiti ei ole. Ta on poest mu palga arvel kalli roosidega kleidi võtnud, et selle kuradi põlenud näoga mehe ees ilus olla. Ja kõik lapsed naeravad mind ja ütlevad, et ma olen litsi tütar, ja loobivad mind poriga. Ja ma ei oska isegi lugeda ega mitte midagi.»

«Vaene maimuke,» ütles mees.

See oli elatanud, söönud mees, palitu seljas, suurte vurrude ja kõva kübaraga, nii et tüdruk arvas, et kindlasti on ta Reikjavikist ja siin vaid läbisõidul.

«Me peame mingi nõu leidma, kuidas seda asja korraldada,» ütles ta. «Tule minuga mu koju kaasa, maimuke, — vahest leiame kõigest sellest mingi väljapääsu.»

Tuli välja, et ta elab siinsamas alevikus, ja mis kõige imelikum — ta elas koguni Jóhann Bogeseni majas.

Ta jättis Salka Valka keset kööki seisma ja käskis tal oodata. Üks teenijatüdrukuist aga tundis plika kohe ära ja küsis ta käest, kas on tõsi, et tema ema on kihlatud, ja lisas, et on täiesti loomulik, et kihlutakse, kui aga saadakse. Kuid sellest ei tule mitte niimoodi aru saada, nagu oleks ta ise kuidagiviisi pigis — jumal ise teab, et tal on rohkem tahtjaid kui tarvis, — «aga, püha Jeremias, kuidas sa välja näed? Mis kulla peremehel pähe on läinud, et ta su siia tõi?»

Kohe pärast seda ilmus kööki proua ise, roheline püha-päevakleit seljas ja nii uhke ning ilus, et meenutas mängukaardi emandat. Näost särades vaatas ta ringi ja näis enesega väga rahul olevat. Salka Valka polnud kunagi näinud ühestki inimesest nii palju õnne kiirgavat. Proual olid mõned kirevad riidehilbud kae peal. Siis hakkas ta midagi rääkima, aga plika sai ainult mõnest üksikust sõnast aru; näis, nagu oleks õnn ise rääkinud — tema nägu liikus nii hurmavalt, tema kõne ja silmavaade olid nagu lillilõhn. Kuid siis kaebas ta äkki, et plika haiseb hirmsal kombel,

ning käskis teenijatüdrukul need kaltsud tal seljast ära kiskuda ja nii pintsak kui seelik tulle visata. Aga kui plikal pealmised riided seljast olid võetud, selgus, et tema aluspesu on nii must ja võigas, et proua otse kiljatas ja jumalat appi palus, nagu võis oodatagi.

«Issand jumal!» hüüdis ta. «Mul on päris vastik näha, et mu tütre riided kogu selle mustuse ja kõigi nende täide peale pannakse.»

Ning ta käskis Stinal üles minna ja teatavast sahtlist otsida, kas ta ei leia sealt vana pesu ja aluskleiti. Teisele tüdrukule tegi ta korralduse lapsel aluspesu seljast võtta ja tulle heita, kuid siis puhkes plika nutma ja peitis näo käte vahele. Ta kartis nii väga, et keegi võib teda näha, kui ta alasti on.

«Kõige targem on ta üles vannituppa viia,» ütles proua. Ja nõnda mindi Salka Valkaga nagu kärnase lambaga — nutvana ning püksikeste väel viidi ta läbi maja ja trepist üles, mis näis olevat valgest kristallsuhkrust; seda treppi nägi ta hiljem imetihti unes. Ülal koridoris seisis kaupmehe poeg, tore nagu kohvitassile maalitud pilt, hõiskas neid nähes ja tahtis plikale kallale tormata, kuid teenijatüdruk päästis selle vannituppa ja keeras ukse lukku, enne kui midagi oli juhtunud.

Plika tuli õhtul koju, pestud ja kammitud, söönud ja õnnelik; seljas oli tal poole sääreni ulatuv helesinine kleit, millel olid mustad äärised ja mitmes kohas hunnitud voldid, ühel puusal lehv, jalas uhiuued kingad, mis poest otseteed olid lastud tuua, ja peale selle oli tal kaks krooni raha, mis kaupmees Jóhann Bogesen nagu mingi autasuna selle eest, et ta olemas on, talle oli andnud.

Sigurlina ei söandanud oma tütre poole vaadatagi, vaid läks jumalaga jätmata Päästearmeesse õnnistusrikkale koosolekule. Steinhór oli purjus, kui uksest sisse astus, aga muutus tüdrukut nähes kohe kaineks.

«Ah, mis sest õnnistatud Jóhann Bogesenist rääkida,» ütles vana Steinunn, pisarad silmis.

Uhes kohas voolab mäest alla väike oja, mis ei suvel ega talvel ära ei kuiva. Ja ühes kohas viib üle selle oja väike sild. Teisel pool on arsti kiviaiaga piiratud õuema, mis

ulatub mereni välja; seal käisid lapsed hullamas, kui lehekuu saabudes ilm läks juba niivõrd ilusaks, et võis väljas mängida, ja neid kalarookimisel enam tarvis ei olnud. Sellel väikesel sillal seisis Salka Valka pühapäeviti tihtilugu ja vaatas pealt, kuidas lapsed mängivad. Kuid ükski neist ei kutsunud teda kampa, hüljatu uhkus aga keelas tal omal algatusel truubilt lahkumast ja üle aia ronimast. Vahetevahel hüüdsid nad «hii» ja näitasid käega tema poole, kuid ta oli lakanud neile vastamast ja ainult vahtis nende poole, nagu põikpäine veis vaatab üle aia koera peale. Sellest hoolimata seadis ta end mõttes sageli nende «äravalitute» asemele. Kui ta aga küsis Arnaldurilt, miks tema lastega kunagi ei mängi, vastas see:

«Ma ei ole siit pärit. Ma ei taha siinseid lapsi tunda. Nad on igavad. Nad sülitavad mu peale. Aga ma saan praostilt ja Jóhann Bogesenilt igal ajal kui tahan raamatuid lugeda.»

See Arnalduri kõrkus ja sõltumatus oli tema silmis iga tõelise suuruse eeskuju. Tutvus Arnalduriga korvas talle kogu selle ülekohtu, mida ta teiste poolt pidi kannatama. Nende sõprus ei rajanenud sugugi võrdsusel: Arnaldur oli eeskuju, mille poole ta alt üles vaatas — kõik, mis Arnaldur heaks kiitis või ära laitis, tegi ta enesele mõõdupuuks. Temalt võttis ta nagu hea maa kõik endasse, olgu see usutav või uskumatu; ja kuigi ta oli kõigest üheteistaastane, ootas ta teda alati põksuva südamega, nagu öine rohi ootab taevalikku päeva; tema veri käärís naerust, millel polnud veel tagamõtet ega eesmärki. Seevastu hoidis Arnaldur Salka Valka poole hoopis teisel viisil. Tundmatusest unistamine oli kogu tema elu põhitoon, ja tüdrukust, kes ei püüdnudki teda viljatu tõelisuse külge siduda, vaid tema kõnes just kauguse salapärasust tajus, sai nagu iseenesest tema parim kõlapind. Ääretuse seadusega väljaspool aega ja ruumi seotud olla on inimese vae-sele ahistatud südamele sääraseks leevenduseks, et ta võib teisele iga patu andestada, nii vaimust vaene ja täitanud kui see teine ka ei ole, jah, isegi kui see on koeravärdjas, — kui ta vaid peab meid ilmutuseks paremast maailmast. Pärast seda, kui nad teineteist esimest korda nägid, ei öelnud Arnaldur enam kunagi, et Salka Valka on räpane. Võib-olla ei olnudki viimane sellest peale enam kunagi päris räpane. Lihavõttest saadik ei tulnud kunagi ette säärast öhtut, kus ta ei oleks end pesnud ja oma juuk-

seid kamminud. Kord tuli neil jutt kahest üleannetust vennast, kel oli kombeks Salka Valkat eemalt söimata ja periga loopida. Arnaldur ütles ainult: «Ptüü, nad on täisid lais.» Pärast seda otsis Salka öhtuti ja hommikuti oma voodist hoolega, kas ta sealt söödikuid ei leia. Ja ta kandis sinist kleiti, millel oli must lehv vöö kohal, ning elu peibutussõnad helisesid tema noores rinnas.

Väike Salvör Valgerdur ei olnud sugugi kõva peaga laps. Üsna lühikese ajaga õppis ta veerima ja tähti kirjutama, ning ühel öhtul Arnaldurit oodates, kes pidi talle esimest juhatus rehendamises andma, istus ta siis tahvli ja krihvliga. Midagi otseselt mõtlemata võttis ta krihvli ja tõmbas tahvlile paar valget kriipsu. Isegi kui oskust ei olnud nii vähe, et ei saa oma kriipsudele kindlat suunda ja kuju anda, on siiski mõnus katsuda, missugune tunne on, kui võib oma käega teha mõne märgi elu kohta, — ja teadmine, et võib nad sedamaid jälle kustutada, teeb selle tunde veelgi õndsamaks. Nii ta joonistas siis väikese sõõri, pani sinna sisse kaks punkti ja tõmbas nende vahele ülalt alla sirgjoone ning põiki selle alla veel teise: see oli inimene. Ta vaatles seda viivu ja oli tegelikult veidi hämmastatud. Seejärel joonistas ta näo alla kaks jalga ja kummagi põse külge käe, aga nüüd ei suutnud ta end ka enam pidada ja puhkes naerma. Armas Jeesus! Ning just siis, kui ta märkas, et inimesel puudub keha, kuulis ta, kuidas Alli köögis «tere» ütles. Ähmiga ta unustas, et pilti võib ära kustutada, ja peitis tahvli suure kiiruga mingite laual vedelevate riiete alla, järgmisel hetkel aga seisis Arnaldur juba ukse, müts peos. Poiss rääkis vähe, oli üldse vähese jutuga, kuni mingi juhuse andis talle tõuke; ta võttis raamatu ja laskis Salka Valkal lugeda, seejärel sullepea ja laskis tal kirjutada.

«Oled sa tahvli juba saanud?» küsis ta siis.

Kuid Salka Valka vahtis talle vaid otsa, vidutas pisut silmi ja punastas; mingi hinna eest ei suutnud ta endale sisendada, et võtab tahvli oma kritseldusega välja — inimese pilt, mille ta oli joonistanud, kutsus temas esile mingi seletamatu häbitunde. Ent sel hetkel juhtus Arnaldur sinnapoole vaatama, kus tahvli serv riiete alt välja paistis, ja tõmbas selle enese poole.

«Ei, ei!» hüüdis tüdruk ja kargas püsti, kiskus tahvli poisist käest ära ja peitis ruttu oma selja taha. «Sa ei tohi näha!»

«Mis sul sisse on läinud? Nagu see ei olekski päris hari-lik tahvel!»

«Seal peal on midagi, mida sa näha ei tohi.»

«Ma juba nägingi,» ütles poiss. «Sinna on joonistatud väike...»

«Sa valetad,» protesteeris tüdruk.

Enne kui nad ise õieti märkasidki, heitlesid nad tahvli pärast; väike pink, millel nad olid istunud, kukkus ümber, laud nihkus paigalt, mõlemad riiukuked prantsatasid vastu suurt kirstu, mis seina ääres seisis, ja järgmisel hetkel kukkusid selle peale — önn, et tahvel katki ei läinud; sealt kandus kemplus põrandale ja viimaks sat- tus tahvel taadi tugitoolile. Nüüd oleks täiesti loomulik olnud, et poiss kasutab juhust ja kahmab selle; kuid ei, ta jättis tahvli sinnapaika ja jätkas tüdrukuga mässamist; kes teab, kui palju tal tõtt taga oli, aga igatahes hoidis ta tüdrukut väga õrnalt, võttis tal randmete ümbert kinni ja näis tahtvat teda hammustada, — mis nad siis muidu rassisid? Oli see Salka Valkale äkki meeldima hakanud? Ei, ei, ilmapealgi, pagana pihta, seda argu see naakmann arvaku, — ning ta hakkas karjuma, hammustama ja küü- nistama: «Ai, Alli, ma teen su sodiks, kui sa mind lahti ei lasel!» Ja kõige selle tagajärjel kukkus vanamehe leen- tool ümber, kõik padjad paiskusid sealt välja ja lendasid mööda põrandat laiali. Ent rüselemisest kujunes vähe- haaval ainult kõdistamine, naer ja teesklemine; nad liht- salt kabistasid teineteist, kobasid ja katsusid teineteisel lõua alt, rinnalt, kaenla alt, jalgade vahelt, kuni poiss surus Salka Valka maha ja sosistas talle:

«Ma nägin küll, mis tahvil on. See on väike laps.»

Näis, nagu oleks nende sosinal öeldud sõnade mõjul vihahoog tüdrukust läbi käinud, kiirete liigutustega rebis ta end poisist lahti ja kargas püsti.

«Kas sul häbi ei ole!» hüüdis ta raevukalt, ja see oli esimene selgema, sihikindlama tunde märk kogu selle kähmluse kestel. Kuid enam ta poisisse ei puutunud, vaid vaatas teda silmadega täis viha, valu ja häbi, mängust üleni sassis ning kleit kõrgele üle põlvede kerkinud. See- järel kohendas ta end veidi, ajas pea selga ja pööras sil- mad poisi pealt kõrgilt akna poole.

Ent nüüd oli müra, mida lapsed tegid, kõõgis tähelepanu äratanud ja vana Eyjólfur küsis pahaselt, mis nad seal kolistavad. Arnaldur katsus kõik, mis nad segamini olid

ajanud, ruttu jälle korda seada ja pani padjad vanakese toolile tagasi. Tahvel oli põrandal maas, aga ta ei vaada- nudki seda, kuigi joonistus oli ülespoole. Tüdruk aga sei- als liikumatult akna juures ja vaatas hämarduvasse mai- õhtusse, silmad pisaraid täis.

«Oled sa pahane?» küsis Arnaldur arglikult.

Kuid tüdruk ei vastanud sõnagi, vaid lõi pea jälle selga. Viimaks pöördus ta poisi poole; tema nägu oli veel vihane ja ta ei saanud selle tõblemist tagasi hoida. Siis pahva- las ta ägedalt:

«Ma ei taha tüdruk olla. Minust ei saa iialgi, iialgi naist — nagu mamma!»

Arnaldur ei julgenud silmi tõsta. Ent ta mõtiskles veidi aga kohkunud säärase võimatu asja ees seekordki tagasi.

«Ma võin sulle väga head püksid muretseda,» kostis ta. «Üks kalur jättis nad tunamullu meile.»

Pisut hiljem oli Salka Valka juba vanapaari ärklikamb- ris lüngus katuse all oma sängis. Ta nägi unes, et seisab aiall tolle väikese oja kohal, mis ei suvel ega talvel ära ei kuiva. Ja äkki oli sild valgest kristallsuhkrust, samuti nagu kaupmehe trepp. Arsti õuemaal seisis üks poiss palli ja kaikaga. Poiss lõi palli tema poole — jumalale tänu, viimaks ometi võtab temagi mängust osa! Ja ta sirutas käed palli püüdmiseks välja. Aga just sel hetkel, kui ta tahtis palli haarata, märkas ta, et poiss arsti õuemaal ei ole mitte Arnaldur, nagu ta oli arvanud, vaid — Stein- thór.

Hirmust värisedes ärkas ta üles.

Kui Steinhthór tuli õhtuti merelt, oli tema esimene mure end purju juua. Tavaliselt aeles ta siis õhtu läbi kusagil alevikus ümber. Kui ta koju tuli, vahel õige hilja, tiris ta oma armukese hirmsate sajatuste saatel voodist välja ja nõudis midagi süüa. Tema purjus jutt keerles alalõp- mata ikka ühe ja sama asja ümber: temal, Steinhthór Steinssonil, on see alevik südames, veres ja kopsudes, talle kuuluvad mäed, meri, vihm ja tuul, samuti kaup- mees Jóhann Bogesen ühes kogu selle kalalaevastikuga, mida tema omaks peetakse; peale selle on ta kogu maa- ilma risti-rästi läbi sõitnud ja proovinud kõike, mida

maailmal on pakkuda, igal viisil jõudu katsunud ja surmaohus olnud, eriti võitluses välismaalastega, kes talle nugadega hulgakesi kallale tulid. On kellelgi teada, et Jóhann Bogesen midagi seesugust on teinud? Tema viinauimas fantaseerimised polnud enamasti muud kui hulkuri suurustlemine, kes välismaal hoopis oma rahva, kodus jälle selle üle, mis ta väljas on läbi elanud ja mida ta maailmast kõik teab. Tegelikult aga piirdusid tema teadmised «välismaast» sadamalinnade räpaste mereäärsete tänavatega, kus ta oli metsikus trallis veetnud mõne öö, kuni meri taas kutsus. Raamatuid ega ajalehti ta ei lugenud ja ühegi haritud inimesega polnud kunagi rääkinud. Need vähesed teadmised, mis tal maailma elust olid, polnud muud midagi kui vaid grotesksed heiaastused tema tugeva loomuse spektris. Ning tema rahvustunne oli seotud üksnes selle väikese alevikuga Axlartinduri jalamil, kaasa arvatud ka lähim ümbrus nii maa kui mere poole. Ent tal oli midagi, mida muide on vähem neil meremeestel, kes sõidavad rannasõidulaevadel: kodumaaga seotud inimeste lugupidamine oma emakeele vastu. Selleks, et teiste kombeid ja mõttekäiku omaks võtta, oli ta end välismeredel võõramaalaste hulgas liiga üksildasena tundnud, ja järelikult oli üksindus tema algset loomust teataval määral leevendanud. Teda tunti õige vaimuka mehena, teati, et tal on kerge värssse teha, ja tema kõnest kostis peaaegu alati luuletaja tavapäraseid tiivalööke, nagu need avalduvad oma kõige karmimal, brutaalsemal ning ürgsemal kujul; oma elu tajus ta primitiivselt, peaaegu müütiliselt.

Aja jooksul hakkas Salka Valka oma ema äranutetud näol selle mehe vastupeegeldust nägema; ta vihkas teda ema vaikimise pärast. Sest tema eest ei jäänud varjule, et kõik, mis ema viimasel ajal rõhus, lähtus Steinthórist. Kui ta talvel unest ärkas, kuulis ta oma ema köögis hommikusi töid tehes alati viinapuust laulvat, nüüd aga ei tulnud enam kunagi ette, et ta päeva lauluga oleks alustanud. Lihavõtte ajal oli Salka Valka süda oma ema peale täis, et see tema palga arvelt ilma pikema jututa kleidi oli võtnud, ja ta oli otsustanud temaga säärase ebaõigluse pärast sõidelda, aga iga kord, kui ta tema nägu nägi, lahkus kogu ta viha. Siis juhtus ühel päeval pärast lihavõtteid, et Salka köögis süües katkestas Sigurlina äkki vaikuse ja ütles silmi tõstmata:

«Täna õhtul tahan ma tunnistada.»

«Mida?» küsis tüdruk.

«Jumala ja inimeste ees — oma hinge pärast.»

«Mida siis?»

«Tahad sa, Salvör, minuga Päästearmeesse kaasa tulla? Ma tahan oma patud üles tunnistada — ja oma lootused. Andku armas õnnistegija mulle jõudu.»

Ja tüdruk nägi, kuidas pisarad veeresid tal silmist, otsekui oleks jumal need voolama pannud. Kuid Sigurlina ei vaadanud üles ja rääkis oma tütreaga nagu võõra inimesega. Ja korraga tuli tüdrukul meelde, et juba lõpmata kaua polnud ema teda Salkaks kutsunud, — võib-olla tollest õhtust saadik Merekojas, kui ta ütles talle, et nad on ainult kaks tütarlast, ja nüüd tundus talle koguni, et ta oli juba ammu lakanud oma ema teadvuses Salka Valka olemast — ta oli vaid tütarlaps, kelle nimi on Salvör. Nii kõrgeid müüre püstitab vahel issand!

Ilusa muusika pärast käis Salka Valka Päästearmees alati hea meelega. Nii läks ta seegi kord emaga kaasa ja neid võeti väga lahkelt vastu. Ema juhutati estraadile, kus ta pandi istuma otse ülemuste juurde. Tütar aga võttis istet kõige tagumisel pingil, küünitas pea ettepoole ja vahitas võlutult läikivate pillide poole. Siis hakati mängima ja laulma:

Oh önn, oh önn, me võidulaulu laulame,
oh önn, oh önn, jah, Jeesu vere läbi...

Neis kaasakiskuvates, trillerdavates helides oli midagi, mis meenutas Arnalduri õnnerikkalt kodurajalt hoovavat hõngu, ja tüdruk kandus mahedama kliimaga aladele, kus hing unustab kevadkuu kõleda tuule, vihmahood ja rajuilmad.

Aga enne kui tüdruku janunevad kõrvad olid poolegi oma janust kustutanud, algas palvus. Kapten rääkis tema arvates välismaa keelt, sest ta ei suutnud tollest taanipärasest segakeelest aru saada, mistõttu ta oli sunnitud leppima tema kuue läikivate nööpide imetlemisega. Seejärel rääkisid üks kadettidest ja kaks lihtsõdurit, kuna iga kõne järel veidi lauldi ja mängiti. Viimaks tuli järg Mära-Todda kätte, kes päeval töötas kalarookimisel ja kohutaval kombel suud pruukis, õhtuti aga muutus äraseletatud ingliseks ja pidas vaimulikke kõnesid. Ta oli selline kuldsuu, et keegi ei saanud teda kuulates ükskõikseks jääda. Miski

ei suutnud Salka Valka südamesse sel määral jumalakar-
tust sisendada nagu Mära-Todda kõned. Need panid ta
sõna tõsisel mõttes kartma hirmsat jumalat Jeesust, kes
tema halastajast meelest ja alandlikkusest hoolimata
tapale viidi, risti löödi ja nii kohutaval kombel läbi tor-
gati ning lõhki löigati, et see meenutas lapsele veise tap-
mist, keda hiiglasuurtes kateldes keedetakse.

«See pisku, mis sind täna veel seob, on võib-olla su
töökaaslased kalarookimisel, või su õed-vennad, või su
voodi kõige sellega, mis seal sees ja all on, või su isa
ja ema, või su mees või peigmees, või su laps või mõni
muu köidik, mille kurat oma õeluses on välja mõtelnud,
pununud ja kokku keerutanud, et sind patu kütkes
hoida.»

Selle vägeva ilukõne järel sai tema emale, sellele ütle-
mata armetule ning viletsale roosilises kleidis naisele
osaks sõna võtta, olgugi et kõigil pidi selge olema, millise
silmutuse kurat tolle Steinhóri näol oma õeluses oli välja
mõtelnud, pununud ja kokku keerutanud ning talle kaela
heitnud. Ent samal hetkel, kui Salka Valka nägi oma ema
nii ujedana, vaesena ning patusena estraadi serva poole
taarutamas, valdas teda nii suur iha armastada ja andes-
tada, et ta pühalikult töötas mitte ainult kalarookimisel
ükskõik kui kaua töötada ega kunagi nuriseda, kui ema
ilma tema teadmata ta palga jälle välja võtab, vaid tema
rinnust tuli ka ohe, mis otseteed jumala trooni poole sõu-
dis ja teda palus, et temagi seda naist armastaks ning talle
tema võlad andeks annaks. Aga siis oli tema ema juba
rääkima hakanud. Ta tõstis oma silmad taeva poole, kus
elab valguse isa, kelle käest tulevad kõik head annid, aga
võib-olla oli see tume aimus, et ta ise ei ole neid kuigi
palju saanud, mis takistas tal tänamiseks ja kiitmiseks
häält tõstmast, nagu siin oli kombeks. Ta rääkis tasase
häälega, mis ärevusest ja nõrkusest aeg-ajalt takerdus,
ahmis õhku ja puterdas, mehed aga saatsid talle iharaid,
ironilisi pilke ja tegid tema välimuse kohta häbematu
märkusi.

«Ma tean, et olen väga, otse kohutavalt patune inimene.
Katsun kõike seda nii ära rääkida, nagu on, et igaks
võiks näha, kui vähe ma Jeesuse suurt armu väärin. Juba
ammu oli mul kange tahtmine uueks ja paremaks inime-
seks saada, aga neil, kes raskete kohtade peal teenivad ega
ole kunagi raamatutest midagi korralikult õppinud, ei ole

see sugugi nii kerge. Nii et ma arvasin oma sõgeduses, et
võin paremaks inimeseks hakata, kui mu elu paremaks
muutub, sellepärast et ma ei tundnud Jeesust, oma õnnis-
tegitjat, ja ometi tundsin teda. Ma lahkusin jäädavalt oma
kodukohast ja asusin teele Reikjaviki poole. Ma ei tund-
nud teda, aga tundsin ometi. Sest kui ma lapsena valla
kulul võõraste juures kasvatada olin, õpetas üks vana
naine mind tema juurest varju otsima, kui ma olin väsinud
või kui olin peksta saanud. Ma olin tihti väsinud ja sain
tihti peksta, sest seal nõuti ränka tööd, kus ma üles kasva-
sin, ja see vana naine ütles mulle, et Jeesus on nende
sõber, kes palju tööd peavad tegema, vähe süüa saavad
ja kelle jalad isegi suvel on külmavõetud, sellepärast et
sõos heina tehes ei ole neil nahksukki. Ja ta ütles mulle,
et Jeesus on iseäranis nende sõber, kes süütult peksta saa-
vad. Aga suuremaks kasvades oli mulle täiesti ükskõik,
kui ma ööd ja päevad tööd tegema ja täidega ja külmas
magama pidin; siis ei pekstud mind ka enam ja vahel sain
hüsti süüa, ja sellest tuligi, et ma Jeesuse unustasin.

Nõnda möödus hulk aega. Ja aastate viisi — kurvastuse
ja kahetseva südamega tunnistan seda nüüd — oli mul
Jeesuse lunastav veri, mis pattudest puhtaks peseb, mee-
lest täiesti läinud. Jah, mu hingehäda ja kehaline piin oli
vahel nii suur, et pettumusest oma elu üle olin ma kind-
lalt otsustanud ennast meres ära uputada; ka väetil on
oma elu, olgugi et inimesed sellest ei hooli. Ma ei näinud
mingit väljapääsu oma pettumustest, oma pattudest ja
kõige selle tagajärgedest, ja sellepärast kokkusin ma
tänavu talvel nii ära, kui üks auväärne mees täiesti oota-
matult mulle ütles: «Ma näen su näost üht vana armu.»
Sest nädalate ja kuude ja aastate viisi kandsin ma surma
südames. Üksvahe oli mul kohtki valmis vaadatud, kus ma
end järgmise tõusu ajal merre tahtsin heita, aga siis saa-
tis jumal mu juurde oma püha ingli, kes mulle midagi
umbes selletaolist kõrva sosistas: «Tõsi, Liina, sa oled halb
inimene ja oled mitu suve kõlvatut elu elanud ja on ime,
et sa juba ammu oma palka kätte ei ole saanud, aga nüüd
ootad sa last, ja olgugi naisemehega patust sigitatud, on
see siiski uus puhas jumalast antud elu, ja kui sa ta hävi-
tad, arvatakse see sulle veelgi suuremaks süüks jumala
ees. Sul ei ole õigust enesele otsa teha, niikaua kui sa seda
süütut elu oma ihus kannad.»

Ja kui siis mu väike armas Salka ilmale tuli, oli mul

tunne, nagu oleksin ma ise teist korda sündinud. Ja siis unustasin ma jälle selle hirmsa patu, mida ma olin kavatsenud korda saata. Ma võtsin otsuseks kõik ohverdada, et tema vastu pisut parem olla, kui maailm oli olnud minu vastu, kui ma väike olin. Aga nagu ennegi olin ma vaene üksik naisterahvas, kes ühest töökohast teise pidi rändama, ja igal pool oli palk ühesugune vilets ja kõik tegid mu väikesele lapsukele liiga, aga üht olen ma alati püüdnud, nimelt seda takistada, et maailm mu Salkat ei lööks, nagu ta lõi mind, kui ma väike olin.

Kui sa niisugune vaene üksik lapsega naine oled, peetakse sind igal pool mingiks liiderlikuks litaks, ja iga mees arvab, et võib sinuga teha mis tahab. Nad tulevad su juurde nii suurte kiusatustega, ja peale selle pead sa heitlema ka veel omaenese pärispatuga, mis nagu tuli põleb su rinnus, olgugi et sa oma karika juba põhjani oled joonud. Aga selle peale vaatamata võin ma jumalat tänada, et nii palju aastaid läks mööda, ilma et ma kiusaja uutele pealekäimistele järele oleksin andnud. Selle eest olen ma tänu võlgu oma Salkale, ja sellepärast ei suuda ma kuidagi mõista, et kurat on mu Salka appi võtnud, et mind patuorjuses hoida, nagu eelmine kõneleja toonitas. Ma püüdsin oma tütrele koguni neid palveid õpetada, mida minule oli õpetatud, aga seda pean ma nüüdgi tunnistama, et ma ei teinud seda mitte niisuguses usus, nagu väärrib seda tema, mu armastatud õnnistegija, kes ei tulnud maa peale mitte sõnas ega tähes, vaid oma õnnistatud lihas ja veres, et minu heaks elada ja surra.

Ma olen nagu see vaene patune naine, kellest piiblis ühes kohas räägitakse, ja sellepärast ei taha ma sel tunnil jumala pühade jalgade ees midagi varjata, vaid oma patud ja Jeesuse suure armu täielikult üles tunnistada. Kui ma, raskesti katsutud naisterahvas, kellega nii halvasti ümber oli käidud, aastate viisi oma nõrgast jõust vooruslikult olin püüdnud elada, siis hiilis Saatan selja tagant vargsi mu juurde, nimelt mu peremehe näol, kes meelitas mu hilja õhtul samblateega enese juurde ärklisse, kus ta magas, sel ajal kui tema naine, mu hea peremees, oli nurgavoodis. Ja keegi peale selle, kes meie südametest loeb, ei tea, missugust hingepiina ma selle naise ees tundsin, kui ta jälle jalul oli ja ma teadsin, et ma tema mehe süü pärast enam puhas ei ole. Kõike seda tunnistan ma avalikult ja hea meelega, et kõik, kes seda kuulevad, võik-

sid visata mind kividega, mida ma oma kõikuva voorusega ara olen teeninud. Ja siis tulid selle patu tagajärjel, millest keegi peale jumala armu ei suuda puhtaks pesta, mulle paratamatult jälle surmamõtted. Aga kui ma tänavu enne jõulu jälle oma elu tahtsin võtta, siis laskis issand oma tarkuses ja halastuses seda naist mu truudusest teada saada; ta kihutas mind sealt kohe minema, ja nii tuligi, et ma läksin laevale ja tahtsin sõita Reikjaviki, kus rahvas elavat paremini. Kuid mu vähesest rahast ei jätkunud nii pikaks reisiks, ja issand saatis mu siis pimedas ja lumesajus just enne näärikuud siin maale. Jah, taevaisa näib vahel valusaid vitsu tarvitavat, ja niimoodi mulle tol ajal paistiski, sest ma ei teadnud, et siin tema ainusündinud poeg ise väljasirutatud kätega ja kõige oma imekspandava lunastustööga mind oma armusülle ootas, et mind hukatusest päästa. Praegu ma pikevalt sellest enam ei räägi, kuidas Jeesuse käed on armulikult välja sirutatud, et mu hinge sülle võtta, aga seda ei tohi ma siiski unustada, et ta ei leppinud üksnes mu hinge hukatusest päästmisega, vaid saatis mulle veel samal õhtul ka mu ihu peigmehe, kes on mulle armas, ja kui jumal seda oma suures armus tahab, tulevase mehe. Kuid ta tahtis mind oma armuandide pärast sellega proovida ja läbi katsuda, et andis mulle mehe, kes mu kristliku meelet, kannatuse ja palavad palved proovile paneb. Ja nii ei ole sellest ajast peale, kui Steinhór mulle oma käe andis, ühtki õhtut ega ka hommikut olnud, kus ma kogu oma lootust taeva peale pannes jumalat ei oleks palunud, et ta vabastaks teda kahest pahest, mis tema elu patuga koormavad, nimelt uskmatuses ja viinahimust. Alati, alati palun ma kõigest hingest jumalat, et ta mu armsa peigmehe päästaks, ja ma palun teid kõiki ühineda minuga palves taevase isa poole, et ta Steinhóri usklikuks ja ontlikuks meheks teeks ja päästaks sellest, et ta õhtuti ümber aeleb ja oma rumaluses sihukeste tüdrukute järel jookseb, kes võõrastel meestel endale poest ilusaid kleite lasevad osta. Ja kuna ma juba nii palju olen ütelnud ja ka poekleitidest rääkinud, tahan jutustada ka sellest, mis minuga hiljuti juhtus...

Jahmunult kuulas tüdruk oma ema kõnet ja imestas väga, et ema oli kõnetoolis otsekui teiseks inimeseks muutunud ega kiskunud tolle naise näolt, keda tüdruk oma lihtsameelsuses alles nüüdsama oli arvanud tundvat,

mitte ainult maski eest, vaid tegi enese ka tema süüdistajaks ja kohtunikuks ning rääkis laitmatult samasuguste sõnade ja retooriliste võtetega nagu teisedki ärganud.

«Ja nüüd palun ma sind, Jeesus, kes sa täis armastust oled, ära vaata mu pattude ja üleastumiste peale, vaid toida mu hinge oma verrega nagu imevat last, kellele lutt antakse. Ja ma palun teid kõiki, kes te sel armsal öhtutunnil siia kokku olete tulnud, ühineda mu vaese patusega palves meie armsa viinamäeisanda poole, et ta võtaks Steinhóri oma taevast viina juua anda ja igasuguse muu viina, mis kangetest ja mürgistest rohtudest on valmistatud, tema suus kibedaks ja mõruks teeks. Ja nüüd ma loodan, et armas viinamäeisand, kes mulle kõigis mu kiusatustes ja rahapuuduses alati oma abistava käe on ulatanud, mind ja teid kõiki oma pehmesse ja sooja rüppe võtab. Ja kui viimane talveöö laskub mu tähtsuseta ja harimata laugudele, mis nii tihti patus on pilkunud, siis ma soovin, et taeva kaunid ja pühad inglid oma uhketes valgetes riietes mu esimese lunastusöhtu mälestuseks siin saalis mängiksid oma süütute pasunatega seda kosutavat laulu viinapuust:

Oh viinapuu õige,
sa alati haljas,
ma olen üks oks sinus, toidad sa mind.

Sest ma ei tea midagi kütkestavamast kui mõte, et võid selle ilusa lauluviisi voogudel hõljuda meie hea taevase isa juurde, kes istub oma uhkel aujärjel sellesinase külma maailma kohal, kus alati nii halb ilm on ja ma nii palju õiseid tunde olen istunud tormisel rannal ja kõigi raskuste ja pattude pärast pisaraid valanud, samuti nagu võib-olla paljud sajad vaesed ja tähtsuseta inimesed enne mind, ja keegi peale tema, kes oskab merevee ja pisarate vahel vahet teha, ei tea midagi kõigist neist pisaratest, mis merre langesid.»

13

Kevadel tuli Salka Valka ühel öhtul alevist kodu poole, helepruunid püksid jalas ja hall kampsun seljas. Teerajal kohtus ta Steinhóriga.

«Mis see mardisanditamine peab tähendama?» küsis

see, sihtides tema pükste pihta. «Kui sul ei ole kleiti, miks sa siis minu juurde ei tule? Sa võid minu käest igal ajal nii palju ja nii ilusaid kleite saada nagu tahad.»

«Püü, mis sa veel välja ei mõtle!» ütles tüdruk. «Minu arust sobiks paremini, kui sa raatsiksid kleiti kinkida muemale, kellega sa oma teada ometi kihlatud oled, igavene saaks.»

Nende sõnadega tahtis ta oma teed lipata.

«Hei, karkjal, kas sa natuke aega paigal seista ei saa? Minu teada ma räägin sinuga. Ega sul tuld hanna all ei ole! Kui ma su mutiga kihlatud olen, siis oled sa minu teada ju niisama hästi kui mu võorastütar.»

«Oh ei, mitte sinnapoolegi. Sa luiskad. Sa peaksid häbenema, kuidas sa mammaga ümber oled käinud. Mammaga, kes ööd kui päevad jumalat palub, et sa säärane lurjus ja kaabakas ei oleks, nagu sa oled! See on kõik sinu süü, et ta enam kunagi ühtki rõõmsat päeva ei näe ja tal ühtainustki korralikku hilpu ei ole selga panna, peale selle roosilise kleidi, mille ta poest minu palga arvel pidi võtma, sel ajal kui sina purjus peaga teiste naistega alevi ümber seelasid ja neile kalleid kleite ostsid. Sa oled nii jõle ja meeletu, et ma võiksin sul pea lõhki lüüa.»

«On sel lapsel ikka lõuad!»

«See sobib just sinu kohta.»

«Sul on sihuke nägu, nagu ma neid välismaal loomaaia olen näinud.»

«Ole aga vakka.»

«Su nägu on nagu sool ja lõhnab nagu adru. Ta meeldib mulle.»

«Pea lõuad!»

«Kui Jóhann Bogesen arvas, et võib sulle kaks krooni raha anda, siis võin mina anda sulle vähemalt neli krooni.»

Plika seisis viivu sõnatult tema ees, heites pilgu kord kahekroonilistele tema peos, kord talle näkku. Peitus neis metsikutes silmades vahest midagi paluvat ja alandlikku, midagi küsivat ning otsivat, mis oli oma loomult võib-olla niisama abitu ja üksildane nagu ta isegi? Lapselik hirm, mida mere võltsus tüdruku südames alati täiesti arusaadavalt oli äratanud, ja selle vihkamine, mis tema julgeolekut ähvardab, näis hetkeks kadunud olevat. Ahnelt haaras ta mehe käest mõlemad mündid, ilma et oleks tänanudki, pigistas need kõvasti pihku ja peitis käed selja taha.

«Kui ma jälle välismaale peaksin minema ja aastate viisi ära jääma, elades inimeste seas, kes räägivad võõrast keelt ega tea, kes ma olen või missugused mäed on siin selle fjordi ümber, viibides võib-olla raskes tormis mõnel maailmamerele maakera teisel poolel või mõnes linnas, kus inimeste jalad on meie jalgadega vastamisi, silmad viltu peas ja nahavärv pruun nagu paharettidel, küll oleksin ma siis õnnelik, kui võiksin anda kõik, mis mul on, et teada saada, mis sa mõtlesid ja kuidas sa end tundsid, kui sa talvel vahel Merekoja köögis istusid ja ma sind vaatasin. Su nägu on nii elav. Siis oli mul enese peale süda täis, et ma sulle kunagi põhjust ei andnud mind teisiti mäletada kui ainult tüütu lakkekausina, kes su ema ära võrgutas.»

«Oled sa mammale öelnud, et sa ära tahad minna?» küsis tüdruk.

«Ma ei ole kellelegi öelnud, et ma ära tahan minna. Ma ei tea, et ma seda sinulegi olen öelnud. Mul ei ole ülepea mõttesegi tulnud ära minna. Kõik, mis ma olen öelnud, on see: kui ma peaksin ära minema, kui juhtuks, et ma satun maakera teisele poolele, kui kukuks niimoodi välja, et ma olen kaugel ookeanil raskes tormis, kui juhtuks, et mul tuleb mõnes teises maailmajaos täiesti üksinda võidelda relvastatud meeste vastu, mõistad sa, — siis on kogu maailmas üksainus nägu. On nägusid, mis valitsevad su üle, kuni sa sured.»

Selle hetke traagika seisis selles, et siin oli tegemist lapsega, kes isegi oma unelmates veel naiseks polnud saanud ega osanud selle jutu kohta midagi arvata. Teda valdas hirm ja ta unustas kogu oma vihkamise. Tema süda hakkas nii metsikult peksma, et ta kuulis seda mägedest vastu kajavat, ta läks näost täiesti valgeks ja jalad muutusid nii nõrgaks, et ta pidi maha kukkuma. Ent kestis vaid ühe silmapilgu, et laps nõnda värisedes mehele segaste, hirmunud silmadega otsa vahtis, — järgmisel hetkel tegi ta järsu liigutuse ja pistis kodu poole jooksu, nagu jalad vähegi võtsid.

Kavatses ta oma ema embusse nutma joosta, nagu teised lapsed, kui neil hirm on?

Ei, ta ei tormanud mitte tarre, vaid pöördus kõrvale, kadus lauta ja mässis nõori seestpoolt hoolikalt ümber uksepiidasse löödud naela. Lehmaga nad sõbrad ei olnud ega tavatsenud teineteisele õrnust avaldada, seepärast

tormas tüdruk lehmast mööda heinasarasse ja viskus heinasse, kuna rammestus hakkas tal liikmetest kaduma ja sind rahunema. Siis avas ta oma higise peo, vaatles küsivalt neid kaht münti ega teadnud tükk aega, kas ta ei näe seda mitte unes, sest tänase päevani oli ta õieti ainult unes raha oma käega puudutanud. Ent äkki koputati laudauksele ja kästi avada. See oli ema, ja tüdruk ei julgenud teisiti, kui pidi avama.

«Mis sa siin teed, Salvör?»

«Mitte midagi,» vastas tüdruk.

«Mis Steinthór sinust tahtis? Ma nägin teid aknast. Ta andis sulle midagi.»

«Ta ei andnud mulle muud midagi kui kaks rahatükki,» ütles tüdruk nõrga häälega, läks näost punaseks ega oleks isegi siis rohkem häbenenud, kui ta oleks kuriteo pealt tabatud, sest ta tundis vaistlikult, et seda raha vastu võttes oli ta oma ema võistlejaks hakkamisele aluse pannud.

«Püü, häbematu loom! Võtad meesterahva käest raha vastu ja ise ei ole veel lapsekingadestki väljas, — pealegi veel oma ema peigmehe käest. Häbene ometi ja anna raha kohe siia!»

Bel hetkel ei vihanud tüdruk mitte Steinthóri, vaid seda jämedat, matsakat ja inetute hammastega naist, kes temas, kes alles nii väike oli, nägi vaid oma rivaali ning katsus oma emavõimu kasutada tema alandamiseks ja mahasurumiseks.

«See on minu raha.»

«Ei ole tõsi. Sinul ei ole selle rahaga midagi tegemist. Mehed võivad selle eest vangi sattuda, kui nad noori tütarlapse raha vastu võtma meelitavad. Ma annan sulle raha peale, kui sa seda raha siia ei too.»

«Seda ma ei tee iialgi,» kostis tüdruk. «Tule, kui julged!»

Esmalt vaatas naine oma tütrele natuke aega pärani silmi otsa ja iga lihas tema näos värises vihast, kuid vähehaaval andis pinget järele, tema silmades miski nagu murdus, kuni kaks suurt pisarat ilmus mõlema ripsme otsa. Seejärel puhkes ta ägedalt nutma ja hüüdis oma hingepeinas ahastades Jeesuse poole. Tüdruk oli läinud.

Kui siis järgmisel öhtul kogu pere köögis sõi, kostis tuulekojast äkki suurt kolinat ja mürinat, köhatamist, ühkimist ja puhkimist, otsekui võitleks seal terve laeva

meeskond tormiga; kuid see oli praost. Juba seisiski ta keset kööki, pikk kuub seljas, villane sall kaelas, ja soovis oma väarikal viisil head öhtut, tehes seda häälega, mis näis tulevat mingist mulgust tema pea ülemises osas. Keegi ei oska endale kujutleda, kui suur vastutus lasub selle mehe õlgadel, kes on kehvast koguduses nelikümne aastat hingekarjaseametit pidanud, peale selle veel abikogudus kaugel põhjas Barkarfjordi ääres, kuhu üle mägede ja puustusmaade on raske pääseda.

«E-e-e-e-ee,» ütles ta.

Vana Steinunn palus õnnistatud jumalameest kohe võrgukudumisruumi astuda, et see nende maja ainsal tarvitamiskõlblikul istmel — vanataadi toolil — puhata võiks.

«Suur tänu, suur tänu, hea Steinunn, aga meie, vaesed ametnikud, ei saa mahti istuda. Tere kah, armas Eyjólfur, võin ma teile selles õnnistatud pimeduses ninatubakat kui jumala armulist kätt pakkuda, — jah, mis ma nüüd jälle tahtsin ütelda? Steinhór, kulla mees, jah, me oleme pärast seda, kui me katekismust õppisime — jäägu sellest alati hea mälestus! — maailmas tõesti palju ringi rännanud. Ma ei saa ütelda, et sa alati laisk oleksid olnud, aga mõni asi oleks pidanud siiski paremini olema. Teie esivanemad, jah, olid tublid inimesed ja jäid oma kodunurgale alati truuks. Suuroru pastor Eyjólfur, su vanaisa vanaisa, tõstis veel kuuekümnenda aastast ligi kaheksajalitrise ankru õhku ja tegi Hárek Vilmundarsonist riima, kui ta juba pime oli; see oli vanasti. Siis oli rahval rammu, inimesed elasid jumala seaduste järgi ja pidasid komblusest kõvasti kinni. Nagu apostel ütleb: e-e-ee. Aga lähme nüüd teise asja juurde, — Sigurlina, jah, Jónsdóttir. Nagu öeldud, nii kui ma teile ütlesin, — mõne suguvõsa kohta seal põhjas ei ole ma kunagi õiget sotti saanud. Millest me nüüd õieti rääkisime, kui te hiljuti minu pool käisite? Päästearmeest jah. See on üks niisugune bande, kelle kohta apostel ütleb: «Vaata, nad kõditavad lihtsameliseid inimesi kõrva tagant kõiksugu jaburduste ja viguritega.» Riigikirik aga, nagu ma teile ütlesin, on see õige kirik, keda piiskop Jón Vídalín* oma kalliks pruudiks nimetab ja kelle kohta Hallgrímur Pétursson ühes kohas ütleb, et: «Sa püüa, et mu emakeel jääks kõigest võltsist puhtaks veel,» e-e-ee. Nii kui apostel ütleb: «Nad tulevad teie juurde nagu näljased hundid.» Meie evan-

geeliumi-luteri kirik on see kirik, kellele me peame maksma oma võlad elus ja surmas, ja kui te jumalat palute, siis ei pea te laskma endale mitte trummi lüüa ja mandoliini mängida, ei elus ega surmas, jah. Ma tean, et te mu sõnad südamesse võtate ja nende üle üksinduses järele mõtlete. Mis ma nüüd jälle tahtsin ütelda, mu armas Steinhór? Jah, nüüd tuleb mul meelde: kas siin ei ole niisugust kohta, kus me nelja silma all rääkida saaksime?»

Söömise lõpetanud, pistis Steinhór tubakapussi suhu ja vaatas jumalamehele põlglikult otsa.

«Minu teada on mul sinuga juba kõik jutud räägitud,» vastas ta. «Sa oled mind ristitud ja leeritanud, aga suuremat kasu pole sellest seni olnud; rohkem minu käest ei ole saada, kuni ma kärvan.»

Ent Sigurlina tõusis sõnagi lausumata püsti, nagu poleks talle siin miski ootamatult tulnud, ning juhatas nad enese ja oma peigmehe magamistuppa. Steinhór ajas end viimaks raskelt jalule ja läks pastorile järele, kuna Sigurlina sulges nende järel ukse.

Vähese aja pärast tulid nad sealt jälle välja ja praost jättis jumalaga. Steinhór oli sünge näoga, kuid esialgu talitses end ja jäi ukse juurde ootama, vaadates, kuidas pastor lahkub. Sigurlina oli võtnud voki ja ketras halli villast lõnga, aga ei söandanud silmi tõsta. Põskedele olid tal punased laigud ilmunud. Viimaks pöördus Steinhór ümber, ettevaatlikult nagu mees, kes lõvipuuris viibib, ja vaatas talle teravalt otsa.

«Soo, sa saatsid siis mulle selle luupainaja,» ütles ta. «Sihukesed te naised olete.»

Sigurlina ei lausunud musta ega valget ja lõng libises ilka endiselt tema paistetatud ning värisevate sõrmede vahel. Steinhór astus talle lähemale ja ütles kasvava vihaga:

«Kas see rand ei ole minu rand?»

Naine vaikis.

«Kas ma ei ole kogu maailmas ringi sõitnud, kui see mulle meeldis?»

Naine vaikis.

«Kas tahad mulle vastata: jah või ei? Kas ma olen kogu maailmas ringi sõitnud või ma ei ole kogu maailmas ringi sõitnud?»

«Jah,» vastas naine värisedes.

«Jah või ei, kas ma olen mees, kes ise otsustab oma samude üle ja on ise oma peremees, ükskõik, kas ma sõidan kogu maailmas ringi, piki Aafrika ja Ameerika rannikut, või elan ja liigun siin Oseyris Axlarfjordi ääres? Jah või ei?»

Kogu kehast vöbisedes vastas naine seekord vaid ohkega.

«Kui ma olen see, kes ma olen, siis allun ma ainult neile seadustele, mis ma ise enese üle olen seadnud. Ma olen ise oma õnnistegija ja ise oma lunastus. Sa võid oma pastorst luupainajal niisama hästi lasta katsuda mere laineid kinni köita kui mind evangeeliumilobaga lõksu meelitada. Möistad?»

Ta vehkis rusikaga Sigurlina nina all ja karjus nii, et kogu maja kaikus; Sigurlinal kukkus töö käest maha, lõng katkes ja hirmust rabatuna surus ta endal käed vastu rinda. Seejärel pöördus Steinhór ukse poole, kuid vana Steinunn võttis tal käsivarrest kinni ja püüdis teda rahustada. Aga kui Sigurlina oli pisut toibunud, tõusis ta püsti ja ütles oma peigmehele:

«Sa tead, milleks sa mu tütart tahtsid meelitada, kui ta hiljuti õues mu seljataga sinu käest raha vastu võttis.»

Nii imelik kui see võiks näidagi, aga eelkõige mõlkus see tal mõttes. Seejärel ta jätkas:

«Ja teiselt poolt sa tead, milleks sa tahtsid meelitada mind, tehes mulle kingitusi Salvöri seljataga, kes seni on olnud mu ainus laps, kelle heaks ma olin kohustatud elama. Oled sa valmis meie mõlema ees selle kohta vastust andma?»

«Jah,» karjus Steinhór süngelt, astus talle lähemale ja lõi jalaga vastu maad.

«Noh, see on hea. Ma küsisin praosti käest, mis see maksma võib minna, kui temavanust tütarlast kingitustega ahvatletakse, ja praost ütles, et selle eest võib koguni vangi sattuda. Nüüd ma tunnen sind. Talve läbi mehkeldasid sa lapse ümber ja püüdsid igal võimalikul viisil tema sõprust võita. Ära arva, et ma nii rumal olen, nagu sa mõtled. Aga mitte sellepärast ei läinud ma praosti juurde — kõike muud tead sa ise. Ja kõige parem, kui ma seda siin kõigi, mõlema vanakese ja Salvöri kuuldes ütlen, sest nangun saab kogu alev seda varsti teada: ma olen Steinhórist rase. Juba neljandat kuud.»

«Minust rase? Millega sa seda tõestad? Minu teada oled

sa kogu alevile kuulutanud, et just enne seda, kui sa talvel alla tulid, magasid sa seal põhjas ühe mehega.»

«Aeg ja jumal on mu lapse tunnistajad.»

«Jah, ega teisiti võinud minnagi, mu armsad,» ütles vana Steinunn. «Kas ma ei öelnud seda teile kohe talvel, kui te tingimata ühte tuppa tahtsite asuda? Eks ma, lapsukesed, rääkinud teile kogu aeg, et te peaksite sellele ulatule järsu lõpu tegema ja ennast kristlikul kombel paari laakma panna. Olete ju mõlemad, kumbki omal viisil, tublid inimesed!»

Aga kõik vana Steinunni manitsused olid asjatud. Steinhór ähvardas end korralikult täis juua, lahkus vändudes ja kirudes majast ning lõi ukse enese järel prantsti kinni.

«Puh! Kes on kunagi näinud, et inimesed, kellel raha ei ole, ennast inimese moodi üleval peavad?» pomises vana Eyjólfur, tõusis ettevaatlikult oma kohalt köögipingil ja kobis tööubrikusse.

Ent õhtul pärast lüpsi, kui magamaminekuaeg oli kätte jõudnud, pöördus Sigurlina ütlemata kurva ning alandliku näoga oma tütre poole, ilma et oleks silmi maast tõstnud, ammugi siis tüdrukule otsa vaadanud, ja küsis:

«Salvör, ma loodan, et sul midagi selle vastu ei ole, kui sa täna öösi minu juures magad?»

«Miks?» küsis tüdruk.

«Võib-olla on ta väga vihane, kui koju tuleb. Ma ei julge üksi olla. Ma palun jumalat, et midagi ei juhtuks, aga sellegi poolest ei julge ma öieti üksi olla.»

«Hiljuti, kui sa mulle naha peale tahtsid anda, rääkisid sa hoopis teist juttu,» ütles tüdruk.

Alles siis vaatas naine oma tütrele otsa, kuid ei lausunud sõnagi, vaid vaikselt purskusid pisarad tal silmist — nii pehmeks oli ta muutunud.

Nad heitsid sõnatult magama, ilma et oleksid teineteisele otsa vaadanud. Ja oli nüüd sellega kuidas oli, aga ema ei sundinudki tütart palves issanda poole enesega ühinema, nagu tal varemalt alati kombeks oli olnud, eriti siis, kui ta veel nii usklik ei olnud nagu nüüd. Võib-olla ta lootis, et tüdruk iseenesest oma ihu ja südame põlvedele laskub, kuid nii rohke värske kala söömise tagajärjel oli tüdruk jumalakartuse minetanud ja sai selle tagasi veel ainult siis, kui ta Mära-Todda kõnesid kuulas. Voodist vaatas ta, kuidas tema ema võtab seljast kleidi ja undruku.

Seejärel laskus see üksik naine oma määrdunud ning paigutatud aluspesus külmale põrandale põlvili, olles täiesti veendunud, et ta põlvitab siin risti ees poris, ning hakkas lugema tervet rodu vanu ja uusi koraale, vaimulikke laule ja ilusaid palveid; lõpetuseks pöördus ta issanda poole pika improviseeritud palvega, milles Jeesus Kristus, Steinhór Steinsson ja Pühavaim üleloomulikul viisil ühtesulasid. Pärast seda kobis ta oma süngi ja tõmbus vaiba all kägarasse, värisedes külmast, kuid süda täis rõõmsaid lootusi, sest palve ajal oli jumal lasknud oma armu nõrguda tema südamesse ja seda kinnitanud. Ta soovis tüdrukule Jeeseuse nimel head ööd ja keeraski lambitahi poolest saadik alla, jättes vaid nõrga tulukese, nagu tark neitsi, kes ootab oma peigmeest. Peagi oli tüdruk magama uinunud. Ja öö laotas oma hellad käed üle nende vaeste inimeste siin alevikus, kel kunagi raha ei olnud.

Ent tuluke põles selles öö ja üksinduse luulelises vaikusel magajate südamelöökide ja hingamise saatel ikka edasi, täites kambri paksu suitsuga ning kattes klaasi tahmaga. Mis otstarve nii tuhmil ning nukral valgusel säärases viletsas alevikus küll oli? Kas Jeesus ei oleks pidanud tahti pisut ülespoole keerama? Ainult mitte liiga palju: liiga väike ja liiga suur tuli ajavad mõlemad suitsu. Kõik oli vaikinud, peale norskamise, selle hunnitu öise hääle, mis meenutas kuivatatud kala koormaga hobuste killavoori kapjade müdinat. Alles kaua-kaua aja pärast kostis labi vaikuse nii võimas rööge, et mäed kaikusid ja kaja kandus just nagu hirmunud veiste ammumine üle fjordi. See oli aga vaid rannasõidulaev, mis Jóhann Bogesenile kaupa tõi. Naine märkas hallide vihmapiilvede vahelt koiduvalgust, kustutas tule ja heitis taas magama.

Kuid hallis hommikuses hämaruses, mis kõige magusamad unenäod minema peletab, kostis köögist lärmi ja magamistoa uks kisti pärani lahti. See oli Steinhór, kes hüüdis Sigurlinat ja nõudis midagi süüa.

«Armas Steinhór,» palus naine, unest veel uimane ning nõrk, ja tahtis üles tõusma hakata. Kuid mehele ei paistnud paljast heast sõnast piisavat — ta tegi lühidalt, kiskus poolalasti naise voodist välja ja osutas köögi poole. «Mõistad?» küsis ta. Sel hetkel ärkas Salka Valka.

«Või käsitsi mu emale kallale minema, igavene lont-rus!» hüüdis ta.

Kui Steinhór tüdruku toasolekut märkas, ilmus tema

parjus, raevukale ja magamata näole esmalt rumal imesus, mis aga kohe muutus rõõmsaks iharuseks; ta ei lausunud siiski sõnagi, vaid heitis nohinal voodisse vaiba peale ja tõmbas ka oma porised jalad järele. Siis tahtis tüdruk üles tõusta ja minema lipata, kuid Steinhór surus ta mõlema käega sõnagi lausumata maha ja ta jäi lamama sinna, kuhu oli vajunud. Ent Sigurlina tõmbas undraku selga ja läks kööki, et midagi söödavat leida, kuna tüdruk puistas Steinhóri niisuguse sõimuga üle, et see ei saanud suudki lahti teha. Kuid peagi tuli naine tagasi, tuues kauaiga putru, millele oli piima peale valatud. Steinhór käskis, et Sigurlina tal tubakapussi suust ära võtaks ja teda söödaks, ning naine kuulis sõna, — ta laskus voodi ette sammusse kohta põlvili, kus ta varem Jeeseuse ees oli põlvitanud. Steinhór urises ja vandus ja toit jäi tal kurku kinni, sest ta ei viitsinud pead padjalt tõsta.

«Oled sa pime või, et sa mu lõugu üles ei leia?» küsis ta.

Natukese aja pärast lakkas ta võtmast.

«Oled sa ikka kuradi inetu,» ütles ta.

Rusutult tõusis naine üles, ja et mitte nutma puhkeda, pigistas huuled nii kõvasti kokku, et need läksid valgeks.

«Ma kannan ometi su last,» ütles ta, aga niipea kui ta suu avas, kaotas ta valitsuse oma näo üle ja puhkes nutma.

«Mis mulle su laps korda läheb? Kui sa minust rasedaks ei oleks jäänud, mida sa ei ole, siis oleksid sa jäänud rasedaks kellestki teisest, sihuke lehm nagu sa oled.»

«Sa võid mind sõimata nagu tahad, Steinhór, aga ära ainult unusta, et ühes sellega mõnitad sa ka omaenese last, kes on osa minust.»

Nüüd sai tüdrukul veel kord villand. Ta kargas üles ja hakkas Steinhóri rusikatega vastu nägu peksma, puistates ta ühtlasi sõimurahega üle. Kuid selle ainsaks tulemuseks oli, et uuesti juhtis ta Steinhóri tähelepanu oma sealolekule ja äratas temas iha tüdruku vastu, mille tagajärjel ema valdas pöörane kiivus ja ta sööstis nende kallale, et tüdruku mehe käest vabastada. Kuid Steinhór talus sel hetkel tema raevu niisama vähe kui leebust, mistõttu ta laskis tüdruku lahti, käänas enese ümber, kargas voodist välja, haaras Sigurlinal mõlemast randmest, murdis tema käed selja taha ja hoidis neid seal ühe käega kinni, teisega aga krahmas tal kukla tagant juuksed pihku, surus tal põlve vastu selga ja paiskas ta ühe tõukega uksest välja, nii et naine kukkus maoli maha ja libises nagu kelk

mööda köögi põrandat mitu vaksa edasi. Seejärel pani ta ukse seestpoolt jälle haaki.

Ta oli tütarlapsega, kellest juba nii palju on räägitud, üksinda kambrisse jäänud. Ta pööras selja ukse poole ja metsikult põlevate silmadega vaatas tüdrukut, ning üle tema irvitavate huulte tulid seoseta laused, otsekui oleks ta rääkinud unes:

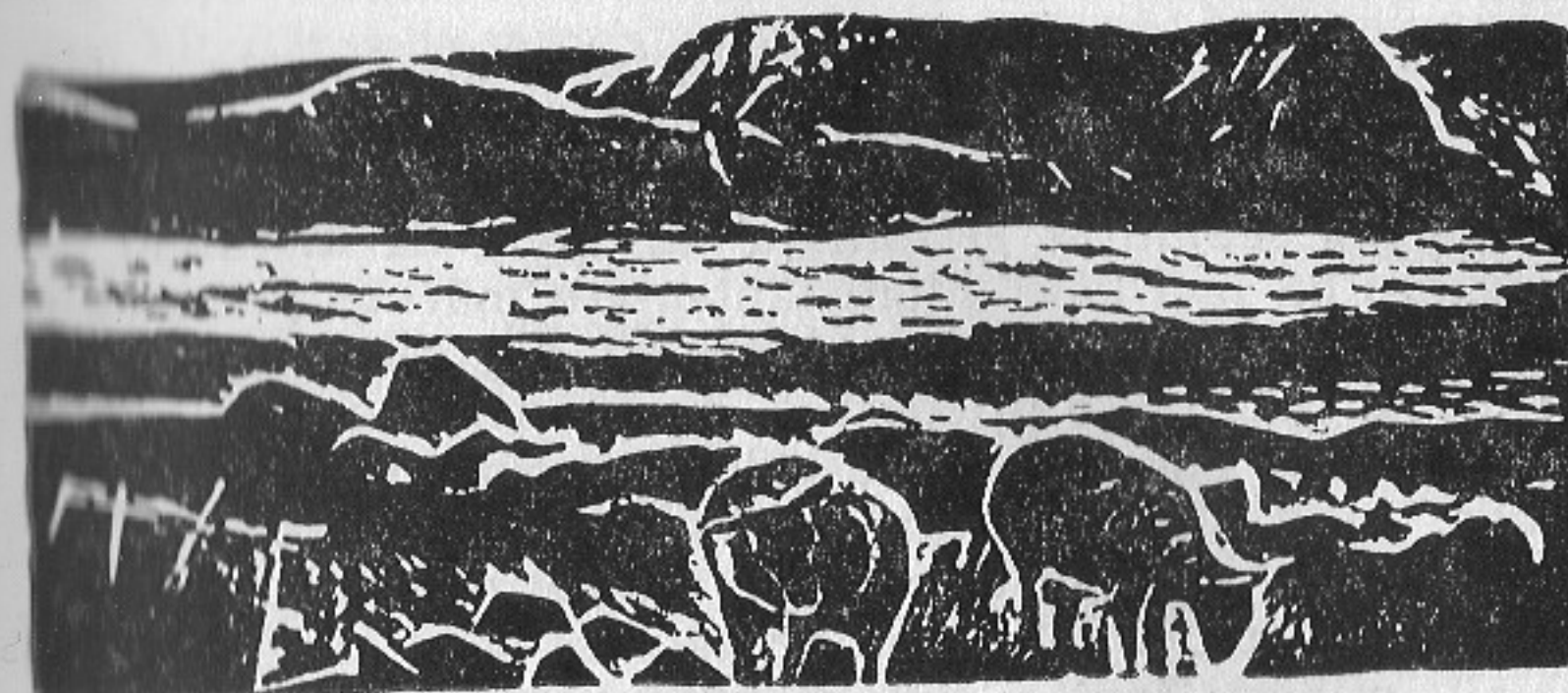
«Väike hülgepoeg, talve läbi olen ma su vere lõhna haistnud, mis on nagu mere vood suurtõusu ajal. Just sinu pärast põlebki elu tuli mu surelikes kontides, mida ma vihkan seni, kuni nende lubi merepõhjas põrmuks muutub. Nüüd on armastuse päev käes kogu oma aus ja hiilguses.»

Ja ta astus lapse poole esimese sammu.

Kui naabrid, keda Sigurlina kohale oli kutsunud, ukse mõne minuti pärast lahti murdsid, lamas laps meelemärkuseta voodis. Mees aga lipsas samal hetkel uksest välja, kui teised sisse tungisid, ja kadus külmhelli hommikusse hämarusse. Alles siis, kui tüdruk meelemärkusele oli tulnud, mindi teda otsima, aga oli juba hilja.

Säärane oli siis Salka Valka esimene isiklik kokkupuutumine armastusega.

TEINE RAAMAT

SURM

14

Väliselt valitses selles alevikus samasugune kord nagu igavikul, milles kõik seisab paigal. Kus võis näha inimeste rinnus voogava elu märke? Kus võis kuulda aastate möödumise müdinat?

Jeesus kõik mu patud oma kanda võtab,
ei ma iial näe neid enam, ei ma iial näe neid enam.
Kaugel nagu ida läänest on nad minust,
ei ma iial näe neid enam...

Nüüd on sellest kaks aastat, kui Steinhór kadus. See paik on rohkem kui ühes tähenduses jumala töötatud Kaanan; mitte kuskil selles Islandi veerandikus ei leia säärast heaolu nagu siin, nii et kõik saavad küllaldaselt süüa, mille eest nad on tänu võlgu Jóhann Bogeseni, sellele suurele ning oivalisele mehele, kes kogu alevikul elu sees hoiab, nii headel kui halbadel aastatel; ja kõige selle eest tuleb tänada tema rehnungipidamist. Kuid, jumal tänatud, siin ei teenita siiski mitte ainult mammonat, vaid põlvitatakse ka Jeesuse risti ees ja pannakse oma mured tema peale, kui nende koorem liiga raskeks läheb. Aga seda ei saa salata, et igapäevane elu on üsna ühetooni-

line ja ilmetu. Rassitakse ja rügatakse alalõpmata, olgu see argipäev või pühapäev, rahmeldatakse ja rabeldakse, et tunamulluseid või veelgi vanemaid võlgu vähemaks saada. Ja seejuures ei tohi ju unustada ka matuseid — ükskord on nad käes. Mõni tähtsusetu märkus poetatakse vahel ka armastuse kohta, umbes nii, nagu lammaste paaritusajal räägitakse uttedest — on ju armastus õieti ainus lõbu, mida endale kõigi askelduste vahel võidakse pakkuda; kuid harva juhtub sel alal midagi erakordset või salapärast. Aeg-ajalt tuleb siiski ette, et mõnes majas sünnib vallaslaps. Pool kuud arutatakse seda siis pikalt ja laialt, niihästi toorest kui ka keedetud kala süües, kalatünnide ääres, kala kuivatamise kohtades või köökide alalises keedetud kala lõhnas; kogu inimeste elu keerleb siin kala ümber ning koosneb kalast, ja inimesed on nagu selle teisendid, keda taevaisa teeb keedetud kalast ja võib-olla õige vähestest halbadest kartulitest ja natukesest kaerapudrust — abielus sündinud lapsed on keedetud kala variantid, väljaspool abielu sündinud samuti. Möödunud aastal räägiti Merekoja Sigurlina uuest lapsest, aga ainult mõni päev, ja nüüd ei leia rahvas selles juba ammu-ammu midagi imelikku, et tal on laps, kes teda öösiti oma nutuga magada ei lase. Veidi aega pärast Steinhóri kadumist oli ka niisugune kuuldus ringi käinud, et Sigurlina kavatseb oma elu võtta, aga Päästearmee naised istusid siis piiblit lugedes ja lauldes ööd kui päevad tema juures, ning viimaks pöördus kõik Jeesuse kiituseks. Ja kuigi Sigurlina oma elu enesetapmisega oleks lõpetanud, — mis sellega oleks muutunud?

Ei, oli tarvis otsida nähtamatuid, peaaegu ruumituid, kõigepealt aga sõnatuid ja ajatuid alasid kõige sügavamal inimese rinnas. Seal asub imepärane masinavärk, imepärasem kui ükski mootorpaat, imepärasem kui kõik, mida Reikjaviki kohta räägitakse, imepärasem kui kõik, mis välismaal sünnib, jah, kummalisem kui isegi Inglise kuninga, kel oma kroonimispäeval seitsmekümnest hermeliin-nahast ömmeldud mantel seljas olnud. Nii peenelt on see päeva karmi palge taha hoolikalt ärapeidetud ürgmootor ehitatud, et teda koost lahti võtta ei saagi, sest tema üksikud osad pudenevad sõrmede vahelt läbi nagu liiv — ta koosneb mingitest üleiniimlikest loodusjõududest, mis on võimsamad isegi Jóhann Bogesenist, ning juhivad haruldase rahu ja külmaverelisusega kogu aleviku elu, lastes kõigil

oma kindlat rada minna, mitte tunnete, vaid nii vankumatu seaduste järgi ja nii keerulise tarkusega, et näib, nagu ei võiks midagi nii ortodoksset ning piiratud ollagi. See on reaalsus reaalsuse taga.

Harva on teist pinnast, mille taimkate nii tagasihoidlik ja kehv on. Nagu näiteks Salka Vaika. Oli aeg, kus ta üle oja viival truubil seistes pealt vaatas, kuidas teised lapsed mängivad, ja igatses, et ta oleks nendega võrdne ning võiks nende kampa minna. See oli tema suurim unistus. Kuid ta oli vaid litsi tütar ja nad loopisid teda poriga. Ta tundis nende vastu vihavaenu, mida nähtavasti miski ei suutnud leevendada, vihkas neid, nagu nõrgem vihkab kõiki, keda ta teab enesest tugevamad olevat. See oli tol ajal. Nüüd oli ta juba poolteist talve koolis käinud, teda peeti heaks õpilaseks ja ta sai häid hindeid, ehkki ei võidud öelda, et tal just kes teab kui lahtine pea oleks olnud. Ja juba ammu oli ta loobunud soovunelmast, et teda teiste lastega ühevääriliseks peetaks. Kõige kummalisem oli siiski, et kui ta kunagi oli kindlal otsusel olnud, et peksab nende kondid puruks ja sülitab nende peale, siis nüüd oli tema vihkamine iseenesest haihtunud ja vähehaaval polnud tal nende vastu mingit muud tunnet jäänud kui ükskõiksus, ah, kui igavad nad on! Ta ise oli suur ning tugev, kehaliselt teistest varemini välja arenenud, nimeliselt oli tal Jóhann Bogeseni juures oma arve ja tema unistus oli mootorpaadi osanikuks saada ning koos meestega kalale sõita. Kui suuremad poisid tema vastu suud pruukisid, andis ta neile niisuguse obaduse, et nad uperpalli lendasid.

Niipea kui koolipäev oli läbi, tõmbas ta püksid jalga ja läks valgmasse kolama — seal tundis ta end paremini kui kuskil mujal; sageli õnnestus tal öhtu jooksul teenida kakskümmend viis ööri, mis tema arvele kirjutati. Kuid teistest omaealistest tüdrukutest hoidus ta eemale, vaatas põlastusega nende askeldustele riidest nukkude ja mudakookidega ning pidas endale solvavaks, kui teda kututi ema ja last mängima, miski aga ei olnud teda kogu eluajal nii vaimustanud nagu mullu väikesed siniste mokkade ja nõrkade jalgadega vonakesed, — mõnikord pani ta oma põse nende koonu vastu; siis aeti talled koos teiste lammastega mägedesse. Teadagi ei söandanud ta enam nii kindlalt nagu varem tagasi ajada, et ta on tüdruk, sest siis esitasid mehed talle häbematu küsimusi ja vii-

sid ta segadusse; juba ammu oli tal teada, milline orgaaniline vahe on mehe ja naise vahel, ning ta oli otsusele jõudnud, et oma soo teoreetilisest salgamisest ei ole mingit kasu. Sellest hoolimata valitses tema käsituses sugude vahest täielik virvarr, seda ümbritses kohutav udu. Vahel ajas see udu talle koguni hirmu peale, eriti pärast seda, kui tal suguküpsuse märgid hakkasid avalduma. Sel talvel juhtus niisugune asi, et ta esimest korda hoomas oma alusriietel verd, ja see sündmus heidutas teda nii, et ta arvas, et sureb. Ühel päeval koolist koju tulles ta tundis, et temas toimub midagi kohutavat; pea oli tal raske ja ta oli minestamas. «Issand jumal,» mõtles ta, sest ta arvas, et kusagil tema sees on lõhkenud mõni veresoon, nagu vanamehel, kes seal alevikus hiljuti suri; sellel oli peas veresoon lõhkenud. Ent ta ei tihanud sellest kellelegi rääkida, sellepärast et see polnud juhtunud mitte peas; kogu kehast värisedes heitis ta voodisse ja jäi ootama, et ta verest tühjaks jookseb, olles kindlalt otsustanud, et see ei tohi enne välja tulla, kui ta on surnud. Järgmisel hommikul magas ta nii raskelt, et ema pidi ta kooliminekuks äratama.

Jah, viimasel ajal toimus tema kehas veel teisigi jube daid asju — see oli rohkem, kui tema mõistus kinni võttis! Alati oli ta olnud kõhn ja peenike nagu piitsavars, aga mis rasvakihid need nüüd tema kehal siin-seal kogunema olid hakanud? Kuni ta oma kohkumiseks ühel päeval avastas, et talle olid hakanud nagu täiskasvanud naisel kasvama rinnad, mis pealegi iga päevaga suuremaks muutusid ja olid õrnad ning hellad nagu lilled. Kõigevägevam jumal, mis hirmsad asjad tema ihu külge on hakanud kasvama! Halasta ja hoia, kui keegi seda teada saab — näiteks Alli. Kogu alevik hakkab teda siis jälle pilkama ja mõnitama. Ei ole ta ju veel neljateistkümneaastane! Ja tema näojume oli muutunud äkki nii värskeks ning rõõsaks, et tahes-tahtmata piilus ta peeglisse palju tihemini, kui see sobis. Eriti hästi nägi ta välja vahel hommikut, tema silmad olid omandanud sära ja selguse, nii et talle mõnikord tundus, et ta on muutunud ilusaks, ja tal hakkas häbi, et ta koolis käib. Kui talle teel mõni meeste-rahvas vastu tuli, lõi ta silmad maha ja lisas sammu. Täiesti omal algatusel hakkas ta isegi roheline seebiga oma juukseid pesema, tarvitades seejuures rohkesti vett, mistõttu juuksed muutusid tal lopsakaks ja kurdusid läi-

kivateks kiharateks. Ka oli ta ühe või teise märkuse puhul, mis ta kalarookimisel kuulis, kergesti punastama hakanud, ehkki need temasse ei puutunud ega olnud tema kohta öeldudki. Kõigevägevam jumal, kui keegi seda näeb! Ja ei kestnud kuigi kaua, kui poisid panid talle koolis sõimunime ja hakkasid teda «väikeseks suurte tissidega naisaks» kutsuma — need tatise ninaga jõngermannid, kes polnud veel põlvepikkusedki; mõnikord tõgas ta neid, et ega nad ilma abita oma häda veel õiendatud saa.

Nüüd oli sellest juba aasta, kui Arnaldur oli kooli lõpetanud ja leeris käinud. Otsekohe oli temast suur mees saanud — pooleldi poesell Jóhann Bogesen juures, abiks oma vanaisale, kes oli hakanud raugastuma. Salka Valkal polnud Tuisule kunagi asja ja Arnaldur Merekojas enam ei käinud; nagu kaupmehe poegki, kandis ta sinist ülikonda, ja pühapäeviti oli tal valge krae kaelas. Kuid mõnikord nägi tüdruk teda põgusalt poes — ta oli kõhn ning kahvatu, kulmud kortsus ja silmad ütle mata tõsised. Lõuale olid tal õrnad udemed hakanud kasvama. Ta nägi välja raskemeelne ning kinnine, ja Salka Valka meelest polnud midagi võluvamat kui kinnised, raskemeelsed poisid, keda rõhub salajane mure. Ühelgi poisil ei olnud nii õrna ja peente joontega nagu nagu temal. Salkal oli häbi, et tal enesel on nii lai suu ja tahumata nagu. Arnaldur ei naeratanud kunagi, aga vahel nägi Salka teda rääkivana ja hoomas, kui pikad, peened ning valged hambad tal on. Niisugused olid kõik paremad poisid, aga ometi oli kuulda, et ta ei käivat läbi omavanustega, vaid otsivat aleviku kõige haritumate meeste, isegi arsti seltsi, ja see oli Salka Valka meelest kõige imelikum, sest keegi seal alevikus arsti ei sallinud; kõik ütlesid, et ta on hull, kuigi olid arvamisel, et ta on ikkagi hea ja tubli arst, kus ta nagu mõni posija enesele kummardusi teeb ja silma pilgutab. Kui Salka Valka vahel õhtuti poodi tuli ja vaatas, kuidas Arnaldur riiuleilt kangaid võtab ja nende küljest küünarpuuga mõõdab, valdas teda enesele täiesti ootamatult kange tahtmine, et ta temale eraldi otsa vaataks, kas või ainult viivu, kuid Arnaldur oli nähtavasti unustanud, et ta oli kunagi üksnes temale kõik tolle kummalise naise kohta ära rääkinud, kes kadus sinise mäe taha; ja ta läks koju, süda raske ning täis tülgaust kõige ja kõigi vastu, sest talle näis, et keegi teda ei mõista; mitte keegi.

Talve keskpaiku tuli kaupmees Jóhann Bogesen välismaareisilt tagasi, seljas must kasukas ja peas saarmahkne müts. Ta oli ära sõitnud enne jõulu koos naisega, aga naine oli Taani maha jäänud; see-eest tõi kaupmees koju oma tütre Gusta, kes oli kolm aastat Kopenhaagenis oma haridust täiendamas olnud. Keegi ei teadnud kindlalt, millest see oli tingitud, et tema isa ta Kopenhaagenist õppimast äkki ära tõi. Kulutulena levis teade, et Gusta on koju tulnud — ja veel milline Gusta! —, poole tunniga läbi aleviku. See uudis pani kõik kihama. Õigupoolest olid kõik juba unustanud, et kaupmehel on mehelemine-misealine tütar, sest kaks ja pool aastat tagasi, kui ta välismaale sõitis, oli ta pooleldi alles laps. Korraga oli siia röskele ning udusele rannikule Axlartinduri jalamil ilmunud mingi kõrgem olend, et seda maastikku elustada. Kõik olid alguses ühel meelel, et kui ta peaks minema ärijuht Stephenseni vanemale pojale, kes samuti nagu isa oli alati purjus, hooples, et võib isegi Jóhann Bogeseni oma sõrme ümber mässida, ja kõigi kuuldes jumalat teotas, satuks liiga hea suutäis koera suhu.

Salka Valkasse mõjusid jutud sellest uuest tüdrukust nagu uimastav vein. Räägiti, et sel olnud laevalt maale tulles nii uhked kingad jalas, et ei olevat võinud nendega maad puudutada — ärijuhil lastud teda kanda ja ta kutsunud jumalat endale appi. Ta oli õppinud ära kõik, mis maailmas on peent ja kaunist; kuidas võis siis armsal kaupmehel pähe tulla, et ta võiks end siin hästi tunda? Aga eks keegi oli kuulnud, et ega see kojutoomine õieti heaga olnud sündinudki, — räägiti, et vanamehel olnud vahel päris mõistatuseks, kuhu kuristikku kõik see raha kaob, mis tüdrukule siit ärist saadetakse; ega kõik need preilnad, kes välismaal õppimas öeldakse olevat, nii väga süütud tallekesed olegi. Kuid seda ei saanud muidugi salata, et Gusta oli tõeline kaunitar — aga mis viga ilus olla, kui raha on küllaldaselt käes? Siis tuli keegi naine, kes ise pealt näinud, kuidas kaupmehe tütar sadamasil-lale astus, ja ütles:

«Ei ma saanud muud, kui pidin risti ette ja isegi taha lööma. «Kui see on väike kaupmehe Gusta,» ütlesin ma iseenesele, «kes siit väevolt kolm aastat tagasi punapõsk-sena, priskeña ja veel päris lapsena ära läks, siis võivad nad oma Kopenhaageni minu ja teiste siinsete naiste poolest enesele jätta, need rahajõmmid.» Ma ei ole veel kunagi

näinud, et alla kahekümne aastane naisterahvas niimoodi välja näeb, ja loodan, et jumal mind tulevikuski selle nägemisest hoiab. Ma ainult ütlesin iseenesele: «See ar-metu inimeseloom, see kahvatu aukuvajunud põskedega surmakutsar, ettepoole kumaras ja kõigub jalgadel nagu mõni vana joodik, — pean ma uskuma, et see viletsuse-hunnik on kaupmehe Gusta?»»

Järgmisel päeval saadeti Salka Valka poest arve pealt kaupa tooma. Kui ta alevi väljakule oli jõudnud, silmas ta kaht tüdrukut, kes tulid vastassuunast ja samuti kaupluse ükse poole läksid. Bibba, Sveinn Pálssoni tütre, tundis ta kohe ära; see aleviku üks paremaid partiisid kusagil tööl ei käinud ning lausa sädeles jõudeelust ja elegantsist; sel-jas oli tal talvemantel karusnahkse kraega, mis välismaalt mõõdu järgi oli tellitud. Tundmatu, kes Bibbal käe alt kinni hoidis, oli pikk ning sihvakas, ent tal olid tugevad jalad ja pingul sääremarjad, ninaots ülespoole ja nagu valge, huuled punased ning täidlased, hambad lumival-ged, kuna silmad särasid kaunilt ning iseteadlikult tema valgest näost, tulvil välismaal omandatud teadmisi; aga ometi meenutasid nad pigem tumedat vastukaja kui ava-liikku hüüet. Tema kõnnak oli nende noorte, võluvate, kuid elukogenud silmadega täielikus kooskõlas — hoo-letu, koguni lodev ja peaaegu väsinud, nagu oleks ta min-gis mängus kaotajaks jäänud, seejuures siiski teades, et seal midagi õieti võita ei olnudki; kuid kõnnak oli tal ahvatlev nagu mingi rahutu laulu rütm. Ta jutustas mi-dagi oma kodus kasvanud sõbratarile ja naeris kogu ke-haga, meenutades tarna, mida tuul öötsutab. Esmalt kal-lutas ta end tahapoole ja lõi pea selga, järgmisel hetkel aga vibutas ülakeha ettepoole ja laskis põlved nõtku, kuna sadulsepa Bibba vaatas talle täis imetlust, uudishimu ja häbi otsa, sest midagi säärast polnud ta kunagi varem näinud. Salka Valka oleks andnud palju, kui oleks kuul-nud, mis ta jutustab. Tolle tundmatu neiu käitumine oli nagu mingi omaette maailm, võõras nagu kohanime-de hõng geograafia tunnis, kusjuures kõik teised olid vaid nagu osa siinsest rannikust ja selle alalisest uduvihmast. Siiski oleks ta veel rohkem andnud niisuguse kasuka eest, nagu võõral tüdrukul seljas oli, — helepruunist samet-pehmest karusnahast. Peas oli tal servadeta kübar, õieti müts, mis tihedalt pea ümber oli ja üle kõrvade ulatus. Tema sukad olid lõhekarva punased ja ta kandis kinnisi

pruune madala kontsaga kingi. Salka Valkal olid jalas vanad poisisaapad, mis ta oli naabrinaiselt kingituseks saanud, sest selle poeg oli neist välja kasvanud. Ühe saapaninast oli tald lahti läinud ja ta oli sinna heinu toppinud.

Ta astus kauplusse mõlema neiuga peaaegu ühel ajal. Puldi, selle pearaamatu trooni taga seisis käsipõsakil Alli, sõrmed paksudes tumedates juustes, ja luges raamatut. Šikke kundesid silmates sattus ta segadusse ja läks näost punaseks nagu vähk.

«Oled see tõesti sina, Arnaldur?» küsis võõras neiu. «Ei, ma ei saa kuidagi oma silmi uskuda. Issand, kui suureks see laps on kasvanud! Tere päevast!» Ja ta võttis oma pika lumivalge käe mantli taskust ning sirutas naeratades üle leti noormehe poole. Teretamisel hämmeldus see peaaegu veelgi rohkem, läks päris ähmi täis.

«Tere jah, Augusta,» ütles ta siis. «Ja ole terve jälle koju tulemast.»

«Kõik räägivad, et sinust olevat suur raamatukoi saanud. On see tõsi?»

«Mitte suurem kui enne,» vastas Arnaldur ja ahmis õhku.

«Sa peaksid välismaale sõitma,» soovitas neiu, «ja Kopenhaagenis kaubanduskooli astuma. Kõik mõistlikud ja korralikud noormehed peavad välismaale sõitma. Ma tunnen hulka noori mehi, kes Kopenhaagenis kaubanduskoolis käivad. Siin kodumaal ei saa noormees ilmapealgi seda õiget lihvi, isegi mitte siis, kui ta Reikjavikki läheb. Lase aga papal enese eest maksta — ma arvan, et ta nende vaesekeste pealt siin küllaldaselt teenib. Aja jooksul võib sinust siis Týri — ja minu — ärijuht saada,» lisas ta, naerdes talle näkku oma kriitvalgete hammaste ja säravate silmadega, mis olid täis tarkust ja edvistust. Ta rääkis aeglaselt ning veenvalt, nagu oleks ta Arnalduri tuleviku üle juba põhjalikult järele mõtelnud, ning tema naerus ja naljas peitus seda välismaise tsivilisatsiooni seletamatut võlu, millest ajalehtede joonealustes romaanides räägitakse.

Noormees vaatas talle oma sügavate, tõsiste silmadega otse näkku ja puna kadus tal vähehaaval põskedest, kuni need muutusid lubivalgeks.

«Mul ongi kange tahtmine siit välja pääseda, kui mitte kaugemale, siis vähemalt Reikjavikkigi,» kogeles ta.

«Välismaale, välismaale, ainult välismaale,» kordas neiu

selles kindlas teadmises, et tema sõnadel on mõju. «Seda ei mõista keegi, kes ise välismaal ei ole käinud. Mina näiteks olen isegi Berliinis ära käinud. Kuule, Bibba, kas sa ei leia, et tal on õige ilusad juuksed? Sul on ütle mata ilusad juuksed, Alli, aga nad oleksid veelgi ilusamad, kui sa neid kärpida laseksid. Muide, kui kohutaval kombel see laps on muutunud — ta oli alles poisijõmpsikas, kui ma välismaale läksin. Halastaja jumal, ise oled mõne aastaga näost juba kortsu läinud ja kahetsed ainult seda, et ei ole küllaldaselt elanud. Missuguseid sigarette meil siin on?»

Otsekui võlutult vahtis Arnaldur talle näkku; tema silmad olid liikumatud nagu külmutatud tursal ja näis, nagu hakkaks ta minestama. Viimaks kogus ta end ja sosistas midagi mõtlemata:

«Jõehobu.»

«Issand jumal — see rämps, mida me vanasti salaja tõmbasime? Kas meil siis kultuur minu ärasõidust saadik edusamme ei ole teinudki? Millal papa kavatseb siinset rahvast korralikke sigarette suitsetama õpetada?»

«Ei ole mõtet midagi paremat tuuagi. See on siis kohe läinud,» vastas poiss samas vaimus nagu tema vanaisa, kes oli arvamisel, et ei ole kohane häid sigarette suitsetada, kui oma matustegi jaoks raha ei ole.

«Jah, ärilised põhimõtted siin Öseyris Axlarfjordi ääres — need on juba ammu üle mu mõistuse käinud,» ütles tüdruk. «Aga mis maiustusi meil on?»

«Karamelle,» vastas poiss, ja siis puhkes tüdruk naerma. Sellegi poolest käskis ta noormehel seda kaupa näidata, kuid siis läks noormees nii ähmi täis, et ajas kompvekipurke riiulilt võttes kõige uskumatumad asjad ümber. Viimaks pani ta kolm ülespoole kitsamaks minevat plekkkarpi tüdruku ette letile ja võttis kaaned pealt ära.

«Palun väga, Bibba, võta nii palju kui süda kutsub,» ütles preili, kuid tal enesel ei olnud tahtmist nii primitiivseid hõrgutisi maitsta.

Ent siis silmas ta pikka ning kuivetut meesterahvapükstes tütarlast, kes ukse juures seistes vahtis teda, karamelle ja Allit nii jultunud ning ahne pilguga, nagu oleks ta kõike silmadega ära süüa tahtnud.

«Kas me tunneme teineteist?» küsis kaupmehe tütar.

«Ei,» vastas Salka Valka oma järsu, jämeda häälega.

«Noh, kulla sõber, see ei tähenda midagi. Ma näen ai-

nult, et sa oled hirmus moodne. Saksamaa ja Ameerika kuurortides peetakse seda väga peeneks, kui kõik daamid pükstes käivad. Kas sa ei taha karamelle? Võta nii palju kui süda kutsub!»

Salka Valka ei lasknud seda enesele muidugi kaks korda ütelda, vaid võttis plekk-karbist peotäie erepunaseid kompvekke ja hakkas neid kohe närima. Ent kaupmehe tütar pilgutas oma sõbratarile silma ja andis talle märku, kui naljakas see tüdruk on, ning mõlemad naersid teda. Arnaldur aga vahtis ikka endiselt otsekui võlutult kaupmehe tütarit ja tal ei tulnud pähegi Salka Valkat teretada ega paista lasta, et ta teda tunneb.

«Kuule, armas Alli,» ütles siis preili ja kummardus üle leti. «Siin peab ennast muidugi kohalike kommete järgi sisse seadma, nagu papa vahel ütleb. Anna mulle siis kuus pakki neid — tead küll. Mõistad sa, meil on kodus ristiinimese sigarette muidugi küllalt, aga vana ei tohi teada saada, et ma suitsetan. Ainult natuke ma võin. Ta vaeseke arvab, et kasvatab minust hea kristlase, ja ma ei taha temalt seda löbu võtta. Aga sa muidugi taipad, et see jääb meie vahele — kirjutad nad lihtsalt oma arvele ja siis maksan sulle kohe esimesel võimalusel ära, mõistad. Mis teha, kui kord juba siia vanasse põrgupõhja tagasi on tulnud, kus ainsaks meelelahutuseks on öösiti salaja «Jõe-hobu» suitsetada.»

Poiss läks nüüd jälle näost punaseks — tüdruk oli ta võluva saladuse kaasosaliseks teinud, sõnagi lausumata andis ta neiule sigaretipakid, see toppis need taskutesse ja hakkas minema.

«Adjöö, armas Alli, ja ära unusta oma juukseid lõigata lasta, enne kui me jälle näeme. Kuule, miks sa kunagi meil ei käi? Ma võin sulle terve virna sopakaid lugeda anda. Taani keelt sa muidugi loed? Küll ma õpetan, kui sa ei oska. Kuule, mul on tarvis sinuga üsna pea nelja silma all rääkida. Saadan sulle kuidagi sõna. Ei, parem siiski jäta selle. Tule siis, kui sulle meeldib. Ma õpetan sulle kõike, mida tahad. Ära siis nendest «Jõehobudest» kellelegi räägi — see jääb meie vahele, tead sa.»

Ning täis tarkust ja koketsust, lehvitas ta noormehele käega, võttis sõbrataril käe alt kinni ja väljus poest.

Läinud nad olidki. Otsekui puuga pähe saanud, vahtis Arnaldur ikka veel ukse poole, mis nende järel oli sulgunud.

«Viis naela kaeratangu ja pool naela suhkrut,» ütles Salka Valka torsakalt.

Alles siis näis Arnaldur märkavat, et ta seal on, vaatas tema poole ja sõnas:

«Tere.»

Tüdruk tervitust vastu ei võtnud, kuid kordas oma soov, ja Arnaldur otsis suure paberkoti ja hakkas sõnatult ning hajameelselt nagu kuutõbine kaeratangu kaaluma.

«Oi,» ütles ta, kui oli kotisuu alla keeranud. «Ma eksisin — kaalusin viis naela ülearu.» Ning ta pani koti uuesti kaalukausile ja võttis viis naela ära. Tüdruk silmitses teda peaaegu vaenulikult, närides ikka veel agaralt karamelle, kuna tema näol peegeldus hingeline võitlus. Siis kahmas ta oma kaubakotid, lõi pea selga ja suundus ukse poole. Lävel pöördus ta ümber ja ütles etteheitvalt:

«Küll oled sa ikka uhkeks läinud — ei näegi enam teist inimest!»

«Kas sa ei saanud, mis sa tahtsid?» küsis Arnaldur.

«Ära ainult arva, nagu oleksin ma sinuga midagi rääkida tahtnud.»

«Noh, see on väga hea,» vastas Arnaldur külmalt.

«Kõik ütlevad, et sa alati rikaste sabas jõlgud,» ütles Salka Valka. «Mina aga ütlen sulle, et sa ei ole karva-võrdki parem kui me kõik. Head aega.»

«Head aega.»

«Ja ma pean sulle veel ütlema, et nad võivad selle Koppenhaageni enesele jätta, need rahajõmmid. Sihuke surmakutsar! Sihuke viletsusehunnik! Ta on täpselt nagu mõni vana viinanina!»

Otsekui uimasena kahlas ta läbi lumelörtsi Merekoja poole tagasi ja kord läks tal silmade ees mustaks, kord punaseks. «Alli, Alli,» mõtles ta, kui koju oli jõudnud, ja surus käed vastu rinda.

«Kui ta teaks, kui ta ainult teaks...»

Keegi ei mõista südant, — kõige vähem veel see järsk udusse mähitud või tuhisevast tormist piitsutatud mägi, mis nagu muistne ebajumalakuju valitseb kitsa rannariba üle röske merirohelise fjordi ääres. Kõledad meretuuled pu-

huvad keset ööd viletsaisse kalurionnidesse sisse, põrmugi hoolimata, et seal võib magada mõni õrn hing. Kes ei tea seda kummalist tunnet, kui talvel tormi ja ränga vihma ajal ärkad äkki sellest, et külm piisk langeb kallakalt katustelt su paljale rinnale? Siis piisk piisa järel, ja sa ei saa enam kuidagi uinuda.

Ööpimeduses on kõik võrdsed. Samas alevikus lamab öises pimeduses lahtiriietatult kaupmehe tütar; keegi ei näe teda, keegi ei imetle teda, tema mantel ripub kapis, temalgi on ainult üks keha, samuti nagu vaestel tüdrukutel, ja ka tema peab kord surema, samuti nagu nemad. Ja tema lahtiriietatud keha ei ole Salka Valka omast põrmugi parem, ei ööpimeduses ega surmas. Kõik sõrmed on ühepikkused, kui nad pihku on pigistatud. Ja väriseva käega tõmbab Salka Valka üle oma keha, mille jumal on

salaja luudest ja lihast
mätsinud otsekui tainast,

nagu laulusalmis öeldakse; pealegi on jumal kõigile tüdrukutele andnud valge ihu, mille ta ise tegi. Miks ei või siis kõigil ühtviisi olla kollast karusnahkset mantlit, millega päeval kõndimas käia? Miks ei ole kõigil võrdselt kompvekke? Miks ei ole kõik Kopenhaagenis olnud? Ja miks ei oska kõik taani keelt?

Keset inimühiskonna vaenulikkust ja looduse julmust, kes kõige elava vastu liitu on astunud, kuuleb Salka Valka kusagilt pimedusest nuttu. See südantlõhestav nutt, täis sõnatut ahastust ja valu, sulab tema rinnas mere kohina, tormituule vingumise ja tema enese abitustundega ühte. Nutab tema väike vend Sigurlinni, kes neil päevil isa, poja ja püha vaimu nimel ettenähtud maksu eest ristiti — ta nõuab siin haletsemisväärset maailmas, kus jumal üksikisiku õlgadele nii ränga koorma laob, oma õigust. Harva on see metsik nutt, võimas nagu ürgjõud, koos kõigi nende nooltega, mis Salka Valka rinda puurivad, talle nii südamesse tunginud nagu täna öösel.

Oh, ära minu silmist kao,
õrn armastuse pisar...

— seda laulu laulavad meremehed kõige paremini siis, kui nad mitu ööpäeva ühtejärke on pummeldanud; Salka Valkale meenus, et hulk aega tagasi oli ta ühel hommikul

Steinþóri kuulnud seda nuuksudes laulvat, mille vahel ta tema ema sõimusõnadega kostitas ja endamisi jõledaid, laoreid sõnu pomises; kui ta täna öösel imiku nuttu kuulas ja samuti nende mälestuste põhjustaja peale mõtles, taks tal süda väga raskeks. Kui ränki koormaid laob küll isand nende keedetud kalast koosnevate olendite õlgadele, kellele ta on suvatsenud siin soolase fjordi kaldal mägede halli basaltmäe all inimese elu anda! Nii on valu siia esimene vastus, mille elu ärkava armastuse ja igatsuse küsimuste peale inimlapse rinda paneb. Salka Valka näitas oma patja kuumade, soolaste pisaratega, kuna tema veri pulbitses pühast armastusest, mida rüvetas kiivus, see nõudlik, mürgine taim mere kaladega toidetud inimolendi südames.

Piinarikaste ööde järel tulid päeva rumalad seadusekärsad — kool kogu oma igava tuupimise ja tüütavate ringmängudega, nagu näiteks «Nüüd käime ümber kadakapöõsa, kadakapöõsa» või «Joakim läks Paabelisse», mis koolmeister Taanis oli õppinud. Kuid õhtuti rannal kalakuuride vahel ringi kolades kuulis Salka huvitavaid uudiseid alevikust. Mõndagi oli kuulnud ühe Jóhann Bogeseni teenija käest. Muu seas räägiti, et kaupmehe uhke tütar, kes kogusellest Kopenhaageni kultuurist hiljuti tuli, olevat nii kõrgesti haritud, et talle ei piisa sellest, et sööb ja joob tavalistel söögiaegadel, nagu kõik teised inimesed, vaid ta helistab kell kolm öösel ning nõuab praadi; ja võib-olla on veelgi kõrgem hariduse kraad, et lastakse noortel poisitel konjakit tuua ja juuakse end keset ööd täis. Ta õpetavat sellele poisile, ühele kollanokale siit alevikust, taani keelt, kuid ei ole kahtlust, et ta kasutab poissi ainult selleks, et see talle joovastavaid jookke tooks. Teenijatüdruk olevat täiesti kindel, et paar päeva tagasi kuulnud ta poissi ühel õhtul sinna hiilivat, seepärast jäänud ta koridori preili ukse taha passima; niimoodi möödunud tükk aega; korraga läinud toa uks lahti ja preili väljunud sealt väljaõmmeldud, siidist öösärgis ning tuigerdanud kord ühest, kord teisest seinast kinni hoides nagu tapetud vasikas mööda koridori vannitoa poole, — ja tüdruk öelnud vanduda võivat, et poolavatud uksest preili tuppa vaadates näinud ta seal keset põrandat poisi saabast maas vedelevat. Miks ta sisse ei läinud, et järele vaadata, kas poissi ennastki seal kusagil ei ole? Lihtsalt sellepärast, et ta olnud kaljukindel, et ta on seal — ta võivat vanduda, et

ei olevat kuulnud poissi välja tulevat. Pealegi võis preili täiesti ootamatult tagasi tulla. Teenijatüdruk polevat siis julgenud muud teha, kui peitnud enese koridoris kappi ära, et preili teda ei märkaks.

«Ja kelle laps see siis sinna õnnetuse sisse on sattunud?» küsis üks Päästearmee naine.

«Tuisu poiss, ja muud ma midagi ei ütle; eks ole ikka hull lugu küll — see kõlvatu tüdruk, ja poisijõnglane vaevalt leerist lahti saanud. Jah, seda ma ütlen, rikkad on seespidi nii kõntsa täis nagu merepõhi; kui teaks, mis seal kõik on, ei söandaks keegi oma kätt sinna pista.»

Järgmisel ööl nägi Salka Valka unes niisugust kuninga- lossi nagu muinasjuttudes. See oli lausa leekides. Ei, armastus ei hingitsenud tal rinnus nagu tuhm ning õnnelik küünlatuli vaeses majas, vaid tema rind oli muutunud muinasjutusaaliks ja seal lõomas saagatuli. Sammaste peadest on nikerdatud hirmsate, pikkade kihvadega kole- tiste lõustad, mis irvitavad otsekui merihobud ning hak- kavad tulekumas elama ja häälitsema. Äkki on leegid haaranud sammaste jalamid, ulatuvad laeni ja kogu hoone on tuleohus. Üleni märjana ning hirmu täis võpatas Salka unest.

Selle aja paiku, kui kalarookijad töö lõpetasid, nägi ta õhtuti tihtipeale Tuisu Herborgi, kes tuli poest, vahel pal- jude pakkidega. sest ta oli hakkaja naine ja vajas palju; muu seas tegeles ta sellega, et tegi leiba ja küpsiseid, mida ta müüs ja mille hind kirjutati kaupluses tema arvele. Ta oli tuntud oma tubliduse poolest — tragi, umbes neljakümneaastane naisterahvas, pikka kasvu, korraliku kehaehituse ja kongus ninaga; naerdes paljastas ta ham- bad. Tema arust ei olnud siin alevikus ühtki meest, kel- lega võiks abielluda, ja ta saatis kõik kosilased tagasi, kuid täitis truult oma kohust õepoja vastu, pidades seda pühaks ja ohverdades sellele kogu oma elu, sest ta oli vaene ja võib-olla polnud tal ka sugulasi, mistõttu ta ei saanud mõnda suuremasse keskusse asuda, kus meeste valik on suurem, pealegi oli teadmata, kas ta pidas soovitavakski väljapoole kodukohta mehele minna. Tema saatuseks oli oma upsakuse pärast vallaliseks jääda ja oma väärikuse eest hoolitseda. Kõigest argipäeva mustusest hoidus ta loomulikult eemale ega olnud kunagi rahvasuhu sattunud, vaid teda seati puhtusearmastuses, majapidamisoskuses, kasinuses ja tubliduses teistele naistele eeskujuks; kõik

peened näputööd alevikus tehti tema juhatusel, olgu see rõivaste õmblemine, väljaõmblemine, heegeldamine või nõudlikum kudumistöö. Ta oli üks selle alevi naiste ühingu asutamise algatajaid ja oma heade suhete tõttu kaupmehe perekonnaga iseenesest mõista ühingu esinaine; Johann Bogeseni maja oli kogu alevikus ainus, kus ta ala- liseks külaliseks oli, ja räägiti koguni, et nad olevat kaup- meheprouaga sõbrannad; ilma selle maja toetuseta poleks ain võimalik olnud mingit naisseltsi asutada — kusagil mujal midagi ülearust ju ei olnud.

Ühel õhtul, kui ta koduteel üle väljaku läks, välimu- selst imposantne, seljas kaunid islandi rahvariided, mi- da ta väljas käies alati kandis, ja sall õlgadel nagu mõnel kuningannal, juhtus siis, et Salka Valka tuli talle vastu ja teretas teda järsult, moonutades seejuures pisut nägu.

«Tere, armas Salvör,» vastas Herborg. «Sa ei ole enam kaua aega meil käinud; mulle paistab, et vist sellest ajast peale, kui Arnaldur leerist lahti sai. Kuidas teil vaestel ka läheb?»

«Me ei ole sugugi vaesed,» vastas tüdruk.

«Sa oled alati nii uhke, mu armas Salvör, aga minupä- rast ole seda ikka edasi, sest keegi sind püsti ei hoia, kui sa ise seda ei tee. Nendest kõigist tuleb elus midagi, kes oma pead longu ei lase. Sest lõppude lõpuks on tähtsam, kellena sa ennast näitad, kui see, kes sa tegelikult oled. Aga ma küsisin ainult sellepärast, et oli kuulda, et su memme väikese pojakesega olevat lood õige kehvad — keegi rääkis, te olevat praosti järel käinud.»

«Jah, neil päevil ta ristiti,» vastas tüdruk. «Aga minu meelest sai ta sellest vähe abi. Sellest ajast peale, kui tal sügisel raske nohu oli, mädaneb tal midagi sees. Ta viri- seb ööd läbi.»

«Ja sina lippad ikka veel meesterahva pükstes ringi, ise aga varsti täiskasvanud neiu. Mis see narrus peab tä- hendama?»

«Minul on täiesti ükskõik, mis keegi ütleb.»

«Nii ei tohi olla, mu armas. Inimene ei tohi sellega ku- nagi ära harjuda, et ei hooli aust ega häbist. Arvad sa, et inimestel ka siis küllalt rääkimist ei ole, kui sa ilma asjata enesele tähelepanu ei ole tõmmanudki? Noored tütarlap- sed peavad ontlikud olema, muidu hakatakse nendest halba rääkima.»

«Ma ei olegi tütarlaps — ega taha selleks eluilmaks saada. Mul on ükskõik, mis inimesed räägivad.»

«Noh, niisugust asja ei ole ma veel kunagi kuulnud! Ma arvan, sa ei ole täie aruga — ise veel peaaegu täiskasvanud neiu! Jajah, mis ma siin rumalate juttude kuulamisega ilmaasjata aega viidan. Head aega, mu armas. Mingu sul kõik hästi. Sa oled nii imelik.»

«Head aega,» ütles tüdruk ja vaatas Herborgile järele, kui see rühikana ning aukartustäratavana minema tõttas. Äkki ta nõksatas ja jooksis talle järele.

«Arvan siiski, et ma tulen sinuga teile kaasa,» ütles ta.

«Jajah, mu armas, tule aga peale. Ma panen siis kohvi keema.»

Vaikides läksid nad seltsis mööda looklevat teerada üles Tuisu poole, kus Herborg elas, — võib-olla oli tare oma kummalise nime saanud sellest, et ta näis inimestele kõrgemal asuvat, kui see oli mõistlik, või oli ta ehk liiga ruttu üles löödud, nii-öelda ühe hingetõmbega. See oli väike turbasintega osmik, tõrvatud plekk-katuse ja punase käävliga, mis oli mäe poole, justkui ajaks tare sellega kogu aeg nelja silma all juttu, ja otsseinas oli valgete raamidega neljaruuduline aken. Tare taga aga — alevipoolsel küljel — oli väike köögiviljaaed; see oli kõige paremini hooldatud aed kogu alevikus; tal oli tillukese, hingedel käiva jalgväravaga piirdeaed ümber, ja värava juurest viis läbi aia kitsas kiviplaatidega kaetud jalgte, mis piki tare seina õue poole kulges. Kõik oli piinlikult puhas ja korras. Läbi juurviljaaia voolas väike ojake, mis vulises ööd kui päevad, tulles ülalt mäelt ja suundudes alla ranna poole.

Tare sees oli kõik umbes samuti nagu teistes kaluri-onnides, ainult puhtam. Piki üht välisseina kulges koridor, kust viis kaks ust, üks kambrisse, teine kööki. Kambris oli varemalt kaks sängi, nüüd aga, kui Arnalduril oli leer seljataga, kolm. Akna all oli väike laud, sellel väljaõmmeldud lina, mis enne sööki alati ära võeti, ja ilus portselanist koer. Ühes nurgas oli neitsi Herborgi kummut, millel seisis hulk väikesi raamitud päevapilte. Seintel rippusid Hallgrímur Péturssoni, Jón Sigurdssoni, Rootsi kuninga Oscar II ja uhkes mantlis Inglise kuninganna Victoria pildid. Raamaturiulil olid «Islandisaagad», «Kreisifoogtide elulood», ajakirja «Andvari» numbrid, kirikulauluraamat, mõned ajalehtedest väljalõigatud romaa-

id ja nägus illustreeritud misjonileht — need olid puhtast halastusest ostetud ühe läbimärja seitsmenda päeva adventisti käest, kes oli tulnud alevikku, üleni porine ja riided okastraadi otsas puha lõhki rebitud.

Tuppa jõudnud, tõmbas Herborg salli kohe õlgadelt, pani hoolikalt kokku ja asetaskummutisse, võttis rahvariiet seljast, riputas eesriide taha, pani kena hommiku-keidi selga, viis siis Salka kööki ja käskis tal väikesele pingile istet võtta.

«Nüüd keedan meile mõlemale tassi kohvi,» ütles ta sellise armastusväärse näoga, nagu enesele kedagi kohvile kutsudes ikka ette manatakse.

Ent Salka istus seal õnnetu näoga ega teadnud, mida ütelda või kuidas olla; ta kahetses, et oli selle naisega kaasa tulnud, ja arvas, et see püüab nüüd endamisi põhjust leida, miks ta kaasa tuli, — aga mingit põhjust muidugi ei olnud.

«Jajah,» lausus siis Herborg, et lihtsalt midagi ütelda. «Ma pean ütlema, kullake, et minu meelest on sul päris loomuvastane arusaamine — ise igapidi õieti loodud tütarlaps, aga ei taha tüdruk olla.»

«Kas sulle pakub lõbu naisterahvas olla?» küsis Salka Valka.

Selle küsimuse üle puhkes see arukas neitsi naerma, kuid ainult hetkeks; siis muutus ta taas tõsiseks ning hakkas katla ja kütuse peale mõtlema.

«See on rumal küsimus, armas laps,» ütles ta siis. «Me peame ennast kõigis säärastes asjades jumala tahtmise alla painutama.»

«Mamma arvab samuti, et meid on jumal loonud, nagu seisab piibliloos. Võib-olla oli see nõnda varem ja mõnel teisel maal, aga mitte siin. Minu kohta see ei käi. Mina olen päris harilik vallaslaps ja põhjarannikul sündinud.»

«Me oleme kõik ühtemoodi jumala loodud, mu armas. Nii palju peaksid sa minu arvates koolis ometi õppinud olema.»

«Võtame näiteks Sigurlinni, mu väikese venna. Mina tean väga hästi, et jumal ei ole teda loonud, kuigi raamatutes, mille järgi me koolis õpime, ei ole selle kohta midagi öeldud. Koolis me õpime ainult seda, et jumal olevat loonud Aadama, ja selle kohta ei ütle ma midagi, sest ma ei tea seda; enesestki mõista peab see tõsi olema, kuna see kirjas seisab — see tähendab, kui kõik tõsi on, mis kirjas

seisab. Muiste sündis muidugi palju asju, millest me midagi ei tea, eriti teistes maades. Aga ma tean täiesti täpselt, kuidas Sigurlinni tekkis. See oli nimelt nii, et Steinhór, see igavene lontrus, kes kedagi rahule ei saa jätta, keda ta naisterahvaks peab, ronis lihtsalt mu mamma juurde voodisse. Ja kui ma ta ära ajasin, siis ronis mamma lihtsalt tema voodisse, — kui sa niisugust asja jumala tahtmiseks nimetad.»

«Sa ei tohi kogu maailma üle otsustada oma mamma järgi, kes on nõrk naisterahvas, nagu kõik teavad. Aga jumal teab, et ma ei taha sellepärast tema kohta midagi halba ütelda — ma soovin talle ainult head. Me peame nende vastu, kes komistavad, täis armastust ja kannatust olema, ja mina omalt poolt toetasin seda kindlalt, et naiselts talle sügisel need annid saatis, lapseriided ja muud selletaolist; ma ei taha muidugi hoobelda, aga need olid kõik täiesti uued, poest võetud asjad, kuigi neist nii viletsas hütis nagu Merekoja vanakestel, mis ei tuult ega vett ei pea, vist küll suurt kasu ei olnud. Nii on kõik ühte viisi jumala juhatuse all, nii rikkad kui vaesed, ja teistest mitte vähem ka need, kes komistavad; ka nende lastesse puhub jumal oma hingeõhku.»

Kuid Salkal läksid need argumendid ühest kõrvast sisse, teisest välja, ja ta jätkas oma mõttekäiku:

«Ta ei lepi sellega, et nutab päeva ajal, kui ta kotti pakituna kõõgi põrandal lamab — seal on tal vähemalt soegi; ei, vahel hakkab ta tõinama ka siis, kui kõik just magama on heitnud, ja karjub hommikuni, ja vahel ma ei saagi seda nutmiseks nimetada — see on lihtsalt mingi jube jorutamine, päris nagu armuvalus kassi kisa, ja siis koogutab mamma tema kohal kogu jumala öö, õõtsutab end, ümiseb laulda ja kussutab, aga miski ei aita, sest enesestki mõista ei nuta ta mitte kiusu pärast, vaid tal on mingi haigus, mõned arvavad, näärmetiisikus; ja siis me olime talvel kolm kuud ilma piimata, sest lehm jäi jõulu ajal kinni, ja muidugi polnud meil jõudu piima osta — mul on poes küll natuke arvel, aga nad ei taha lubada sealt midagi võtta, mammal aga midagi arvel ei ole ja isegi oma elu hinnaga ei saa ta ninarätikutki osta. Ja vanapaar — need hoiavad iga ööri, mis nad poest saavad, oma poja ja tütre jaoks, kes mõlemad on abielus ja elavad teine teises linnas; neil mõlemal on tuba lapsi täis ja ka neil olevat haigusi olnud — räägitakse, et näärmetiisikus olevat neilt

hulga lapsi võtnud. Võib ju küll olla, et jumal aitas Aadamat ja Aabramit ja Noad ja teisi välismaal, — meil aga on lood niisugused.»

«Jah, ma ei taha su ema vaesekese kohta midagi halba ütelda,» sõnas neitsi, ehkki tal oli kange tahtmine seda teha. «Elu ei ole mänguasi, vaid meie üle on kohtumõistja, kes igatsele selle järgi õigust mõistab, mis ta on teinud. Su ema saab lihtsalt oma palka. Siin ilmas ei saa midagi tasuta, ka mitte seda, mida rõõmuks kutsutakse. Pea seda alati mees, mu armas, kui sa niikaugel oled, et ise oma elu hakkad elama. Jumal ei lase ennast pilgata.»

«Võib ju olla,» ütles tüdruk. «Ma olen nii noor. Ma tean nii vähe. Aga üht ma tean, kui sa kord juba minust rääkima hakkasid, ja see on: jumalal ei ole mingit põhjust minu peale vihane olla, kuigi ta seda on, sest ma ei ole temalt kunagi ühtki rõõmu võtnud, mille eest ta peaks mulle kätte maksma. Sellest hoolimata ei saa ma poest isegi oma rahanatukest kätte, ja nad ütlevad, et ma ei saa oma arvel midagi ostagi, vähemalt seni, kuni ma leeris ei ole käinud. Aga mis õigus on neil seda mulle keelata? Ma tahaksin endale nende ööride eest, mis ma olen teeninud, riideid osta. Ma ei taha enam neis vanades vastikutes räbalates ringi lipata, mis mulle kaupmehe majas anti — need tuntakse kohe ära ja mu peale näidatakse näpuga. Ja need, kelle peale ma mõtlen ja kes mulle võib-olla armsad on, ei vaatagi mind, aga parem, kui ma siis kellegi peale ei mõtle ja mitte keegi mulle armas ei ole. Mul on täpselt samasugune õigus korralikult riides käia nagu mõnel teisel siin alevikus, kes paremaid riideid kannavad. Need, kes ennast teistest paremaks peavad, on kõik vastikud. Ma vihkan neid nagu koeri. Ma sülitan kõigi nende peale, kes arvavad, et nad on minust paremad.»

«Issand olgu sulle armuline, laps,» ütles Herborg tüdruku ägeduse üle päris jahmununa. «Ma ei oleks kunagi võinud arvata, et mõnel lapsel nii jõledad mõtted võivad olla. Ma arvasin alati, et sa, armas Salka, oled mõistlik tüdruk — sul läks õppimine nii hästi, kui Alli sind õpetas. Ja alles tunaeile ma kuulsin koolmeistrit ennast ütlevat, et sa oma ea kohta nii arenenud oled. Ja nüüd pean ma pealt kuulama, kuidas sa igasugust jaburat juttu suust välja ajad, millel ei ole põhja all ja pealegi on ebakristlik.»

«Mul on üks kama kõik,» ütles tüdruk trotslikult. «Võib ju olla, et ma olen idioot, nagu kõik mind ütlesid olevat, kui ma siia tulin. Aga seda ma tean, et need, keda andekaks peetakse, ei ole mitte kõige paremad lapsed. Sest nad lasevad ennast rikastel kõiksugu häbiväärseteks tegudeks üles osta.»

«Millest sa, laps, räägid? Mis sa, jumalapärast, sellega mõtled?»

«Mitte midagi. Ma räägin lihtsalt iseenesega. Ma tean, keegi ei saa minust aru; mitte keegi. Aga see ei tee midagi. Ma ei olegi midagi, ainult litsi tütar, nagu lapsed mulle järele hüüdsid, kui ma väike olin. Ma ütlen ainult: õnn kaasa, kes arvavad, et see neile lõbu pakub. Nüüd hakkab minema. Anna andeks, et ma sinuga kaasa tulin. Tõtt öelda ma ei teagi, mis ma siit õieti otsisin.»

Võib-olla ei mõtelnud ta seda siiski päris tõsiselt, kui ütles, et hakkab kohe minema; varsti hakkas kohvikatel keema, ta laskis ennast jääma keelitada, Herborg tõi oma fotoalbumi ja pani talle põlvedele, et tema mõtteid ebameeldivalt jutuainelt teisale juhtida, ja tüdruk hakkas seda lehitsema. Herborgi eest ei jäänud varjule, et tüdruk on veidi rusutud, seepärast hakkas ta üksikasjalikult nende kohta seletust andma, kelle pildid siin olid, ja tüdruk vaatas ning kuulas nagu unes, elavnedes alles siis, kui Herborg osutas naisterahva pildile, mis albumis terve lehekülje enese alla võttis, ja seletas talle, et see on Solveig, Alli kadunud ema.

See oli noore veetleva taani riietuses * daami rinnapilt, tema silmad olid sügavad ning head, ent neist paistis ühtlasi ka sügav tõsidus, isegi valu, salajane ning salapärane, ja tüdrukule näis, et ta tunneb seda nagu juba ammu. Selle naise näojooned olid hoopis pehmemad ja kaunimad kui tema õel, kuid sellegi poolest võis märgata sarnasust. Või siis see sügavate murelike silmadega naine sellel ilusal pildil ongi Arnalduri ema, kes kadus sinise mäe taha! Akki vaatas Salka üles ja ütles:

«On ta ikka tõesti surnud?»

Herborg vaatas talle uurivalt otsa ja küsis külmalt:

«Kuidas sul pähe tuleb niimoodi küsida?»

«Ma ei tea,» vastas tüdruk puiklevalt. «Ma arvasin vist, et ta on lihtsalt ära sõitnud.»

«Kes sulle selle rumala mõtte pähe on pistnud?» küsis Herborg, seekord aga üsna pahaselt, ajas enese sirgu, läks

tüdrukust paar sammu eemale, pöördus siis tema poole, pani käed puusa ja vaatas talle prokuröri pilguga otsa.

«Mitte keegi,» vastas tüdruk punastades. «Ma ütlesin niisama. See pilt tuli mulle lihtsalt nagu elav ette.»

«Olen kindel, et sa oled kunagi Arnalduri käest midagi selletaolist kuulnud, ja ometi olen ma tal tihtipeale keelanud seda loba teistele inimestele rääkimast. See on mingi kinnisidee, mida ta oma õndsä ema kohta peas kannab, olgugi et ta nüüd, kui ta suuremaks on saanud, selles enam nii kindel ei ole. Ta oli väike laps, kui ema suri, ja seda varjati tema eest. Millal sa seda jampsi tema käest viimati kuulsid?»

«Ma ei räägigi temaga. Ta ei taha mind enam tunda. Ja minagi ei taha teda tunda,» ütles tüdruk.

Rohkem polnud võimalik tema käest teada saada. Üürikesse aja pärast näitas ta meesterahva pildile kõrvaloleval leheküljel ja küsis:

«Kes see mees on?»

Siis tuli Herborg tema juurde tagasi ja kummardus albumi kohale.

«See on Björn, Arnalduri isa,» ütles ta ja silmitses natuke aega endamisi pilti.

«Tal on teine naine. Kohv on juba valmis.»

Ta läks pliidi juurde ja hakkas kohvi kannu valama; kohvi aroomatne aur kerkis talle näkku, kuna Salka vaatas kütkestatult seda tarka suurlinlikku teravate ilmekate silmadega mehenägu, mille pikk kitsas alumine osa ja peenelt vormitud suu ilmselt meenutasid poega. Tal oli triibuline mahakäänatud krae kaelas ja lill nööpaugus.

«Kes ta on?» küsis tüdruk.

Herborg jättis kohvi kallamise pooleli, läks taas Salka juurde, osutas oma tugeva valge sõrmega fotol kujutatud näole ja ütles:

«Kas sa ei leia, et tal on ilusad silmad? Ja suu? Tal on erakordselt tark suu. Ja peale selle on tal veel midagi, mida aga muidugi pildistada ei saa: haruldaselt meeldiv hää. Sa küsisid, kes ta on. Ta on oma elus kõik olnud. Vaata seda lohukest tema lõual. Mõned pidasid seda hurravaks, nagu ma mäletan.»

«Lohukest?» küsis tüdruk lihtsameelselt.

«Ai, mis narri ma siin ometi mängin,» ütles Herborg ja hakkas jälle kohviga tegelema. «Ma arvan, et ma ei pea ennast korralikult üleval. Ma peaksin häbenema.»

«Ma ei räägi sellest kellelegi,» ütles tüdruk kohtlaselt.

«Millest sa ei räägi?» küsis naine hooletult. «Mis lollused sul sisse on läinud?»

Ning ootamatult kiskus ta tüdrukul albumi käest, nagu oleks ta maruvihane, viis selle kambrisse ja pani kummutisse luku taha.

Oli juba videvik; köögis põles väike seinalamp, kuid kambris oli pime. Selgus, et seal istub Arnaldur — ta oli nii vaikselt koju tulnud, et nad polnud teda märganud, ja võib-olla suuremat osa nende jutust pealt kuulnud.

«Mis sa, laps, siin pimedas viirutad? Kas sa ei või häält teha, kui sa koju tuled, selle asemel et nagu vaim majas ringi liikuda?»

«Ma hakkan minema,» hüüdis köögist Salka Valka. «Head aega.»

«Mis tuju see siis nüüd jälle on? Ma arvan, et te mõlemad olete napakaks jäänud, kumbki omal viisil! Sinu pärast, Salvör, keetsin ma ometi kohvi, ja ma ei unusta seda, kui sa lasksid mind enese pärast vaeva näha ja lippad siis minema! Ja sina, Arnaldur, tule kööki ja räägi Salkakesega, ja jäta see kõrkus — inimesed on hakanud juba kaebama, et sa ei taha neid tunda ega nendega rääkida! Ja mina arvasin alati, et te teineteisega nii hästi läbi saate. Jooge nüüd, kullakesed, seltsis kohvi!»

Arnaldur tuli kööki, kahvatu ja nii tõsine, et tüdruk peaaegu kartis tema silmi. Peale selle oli tal krae kaelas ja ristlips ees — ning juuksed lõigatud.

Tüdruk ei võtnud tema tervitust vastu, vaid muutis oma asendit istmel nii, et nägu oli poisilt ära pööratud. Ent Arnalduri ema õde jahvatas üha edasi:

«Kui hirmus kahvatu sa, laps, oled! Nagu oleksid hauast välja kaevatud. Kus sa eile öhtul hilja ööni õieti kolasid? Täna ei tõsta sa jalgagi välja, kuuled!»

«Ah, jäta juba,» ütles Arnaldur kannatamatult; tema hääl ei olnud puhas — tal oli alanud häälemurre. «Ära minu pärast muretse!»

«Jah, ma tean, sa arvad, et oled juba selles eas, et võid ennast meheks pidada. Soo, käitu nüüd mõistlikult, nagu korralik poiss kunagi, ja räägi ometi Salkakesega. Tal on igav, kõik on tema vastu halvad ja tal ei ole kedagi, kellega seltsida. See on sinust inetu, et sa temaga enam tege- mist ei tee.»

«Ma kuulsin küll, kuidas sa talle kõik ära rääkisid, mis ta sinu arvates peab teadma, nii minu kui teiste kohta. Pealegi ei hooli ta sellest vist põrmugi, et ma temaga räägiksin. Kui ma õieti kuulsin, siis ütlesid sa, Salka, mulle hiljuti poes, et ärgu ma arvaku, et sa minuga kunagi enam räägid, — ma ei tea, mis ma sulle ometi teinud olen. Nii- palju kui ma mäletan, olen ma sinu vastu alati viisakas olnud.»

«Mul ei tule mõttesegi sinuga rääkida,» lausus tüdruk, kohvitass käes, ja pööras näo pooleldi seina poole.

«Mis see siis nüüd on?» imestas Herborg ja puhkes naerma. «Te, lapsukesed, tülitsete ju nagu mõni noor- paar!»

«Ei, see, kes kõike näeb, teab, et see nii ei ole,» protes- teeris tüdruk. «Mina ja tema! See oleks see kõige viimane, mis juhtuda võiks!»

«Mind rõõmustab see väga,» ütles Arnaldur pahuralt. «Mul ei tule õigust öelda mõttesegi sinusse armuda, kõige vähem küll siis, kui sa pükstes ringi lippad. Vahest ehk veel, kui sa seelikut hakkaksid kandma.»

«Jah,» vastas tüdruk, «rääkimata sellest, kui mul ka karusnahkne mantel seljas oleks ja ma laseksin enesele õõsiti viina tuua, nagu joodetakse tiinet lehma.»

Nende sõnade järel läks Arnaldur kõrvuni punaseks, kaotas valitsuse oma näo lihaste üle ja muutus paugu- pealt inetuks.

«Nüüd ma mõistan, miks sa, igavene raisk, täna öhtul siia tulid,» ütles ta. «Sa tulid siia minu peale valetama ja mind mu omaste juures taga rääkima. Ega või lootagi, et käbi kannust kaugele kukub, kui ema sihuke mära on nagu sinul. Ja terve alev teab, mis sinu ja su ema armu- kese vahel juhtus, kui sa veel väike plikatirts olid...»

«Arnaldur, kas sul häbi ei ole?» astus tema tädi vahele. «Sa peaksid õiguse poolest kere peale saama.»

Seda süüdistust tema vahekorra kohta Steinhóriga kuuldes tõmbus Salka Valka kõssi, nagu oleks ta piitsaga löüa saanud, ja järgmisel hetkel hakkas kogu kehast vabi- sedes nii ägedalt nuuksuma, et tass kukkus tal käest ja kohv voolas mööda püksireit alla. Ta kargas püsti, kuid jäi keset põrandat seisma, silmad pisaraid täis, ning iga joon tema näos värises vihast ja häbist. Suures erutuses paistavad inimesed meile vahel hoopis teises valguses, ja sel hetkel näis Salka Valkale, et tema silmad ei ole kunagi

nii võigast kuradit inimese näol näinud nagu Arnaldur Björnsson; seda polnud võimalik sõnadega kirjeldadagi. Kui kohutavalt vales valguses oli ta kuni tänase päevani näinud seda poissi!

«Ma tean, et mu emal on raske. Ja tal ei ole raha ja ta ei saa endale isegi kleidihilpu selga osta...»

Ta tahtis ütelda veel palju rohkemgi, kuid äge nutt pigistas tema kõri nii kinni, et ta ei saanud enam sõnagi suust. Ja enne kui Herborg sai mahti tüdrukut rahustada, oli see juba uksest välja tormanud.

«Salka,» hüüdis Herborg talle järele, aga ta oli juba välisuksestki välja jõudnud, õues.

«Salka Valka,» hüüdis Herborg ja jooksis talle ümber maja nurga järele.

Kuid tüdruk lõi aiavärava prantsti kinni, tormas mööda nõlvakut alla ja kadus pimedusse.

16

Alevis on võõras, — mis võib magnetiseerivam olla kui säärane uudis, pealegi veel ühel viimastest talvekuudest, kui väikese aleviku rahvas on igava ning üksluise talve järel üksteisest juba täielikult tüdinenud ja keegi ei viitsi enam küllaldaselt elavate sõnadega oma naabritele selatada, kui igav tal on ja kust teda king kõik võib pigistada. Ühe korraga hakatakse jälle viisakust harrastama, seda kena ning haaravat sporti, mida mõned väikestes alevites kergesti kipuvad unustama. Võõrale tee peal vastu juhtudes kergitatakse kübarat ja päritakse, mis on tema nimi ja kust mees ta on, mis tal siia asja oli, kas ta on naise-mees ja kuidas seal, kus ta elab, läks talvine püük. Kui ta mööda läheb, lükatakse kõigi teeäärsete hurtsikute akende kardinaräbalad kõrvale ja akendele kogunevad kehvades villastes kampsunites vanad ja noored naised, ning väikesed lapsed, keda nad süles hoiavad, ajavad oma jalad neisse roostetanud plekktoosidest või emailleeritud soolakruusidest lillepottidesse, mis muide on vaeste majade peaaegu ainsaks ehteks ja mullaga täidetuna seisavad seal nii argi- kui pühapäeval, pisitilluke närbunud lillevars keskel. Kui võõras on ohutusse kaugusse jõudnud, tulevad mõned naised koguni ukseesisele trepile, seisavad seal kaua aega, käed põlle all, ja vahivad talle järele, silmis

see suur romantiline igatsus, see harras igatsus kauguste järele, kõige tundmatu järele, mida suurlinnades akendel ja ukseesistel treppidel vahtivail naistel peetakse vaid kõlvatu elu märgiks. Lapsed aga jäävad teedel seisma, piatavad äärmises imestuses sõrme suhu, püüavad nii kaua kui võimalik hinge kinni pidada ja jõllitavad nagu hüpnotiseeritult teekäijale järele, kuni nende märjad katkistest saabastes jalad pahkluuni lumelörtsis seistes külmast päris kangeks on jäänud.

Salka Valka kohtas võõrast ühel hommikul kooli minnes. See oli endastki mõista jalutamas, et natuke värsket õhku hingata, nagu Jóhann Bogesen ja kõik peened mehed. Ta oli hallis vihmamantlis, laia äärega kübar peas ja kepp käes, jäi sageli seisma ja vaatlema, mis talle silma puutus. Millest see nüüd tuli, aga Salkale paistis, et ta seda meest kahtlemata tunneb, ja ka mees näis teda tundvat; tema silmad olid nii tuttavad. Salka arvas koguni märkavat, et mees talle naeratab, ja nii salapärase näoga, nagu oleksid tal tema saladused teada; veri tõusis tal näkku, nii häbi hakkas tal. Ta pistis jooksu ega julgenud enne tagasi vaadata, kui oli juba kaugemale jõudnud. Ent kui ta tagasi vaatas, oli mees tema juba unustanud ja midagi uut silmitsema hakanud. Armas jumal, kui kuumad load tal läbi keha olid käinud! Kes see mees võiks olla?

Õnneks ei kestnud kuigi kaua, kui ta sai teada, kes see võõras mees on. Nii koolis kui kalarookimiskuurides teati seda. See oli Björn Björnsson, Tuisu Arnalduri isa, ja siis mõistis Salka Valka otsekohe, millest see tuli, et ta teda tunneb — tal on lõuas lohuke. Ta oli tulnud Reikjavikist, kus ta on kõik kõiges ja omab kõike, niisama nagu Jóhann Bogesen siin, nii maal kui merel, ja on sageli käinud välismaal, kus ta on samuti nii maal kui merel tähtis mees. Üsna enesestmõistetav, et ta on kõik need aastad Arnalduri eest täit ülalpidamisraha maksnud, kuigi vana Jón polnud seda välja paista lasknud. Kõigil oli ühevõrra teadmata, mis asi teda siia oli toonud, korteris aga oli ta oma endise äia juures ja kõik teadsid, et Herborg on toonud poest küll nelkpipart ja vürtsnelki, kaneeli ja marmelaadi, sukaadi ja kardemoni. Tuisul küpsetati ja praeti, mooriti ja pruunistati hommikust õhtuni, ning vana Jón, too põikpäine laiskvorst ja kitsipung, oli selle kõrge külalise pärast niivõrd rõõbastest väljas, et tõi riiulitelt ja kastidest sõnagi lausumata kõik, mida keegi tahtis saada, ilma

et oleks ühelegi elavale hingele isegi matuseid meelde tuletanud. Mõned olid arvamisel, et Björn Björnsson ostab Tuisu ära ja ehitab sinna lossi, vähemalt niisama uhke nagu Jóhann Bogeseni elamu, ja kuna käis ringi kuuldus, et ta olevat Reikjavíkis traalerite aktsiaseltsi kaasomanik, oli täiesti tõenäoline, et ta kavatseb Öseyris Axlarfjordi ääres traalpüüki korraldada ja Jóhann Bogeseni pankrotti ajada. Teised jälle seletasid, et küllap ta tahab uurida kullakaevandust, mille sakslased siin mägedes tunamullu olid rajanud. Kes niisuguste meeste asju teab.

Oli üks neid nukraid pühapäevaõhtuid talve lõpu poole, kui tuleb üks sagar vihma, teine rahet ja üle fjordi valitseb too ilmetu ning külm hallus, mis inimese luulelennu nii raskeks teeb. Aleviku tänavad ja teerajad olid lausa pori ja lörtsi mülkad ning viletsate jalatsite tõttu olid kõigil jalad märjad. Mäekurudes mustade kaljude vahel võis leida veel viimaseid urbseid vihmast määrdunud lumehangi. Kunagi ei näe kalurite onnid nii armetud välja kui videvikus pärast säärast päeva — igerikud, ei pea tuult ega vihma, alalistest tormidest piitsutatud, otsekui kurvad hüüumärgid tühja rannariba taustal; ning neis kasimata lapsenäod, virisemisest ja kaerapudrust sinised, ja haigutavad täiskasvanute näod, kel ei ole raha, et päeva evangeliumi vääriliselt hinnata; selline oli see õhtu.

Korraga seisis Arnaldur Björnsson köögis, sinine ülikond seljas, krae kaelas. Mütsi ta peast ei võtnud ega head õhtut ei soovinud ja oli väga tõsine.

«Salvör,» ütles ta. «Võin ma sinuga rääkida?»

Näis, et peale Salka Valka ei näinud ta köögis mitte kedagi. Lugu oli aga nüüd nõnda, et tüdrukul polnud elu ilmas ühtki nii kindlat otsust olnud nagu see, et ta ei räägi Arnaldur Björnssoniga enam sõnagi. Veel kunagi ei ole ükski mees mõne tüdruku meelest ja südamest nii põhjalikult kustutatud olnud nagu tema Salvör Valgerdur Jónsdóttiri meelest ja südamest. Selle põhjuseks polnud ainuüksi varem näaklemised nende vahel. Sellest peale kui Salka teel Arnalduri isa kohtas, oli talle selgem kui kunagi varem, milline meri niisugust poissi ja teda, kes oli ühtaegu isata ja emata, rahata, räbalais ning räpane, inimühiskonnas õigupoolest lahutab. Ta oli Arnaldurille ette heitnud, et see rikaste ees lõmitab, nüüd aga oli talle selgunud, et lõmitamisest ei saa juttugi olla — kuna Arnalduril on niisugune isa, kuulub ta muidugi ka ise peene

rahva hulka. Ta on Salka Valkast tegelikult niisama palju kõrgemal kui kaupmehe perekond. Ei, eluilmas, eluilmas ei räägi Salka temaga enam sõnagi. Sellest hoolimata tõusis ta kähku püsti ja tahtis Arnalduriga rääkima hakata, enne kui see teda hüüdiski.

«Kas sa ei tahaks minuga mere äärde tulla?» küsis noormees.

Salka hakkas mõttes otsima sõna, mis oleks küllalt kange, et selle poisi südant igavesti põletada. Aga enne kui ta selle kibeda, hävitava sõna leidis, mis pidi mõista andma, et isegi igavik ei suuda kustutada seda vihkamise tuld, mis nende vahel lõõmab, ega neelata seda suurt merd, mis neid elus lahutab, oli Arnaldur öelnud juba kõik, mis tarvis:

«Salka, ma tahan sinuga jumalaga jätta. Ma sõidan ära.»

Tüdruk peatus luitunud õues, kus maa oli veel külmunud, ja vaatas noormehet otsa.

«Sõidad ära? Kuhu?» küsis ta.

Ja noormees ütles selle sisurikka ning päikesepaistelise sõna, mis kunagi oli olnud Salka lapsepõlveunistuste sisu ja kätkenud endas kõigi lootuste täitumist, — kaua aega tagasi, kui elu polnud veel andnud talle valusate tõsi-asjadega küllastatud kogemusi, kui nad emaga veel kaks tütarlast ei olnud, vaid ühiselt unistasid reisimisest ja sihtkohtadest:

«Reikjavikki!»

Selle ainsa sõna mõjul ärkasid taas kõik Salka kunagised unelmad, nagu vastukaja ja kangastus, ning suundusid üle vete, nii kui muistsed egiptlased läksid Punasesse merre, üle fjordi aga lähenes mere poolt uus must pilv, tungis mägedest mööda ja paiskas talle esimesi raheteri näkku.

«Arvad sa, et see mulle ükspuha ei ole?» küsis tüdruk selle kunstliku löögivalmidusega, mida maailm nii varakult õpetab südametele, et nad end kaitsta saaksid.

«Ma tean, et ma sinu vastu hirmus halb olen olnud,» ütles Arnaldur suure vaevaga. «Meie ümber kubiseb kurjadest vaimudest.»

Tüdruk ei vastanud sõnagi; ta oli korraka nii häbelikuks muutunud ja tal hakkas õige piinlik — ta ei olnud veel neljateistkümnepäevane. Ta oli endale kujutlenud, et on Arnalduri peale kole vihane, nüüd aga avastas, et tal

on ainult hirm, nii suur hirm, et tal oli kange tahtmine minema joosta ja end ära peita. Nad olid jõudnud rannale ja juba puhkeski raju — raheterad langesid robinal vette nagu terved valgete nõelte malevad. Poiss tõstis kuue krae üles: isiklikult polnud ta peenema rahva hulka kuulumises veel nii kaugele jõudnud, et oleks palitut omanud.

«Ma tean siin rannal kaljut, mille all võib varju leida,» ütles tüdruk viimaks. «Mõnikord ma istun seal.»

Nad pistsid jooksu, Salka Valka ees, Arnaldur tema järel, pugesis rippuva kalju alla varju ja vaatasid viivutummalt, kuidas raheterad robinal ranna kruusale langesid; vähehaaval läksid need pehmemaks, muutusid esmalt suurteks räitsakateks, siis lobjakaks ja viimaks lausa vihmaks.

«Salka,» hakkas Arnaldur rääkima. «Kurjad vaimud tahavad mu üle võimust võtta. Vahel tulevad nad öösel mu voodi ette, teevad kõikjal mu ümber grimasse ja irvitavad mulle näkku. Nad püüavad mulle teatavaid mõtteid sisendada, tahavad panna mind tegema asju, mis on nii jälgid, et ma ei tihka neist rääkidagi. Mõned on õige vastikud naisvaimud. Ma ei söanda kirjeldada neid ühelegi inimesele.»

«Äh,» ütles tüdruk, ilma et oleks talle otsa vaadanud. «See on paljas ettekujutus, samuti nagu see, mis sa rääkisid mulle naisest, kes kadus sinise mäe taha. See oli paljas jumps, mille sa oma ema kohta välja olid mõtelnud — sa arvasid, et ta on kuhugi kaunile maale sõitnud. Aga ta ei olegi ära sõitnud, vaid lihtsalt surnud, nagu teisedki inimesed. Nüüd on see kõik mul teada, kuigi ma su loba uskusin, kui ma väike olin.»

Ta imestas enese üle, et võib Arnalduriga siin üksinda istuda ja talle kõike seda ütelda. Aga see-eest ei teadnud ka keegi peale jumala, kui kõvasti tal süda peksis.

Kuid Arnaldur ägestus nagu usklik, kelle veendumusi rünnatakse; tema silmad omandasid fanaatilise läike ja ta kaotas valitsuse oma hääle üle:

«Salvör, igaüks, kes tahab, võib ütelda, et sind ei ole olemas. See võib väga hästi ainult ettekujutus olla, et sa oled olemas. Aga sellest hoolimata räägin ma sinuga praegusel hetkel, ükskõik, kas see on ettekujutus või ei ole. Samuti on mulle täiesti ükspuha, kui Herborg sind ja teisi ütlema paneb, et ma fantaseerin: ma ise tean, mis-

auguste olenditega ma räägin, nii unes kui ilmsi. Ma tean, missugused olendid mind hukutada tahavad. Ja niisama ma tean, kes see naine on, kes mu nende küüsisist on päästnud.»

«Mõtled sa, et mul ei ole ükskõik, mida sa arvad nägavat?» küsis tüdruk. «Aga nüüd kavatsen ma koju minna. Mul hakkas külm. Head teed. Ja ela hästi.»

Ta oli varjupaigast üles tõusnud ja tahtis noormehe juurest ära — koju joosta. Kuid see jooksis talle tee ette.

«Salka, sinust ei ole sugugi ilus, et sa mu vastu säärane oled, kui ma su juurde heade kavatsustega tulín. Ma ei ole veel ka pooltki ära rääkinud, mis ma ütelda tahtsin. Oota veel veidi. Ma tean, et minust ei olnud õige, et lasksin ennast Augustal konjaki muretsemiseks ära kasutada. Aga see oli ka kõik, sest ta naeris mu üle ja lõi mind jalaga ja ütles, et ma olen narts; ma arvasin, et ta on hea tüdruk, aga ta on hoopis niisugune. Oraakel ütles mulle, et ma ennast tema eest hoiaksin, ja samuti ta ütles mulle, et ma pean sinu juurde tulema ja sinult andeks paluma...»

«Oraakel? Mul ei ole aimugi, millest sa räägid.»

«Ta ütleb mulle kõik ette, mis sünnib. Ta ütles mulle ette, et mu isa tuleb siia ja viib mind Reikjavikki kaasa, ja üldse kõik. Ta valvab mu üle.»

«Arvad sa, et su Gustad ja oraaklid mulle üldse korda lähevad? Usu mind, mitte põrmugi! Sa ise ütlesid mulle, mis ma olen, ja ma mäletan seda surmatunnini.»

«Salka, kuidas võid sa ometi nii halb olla, kui su juurde heade mõtetega tullakse? Sa oled ju kõigest kolmeteist- ja mina viieteistaastane. Me oleme alles lapsed. Ei, ära mine veel ära! Ära vaata mulle niimoodi otsa! Salka, sa tead, et ma tulín sinuga jumalaga jätma. Võib-olla ei näe me teineteist enam iialgi. Kuule, nüüd sõidan ma Reikjavikki ja papa tahab mind keskkooli panna. Kui ma selle lõpetan, sõidan välismaale ja astun ülikooli. Võib-olla ei tule ma enam iialgi Islandi tagasi. Vaata, ma tõin sinu jaoks ühe väikese asjakese kaasa, mille ma sulle tahaksin anda, sellepärast et sa nii isesugune oled. Sellest ajast peale, Salka, kui me lapsed olime, oled sa mul alati meeles mõlkunud ja ma ei ole kedagi teist vaadanud, sellepärast et sa nii iseseisev oled. Kas mäletad, kui palju me vahel seltsis naersime ja naljapärast hilise ööni hullasime?»

Ja ta võttis taskust väikese hõbedase medaljoni, millel oli kett küljes, ning ulatas Salka Valkale.

«Mis ma sellega teen?» küsis tüdruk.

«Mu ema kandis seda kaelas. Seal sees on mu pilt tollest ajast, kui ma väike laps olin.»

Imestusega vaatas Salka seda vääriseset oma peos ja pigistas siis käe rusikasse, et teda vihma eest kaitsta. Kunagi polnud ta aimanud, et maailmas nii kalleid aardeid võib olla. Vilksti vaatas ta poisi sügavatesse selgetesse silmadesse, mis tegid ta hoopis teistsuguseks kui kõik teised inimesed maa peal, sirutas talle siis käe ja sosistas:

«Aitäh.»

Ta oli enese suhtes nii ebajärjekindel.

Seejärel lidus ta Arnalduri juurest minema.

Ükski jumalagajätt hilisemas elus ei ole nii raske ning rusuv kui just esimene, just nagu jäetaks viimast korda jumalaga. Ja nagu esimene armastus on ainus õige ja kõik pärastised armastused on vaid selle kahvatud kordumised ning peegeldused, nii on ka kõik hilisemad jumalagajätud vaid esimese lüürilised jäljendused. Ainult esimene jumalagajätt tuleb viimase jumalagajätu puhul meelde.

«Kas sa, armas Salka, magama heita ei mõtlegi?» küsis vanamutt, kui magamaminekuaeg oli kätte jõudnud, sest tüdruk istus ikka veel köögis tuhmi tule valgel ja tegi, nagu õpiks. Rannasõidulaev ei olnud reidile veel jõudnud — vilet polnud kuulda olnud; nähtavasti pidas udu teda kinni. Aga kui kõik olid magama uinunud, pani tüdruk oma paksu helepruuni villase kampsuni selga ja läks alevisse. Oli peaaegu kesköö.

Mootorpaatide sillal ootasid mõned inimkogud oma pakide — voodiriidekottide ja nõõridega kinniseotud kastidega, sest vaesrahval on harva sumadanidel korralikku lukku ees. Need olid kehvad maainimesed sealt ümbruskonnast, kes tahtsid mõnda Lõuna-Islandi sadamasse sõita, võib-olla lootuses tööd leida või et arstiabi otsida. Teised reisijad ei olnud veel tulnud. Räägiti, et laev võib saabuda iga hetk ja peatub ainult pool tundi. Kuuride vahel lõõtsus külm ning kõle tuul, alev magas, kusagil polnud aknas valgust näha. Kuid Bogeseni paat, seekord suur mootorpaat, ootas silla otsas, mootor käivitatud, sest ta pidi reisijad laevale viima ja posti ära tooma. Tekil põles tal latern; lõikavalt külmas öös hingas tüdruk mootori sooja õlisuitsu ja see tundus talle meeldiva aroomina.

Õldiselt näis sellel külmal ning rõskel ööl õrna südamega, mis inimeste rinda on pandud, väga vähe ühist olevat. Hakkas pladinal sadama, kuid tüdruk sellest ei hoolinud ega läinud kuhugi varju, vaid jäi sinna kus oli ja pööras lihtsalt selja vastu tuult. Vihma sadas talle pähe ja vett naises juustest paljale kaelale ning sealt mööda selga alla. Ta oli külmast kange, aga see ei tähendanud midagi. Tema lähedal seisis kaks sallidesse mähitud naist, kel ei paistnud elu sees olevatki. Inimesed, kes keset ööd paadil külmal külm käes ootavad, pikk teekond ees, sellal kui kogu alevik magab, — oi, neil ei ole sugugi mõnus. Mees-tele ei maitse nende tubakapusski. Loodetavasti on mujal veidi parem.

Suur määrdunud näoga mees, niuateni ulatuvad kalavinskid jalas, tuli masinaruumist poolest kehast saadik välja ja vaatas ilma. Midagi muud polnud loota kui ikka sama külm tuul ja vihm.

«Mis sa siin lõdised, väike pükstega tüdruk?» küsis mees. «Vaata ette, et sa vette ei kuku!»

«Ma tulin ühe naisega jumalaga jätma,» vastas Salka ja pühkis käeseljaga ühe piisa ninaotsast.

«Ütle neile vaesekesetele, et tulgu parem siia alla ruhvi, kui et seal sillal külmetavad.»

Kambüüsis tehti tuld ja paadimehed ootasid vee keema hakkamist suures katlas. Nad tahtsid kohvi keeta. Kaks rämeda häälega meest, kel näis aega küllalt olevat, pikutasid kois ja rääkisid omavahel kalapüügist. Krobedate kätega noormees, unine ning morn, vaatas kohvi järele; ta polnud kuu aega habet ajanud. Naistele pakuti koiservadele istet ja meremehed katsusid nendega juttu teha, kuid naised olid sõnaahtrad ja nii kurva näoga, nagu oleksid matusel; noorem oli nähtavasti palju nutnud — aga võib-olla oli tal ainult nohu — ja peale selle kõõrsilmne. Vanemal naisel oli hambavalu. Salka Valka pugest trepi kõrvale nurka ja püüdis end nii väikeseks teha nagu vähegi võimalik. Tema ees seisis turjakas lambanahksete pükstega maamees. Siis tuli oodatud kohv, suurtes kruusides, tuline ning hästi lõhnav, koos küllaldase hulga pruuni kristallsuhkruga. Küll oli see kohv mõnus! Üks meremees hakkas pajatama ühest Lõuna-Islandi valla-vanemast, kel olnud kombeks Prantsuse kalapaatide juurde sõita ja kalapäid nuruda. Prantslased ei saanud sõnagi aru. See oli väga naljakas lugu. Naine, kel hammas

valutas, ei saanud hoiduda tähendamast, et vaevalt on see tõsi, ja kõõrsilmne tüdruk pööras näo ära, et naeru varjata. Seejärel jutustas paadivanem ise teise loo — kuunari kaptenist, kes katkiläinud ruudu pärast sõimanud oma meeskonda vahetpidamata kaks ööpäeva; pakuti jälle kruusidega kohvi ja veel suhkrut — ei maksa ennast uhkeks pidada, olge aga nii lahked! Kuid veidi hiljem kostis rannasõidulaeva vile, kruusid joodi tühjaks, lõpetati kiiruga lugude jutustamine, nii et need kaotasid igasuguse kirjandusliku väärtuse, ja tormati ülepeakaela tekile. Mere kohal oli ähmane sinakas kuma, mis andis nõrka lootust, et võib-olla tuleb kunagi jälle päev, umbes samal viisil, nagu siin fjordi ääres oli harjumuseks.

«Kas kõik on valmis?» hõikas paadivanem ja ajas Salka Valka maale, sest tal polnud siin midagi teha. Aga just siis, kui tüdruk sillale astus, tuli joostes kaks meest, kes karvapealt hiljaks oleksid jäänud.

«Üks silmapilk!» hüüdis Björn Björnsson paadimeestele, kui need tahtsid paati sillast juba ära tõugata.

«Kähku!» hüüdsid need vastu ja ühel ning samal ajal kargasid isa ja poeg oma pakkidega pardale ning paat tõugati sillast ära. Salka Valkat ei märganud keegi.

Arnaldur seisis laterna valgel masti juures. Tal oli uus mantel seljas. Tema nägu Salka päris hästi ei seletanud, aga sellest hoolimata näis talle, et ta maalt midagi silmadega otsib. Kuid üheski aknas polnud valgust. Issand jumal, kui see välja tuleb, et tema, Salka Valka, siin külmetamas käis! Milline õnn, et Arnaldur teda ei näinud! Mis ta oleks küll mõtelnud, kui ta oleks teda näinud, teda, kes ta ei ole veel neljateistkümnenda aastanegi! Nüüd hakkas jälle vihma valama. «Aga — ükspuha,» mõtles tüdruk. «Ta õpetas mu ometi lugema ja kirjutama, ja nüüd sõidab ta maailma, et suureks meheks saada, ja ma ei näe teda enam iialgi.» Ning ta kavatses ümber pöörduda, silla otsa peale tagasi joosta ja talle veel viimast korda «head aega» hüüda — kuid paat oli juba väljapoole kuuldekaugust jõudnud. Ent siis silmas ta äkki naisterahva kogu silla otsa peal konutamas, lai seelik seljas, sall õlgadel. Võib-olla tahab veel keegi teinegi viimast-viimast korda «head aega» ütelda? Kuid siis märkas naine Salka Valkat, hakkas ruttu minema ja kadus silmist. Millest see küll tuli, et tüdrukul äkki Tuisu Herborg meelde turgatas? Peab küll midagi hoopis uut juhtunud olema, kui see naine on haka-

nud südaöösel ringi kolama ja inimeste eest plehku pistma. Alati oli ta ainult päise päeva ajal väljas käinud, pea püsti nagu naisel, kes oma palet võidurõõmsalt üle kogu maailma laseb paista. Või oli see kõik vaid silmapettus? Olgu sellega kuidas on, — paat oli juba ammu väljapoole kuuldekaugust jõudnud, Arnaldur läinud. Ta on läinud ega tule enam iialgi tagasi. Keegi ei tule tagasi. Selline oli see õhtu.

Päikesepaistelised päevad kevadel on nagu virvatuled, mis inimesi eksitavad. Loendamatud on rajuilmad ja kõik need ahastuses veedetud uneta ööd, mida inimese süda kevadel üheainsa päikesepaistelise päevaga võib unustada, — aga siis tulevad jälle kurjad ilmad, hullemadki kui mullu, jah, nii halvad, et isegi kõige vanemad inimesed midagi säärast ei mäleta, ja siis jälle ahastuses veedetud uneta ööd, suuremas ahastuses kui kunagi varem.

Kevad on suur armuand vanale ja noorele, sest miski ei ole nii elustav kui kevad — päike annab tasuta jõudu.

Sigurlina Jónsdóttir viis Merekojas oma poja tare lõunapoolse seina äärde ja laskis päikest paista tema näole, mis oli hall, kõhn ning kortsus, otsekui pisitilluke vanainimesenägu. Silmad olid liiga suured ja laud nagu paistetunud haavad. Neist silmadest kiirgas vaid mõistmatut valu. Siis tuli päike ja heitis sellele näokesele oma hunnituid armukiiri, samuti nagu kõigile teistelegi nägudele. Ent kui ema temaga paar päeva lõunapoolse seina ääres oli istunud, hakkas ta lalisema, alguses äärmiselt nõrgalt, kuid vähehaaval omandas tema hää selle rahu, mida naised oma lastel nii armastavad. «Ä-ä-ä-äh,» ütles ta, vaadates päikesepaistel silmadega, mis kätkesid kogu maailma valu.

Vana Eyjólfur koigerdas kobamisi mööda, teretas ja kuulis, et nüüd on hoopis teine laul.

«Jah,» ütles ema. «Ta on võib-olla juba küllalt kannatada saanud. Võib-olla annab jumal talle tervist.»

«Võib-olla,» kostis vana Eyjólfur ja vaatas otse päikese poole.

«Kui palju ikka jumal süütuid teiste pattude pärast laseb kannatada, sest pole ju võimalik, et ta oma pattude pärast oleks kannatanud, mida tal ju ei ole,» ütles naine.

«Puh,» kostis vana Eyjólfur.

«Sellepärast ma ütlen, et vahel võib päris meelt heita, kui ei teaks, et jumal saadab meile kannatusi selleks, et katsuda meie usku ja ülendada meie hinge. Nagu näiteks meie õndsas Hallgrímur Péturssonil,» ütles naine.

Siis kobas vana Eyjólfur kepiga oma jalgade ees ja hakkas minema.

«Kõik hädad ja viletsused on kuradist,» sõnas ta. «Ma olen kuusteist aastat pime olnud.»

Aga kui veel paar päeva päikesepaisteline ilm oli olnud, hakkas see väetike oma emale vastu naeratama. Selline on inimene. Tema silmad omandasid pisut sära, nagu rõõmustaks ta kõigest südamest jumala päikese üle, mida luules nii palju on ülistatud ja mis on peaaegu ainus lukusartikkel, mida vaesed võivad saada mõistliku hinnaga, nii harva kui ta paistabki. Ja siis lõi ka ema nagu särama, ning ta laulis oma väikesele pojakesele oma kõige ilusamaid laule, mida ta oskas — «Oh viinapuu õige» ja palju teisi. Sest oli nii oivaline mõelda, et sama jumal, kes on loonud päikese, peab mees ka Sigurlina Jónsdóttirit ja lohutab teda oma ainusündinud poja kaudu, teda, kes on nii abitu, tähtsusetu ja vaene, et tal Jóhann Bogeseni juures oma nimel arvetki ei ole.

Ent kui suvi hakkas saabuma, juhtus tihtipeale, et üks eemal orus elav mees läks Merekoja õuest mööda, eriti õhtuti koju minnes. Teda kutsuti harilikult Lambatara Jukiks, tegelikult aga oli tema nimi Joakim või midagi selletaolist, mis pühakirjast oli võetud; ta oli jumalakartlik mees ja käis alati Päästearmee koosolekutel, kui ta alevikus oli. Ta hoolitses oma vana isa ja ema eest, kes eluaeg olid elanud tolles väikeses kohakeses seal orus; ema oli juba üheksa aastat vanadusnõrkuse pärast voodis, kuid isa koperdas veel omal jalal ringi, ehkki oli ligi üheksakümneaastane. Teda ennast kutsuti alati vanaks Lambatara Jukiks, sest ta oli juba viiekümne ligidal, kui see lugu juhtus. Vahel õhtuti seisis ta kaua aega Merekoja õues ning rääkis Sigurlinaga ilmast, loomade seisukorrast, sõnnikust ja heinakasvu väljavaadetest. Kui heinaaeg oli kätte jõudnud, arutas ta, kas tuleb külv või vihmane ilm. Kui ta möödunud nädala ilma kohta oli kõik põhjalikult ära rääkinud, alustas ta uuesti täpselt samade sõnadega täpselt sama juttu, ainult pisut pikemalt kui eelmisel korral. Sel viisil polnud tal jutuainest kunagi puudu. Ta oli jässakas ning vimmas, korpas kõrvade ja

ruugete vurrudega, mis kasvasid tal üle suu, kuid lõuga kõõbitses ta üks ja vahel ka kaks korda kuus. Ta nuuskas mehemoodi tubakat, sügas end siit-sealt, kõhatas tihti ja sülitas palju; Sigurlinaga rääkides olid tal käed alati püksivärvli vahel. Silmad olid tal kassis nagu külmutatud kalal, äärmiselt lühikesed hambad pruuni värvi ja igemetega peaaegu täielikult varjatud. Aeg-ajalt palus Sigurlina teda pisut oodata ja lippas tuppa last vaatama. Kui ta oli kindel, et poiss magab, tuli ta uuesti välja ja nad jätkasid vestlemist. Kui kõik magama olid heitnud, kutsus ta Lambatara Juki vahel sisse ning kostitas teda kohvi, rukkileiva ja margariiniga; see oli viimasele õige meeltmööda.

«Jah, ega seal midagi keerulist ole,» ütles ta viimaks. «Minul ei ole selle vastu midagi — kui ühel päeval parajat kuiva ilma peaks tulema, nii et hein teil siin tare ümber natuke kuivemaks muutub, siis ei pea ma seda paljuks, et tulen ühel õhtusel tunnil siia, seon ta pundardesse ja toimetan ulualla, sest võib ju isegi mõista, et väeti naisterahvas on ikkagi väeti naisterahvas; sealjuures aga võib ta omal viisil küllaltki tubli olla.»

Need ei jäänud tal paljasteks sõnadeks. Kui Salka Valka ühel hommikul üles tõusis, et kuivatuskohta kalu kuivama laotama minna, istus Lambatara Juki köögis, ruupsis kohvi ja sõi rukkileiba, juustes ja riitel heinapebred, nagu higist veel leemendamas, suunurkades tubakalõrtsi joad ja lõug habemetüügastest must, Salka ema aga oli võtnud tema kivikõvad saapad ja vanasse pütti likku pannud. Nõnda oli ta hakanud selle mehenässi eest hoolitsema, see-eest aga oli see tal ka öösel heina kokku võtta ja sisse kanda aidanud. Ise oli ta raskest ööst hoolimata nii reibas, kui vähegi saab olla, ja naeris nii lõbusalt, et läigatasid kõik hambad ja hambatüükad, mis tal veel suhu olid jäänud. Tema huuled olid veel täidlased ning verevad, täis naiselikku võlu, ja tema kehal oli veel küllaltki sarmi, kuigi ta talve läbi haige lapse juures palvetades ja valulikke laule lauldes oli valvanud. Lambatara Juki jälgis teda silmadega nagu truu koer. Nina püsti, läks Salka Valka ukse paugutades ruttu köögist läbi, ilma et oleks teretanudki. Öhtul võttis ta oma ema nooruse hoolimatuse ja leppimatusega käsile.

«Aasta pärast või nii saad sa kolmanda lapse, ja ma olen väga pettunud, kui sa siis jälle ütled, et see on jumala

ja inimeste ees täiesti süütu asi. Aga millega teda toita ja mis talle selga panna? Mis jumal ja inimesed selle kohta ütlevad? Ja kes peab selle järele valvama, et ta säärares majas nagu see siin, mis ei pea tuult ega vihma, mõnda kardetavat haigust ei saa?»

«Niipalju kui ma näen, armas Salvör, ei ole su elul viga midagi,» vastas ema.

«Küllap meid oleks põhjarannikule su valla kaela tagasi saadetud, kui ma juba ammu ei oleks teenima ja ise enese eest hoolitsema hakanud.»

Kuid Sigurlinal polnud enam mingit tahtmist nägelda — ta jäi vakka, vaatas oma tütrele otsa ja ohkas sügavalt; pisarad tulid tal silma.

«Ma ei tunne sind, laps, enam äragi,» ütles ta viimaks. «Isegi su hääl on teistsugune kui enne. Ja su silmist paisab mingi ägedus, midagi niisugust, mis sugugi ilus ei ole. Ja siis võtad sa kätte ja hakkad minu üle kohut mõistma, nagu oleksin mina maailma loonud.»

«On see siis jumala süü, et sul iga mehetäkuga, kes sulle otsa vaatab, kohe mehkeldama on tarvis hakata?»

«Mu elu ja mu süda on jumala käes,» vastas naine ärganute kombel. «Ta on loonud mind naiseks, on andnud mulle naise loomuse, ja mis saan mina sinna parata. Kui ma lapse saan, siis tõrgub mu mõistus ja tahtmine sellele vastu, aga ma lihtsalt painutan ennast jumala tahtmise alla ja toon oma lapse nurisemata ilmale. Tema teed on äraarvamatud; ja kes julgeb eitada, et tal on mingi eesmärk, kui ta vaeseid lapsi ilmale laseb sündida, olgugi et meie, lühinägelikud inimesed, seda eesmärki ei näe. Ja kuigi isad on laste kasvatusraha maksimisest ära ütelnud, siis on jumal nad mu elust vähemalt õigel ajal kaduda lasknud, nagu näiteks Steinthóri. Kui ta selle asemel siia paigale oleks jäänud, oleks elu meile mõlemale väljakanatamatuks patuks muutunud, mu armas Salvör, sinule mitte vähem kui minule. Nüüd on issand mu tee peale teise mehe saatnud, jumalakartliku, õiglase ja ontliku mehe, kes armastab mind puhta ja õilsa armastusega, ja sa võid selle peale kindel olla, et see mees kummalegi meist häbi ei tee. Tal on maalapp siin lähedal orus, ja kui jumal tahab, siis lähen ma temaga läbi elu.»

«Önn kaasa,» ütles tüdruk. «Tal on kõrvad korpas ja kogu keha sügelisi täis ja hambad on tal mustad, nagu oleks ta eluaeg ainult paska söönud.»

«Kord tuleb järg ka sinu kätte, mu armas Salvör,» ütles naine. Ja rohkem nad sellest enam ei rääkinud.

Nõnda möödusid rohelised ning sinised suvepäevad oma mahedate tuultega. Ja läinud nad olidki. Aga kui sügisel ilm muutus ning fjordil hakkasid puhuma jälle tavalised vastikud tuuled ja algasid nukrad vihmajärged, sai alevikus üldiselt teatavaks, et Merekoja Sigurlina on Lambatara Jukiga kihlatud ja kannab sõrmes tema sõrmust. Seekord ei olnud see asi poolik ega ka patulangeamisest tingitud. Vahest ei tulvanud algav kihluseaeg küll õndsate unelmate võlust, aga polnud siiski kindel, kas kõik, kes kihlatute elu kaastundlike silmadega vaatasid, olid õnnelikumad kui Merekoja Sigurlina.

Igaüks, kes arvab, et ta seisab, vaadaku ette, et ta ei kuku. Ühel pühapäevaõhtul oli Päästearmees õnnistusrikas koosolek, millest võis arvata, et ta rahvasuhu ei satu. Seal istus ka Merekoja Liina, kelle iseloomu peeti nõrgaks ja kes oli selle poolest tuntud, et ta armastas selle rõõmu arvel avanssi võtta, mida elul on pakkuda. Ta laulis mehe kõrval, kes armastas teda puhta ning õilsa armastusega ja kellel oli talukoht, ilusaid vaimulikke laule. Peale selle kuulus ta nüüd nende naiste hulka, kes lasevad oma palet võidurõõmsalt üle kogu maailma paista.

Ent samal õhtutunnil lukustasid kaks inimest ülal nõlvakul viimast korda oma maja ukse ja suundusid ranna poole — vimmas turjaga vanamees, kel oli läikima hõõrdunud kulumata kammvillast ülikond ja hall manisk; ta nägi morn välja, astus lühikeste sammudega ja oli seekord veelgi rohkem vimmas kui kunagi varem, sest tal oli väike kotiriidest kott seljas; ta ei urisenud endamisi, sest tal polnud enam raha oma matustele jaoks. Tema kannul aga astus vaikselt suur ning tüse naine, islandi rahvariided üll, sall õlgadel; ta ei vaadanud paremale ega vasakule, ei näinud kedagi, ei teretanud kedagi. Näis, nagu oleks selle uhke ning suursuguse naise hing muutunud soolasambaks. Nad olid teel laevale. Mõned tulevad Öseyri Axlarfjordi ääres. Teised jälle lahkuvad sealt. Aina sajab ja sajab.

Mõne päeva pärast jäi vihm üle, ilm läks külmale ning õues ja aias oli härmatis maas.

Siis läks Salka Valka nõlvakule luusima ja peatus Tuisu väikese kena puust aiavärava ees. Ta tahtis avada, kuid värav oli naeltega kinni löödud; ta pidi üle aia ronima.

Keegi oli koristanud ja ära viinud kogu saagi. Kreisifoogt oli lasknud aknad laudadega kinni lüüa ning tareukse lukul oli salapärane pitser selle mälestuseks, mis läheb ja enam eales tagasi ei tule, tõenäoliselt kuninga pitser. Koht pidi mõne päeva pärast enampakkumisele minema. Nagu räägiti, nõudnud Reikjaviki pank kreisifoogtilt kogu vana Tuisu Jóni varanduse aresti alla panemist. Maja, krunt, vallasvara, raha, mis tal kauplusest saada oli, — kõik kirjutati üles. Eelmisel talvel kirjutanud ta oma nime mingile kummalisele paberile, mille tema endine väimees talle ette pannud, ja selle tagajärjel kaotas ta nüüd kogu oma vara. Säärast paberit kutsutakse veksluks. Oma vanale kohale kaupluses võis ta küll endiselt edasi jääda, olgugi et kõigi nende kahjude tõttu, mida ta kalapüügi läbi viimastel aastatel oli pidanud kandma, ei näinud Jóhann Bogesen mingit võimalust teda mõnel teisel teel aidata; kuid Herborg polevat seda kuuldagi tahtnud, et veel ühekski päevaks sinna paigale jääda. Räägiti, et ta olevat rase.

Tulevase abielupaari ettevalmistused pulmadeks toimusid peaaegjalikult südames, mis need õiged ettevalmistused just ongi. Väliselt nähti vähe tüli ja vaeva, kui mitte arvestada, et Lambatara Juki oli küsinud Lõuna-Jõesuu peremehelt magamiskoti jaoks sületäie sulgi osta, mille hind Jóhann Bogeseni juures arvele pidi kantama. Teiseks oli tulevane abielumees käskinud pruudil enese arvel nii palju riidet võtta, kui ühe rahvarõiva jaoks tarvis läheb. Selle õmblemise oli sadulsepa naine enese peale võtnud. Aga kui pruudi riided olid juba peaaegu valmis ja varsti võis hakata pulmi pidama, puhkes nii tugev torm, nagu enam ammu polnud olnud, nii et isegi kõige vanemad inimesed midagi säärast ei mäletanud; sadas paduvihma ja orkaanitaoline tuul pani fjordi mässama ning tegi palju kahju. Üks Jóhann Bogeseni paat läks terve täiega põhja, viie mehega, kellest mõnel jäi maha suur perekond. Tuul viis paljudel kalurionnidel katuse pealt; katused olid nii pehkinud, et lagunesid sealjuures, ja osa tükke lendas naabrite akendesse, teised aga paiskusid fjordi, kust nad hiljem randa uhtusid.

Ainult vähesed olid talveks oma maja veidi kohendanud, seepärast puhus tuul neist läbi ja vihma nõrgus igast praost sisse, mistõttu põrandad päris ujusid ja voodid olid läbimärjad. Pärastpoole muutus vihm raheks ja hiljem

lumeks, ning nüüd tungis lumi majadesse ja kattis voodid. Viimaks aga tuul vaibus ja taevas selgis; ilm läks pehmeks, vahel paistis koguni päike ja lumi sulas ära.

Nii mõnigi võib nüüd mõelda, et torm on ainult torm ja kui ta on vaibunud, siis ta on vaibunud. Kuid väikeses mereäärses asulas on torm inimeste saatusega palju lähemalt seotud, kui nii mõnigi arvab, ja segab end alatasa nende tervislikku seisukorrasse ja abiellumiskavatsustesse ning mõjutab kogu nende elukäiku, rääkimata sellest, millist muret ta toob neisse kalurionnidesse, kuhu ta unustas perekonna toitjat merelt tagasi saata, maha aga on jäänud kari leinavaid lapsi ja naine, kes oma pisaratega niisutab nende nappi leiba. Mõnes kohas on torm enesest maha jättnud pahaloomulise influentsa või kopsupõletiku, mille tagajärjeks on pleuriit ja pikaajaline köha ja mis lõpeb tiisikusega.

Samasuguse ilmaga möödunud sügisel — ka siis ei mäletanud vanemad inimesed midagi säärast näinud olevat — jäi Merekoja väike poisu esimest korda haigeks: ta oli külmetada saanud, see lõi kopsudesse, ja pärast seda algaski tal see mädanemine; kurk oli haige, silmad paistes ning mädavoolus ninast ja kõrvadest, mis ei tahtnud ega tahtnud lõppeda. Suvel, kui päike paistis, ta paranes ja hakkas kosuma, mädavoolus lakkas ja haavad kasvasid kinni. Kuid viimase tormi ajal haigestus ta uuesti ja kõik näis minevat sama rada nagu eelmisel talvel. Haigus lõi jälle kopsudesse, poisil kadus söögiisu ja tõusis palavik, haavad läksid taas lahti, ninast tuli jälle mäda ja ta hakkas öösiti jälle karjuma, kaeblikult ning südantlõhestavalt nagu loom, keda õudsel viisil pikkamisi surnuks piinatakse.

See õnnetus oli abiellumiskavatsustele tõsiseks takistuseks. Oli päevselge, et sellises seisukorras oleks poiss Lambatara majapidamisele veel lisakoormaks, kuid ta oli ainus vara, mis naisel oli, — peale Jeesuse. Seni kui mingit muudatust paremuse poole polnud näha, ei suutnud ta temast ei öösel ega päeval lahkuda, ja nõnda tegi pruutpaar omavahel otsuseks pulmad kevadeni edasi lükata. Sigurlinal tuli oma rahvariided vana Steinunni kirstu ära panna, ja kui poisil vahel öösel natuke parem oli, läks ta kirstu juurde, võttis nad välja ja kobas palves Jeesuse poole oma punaste paistetatud sõrmedega neid uhkeid ehteid. Loendamatud olid need alandlikud ning liigutavad

palved, mida ta oma õnnistegija poole saatis, silitas ta siis oma pulmarõivast või silmitses abitult poisi nägu — kortsus põski, avatud suud, mis oli limast valge, ja punsunud lauge, mille küljes tolknes kuivanud rähm. «Armas kõige vägevam Jeesus,» palus ta, «sa ainus vaese rahva ja kõigi nende sõber, kelle elu on raske, pane oma pehmed tervekstegevad käed mu väikese pojakese peale!»

Jóhann Bogeseni meelest polnud mingit põhjust pidu pidada ja ta ei tahtnud selleks ruume anda, välja arvatud ainult mõnel erilisel juhul, kui pidu korraldati näiteks heategevaks otstarbeks, ja kõik mõistlikud inimesed olid temaga nõus. Kuid jõulu ja uue aasta vahel lubas ta naiste ühingul pidu korraldada, ja kõik, kes tahtsid, võisid sel puhul oma arvelt viiekümnest öörist kuni kahe kroonini sularahas välja võtta, need aga, kes paremas olukorras olid, võisid koguni viis krooni välja võtta. See pidu pidi peetama nende kalurite leskede ja orbude heaks, kes sügisel tormis olid hukkunud, ja Jóhann Bogesen lubas selle ürituse jaoks armulikult ühe oma kalakuuridest. Kavas oli arsti loeng niinimetatud röntgenikiirtest ja ka Jóhann Bogesen oli lubanud väikese kõne pidada. Naisselts, mille eesotsas oli nüüd sadulsepa abikaasa, kavatses kohvi pakkuda. Selts lootis vähemalt sada viiskümmend krooni vaeslaste jaoks kokku saada. Juba ammu polnud siin alevikus tõesti lõbusat ning rikkaliku eeskavaga pidu olnud, aga ka mitte iga päev ei jää nii palju mehi merele.

Olgu nüüd sellega kuidas oli, aga Salka Valka ei saanud muud, kui pidi kogu aeg selle oodatava peo peale mõtlema, kuigi ta oli vaevalt neljateistkümnenaastane ja kõik ütlesid, et pitspallid ei ole mitte laste jaoks. Varem polnud ta ilmaski millegi seesuguse vastu huvi tundnud ega kunagi viitsinud minna tantsuõhtutele, mida püügihooajal kord ühes, kord teises peres sageli peeti. Nüüd aga oli ta ikkagi hakanud öösiti tantsust unistama; ta kujutles endale, et poisid üksteise võidu kutsuvad teda tantsima ja hõljuvad temaga läbi õhu. Juba mitu päeva enne pidu rääkis ta selle üle omavanuste tüdrukutega, ja need olid kõik ühel meelel, et see tuleb erakordselt vahva pidu, ning arvasid, et kellelgi ei ole õigust tüdrukutel, kes juba nende eas on, tantsimist keelata. Kuid enamikule valmistas muret, et neil ei ole sobivat kleiti.

«Mis see teeb?» ütles Salka Valka. «Me tantsime siis ainult üksteisega. Mina igatahes ei hooligi sellest, et mõne poisiga tantsida. Tahate, ma ütlen teile, mis me teeme: me riietume maskikostüümidesse ja määrime näo tahmaga mustaks.»

Kuid neist kütkestavatest plaanidest ennast moondada ei tulnud midagi välja. Sest just samal päeval, mil pidu pidi toimuma, heitis väikemees vaikselt ning rahulikult hinge, mispärast kõik mõtted maskikostüümidest ja muudest tembutamistest muutusid jumalateotuseks. Viimase kaheteistkümnne tunni jooksul oli ta nii nõrk, et ei võtnud enam toitu vastu ega avanud nutmiseks ka oma haigeid, piinatud silmi, ja vaevalt võis märgata, et sellel armetul kehakesel, mis koosnes vaid luudest ja pruunist korpas nahast, pisike tume juuksetutt pealael, veel hing sees on. Kui Salka tuli väljast, oli ta juba hinge heitnud, kuna tema ema istus nuttes köögis, käed rüpes ja pea longus, ning vahtis tuhmide silmadega enese ette, nagu ei saaks ta millestki aru. Ta oli nii kaua valvanud ja nii palju laulnud. Ta oli koos lapsukesega nii palju kannatanud ja teda nii palavalt armastanud. Tema hinges olid avanenud nii pühad kaugused täis leina, kui ta öösiti vaatles selle süütu keha tahtmatut lõppumist, kelle jumal tema patust oli lasknud sündida ja kellele ta oli saatnud kannatusi, mis meenutasid tema enese ainusündinud poja kannatusi. Kuni viimase tunnini oli ta palvetanud ning lootnud. Võib-olla ta ei taibanudki veel, et laps on juba surnud.

Inimese elu...

Oma tütre poole ta ei vaadanud, kui see sisse astus, sest selle kõrval, kes jäädavalt lahkunud, on need, kes elavad, nii argipäevased. Vana Steinunn seisis pliidi juures, käed kõhu peal risti, ja rääkis talle oma lastest, kes tal siin aastate kestel olid surnud. Enne tänast päeva polnud ta kunagi sellest juttu teinud, et ta ise siin sellessamas majas näärmetiisikuse läbi neli last oli kaotanud. Nad kõik olid saamas toas hinge heitnud.

«Ma tean, et ma talve läbi oma palvetes hirmust pattu tegin,» ütles viimaks Sigurlina, ilma et oleks vana Steinunni püüdmistele põrmugi tähelepanu pööranud. «Kui Saatan mulle mõtet poleks andnud issameies üht kohta vahele jätta, siis oleks Sigurlinni võib-olla veel elanud. Aga sügisel, kui tal selle suure tormi pärast jälle halvem oli, juhtus minuga järsku niisugune lugu, et ma ei saanud

üht kohta kuidagi üle huulte. See oli see koht: «Sinu tahtmine sündigu.»»

Siis ohkas ta raskelt, nagu oleks ta tahtnud ränka kivi oma rinnalt maha raputada.

«Nüüd saan ma jälle kogu issameiet lugeda,» ütles ta. «Sinu tahtmine sündigu, nagu taevast, nõnda ka maa peal. Jah, nii on vist kõige parem.»

Õhtul aitas Salka Valka oma ema magamiskambrit põhjalikult küürida, ja tema ema võttis oma väikese poja surnukeha, pesi seda hoolikalt ning mähkis puhtasse linasse. Seejärel lõi ta Päästearmee lauluraamatust lahti oma kõige armsama koraali ja pani raamatu laiba rinnale, avatud koht allapoole.

Kõige selle tagajärjel oli Salka Valka peaaegu unustanud peo, mis pidi peetama nende heaks, kes elavad. Tal tuli koguni mõte sinna üldse mitte minna, kuigi tal viiskümmend ööri paberisse mässitult padja alla valmis oli pandud. Ent natuke aega enne keskööd, kui küürimine ja kraamimine oli lõpetatud, oli ta nii erk, et magamaminekule ei maksnud mõteldagi. Seetõttu loivas ta nii nagu oli — pükstes ja kampsunis — alevikku, lunastas pileti ja astus sisse. Väljas ukse kohal põles latern, seinte ääres aga seisis salguti palja peaga mehed, kes sülitasid ja jõid pudelitest viina. Peosaalis oli nii palju auru nagu sügiseti mõnes köögis, kui verivorsti keedetakse. Põrandal oli siin seal veel soolveeloike ja oli hea, kui jalas olid korralikud jalatsid, saali teises otsas aga oli suur virn alles kuivamata kalu ja naised askeldasid seal serveerimislaua ümber; soolakala lehaga segunes tubakasuitsu ja viina, kohvi, petrooleumi ja inimeste higi lõhn. Pingid olid siia toodud koolimajast ja kirikust, et inimestel oleks kõnesid kuulates mugav istuda; saali tagumises otsas seisis suurel kaubakastil kaupmees Jóhann Bogesen ja kõneles rahvale. Salka Valka sisenes tema kõne ajal.

Varemalt, kui arst niinimetatud röntgenikiirtest rääkis, oli rahvas saalis üsna rahutu, sest siin asulas polnud kellelgi nende kiirte vastu huvi — kõik olid peagi selgusele jõudnud, et igaüks võib Öseyris Axlarfjordi ääres rahulikult oma haigusesse ära surra, ilma et tal pruugiks karta, et teda lähemas tulevikus nende oivaliste kiirtega tülitatakse. Osa mehi oli targemaks pidanud selle kõne ajal välja minna ja seina ääres parem viina rüübata. Aga kui vanamees ise rääkima hakkas, tulid paljud jälle

sisse. Bogesen seisis kastil, pea püsti ja palitu seljas, nagu teda alati nägema oli harjutud; lühikest kasvu ning räsakas mees, väike kõht ees, kõrge otsaesine, ilusad hallid juuksed, haruldasetl puhmjad kulmud ja kalgid terashallid silmad, mille pilk oli aukartustäratav ning pidulik, kuigi seal võis ühtlasi märgata ka kavalust ja irooniat. Nina oli lühike ning tugev ja selle all tihe ruuge vurrututt, mida ta väikese kammiga tihtilugu kammis — see tähendas siis, et ta mõtleb. Käed olid tal lühikesed ning jamedad, randmeluuni karvased, ja rääkides pani ta nad rinnale risti. Tema hääli oli veidi külm, jäik ning ühetooniline, kuid kõnelemisviis loomulik ja rahvalik.

«Kui ma kolmekümne kuue aasta eest esimest korda siia Öseyri tulín, siis oli tõesti raske ütelda, et see asula millegi poolest välja oleks paistnud. Armetutes kalurionnides, mis siin möödunud sajandi keskpaigast alates mullast ja kividest üles olid löödud, elutses — loe ja kirjuta — ükskõik viiskümmend inimest, kui neid inimesteks võis nimetadagi. Kalal käidi õieti ainult talvel väikeste paatidega, ja sedagi vastumeelselt, vahepeal aga püüti jaluli vees ainult peenikest puru, sest kellelgi ei tulnud pähe plaan sügavamasse vette sõita, kui kevad hakkas kätte jõudma. Niipea kui kala rannast natuke kaugemale läks, arvati kohe, et ta on sootuks läinud. Vaevalt võin ma ütelda, et siin mõnda kaubapoodi oli, mis seda nime oleks väärinud — välja arvatud taanlased, niinimetatud spekulantid, kes kevaditi ja sügiseti siia tulid ja oma kaubale kala vastu iga kord niisuguse hinna määrasid, nagu nad ise heaks arvasid. Ülepea oli raske ütelda, et sinne rahvas vähegi inimese moodi oleks elanud, kuni Taani selts «Odin» avas siin alalise kaupluse ja hakkas organiseerima püüki mõrdade ja traalnootade abil. Siin oli vana kirikulogu, mis ühe tormi ajal viimaks kokku varises — ja hea oligi, tahaksin ma peaaegu ütelda, sest muidu ei oleks meil võib-olla veel praegugi uut. Kooliga oli niisugune häda, et keegi ei oska seda enesele ette kujutada. Ja ka arstiabi rahvas ei saanud, nagu tänapäeval. Mingit ühendust pealinna ega teiste kohtadega, ei postkontorit — aga ega tol ajal kirjade kirjutamisega nii palju tegeldud nagu tänapäeval; telefoni- ja telegraafiühendusest ma ei räägigi. Mitte ühtki korralikku puumaja, enne kui õnnis faktor Jensen enesele ehitas. Ühel ja teisel oli lehm, ja kuigi lambaid peeti umbes niisama palju nagu nüüd, läks

kogu liha sügisel riidehilpude eest taanlastele. Liha nähti laual ainult jõulu ajal, ja sedagi ainult kõige jõukamate juures, rukkileiba peeti maiustuseks ja suhkrut nähti ainult pühapäeval ja pidulike sündmuste puhul. Ma teadsin siin Öseyris tol ajal üht kalurionni, kus oli üheksa last, iga vahet üks aasta, ja kõigi peale kokku anti jõulu ja lihavõtte ajal kohvi juurde üks tükk suhkrut; võib siis juba arvata, kui kaua igaüks neist seda suus võis hoida, sest sellest pidi jätkuma ju neile kõigile. Kuidas teie arvates neid inimesi tuleks nimetada, kes tänapäeval alati vaesuse üle kaebavad? Üksainus juurviljaaed oli tol ajal siin kalurikülas, nimelt Sveinn Pálssoni kadunud isal Pálil, aga see-eest peeti teda ka suurnikuks. Küünlatulega pidi otsima inimest, kelle kohta võis ütelda, et ta palveraamatust veerida, saati siis veel oma nime paberile kritseldada oskab. Ma arvan, et te nüüd mõistate, kuidas tol ajal siin Öseyris lood olid, nii majandusliku olukorra suhtes kui ka igasuguse hariduse poolest.»

Siin tegi kõneleja lühikese pausi ja kammis oma vurre palju hoolikamalt kui varem, ajas enese rohkem sirgu, pani käed paar korda risti ja võttis jälle koost, kuni nad mugava asendi olid leidnud, auditoorium aga jälgis tähelepanelikult iga tema liigutust, sest ükski inimene ei olnud sõnas ega teos kõige vägevamale jumalale nii lähedal kui Jóhann Bogesen. Seejärel ta jätkas:

«Lugu on nüüd nõnda, et kuhu saatus kellegi on seadnud, sinna peab ta ka püsima jääma, igaüks oma väikeste võimete kohaselt. Niisugune on minu arusaamine. Noh, selle «Odini» seltsiga läks nii, nagu minema pidi; temast oli kasu, niikaua kui tal elu sees oli. Alguses olin ma nende juures poesell, mida tol ajal väga peeneks ametiks peeti, hiljem, kui kadunud Jensen suri, sain ma faktoriks. Ma ei hakka pikalt ja laialt seletama: need seltsid olid Kopenhaagenis suurte lootustega asutatud, läksid aga Islandis häbiga hingusele. Ja siis hakkasin ma omal käel peale. Polnud viga, läks üsna hästi, nagu te teate. Ma ise olen küll alati kaelani võlgades sipelnud, nagu vanakuri õeluse küüsis, aga siiski ma loodan, et kui mind enam ei ole, võivad ometi need, kes maha jäävad, näidata jälgedele — olgugi nad väikesed —, mis kinnitavad, et ma siin olen olnud. Ma ei taha au edusammude eest, mis kõigi nende aastate jooksul aset on leidnud, oma arvele kirjutada. See au kuulub teile. Teie olete oma tubliduse, südi-

duse ja majandusliku meelega selle aleviku üles ehitanud ja teinud ta üheks kõige eeskujulikumaks asulaks selles Islandi veerandikus; mina olen ainult teie tööriist olnud. Olgu nüüd sellega kuidas on, aga nüüd on suuremal osal kalurionnidest siin Öseyris laudpõrandad ja vähemalt üks või kaks puuseina; mõnel teist on ilus väikemaja ja koguni kapsaaed. Siin on tööd aasta läbi ja kõigil küllaldaselt süüa ja kütust, nii et harva võib leida siin maal mõnda mereäärset asulat, kus rahvas nii elurõõmus ja nii hästi söönud oleks, hoopis rääkimata välismaa suurlinnadest, kus paljud inimesed magavad nagu koerad lageda taeva all. New Yorgis Ameerika Ühendriikides näiteks võttis külm möödunud aastal üheainsa öö jooksul kaheksakümmend inimest ära, nagu ma ühest taani ajalehest lugesin. Suuremal osal on siin liha laual, vähemalt kord nädalas, hoopis rääkimata leivast, nagu rukkileivast ja laevakuivikutest, mida ma suurtes tünnides saan välismaalt, samuti ka biskviidist, mida mõned kutsuvad siin «viskekiviks», aga ma võin teile ütelda — ja see on tõsi —, et niisugust biskviiti peetakse Prantsusmaal maiustuseks. Samuti me teeme häid küpsiseid, nagu näiteks seakõrvu ja keeksi, mida siin varem ei tuntud. Ja edasi võin ma teile ütelda, et siin Öseyris Axlarfjordi ääres süüakse rahvaarvuga võrreldes rohkem suhkrut kui Saksamaal, Prantsusmaal ja Hispaanias kokku, nagu raamatupidaja statistika järgi välja on rehkendanud. Teistest edusammudest võime nimetada laevaühendust, mis on juba nii kaugele arenenud, et laevad peatuvad siin regulaarselt kord kuus ja suvel koguni kaks korda kuus, nii et me võime sõita igale poole, kuhu tahame, ja peaaegu igal ajal, millal tahame, ja võime sõita ka välismaale, kui see meile meeldib. Samuti on meile telefon ja telegraaf sisse seatud, mis väga palju raha maksma läks, ja nüüd me võime rääkida oma sõprade ja sugulastega üle kogu maa, ükskõik kus nad ka ei viibi, ja saata telegramme üle kogu maailma, Hiinasse idas, Egiptusesse lõunas ja Ameerikasse läänes, kas või iga päev, kui tahame. Meil on ka uhke kirik, kus me oma hinge eest võime hoolitseda, ja kui õnn meile järgmisel püügihooajal naeratab, vahest on meil siis võimalik sinna ka ahju soetada, et me saaksime Pääste-armeega sammu pidada, kes oma koosolekusaali ahju olevat lasknud teha. Ei tohi unustada ka seda, et meil on suurepärase arst, kes on tõeline kunstnik omal alal, nagu

me kuulsime tema huvitavast teaduslikust loengust, mille ta võttis vaevaks meile siin täna õhtul pidada. Kui tema meid siin kohapeal terveks ei ravi, siis ei ole mingit mõtet selle peale raha raisata, et Reikjavikki arstiabi otsima sõita, — siis me oleme surmalapsed, uskuge mind. Peale selle on meil veel kool, kus meie lapsed saavad õpetust loendamatu hulga teaduste alal, pealegi veel niisama hästi nagu kõige paremates koolides Taanis, nii et nüüd võivad isegi kõige vaesemad lapsed omandada teadmisi võõraste maade, taevakehade liikumise ja mitmesuguste taimede kasvamise, nimisõnade, omadussõnade ja palju muu üle, millest minu nooruse ajal isegi kõige jõukamate vanemate lapsed siin maal ei võinud unistadagi. Ja kõigepealt tuleb selle eest tänada meie koolmeistrit, kelle peale me kõik võime uhked olla, sest ta on suur luuletaja ja Reikjaviki lehtedes tihtilugu oma luuletusi avaldanud, ja ma olen haisu ninna saanud, et ei tule enam kaua oodata, kui tema sulest ilmub trükis terve luuletuskogu. Kolmekümne aasta eest oleks midagi selletaolist siin Öseyris Axlarfjordi ääres täiesti fantastiliseks peetud.»

Kui kaupmees Jóhann Bogesen siinamaale oli jõudnud, pidi ta hoolikalt oma vurre kammima, sest mida võis selle täiusliku asula nii põhjalikule kirjeldusele öieti veel lisada? Alles siis, kui ta oma kätele õige asendi oli leidnud, usaldas ta jätkata:

«Noh, kõigist nendest edusammudest hoolimata me teame, et maailmas on jõude, mille vastu ei saa ühegi inimese käsi, nagu näiteks see suur torm möödunud sügisel, mis merel palju kahju tegi. Issanda käe ees oleme meie, viletsad inimolendid, täiesti kaitsetud.

Aja jooksul on kujunenud nõnda, et minu positsioon siin alevikus on mind suuremal või vähemal määral kogu siinse rahva eluga kontakti seadnud, ja võib ütelda, et minu ja teie heaolu on omavahel teataval määral paratamatult seotud. Kui minusugune vana mees on aastakümnete viisi tegelnud sellega, mis kellelgi on saada ja mis ta välja võtab, siis kujuneb viimaks nii, et ta ei saa inimeste peale vaadata teisiti kui oma armsate laste peale ja elab igaühega kaasa, kõigepealt aga nendega, kes saatuse poolt raskete katsumuste osaliseks on saanud.

Me kõik teame, mis eesmärk on meie tänasel koosviibimisel; me oleme siia kokku tulnud, et sel otstarbel mälestada oma lahkunud vendi, et nende leinavatele omastele

mingit käegakatsutavat abi anda. Nagu te teate, olevat ma nimeliselt meie aleviku väikese kaupluse omanik, samuti kuuluvat minule niinimetatud kalapaadid, mida ma aga parema meelega tahaksin nimetada küll viletsateks künadeks. Kuid mu omandiõigus on, nagu te teate, ainult tühi sõnakõlks. Teie olete need, kes sellel ettevõttel elu sees hoiavad, ja mina olen ainult teie teenistuses. Need olete teie, kes rikkusi kokku kannavad, ükskõik kas te olete osakasu või kindla palga peal, mina aga pean kandma vastutust kõigi kahjude eest, nii Reikjaviki pankade kui ka välismaa kalafirmade ees. See tähendab, et teie tulud on minu juures arvel, ja ma ütlen teile päris tõega, et teil ei ole midagi riskeerida — kogu riisiko ja vastutus lasub minul, kelle tulud on kõigi teie eest Reikjaviki pankades arvel, ja kui meil siin midagi viltu peaks minema, nõutakse see sisse minult, aga mitte teilt. Te kurdate vahel, et teil harva raha käes on, aga mis on minul käes peale vastutuse ja riisiko? See, mida teie minu omaks kutsute, on kõik lihtsalt pankades arvel, suured arvud, mida vaheldumisi edasi-tagasi nihutatakse, täpselt niisama, nagu teie väikesi arve meie kaupluse raamatutes edasi-tagasi nihutatakse. Kus pangad arvel on, seda ma ei tea; võib-olla kusagil Inglismaal, ja kus Inglismaa pangad arvel on, tean ma veel vähem; võib-olla kusagil Ameerikas. Sest kogu elu on arvel ja lõppude lõpuks me ei teagi, kelle käes öieti kapital on. Me ainult nihutame edasi-tagasi oma arve ja elame selles usus, et ka kapital on kusagil. Aga võib-olla ei ole teda kuskilgi.

Ja kui ma nüüd ütlen, et ma iga lapsukese saatusest siin alevikus osa võtan — ja ma jagan igaühega tema rõõmu ja kurbust, nagu oleks ta mu oma laps —, siis tahaksin ühtlasi, et see mitte tühjaks sõnakõlksuks ei jääks, ja seepärast ma kavatsen teie loal, nagu teie teener, kes tegeleb teie arvudega, lasta kauplusel neile leinavatele perekondadele nende vajadusteks kaupa välja anda, igale perekonnale saja krooni eest. Ärme nüüd sellest enam räägime. Peaasi, mida ma siin täna õhtul kõigile selgeks tahtsin teha, oli see, et kaupluse kohta Öseyris Axlarfjordi ääres kunagi ei öeldaks, et ta oleks leskedele ja vaeslastele suletud olnud, niikaua kui teda nii-öelda Jóhann Bogeseni nimel peetakse.»

Kui kõneleja oli lõpetanud, aplodeeriti talle rikkalikult ja enamik arvas nagu üks mees, et nii suurejoonelist ning

heldekäelist kingitust ei ole Axlarfjordi ääres veel kunagi tehtud; isegi kõige vanemad inimesed ei mäletanud midagi säärast. Teati oma kogemuste järgi, et vana on kõige heldema käega just siis, kui ta kõige rohkem hädaldab.

Siis algas tants; lõõtspillilood oma ülemeeliku ning valatu rütmiga täitsid selle soolase hoone kummalise joovastuse ja selle õndsas elevusega, mida ainuüksi muusika on võimeline tekitama, kuna raske igapäevase eluvõitluse, rukkileiva ja keedetud kala heiaastused uppusid polka, galopi, valsi ja masurka kaasakiskuvasse takti. Kui meeldiv oli kogu alevirahvast paremates riietes näha ja vaadata sära tüdrukute silmis, kui nad juba kuumaks hakkasid minema! Ja kui uljasteks võisid muutuda meeste näod! Nende muidu karedad hääled olid muutunud korraga puhtaks ning kõlavaks ja õndsas tantsujoovastuses, mis kõike unustama pani, paistis nende silmist unistav ekstaas. Kui väga Salka Valka kadestas kõiki, nii tähtsusetuna ning märkamatuks seistes ukse juures karja häbelike ja peenesääreliste tüdrukute seas, vanad püksid jalas, mis talle kentsaka välimuse andsid, sest nad olid puusade ümber liiga pingul.

Äkki tuli ärijuhi pojaga tantsides nähtavale taani riietuses kaupmehetütar — kõik olid ühel nõul, et nad tantsivad väga imelikult. Nad tõuklesid, lükkasid teisi ümber ja neil endilgi oli ilmselt raske jalul püsida. Issand jumal, kui jõhkralt ning hoolimatult võis kaupmehe tütar naerda; see meenutas joobnud meremehe naeru, aga sellest hoolimata oli ta ilusamate hammaste ja valgema jumega ning nägusam kui ükski teine tüdruk, keda Salka Valka oli näinud, — alevitüdrukutega võrreldes otsekui mingist teisest maailmast pärit olend. Kui ainult seda rumalat, jõledat naeru poleks olnud! Kui ta naeris, vajus tal pea lõdvalt ühele õlale ja ta ei saanud seda enam õigesse kohta tagasi; tema silmad olid kinni, näojooned tuimad, nagu oleks talle kõik ükspuha, ja ta kihistas aina naerda; muidugi oli ta purjus, nad mõlemad olid purjus, ja mõned vanemad naised, kes soolakala virna juures seisisid ja kohvi keetsid, vaatasid neid kurva näoga, kuid Salka Valka rinnas äratas selle nägemine patuse rahunemise. Hiljem tekkis sel ööl ärijuhi poja ja ühe noore kaluri vahel kaupmehe tütre pärast kaklus, sest viimane nimetas ärijuhi poega kaabakaks ja viletsaks kehikardiks ning ütles, et see ei armastagi kaupmehe tütar, kuna ta ise olevat

üldrikkut armastanud kogu eluaeg, see olnud juba siis tema pruut, kui nad alles lapsed olid, ja ta suudelnud teda esimese mehena. Ta ütles, et elab ja sureb kaupmehe tütrele. Sellepärast hakkasid nad ülevoolavate tunnete mõjul teineteist peksma, esmalt saalis; naised ja kõik, kes osa ei võtnud, põgenesid pinkidele, kuna teised püüdsid mõlemaid rivaale ukse poole tõrjuda, mis läbi lööming laienes, sest nüüd hakkasid needki üksteisele hoope jagama, ja kandus õue ning kujunes üldiseks rüülemiseks ja kõrvakiilude andmiseks; üks ja teine kukkus soolveeloku või kalarapete hunnikusse, kuna preili viis ärijuhi poja oma koju, et teda seal kasida. Tants oli katkenud ja kõik kogunesid kaklejate ümber; naised värisesid kogu kehast ja palusid jumalat. Vähehaaval võitlus rauges — ärijuhi poeg oli kaupmehe tütre seltsis ära läinud ja ei teatud, mis pärast nüüd veel tapeldakse; näis, et kõik see oli täiesti mõttetu olnud. Keegi ütles siis, et kaupmehe tütar on libu. Naisselts võttis noore kaluri oma hoolde; see oli üleni määrdunud nagu virtsa sees vedelnud lehm, riided lõhki rebitud, nagu verine, ja nuttis vihast; pori ja soolalõga pühiti tema pühapäevariietelt ära ja talle anti tasuta kohvi. Keegi naisseltsist kutsus ka Salka Valka ja pakkus talle tasuta kohvi, sellepärast et ta oli oma venna kaotanud. Seal lähedal istus purjus mees ja luges pominat luuletusi. Mitmed õhkasid sügavalt, et küll on see inimene elu kurb, Salka aga vaikis. Joomar püüdis talle otsa vaadata, kuid tema purjus silmad ei tabanud märki. Ta ümises:

Issand naeris südamest:
surm ta aias peksis
rohimise kõblakest,
ise rõõmust keksis.

Teised ei teinud katsetki Salka Valka poole vaadata ja keegi ei tundnud huvi, kas ta tantsida oskab. Ta silmitses tantsivaid paare, aga see ei pakkunud talle mingit mõnu. Lõõtspill tundus talle igavana ja ta ei saanud aru, mis tahtmine on täiskasvanud inimestel niimoodi karelda. Ta tänas kohvi eest ja ütles, et läheb koju.

«Jah, see on õige, mine koju magama! Kes sihukest hilpharakat vaadata tahab, kel pealegi on veel püksid jalas,» hüüti ukse juurest poiste salgast niisuguse kareda ning ebamääraselt kõlava häälega, mis on omane noorukitele, kel on häälemurre. Ta vaatas tagasi ja nägi kaupmehe poja tütarlapselikult ilusal näol häbematut irvitust.

«Pea suu, narakas!» hüüdis ta vastu.

«Kas sa mäletad, kuidas meie teenijal sul klosetis täisid lasti otsida? Poisid, kas võtame ta kinni ja otsime tal täisid?»

Poisid naersid kogu hingest ja olid selleks kohe valmis. Üks neist tähendas, et vahest saab siis sedagi teada, kas ta on isane või emane. Sellele järgnes mitmesuguseid märkusi, üks teravmeelsem kui teine.

Salka Valka kaalutles, kas mitte ümber pöörduda ja neile tooreid sõnu hüüda, aga siis meenus talle tema väike surnud vennake. Peale selle võrsus tema rinnas väike lilleke, mida seal paari aasta eest ei olnud. Oma vihale voli andmine ei pakkunud talle enam rahuldust, kui ta ärritatud oli, vaid ta läks lihtsalt minema.

Tema ema magamistoas, kus oli väikese poisi surnukeha, põles tattnina. Ta liikus kikiparvul, sest surma vastu, mis nüüd siia majja oli asunud, tundis ta suurt aukartust. Kell käis viie peal. Ta istus oma süngi servale, peitis näo käte vahele ja mõtles, kui suure rõõmuga ta seda tantsuõhtut oli oodanud. Vähehaaval vaibus tema südame kloppimine. Ja siis arvas ta äkki kusagilt majast häält kuulvat. Esmalt näis talle, et mõned inimesed ajavad juttu, ühtsoodu, monotonselt, peaaegu mingit vahet pidamata. Siis tundus talle, et keegi loeb raamatut, ühtki pausi tegemata. Aga kui ta hoolikamalt kuulatas, paistis talle, et see ei ole mitte lugemine, vaid midagi laulmisetaolist — kogu aeg ühel ja samal toonil, suhteliselt õige väikeste tõusude ja langustega, nagu poolavatud uksest puhuva tuule vihin. Tal turgatas koguni mõte, et tema väike vennake on kusagil igavikus nutma hakanud ja täiesti uuel viisil. Mis see võis olla?

See jorutamine kõlas tüdrukul kogu aeg kõrvus ega tahtnud lõppeda, olles selle ööga otsekui kokku kasvanud. Viimaks võttis ta kingad jalast ja hiilis trepist alla. Ja eks olnudki — jorutamine tuli köögi kõrvalt magamispugeri-kust. Nüüd kuulis ta selgesti, et see oli inimese hääl, mis öövaikuses lakkamatult aina laulis ja laulis mingit viisi, mis ei olnudki viis, sest sel ei olnud ei algust, lõppu ega sisu ja kõik selle toonid olid võltsid. Tüdruk pani kõrva vastu ust ja kuulatas. Viimaks võttis ta südame rindu, lükkas ukse paokile ja piilus sisse. Lamp põles õige tühmilt, umbes nagu tol õnnelikul ööl kolme aasta eest. Ent selles tühmis valguses avanes tüdruku sil-

madele kummaline vaatepilt. Süngiserval istus palja rinnaga naine, juuksed sassis, kummargil üle valgetesse mähkmetesse mähitud kompsu, ja õõtsutas end nuttes ning jorutades ägedalt edasi-tagasi. Sõnu ega viisi ta ei osanud. Samuti oli väga kahtlane, kas ta midagi nägi või kuulis, sest ta ei märganudki, et Salka Valka ukse avas ja sisse vaatas, vaid õõtsutas end ikka endiselt nuttes ja jorutades edasi-tagasi. Tüdruk oli nii kohkunud, et talle näis, nagu tarduks tal veri soontes.

Ta polnud kunagi varem seda naist näinud. Ta ei näinud teda ka enam kunagi hiljem. Ta sulges ruttu ukse ja katsus et kadus, tänades õnne, et tundmatu polnud teda märganud. Kuid mälestus tollest kummalisest naisest jälgis teda sellest peale eluaeg.

Alles siis, kui matused olid seljataga, võis Merekoja Sigurlina tõsiselt pulmade peale mõtlema hakata. Lambatara Juki andis selgelt mõista, et ta ei näe põhjust, miks peab kevadeni ootama, kuna ometi magamiskott võib igal ajal valmis saada. Pärast matuseid istus ta ilmast ilma Merekoja köögis, nuuskas tubakat, pani siis käed tubakatoosi ümber ja kallutas end istmel ettepoole, küünarnukid põlvedele toetatud. Ta vahtis loiult tühjusesse ja ajas aeglaselt ning rahulikult hirmus tarka juttu. Ta rääkis ilmastikust üldse ja eriti sellest, missugust ilma on oodata, kusjuures tema sõnastus oli varjundirikkam ja teaduslikum kui ühelgi Reikjaviki ilmamateatel; ta näis meteoroloogial alal täielik spetsialist olevat. Nagu mõni selgeltnägi teadis ta, missugune ilm on isegi niisugustes kohtades, mis asusid sealt kaugel, ennustas ilma muistsete laulude ja vanasõnade järgi, tegi järeldusi kiriklikest pühadest, noorkuust, pööripäevadest ja merehoovustest, kiudpilvedest, päikese ja kuu taradest, huntidest ja ojade veest. Hobused olid eile perud, kui ta nende alt puhastas, uted pusklesid veeküna ääres — kõigil oli ilma kohta tähendus, ja mitte vähem kui muul ka tema ema lendval: oli tuntud lugu, et see ei petnud kunagi; kui see neetud valu oli ema parema rangluu alla jõudnud, pidi tingimata ilmamuutus tulema ja tuul mere poolt puhuma hakkama. Seljavalu jälle ennustas külma ja vaikset ilma, eriti veel

kui valu tal öösel vasakusse puusa lõi. Keegi seal orus oli unes villa näinud — see tähendas lund; teine oli unes näinud heinu — see tähendas külma, tõenäoliselt järgmise noorkuu ajal. Ise oli ta unes näinud sinist naishiidu, kes tuli otse Axlartindurist välja, poolest reiest saadik paljas ja nidad verised; oleks tõesti imelik, kui see ei ennusta kalastamiseks ebasoodsat ilma — alasti naised tähendavad kehva kalasaaki, veri mingit õnnetust; ega ole veel kindel, milliseks see püügihooaeg kujuneb, kuigi ta oli sügisel hästi alanud. Oige suurel määral huvitas teda loomade innaaeg üldse ja eriti tema enese loomade jooksupäev — olenes ju palju sellest, et kõik poegiksid õigel ajal. Ennekuulmatult rumal lugu, et Jõesuu Eirikuri Kirjak hakanud möödunud nädalal otsima, ometi aga oli kõigil teada, et ta oli juba sügisest peale tiine, kuigi paljud olid imestanud, kui kõhn ta on; kuna ta Eirikurile selle vingerpussi mängis, polevat viimane muud väljapääsu näinud kui tal kõri maha tõmmata, sest tal oli juba ennegi kaks lehma, kes sügisel pidid poegima, ja nii vähese heinasaagi tõttu polnud mõtet veel kolmandatki vasikat saada. Jukil enesel oli kaks utte otsima hakanud — «kuradi litad!» oleks ta peaaegu öelnud —, olid keset jõulupühi innale läinud ja praosti kohioinaste raiskadega kokku sattunud, kes ülal Mäekurus ringi kolasid. Seejärel kaldus jutt lammaste kärntõvele.

Siis juhtus ühel pealelõunal natuke aega pärast kolmekuningapäeva, kui Salka Valka koolist koju tuli, järgmine lugu. Ilm oli röske ning külm, sadas lumelörtsi ja oli hakanud hämarduma. Kui tüdruk tuulekotta astus, nägi ta paotatud ukse vahelt köögist tulevat valgusriba ja tundis läbi ukseprao aromaatsset kohvilõhna. Köögis istus pliidi juures kastil keegi mees, suitsetas rahulikult piipu ja rääkis vana Steinunniga. Tal oli sinine ševiotülikond, uued pruunid saapad, krae kaelas ja kikilips ees, mis oli veidi viltu. Kähku vaatas tüdruk läbi kohviauru külalise nägu; see oli vasekarva ning tahumata, väga tugeva lõua ja otsekui meisliga raiutud joontega; suu paksude huultega, kuid korrapärane, karedad juuksed, mis olid igale poole turris, ja silmad, mis hõõgusid nagu söed. Veri voolas tüdrukul südamesse kokku, ta läks näost valgeks ja tal oli tunne, nagu jääks tal hing kinni, kõik mattus tema silmade ees uttu, ja nõnda seisis ta seal keset põrandat nagu raidkuju ega suutnud end liigutada. Mees vaatas tüdru-

kult esmalt pisut küüniliselt otsa, naeratas siis, piip tugevate korrapäraste hammaste vahel, tõusis natuke kohmakalt püsti ja ulatas tema poole oma karvase kämbla. Mil-line hüglane!

«Tere, armas Salvör,» ütles ta tasakesi ning tumeda häälega, kuid nii malbelt ja heastidamlikult, et Salka Valkal oli raske uskuda, et see on Steinthór. Kuid tüdruk ei liigutanud oimugi ega paistnud mõtlevatki tema tervitust vastu võtta.

«Kas sa Steinikest enam ära ei tunnegi?» küsis vana-mutt. «Ta on meie juurde tagasi tulnud, see armas poiss. Ta on nii palju kannatanud, kui ta, vaene poiss, kõik need aastad mööda maailma ringi hulkus. Aga mis möödas, see möödas, ja nüüd me peame katsuma tema vastu head olla.»

«Ma lähen ära, kui ta siia majja jääb,» ütles tüdruk metsikult, ilma et oleks suutnud oma hääle üle pisutki valitseda. «Ta on kuradi lurjus, kes mu ema elu on hävitanud, — meie mõlema elu.»

«Nonoh, armas Salka. Jumal hoidku meid sedasi rääkimast. Kui keegi meile vintis peaga kurja on teinud, siis me ei tohi seda meeles pidada, kõige vähem küll siis, kui ta paljude aastate järel täiesti ontliku, hoopis teise, mõistliku mehena meie juurde tagasi tuleb ja ka joomise maha on jätnud. Sihuke jutt ei ole kristlik, mu armas Salka, ja ma olen kindel, et midagi säärast ei või meie kooliraamatutes seista.»

«Armas Salka, ma olen korteris Päästearmees,» toonitas mees peaaegu alandlikult, kuid ei pööranud tüdruku näolt oma põlevaid silmi. «Ka on õige, mis Steinunn ütleb: ma olen joomise maha jätnud.»

Ent tüdruk oli jahmatusest kiiresti toibunud ja tema veri jälle rahulikult voolama hakanud. Sellest hoolimata kees temas õiglane ning loomulik viha.

«Mul on täiesti ükskõik, kus sa korteris oled,» muristas ta oma kareda, jämeda mehehäälega ja lõi jalaga vastu maad. «Sul ei ole siit midagi otsida. Kasi siit minema, kasi minema siit fjordi äärest, minema siit maalt! Võib-olla tuleb aeg, kus ma laps enam ei ole, ja siis sa tead, kellega sul on tegemist. Sa loodad vist, et olen sind unustanud. Ei, ma ei unusta iialgi, et sina olid see, kes hävitas kõik, mis mu hinges oli head, puhast ja ilusat, ronides nagu jõe lõbras mamma ja minu voodisse, kui me puruvaestena

siia tulime. Ema oli ainus, kes mul oli, aga sina võtsid ta minult, hukutasid ta ja tegid samasuguseks elajaks nagu sa ise, ja hiljem tahtsid sa sedasama teha ka minuga, kes ma olin alles alla kaheteistkümnendaastane laps, ja ma ei ole sellest veel toibunud ega toibu iialgi, niikaua kui elan. Sellest ajast peale on see vastikustunne jälitanud mind unes ja ilmsi, ja kui ma öösiti kuradit unes näen, siis oled see sina, sina, sina — sina oled kurat ise ja iialgi, iialgi ei näe ma ühtki rõõmsat päeva, enne kui ma teada saan, et sa oled surnud.»

Siis lükati üks paokile ja sealt kostis hääl, mis ütles nõnda:

«Salvör Valgerdur, kui sa ennast mu lihaseks lapseks pead, siis nõuan ma sinult, et sa ennast valitseksid, nagu ristiinimesele on kohane, või silmapilk vait jääksid. Sa tead isegi, et mul ei ole Steinhóriga enam midagi tegemist, ei nüüd ega edaspidi, ja ma ei mõista, mis ta sulle korda läheb, et sa ennast nagu metslane üleval pead. Nii palju kui ma tean, hoolitsesin ma tema lapse eest, kuni sellel veel hing sees oli, ja pärast seda olen ma korralikult surnuaial käinud nagu inimene, kelle südametunnistus on jumala ees puhas, sest ta on oma ärateenitud palga kätte saanud. Ma ei tea, mis sa sellega mõtled, armas Salvör, kui sa räägid, et sa Steinhóri surma ootad, aga seda ma tean, et minule on ta surnud; see on nii tõsi, nagu jumal elab taevas, ja keegi peale Jeesuse ei tea, mis ma olen kannatanud...»

See lõppes suure hädaldamise ja ahastamise, nutu ja hammaste kiristamisega.

«Jah, ma ei tea, mis sellest kõigest küll saab,» õhkas vana Steinunn teisel pool pliidi juures seistes, käed kõhul risti. «Teadagi on Sigurlinal vaesekeesel raske olnud, ja tõsi on, et jumal üksi teab, kuidas see kõik oli, ja ise olen ma surma läbi neli last kaotanud. Ma ei taha ütelda, et nende käsi, kes mu lastest veel elus on, just paremini käib, aga mingit erilist häda ei ole neil siiski olnud. Aga selles on tal õigus, et ilus see sinust, kulla Steini, küll ei olnud, et sa meie juurest plehku panid, kui meiega säärased lood olid, pealegi veel sõnagi lausumata ja jumalaga jätmata. Sest kui ma ütlen sulle täpselt nii, nagu ma mõtlen, siis ei ole Liinake just see kõige halvem, keda naiseks võib saada, ja sa oleksid ta siis aastate eest kohe ära pidanud võtma, nagu meie vana hea praost tahtis, siis ei oleks kel-

legi teiste peale midagi kaevata. Nüüd, kui väike poisu igavest und magab, ja mitte vähem ka sellest ajast peale, kui Lambatara Juki möödunud suvel siia õuenurka ilmus, on olukord hoopis teine. Ega ma va Juki kohta midagi halba ütelda taha — ta on ontlik mees ja nad kõik igas suhtes korralikud inimesed, aga sellegi poolest ei ole mul ükskõik, kuhu Liina enesele pesa leiab, sest ta on mõistlik inimene ja seda väärt, et ta Steinhóri-taolise tubli mehe saab, olgugi et tal maist vara kuigi palju ei ole. Ja ma olen sinu kohta, armas Steini, alati ette kuulutanud, et ükskord jätad sa joomise maha, sest nagu ma ikka olen ütelnud, joomise mahajätmine on igasuguse heaolu ja tõeliselt ausa elu algus. Inimene ja viin on kaks ise asja, ja ühtki inimest ei tohi selle pärast hukka mõista, mis viin teeb. Ka sina pead seda meeles pidama, armas Salka. Viin teeb kõike kurja, aga inimese süda on hea.»

Külaline ei lausunud sõnagi, ei süüdistanud ega vabandanud, vaid ruupsis rahulikult oma kohvi, laskis tassi uuesti täita, tänas siis kõige eest ja jättis jumalaga. Ta ulatas ka Salkale käe, kuid tüdruk ei võtnud seda vastu.

Pärast poisi muldasängitamist olid ema ja tütar jälle ühes voodis magama hakanud, sest Sigurlina meelest oli kõik nii tühi, kui läheduses hingamist kuulda ei olnud. Nad võtsid harilikult vaikides riidest lahti, pöörasid sängis seljad vastamisi, tütar näoga seina poole, ema väljapoole, ja kiskusid teineteisel unes vaiba sageli pealt ära, kui öösel külm hakkas. Niisama täna õhtul — nad riietusid lahti, ilma et oleksid teineteise poole vaadanudki. Beejärel kustutasid nad tule. Ja kui nad natuke aega olid lamanud, siis märkas tüdruk, et ema püüab oma ohkamist vaiba all varjata. Ka tüdrukul endal ei tulnud uni, sest ta oli veel nii ärritatud, kuid ta ei tahtnud mingi hinna eest, et ema saaks teada, et ta on ärkvel. Nõnda venis öö minut minuti järel avara talvise taeva all; kummalgi polnud tahtmist teisel märgata lasta, et ta on ärkvel; mõlemad tegid, nagu magaksid nad, kuid sellegi poolest teadis kumbki, et teine on ärkvel ja ainult teeskleb, et magab. Vastu hommikut uinus Salka viimaks magama ja nägi painavat und inetutest ja ilusatest lindudest, kes õhus kummalise kisaga kisklesid. Ta ärkas alles veidi enne kella üheksat — et kell nii palju on, järeldas ta sellest, et ema pesi köögis väikesi kanne, valmistudes neisse kundede jaoks piima valama; seda tööd tegi ema tavaliselt kohvi-

keetmisega ühel ajal. Akna taga oli veel pime. Nende pu-
geriku uks ei käinud päris kinni, mistõttu iga hää oli
köögist kuulda. Nüüd kostis tuulekojast kolistamist ja
majaukse lingi kallal kobamist, siis avati köögiuks ja keegi
ütles «tere hommikust». Sigurlina ei kõssanudki vastuseks.

«Oled sa üksinda üleval?» küsis Steinhóri tume bassi-
hää, jättes mulje, nagu poleks tal midagi meeles, nagu ei
oleks nende vahel midagi juhtunudki, nagu oleks ta kõige
rohkem ainult ühe öö ära olnud ja tuleks nüüd kainena
koju. Kuid Sigurlina ei vastanud sõnagi ja jätkas oma ta-
litusi.

«Ma küsisin, kas sa oled üksinda üleval,» kordas Stein-
thór valjemini.

«Mis sa karjud?» küsis naine. «Parem, kui sa selle jä-
taksid!»

«Ma tulin ainult kuulama, kas kohv on valmis,» lausus
mees päris igapäevaselt. «Ma mõtlen siia kasti peale is-
tuda, kui ta kannab.»

«Mis see minule korda läheb, kuhu sa istud? Mina ei
ole siin peremees.»

«Ei, sedasi ma ei mõtelnud. Miski ei lähe kellelegi
korda.»

«Vähemalt sina ei lähe mulle tõesti korda,» ütles naine.
«Su lapsegi matsin ma ju ilma sinu abita maha. Ma ei
saa ainult aru, mis sa siit otsid.»

Steinhór vastas nagu mees, kes endamisi mõnda vana
laulu ümiseb:

«Inimene kipub sinna alati tagasi, kust ta pärit on. Ini-
mesel on midagi veres, mis teda kodukoha külge köidab.
Ma loodan, et ma kord siin Illuga skääride juures püügi-
kohal ära upun, kui idatuul on, sest siis uhutakse mind
siia randa jälle tagasi.»

«Sa laulad nüüd hoopis teist laulu kui aastate eest, mil
sa hooplesid, et nii maa kui meri on sinu omad, ja püü-
sid teisi uskuma panna, et sa oled kõikvõimas.»

«Sigurlina, võin ma sinuga täiesti avameelselt rääkida?
Üht asja ei suuda ma eluilmas kannatada, nimelt seda,
et keegi teine kui ma ise mind ahelasse paneb. Ma lähen ja
tulen, nagu mulle meeldib. Võib ju küll olla, et kõik mu
minemised ja tulemised, nii kodunt ära kui ka koju tagasi,
on ainult põgenemine ühtede ahelate juurest teiste juurde.
Kui ma esimest korda laia maailma sõitsin, siis oli mul ees-
märgiks palju raha teenida ja kuulsust võita, et võiksin nii-

sama rikkaks saada nagu Jóhann Bogesen ja selle aleviku
üle valitseda. Siinne elu rõhus mind nagu luupainaja, ja
ma tahtsin teda selleks eneselt maha raputada, et saaksin
teda hiljem enese alla murda. Aga siis sain ma tunda, mis
täheb elada puruvaese välismaalasena ja haavades,
mis mõrtsukad on löönud, võõras linnas maas lamada,
ilma et sa isegi keelt oskaksid. Ma sain tunda, mis tähe-
nab all laeva põhjas koos neegrite ja kurjategijatega sütt
kühveldada ja ülemuste käest selle eest peapesu saada, et
ma sõandasin laevakoera koonu silitada. Mis seal siis imes-
tada, et maa, meri ja taevad olid mu meelest minu oma, kui
ma oma kodukohta jälle tagasi tulin?»

«Sul ei ole kunagi südant olnud, Steinhór. Kõige pare-
mini näeb seda sellest, et sa julgesid mu silma alla
tulla — pärast kõike seda, mis sa lasksid mul sellest ajast
peale kannatada, kui ma sind esimest korda nägin, kuni
hiljuti su lapse haud kinni aeti.»

«Liina, ma sain alles eile teada, et ta on surnud. Selleks
ma tagasi tulingi, et teda näha.»

«Kui sa viimastel nädalatel enne surma tema nägu olek-
sid näinud, vahest oleksid sa siis natuke mõistnud, mis ma
sinu pärast olen pidanud kannatama.»

«Mul on tema jaoks siin pakis, näe, väike kingitus kaa-
sas. Ma võtan kohe paberist välja. Poiss seisis mul alati
meeles, kui ma teada sain, et ta olemas on.»

«Sind ei ole minu jaoks olemas, ma vihkan sind ja palun
jumalat, et ma sind kunagi poleks näinud.»

«Kaupmehe Stina küsis mu käest kohe, kus ma olin ja
kuidas mu käsi käis.»

Nende sõnade järel muutus Sigurlina päris meeletuks ja
hüüdis:

«Kaupmehe Stina! Küll ta võib õnnetu olla, et sa talle
last ei ole teinud! Loodetavasti on see tal veel ees. Sest kui
sind alevikus keegi naine üldse hoor on, siis on see tema.»

Selle peale puhkes mees naerma — säärane arvamus
tundus talle tõesti vaimukana.

«Nadikael, jätis, ma tahaksin, et jumal laseks sinu peale
oma püha viha sadada! Ma palun seda su lapse nimel,
kelle ma ihuüksinda surnuaiale saatsin!»

Kuid meest ei liigutanud see sajatus põrmugi; kostis
paberi krabin, nagu ikka, kui ostetud kaupa lahti paki-
takse, ja seejärel ta ütles:

«Vaata siia. Kas ei ole ilusad kingad?»

«Niisugune sa oled! Aga seda võib ju teist mehenirudest oodata: need on vähemalt seitsmeaastase lapse kingad!»

«Seitsmeaastase...» kordas mees ühtaegu hämmeldunult ja vihaselt. «Arvad sa, et ma peaksin ostma oma lapsele kingad, mis kohe väikseks jäävad? Ma võtan endale õiguse ütelda, et need on ilusad poisikingad. Niisuguseid kingi kannavad välismaal ainult kõige peenemad lapsed. Nii ilusaid poisikingi ei ole isegi Jóhann Bogeseni lastel olnud.»

Pärast seda kostis köögist ägedat nuuksumist ja nuttu.

«Armas Liina, pole mõtet tõinata. On läinud, nagu on läinud. Arvad sa ehk, et minu elu kogu see aeg roosiline on olnud? Arvad sa, et puruvaese välismaalase elu on laias maailmas võib-olla naljamäng? Ei, kehv on ta siin, veel kehvem on ta seal. Vaata, tahad sa näha, kust kohast mind läbi pisteti — otse siit nisa alt; aga puss põrkas vastu ribi, libises alla ja löikas liha kuni kaenlaauguni lõhki. Või tahad sa näha seda armi, kust kohast mu õlaluu murdus, kui mulle Inglismaal puu kaela kukkus? Sa võid selle peale kas või mürki võtta. Ja ometi on need ainult pisi-asjad.»

«Armas jumal, Steinhór, miks sa minust jäädavalt ei lahkunud?» oigas naine läbi nutu.

«Tagasitulija peale võib vahel kindlam olla kui jääja peale.»

«Jah, aga sa näed ise, et ma olen Joakimiga avalikult kihlatud: ta ostis mulle sõrmuse. Sina ei ole seda kunagi teinud. Sa ei ole mulle kunagi midagi andnud, vaid võtsid selle piskugi, mis mul veel oli, ja nüüd olen ma nii paksuks ja inetuks läinud, et ma ei tunne ennast enam isegi ära.»

«Kui ma Inglismaal hospitalis pikali maas olin, selle õnnetuse läbi nii seest- kui väljastpoolt lõmaks löödud ja sandiks tehtud, siis andsin ma sellele, kelle käes on inimeste elunatuke, kaks töötust, kui ta aitab mul jälle inimeseks saada: esiteks, et ma jätan viinavõtmise maha, ja teiseks, et ma katsun seda osaltki heaks teha, mis ma siin viimati kurja tegin. Ja pärast seda hakkasin ma oma ahas-tuses kõike, mis mul mõttes mõlkus, luulevormi seadma. Katsu nüüd oma tõinamine jätta ja kuula!»

Ja ta hakkas tumeda häälega monotoonselt maha vuris-tama pikka luuletust, mis Salka Valka kõrvus kõlas um-bes nõnda:

Kaugel soolase ja halli mere taga,
kus karmil rannal on üks alev väike,
kus elu raske, kunagi ei paista päike,
seal kehvast onnis valvab üks ema vaga.

Seal alevikus elab mulle tuttav naine,
kelle embuses ma vahel magand,
teineteist me armastand ja vahel pragand.
Nüüd magab ta, tal lasub nagu paine.

Ta hommikuti vara tõuseb, tööle asub.
Löötsuvad seal alevikus vinged tuuled,
tal kehvad riided, sinised on külmast huuled.
Seal rügatakse tööd, kuid vähe sellest kasu.

Ta lehmale ja lammastele süüa annab.
Köögi, lauda ukse sulle Jeesu nimel.
Süütab traanilambi — väljas on veel pime —
ja selle valgust heinu ette kannab.

Ta lüpsab lehma, peseb piimakanne,
ja endal mõttes mõlgub väike poju.
Küll tahaksin ma praegu nende juurde koju,
et pojukesel uued kingad jalga panna.

Sel hetkel tuli vana Steinunn ärklist, ütles «tere hom-mikust» ja hakkas kohvi tassidesse kallama.

19

Samal päeval tuli sinna Lambatara Juki, istus köögis, rüüpas alustassist kohvi ja näris mõnuga kristallsuhkrut; ta oli kuulnud, et aurik on saabunud, ja võib-olla vaatama tulnud, kas keegi ehk oma nina teise mehe asjadesse ei topi — ta mõtles rohkem, kui rääkis. Vana Steinunn päris, milline on orus ilm ja missuguses seisukorras on loomad. Juki saatis oma pruudile omal viisil õrna pilgu, nuuskas näppudega nina, pühkis näpud sokkide külge puhtaks, mis üle pükste olid tõmmatud, ja pistis siis uuesti tubakat ninna.

«Jajah, ega mul õieti aega siin istuda olegi,» toonitas ta viimaks. «Ma tulin selle mõttega, et lüpsiajaks jälle kodus olla.»

Sellest hoolimata istus ta veel tükk aega ja hingates vi-lises tal ninas.

«Üsna kena vill, mida sa praegu kraasid, Sigurlina,» üt-les ta viimaks pärast pikka vaikimist.

«Oh, ei mina leia, et neil viletsatel villatuustidel siin mingit ilu oleks,» vastas tema mõrsja.

«Kalamehekindaid saab neist ikkagi,» tähendas Juki teadusliku tõsidusega.

Järgnes pikk vaikus.

«Nojah, ega seda muidugi salata saa, et meil orus on vill parem,» lausus ta seejärel. «Lammastelt, kes mererannal karjas käivad, ei saa kunagi nii pehmet villa.»

«Jajah,» vastas Sigurlina järsult.

«Ega ma sellepärast rannalammaste kohta midagi halba ütelda taha,» ütles Juki vabandava häälega. «Nad on tihtipeale rammusamad ja järelikult suurema tapakaaluga kui sisemaalambad, kes kehva aasaheina saavad. Ranna värsked adru — see on loomulikult hea toidulis. Pealegi on seal tihtipeale toidujäätmeid ja muud seesugust, nagu mereäärses asulas ikka.»

Sigurlina ei vastanud musta ega valget.

«Aga rannal karjas käivate lammaste liha ei ole minu meelest kunagi kes teab kui hea olnud. On juba kord nõnda: mererohi on ikka ja alati mererohi.»

«Kas see ei tule mitte sellest, et sa merd kardad?» ütles tema mõrsja.

See ebasõbralik märkus libises üle Sigurlina huulte üsna kogemata, nagu sageli juhtub naiste vastustega, kui mõni mees neile mitte täiesti meeltemööda ei ole.

«Oh, ega tea midagi, vahest võin ma merel mitte halvemini kui mõni üsna keskmine päevavaras ümber aeleda,» ütles peigmees. «Ja koguni niisama hästi nagu mõni sihuuke, kes kangesti hoobelda armastab ja laialt ringi on hulkunud — enesele ja teistele häbi. Ega neil hoopelajatel aer alati kes teab kui kindlalt peos olegi, nagu sinul minu arvates omaenese kogemuste järgi ehk kõige paremini peaks teada olema.»

«Tahad sa sellega midagi mõista anda?» küsis naine.

«Oh ei. Ma mõtlesin ainult seda, et kogu see värk läks minu rehnungi peale.»

«Missuguse rehnungi?»

«Oh, ei ole väärt, et sellest rääkidagi, — eks see tühi-paljas riidetükk ikka. Vahest jääb sealt ka lipsu jaoks üle, kui seda asja tõsiselt võtta, või veel parem kahe jaoks, kui juba nii kaugel on.»

Selle peale ei vastanud pruut musta ega valget.

«Jajah, mis ma siin ikka istun,» ütles külaline. «Tõtt

hoida ma ei tea, milleks ma siin aega raiskan. Ei tohi unustada lehma. Ega Lambatara lehmad Oseyris jutuaajamisest söönuks saa. Nagunii tõuseb Kirjaku piimaand liiga pikkamööda.»

Seejärel jättis ta jumalaga ja läks minema. Kõik arvasid, et ta läkski koju. Kuid tüki aja pärast pistis keegi oma ilmetu, külmutatud kala näoga pea köögiukse vahelt sisse — see polnud keegi muu kui Lambatara Juki; ta teretas, vaatas esmalt Sigurlina poole, kes pärast lüpsi jälle villa kraasis, siis Salka Valka poole, kes oli ametis maailma ajaloo õppimisega, seejärel vana Steinunni poole, kes nurgas sukka kudus, ja viimaks sinises ülikonnas külalise poole, kes vastu seina toetudes konutas kolmejalgsel puujärel pliidi juures, jalad välja sirutatud, ja suitsetas.

«Tulid sa tagasi, vaene mees?» sõnas vana Steinunn lahkelt.

«Ma unustasin siin ennest ühe väikese asja,» ütles Juki ning andis kõigile oma sünnipärase kombelisuse ja viisakusega kätt — seda ei unustanud ta kunagi, isegi kui ta ühes ja samas majas mitu korda päevas külas käis. Seejärel jäi ta keset põrandat seisma, nagu meeskonnata laev ookeanil.

«Toeta ennast siia mu istmele, Juki. Ma istun Liina juurde,» ütles vana Steinunn.

Juki seadis end istuma. Keegi ei lausunud sõnagi. Salka Valka pööras maailma ajaloo lehekülge, sukavardad liikusid vanamuti käes rahuliku kiirusega otsekui iseenesest, villakraasid kahisesid Sigurlina käes, kes ei lasknud endal mõttesegi tulla silmi tõsta ja ägedalt kraasis oma villa, nagu pestud, juuksed kammitud ja üsna uus sall õlgadel, Steinhór aga põrnitses vargsi paar korda põlglikult Joakimi poole, kuid üldiselt ei teinud temast väljagi.

Sellele ei tahtnud nähtavasti lõppu tullagi, ja viimaks tõusis Juki jälle püsti.

«Sigurlina,» ütles ta. «Kas ma ei saaks sinuga väljas rääkida?»

«Minuga rääkida?» kordas neiu ja vaatas talle õige kurjalt otsa, kuna tema põskedele ilmusid äkki punased lai-gud, nagu ikka, kui ta vihastas. «Ma ei ole selleks oma teada mingit põhjust andnud, et sul oleks tarvis mu ümber nuuskida nagu mõni nuhk. Kuni tänase päevani ei ole ma mitte kedagi peale iseenese petnud ega usu, et ma tule-

vikuski kedagi petan, vahest ehk ainult iseennast. Järelikult ei ole mul kusagil väljas su juttu tarvis kuulata.»

«Oh, ega midagi tähtsat olnudki. Ainult natuke tühjatahja ühenduses rehnungiga. Aga sellega on aega.»

Siis jättis ta kõik kättpidi jumalaga ja läks.

Päev läks päeva järel, ilma et midagi erilist oleks juhtunud.

Oodati talvise püügihooaja algust. Inimesed oma lihtsameelsuses palusid jumalalt, et Jóhann Bogesen sel hooajal jälle kahju ei saaks, nagu mullu ja tunamullu; jah, on see mees ikka vastupidav! Steinhór ööbis endiselt Päästearmees, kuid istus alalõpmata Merekoja köögis ja ootas kohvi. Vahel luges ta siis mõnda vana Reikjaviki ajalehte, mille ta poest võib-olla oli leidnud, peamiselt kuulutusi; päevauudiste vastu oli tal vähem huvi, poliitika vastu aga üldse mitte, sest tal oli eelarvamus, et kõik poliitikamehed, ülemused ja suurnikud on vargad ja valetajad, üldiselt aga oli ta nende suhtes täiesti ükskõikne; mis ministri nimi on, ei läinud talle põrmugi korda. Ta ütles, et ei ole kunagi ühestki valimisest osa võtnud ega kavatse võtta. Aeg-ajalt luges ta tasakesi ning tõsise näoga «Sturlúngide saagat»*, kuid ei teinud sellest kunagi juttu. Vahel sai ta kusagilt laenata mõne ajalehest väljalõigatud romaani, aga säärase lori juttude lugemine pakkus talle vähe mõnu. Ent üks oli kõigile selge: ta polnud enam kaugeleki nii suureline kui enne joomise mahajätmist. Tillukeses alevikus muutuvad mehed uskumatult väikeseks, kui nad joomise maha jätavad: näib, nagu kuivaks kogu maailm kokku ja ühes sellega ka nad ise. Nii hõlpus on soru hea viina abil suureks meheks saada ja oma kõige uhkematel ja kõrgelennulisematel unistustel teostuda lasta, ja teisest küljest jääb meestest väikeses alevikus ütlemata vähe järele, kui nad on nõuks võtnud sellest oivalisest võlujoogist loobuda.

Lambatara Juki käis Merekojas peaaegu niisama tihti, aga viibis seal nüüd iga kord lühemat aega kui varem; ta näis Steinhórist eemale hoidvat, ütles iga kord, et tal olnud alevisse asja, nuuskas tubakat, läks minema, tuli tagasi. Kordagi ei juhtunud, et Steinhór oleks teda kōnetanud. Sigurlina tegi temaga palju vähem tegemist kui varemalt ega tahtnud kuidagi välja minna tema juttu kuulama; pulmad näisid pisut edasi lükatud olevat. Ülepea tegid nüüd kõik üksteisega vähem tegemist kui varemalt.

Ent hilja õhtul, kui kõik hakkasid magama minema, pistis Juki vahel oma külmutatud, ah, nii külmutatud kala näoga pea ukse vahelt sisse; ta kolaski õues, lauda juures, vahel all rannas ringi; mõnikord kuuldi teda koguni pärast keskööd tuulekojas kobistavat. Sest üks temalgi olnud oma hing ja rahutus südames nagu teistel inimestel, olgugi et ta polnud ilus! Vahel ootas ta hommikul, kui Sigurlina üles tõusis, ukse ees ja sai naise käest hommikuse tervituse asemel sõimata, nagu mees, kes öö läbi oma kaabuga katuseharjal kükitas, aga kulla asemel sitta sai, — «mis pagan sa siin õieti ringi kolad?» küsis tema mõrsja. Oh, tal olnud tarvis alevikku kotti kalarappeid tooma minna või kellelgi heinasara katust parandada aidata. Mõnikord tõi ta oma pruudile tuutu sees kristall-suhkrut või rosinaid, kuid see ei võtnud midagi vastu.

Kui Salka Valka ühel päeval koolist tulles üle kaupluse ees oleva väljaku tõttas, hõigati talle järele. Ta jäi seisma. Poe seina ääres seisvate meeste salgast lähenes talle Juki, kellele seal närimistubakat oli antud.

«Tere päevast,» ütles Juki formaalselt ja pakkus talle kätt.

«Kas sina hüüdsid mind?» küsis Salka Valka.

«Mul tuli mõte, et vahest tahad sa poest karamelli osta,» sõnas Juki. «Sa võid ta minu rehnungi peale võtta, kui tahad. Küll mina kinni maksan — kui tahad, siis ka kaks tükki.»

«Ma ei taha midagi,» ütles tüdruk pahuralt.

«Niipalju kui ma tean, olen ma su emaga kihlatud, armas laps!»

«Mis see minusse puutub?»

«Oota natuke — vahest tahad sa mu käest viis ööri saada?»

«Pea suu,» ütles tüdruk ja hakkas minema.

Mees nägi nüüd ära, et sellest summast on nii halvasti kasvatatud ja ninakale tüdrukulipatsile liiga vähe, seepärast jooksis ta talle järele, püüdis ta kinni ja alustas uuesti otsast peale.

«Sul ei pruugi selle näruse Steinhóri pärast nii haavuda, kui see on tõsi, mida siin alevikus üldiselt räägitakse. Ja ma tean, et sa võid mulle ütelda, kui tahad, kas ta käib hilja õhtul su ema juures ja jääb sinna hommikuni. Kõik siin alevikus räägivad seda. Kindlasti oled sa seda märganud, kui sa tema juures magad. Ma annan

sulle kümme ööri, ükskõik kas sa vastad jaatavalt või eitavalt, ainult kui sa puhast tõtt ütled.»

«Ma ütlen sulle tõtt ega võta selle eest midagi,» sõnas tüdruk järsult ning pöördus kiiresti ümber. «Ja tõde on see: kuigi Steinhór on vastik, on ta siiski tuhat korda parem kui sina.»

See oli kõik, mis Juki teada sai, ja tüdruk oligi läinud. Tulevane võõrasisa jäi sinna maha, tegi grimasse ja sügas oma halvasti raseeritud lõuga, lonkis aga siis taarutades poe seinä ääres seisvate meeste juurde tagasi, et veel närimistubakat saada.

Samal õhtul tuli Joakim veel kord Merekotta. See külastus võttis omapärase hingematvalt põneva pöörde, mis iseloomustab neid saatuslikke hetki, mil kirves läheneb puu juurele ja tulemus on tähtedesse selgelt kirja pandud, niivõrd kui säärase väikese aleviku saatus võib üldse tähtedes kirjas ollagi. Räägitakse, et sellisel hetkel näitab igaüks oma õiget nägu, ja kui see tõsi on, siis avaldas Lambatara Juki nüüd esimest korda oma loomuse kui rüütel ning avantürist, kes võitlushimuliselt oma südame-daami juurde saali tormab, ilma et kellelegi kätt annaks, ja kõigi kuuldes sedamaid teatavaks teeb, mis kavatsused tal on.

«Sigurlina, sa oled kaks korda vääratanud,» ütles ta. «Seal on su esimene vääratus» — ja ta osutas Salka Valka poole — «ja seal on su teine vääratus,» ning ta osutas Steinhóri poole; «ja kuna see mees on siia alevikku jälle tagasi tulnud ja ööd kui päevad su ümber keerutab, siis tahan ma, et meie vahel kõik klaar oleks, ja kuna sa oled mu kihlatud pruut, siis tuln ma nüüd saduldatud ja rautatud hobusega, et sind enese juurde Lambatarale viia.»

«Ma kardan, Joakim, et su mõistus ei ole korras,» ütles naine.

«Rautatud hobune ootab igatahes õues,» kostis Juki.

«Arvad sa, et ma olen su ori või, kellega sa võid teha, mis tahad, viia ta hobuse seljas, kuhu aga tahad ja millal tahad! Ei, ma olen jumala ja inimeste ees vaba inimene. Kui lugu nõnda, võid sa oma sõrmuse enesele hoida.»

«Nonoh, armas Liina,» ütles vana Steinunn. «Olge, inimeseloomad, ometi mõistlikud.»

Kuid Lambatara Jukil polnud enam tähtmist mõistusel valitseda lasta. Ta oli lõplikult otsustanud romantikal va-

litseda lasta. Ta kahmas oma mõrsjast selle eesmärgiga kinni, et teda uksest välja viia ja nagu saagakangelane ära röövida. Kuid Steinhór tõusis püsti ja lükkas ta eemale. Nii imelik kui see võib näidagi, pöördus siis Sigurlina viimatimainitu poole ja puistas ta üle terve sõnavalinguga:

«Ma palun sind, ole nii hea ja ära sega ennast minu ja Joakimi vahele. Mul ei ole sinuga mingit tegemist — sa tegid mulle lapse, aga ei tahtnud tema eest hoolt kanda, mispärast ta suri, peale selle käisid sa minuga kõigiti häbiväärselt ümber, jah, ja panid mu tütre kallal peaaegu kuriteo toime, nii et ma võiksin sind igal ajal kinni lasta panna. Sul ei olnud sellest küllalt, et jätsid mu maha, vaid sa tulid koguni veel tagasi. Ja milleks? Selleks, et mu hinge seest süüa, esiteks mingi luuletuse ettelugemisega, mille sa välismaal olevat teinud, ja siis üteldes, et meie laps olevat sulle armas olnud, mida, ma tean seda, sa valetad, ega olnud ka kingad, mis sa kaasa tõid, hoopiski minu lapse jaoks, ja siis istud sa iga jumala päev sõnagi lausumata siin mu juures ega vaata kõige selle järel, mis ma sinu pärast olen pidanud kannatama, mu poolegi, vaid peletad kõik kristlikud mõtted minust eemale ja ajad isegi jumala kaitsengli mu juurest ära, nii et ma pärast su tagasitulekut Jeesuse, oma õnnistegijaga, enam ühendust ei leia. Kasige nüüd mõlemad, nii üks kui teine, mu juurest minema ja ärge enam ialgi mu silma alla tulge, sest teie vahel ei ole vaksagi vahet, va tiirased hurdad!»

Steinhór vaikis, nagu tal neil päevil oli harjumuseks, Joakim aga meenutas oma mõrsjale, et see möödunud suvel temaga niisugusel toonil ei rääkinud, kui tema, Joakim, kogu lõpmata pika öö läbi tal heinu sisse tassis, ja küsis, kas ta enam ei mäleta, kui lahke ta tol hommikul heinasaras oli. Kahjuks ei saanud ta hoiduda Sigurlina kohta sobimatut sõna tarvitamast ja avalikult kuulutamast, et tema kahtlus selle üle, mida kõik siin alevikus tõepoolest räägivad, osutunud nüüd tõeks; ta ütles juba ammu aimanud olevat, et Sigurlina jumalakartus ja koraalide laulmine on õieti ainult silmakirjatsemine, nüüd aga tuli see päevavalgele.

Selle peale vastas naine sellega, et tõmbas sõrmuse endal sõrmest ja viskas talle vastu vahtimist, kui aga Juki kummardus, et sõrmust maast üles võtta, andis Steinhór talle jalaga vastu tagumikku, nii et ta uksest välja tuule-

kotta lendas, misjärel Steinhór ukse sulges. Salka Valka puhkes laginal naerma. Väljast oli kuulda, kuidas hobune oheliku otsas ära viidi.

Nagu võis arvatagi, valitses pärast seda lühikest ning ettenähtamatut vahejuhtumit köögis üürikest aega õige ärev meeleolu. Sigurlina päris märatses ja loopis igas suunas sõimusõnu, kuni andis ägedalt nuttes oma hinge Jeesuse hoolde, sest iga kord, kui tema elu purustati, võttis ta seda ikka ühevõrra südamesse. Vana Steinunn püüdis teda oma emaliku kannatlikkusega sinnamaale viia, et ta inimese elu peale mõistlikumalt vaataks, kuid selle ainsaks tulemuseks oli, et Sigurlina kaebas veelgi kibedamini oma pattude pärast, mis ta püha kolmainu palge ees oli teinud. Salka Valka oli lakanud naermast ning kuulas vihase näoga oma ema lärmamist ja Steinunni manitsusi, Steinhór aga oli jälle pliidi juurde kolmejalgsele järile istunud ja piipu hakanud toppima; ta ei lausunud sõnagi, kuigi tal silmad põlesid peas.

Viimaks ilmus võrgumeister oma pugeriku uksele, ka-las peos nagu apostlil, seisis seal natuke aega, kuulates nutmist, ohkamist, hädaldamist ja manitsemist, ning ütles siis:

«Ega naisterahvastel pisaratest nüüdki rohkem puudust ole kui varematel aegadel. Samuti jumalapalumistest. Aga üht tahan ma ütelda sinule, Steinhór, kellel on suurem osa kõigest tarvilikust ja tarbetust, mis mere rannal ühe armetu inimeselooma rinnas võib asuda, ja see on: enne kui sinust ja sinusugustest ei ole saanud inimesi, kel on vastutustunnet iseenese ja oma ligimeste ees, ei tule siin alevikus ilmapealgi korralikku elu. Ma loodan, et mul rohkem ei ole tarvis ütelda.»

Vaevalt oli ta need sõnad suust saanud, kui köögiukse lingist võeti väljastpoolt kinni ja uks lükati paokile. Selle vahelt kiikas üks nägu sisse ja piilus hoolega ning kartlikult ringi. See oli Lambatara Juki nägu.

«Ma olin juba Kõntsamaale jõudnud, kui mul tuli üks väike asi meelde,» ütles ta.

«Ja mis asi see siis oli, vaene mehike?» küsis vana Steinunn.

«Oh, see oli üsna tühine asi,» vastas Lambatara Juki, valmis jalamaid ukse vahelt kaduma, kui kellelgi mõte peaks tulema talle vastu vahtimist virutada. «Eks ainult need rahvariideräbalad.»

Sigurlina kargas kähku püsti ja tõi Steinunni kirstust talle kauni oivalisest poeriidest ömmeldud kostüümi, ainsad tõelised piduriided, mis tal eluajal olid olnud. Esmalt viskas ta nende kinkijale seeliku koos kõigi selle hunnitate viltidega, seejärel jaki koos sametist käisekääniste ja sametiga pealistatud rinnaesisega.

«Ainult närune mees võtab oma kingi tagasi,» ütles ta.

«Eks ole nii, kuidas seda võtta,» kostis Lambatara Juki, kahmas Sigurlina pruudirõivad kaenlasse, soovis head ööd ega tulnud enam tagasi.

Sel hooajal tõi kalapüük palju kahju, nagu kalapüügiga juhtub alatasa, mistõttu kaupmees Jóhann Bogesen ei näinud muud pääseteed kui kohvi ja suhkru hinda poole ning teiste kaupade hinda kolmandiku võrra tõsta. Ja taervas nägi ikka endiselt välja nagu katel, kus puder põhja on kõrbenud, sest see alevik oli nii tähtsusetu, et jumala meelest ei tasunud nähtavasti vaeva päeval tema kohal päikese eest pilvi ära ajada või öösel taevast tähtedega ehtida. Aga kes vastutab, et mujalgi on paremini? Steinhór, kes kogu maailma läbi on rännanud, on jälle tagasi — nähtavasti ei meeldinud talle mujal rohkem. Inimesed armastavad ju üle jõe vett toomas käia. Võib-olla on Öseyris Axlarfjordi ääres lõppude lõpuks siiski kõige parem.

«Ma mäletan, et kunagi kiilhaalati * üks taanlasest kala-ülesostja oma kaasmaalaste poolt omaenese laeval,» lausus vana Eyjólfur. «Aga praegune aeg laseb enesele paljugi meeldida.»

«Välismaal hüütakse kõiki rikkaid varasteks ja korraldatakse vahel streike, et neid õrritada, ja ennem lastakse ennast suurtükkidest tulistada, kui et alla vannutakse,» ütles Steinhór. Sel hooajal püüdis ta Bogesenile kalu, töötades enese kahjuks osakasu alusel, samuti nagu teisedki. Üldse olid kogemused näidanud, et tulemus on ühevõrra kahtlane, kas käiakse kalal osakasu alusel või palgalisena. Öhtuti istus ta sageli Merekoja köögis, oodates, millal vanal Steinunnil kohv valmis saab. Salka Valka eelistas siis kodunt ära olla, sest Steinhóri silmis oli miski, mida ta kartis, ehkki teisel viisil kui varemat. Ta

ei suutnud taluda, et see mees talle otsa vaatab: tal oli tunne, et läheb siis hulluks. Ent Sigurlina sai oma tütrelt loa poest tema arvel veidi katuuniresti võtta ja õmbles sellest endale päevajaki, sest tal olid nobedad näpud, naiseltsi esinaine aga andis talle ühe vana seeliku. Tal oli kindel nõu kevadel kalu rookima minna, et tema nimi Bogeseni juures kirja pandaks. Murispuu külge oma magamiskambris oli ta riputanud poisikingad, mis Steinhóri välismaalt oma pojale kaasa oli toonud. Need olid Merekojas ainsad väärtuslikud asjad ja nii ilusad, et nende kõrval oli kõik muu selles majas õige kulunud ning armetu. Kellelgi polnud teada, kas Steinhóri ja tema lapse ema vahel nüüd midagi erilist sünnib, aga viimane küsis mehelt sageli tema sokke ja kindaid, mida ta siis pesi ja armastuse ning hoolega nõelus. Ta parandas ka Steinhóri linaseid pükse ja vaatas teda vahel otsekui unistavalt.

«Äh, ma ei tea,» ütles Steinhór. «Minu arust oleks kõige targem kalu ainult nii palju püüda, kui söögiks tarvis on, ja vahepeal magada. Loomulikult peab ka tubaka jaoks raha olema, seda ma ei salga, aga minu teada saavad Bogesenilt kõige rohkem need, kes kõige vähem merel käivad. Välismaal jälle läheb kõik, mis inimene teenib, maksudeks ja teisteks kohustusteks, ja ainsaks lõbuks on üks või kaks korda kuus viin ja see, mis sellega kaasas käib. Luuletada ei ole kellelgi tahtmist. Siin võib ütelda, et oled nagu kodus. Aga sellegi poolest ei tea lihtne harimata inimene kunagi, mis teha või kuidas olla, ei siin ega välismaal.»

«Ei mina tea, mis välismaal tehakse,» ütles vana Eyjólfur. «Aga seda ma tean, et Jóhann Bogesen ei ole põrmugi kahevahel, mis teha või kuidas olla, ei siin ega välismaal; järelikult ei ole mitte temal tarvis ennast parandada, vaid sinul ja sinusugustel.»

Endise noorpaari kohta oli raske midagi ütelda; nende vahekord ei tahtnud nähtavasti paraneda ega ka halveneda, ja ometi polnud imelikul kombel kuulda, et Steinhór oleks mõne teise naise akna taga koputamas käinud, millest peaaegu keegi aru ei saanud, sest ta oli selles suhtes kuulus. Ta ei paistnud sedagi tähele panevat, et Sigurlinale oli uus katuunist päevajakk ja väga kena seelik siginenud, mis tema kogukat tægummenti suurepäraselt varjas. Naine soetas endale ka põlle, ilusa apreteerimata rii-

dest, käistega põlle; sellised põlled olid parajasti väga moes. Oma juuksed kammis ta nii, et need moodustasid lauba kohal kõrge laine, mis andis näole rohkem ilmet; ta pani neile villa sinna alla, et näeks välja, nagu seisaksid nad ise üleval. Aga kõik oli asjata. Nõnda saabus paastu viimane nädal ja lihavõtted olid ukse ees.

Siis juhtus ühel päeval, kui merele halva ilma pärast polnud mindud, et Salka Valka läks koolist tulles otse- teed kööki. Päev oli hakanud õhtule kalduma. Kuidas see nüüd tuli, aga köögis ei olnud kedagi peale Steinhóri, kes istus pliidi juures ja suitsetas piipu. Salka Valka jättis teretamata, sellepärast et ta kedagi peale Steinhóri seal ei näinud, ja tahtis ruttu köögist läbi ärklisse minna. Kuid siis nimetas mees tema nime ja pani jala uksele ette.

«Luba, et ma räägin sinuga paar sõna.»

«Võta jalg ukse eest ära,» käskis tüdruk.

«Salka, sa tead, et ma olen joomise maha jätnud,» ütles Steinhór. «Kas see sulle siis meeltemööda ei ole?»

«Mul on täiesti ükskõik, kas sa oled purjus või kaine,» kostis tüdruk.

«Sa ei ole mu vastu, Salka, kunagi lahke. Aga ometi peaksid sa isegi taipama, et ma jätsin joomise ainult sellepärast maha, et seda heaks teha, mis varem on olnud. Ma ootasin kogu aeg suure igatsusega, millal ma sind jälle näen, et sulle näidata, et ma võin ennast ka korralikult üleval pidada. Võib-olla sa arvad, et mul südametunnistust ei olegi? Ja võib-olla sa arvad, et mu südametunnistus mulle kõik need aastad rahu andis, mis ma välismaal olin — pärast niisugust sinust lahkumist? Ma jätan ka suitsetamise maha, kui sa tahad, ja isegi vandumise, kui sa tahad. Ma olen kuulnud, et vandumine olevat inetu. Mis sa arvad selle kohta, Salka?»

Salka Valkal polnud kunagi varem nii fataalset juhust olnud kogeda, kui väike on vahemaa lapse ja jõhkardi vahel, ja nüüd rääkis osa Steinhóri loomusest, mis kes teab kui kaua tema rinnus varjul oli olnud. Tüdruku süda hakkas ägedalt peksma. Ons võimalik, et Steinhór on nõiduse kütkes, nagu muinasjuttudes loomad, kes osutusid võib-olla kuningapoegadeks? Ons võimalik, et selle toore rõugearmilise näo taga on peidus teine nägu — võib-olla pehme ning sile, unistavate, küsivate silmade ja õrna naeratusena? Ons mõeldav, et Steinhóri maski taga on varjul

Arnalduri pilt? Kuidas see ometi juhtus, et tal äkki Arnaldur meelde tuli?

«Mis see minusse puutub, mis sa teed?» ütles ta viimaks sellegi poolest.

«Salka, talvel ma otsisin tihtipeale juhust su käest küsida, kas ma peaksin sinu arvates rohkem raamatuid lugema. Räägitakse, et sa olevat nii andekas ja sul minevat koolis nii hästi. Sul on palju rohkem raamatutarkust kui minul, sest kui mina koolis käisin, ei olnud kooliõpetus siin Öseyris nii kõrgel järjel nagu nüüd. Aga on juba kord nõnda, et ma ei usu neid raamatuid, mida rahvas loeb, ei piiblilugusid ega islandi saagasid, hoopis rääkimata välismaa omadest, nii et võib-olla peaksin parem teaduse raamatuid lugema, näiteks neid moodsaid õppe-raamatuid, mille järgi sina õpid. Tahad sa mulle ütelda täpselt nii, nagu sa arvad?»

«Ma arvan, et sa peaksid kõigepealt selle üle häbenema õppima, kuidas sa mu emaga oled ümber käinud. Sellega võrreldes on tühine asi, kuidas sa minuga oled ümber käinud. Kui sul vähegi inimese mõistust on, peaksid sa temaga otsekohe abielluma.»

«Nüüd ütlen ma sulle, Salka, täpselt nii nagu on,» ütles Steinhór alandlikult. «Kui ma talvel koju tulín, oli mul täiesti kindel nõu temaga abielluda, sest ma arvasin, et laps on veel elus. Aga kuna laps oli surnud, siis näis mulle, et mul ei ole tema vastu oma südametunnistuse ees enam mingeid kohustusi. Aga kui sina ütled, et ma sellegi poolest temaga pean abielluma, siis teen ma seda su sõna peale, lootes, et sa hakkad mind siis korralikuks inimeseks pidama.»

Tüdruk löi pea selga ega vastanud midagi.

«Kui ma sinu peale mõtlen,» jätkas Steinhór, «ja eriti veel, kui ma sind oma silmadega näen, nagu praegu, siis tundub mulle, et ei ole niisugust asja, mida ma ei teeks, et korralikuks inimeseks saada. Kui sa pea selga lööd ja mulle kurjalt otsa vaatad, nagu vihkaksid sa mind, siis käivad minust niisugused judinad läbi, et ma ei oska seda rääkidagi. Ja kui mul öösiti und ei tule, siis katsun ma alati luuletada...»

«Sa peaksid oma neetud soperdistest võimalikult vähe rääkima,» ütles Salka. «Kord ma kuulsin su...»

«Kui see sulle, Salka, täiesti ükskõik on, milleks ma peaksin siis püüdma korralikuks inimeseks saada? Salka,

ütles mulle täpselt nii, nagu sa arvad: oleksin ma su meelest sinu silmis rohkem väärt, kui ma vangis oleksin? Ma annan ennast üles ja lasen ennast kinni panna, kui sa tahad, Salka. Kas tahad seda? Ma lasen hommepäev kreisifoogtile kirjutada.»

Midagi säärast nagu sel hetkel, et meesterahvas siiralt ning alandlikult kogu oma elu tema jalge ette paneb, polnud Salka Valka veel kunagi kogenud, ja paugupealt unustas ta kõik, mis oli olnud, unustas, kus ta praegu on, sündmuste loogika avanes tema teadvuses ning ta tajus äärmiselt mehe ja naise ainsa tõelise põhiargumendi aega ja ruumi. Korraga pööras ta Steinhórule selja ja jäi niimoodi seisma, pea norgus, ühe käe sõrmelukid hammaste vahel.

Siis astus sisse tema ema, nägi mõlema olekust kohe, et siin on midagi juhtunud, ja aimas kurja. Ta jäi uksejuurde seisma ja silmitses neid. Tüdruk pöördus hämmeldunult ümber ja ruttas oma raamatutega ärklikorrusele. Ka mees tõusis püsti ja otsis oma peakatet. Tal oli tarvis ära minna. Sigurlina jäi kööki üksinda.

Aga kui Salka Valka õhtul oma tuppa läks, et magama heita, oli tema ema põrandal põlvili, pea langetatud üle voodiserva, ja nuttis. Ta ei lausunud sõnagi, sest ema nutt ei läinud tal enam nii südamesse kui varemalt. Inimesi, kel ei vea, nutmas näha võib niisama nagu kõik muu harjumuseks muutuda. Tüdruk oli hakanud lahti riietuma, kui ema tõstis oma punaseks nutetud silmad tema poole.

«Salvör,» hädatses ta, «halasta mu peale ja ära võta teda minult ära! Nüüd on ainult tema veel mu lootus. Ma olen nii palavalt Jeesust palunud, et ta Steinhóri mulle tagasi annaks, ja kuigi kedagi palavamalt armastada kui Jeesust on võib-olla hirmus patt, on Jeesus sellest hoolimata mu palveid kuulda võtnud, tal joomise maha jätta lasknud ja ta kolme hirmsa aasta järel mu juurde jälle tagasi saatnud. Armas Salka, mu kallid Salkake, kes sa kunagi mu laps olid, ole ometi hea mu vastu ja ära võta teda minult ära!»

Kaks päeva hiljem tuli praost; oli õhtupoolik, Steinhór viibis köögis, Sigurlina aga oli loomf söötmas. Praost ütles «tere õhtust», viidates seejuures issandale ja mitmele apostlile. Ta tuli Steinhóri kojujõudmise puhul tervitama ning talle ustavuse ja armastuse eest, mida ta oma kodu-

koha vastu üles näitas, tänu avaldama, meenutas tema esivanemaid, iseäranis ja eriti pastorit, kes veel kuuekümnendaastasena ligi kahesajaliitriise ankru õhku tõstis ja Häreki Vilmundarsonist riima tegi, kui ta juba pime oli; see oli tol ajal, kui inimesed elasid jumala seaduste järgi ja pidasid komblusest kõvasti kinni. Oma paljudest ametikohustustest ja muust selletaolisest hoolimata soovis ta kohaliku hingekarjasena ja kombluse järele valvajana tolle pastori järeltulijaile kõike head. Tema koguduseliikmete hingeõndsus selles ja teises ilmas oli talle üle kõige, — «mis ma nüüd tahtsin ütelda, et mitte vaikida? Nagu öeldud: abielu on jumala ja inimeste ees möödapääsematu ja kõik, mis on väljaspool seda, rüvetab meie alevikku. Nii kui apostel ütleb: e-e-e-e-ee. See naine on mulle rääkinud, ja sedasama on mulle räägitud ka teiste usaldusväärsete inimeste poolt, et sa olevat tema seadusliku ning avaliku peigmehe käsitsi uksest välja visanud ja talle niisugust häbi teinud, mida ei ole võimalik muidu heaks teha, kui et sa ise selle naisega ainsa õige ja jumalale meelepärase sideme sõlmid, millest sa varem mu ametlikest nõuannetest hoolimata kõrvale hoidsid. Loomulikult omandab ta selle läbi siin alevikus hooldusõiguse, aga abielu on abielu ja vastutus on vastutus; hoolekanne on hoolekanne. Abielu on niisugune vaestehoolekanne, mille ausad mehed enese peale võtavad. Vastasel korral võib see naine sind selle eest, kuidas sa Joakimiga ümber käisid, vastutusele võtta. Iga ausameelne mees peab oma tegude eest jumala ja inimeste ees vastutust kandma, armas Steinhór. See on kristliku kõlblusõpetuse ja kõigi inimlike seaduste algus ja lõpp. Ilma seesuguse vastutusega oleks see alevik juba ammu paganusse langenud. Kõige vähem kõigest, mis sa siiski teha võid, on see, et jätad teda ja mis tema oma on rahule ning lased tal rahu vaba ja õieti mõtleva mehega abielluda.»

Steinhór vastas tumeda häälega, kuid tema näoilme ei olnud sellele vastavalt sugugi vapper.

«Sa tead, praostihärra, kellega sul on tegemist. Ma olen sündinud siin Oseyris, siin sellel rannaribal, täpselt samal viisil nagu meretuule kohin. Tahad sa meretuult käskida, et ta sinu ees vastutust kannaks? Mis olen mina? Tuul, mis tuleb. Tuul, mis läheb. Mu hingeõhk on tuul, mis sellel rannikul puhub. Sama lugu on verrega mu soontes: laine, mis tõuseb, laine, mis vajub. Ka inimeste elu on samasu-

gune, nii siin alevikus kui ka igal pool välismaal, kus ma olen käinud. Minu arvates oleks kõige targem, et igaüks vastutab ainult iseenese eest. Kui laps oleks elus, abieluksin ma temaga otsekohe, — laps oli osa mu hingeõhust, tiigake verest, mis tõuseb ja vajub mu soontes. Kuid last enam ei ole; ja mina ise lähen varsti sama teed.»

«Pärast surma tuleb kohus, ütleb apostel.»

«Kui ma surnud ei saa olla, kui ma viimaks surnud olen, siis käigu kõik põrgu!»

Jumalasulane oli sellest kõrgemal, et end säärasel lobal häirida lasta.

«Olgu sellega kuidas on,» alustas ta, «aga endastki mõista näed sa kord seda päeva, kus ma sellega enam tegemist ei tee, mis siin alevikus jumala taeva all sünnib...»

«Ja eks see taevas olnud tänavuse püügi ajal õige lahke,» sähvas Steinhór vahele.

«... aga seni kui mul elu veel sees on, olen ma ikkagi nagu kirikuõpetaja moodi, kelle hoole alla jumal selles kõrvalises nurgas siin mägede taga mõne hinge on usaldanud; ja ta on mind mu ametis hoidnud ja kaitsnud, pikkadel ning rasketel teedel mägedes ja sagedasti ohtlikel merereisidel, nii siis, kui ma abikoguduses käisin, kui ka visitatsioonidel. Mis ma nüüd õieti tahtsin ütelda, et mitte vaikida? Issand ütleb... Vahest on sul veel meeles, et kolm aastat tagasi läksid sa siit niimoodi minema, et su õlgadel oli väike koorem, mida mitte jumal polnud sinna pannud; teisiti ei saa ma seda nimetada, sest issanda arm kestab igavesti — jah, kuhu ma nüüd jälle jäin? Nojah, kaks vaga meest, kes kohale kutsuti, kui vesi juba ahjus oli, andsid sind kohe vallavanemale üles, ja kui mina väetike vastu ei oleks seisnud, et seda asja edasi aetakse, oleks vallavanem veel samal päeval helistanud kreisifoogtile ja sind oleks kinni võetud ja Hamarsfjörduri viidud ja mu vaene kogudus ei oleks pääsenud inetust kohtuprotsessist. Aga nagu apostel ütleb, e-e-ee, ma tundsin sind juba meie kooliajast ja seletasin su äkilist ärasõitu nõnda, et selle teo iseloom, mille sa korda panid, ei olnud sulle mitte täiesti teadmata. Siinse rahva südametunnistust tundes arvasin ma aimavat, mida jumal su hingele maapaos räägib, ja et see on sulle võib-olla küllaldaseks karistuseks; eks see olegi teoks saanud, sest kui sa tagasi tulid, olid sa ennast mitmes suhtes parandanud ja oma

peapahe maha jätnud, kuigi sul oleks veel paljugi tarvis, nagu näiteks sõnakuulelikku meelt jumala püha sõna vastu. Me hoidsime teineteisest, nagu öeldud, selle karika eemale, et sind kohtu alla oleks antud. Aga su lapse ema kohta tuleb ütelda, et alguses ei olnud ma tema vastu mitte just eriti sõbralik, sest mu kohuste hulka kuulub nende suhtes silmad lahti hoida, kes tulevad siia põhjusi ette toomata, laps käekõrval ja taskud tühjad, kuid see naine on sattunud heade inimeste juurde; ehk küll ei saa ütelda, et armas Eyjólfur just usin kirikuskäija oleks, aga oma maksud on ta meie ainsale õigele rahvakirikule alati puiklemata ära õiendanud. Nojah, edasi on mul teada, et see naine usub tõelise lunastuse sisse Jeesuse Kristuse läbi, ja kuigi ta vahel selle patu sisse langeb, et Pääste-armee kergemeelsetel ja alpidel koosolekutel käib, trööstin ma ennast siiski sellega, et jumal ei vaata mitte niivõrd koosolekute kui usu tunnistamise peale.»

«Võin ma praostihärrale tassi kohvi pakkuda?» küsis vana Steinunn, kui praost ei paistnud lõpetada tahtvatki, ja lisas juurde: «Kui praostihärra midagi ütleb, siis on see alati mõistlik ja täis ligimesearmastust.»

«Noh, mis sa selle kohta kostad, mu armas Steinthór?» küsis praost. «Kas me ei lepiks selles asjas püha abielu peale kokku ja laseks kõigel, mis on olnud, unustuse hõlma vajuda? Või lükkame igasuguse meeleparanduse tagasi ja anname oma teod jumala ja inimeste kohtu kätte?»

«Kui Sigurlina selle kärbse sulle pähe on ajanud,» vastas Steinthór viimaks, «siis on minu arust kõige lihtsam, et ma vastan talle enesele. Mis jumalasse puutub, siis ei ole ma ennast kunagi tema asjadesse seganud ega arva, et tal on põhjust ennast minu asjadesse segada. Ja seda ei saa sa, praostihärra, iialgi tagasi ajada, et sa oled kõige tüütavam iriseja ja piriseja, keda mul oma elus kunagi õnnetus on olnud kohata, ja ometi olen ma nii neegrite kui ka sodomiitidega seltsis olnud.»

Pärast seda läksid nad lahku.

Lähenes kannatusnädal.

Lihavõtte laupäeval saabus Reikjavikist postilaev, ja kui Salka Valka koolist koju tuli, oli tema suureks ülla-

tuseks köögilaua talle kiri — sinises ümbrikus nagu kõige uhkemad kirjad Jóhann Bogesenile, ja aadress oli kirjutatud kõiksugu konksude ja kõverikkudega: haritud käekiri. «Neiu Salvör V. Jónsdóttir, Merekoja, Oseyri Axlarfjordi ääres» — nõnda seisis seal. Postmargil oli meie kuninga pilt, ainult keegi ettevaatamatu postiülem oli tema ninale musta pläraka löönud. Aga kuis tütarlaps punastas ja tema süda rõõmust peksis — sai ta ju esimest korda kinnise kirja tundmatust maailmast! Ta keerutas kirja kaua aega käte vahel ja raatsis seda vaevalt avada.

Ümbrikus oli postkaardisuurune päevapilt: pikliku korrapärase näo ja täidlaste kaunikujuuliste huultega noormehe, kelle silmad olid teadmisesest, et ta seisab tundliku fotoläätse ees, võib-olla veelgi targemalt küsivad ja unistavad kui muidu. Krae hoidus tal peaaegu niisama hästi nagu välismaistel kaupmeestel, kooliõpetajatel ja praostidel, kelle pilt on vahel Reikjaviki lehtedes. Tema taga võis pildil näha lendavaid linde. Tagaküljele aga oli kirjutatud sama haritud käekirjaga:

«Gümnaasiumis, 15. märtsil. Armas Salka! Ma oleksin sulle juba ammu pidanud kirjutama. Mul läheb koolis hästi, tuleval kevadel lõpetan. Ma tahan suureks meheks saada, ükskõik mis keegi ütleb ja kuidas kõik läheb. Võib-olla tulen siis Oseyri teid vaatama. Sa oled muidugi juba suureks sirgunud. Kuidas Sa välja näed? Kannad Sa veel pükse? Ma ei ole Sind unustanud, kuigi siin on palju tüdrukuid. Oled Sa ikka veel jämeda häälega? Rohkem kaardile enam ei mahu. Südamlike tervitustega, siiralt Sinu Arnaldur Björnsson.»

Ikka ja jälle luges Salka seda kirja, kuid esimesel viiel korral ei saanud ta oma südame kloppimise pärast midagi aru. Viimaks taipas ta siiski niipalju, et ta on noor naine keset universumit, kel on nimi ja aadress, ning sai noore mehe käest tervituse. Vaevalt on võimalik endale midagi nii muinasjutulist kujutleda. «Oled sa kunagi midagi säärast kuulnud?» küsis ta eneselt.

Talle näis, et on möödunud juba terve inimiga, kui Tuisu rahva viimased jäljed kustusid, ja Arnaldur oli juba ammu maailmaruumi kaugustega ühte sulanud, ilma et oleks enesest midagi muud mälestuseks jätnud kui medaljoni, mida Salka Valka küll veel kaelas kandis, kuid harva avas, sest vaevalt suutis ta mõista, et see väikese

lapse pilt kujutab Arnaldurit. Tegelikult oli ta Arnalduri juba ammu unustanud, nagu üksnes lapsed on võimelised unustama. Lapsepõlvemälestused eemalduvad pikkade sõõridena otsekui lained merel ja paiskuvad tagasi alles siis, kui inimene on vanaks jäänud. Ja nüüd, kui ta oli Arnalduri juba täielikult unustanud, sai ta äkki uue pildi temast, — ja see uus pilt oli peaaegu niisama uskumatu nagu eelminegi. Ons võimalik, et see uhke tarkade silmadega noormees, kelle näost paistab tsivilisatsiooni vääriskus, on sama Arnaldur, kes kunagi õpetas talle lugemist ja temast ainult natuke suurem oli, sageli käis paigatud kuue ja katkiste kingadega ning jutustas talle kummalisi lugusid ja veel kummalisemaid unelmaid? Veelgi muinasjutulisem oli, et selline noormees mäletab tähtsusetut kaluritüdrukut kõrvalises kolkas, kel pole isa ega peaaegu emagi. Mida talle vastata? Kõik tema küsimused tulid talle nii ootamatult. On ta tõesti juba suureks sirgunud? Selle peale on raske vastata, — igatahes läheb ta tänavu kevadel leeri. Aga üks on kindel — ta on üleni kuidagi imelikuks muutunud ja on olnud seda juba ligi aasta aega. Need pagana poisijõmpsikad kiusavad teda ikka veel ja kutsuvad «väikeseks naiseks», aga hea, et nad ei tea kõike; jah, kui inimesed teaksid, mis sel poolaastal tema kehas ja hinges toimub — issand halasta, mis seal enam rääkida! Kuid Arnaldurile teisiti kui täie usaldusega vastata ei tulnud tal muidugi mõttesegi, ja ta kavatses kirjutada umbes selles vaimus: «Jah, Arnaldur, nüüd hakkama vist küll suureks saama, nagu selle kohta öeldakse; igatahes ei saa ma enesest enam aru, nagu sain siis, kui väike olin, ja mulle paistab, et ma olen üleni kuidagi imelikuks muutunud.»

Kuis õhetasid tal põsed, ja süda laulis tal rinnus nagu lind oksal! Ei, siin sees ei kannatanud ta välja, toa lagi oli nii madal, tema rõõm võis ainult väljas tähtede all küllaldaselt ruumi leida; ta pistis jooksu; kell oli üheksa peal ja Steinunn askeldas köögis; mööda joostes võttis tüdruk tal kaelast kinni ja suudles teda ning ütles, et täna õhtul armastab ta kõike ja kõiki. Ta pistis kirja lahtiselt põue, ta tundis end nii kergena, et oleks kõige parema meelega tahtnud lennata. Käre das külmas tantsis ta läbi kogu õue ja tormas siis aleviku poole, läbi peatäna, mis kulges piki fjordi, kauplusest mööda, ja tal tuli mõte oma sõbranna jalutama kutsuda — talle oli

nimelt meeldima hakanud õhtuti alevikus ringi uidata ja vaadata, kes on väljas kõndimas, kes kellega käib, kes Päästearmeesse lähevad ja kellega nad sealt jälle välja tulevad. Kui ta Päästearmee tsitadellist möödus, kuulis ta sealt kaunist laulu — päästetud ülendasid seal kitarri, pasuna ja trummi saatel koori- ja soololaulus oma hinge. Ta jäi ukse ette seisma ja mõtles, kas mitte sisse minna, kuid siis meenus talle, et temavanune tüdruk ei või ennast Päästearmees üksinda näidata: mehed hoolitsesid selle eest. Aga võib ju maja taha hiilida, aknast sisse vaadata ja muusikat kuulata. Hoone tagaküljel, kus vundament löikus nõlvakusse, olid koosolekusaali aknad maaga täiesti tasa, ja sinna valis tüdruk endale koha. Akende ülemised pooled olid lahti; estradil seisis ohvitserid oma pillidega ja kapten laulis rõõmurikast soololaulu; tal olid punased õlakud, käed rinnal ja tema silmad olid talle trooni poole tõstetud.

Nüüd jumala suur armuvägi,
see aina voolab, aina voolab.
Ta armastus ei iial väsi,
see aina voolab, aina voolab.
Ei iial allikas see kuiva,
ja iga vooga tuleb jälle,
uut õnnistust ja lootust sulle.
Ta aina voolab, aina voolab.

Kuid siis hakkas koor kaasa laulma ja seal nägi ta ka oma ema nagu hurmavas võidurõõmus säramas:

See aina voolab, aina voolab.
Ta armastus, see aina voolab.
Sind, jumal, usun ja sind palun.
Ta armastus, see voolab, voolab.

Seejärel laul vaikis, viivuks lagunes hingede ühendus, armastusest vallutatud pealtkuulajad pöördusid oma istmetel naabrite või tuttavate poole, naeratasid või moonutasid nägu, mõned nuuskasid nina, teised sülitasid, kolmandad toppisid tubakat ninna, naised kohendasid oma juukseid ja tõmbasid seeliku või kleidi allapoole põlvi. Kord tuli järgmise kõneleja kätte püha vaimu viimasest imeteost siin alevikus tunnistust anda. Ohvitserid estradil istusid maha, süda jumalale meelepärast kloppimas ja näol palsamit meenutav ilme. Ja kes tõusis siis püsti ning tõstis oma silmad talle trooni poole? Kes muu kui

soldat Sigurlina, Salka Valka ema! Seetõttu otsustas tüdruk veel mõneks ajaks paigale jääda, sest juba kaua aega polnud ta oma ema kõnet pidamas kuulnud.

«Meie issanda Jeesuse Kristuse nimel,» ütles naine.

Tema näole ilmus selline iseäralik ning äraseletatud ilme, mille päästetud saavad viimsel kohtupäeval, olgugi tuhat korda säravama, ja ta hakkas rääkima nagu vaga, äkki inimeseks muutunud katekismus lastele; ta oli igast reaalsusest kõrgemal, hõljus kõrgemates sfäärides, mis tema elu ja ümbrusega võrreldes manas tüdruku silma ette umbes niisuguse pildi, nagu väidaks keegi ihualasti põhjanabal seistes veendumusest ja vaimustusest väriseva häälega, et tal on viissada krooni Jóhann Bogeseni juures arvel. Unustanud oma elu argumendid, rääkis naine, et teda ümbritseb sel hetkel jumala taevane valgus, sest ta on leidnud tee, kuidas jumal inimesi lunastab. Ta ütles, et tema süda nutab jälestusest nende pattude üle, mida Saatan meelitas teda tegema, aga et ühtlasi kõlab tema südames rõõmus võidulaul selle üle, et ta on lunastatud Jeesuse püha vere läbi ja omandanud kindla teadmise, et tal on lapseõigus jumala juures, mis seisab selles, et jumal ei aja kedagi oma palge eest ära, kes murtud südamega tema juurde tuleb. Ta ütles, et on palju aastaid ööd kui päevad palunud Jeesust, et ta tema peigmehe tagasi saadaks, ütles, et on sada tuhat korda korranud neid kuulsaid pühakirja sõnu: «Issand, ma usun, äita mind mu uskmatuses.» — «Mu armas Jeesus,» öelnud ta. «Ma tean, et sa mu elu üle valvad ja kroonid teda oma armuga, olgugi et ma kuskil mujal arvel ei ole, sest sa ise ütlesid, et sa oled vaeste, murest murtute ja nõtrade kuningas ja abimees. Mul ei ole ühegi inimese juures midagi arvel, aga ma elan ja suren selles lootuses, et sa täidad oma lubaduse oma kõige väiksema sõjamehe ja jüngri vastu ja kõik mu elupäevad, kuni maailma lõpuni mu juurde jääd. Sest mis on ilma rahata naisterahvas, kellel Bogeseni juures kunagi arvet ei ole olnud, jah, mis on ta ilma sinu armuta, oo Jeesus? Mis oleme meie vaesed ilma sinu armuta, oo Jeesus? Millest me peame elu tormisel merel kinni hoidma ilma sinuta, oo Jeesus? Sinu arm, sinu halastus, sinu heldus valvab meie, vaeste üle, kellest kogu maailm kõrgilt mööda läheb, jah, jah, oo Jeesus. Sina oled meile kõik, oo Jeesus, halleluuja.»

Viimaks oli Jeesus tema palveid kuulda võtnud, nagu

ta teeb seda alati. Jeesus võtab kuulda kõigi nõtrade ja puupaljaste palveid, kes nutavad palju ja ohverdavad talle oma murtud südame, aga kellel kusagil midagi arvel ei ole. Ta oli talle Steinhóri jälle tagasi saatnud ja pealegi veel patuteelt ära pööranud, tema südant pehmendatud, tal joomise maha jätta lasknud ja talle oma armust koguni luuleande andnud. Ja nüüd oli lugu nõnda, et kaptenil oli korda läinud ametivõimudelt luba saada Päästearmee kombe järgi laulatustalitust toimetada, mis juba mõne päeva pärast Jeesuse, selle tõelise ning õige viinapuu nimel aset leiab, kes laseb inimlastel üksteist armastuses leida, et nende hinged võiksid päästetud saada ja üksipäinis temale kuuluda. Jah, jah, jah. «Ja nüüd palun ma seda, mis on kõige tähtsam, nimelt et jumal Steinhóri südame Jeesuse poole pööraks, ja ma palun ka teid seda paluda; ma olen seda oma armsalt õnnistegijalt palunud sellest ajast peale, kui ma neid mõlemaid armastama õppisin, mis juhtus ühel ja samal öhtul. Paluge kõik, kes te siia kokku olete tulnud, et need, kes Jeesust veel ei ole leidnud, tema juurde tagasi tuleksid!

Sa oled minu Jeesus, mu õnnistegija, mu kindel linn ja varjupaik, nüüd ja igavesti; sa oled õige viinapuu, ainus õige viinapuu, kes annab mahla ja jõudu oksale, mis on su küljes ja igavesti su külge jääb. Sest vaata, ei iial ma lahti sust lase, ma jäädavalt, jäädavalt sinuga ühte ju kasvand, jah, jah, jah, halleluuja.»

«Tänu ja au ja kiitus olgu jumalale, halleluuja,» ütles kapten, ning kadetid, leitnandid, lipnikud ja seersandid ülal estraadil kordasid seda tema järel, tõusid siis püsti ja hakkasid ülendatud meelel laulma. Kuidas see nüüd tuli, aga tüdrukul polnud enam tahtmist seda laulu kuulata ja ta lonkis minema. Kui ta tee peale oli jõudnud, tuli keegi tema juurde, ja kes muu öhtuhämaruses tema kõrval seisis kui Steinhór.

«Mu mõistus ei võtnud kinni, kuhu sa olid jäänud,» ütles ta.

«Soo-oh? Mis sa minust tahad? Mamma tegi praegu Päästearmee teatavaks, et sa lased ennast temaga laulata, ja palub su eest jumalat. Ta räägib sinust samade sõnadega nagu Jeesusest. Minu arust peaksid sa tema läheduses olema ja teised rahule jätma.»

«Kas ma nüüd, kus ma olen otsustanud temaga abiel-

luda, sulle siis rohkem ei meeldi? Või oleksid sa tahtnud, et ma midagi muud teeksin?»

«Oleksin ma tahtnud...? Mis lähen mina sulle korda, sa igavene eesel? Temale peaksid sa näitama, et sa mees oled, mitte minule.»

«Salka, ma ei näita kellelegi, et ma mees olen, seni kui ma sinu silmis mees ei ole. Sa käkisid mul temaga abielluda ja ma nõustusin sellega ja ütlesin praostitobule «olgu peale, sitta kah», lootes, et ma niimoodi sulle rohkem meeldin.»

«Ütlesid sa «olgu peale, sitta kah?» kordas tüdruk. «Häbi peaks sul olema!»

«Oleksid sa siis parema meelega tahtnud, et ma vangi läheksin? Ma võin ju veel sinna minna, kui sa tahad.»

«Ma ei räägigi sinuga,» ütles tüdruk. «Jäta mind rahule!»

Ta ei lipanud Steinhóri juurest siiski minema, vaid jätkas temaga tee peal seistes mõttetut näaklemist.

«Salka,» alustas viimane uuesti. «Kas sul ei ole kunagi seda mõtet tulnud, et ma ei ole mitte täiesti niisugune, missuguseks mind peetakse? Kas sa ei ole kunagi tähele pannud, et mul on vaimuandeid?»

«Vaimuandeid? Sinul?» ütles neiu.

«Kõik ütlesid, et mul on hea pea, kui ma poisijõmpsi-kas olin,» väitis Steinhór. «Kui ma kaheksateistkümnep-aastane olin, siis oskasin ma niisama häid nelikvärse teha kui kes tahes siin kandis. Viimasel ajal olen ma teinud luuletuse, mis — ma võin oma pea anda — kannatab välja võrdluse suurte ja kuulsate luuletajate, nagu näiteks sadulsepa ja Nõlvaserva Sigurduri värssidega, — jah, ma olen peaaegu kindel, et ta on koolmeisteri omadest kaugelt üle. Hiljuti sa ütlesid, et see luuletus, mille ma su emale tegin, olevat soperdis, — ega ma tema kallal eriti palju vaeva näinudki; aga ma olen teinud teise, hoopis parema luuletuse sinust, mis mitte ainult iseenese eest ei räägi, vaid on paiguti koguni väga kunstipäraselt kokku seatud. Ma loen ta sulle ette, kui sa ainult tahaksid natuke aega kuulata.»

«Sul ei ole mingit õigust minu üle luuletada,» ütles Salka.

«Salvör, kui sa mind ikka endiselt põlgad, siis ma ei abiellugi; siis ma lähen vangi.»

«Sa ei hooli mammast ega ole temast kunagi hooli-

nudki,» ütles tüdruk. «Ma ei ole niisugust lurjust nagu sina veel näinud!»

Nad olid hakanud kodu poole liikuma, vastu tüdruku esialgset kavatsust, aga selle süüdistuse peale ei vastanud Steinhór midagi.

«Kuhu sa tahad minna?» küsis Salka viimaks ja jäi ikki seisma. «Kas ma ei või rahulikult oma teed käia? Sul ei ole õigust mu järele joosta.»

Steinhór silmitses teda pimeduses natuke aega.

«Salka,» ütles ta viimaks häälega, kust kostis rohkem lüürilist nukrust kui millestki muust, mis Salka Valka varem tema suust oli kuulnud. «Ennest kuulsin ma sind ütlevat, et täna armastad sa kõike.»

«On sul siis sellepärast tarvis mu järele joosta?»

«Miks sul, Salka, on tarvis seda järelejooksmiseks nimetada? Ma tahtsin ainult teada saada, kas sa õigust rääkisid — ma mõtlesin, et vahest lubad sa sellepärast, et sa kõike armastad, mul võib-olla sama teed mööda käia, mida sina käid, ja koguni mu luuletust kuulata. Ja siis, Salka, veel midagi. Sellest ajast peale, kui ma välismaalt tagasi tulin, olen ma alati üht väikest kingitust sinu jaoks taskus kandnud; ta oli mul merel kogu aeg kaasas, aga ma võin igal ajal ära uppuda — see ei tähenda midagi — ja mul oli kange tahtmine teda sulle üle anda, enne kui ma ära upun. Niisugust virelemist nagu minul, Salka, ei saa nimetada eluks, aga kui ma selle kingi sulle üle saan anda, siis võin ma vähemalt rahulikult uppudagi. Ma ei oska enesele midagi nii armetut ette kujutada, kui et upud, enne kui oled oma kingituse üle andnud. Teisest küljest jälle on meresurm õnnis surm.»

«Ma arvan, et sa peaksid oma kingitused parem mu emale andma,» sähvas Salka järsult, kuigi ta tegelikult oli õige uudishimulik, mis kingitus see Steinhóril tema jaoks küll võiks olla.

«Salvör,» ütles viimane, «kui te kahekesi kokku ei jää, siis ei ole su ema enam su ema ega lähe mulle korda. Kui ma su ema meheks saades võiksin ühtlasi ka sinu võõras-isaks saada, siis töötaksin ma teie mõlema jaoks, et teil alati hea oleks, ma hoolitseksin selle eest, et sul ei oleks vaja midagi muud teha kui ainult seda, mis sulle enesele meeldib, nii et sa saaksid kõige ilusamaks tüdrukuks siin alevis, sest sa võid väga hästi selleks saada: sul on tuhat korda rohkem isikupära kui Augusta Bogesenil.»

«Ma ei taha, et sa mind temasuguse kergemeelse lipakaga võrdled.»

Kuid Steinhór jätkas:

«Kui ma ei või sind õnnelikuks teha, siis lähen ma otse teed vangi. Ei, ära jookse minema, muidu löikan ma endal kõri kohe täna öhtul noaga läbi ja lähen otsemat teed põrgu. Ära mine mu juurest ära, enne kui ma sulle selle väikese asjakese olen andnud, mis mul sinu jaoks ära on pandud — pimedas ta helendab, ma rassisin tema pärast välismaa meredel vahetpidamata poolteist aastat, süte, soola, tahma, haisu, tulise tuha sees, nii tõesti kui ma elan; all kütmisruumis oli viiskümmend kraadi kuumust ja ma pidin töötama välismaa mõrtsukate, varaste, valetajate, ärakaranud sunnitöölise, neegrite, sodomiitide seas; alati kõige hullem töö kõige viimaste jätiste hulgas, ise must ja tahmane, alasti, ärapõlenud, äralöödud, peast ogar, peaaegu suremas, ilma koduta siin maa peal, tumm ja keeletu, kõigist maha jäetud, ilma sõpradeta, südametunnistusel raske koorem, ja kui ma oleksin surnult maha kukkunud, oleks mind tulle visatud ja keegi ei oleks mu järele puudust tundnud, ei inimesed, jumalad ega kuradid; ja kogu aeg olid sina mul mõttes, kõigepealt sina, siis poiss, siis su ema, aga alati sina, keda ma tahtmatult olin rüvetanud, väike tüdruk, kellel on tugev, jäme hääl ja naise võlu silmades, kogu elu võlujõud; terve mu elu oli muutunud üheksainsaks kisendamiseks leppimise järele, aga sellest hoolimata olen ma veel tänase päevani su silmis jäätis, keda sa põlgad, ja sa ajad mind isegi avalikult teelt ära, kui ma peaaegu nuttes sulle vastu tulen — pärast kõike seda, mis ma olen kannatanud. Vaata, nüüd abiellun ma nädala pärast su emaga, ja ma ei puuduta sind sõrmegagi, iialgi, ainult kui sa tahad mulle andeks anda ja mõelda mu peale kui inimese peale ja kuulata mu luuletust ja vastu võtta seda väikest asjakest, mis mul sinu jaoks on. Tule, me peame ruttama.»

Tema otsekui palavikus soniva hääle, tema hingamises väreleva kire mõjul unustas tüdruk kõik oma reaalsuse argumendid, nagu tõmbutakse otsekui halvatult kõssi loodusjõudude määratsemise puhul; Steinhóri kihk kasvas iga sammuga, mille nad astusid, ja veri mässas neil soontes nagu tormitsev meri; nad olid jooksmas hakanud. Steinhór pani käe tüdruku piha ümber, otsekui selleks et teda kaitsta, teda toetada, tal käimist kergendada, teda kukku-

maast hoida, kui ta peaks komistama; tüdruk hingas ägedalt, hakkas õhku ahmima — nii sügavalt mõjus temasse mehe ahastus, tema otsekui palavikus hõõgumine, tema erakordselt raske saatust, kusjuures ta isegi tundis oma niisketes, küpseva naise peopesades saatuse surinat. Tal polnud enam aimugi, kuhu nad lähevad, ta tajus oma vees vaid sellest tingitud ohtu, et oled maailmas inimene, silm silma vastu taeva, mere ja maaga, mida keegi ei mõista. Korraga olid nad õuenurka lambalauda ette jõudnud, Steinhór tõmbas ukse riivi eest, lükkas tüdruku äsase ja sulges ukse; lambad kargasid hirmunult üles ja hügisid lauda teise otsa hunnikusse; Steinhór lükkas tüdruku enese ees heinasara poole — või kandis teda? — ja surus ta seal lõhnavatesse heintesse istuma, mis hommikuseks etteandmiseks valmis olid pandud. Ka ise istus ta tüdruku kõrvale ja hakkas oma luuletust ette lugema. Hingade vahel ta vahet ei pidanud, aga ega sellest midagi olnud, sest Salka Valka ei kuulnudki tema sõnu, vaid tajus üksnes tema häält, tema hingamist, mis oli otsekui võimas kuristiku põhjast kostev kohin; hirmust masendatuna seisis ta selle kuristiku serval, kus mäed ja taeva loatus, mere lainetus ja inimeste saatust on ühevõrra arusaamatud. Ta värises kogu kehast, hambad lõgisesid tal suus, meelega tagasi, otsekui oleks seal suure vasaraga kõigest jõust vastu alasit löödud. Tal oli tunne, nagu võiks ta iga hetk minestusse langeda.

«Näe,» ütles Steinhór viimaks ja haaras pihku tema käe, mis leemendas külmast higist, hoides mingit läikivat ehteasja tal silmade ees. «See kalliskivi hiilgab isegi pimedas, kuhu ei tungi ükski valguskiir... Temast kiirgab vaese meremehe poolteise aasta piin ja vaev, kes väikese palga eest küttis välismaa meredel suuri laevu, lootuses, et hing, keda ta kardab ja austab, talle andeks annab. Nüüd panen ma ta sulle sõrme — ainult selle silmapilgu jaoks olen ma elanudki.»

Ent kui tüdruk tundis tema käsivart enese ümber põimuvat ja tema peopesa oma rinnale peatuma jäävat, ärkas ta sedamaid uimastusest ning taipas ähmaselt, mis temaga on toimumas.

«Kõigevägevam jumal aidaku mind,» hüüdis ta lõdisedes. «Steinhór, kas sa siis ei tea, et ma olen kõigest neljateistkümneaastane? Oh, ma ei ole seda kunagi varem teinud. Mamma ei tohi seda iialgi teada saada!»

Kuid sel hetkel oli lauda teises otsas kuulda käimist ja lambad said uuesti hirmutada; Salka Valka karjatas heitunult, lükkas Steinhóri käe eemale ja kargas püsti. Silmapilkselt oli ta heinasara uksest väljas ja laudas ning tormas inimekogule, kelle ta tundis pimedas kohe ära, sellest hoolimata et nad polnud enne seda hetke õigupoolest kunagi kohtunud, otse käte vahele. Nad ei lausunud teineteisele sõnagi. Aga kui tüdruk juba uksele oli jõudnud, jäi ta seisma, ja nutt kurgus, hüüdis lauta:

«Mamma, ma vannun sulle kõigevägevama jumala nimel, et ei olnud midagi...»

Kuid need sõnad tulid otsekui vägisi tal keelelt — see oli vaid naeruväärne katse südant rahustada, mis paratamatult pidi kõrvus kostma põhjendamatu valena. Keegi ei võinud seda tunda paremini kui ta ise, ja nii pistis ta põgenema, jooksis otse märke ja nuttis külmas, röskes öös valju häälega.

Ta ei söandanud enne koju tulla kui alles hilja öösel ja hiilis nagu varas ning mõrtsukas sukis läbi köögi. Ema tupp ei julgenud ta magama minna, vaid lipsas ärklisse ja viskus oma vanasse sängi, mis juba kaua aega tühi oli seisnud, kõvadele laudadele pikali. Siis viimaks meenus talle Reikjavikist saadud kaart, mille ta õhtul põue oli pistnud: see oli kadunud. Tal polnud muidugi aimugi, kus ta selle oli kaotanud — alevikus, heinasaras, õues, mäel; vahest ajas öine tuul seda kusagil edasi. Ent kui ta selle üle pead murdis, märkas ta äkki, et tal sõrmes miski pimeduses hiilgab. Issand jumal, mis see ometi...? See oli sõrmus. Ta võttis selle sõrmest, katsus kõikjalt sõrmeots-tega, laskis teda igast suunast endale silma kiirata, proovis igasse sõrme, kuid võttis ta viimaks sõrmest hoopis ära, pani pihku ja pigistas peo kõvasti kinni, et keegi sõrmust ei näeks. Mis ta peab selle väärtasjaga tegema, mis osteti, kui tema väikese vennakese elu kustus ning tema ema nuttes ja lauldes valvas? Kuhu see kuritegelik ese jumala, inimeste ja iseenese eest peita? Ta otsustas selle tagasi anda, niipea kui ta kinkijaga nelja silma all kokku saab. Aga ikkagi — see sõrmus on ainult tema oma. Neid mõtteid heietades suikus ta külmadel sängilaudadel täiesti rii- des lamades magama.

Talle näis, et ta on korraka suureks tüdrukuks muutunud ja viibib uhkes majas paljude teiste tüdrukute hulgas, keda ta kunagi varem ei ole näinud; need olid kas

välismaalt või Reikjavikist, ja maja oli selline nagu Bogesenil või veel uhkemgi, talle tundus, et küllap vist tütarlaste kool. Õigupoolest tundus talle arusaamatuna, miks ta siia on sattunud, tema, kes ta alati on olnud poiss. Ent väljas oli oodata suurt uudist: keegi rääkis, et äikese või maavärise misega saabunud üks mees. Salka lootis, et üks on lukus ja mees ei pääse sisse, kuid aknast välja vaadates ta nägi, et seal seisab Arnaldur, krae kaelas ja kübar peas; siis hakkas tal enesest häbi ja ta soovis, et Arnaldur teda ei näeks, sest ta oli kõigi teistega võrreldes nii kehvalt riietunud. Kogu oma eluajal polnud ta nii valusat ning alandavat häbi tundnud. Ent nüüd surus Arnaldur oma näo väljastpoolt vastu akent ja Salka ei pääsenud kuhugi, Arnaldur hakkas läbi akna rääkima ja tema jutt oli määratud ainult temale üksi — milline kõnevool, milline sõnavaling, mis talle kaela sadas! Ta oli nagu väike rohukörs, millele keegi oma peos puhub; aken purunes tuhandeks killuks ja sõnade vool tungis talle rinda, tema südametuksumisse, tema verre ja ellu. Arnalduri nägu oli juba toas, aga — issand jumal! — kui varesti oli ta näinud: tegelikult oli see ju hoopis Steinhór! Ja ta rääkis ikka endiselt edasi, kuni tema kõne muutus lausa röökimiseks, mis täitis kogu Salka hinge ja tahtis teda hulluks teha. Tüdruk võpatas unest ja kargas suures hirmus põrandale. Ent see, mis ta oli kuulnud, oli vaid auriku ärasõiduvile.

Oi, kuidas tal keha kõvadel sängilaudadel lamamisest valutas! Sellest hoolimata ei jäänud muud üle kui sinna tagasi heita, ja ta tegigi seda — kuid mitte Arnalduri pilt mõttes, vaid värske mälestus Steinhóri otsekui palavikulisest kihust veres.

22

«Tuleval laupäeval kell 8 õhtul peetakse Päästearmee majas suured halleluuja-pulmad, kus soldat Sigurlina Jónsdóttir ja Steinhór Steinsson, mõlema elukoht siin alevikus, paari laulatatakse. Kõik tere tulemast. Sissepääs kakskümmend viis ööri.»

Seesuguse kuulutuse kinnitas staabikapten Andersen ärijuhi loal Jóhann Bogeseni kaupluse uksele; oli tugev torm, taevast valas vihma alla ja siin-seal mäetippude kohal hõljus vastikuid udulahmakaid. «Halleluuja-pulmad,» lugesid inimesed ja sülitasid. Eks suurem osa, mis seal te-

hakse, ole niisama pentsik. Kõige targem, mis nad teha võivadki, on hooraelule Merekojas mingi nimi anda, sest nüüd olevat nii kreisifoogt kui ka praost neid hoiatanud.

Praost läks pärast lõunat talaaris kirikusse ja püüdis mõnele vanale naisele selgeks teha, kui hädatarvilik on pattu kahetseda. Ta toonitas mitu korda, et miski ei ole rahvale säärases paigas nagu see siin nii tarvilik kui osata oma pattu kahetseda, kusjuures ta viitas issandale ja mitmele kõige väljapaistvamale apostlile. Ta ütles, et üksnes sellepärast viskasid Jeruusalemma elanikud rõõmuga palmioksi Jeesuse tee, et nad varem olid õppinud oma pattu kahetsema. Ta ütles, et samuti tuleks teha ka Óseyris Axlarfjordi ääres. Ainult siis võidakse siin alevikus Jeesuse tee palmioksi visata, kui ennem ollakse õppinud oma pattu kahetsema. Vanad naised olid sellest sügavamõttelisest kõnест väga liigutatud, nagu teisiti ei saanud ollagi; kuumad ning siirad usupisarad veeresid nende roostetanud prillide tagant alla, sest nad kahetsesid oma pattu. Enamik neist ootas muide meest või poega püügi-retkelt tagasi ja tõttas selle kosutava kõne lõppedes kohe koju, et kohv oleks valmis, kui nad tulevad. Ega nuri-seda saa — meie armas praost rääkis täna hästi nagu ikka.

Kui paadid saabusid, seisis Salka Valka koos kahe sõbratariga all sadamasillal. Nii tore oli neid lähenemas näha. Täies kalalastis, kindlalt, uhkelt ning väärilt löiksid nad fjordi voogusid; ahtris ja käila ees vahutas vesi hurmavalt. Kunagi ei ole kalurid nii tähtsa näoga nagu siis, kui nad püügikohalt tulles seisavad paadi tekil, üleni märjad, soomuseid täis, õlised, veekindlad vammused seljas ja kõrged säärikud jalas, kõikjal ümberringi, ahtris, vööris ja trümmis, suured vastpüütud tursa lasud, kuid sellegi poolest ütlesid nad, et saak olnud kehv. Rannas olid mehed ja naised valmis kalu vastu võtma. Paljud kaluri-naised ootasid sillal kuumat kohvi pudeli ja rukkilõivaga, millele oli margariini peale määratud. Seal kostis tüdrukute selja taga äkki hää, mis küsis, kas «Kotkas», Steinhóri paat, on juba saabunud. See oligi parajasti randumas. Aga kuidas Salka ka otsis, ei puutunud talle kuskil silma Steinhóri tahumata nägu, millele südvester haruldaselt hästi sobis, ega tema hiiglaslikku kogu, mida õliriided veelgi suuremana lasksid paista.

«Kas Steinhór on seal?» hüüdis Salka Valka ema.

Kuid mehed vastasid irooniliselt:

«Me arvasime, et ta läks täna hommikul mõne teise paadiga.»

«Meil ei ole kombeks oma mehi üle lugeda,» vastas paadivanem järsult. «Kes on munsterrollis, see on kohal, keda munsterrollis ei ole, seda ei ole.»

«Ja kas te teda ka eile õhtul ei näinud? Päästearmees öeldi nimelt, et ta polevat koju tulnud.»

«Mine, naine, eest ära. Kas ma ei öelnud sulle, et iga mees peab Bogeseni juures õiendama, kas ta tahab meele minna või ei taha? Selle peale võib Steinhór kindel olla, et kui ta mulle veel kord säärase vembu mängib, siis tuleb tal Bogeseniga tegemist teha. Meeste vähesuse pärast saime täna loomuse üle noa tera paati.»

Suu lahti, silmad tuimad, jöllitas naine meestele rumala näoga otsa, justkui vahiks ta põhjatusse kuristikku, mis tema jalgade ees haigutab. Viimaks pöördus ta teise mees-tesalga poole ja küsis veel aremalt kui enne:

«Kas te Steinhóri olete näinud?»

Mehed raputasid pead ega olnud neil niisuguse asja jaoks aega.

Sigurlina jäi kolmanda meestesalga juurde seisma ja küsis täiesti lootusetult:

«Ega kellelgi teist muidugi teada ole, kus Steinhór võiks olla?»

Seejärel nägi Salka oma ema, käed süles, ligasel kalakastil istuvat ja mitte midagi nägemata läbi halli vihma üle fjordi vahtivat. Siis tuli tal mõte, et vahest on ema haigeks jäänud, ja ta läks tema juurde küsima. Kuid naine vastas, et ta ei ole haigeks jäänud.

«Nad räägivad, et Steinhór ei olevat eile õhtul koju tulnudki,» ütles ta.

«Mamma, sa peaksid koju minema,» soovitas Salka. «Mulle paistab, et sul ei ole hea.»

«Võib-olla,» vastas naine, kuid ei teinud siiski katsetki end liigutada.

«Ma näen su näost, et sa oled haige.»

Naine kõngutas tasakesi pead ja vastas:

«Ta on kindlasti ära sõitnud.»

«Ära sõitnud? Kuhu? Aga te pidite ju abielluma!»

«Ei,» ütles naine. «Ta on ära sõitnud.»

Ta katsus püsti tõusta, kuid tal läks silmade ees mus-

taks, ta vajus kastile tagasi ja jäi sinna istuma. Kõik, kes sealt mööda juhtusid minema, küsisid, kas ta on haige. Ei, ta ütles, et ei ole haige.

«Ma ainult tahan oma Salkaga koju minna,» lisas ta.

Ta polnud sugugi haige. Ta tõmbas ainult hinge tagasi. Siis läks ta koos tütreaga koju. —

Nüüd jumala suur armuvägi,
see aina voolab, aina voolab...

— Öhtul läks staabikapten Andersen ise kaupluse ukse juurde, võttis kuulutuse maha ja pistis tasku, enesel sõjamehelik nagu ees. Oli kindlaid teateid saadud, et Steinhör oli eile öösi veel viimasel hetkel laevale läinud, ja oli nüüd muidugi teel välismaale. Keegi hüüdis staabikaptenile pilkesõnu järele, kuid see tagasi ei vaadanud.

Samal öhtul tuli Päästearmeest kaks naist Sigurlinat vaatama ja talle Jeesusest rääkima. Nad laulsid:

Ei iial allikas see kuiva,
ta aina voolab, aina voolab.

Kuid Sigurlina ei teinud neist välja ega kergitanud padjalt peadki. Siis võtsid naised raamatu ja lugesid talle Jeesuse kannatamisest ja surmast. Kuid Sigurlina ei lausunud selle kohta musta ega valget. Naised soovisid Jeesuse nimel head ööd ja lubasid homme jälle tulla.

Järgmisel hommikul läks Sigurlina oma toimetuste juurde nagu ikka. Pilved rippusid niisama ähvardavalt nagu ennegi mäetippude kohal ning samuti nagu varemalt oli kogu alev täis kala ja traani, kalakudede, kalapeade ja -rapete ning mädanemise lehaga segatud soolase merevee hõngu. Tugevad tuuleiilid paiskasid lumelörtsi vastu kalurionnide aknaid, kus roostetanud plekktoosides kiratsevad potililled, mis kunagi ei õitse. Suuri sündmusi tuleb ette peamiselt välismaal, kus proua Bogesen veetis talve. Siin aga ei juhtunud kunagi midagi, kui mitte arvestada, et Mära-Todda oli nüüd Päästearmee peastaabist saabunud teate kohaselt leitnandiks ülendatud. Ja halleluujapulmadest ei tulnud midagi välja. Sellest hoolimata tulid Päästearmee naised järgmisel päeval Sigurlinat vaatama ja laulsid:

See aina voolab, aina voolab,
ta armastus, see aina voolab...

Aga kui vana Steinunn tahtis Sigurlinaga juttu teha ning talle sisendada, et kindlasti tuleb Steinike ootamatult jälle tagasi, siis näis, nagu oleks Sigurlinal kõrvakuulmine äkki kehvaks jäänud; häirimatult jätkas ta kohmakate, kuid virkade kätega oma koduseid toimetusi. Ta tahtas hommikul ja öhtul Kirjakut ning puhastas tema aset, ja Kirjakule see meeldis — mõnutundest ta inises, ammus ja nohises; kõige armsam aga oli naine talle siis, kui see lüpsikuga tema alla istus, sest siis noolis ta naise õlgu ja isegi nagu ning kasutas ühtlasi juhust, et tema kleidi külge oma koonu puhastada. Lambad viibisid suure osa päevast rannal ja ööseks ajas Sigurlina nad koju. Öhtul istus ta lagunenud kastil kööginurgas ja kraasis oma kaitsetut villa, midagi mõtlemata, midagi tundmata, samuti nagu issand kraasis tema kaitsetut eluvilla. Ja Salka Valka piilus vargsi tema poole, püüdes leida sobivat viisi talle öelda, et nad kuuluvad ühte ja peavad teineteisele kogu eluaeg abiks olema, kuid kaks hinge võivad teineteisest nii lõpmata kaugel olla, ehkki nad kunagi on ühes ja samas kohas elanud. Nii et tüdruk vaatas jälle oma raamatusse, sest ta oli kindlalt otsustanud lõpueksamil kõigist teistest paremad hinded saada. Lõppude lõpuks näib igal inimesel oma eesmärk olevat ja igasugune armastus on vaid võimaldis.

Kolmapäeva öhtul enne suurt neljapäeva jäi ilm vaiksaks ja öösel külmetas. Kõik tähed tulid taevas nähtavale. Keegi ei tea, mis otstarbel jumal on nad loonud. Küsivate silmadega vahivad nad tühjusse — nagu leerilapsed kirikus — ega mõista, miks nad on sinna seatud; lapsed vaatavad maa pealt neile silma ja küsivad omakorda sedasama. Öuepind ja jalgrajad olid kõvaks külmunud ning see oli väga meeltnööda kalurinaistele, kes suurel neljapäeval kirikusse läksid, mõned prillidega, teised ilma, ja oma pattu kahetsesid. Need, kes öhtul Päästearmeest mööduksid, kuulsid, kuidas seal lauldi:

Ja iga vooga tuleb jälle
uut õnnistust ja lootust sulle.

Kuid suurel reedel, sel kuulsal päeval, mis just õnnistegija kannatamisele ja surmale on pühendatud, tõusis taas meretuul, puhkes torm ja hakkas sadama lobjakat. «Seal ta on,» ütlesid inimesed pettunud näoga, sest kuigi siin rannikul on viimased tuhat aastat muutlik ilm olnud,

pidas rahvas seda ikka ühevõrra imelikuks ja ootas alati midagi paremat. Tema silmaringi piirasid räitsakad, mis keerlesid selle vähese tähtsusega ja sündmustevaese paiga kohal. Ent päeva edenedes muutus lumi vihmaks, mida peksis soolane ning tugev meretuul. Nõnda kestis torm ja sadu öö läbi. Vett immitses läbi talle armsaks muutunud pragude inimeste elamutesse ja osmikute elanike lapsed said oma voodis märjaks, mille tagajärjeks oli nohu. Küll on ikka taevast seda vett:

Ei ial allikas see kutva.
Ta aina voolab, aina voolab.

Ja nõnda sadas vihma ühtelugu ka lihavõtte laupäeval, Liina pulmapäeval; päris imestama paneb, kui suur vahe võib kirikulauludes ja ilmastikus olla jumala vahel; mõnikord näib koguni, nagu polekski see üks ja seesama jumal. Sellest hoolimata läksid kalurid sel hommikul merele, sest nad panevad issandat ühevõrra vähe tähele nii kirikulauludes kui ilmas, ja tulid õhtul kõik elusalt ning tervelt tagasi, öeldes oma harjumuse kohaselt, et saak oli üsna kehv. Ja siis oli Liina pulmaõhtu, mille üle mõned omavahel nalja heitsid, sest lihavõtte ajal peab nalja ikka saama ja miski ei ole oma loomult nii naeruväärne kui halleluuja-pulmad, mis ära jäävad. Nõnda möödus see päev nagu kõik teisedki päevad.

Ent siis juhtus sel õhtul, et Sigurlina jäi lüpsma kauemaks kui harilikult, ja kui magamaminekuaeg hakkas kätte jõudma, ütles vana Steinunn Salkale:

«Su ema on muidugi Päästearmeesse läinud. Aga ma ei mõista, kuhu ta piima on jätnud.»

Köögist ja tuulekojast otsisid nad õhtust lüpsi tagajärjelt, ning viimaks lippas tüdruk lauta vaatama, kas kõik on seal korras; täiesti õige — lüpsik selle tilga piimaga, mis lehm oli andnud, seisis lüpsipingil, just nagu oleks lüpsja vaid viivuks kuhugi läinud.

Kuid siis selgus, et Sigurlina ei olnud läinudki Päästearmeesse. Ei, ta oli Päästearmeest kogu vaiksena nädala kestel eemale hoidnud ja tegi seda ka oma pulmapäeva õhtul. Salka Valka küsis tema järele ümberkaudsetes kalurionides, kuid rahvas oli enamasti juba magama heitnud ja Sigurlina polnud seal käinud. Mõned tõusid voodist üles, lonkisid Merekotta ja vahtisid seal sõnakehvalt köögis keskööni, ilma et neile kohvi ja margariiniga rukkileiba

oleks pakutud. Keegi arvas, et võib-olla on Sigurlina läinud Lambatarale oma vana peigmeest vaatama, teised aga ei pidanud seda tõenäoliseks. Nõnda seisti seal päris nautult, vihma rabisedes vastu akent, kuni üks meremees nuuskas tubakat ja ütles: «Emb-kumb, ta kas tuleb või ei tule, aga enne valgeksminekut ei ole mõtet otsima minna.» — «Head ööd,» ütlesid mehed. «Head ööd,» ütlesid naised. «Head ööd.»

Steinunn ja Salka jäid kööki üksinda ning mõtlesid selle peale, et Sigurlina lüpsis lehma ikkagi ära, enne kui läks. Võib-olla noolis lehm tal õlgu ja tõmbas keelega üle näogi, enne kui ta läks. Ning kui tüdruk hakkas oma ema näo ja lehma kareda keele peale mõtlema, jäi tal miski kurku kinni ja ta ütles, et läheb magama. Kui ta oli oma süngi serval natuke aega istunud, avanes uks ja seal seis vanataat ning vaatas talle oma pimedate silmadega otsa.

«Elu, väike Salkake, on juba kord niisugune,» ütles ta. «Ja niimoodi ta ka lõpeb — või siis teistmoodi... Ma olen juba seitseteistkümmend aastat pime olnud. Ma ei tea, kas sa seal töinad, aga kui sa seda teed, siis tahtsin ma sulle ainult ütelda, et siin alevikus ei ole mõtet töinata — keegi peale inimese enese ei saa teda trööstida. Mina olen siin alevikus elanud üle kuuekümnepäev aasta. Võib-olla saate teie noored kord inimesteks, olgugi et meil, vanemal põlvkonnal, ei ole see õnnestunud. Nüüd aga on juba hiline öö. Ja miski ei ole nii hea kui magada, nii neil, kes on pimedad, kui ka neil, kelle silmanägemine veel alles on. Oleme siis üksteisele jõudumööda abiks, kui me homme peaksime ärkama. Ainult seda on ütlemata vähe, mis me siin alevikus üksteise heaks võime teha. Head ööd.»

Kunagi varem polnud Salka Valka kuulnud teda nii sõbralikul toonil rääkivat.

23

Siis koitis selle aleviku kohal õnnistatud lihavõttepüha hommik — sellesinase õige viinapuu rõõmurikas võidupäev. Päästearmee laulis:

Küll kaunis on see kevad,
sest minuga on issand.
Ja taevaste lillede seas
kannelt tuvike mängib seal.

Aga kui lähemalt oleks vaadatud, oleks vaevalt võidud rääkida päevast ja veel vähem kevadest, ning kui mingi päike ülepea tõusnud oligi, siis selle aleviku suhtes polnud talle igatahes mingit erilist korraldust antud. Ja taevased lilled on vähemalt niisama haruldane nähtus nagu tuvi, kes kannelt mängib. Mägesid ei olnud süsimusta udu tõttu nähagi ning taevast udutas külma vihma. Millest see nüüd oli tingitud, aga kohe pärast keskhommikut oli hulk inimesi kogu ranna pikkuses segima ja sagima hakanud, vaikivad inimesed, vanad vatmanist vammused või kulinud vihmamantlid seljas, ja nende seas ka üksikud õliriietes kalurid. Muist saalis otse fjordi ääres, muist kaugemal. Ka mõned hinged Päästearmeest olid kohal, nende hulgas leitnant Thórdís Sigurkarlsdóttir ja kadett Gudmundur Jónsson. Keegi ei teadnud, kes oli esimesena mõttele tulnud hommikul randa minna, ega teadnud keegi, et selle kohta ühiselt nõu oleks peetud, ja amugi siis ilmutas keegi teisele, mis tal rannal õieti otsimist on. Vaiksel kokkuleppel loivati vaid üksteise kannul ringi.

Hiljem kogunes sinna ka lapsi. Eriti saladusliku näoga olid poisid — kõigest hingest püüdsid nad täiskasvanuile oma võimeid näidata ja teadsid täiesti täpselt, kuidas seda liiki ürituse puhul kõige targem oleks toimida: nad ütlesid, et neli meest peaksid läbi otsima väikese abaja Vetika-koopa ümber ja viis meest minema Kotkakalju alla. Kõige parem, kui nad sõidaksid sinna paadiga.

«Teie käest ei ole nõu keegi küsinud,» vastas mees, kelle ees nad ennast tähtsaks olid tahtnud teha, ja sai õige vihaseks. «Kasige parem koju. Te ei oleks nii tähtsa näoga, kui keegi teid kutsuks, hoopis rääkimata, kui keegi teil midagi teha käsiks.»

Kuid alevi plikad ei olnud säärase ürituse puhul kaugeltki nii pealetükkivad. Nad seisisid rannal hunnikus koos, külmast sinised ja palja kaelaga, tilk nina otsas, ning vahtisid Salka Valka poole. Ükski ei naernud millegi üle.

Nõnda longiti hallis lihavõttevihmas rannal ikka veel edasi-tagasi.

Lõuna oli juba peaaegu käes, kui võis näha, et mõned otsijad kogunevad kõntsasel rannaosal, mille vesi tõusu ajal üle ujutab, ühte kohta kokku; neile lisandus järjest teisi, ja kõik, kes kaugemal maa pool ringi käisid, teadsid otsekohe, et otsimist ei ole enam vaja jätkata, justkui

oleks keegi seda neile kõrva sosistanud. Seal seisti väikese halli pikliku puntra ümber, mille lained olid liivale uhtnud — Sigurlina laip. Tal oli seljas tema vana hall kleidiräbal, mille küünarnukid olid täiesti kulunud, jalas hallid põitatud sukad, mis ta tunamullu jõuluks oli saanud, ja nende otsas katkised, sellest hobusenahatükist tehtud saapad, mille vana Eyjólfur sügisel orust oli ostnud. Need olid liiva täis, kusjuures ühe jala ümber oli põimunud vetikas. Üks käsi oli pisut kõrvale sirutatud ja selle tursunud sõrmed ülespoole; need olid täna sinakasvalged. Teises käes aga hoidis ta paari poisikesekingi, sõrmed konksus nende kokkuseotud paelte ümber. Need olid väga ilusad kingad ja ta oli nad igavikku kaasa võtnud, et neid oma pojale anda, kui ta peaks sellega seal kohtuma ja sellel kingil ei ole. Tema rinna külge olid otsekui ehetena kinnitunud mõned väikesed teokarbid. Üks vesihall silm vaatas midagi mõistmata küsivalt otse taeva poole, nagu oleks see küsimus lihavõtteöö halleluujas sinna jäädavalt tardunud, teine silm aga ja teine põsk olid liivaga koos, sest kaldale uhtudes oli ta selle külje peal; kuid nüüd oli keegi otsimisest osavõtjaist ta selili pööranud. Üle nina ja suu oli ilus pruun adrileht. Keegi võttis selle ära ja siis tuli nähtavale pärani avatud suu ülemistest igemetest paistvate mustade hambatüügastega; üldiselt aga oli suu märga liiva täis, samuti ninasõrmed. Ka juuksed olid puha liiva, prahti, väikesi teokarpe ja rannavaklu täis, kuid palmikud ei olnud veel lahti hargnenud, sest ta oli neile villase lõngajupi ümber sidunud, kui ta viimast korda juukseid kammis. Muide, tema juuksed olid vees õige kokku vanunud, millest osalt oli tingitud, et selle merest tõusnud lihavõttenäo jooned paistsid selgemini kui varemalt. Üks luitunud, vettinud laugudega silm aina vaatas ning vaatas küsivalt taeva poole, unetult, leppimatult — ta oli avatud. Elavad on need, kes surnu silmad kinni vajutavad, et ennast uskuma panna, et ta magab. Ja ometi ei erine magamisest miski nii suurel määral kui surm.

Seisti seal trobikonnas selle armetu lihavõttelille ümber, mis nende rannal oli puhkenud, kehitati õlgu ja nuusati tubakat. Niisugust asja võib alati oodata. Kitsas on elutee; vahel näib, nagu öitseks inimeste saatus kõige meelsamini adrus; mõni läheb vabatahtlikult, mõni ise seda tahtmata, mõni oma pulmapäeval, mõni üks päev hiljem või nii. On sul närimistubakat?

«Ei tea, mis ta küll nii ilusate poisikesekingadega merre otsis?» küsis üks perekonnaisa ja silmitses lähemalt, kuidas need oivalised jalatsid on tehtud. «Nii häid kingi peaks hoidma, aga mitte märjaks tegema,» lisas ta juurde.

«Jah, ei mina mõista, kuidas inimesed võivad ilma vajaduseta vette minna. Sest üks on kindel: ega teises ilmas parem ole kui siin,» ütles teine.

«Sa oled seda ära teeninud, et ise merevett neelata,» vastati talle rahvahulgast kõrgilt. See oli leitnant Thórdis Sigurkarlsdóttir, kes surnu kaitseks välja astus. «Õde Sigurlina põlvitas Jeesuse ees, sinusugune mehejätis aga ei tee seda iialgi. Ta oli oma elus tõeline oks sellesinase õige viinapuu, Jeesuse halja tüve küljes, ja kui ta nüüd siin lamab, siis ainult samasuguse mehejätise pärast nagu sa ise.»

Mehed vaatasid pilkavalt muiates üksteisele otsa, aga ei viitsinud temaga jagelema hakata.

«Me kõik oleme vaesed patused inimesed,» ütles kadett Gudmundur Jónsson, et meeste meeli leevendada. «Ma olen siin orus ja hiljem alevikus elanud juba ligi viiskümmend aastat, aga kuigi elu näib nii kõrvalises kohas üksluine ja tühine olevat, ei saa siiski salata, et seal, kus hinged Jeesuse risti ees põlvitavad, on tõeline jumala töötatud Kaanan.»

Sel hetkel saabusid ärijuht ja arst ning nendega koos kaupmehe poeg; igale poole teda sai, nagu koer jooksis ta kõikjale kaasa. Arst võttis kübara peast ja sooritas sügava kummarduse, naeratades igauhele, kaupmehe poeg aga trügis laiba juurde ja uuris uudishimulikult surnu kehavorme, mis seetõttu eriti selgelt silma paistsid, et ta liival pikali maas lamas ja märjad riided tema ebaloomulikult lihava keha külge olid liibunud, millele lisaks ta oli veel ka merevee tõttu punsunud. Oo, kui irooniliselt vaatas ta selle paksu koolja peale — too üsna nooruke mees, kelle kübara serva alt paistsid kaunid lokid ja näost säras hea elu, seljas lai nahkvoodriga vihmamantel, mille ta ise Edinburghis oli ostnud, kui ta viimati oma isaga Kopenhaagenist tuli. «Ei sellele vihm ligi pääse,» tähendas keegi rahvasummast. Kaupmehe poeg vaatles laipa igast küljest, pidades seda asja nähtavasti väga põnevaks, ja lõi talle siis jalaga vastu kõhtu; vats õõtsus selle matsu all, suust aga tuli veemulle ja ühest suunurgast nõrgus muda.

«Oi, kui suur magu tal on,» ütles nooruk ja vaatas võidu rõõmsalt ümberringi.

Kui arst oli naeratades laiba ees paremale ja vasakule kummarduse sooritanud, surnu silmalaugude alla vaadanud ja naeratanud, käe tema paljale rinnale pannud ja naeratanud, siis osutas ta elumehelikult kogu surnukehale, pigistas ühe silma kinni ja ütles:

«See rõõmustab mind — siin rannal. Ma ütleksin: mitte vähem kui kaheteist tunni eest — te teate. Nagu öeldud: kandraam, vooditekk või midagi selletaolist, kui ma teile tüli tohin teha. Te mõistate. Me kõik mõistame. Hehehee.»

Ta tegi veel kord kummarduse ja naeratas kõigile — taevale, mägedele, alevikule, rahvale ja lõpuks laibale.

«Mul oli juba ootamatu au... üle kolme aasta tagasi,» lisas ta. «Kui ma õieti mäletan: ta oli teel lõunasse. Tal oli kallim. Ma ütlesin, et ta peaks selle juurde minema. See on suur džentelmen. Meie vahel ei olnud kunagi ühtki varju. Nagu öeldud: ma soovin teile rõõmsaid lihavõttepühi. Ja suur tänu.»

Kuid läbi rahvahulga minnes silmas ta Salka Valkat, see hoidis ühe oma sõbranna käe alt kinni, värises külmast ja hambad lõgisesid tal suus.

«Rõõmustab mind väga,» ütles arst ja pakkus tüdrukule oma kondist, aga ometi pehmet ning sooja kätt. Ta sooritas Salka Valka ees sügava kummarduse ja kergitas kübarat. «Kui ma selles enam ei eksi — preili, preili...? Jah, ükskõik. Rohkem me ei ütle. Me oleme vanad sõbrad. Hehehee. Neliteist aastat, eks ole? Jah, neliteist. Väga armas. Imestamapanev. Ma ütleksin peaaegu: uskumatu. Nagu öeldud, see, kes elus kunagi alla ei vannu, see võib dab — surmas, hehehee. Mina elan. Sina elad. Meie elame. Rõõmsaid lihavõttepühi — nimel, eks ole?»

«Jeesuse nimel, aamen,» hüüdis nende selja tagant leitnant Thórdis Sigurkarlsdóttir.

Arst pöördus kannal peal ringi, võttis tema ees kübara peast ja naeratas:

«Jeesuse nimel, aamen — justament. See klapib karva-pealt. Hehehee, hehehee, hehehee.»

Seejärel pani ta käe tasku, võttis sealt väikese tuutu, pistis selle nagu mingi salajase armastuskirja tüdrukule pihku ja surus tema rusikas kätt.

«Sellepärast et me vanad sõbrad oleme...» ütles ta. Pärast seda kergitas ta veel kord kübarat, sooritas süga-

vama kummarduse kui kunagi varem ja hakkas rannast kiiresti aleviku poole minema.

Selle püha päeva teisel poolel saatis praost Salka Val kale sõna, et ta tahaks temaga rääkida. Veidi hiljem seisis viimane samas toas, kus ta üle kolme aasta tagasi oli esmakordselt näinud seda auväärset nägu, seekord aga üksinda. Praost tõstis oma silmad värskelt pealinna ajalehelt, vaates oma külalist üle prillide ja pakkus talle istet. Siis silitas ta käega, millel olid suured sinised sooned, oma habet ja mõtles järele.

«Niipalju kui mul teada, ei ole su kadunud ema nimel Bogeseni juures kunagi arvet olnud, — olen ma seda õieti kuulnud?» küsis ta viimaks.

«Jah, ei ole olnud,» vastas tüdruk.

«Teisest küljest on mulle räägitud, et sa olevat kalarookimisel õige tubli tüdruk, ja mis ma nüüd tahtsin ütelda, et mitte vaikida? Jah, mul on nagu aimu, et sinu nimi on kaupluse raamatutes kirjas, kuigi mitte just palju aastaid, ja seda ma kiidan. Nüüd tahan ma sinu käest küsida: mis oled sa mõelnud selle rahaga teha, mis sul sealt saada on?»

Tüdruk vastas selgelt ning arusaadavalt:

«Endastki mõista jääb ta matusekuludeks.»

«Just seda ma tahtsingi teada saada. Nüüd ma näen, et sa oled ausameelne ja õige mõtlemisviisiga tütarlaps, jumalale sõnakuullik, ja nagu apostel ütleb: e-e-ee. Täna-sest peale vabastan ma sind leeritundidest iga kord, kui sul tarvis on kalarookimistöö olla. Jumal on armulik. Ma ütlen oma naisele, et ta sulle kuuma kohvi annaks. Aga kui ma nüüd peaasjast juttu teen, siis peaksime kombe pärast ka lühikese, ütleme kahe- kuni kolmekroonise matusekõne peale mõtlema. Ma võtan paberi ja sule. Vaatame nüüd järele: sünniaja võin ma leida kirikuraamatutest, — surnud lihavõtte laupäeval. Mis sa mulle oma õndsas ema kohta veel võiksid ütelda?»

«Mitte midagi,» vastas tüdruk, sest sel hetkel ei meenu nud tal oma ema kohta midagi muud, kui et ta oli elanud ja surnud.

«Te tulite põhjarannikult.»

«Jah, me olime teel lõunasse.»

«Ma mäletan. Alles hiljuti käis ta siin minu juures. Mul oli kohe algusest peale niisugune aimdus, et see võib lõp- peda halvasti. Laiskus on kõige kurja juur, selle järel rän-

damine. Minu arust oleks ta pidanud põhjarannikule rahu- likult paigale jääma. Muuseas, mis põhjusel te sealt ära tulite? Selle võiks ehk kõnesse sisse võtta.»

«Ma arvan, et meid aeti sealt ära.»

«See on juba halvem. Ja mis oli selle põhjuseks?»

«Ma ei tea.»

Praost silitas habet ja kohendas prille.

«Vist on parem, et me selle matusekõnest välja jätame,» ütles ta. «Aga mis võid sa rääkida mulle oma isast?»

«Mitte midagi,» vastas tüdruk.

Praost silitas habet.

«Kas sa ei võiks siis rääkida mulle midagi oma ema elust, mis annaks tunnistust tema — jah, kuidas ma pean seda ütlema? — kristlikust voorusest?»

«Ta pööras ennast Jeesuse poole,» vastas tüdruk.

«Nojah, sellest räägime võimalikult vähe,» ütles praost. «Päästearmee, mnjah. Ma loodan, et me oma kooliõpetu- ses niikaugele oleme jõudnud, et teame, et niisugune kisa- klara ei ole jumala meelepärast. «Ma ei lase ennast pil- kida,» ütleb issand. Ma mõtlesin, et kas sa ei saaks mulle rääkida oma emast midagi niisugust, mis matusekõnes mõ- juks koguduse peale meeltülendavalt, midagi niisugust, mis näitaks jumala suurt armu, midagi — jah, midagi niisugust, mis oleks matusekõnele nii-õelda ehteks.»

Tüdruk mõtles tükk aega järele ja viimaks ütles:

«Ta armastas väga üht ilusat laulu.»

Siis pöördus praost kirjutuslaua poole ja luges valjusti ette, mis ta kirjutama hakkas:

«Sigurlina Jónsdóttir. Sünninud — kirikuraamatute järgi. Surnud — surmatunnistuse järgi. Hm. Armastas väga üht ilusat laulu...»

Siis pöördus ta jälle tüdruku poole ja küsis:

«Ja mis laul see siis oli, armas laps?»

«See oli see laul:

Oh viinapuu õige, sa alati haljas,
ma olen üks oks sinus, toidad sa mind.
Nii rõõmus kui leinas sust kinni ma hoian.
Mu südame Jeesus, kuis armastan sind!»

Praost sügas nõutult pead, sest hetkel ei tundnud ta seda laulu.

«Oota nüüd, vaatame kohe lauluraamatust järele. Kui- das, sa ütlesid, ta algab?»

«Oh viinapuu õige. Aga võib-olla ei olegi teda kirikulauluraamatus — teda lauldakse Päästearmees.»

«Päästearmees — noh, seda võis arvata. See on hoopis teine lugu. Ma arvan, et sellest on targem võimalikult vähe rääkida. Päästearmee laulud — need on õrnalt öeldes jumala teotus ja alp lori. Oh viinapuu õige! Mis jaburdus see on? Ma ei mäleta, et issand oleks oma sõnas sellest midagi rääkinud. Kuidas sa ütlesid: «Ma olen nagu oks sinu küljes»? See on tühi lori ja valeõpetus. Issand ütleb küll ühes kohas: «Me oleme käed ja jalad Kristuse ihu küljes,» — aga niisuguse lauluga ei taha ma mingit tegemist teha. Riigikirik nõuab, et jumalasõna oleks selge ja puhas, nagu Hallgrímur Pétursson ütleb ühes kohas, ja piiskop Jón Vídalín — jah, mis ma nüüd tahtsin ütelda, et mitte vaikida? Võid sa mulle ütelda veel midagi?»

«Ei,» vastas tüdruk.

Praost luges taas üle, mis ta paberilehele oli kirjutanud:

«Sigurlina Jónsdóttir. Sündinud — kirikuraamatute järgi. Surnud — surmatunnistuse järgi. Hm. Armastas väga üht laulu... Noh, selle laulu ma tõmban küll jälle maha. See igatahes ei olegi ju kirikulaul. See on lihtsalt rumal lori. Aga ega siis palju järele jäägi. Noh, olgu sellega kuidas on: midagi tuleb katsuda Jeesuse nimel ikka ütelda. Hm.»

Seejärel tõusis ta kogu oma väarikuses püsti.

«Nüüd, armas laps, on siis kõige targem, et me teineteisega jumalaga jätame. Sa oled tubli tüdruk ja hea iseloomuga. Jumal vaatab heal meelel kõigi vaeste ja kaitsetute peale alla. «Mina olen vaeste ja väetite jumal,» ütleb issand. Ma annan sulle siin kakskümmend viis ööri raha. Ja jumal olgu sinuga.»

Kohvi, mida ta ennest oli maininud, oli ta unustanud, aga see ei tähendanud midagi. Ta lükkas tüdruku enese ees esikusse ja sulges tema järel ukse. Viimane sammus läbi pühadeaegse aleviku kodu poole ja udu lasus mäetippude kohal. Ilma et ta ise seda oleks märganudki, oli ta vihmas hakanud ümisema oma kadunud ema lemmiklaulu refrääni, mida see nii väga oli armastanud:

Ei ole teist viinapuud säärast
kui sina, oh Jeesus, mul oled.
Ei iial ma lahti sust lase,
ma sinuga ühte ju kasvand.

Aga kui ta järele hakkas mõtlema, leidis ta, samuti nagu praostki, et see on tegelikult õige veider laul ega ole aleviku ja ranna, mere ja röske talvise uduga, mis mägede basaltvägude kohal hõljus, põrmugi kooskõlas. Tahtmatult jäi tal miski kurku kinni ja ta pistis käe tasku, võttis arsti antud tuutust mõned piparmündikompvekid ning pani suhu, et oma meeolelu selle halli, igava ning üksluisse ihavõtteilma puhul veidi parandada.

(Reikjavíkis, sügisel 1930)

TEINE OSA

LINNUKE RANNAL

TEINE OSA
LINNUKE RAVNALL

KOLMAS RAAMAT
TEINE MAAILM

1

Haljal vainul mängivad mõned vaesed tüdrukud tantsides ja lauldes ringmängu. Nii lõbus on sellisel elu pühapäeval!

Linnuke rannal,
kajakas see,

laulavad nad ja tantsivad üksteisel käest kinni hoides ühe ringi. Kuid sellel laulul nagu ei olegi viisi ja raske on tantsida laulu järgi, millel viisi ei ole.

Kollane tal tanu peas,
kollane tal tanu peas,

ja nad peatuvad tantsus...

— kuldsed suled tal,

ütleb üks, kui teised on vait jäänud, ja siis puhkevad kõik naerma. Nad tõmbavad põlve otsast katkised sukad kõrgemale ja vadistavad üksteise võidu. Seejärel teevad nad veel kord katset:

Linnuke rannal —
ta on su velleke,
linnuke rannal —
ta on su velleke,
linnuke rannal —

ja vakatavad taas. Ring laguneb.

Tahad sa minuga tantsida,
tahad sa minuga tantsida,
väike tõmpjalg?

ütleb üks täiesti üksinda, sellepärast et ta ei saa seda ütlemata jätta, ja teised puhkevad taas naerma; mõned sosistavad omavahel ning naeravad veel rohkem ja eemalduvad teiste juurest ning räägivad üksteisele midagi kõrva sisse, kuna see, kes oli pidanud laulu lõpu ütleva, tunneb esmalt pisut häbi, teeb siis järsu hüppe ja laseb tagurpidi kukerpalli. Vaevalt on midagi omapärasemat kui väikesed vaesed tütarlapsed, kes kevadel vainul ringmängu mängivad ega aima, mida toob suvi, ja veel vähem, mida toob sügis. Salka Valka istub mälestustesse süvenenuna oma aknal ja kahetseb ringmänge, mida ta kunagi ei ole mänginud, laule, mida ta kunagi ei ole laulnud, luuletusi, mida ta ei ole värsistada saanud, lapsepõlve, mis on möödas.

Ja tüdrukud seisavad ikka veel vainul, püüdes välja mõelda uut laulu, uut viisi, uut ringmängu. Lind aga jätkab oma kütkestavat lendlemist ranna ja kõige selle kohal, mis rannal toimub. Hiljutisel ristipäeval saabusid punasenokalised tiirud, kuid valged talvised kajakad on mägedesse lennanud, kus nad paljastel kaljurünkadel kuristike kohal oma mune munevad. Harva on maa ja taeva vahel nii veetlevat liikumist nagu ristipäevalinnu tuhandekordsed tiivalöögid, kui ta hõljub abajate ja vainude kohal, tehes morni häält, mis meenutab kiretut vandumist, ja midagi nii põnevat nagu siis, kui ta õhus äkki peatub, tugevad kitsad tiivad laiali, ja nendega vahel mõne löögi teeb, sihtides mõnda süütut vaglakest või vees sagivat kalakest. Tuhandeid on neid linde ja äraseletamatud nende liikumised, samuti nagu mõttedki, mis sõnadesse rüütumata läbi pea lendavad, kui istud aknal, joobununa mööduva elu õrnnukrast muusikast.

Uksele koputatakse — kolm alandlikku lööki isa, poja ja püha vaimu nimel, kes igavesti elab ning valitseb selles paigas. Salka Valka läheb ust avama.

«Ole alati õnnistatud, armas Salvör,» — see on väike kõhetu mehike, siniste, värisevate, mõhnaste ning sooniliste käte ja halli habemega, mis üle suu on kasvanud, üana kasimata, välimuselt kõike muud kui aukartustäratav, jalas läikima hõõrdunud kotiriidest püksid ja katki-
sed kingad, seljas kuub, millel pole mingit erilist väljanägemist, ja kogu tema olemusest paistab vaieldamatu tõsiasi, et tal ei ole mingit muud kapitali peale äärmisel juhul surematu hinge ja lootuse igavesele armust antud õndsusele, — kadett Gudmundur Jónsson.

«Oo, tere,» ütleb neiu rõõmsalt, sest Gudmundur Jónsson on tema kõige vanem sõber siin alevikus — see mees sõudis ta ühel talvisel öhtul maale. Pärast seda on merevesi palju jälgi siin rannal kustutanud.

«Kunagi ei möödu ühtki pühapäeva, ilma et mulle küllaks ei tuleks. Kuidas su käsi käib? On su naine sellest haigusest paranema hakanud, mida ta talvel põdes?»

«Ojah, enesestki mõista on ta paranemas. Päris ime, kuidas kõik paraneb. Ta on hakanud juba putru keetma. Ja isegi kalu.»

«Võta istet, armas Gvendur¹,» ütles neiu. «Võib-olla jood minu juures tassi kohvi, sest on ju pühapäev.»

«Oh, seda ei ole sugugi tarvis,» tõrjus mees kombekohaselt, ise tagasihoidlik ning tõsine, istus maha ja pani oma kulunud, villase lõngaga nõelutud sonimütsi põrandale. Tema rängast tööst vaevatud käed värisid ikka endiselt.

«Jah, seda ma ütlen,» hakkas ta siis rääkima, oma vanade abitute silmadega Salka Valkat — nii suurt ning noort — pealaest jalatallani vaadeldes, «ja ma ei võta seda kellegi ees tagasi. Aastate eest ütlesin ma kohe esimesel öhtul endamisi: «Sellest tüdrukust saab kord midagi, temast tuleb inimene.» Ma tean, sa annad vanale mehele andeks, kui ta räägib pisut avameelselt ja endisi aegu meelde tuletab. Aga see on täide läinud, mis ma ütlesin, ja ma ei tagane sellest sammugi. Ma tunnen isegi, et olen nii viletsaks ja väetiks jäänud, et ma vaevalt võin ütelda, et minust viimased kaks ja pool aastat veel asja on olnud. Aga olgu sellega kuidas on, kuigi mina ja mu pere oleme väetikesed, siis on üks ometi kindel: sina oled tõesti mehe eest väljas ja meie tõeline naiskangelane siin alevikus.»

¹ Gvendur on nime Gudmundur deminutiiv. — Tõlk.

«Oskad sa ikka mett mokale määrida, armas Gvendur, lausus Salka Valka.

«Ei,» ütles vanake tõsiselt. «Mina ei määri kellelegi mett mokale. Aga ma olen elanud siin alevikus üle kuuekümnep aasta.»

«Jah, sa oled siin alevikus näinud nii mõndagi.»

«Jah, ma olen siin alevikus vanaks saanud, ma olen siin oma kätele palju vatti andnud, ma kasvasin siin üles oma lastekarja ja kõik peale ühe läksid minema. Varemateg aastatel olid ka minul oma unistused ja ma haudusin oma mõtteid, ja sellepärast on mul hea meel, kui ma näen, et noored oma unistused ja oma mõtted teostavad, olgugi et minul see ei õnnestunud. Ma tõusin hommikul vara, sõudsin merele ja panin õnged sisse, tõin nad õhtul ära ja öösel puhastasin kalu; ma sõandan ütelda, et ma kuuskümmend aastat ja võib-olla kauemgi käsi kunagi rüppe ei lasknud, niikaua kui päevavalgust oli, olgugi et ma sellest midagi teostada ei suutnud, mis mul mõttes mõlkus või millest ma unistasin, nüüd aga ei ole minust enam mingit kasu ja keegi ei kutsu minusugust väetikest enesele enam appi. Ma olen isegi kaupmehe enese palvel käinud, aga nüüd ei küsita enam kellestki muust kui ainult suurnikkudest — elu on noorte päralt, ja nii ei tee keegi sellest välja, kui teisel võib-olla ninatubakagi jaoks raha ei ole.»

«Jah, armas Gudmundur,» toetas teda neiu. «Eks ole nii, nagu vanataat ütles: «Kibe leib ikka küll — inimestel lastakse eluaeg ööd kui päevad orjata, kõht tühi ja tagumik paljas, ja pärast seda veel põrgu minna.»»

«Minust ei tule mitte niimoodi aru saada, nagu tahaksin ma seda kellelegi süüks panna, kõige vähem küll meie armsale loojale,» ütles kadett Gudmundur Jónsson. «Sest ta on minu ja selle aleviku vastu alati hea olnud, seda ei saa salata — kui keegi meie aleviku peale ei mõtelnud, siis mõtles tema selle peale, vähemalt tol ajal, kui ta meile oma õnnistatud Päästearmee saatis ja selle paiga jumala toetatud Kaananiks tegi, ja mitte tema süü ei olnud, et Päästearmee kraavi läks, nagu öeldakse, sest kõik võivad kraavi lennata, nii suured kui väikesed.»

«Jah,» kinnitas neiu pisut nõutult. «Kõik võivad kraavi lennata.»

«Mina omalt poolt ütlen, et ega minul midagi kaevata ole, mul ei ole selleks õigust. Paljud on mu vastu head ja

adulsepa proua andis meile kevadel meie aiamaa jaoks kartuliseemet, sest nii häbi kui seda ongi öelda, aga me sõime selle kasti seemnekartuleid ära, mille me möödunud aastal kõrvale olime pannud. Mu naine oli väga haige, peaaegu suremas, mispärast mul ei jäänud talve viimasel kolmel kuul muud nõu üle kui talle väikeste portsjonite kaupa neid kartuleid anda, ja eks ta hakanudki kosuma. Peale selle me saame kahe peale kokku kolmkümmend krooni aastas vanadustoetust, mida antakse muidugi selleks, et hoida meid valla kaela jäämast, ja järelikult ei ole mul tõesti millegi üle kaevata.» Kuid pärast lühikest vaikust lisas ta siiski juurde: «Muidugi on enesest mõistatav, et kui nuuskubakas tervelt kümme krooni pakk maksab, siis ei jää palju järele.»

Salka Valka vaatas ikka veel pooleldi nõutult oma külalisele otsa ega teadnud, mida öieti öelda. Viimase silmad olid õige vesised, ta võbises ja tema nina otsas rippus suur läbipaistev tilk; ta vaatas neiu «toas» ringi, mis vanapaari ajal oli köök, kust aga nüüd pliit oli ära koristatud, sest Salka kasutas priimust; siia oli siginenud ilus tammemustriga kummut, millel olid mõned raamis fotod, ning seinale oli tekkinud pilt, mis kujutas välismaist metsa, kust tee läbi läks, ja peale selle uhke kalender; tal oli ka kaks poleeritud puust poest ostetud tooli. Seejärel silmitses vanake samasuguse aukartusega tüdrukut ennast, tema lühikeseks lõigatud juukseid, helepruuni kampsunit ja halle pükse, mis tal pühapäevast hoolimata jalas olid, tema helesiniseid säravaid silmi ja lihavaid huuli, vangutas siis oma armetut välimust selle naisvägilasega alandlikult võrreldes pead ja hakkas uuesti rääkima:

«Sellepärast ma ütlen ega võta seda tagasi: kui inimene tuleb põhjarannikult siia väiksesse ja ilma igasuguse tähtsusega alevikku täiesti puupalja tütarlapsena ja on nüüd saanud maja, seda ümbritseva õuema ja köögivilja-aia omanikuks, peale selle veel mootorpaadi osanikuks, rääkimata su kummutist, mida ma pean kõige ilusamaks kummutiks siin alevikus, siis käib see üle igasuguse inimliku mõistuse. Jah, see on midagi muud kui kadett Gudmundur Jónsson, — rohkem ma ei ütle.»

«Kindlasti on sul, armas Gvendur, midagi muud südame peal, kui et minusugusele ebakristlikule tütarlapsele, kes isegi pühapäeval pükse jalast ära ei võta, meelitusi ütelda.»

«Küll on nüüd ilus pehme kevadine ilm,» sõnas kadett põiklevalt ja lisas siis pärast lühikest vaikust juurde: «Jah, mis kristlikkusesse puutub, siis ütlen ma omalt poolt, et mina olen alati sellel seisukohal olnud, et sa oled kõigist noortest siin alevikus, nii poistest kui tüdrukutest üle, ükskõik mis sul ka jalas ei ole. Ja sellest ma ei tagane. Päästearmee on igatahes juba ammu oma tegevuse lõpetanud, nii et paljulegi tuleb läbi sõrmede vaadata, sest rahvas ei ole usus enam nii kindel nagu varemalt.»

«Nüüd on meil siiski uus pastor,» tähendas Salka Valka.

«Jah, mina omalt poolt ütlen, et see uus pastor ei ole muud midagi kui lihtsalt poisike, ja samasugune on ka tema naine — nad ei paku vaesele inimesele tassi kohvigi. Ja ma olen oma õetütre käest, kes lihavõtteks leerist lahti sai, kindlaid teateid saanud, et ta jätab lastele paljugi õpetamata, millel nende hingeõnnistuse kohta suur tähtsus on. Mul on kindlaid andmeid, et ta ei seleta lastele sedagi, kui pikk oli rist, ja veel vähem, kui lai ta oli. Seda ei saa ma usuõpetuseks nimetada, — mis vana õnnis praost selle kohta oleks ütelnud, kui ta oleks elanud?»

«Ma näen su ninast, armas Gvendur, et su nuuskutubatoos on vist tühi,» ütles Salka Valka, et juttu teisale juhtida, ja samal ajal kukkus too läbipaistev tilk kadeti nina otsast maha.

«Helde taevas,» ütles külaline. «Mul ei ole juba tervelt kolm nädalat midagi tubakatoosis olnud.»

«Selle häda vastu peab mingit rohtu leidma, armas Gvendur,» ütles Salka Valka Jóhann Bogeseni stiilis. «Ei kõlba pealt vaadata, kuidas hea tuttav kuival maal nuuskutubaka puudusel sureb. Kes teab, vahest saan ma sulle tubakatoosi midagi muretseda.»

«Oh, seda ei ole tõesti sugugi tarvis,» tõrjus kadett Gudmundur Jónsson ja lisas pärast vähest järelemõtlemist juurde: «Mul tuli nimelt enesel midagi pähe, aga ei ole kindel, kas selle taga midagi on.»

«Mis hiilgav idee see siis oli?» küsis neiu.

«Kui ma küsida tohin: räägitakse, et sa olevat kalurite ühingu kirjatoimetaja?»

«Nii see vist on.»

«Jah, sellepärast ma räägingi. Selleks on õige palju julgust tarvis, et Jóhann Bogeseni enese vastu niisugust

ühingut asutada. Ja sina olid eestvedaja. Päris hirm tuleb peale, kui hakkad mõtlema, et sa ei olegi muud kui ainult naisterahvas — ja korraga suur ametimees.»

«Oh, tõtt öelda on see küll üsna väike amet, armas Gvendur. Peale mõne koosolekuprotokolli, mis ma paberile olen kritseldanud, ei ole ma selles ametis veel kuigi palju kirjutanud.»

«Jah, aga sa oled ikkagi osav kirjamees. Ja see on see, mis loeb.»

Seejärel vaatas ta aknast välja ja tegi, nagu tal oli kombeks, ilmastiku ja aastaaja kohta paar põhjendamatut märkust ning jõudis järeldusele, et hea ilmaga saavad paljud oma ülalpidamise; tänavu makstavat kala eest õnneks hästi.

«Ega ole naljaasi neid niikaugele viia, et nad hästi maksaksid,» lausus neiu.

«Jah, on hea, kui kala on,» ütles külaline. «Mis neil viga, kes kalu püüavad. See-eest pigistab kauplus väikseid inimesi seda rohkem, mida kõrgemat hinda ta kaluritele maksab. Selleks on ikka julgust tarvis, et asutada ühing, mis on ühel hoobil nii kaupluse kui ka rannatöölise vastu. Mina omalt poolt ütlen, et ma ei ole selle läbi ühiskonnaredelil kunagi kõrgemale jõudnud, kui ma oma kristlikust südametunnistusest kinni ei pidanud. Aga ega mind maksa tähele panna.»

«Mina pean ütlema, armas Gvendur, et mul on raske selles midagi ebakristlikku näha, kui meie, paadiomanikud, oma kala eest mõistlikku hinda tahame saada, sest ega kalastamine nii väga odav olegi, ja kala on ju siin nagu mujalgi peamine eluküsimus. Ega selle läbi rohkem tööd tule ega töötasu tõuse, kui me pankrotti jääme ja kalastamise lõpetame.»

«Ma ei tea, mis ma pean ütlema,» sõnas külaline. «Minul ei ole millestki muust kinni hoida kui jumalasõnast. Aga eks see tea kõige paremini, kust king pigistab, kelle jalas ta on. Varem hoidis kauplus jumala abiga kõigil siin alevikus elu sees, nii üsna vaestel kui ka suurnikkudel, nii neil, kel oli köögiviljaaed, kui ka neil, kel seda ei olnud. Ja kui Päästearmee siin oli, siis paistis, nagu oleks armas looja oma kaitsvat kätt üle kogu aleviku hoidnud. Ja meie, väikesed inimesed, saime sealt nii mõnegi hea suutäie ja vahel isegi lõuatäie, eriti jõulu ajal. Aga risti-usuõpetuses on selge sõnaga öeldud, et ülemaid ja alamaid

peab olema igal maal ja et alamad peavad ülemate vastu alandlikud olema. Aga uskmatust kasvab iga aastaga ja samal määral väheneb austus ülemate vastu. Paistab, nagu ei tahaks noorpõlv enam aru saada, et jumal on loonud ühevõrra mõlemad, nii isandad kui sulased. Nüüd on kalurid kaupluse vastu ühte heitnud ja ise kalahinna määranud, aga selle tagajärjeks on ainult see, et kauplus pigistab selle meist vaesrahvast välja. Nüüd ei hoolita kellestki muust kui ainult suurnikkudest, olgu see maal või merel. Kõik tahavad kaupmehega võrdsel jalal olla. Aga ma ei ütle seda mitte omast peast, vaid pühakirja tarkusest, et mis maksab tühipaljas ühtehoidmine, kui jumalakartus ja ülemuse sõna kuulmine samal määral väheneb, nagu õnnis Tuisu Jón ikka ütles.»

«Jah, ega ma seda salga, et kauplus on neid, kes rannas kalu roogivad, igapidi pigistanud, aga ma tean, et sa oled selleks liiga arukas mees, et meid, kes me kalurite ühingu oleme, selle pärast süüdistada.»

«Kord oli see alevik jumala töötatud Kaanan. Aga see aeg on möödas,» ütles mees. «Nüüd on siin alevis võim raha käes ja iga püügiaja lõpul ostavad kalurid kõike sularaha eest, aga meie, väikesed inimesed, kellel midagi müüa ei ole, mida ostame meie? Mitte rohkem kui ainult seda, mis meil endil on. Kaluritel on kõiges alati eesõigus ja meiesuguste väetikeste nime ei panda kaupluses kirjagi. Mis minusse puutub, siis on mu naine langetõbine, kes peale selle põeb ka veel mingit sisemist haigust, mis on nii närvides kui ka luudes. Igaüks tahab elada, ka vaene. Mis olen ma saanud möödunud püügihooajast? Loe ja kirjuta: mitte midagi peale oma kristliku südametunnistuse.»

«Tänapäeval on juba kord maailmas nõnda, Gudmundur, et igaüks peab katsuma minna nii kaugele kui jõuab. Sellepärast ma tean, et ükski arusaaja inimene ei süüdistaks meid, kalurite ühingu liikmeid, et me kala eest õiglast hinda oleme nõudnud.»

«Jah, sina, armas Salvör, võid niimoodi rääkida, sest sa oled suurnik. Mitte kõik ei ole siin alevikus nii õnnelikus seisukorras, et nad rikka Ameerikas elava mehega võibolla kihlatud on ja tähitud kirja sees raha saavad. Kõik teavad, et sul selle raha eest, mis sa välismaalt kahel korral oled saanud, Merekoja võlgadeta käes on. Need võivad nõuda, kellel midagi selja taga on. Aga mida võime nõuda

mina ja mu naine? Või näiteks mu tütremees, olgugi et ta kevaditi vahest rebaseaugu teeb ja Fääri saarte juures vaala laseb? Või vaene Käänaku Beinteinn, kes hiljuti kaotas naise ja kümne lapsega maha jäi, ja peale selle Bogeseni käest saadud puujalaga ringi komberdab, — minusse see ei puutu, et käivad jutud, nagu oleks ta mingisse välismaa usku läinud. Täiesti loomulik, et kauplus muutub tõrksaks ega võta enam mõistuse häält kuulda, kui on hakatud tema vastu ühinguid asutama. Eks ole nii, nagu kadunud Tuisu Jón tihtipeale ütles: «Kõik oleneb sellest, kas rahvas on kaupluse vastu viisakas.» Ja nüüd käivad jutud ringi, et mõned Reikjaviki mehed tahtvat alla uut ühingu asutada, nii kaupluse kui ka usu vastu.»

«Noh, see on uudis,» ütles neiu.

«Jah, ega mina tea muud kui seda, mida neil päevil turuplatsil räägiti. See olevat see suur Reikjaviki mees, kes Venemaalt pulle tõi — nad kutsuvad teda Torfdaliks. Ta olevat usu vastu ja tal olevat kõiksugu imepäraseid loomi. Räägitakse, et ta saatnud Beinteinnile mullu ühe ketserliku raamatu, enne kui Bogesen talle selle puujala andis. Mõned arvavad, et Bogesen andnud talle jala hirmust selle raamatu ees. Räägitakse, et nad tahtvat kõik raha rikaste käest ära võtta ja vaeste vahel välja jagada. Aga minul ei ole küll kuigi palju usku, et seda sündida lastakse, ega võta ma ka rõõvitud vara, mis jumala kümne kassu vastu käib, ialgi vastu. Mina omalt poolt ütlen nii, nagu seisab pühakirjas: «Mis kasu on inimesel, kui ta võidab terve maailma, aga toob kahju oma hinge?» Nii et ma olen nüüd otsustanud teha ainsa ausa katse, mis vaesel inimesel veel üle jääb, kui kõik teised teed on kinni, ja see oligi õieti peaasi, mille pärast ma sinu juurde tuln: siin on väike kiri, mille kohta ma sinu käest nõu tahaksin küsida, enne kui ma tema jaoks postmargi ostan; möödunud nädalal kirjutasin ta ränka vaeva nähes valmis.»

«Kiri? Kellele sa kirjutad?»

«Noh, ma arvan nõnda, et kuna Päästearmeed enam ei ole ja inimest ei taheta isegi valla ülalpidamisele võtta, ja kauplus on kõigile peale suurnikkude suletud, ja siin alevikus on hakatud kõiksugu ühinguid asutama, siis ei näe ma mingit muud pääseteed kui otse kuninga poole pöörduda.»

«Kuninga poole!» kordas neiu ega suutnud enam naeru

hoida. «Kuidas, pagana pihta, võisid sa niisuguse mõtte peale tulla?»

«Jah, sul on põhjust seda naeruväärseks pidada, et nii tähtsusetul isikul nagu mina kuningas üldse mõttesse võib tulla. Aga ma võin sulle ütelda täie õigusega, et talve läbi, sellest ajast peale, kui Gudrún haigeks jäi, olen ma seda mõtet oma peas edasi-tagasi veeretanud. See on muidugi äärmiselt julge tegu, selle vastu ma ei vaidle; aga esiteks on ju kuningas ikkagi kuningas, millest nii tark inimene nagu sina, Salvör, ometi aru peaks saama; ta on ju meie maa valitseja ja kaitsja, kelle jumal selleks ametisse on seadnud, et ta rahva üle valvaks, ükskõik kus kohas ühiskonnaredelil keegi ka on. Ta on niisama palju vaeste kui rikaste kuningas, liati on ta kogu meie maale nii heinakasvu edendamiseks kui ka metsade istutamiseks teinud ühe suure kingituse teise järel. Ja peale selle olen ma kindlaid teateid saanud, et ta olevat ühele tiisikushaigele tütarlapsele lõunarannikul kümme krooni raha andnud, kui ta viimati meie maal käis.»

«Jah, aga Gudmundur! Ega kuningas saa ometi Öseyri rahvale tööd muretsema hakata! Mis sellest sinu arvates välja tuleks, kui kõik, kel tööd ei ole, kuninga poole hakkavad pöörduma? Pealegi ei tohi keegi peale ministrite ja kindralite kuninga poole pöörduda, või ma olen seda vähemalt alati kuulnud. Kuningale kirjutada? Ei tule kõne allagi!»

«Ma loodan, et post talle tema kirjad ometi kätte viib, kui neil on küllaldaselt marke peal, samuti nagu teistelegi inimestele,» ütles Gudmundur Jónsson.

«Ei, ma ütlen sulle täiesti siiralt, et sellel ei ole mingit mõtet. Taanis ainult naerdakse su üle,» väitis neiu.

«Jah, aga ma olen talle kirja sellegi poolest juba valmis kirjutanud,» kinnitas vanamees trotslikult, «ja mul on täiesti ükskõik, kui selle üle Taanis nalja heidetakse; ma olen oma kuninga all ja tema on jumala tahtmise kohaselt minu üle mitte vähem kui nende üle, kes elavad Taanis, ja ta on minu ja mu maa seaduslik kuningas ja mina olen tema truu alam, kellel on õigus oma raskusi talle teatavaks teha. Peale selle on kogu kuninga suguvõsa Islandi vastu hea ja suuremeelne olnud, tema vanaisa andis meile tagasi põhiseaduse, mille teised rahvad meilt ära olid võtnud, ja kuigi mina olen madalal ja tema kõrgel ja keegi peale ministrite ja kindralite ei tohi temaga

rääkida, olen ma siiski oma väiksusest hoolimata rääkinud sellega, kes seisab veelgi kõrgemal, sellega, kellele ministrid ja kindralid on ainult tuhk ja tolmu, jah, ma olen rääkinud sellega, kes on üle kõigi maapealsete kuningate, ja ta on mind kuulda võtnud ja täidab omal ajal mu palved, kui ta mahti saab. Kui palju enam ei võiks ma siis pöörduda kuninga poole, kes ei ole siiski midagi muud kui ainult suurelik inimene nagu minagi?»

Salka Valka vaatas, kuidas tema käed värisevad, kui ta kuue taskust oma läkituse kuningale välja võttis — väikese neljaks kokkumurtud paberilehe, mis kortsunud pakkimispaaberisse oli mässitud; ümbriku jaoks polnud tal muidugi raha jätkunud, ning näis, nagu oleks selle abitu külalise näol inimkond ise oma alalises raha- ja nuuskutubakapuuduses Salka Valka jutule tulnud. Vähesed on nii alandlikke ja liigutavaid palveid selle issanda poole saatnud, kes kuuleb kõigi tilkade nina otsast kukkumist ja loeb iga tubakakübet, mille vaene mees oma ninasse tõmbab. Ja neiu tegi kindla otsuse lubada tal oma arvel poest aeg-ajalt nuusktubakat võtta ning selle eest hooli kanda, et vanapaaril suvel kala oleks.

Viimaks olid taadi värisevad sõrmed kirja lahti pakkunud ja Salka Valka hakkas vaevaliselt veerima, mis ta oma kange, väriseva käega sinnä oli kirjutanud, muret tundmata, kas read lähevad otse või viltu, ja vähe hoolides õigekirjareeglitest; kiri kõlas umbes nõnda:

«Teie kõrgus, Islandi ja taanimaa Kuningas.

Jumal õnnistagu ikka ja alati teid ja teie kuningriiki. Te olete rahva olukorda meie maa külastamise ja Suurte Rahasaadetistega alati parandanud. Peale selle võiks nimetada seda üle tuhande krooni ulatuvat summat, mille te andsite kogu maale, kui te siin Islandis käisite. Ma kirjutan nüüd teile peaasjalikult selles heas ja suures usus, mis mul teisse on, et te aitate mind mu raskustes, mis tulevad sellest, et me oleme Hirmus Vaesed ja et möödunud talvel me olime haiged, mina ja mu naine gudrún eiriksdóttir, kes on kogu aeg mu truu elukaaslane olnud, ilma et sellest midagi paremaks oleks läinud, ennem vastupidi. Nüüd on mu olukord veelgi halvem kui varemalt, kui mul kuus alaealist last oli, mis tuleb sellest, et siinsed kalurid hoivad ühte ja ajavad kalahinna kõrgele, mille tagajärjel Ta on nende töötasu vähendanud, kes rannal kalu roogivad,

ega taha teisi tööle võtta kui ainult suurnikke ja läheb kehvadest täiesti mööda ja on hakanud töö eest raha maksma ja kaupade eest raha nõudma, iseäranis nende käest, kellel midagi ei ole. Ma olen äravaevatud ja viletsa tervisega ja pean hoolitsema veel oma langetõbise naise gudrún eiriksdóttiri eest, kes ei ela ega sure ja peale selle põeb ka mingit sisemist Haigust. Mu lapsed on siit teistesse paikadesse elama asunud ja saavad ise läbi, peale ühe tütre, kes on siin mehel ja sellepärast valla käest toetust saab, et tal palju väikseid lapsi on, olgugi et tema mees öelnud, et tal olevat vaala Neerude eest Fääri saartel raha Pangas. Mina olen alati mõtlemise ja usu vastu huvi tundnud. Ma olin meie Issanda Jeesuse Kristuse Päästarmee kadett, enne kui see oma tegevuse siin lõpetas. Ma loodan ja soovin, et te mind nüüd aitate. Sellepärast ma kirjutan nüüd teile, et teilt Väikest summat Raha paluda. Ma ütleksin 75—80 krooni, sest mu vaesus on nii suur ja meie mõlema tervis igas suhtes vilets ja me olemas kõigist maha jäetud. Nagu kirjas seisab, et vähe on kehvast sõpru. Issand on loonud nii vaese kui rikka. Tema alandab ja ülendab ja kõik tuleb neile kasuks, kes Jumalat armastavad. Ma tean, et kõigevägevam Jumal selle summa, mida ma nimetasin, teile varem või hiljem Tagasi maksab ja et te leiate mingi nõu ta mulle järgmise välismaalt tuleva postiga ära saata, sest praegu ei ole mul raha isegi ninatubaka jaoks ja see on minu meelest kõige hullem.

Jumal õnnistagu teid alati ja kinnitagu nii õnnes kui õnnetuses. Ma loodan, et teil selle läbi kõike rohkem, aga mitte vähem ei saa olema. Ma olen koertel ja inimestel ainult jalus ega ole Vaesuse pärast kunagi seda saanud teha, mida ma ihaldasin. Kui ma noorem olin, tahtsin kangesti loomaarstiteadust ja sepatööd, leiutamist ja muid asju õppida, aga alati puudus mul kõige selle jaoks raha. Samuti tegin ma nooremas eas väikesi luuletusi nagu teisedki noored, aga alati süütuid. Ega vist ükski eraisik ole kunagi julgenud teilt korraga nii suurt rahasummat paluda; mina aga ei kõhkle põrmugi, sellepärast, et te olete andnud Islandile üle tuhande krooni ja samuti su sugulased üks ikka rohkem kui teine. Minul ei ole kunagi võimalust olnud teile midagi head teha, olgugi et mul on kange tahtmine olnud teile vähemalt Õnnesoovitelegrammigi saata, ja ma olen palunud Jumalat, et ta teid aitaks

ja igal ajal kaitseks. Lõpetuseks jätan ma teid jumalaga ja jään lootma, et ma teilt head abi saan, mu Armastatud kuningas. Jumal hoidku ja kaitsku teid,

teie Armastaja ja Truu
gudmundur jónsson
endine Päästarmee Kadett.»

2

Pühapäeviti ja ka mõnel muul ajal, kui Salka Valka tööst vaba oli, võttis ta ette jalutuskäigu, et raamatuköitja Magnuse naist vaatama minna; sel abielupaaril oli seitse alaealist last — neli oli surnud —, elatumiseks aga peale jumala õnnistuse peaaegu mitte midagi, sest keegi ei tahtnud Magnust kalastamisele kaasa võtta, kuna ta polnud selleks küllalt tugev ja tal üldse vähe rammu öeldi olevat, ning isegi rannatööl püüti temast mööda minna; järelikult olid tal krediidiga kehvad lood, kuid valla käest ei tahtnud ta abi vastu võtta, kuigi tal seda saada võimalik oleks olnud, sest ta oli isekas, omapäraste vaadetega mees. Kõige parema meelega tegeles ta raamatuköitmisega ja oli selles kunstis kuulus. Vahel sai ta kaugetest paikadest kohta suuri raamatuid, mille selg oli lagunenu. Ka filosoofias oli ta õige tugev. Tema naine oli juba kaua aega haige olnud. See oli mingi maohaigus, mis järjest halvenes. Alguses tulid valud hooti ja olid võrdlemisi nõrgad, hiljem aga läks asi niikaugele, et tal toit kippus välja tulema. Viimaks muutusid valud õige suureks ja nüüd oli harva hetki, kus ta rahu sai. Sellest hoolimata tõusis ta vahetevahel üles ja küüris põrandat, sest see oli niisugune töö, mida tema vana ema ei usaldanud lendva pärast seljas ja oma paistetunud jalgade tõttu ette võtta. Arst, kes oli selleks ajaks juba peaaegu unustanud, mis tema enese nimi on, küsis vabandades, kuidas on ilmakaarte nimed. Keegi ütles, et ida, lääs, lõuna. Siis vidutas ta silmi, sooritas sügava kummarduse ja naeratas: «Klapib suurepäraselt. Lõunasse, mida varem, seda — ja nõnda edasi.»

Mõned said sellest niimoodi aru, et ta tahab ütelda, et naine peab Reikjavikki sõitma ja ennast opereerima laskma, sest oli selgunud, et tilkadest ei ole enam kasu. Aga eks olnud nii, nagu Bogesen alati oli öelnud: «Kui meie arst meid siin kohapeal terveks ei ravi, siis ei ole

kuigi palju mõtet Reikjavikki sõitmise peale raha raisata — siis me oleme surmalapsed.» Nii et naine jäi rahulikult paigale, ja öösiti võis ilusa ilmaga isegi tänaval tema oigamist kuulda.

Lapsed nutsid igaüks omal viisil, sest kuigi nad said vesist kõrti, keedetud kalu ja koguni rukkileiba toitava ning hea margariiniga, oli nende kehal ja hingel siiski millestki puudus, ja sellepärast nad nutsidki. Nad õppisid rannal sääraseid sõnu ja väljendeid, mis trükimusta ei kannata, ning tundsid end kõige paremini porilompides ja okastraadist aedade otsas. Ent kui nad piima said juua, mida juhtus võrdlemisi harva, lakkasid nad lühikeseks ajaks vandumast ja kõige nooremad hakkasid askeldama huvitavate rannast leitud kivekestega. Salka Valka tegi sellele perekonnale alatasa head, sest ta teadis, mis tähendab vaesus. Ta viis neile kannuga piima, mida ta raha eest ostis, ja vestles vahel kaua aega laste ema Sveinbjörgiga, kes oli tark naisterahvas. Lapsed vahtisid Salka Valkale tõsiselt otsa, kui ta rääkis. Sveinbjörgi ema, kes oli sellel rannal seitsekümmend viis aastat elanud mustast kohvist, istus, kõige noorem laps süles, ning laulis ikka üht ja sama lastelaulu, millega ta suure hulga lapsi, kellest osa oli surnud, osa elas, magama oli äiutanud:

Maga nüüd, väike mees,
must sa kui muri.
Paterdad porises vees,
koll kus on kuri.

Seda võis ta laulda mitu tundi ühtejärke, iseäranis siis, kui tal ninatubakat oli, ja nõnda hoidis ta kurjad vaimud lastest eemal.

Magnus ja Sveinbjörg olid noores eas Päästearmees olnud ja seal teineteisega tuttavaks saanud, muidu aga oli Raamatu-Mángi, nagu teda tavaliselt kutsuti, kusagilt mujalt pärit. Pärast abiellumist oli Sveinbjörg hakanud usuasju tõsisemalt võtma ja uuesti vana praosti pooldajaks muutunud. Siis läks praost, see suur au- ja õigusemees nii elus kui surmas, lõplikult ning jäädavalt igavestele rohumadele. Sellest ajast algaski Sveinbjörgi maohaigus. Sellest hoolimata tõi ta ikka endiselt lapsi ilmale, mõistlike vaheaegadega — kord aastas ja vahel ka tihemini, ning palus jumalalt üht-teist, mida tal oma kodu jaoks

tarvis oli; peale selle palus ta jumalalt, et ta laseks tema kõhul terveks saada. Kuid tema palved jäid tähele panemata — mida rohkem ta palus, seda rohkem sai ta lapsi, seda kitsikumaks läks elu ja seda haigemaks jäi magu. Nad elasid majas, mille üks sein oli mullast, kolm puust, kaetud rebenenud tõrvapapiga. Akendel seisis kolm lillepotti, mulda täis, aga ilma lilledeta, ja kardinaid ei olnud. Elamu koosnes ühest toast ja köögist, selle taga väike übrik, kus seisis veetünn; ka rippus seal mõnikord paar väikest poolikult kuivatatud turska ja vahest oli kusagil kotis ka väljapraagitud kartuleid, mis heasüdamlikud suurnikud Raamatu-Mángile enese mälestuseks kingituseks olid saatnud. Sääraseid olid selle perekonna toiduvaramad kõige parematel aegadel. Toas olid mõned räbalatega kaetud magamisasemed, samuti mõned tarbetud, kõiksugu kili-koliga täidetud kastid, edasi Magnuse press ja raamatuköitmise tööpink, mis sellele majale teatavat väärikust andsid, eriti rahva silmis. Öhtuti, kui toas tuli põles, võis näha, kuidas lapsed riidest lahti võtavad, magama heidavad, igasse sängi kaks või kolm tükki, ja uinuvad, näljased, kasimata ning külmast sinised. Vähe on maa peal sellist, mis nii armas oleks kui magavad lapsed.

Kui Magnus veidi raha sai, siis valdas teda vastupan-damatu kirg kulutada seda papi, naha ja muude raamatuköitmistarvete peale, mida ta näis otse üleloomulikult teel välja koukivat. Ent tema köitmistöö tõttu sattus nende majja sageli raamatuid, küll lugemisringist, küll mujalt. Paljud neist raamatuid olid seda laadi, et kiskusid abielupaari mõtted usust eemale, eriti August Bjarnasoni raamatud filosoofia üle, sest need sisaldasid nii palju kõiksugu teadmisi, millest paljud olid jumalasõnaga vastuolus. Kui Sveinbjörgil valud vähemad olid, rääkis ta kõigest sellest sageli Salkaga. Ka Salka sai nende käest raamatuid laenuks ja luges neid; need olid väga huvitavad ja õpetlikud. Nii mõnus on öhtuti kodus istuda ja teada saada, et Gautama Buddha on öelnud seda ja Immanuel Kant ütleb nõnda.

«Jah, oleks tõesti hea, kui meil, lihtrahval, oleks mõni niisugune mees, kelle poole me võiksime pöörduda, nii siis, kui kalasaak on nigel, kui ka siis, kui teenistusega on kehvad lood,» tähendas Sveinbjörg.

«Jah,» nõustus Salka Valka. «Kui ma loen, mis need targad mehed on kirjutanud, siis tulevad mul tihtipeale

niisugused mõtted, et meie, lihtsad inimesed, kes me nii kõrvalises kohas üles oleme kasvanud, ei ole õigupoolest kuigi palju paremas olukorras kui kala, kes merest välja püütakse ja Bogeseni juures roogitakse ja kuivatatakse.»

Mõlemad otsisid kindlat tugipunkti, pürgisid kõige üleva poole ja rääkisid tõest, ka täna. Salka, nii suur, noor ning tugev, mere terve elujõud pulbitsemas värskes veres, Sveinbjörg oma armetus haigevoodis, kus olid sigitatud ja sündinud tema lapsed; ent kunagi ei ole töö otsimine nii tähelepanuäratav nagu siis, kui ta läheneva surma varjus paistab vaese inimese silmist ja isemoodi kalkidest näojoontest, mis pehmenevad ja koguni mahe-daks naeratuseks võivad muutuda, kui ta kolmandat päeva lautsil lamab.

«Kõigele vaatamata ei ole ükski tark mees, kellest nendes raamatutes räägitakse, mulle selgeks suutnud teha, mispärast inimene tuleb ja läheb,» ütles naine oma hädise häälega. «Ja kui ma näen, kuidas vanemad lapsed sõrme kõrva pistavad, et nad öösiti mu oigamist ei kuuleks, ja rābalad neil seljas enam koos ei taha seista, siis näib mulle vahel, et muistne paganausk, mis lubas ülearuseid lapsi mägedesse surema viia, oli inimlikum kui ristiusk. Ma räägin muidugi ainult seda, mis ma mõtlen, kui ma puru-vaesena ja suremas olevana siin lamen, sest seda ma ütlen: palju kergem on oma lapsi suremas kui neid elamas näha — ma mõtlen meil, vaesel rahval. Mis jumal see küll on, kes kõike seda niimoodi juhib?»

«Ei tea, kas see keegi teine jumal ongi kui kala,» arvas Salka Valka.

«Ma ütlen sulle, mis ma neil päevil pastorilt küsisin. Ma küsisin: «Kas kusagil piiblis on kirjutatud, et jumal on hea? Kas see ei ole võetud lihtsalt mõnest lastele määratud muinasjutust, mille inimesed välja on mõtel-nud?»»

«Käib pastor sind vahel vaatamas?» küsis Salka Valka.

«Jah,» sosistas naine. «Ta ajab mulle hirmu peale.»

«Hirmu? Millega?»

«Oh, ma ei tea. Võib-olla sa mäletad, et piiblis seisab ühes kohas: «Kes töö poolt on, see võtab mu häält kuulda.» Nii et ma ei saanud sinna midagi parata, vaid ütlesin talle lausa välja: «Ma ei kuule tema häält.»»

«Ja mis ütles tema?»

«Ta ütles siis: «Pea meeles Ketsemanē aeda.»»

«Mis sina ütlesid?»

««Jah,» ütlesin ma, «ma pean teda meeles. Ma võin ütelda, et sedasama ja veel rohkemgi olen ka mina läbi teinud,» ütlesin ma. «Mis see mehel, kellel lapsi ei ole ja kes pealegi teab, et ta sureb hea asja eest, jah, lunas-tab koguni terve maailma ja läheb pärast seda otseteed kõige paremasse kohta taevariigis, ka ära ei ole, kui ta ühe päeva ristas ripub,» ütlesin ma. «Mis on see selle vastu, kui inimene peab kannatama aastate viisi, nagu mina olen kannatanud, maja lapsi täis; kui palju on olnud öid, kus ma valude pärast hommikuni olen karjunud; varsti olen ma surnud, aga ma ei sure mitte millegi eest, ja minu jaoks ei ole mingit taevariiki, sest ma tean, et lapsed nutavad ikka edasi, kui ma surnud olen, ja õpivad inetuid sõnu ja manguvad piima, mida ei ole,» ütlesin ma.»

«Mis ütles tema?»

«Ta ütles: «Jumal on sinu vastu siiski alati hea olnud.» Aga mina vastasin: «Ei ole.»»

«Kas ta ei saanud vihaseks?» küsis Salka Valka.

«Ta ütles: «Nõnda ütles kadunud pastor Gudmundur Halldórsson, kui ta surema hakkas.» — «Oh, ütles ta seda?» usutasin mina. Siis mõtles ta järele ja küsis: «Oled sa oma vaenlasi armastanud, nagu Kristus käskis?» — «Ei,» vastasin mina. «Sa peaksid seda tegema,» ütles tema. «Seda küll,» olin ma nõus, «aga kuidas pean ma seda tegema — mul ei ole vaenlasi.»»

Salka Valka ei saanud teatavat imestust avaldamata jätta, et pastoril midagi paremat pähe ei tulnud haigele inimesele rääkida.

«Enne kui ta ära läks,» jätkas naine, «jutustas ta mulle selle loo, kuidas vaarao tütar pilliroost Moosese leidis. Ta lubas varsti jälle tulla ja lugeda mulle peatüki ühest heast raamatust, mis olevat paljudele tröösti pakkunud, kes samasuguses olukorras olid nagu mina. «Tee seda, pastor Sofonias,» ütlesin ma. «Aga pea meeles, et ma kardan kõike peale töö.»»

Pärast lühikest vaikust jätkas ta:

«Ma oleksin tahtnud, et ta mind rahule jätaks. Mis mul puudub, on raha, et Reikjavikki lõikusele sõita. Ja nüüd, kui kalurite ühingu liikmed on hakanud töötasu alla suruma, makstakse rannatöö eest kolmandiku võrra vähem, keegi aga ei taha Magnust oma paati kaasa võtta. Peavad siis meie lapsed sellepärast ilma piimata jääma, et

Magnust merel teistega ühevääriliseks ei peeta! Mispärast peavad nemad kannatama?»

«Õiglusega on maailmas alati kehvad lood olnud,» ütles Salka Valka. «Arvad sa, et minulgi raskeid silmapilke ei ole, kui ma selle peale mõtlen, et olin esimeste hulgas, kes kalurite ühingu asutamise eest võitlesid? Aga kust võisin mina teada, et Bogesen oma kahjud kõige vaesemate arvel tasa teeb? Ma ei võinud ka aimata, et väikekalurid rannal töötajate töötasu alla löövad. Vaata, Sveinbjörg, kui ma väike olin, olin ma kõige vaesem laps kogu alevikus. Ja siis oli mu kõige palavam soov kord paadiosanikuks saada.»

«Ma ei heida midagi ette,» sõnas naine, «ega süüdistada kedagi. Maailm on juba kord niimoodi loodud, et igaüks püüab oma kasu. Ainult kui meiegi rannal kauplusele teie kombel tingimusi saaksime seada.»

«Jah, ma olen tihtilugu mõtelnud, et ka rannal töötajad peaksid umbes samasuguse ühingu asutama, aga kalurite ühingu ei taheta sellest kuulda, nagu sa isegi võid taibata. Keegi teine peab algatuse enese peale võtma.»

Naine pigistas oma valged laud taas pooleldi kinni ja võitles natuke aega valudega. Kui ta silmad viimaks jälle avas, jäid need tema sõbranna tugeval tervisest õhetaval näol peatuma. Vähehaaval andsid valud järele.

«Vaesed ei tohiks lapsi üldse saada, sest nad ei jõua neid üles kasvatada,» tuli ta selle jutuaine juurde ikka ja jälle tagasi, rääkides seekord otse läbi valuhoo, ning tema sõnades oli midagi päris fanaatilist. «Meid peaks selle eest vangi pandama. Ma olen kindel, et see on kõige jube-dam roim maa peal. Ma ei oleks kunagi uskunud, et nii arukaid tüdrukuid on olemas nagu sina.»

«Kui minu käes võim oleks,» ütles Salka Valka, «maksaksin ma vaestele iga lapse pealt, mis nad saavad, tuhat krooni.»

«See ei tee veel midagi, et nad kunagi ühtki korralikku sõna ei saa kuulda,» jätkas naine. «Aga kust peab piima võtma? Bogesenil on neli lehma, aga kogu piima tarvita-vad nad ise ära, sest arst olevat käskinud neil oma tervise pärast skiiri * süüa. Neil kõigil on liigsöömise pärast seedimine rikkis. Ja peale selle ei ole päevatöölistel raha seitsme lapse jaoks piima osta, isegi kui seda oleks saada.»

Koputati.

Nii et pastor oli siis tulnud.

See oli noor punaste juuste ja lüüriliste silmadega mees, imponeeriva välimuse, rõõsa jume, tugeva turja, lihavate käte ja ilusate rohekate hammastega. Tema näol oli ütle-mata magus naeratus ja silmist paistis armastus. Omal ajal oli ta kavatsenud Norrasse misjonikooli minna, sest talle näis, et ta on pühast vaimust kutsutud end idamaade paganate päästmisele ohverdama, eriti Hiinas ja Indias. Juba noorelt oli ta otsustanud ennast ristiusu teenistusse anda, nagu pruut kihlab end peigmehega, ja oma elu issandale pühendada. Rõõmuga ning heal meelel andis ta ennast issanda tahtmise alla. Piiblikriitika kuratlikest rünnakutest hoolimata oli tal õnnestunud seda kalliskivide kalliskivi oma südames alles hoida — võimet issandaga palves ühineda. Sageli rääkis ta, kuidas ta neil süngetel ning rasketel kiusatuse tundidel oli endamisi korranud neid sõnu Pauluse kirjast Kalatia rahvale: «Ma olen Kris-tusega risti löödud; aga ma elan, ei mitte enam mina, vaid Kristus elab minu sees.» Ent kui ta oli ülikooli lõpetanud ja end suureks tööks pimedatel paganlikel idamaadel ette valmistama hakkamas, kihlus ta terve ning tugeva loomu-sega rannatüdrukuga, kes tahtis kümme last saada ja suures potis kalu keeta, aga mitte kaugele itta sõita; see ütles, et ta peaks kuskil mere ääres pastoriks hakkama, ja ta tegigi seda — ta õnnistati Oseyris Axlarfjordi ääres ametisse.

Tähelepanelikult nagu pihhiisa kuulas ta kõik ära, mis talle räägiti, ja iga kord kui ta vastas, ilmus tema näole kohusetruu naeratus nagu trahteripidajal. Seda naeratust ei olnud ta õppinud siiski mitte kõrtsides, vaid rootsi misjonäritelt, kellega ta ühel suvel heeringapüügi ajal tut-tavaks oli saanud. Vähesed suutsid vaimsele küpsusele ja õilsusele, mis selle noore mehe naeratusest säras, rahuli-kult vastu seista. Raamatuköitja rangjalgsed ning alatoide-tud lapsed katkestasid tee ääres porilompides solistamise, hiilisid ukse vahelt sisse teda vaatama ja pistsid oma rämpase sõrme sügavale suhu. Pastor patsutas neid põsele, tehes üldise märkuse, kui kenad ja tublid nad on. Lastel ei olnud seda mõistust, et naeratada, nad ainult vahtisid talle ikka endiselt otsa. Ent peagi jõudis ta kõrgemate kõneainete juurde ja esitas haigele küsimuse, mille kõik haigete külastamise virtuoosid ikka ja alati esitavad, nimelt kas asjaomane on valmis ennast oma issandale andma.

«Ah,» vastas naine. «Ma ei tea.»

Salka Valka vaatles oma süles puhkavaid käsi ja arvas, et pastor on tema peale vist üsna pahane, et tal vahel isegi pühapäeviti on püksid jalas, selle asemel et kirikusse minna; ta mõtles, et pastori meelest ei ole see jumala tahtmisega kooskõlas.

«See on tegelikult siiski väga lihtne,» ütles pastor mesise häälega; Salka Valka kuulas ainult poole kõrvaga ning püüdis kõigest väest sobimatuid mõtteid pastori ja tema abielu kohta eemale tõrjuda, aga kõigist püüetest hoolimata ei saanud ta sinna midagi parata, et tal oli tema naisest kahju, et see on niisuguse mehega abielus, kellel pealegi veel suust halba lehma tuleb.

«Võib öelda, et see on ühel hoobil lihtne ja ka tähtis,» ütles pastor. «Ainult on tarvis kolme asja. Esiteks peab selgusele jõudma, et jumalal oleks pühakirja õpetuse järgi inimese südames kindel eluase, nagu ma hiljuti rääkisin. Teiseks pead sa ennast täielikult jumalale andma, et ta sind kõiges juhtida saaks. Kolmandaks, kolmandaks, kolmandaks...»

Äkki hakkas kõigest kostma suur kisa ja kära, vandumine, kaklemine ja viimaks poisikeseohtu noorukite rae-vukas nutt. Kaks tülitsevat häält kutsusid ema vahetukoh-tunikuks ja hüüdsid: «Mamma, mamma, see pagana naas-ke! Geiri! Gvendur, see kuradi raisk! Küll ma...» Ja nad paiskasid hirmsaid ähvardusi teineteisele näkku.

«Mis seal lahti on?» hüüdis ema.

Väike kaheksa-aastane Stina tormas ukse vahelt sisse ja teatas, et Gvendur ja Geiri kaklevad merivarblase pea pärast, mille vanaema väiksesse puust karpist kartulikoti taha ära oli peitnud.

Kui tüli viimaks niimoodi lahendati, et merivarblase pea päris teaduslikult kaheks võrdseks pooleks lõigati ja poiste vahel ära jagati, sai pastor jälle mahti selle juurde tagasi pöörduda, mida kolmandaks tarvis on.

«Nagu ma sulle viimasel korral lubasin, tõi ma ühe hea raamatu kaasa,» ütles ta. «Ja nüüd loen ma sulle sealt ühe koha ette. Ma leidsin just niisuguse koha, mis sinule su hingelises seisukorras praegusel tõsisel katsu-mise tunnil sobib. Selle raamatu nimi on «Õnnis elu» ja ta on ühe kristliku teadusmehe ja inimesearmastaja poolt Inglismaal kirjutatud, mehe poolt, kelle nimi on Smith. Seda raamatut on lugenud sajad tuhanded üle kogu

maailma ja võib julgesti öelda, et ta on paljude kristlik-kude inimeste elu põhjalikule muutmisele kaasa aidanud. Nüüd on meile siin maal see õnn osaks saanud, et see raamat on ka meie keeles välja antud. Kui sa liiga väsinud ei ole, siis tahan ma sulle ühe väikese tüki ette lugeda.»

«Ma olen harva nii väsinud,» kostis naine, «et ma lühikest tükki heast raamatust kuulata ei suuda. Peale selle ma loodan, pastor Sofonias, et see on tõde, mida sa mulle ette lugeda kavatsed. Ma ei suuda enesele kujutleda, et niisuguse hingelaadiga mehel nagu sina mõttesse võib tulla mulle midagi muud kui tõde lugeda.»

«Jah,» kinnitas pastor. «Just seda see ongi. See on hinga-gele kosutav ja vaimu hariv tõde ning heidab väga eredat valgust just sellele, millest me viimasel korral rääkisime — maise elu raskustele. Ma tahan lugeda sulle siin selle pea-tüki, millele autor on pealkirjaks pannud «Issanda võiduvankrid». Nüüd paneme siis hästi tähele.»

Ning ta hakkas lugema, kuna naise pilk, kust paistis ühtaegu hirm, lootus ja mure, rändas tema raamatu ja silmade vahel edasi-tagasi, Salka Valka aga istus ikka veel samasuguses asendis nagu vana meremees, kes äsja tubakat on nuusanud, ja püüdis end võimalikult vähe liigutada.

«Õige ning täpne on ütelda,» algas lugemine, «et maise elu raskused on taeva nuhtlused, aga ühtlasi on nad midagi hoopis paremat kui taeva nuhtlus — nad on jumala vankrid, mis on saadetud meie hinge võidukõrgus-tele viima. Nad ei näegi vankri moodi välja, vaid sarnanevad pigem vaenlaste, valu ja piina, katsumuste, kaotuste, arusaamatuste, pettumuste, südametuse ja tagakiu-samistega. Aga kui me suudaksime näha neid niisugus-tena, nagu nad tegelikult on, siis me võtaksime neid rõõmuga vastu kui transpordivahendeid, mis viivad meid võidukõrgustele, kuhu meie hing kõigis meie palvetes ihkab.»

Süüria kuningas saatis hobused ja vankrid prohvet Eliisa vastu...»

Salka Valka, kellel juba sünnimisest saadik haruldast vähe huvi kaugete ja võõraste maade vastu oli olnud, hakkas oma istmel kibeleva, kui ta selle kuninga nime kuulis. Juba teist korda kuulis ta täna kuningast räägitavat, ja pooleldi nõutult vaatas ta pastori otsa. Seejärel vaatas ta aknast välja — kui armsalt paistis nõlvakul päike!

Korraga meenus talle kalurite ühing, mis möödunud sügisel oli tema südameasi. Aga kõike kokku võttes tuli välja, et see ühing on alevikule tervikuna ainult õnnetuseks. Süüria kuningas, mõtles ta. Ta ei saanud mõhkugi aru, millest seal raamatus räägitakse. Kummaline, kui raske oli sellel tüdrukul kõike vaimulikku jälgida — tal puudus nimelt fantaasia; nii kõvasti oli ta oma kodukoha küljes kinni. Alles siis hakkas ta taipama, millest seal raamatus räägitakse, kui mainiti Haabakukki. Haabakuk, mõtles ta, — päris uskumatu, millised nimed on inimestel piiblis!

«Haabakuki raamatu kolmandas peatükis, kaheksandas salmis räägitakse sellest, kuidas jumal päästab oma rahva...»

Üldiselt ei armastanud ta kuigi palju naerda, aga ta ei saanud sinna midagi parata, et tal naer vägisi peale kipus, kui ta selliseid naljakaid nimesid kuulis, nagu näiteks Falur, Reimar, Fertram ja Likafrón. Nüüd lisandus sellele seltskonnale korraga Haabakuki-nimeline mees: «Sellepärast on paksud pilved, mis meie taeva sagedasti pimedaks teevad ja õiglusepäikese kiired näiliselt kinni matavad, tegelikult jumala võiduvankrid, kuhu me võime koos temaga sisse astuda ning võidurõõmus läbi igasuguse udu ja pimeduse sõita.»

Kui naljakas see peaks olema! See on ju nagu mingi lennuk!

Ta juhtus jälle oma sõbranna nägu vaatama, mille kohal hõljus surma vari. Inimese elu, mõtles ta, merivarblase pea. Haabakuk. Ta lõi pea selga ja püüdis neist laialivalguvaist mõtteist vabaneda, võttes nõuks nüüd tähelepanelikult kuulata.

«Armas lugeja, kas sinu elus on mustad pilved sulle võiduvankriks olnud? Sõidad sa kõigi nendega triumfeerivalt?»

Ma tundsin kord üht naist, kellel oli väga pikatoimeline teenija. Igas muus suhtes oli see tütarlaps kena ning armas ja pererahvale suureks abiks, kuid tema pikatoimelisus valmistas perenaisele, kes ise oli kärmas ja äkilise loomuga, alatasa otse piina. Sellest tuli, et naine tüdruku peale mitu korda päevas vihastas, aga niisama tihti oma viha kahetses ja püüdis sellest võitu saada, ent kõik oli asjata. See võitlus tegi tema elu õnnetuks. Ühel päeval tuli tal meelde, et ta oli juba kaua aega jumalalt kannatlikku meelt palunud. Seega oli võimalik, et tüdruku pika-

toimelisus oli võiduvanker, mille issand oli saatnud, et tema hinge kannatlikkuse teele viia. Ta hakkaski tüdruku pikatoimelisust sellest küljest võtma, ja sealtpeale sai see tema võiduvankriks, mida mingi pikatoimelisus teelt kõrvale eksitada ei suutnud.

Ma tundsin üht teist naist, kes sõitis osavõtjaterohkele koosolekule, kuhu kogunes palju rahvast. Suure tungi tõttu seal paigas oli ta sunnitud kahe teise naisega ühes toas magama. Tema tahtis magada, teised aga kahekesi juttu ajada, ja esimesel ööl ei saanud ta silmagi kinni. Isegi kaua aega pärast seda, kui teised naised magama olid jäänud, ei saanud ta pahameele tõttu ikka veel uinuda, kuigi oli väga väsinud. Järgmisel päeval kuulis ta midagi jumala võiduvankritest räägitavat. Öhtul, kui teised isekeskis jälle juttu hakkasid ajama, võttis ta seda kui jumala võiduvankrit, mis oli saadetud tema hinge sinna vilma, kus valitseb mõnutunne ja kannatlik meel. Ta leidis rahu ega tundnud enam kärsitust. Aga kui aeg õige hiliseks oli jäänud ja ta teadis, et nad juba ammu oleksid pidanud magama, ütles ta tasase häälega: «Armsad sõbrad, siin ma lamen unetult ja sõidan võiduvankris.» Teised jäid otsekohe vakka ja ta uinus magama: ta oli võitnud, mitte ainult sisemiselt, vaid ka väliselt.»

3

Imelik, et mõni inimene võib niisuguses kohas, kus mäenõlvakud fjordi ümber haljendavad, vaikselt maikuu pühapäeval rusutud olla.

Salka Valka oli teel koju, süda rõhutud teiste inimeste haigustest ja mitmesugustest muredest, nagu liiga madalad palgad, tööpuudus — ja varsti on veel ainult suurnikel kaupluses arve. Mõistagi oli ta oma paadiosa, maja ja aia- maa tõttu inimühiskonnas üsna kõrgele jõudnud, kuid nii suureks tegelaseks polnud ta veel muutunud, et oleks heaks kiitnud säärase ristiusu, mis on nende jaoks tehtud ja mida neile pakutakse, kes on temast halvemas olukorras. Seega polnud ta mitte asjata kadunud Merekoja Sigurlina tütar, naise, kes jumala ja inimeste poolt maha jäeti, kui ta neid kõige rohkem vajab, eriti sellepärast, et ta oma lootuse jumala ja inimeste peale oli pannud; see noor neiu oli juba varakult minetanud võime näha kõike

seda, mis peitub niinimetatud tõelisuse, s. o. kala t a g a, ja juba enne leeri oli ta jõudnud veendumusele, et ei jumal ega inimesed aita kedagi, kes on üksinda; ta peab ise ennast aitama.

Niinimetatud Kalakünkal, kus mõlemal pool teed laiuvad kalakuivatuskohad otsekui põllulapid, ilmub nähtavale ei keegi muu kui Jóhann Bogesen ise, kes on oma kepiga jalutuskäigul. Sellel mehel on palju tegemist — nagu ta ise tavatses öelda: tööd ja mured ei olnud juba palju aastaid lasknud tal pühapäeva pühitseda; ta ei saanud oma elukohas nagu teised inimesed isegi jumala kümme käsku kuulata. Nagu teistel päevadel, nii ka pühapäeviti pidi ta oma kepiga igal pool songima; see oli nagu mingi prohvetisau, eebenipuust, elevandiluust käepideme ja kuldnupuga seal otsas — ta oli saanud selle austusavaldusena naisseltsilt oma viiekümnenenda sünnipäeva puhul, samal korral, kui kiriku eestseisus kinkis talle kuldse nuuskubakatoosi (ahju ja muu eest, mis ta kirikule oli annetanud). Selle kepiga soris ta kalahunnikutes sadamasillal, kalatünnides rookimiskuurides, kalavirnadest kuivatuskohtades. Sageli torkas ta selle kepiga päikesepaistel mõnda üksikut kala teiste seas, nagu kuningas, kes paraadil kümnete tuhandete hulgast kõnetab üht lihtsat reameest. Edasi tuhnis ta selle kepiga kõiksugu kaupade hulgas, mis olid tema poes kastides ja riiulitel, kaasa arvatud isegi rosinad, torkis mõnikord meeste saapaid, et kindlaks teha, kas nad on siit ostetud, ja ajas ta vahel koguni naistele endile hanna alla, kes talle selle kepi olid kinkinud, et selgust saada, kas kõik on korras, nagu ta ise ütles: ta oli kõigile oma naistöolistele korralduse teinud, et nad ihu peal villaseid pükse kannaksid, sest ta ei tahtnud, et nad kalade rookimisel külmetada saavad, ja tuligi õige harva ette, et nad tema juures kopsupõletikku jäid. Nüüd ta kontrollis, kas kalavirnad on ka hästi kinni kaetud, kui öösel vihma peaks tulema — või laskis ta oma silmal neist lihtsalt rõõmu tunda? —, ja toksis kepiga siin-seal vastu present.

Siis läks Salka Valka mööda, ja Jóhann Bogesen pööras talle muidugi selja, tehes näo, nagu poleks ta teda märganudki. Kuid see mees oli juba ammust ajast harjunud, et kõik tervitavad teda esimesena ja tülitavad just siis, kui ta kõige sügavamates mõtetes ja murest kõige rohkem koormatud on. Tal oli kombeks vastata alles tüki aja

pärast, otsekui sügavatest mõtetest ärgates, ilma inimesele otsa vaatamata, vahel pilk suunatud kaugusse — selle suure vastutuse pärast, mis temal lasus; kuid vähehaaval sulas ta üles, ja seal alevikus oligi üldiseks arvamuks, et kui ta alguses on inimeste vastu sõnakehv, siis see on kaupmehe ja rahva vahel nagu mingi kokkulepitud mäng; ta oli nii muredega koormatud ning tõsine valitseja inimeste ja kalade üle, et jäi täiesti arusaamatuks mõistatuseks, kuidas ta selle alalise pühaliku vastutuse all kokku ei varise; alevi elanikud aga olid vaid igapäevased maised olendid, kes olid alpust täis ja kippusid pealetükkivalt teretama ning teda tülitama kõiksugu tühistes asjades, mis neile terveid unetuid öid maksma olid läinud — nad olid nagu tüütud sääsed, kes piinavad suursugust, tarka ning nukrat hobust. Salka Valka ei teinud sellest seaduseks muutunud kometimängust väljagi ja läks rahu-likult edasi. Aga kui ta umbes kahekümne meetri kaugusele oli jõudnud, kuulis ta enesele järele hüütavat:

«Salvör.»

See oli kaupmees.

Salka Valka pöördus kannapealt ümber. Kaupmees seis kalakuivatusplatsi serval ja vaatas päris jahmunult talle järele. Siis viipas ta talle kepiga, et ta tagasi tuleks.

«Tere päevast, Bogesen,» ütles Salka Valka ja läks tema juurde. «Ma arvasin, et sa ei pannud mind tähele.»

«Mis?» küsis Jóhann Bogesen hajameelselt.

«Täna on ilus ilm,» tähendas neiu.

«Mh,» ütles Jóhann Bogesen sügavas mõttes viibides.

«Sa tahtsid mulle vist midagi ütelda, Bogesen?»

«Mis imelikud riistapuud need on?» küsis kaupmees, osutades kepiga Salka Valka üsna uutele rasvaparknahast saabastele, mis erinesid enamikust rasvaparknahksetest saabastest seal alevikus, sest nad olid valmistatud välismaistele tüdrukutele Alpi mägede otsa ronimiseks.

«Mõtled sa mu saapaid?» küsis Salka Valka punastades.

«Jah, kas need ei ole küllaltki ilusad saapad, Bogesen? Ma tellisin nad kataloogi järgi.»

Bogesen vaatles tüdrukut murelikult: see oli tubli mehe pikkune, laiaõlgne ning sihvakas, rinnad kummusid villase kampsuni all. Tema paksud blondid juuksed olid lühikeseks lõigatud ja lahku kammitud, silmavaade selge ja julge, lõug tugev ning energiline, huuled lihavad ja suu

pisut laiavõitu, käed suured ning sellised, mis ei karda ühtki tööd, hää! omapäraselt jäme. Kaupmees mõotis ja vaagis teda oma teravate, kavalate silmadega, kus kaugegtki ei puudunud huumor, ning vangutas viimaks pead, nagu oleks ta täiesti rabatud.

«Niisugusest asjast ei saa ma aru,» ütles ta. «Üks mu kolleeg Silisfjörduris ei luba naistel, kes tema juures töötavad, ülepea mitte pükse kanda, välja arvatud muidugi ihu peal. Paljud peavad seda lausa kõlblusvastaseks. Sellest hoopis rääkimata, et koguni veel pühapäeviti. Pealegi küsiti idarannikul hiljuti mu käest, et kas sa mitte natuke napakas ei ole. Ma olen kuulnud, et sulle olevat siin alevikus isegi pilkenimi pandud.»

«Seda küll, mind kutsutakse kalurite ühingu püksteks,» kostis Salka Valka.

«Jah, mis sa ise selle kohta arvad?» küsis Bogesen ning jätkas tema pükste ja saabaste vaatlemist. «Midagi seesugust ei ole ma kogu oma eluajal veel näinud. Minu ajal ei tulnud kunagi midagi säärast ette.»

«Jajah, Bogesen,» ütles neiu. «Aga mina küll ei näe, et nende käsi minust paremini käib, kes seelikut kannavad. Teadagi on mul kodus mõni kleidihilp ikka ka, aga ma panen nad selga ainult siis, kui ma ise tahan.»

«Isemeelsusest, armas Salvör, ei ole kunagi midagi head tulnud, veel vähem kangekaelsusest,» manitses Bogesen isalikult, ilma et oleks Salka Valka trotslikust vastusest solvunud. «Mitte kunagi — kogu inimkonna ajaloo kestel. Vastupidi, inimkonna ajalugu näitab, et isemeelsuse tagajärjeks on ikka ja alati kangekaelsus. Üks kärnane lammas võib terve karja kärna ajada. Mis saaks, kui näiteks kõik nägusad, ilusa kehaga tütarlapsed jätaksid kodu peale mõtlemise, hakkaksid pühapäeviti pükstes ringi lippama ja kõiksugu ühinguid asutama? Jah, mis siis saaks? Mis saaks meie rahvast?»

«Mulle paistab, et ma ei saa sinust täiesti aru, Bogesen,» tähendas neiu.

«Ei saa aru?» ütles kaupmees. «Noh, ma katsun rääkida siis selgemini. Mis sinu arvates saaks, kui kõigil Reikjavikist tulnud välismaistel liikumistel lastaks väikeses mereäärse asulas vabalt mässata, ja kõike seda peetaks mingiks jumalikuks ilmutuseks ja hakataks nende järele jooksmas, mis nüüd kõigi nende nimi ka ei ole, Krishna-murti*, poisipea, influentsa, bolševism — ma nimetan

ainult seda, mis mul Reikjaviki lehtedest parajasti meelde tuleb — jah, mis siis saaks? Mis saab inimesest, mis saab kogu paigast, kui ta oma iseseisvuse kaotab? Eks kõik kaunimad nimed islandi saagadest, kõik meie rahva paremad mälestused ole ju mingil viisil seotud meie rahva iseseisvuse ja esivanematelt päritud kultuuriga? Mina ütlen, et on. Ja kas peame siis kõik selle niimoodi kõrvale heitma, et hakkame mingit narrust, mis siia Reikjavikist on toodud, järele ahvima?»

«Kui sa, Bogesen, poisipead mõtled, siis, niipalju kui ma mäletan, oli sinu tütar Augusta esimene, keda siin poisipeaga nähti,» ütles neiu.

«Noh, eks see ole siiski hoopis teine asi. Tema on ju Kopenhaagenis mereväehvitseril mehel.»

«Mis ülikud kõik teevad ees, võib teha ju ka lihtne mees,» tsiteeris Salka Valka, kes samuti nagu teisedki seal alevikus oli Hallgrímur Péturssoniga pisut tuttav.

«Seda ma küll ei oleks võinud arvata,» ütles Jóhann Bogesen. «See on see tänapäevane mõtteviis, see on see uus aeg, ja nii igal pool — lihtrahvas ei taha muud tehagi kui nalle aina järele ahvida, kes, nagu ta oma lihtsameelsuses arvab, temast ühiskonnaredelil tsipake kõrgemal on, kuni kõik keeb ja käärib, nagu Reikjavikis. Kõige hullemad narakad kutsuvad end seal «sotsialistideks» ja õhutavad rahva seas kõrkust ja kadedust nende väheste vastu ühiskonnas, kellel süüa on, ja tahavad nende käest kõik ära võtta ja päevavaraste ja loodrite vahel ära jaotada.»

«Ma loodan, et need hirmsad asjad ei ole tingitud mitte sellest, et mina vahel pükstes käin,» tähendas neiu.

«Ei, seda ei ole ma öelnud,» ütles Bogesen veidi ägestudes. «See on see vaim, Salvör, mõistad sa, vaim, see uus mässu- ja kangekaelsusevaim kõigil aladel, see haiglane nähtus ühiskonnas: ässitada üles kõige vastu, mis on püha ja õige, jumala, heade kommete, ülemuse ja islandi rahva vooruste vastu, mis meile meie esivanematelt Islandi kuldsest ajast saadik põlvest põlve päranduseks on jäänud ja millele kõik meie rahva paremad pojad ennast mitmesaja aasta kestel on ohverdanud. Seda vaimu ma mõtlen. Ta on ühevõrra hukkamõistetav, avaldugu ta nüüd väikestes või suurtes asjades. Nagu kui näiteks sina, harimata naisterahvas, võtad siin alevikus avalikult osa mässulisest ühinguist, mis on minu vastu ja hinnad kõrgele ajab, pead koosolekutel kõnesid ja lased ennast juhatusse valida. Sellest

ei tule mitte niimoodi aru saada, nagu oleksin ma naiste vabaduse kui niisuguse vastu üldse, kui see mõistlikkuse piiridesse jääb. Ma olen alati vabameelne mees olnud, nagu ma seda mitte ainult sõnas, vaid ka teos naisseltsi vastu üles olen näidanud. Minu arvates peavad kõik mehed ja naised teatavates piirides vabad olema, aga selleks on väga laia silmaringi ja palju vaimset küpsust tarvis, et suuta mõista, mis vabadus tähendab, ja et teda mitte üksikisiku kõiksugu veidrate ideede ja rumalate tujudega ära segada, mida sina tegid, kui sa näiteks möödunud sügisel ühel koosolekul öelnud, et mina olevat siin alevikus nagu mingi täi igauhe krae vahel. Sihukest vastutustundetut loba ei nimeta ma vabaduseks ja veel vähem võin ma ütelda, et see on mõistlik, pealegi arvan ma, et ma ei ole seda sinu poolt ära teerinud, armas Salvör, sest oli aeg, kus me teineteist väiksel viisil aitasime, kui meil raske oli.»

«Minu teada otsustas kalurite ühing häälteenamusega, kuigi mina vastu olin, sulle rannas odavamalt tööjõudu kindlustada, kui sul varem oli, Bogesen, nii et kalurite ühingu üle on sul küll kõige vähem põhjust kaevata. Aga kui sa kavatsed mulle neid kaht krooni nina alla hõõruda hakata, mis sa mulle kord andsid, kui ma väike olin, siis...»

«Oh ei, issand hoidku, milleks niisugused jutud, milleks ilma asjata ärritada, armas inimene — ega mina millegi üle kaeba. Vähemalt mitte iseenese pärast. Kaebavad teised, ja seda tead sa ise niisama hästi kui mina. Kaebavad väikesed inimesed, just need inimesed, kelle jaoks ma kõik need aastad olen elanud ja kelle eest võidelnud, sest ma pidasin oma eluülesandeks hoolitseda nende eest nagu oma laste eest ja selle eest hoolt kanda, et nad võiksid siin alevikus rahus ja võimalikult muretult elada ja oma väikese talendiga kaubelda. Minu osaks oli väikeste inimeste mured oma õlgadele võtta, ja eks kõigi käsi käinud siin hästi, rahval oli toitu ja kütust üsna küllalt, niipalju, kui säärases mereäärses asulas üldse võib nõuda, ja minu ja rahva vahel ei olnud kunagi mingisuguseid vastuolusid ega lahkheliseid, inimestel oli minu juures arve ja nad panid sinna, mis nad oma töö ja kauba eest said, kui neil midagi müüa oli. Minu ja nende huvid langesid ühte, nagu isanda ja sulaste huvid heas majapidamises ikka. Mina olin lihtsalt ainus mees siin alevikus, kellel natuke

mõtelda oli tarvis. Siis tulite teie nagu välk selgest taevast oma pöörase hindade kõrgele ajamise ühingu, mis on ilmselt minu vastu, ja nõuate kala eest kõrgemat hinda, kui siin alevikus on võimalik maksta, pealegi veel säärasel ajal, kus nii suures kitsikuses oleval mehel nagu mina, keda rõhuvad juba varemalt saadud rängad kahjud, on raske pankadest laenu saada. Ja kelle kaela langevad siis teie tempude tagajärjed? Nad langevad peamiselt kehva rannarahva ja vähese töövõimega inimeste kaela, kellelt te võtate töö- ja kredidivõimalused, — just nende kaela, kelle jaoks ma kogu oma eluaeg olen elanud.»

«Minu arust peaksid ka rannatöölised omavahel ühte lööma ja töötasu suuruse määrama, nagu meie tegime seda kalahinna suhtes,» tähendas Salka Valka. «Minu arusaamise järgi on oma sark ihule kõige lähemal.»

«Ahaa, seal see on,» ütles Jóhann Bogesen. «Seda ma kogu aeg ootasingi. Ma aimasin, et sa ei piirdu ainuüksi kalurite ühingu, pükste ja poisipeaga. Lase koer laua alla, pärast tuleb laua peale. Ma nagu aimasin, et ei kesta kaua, kuni kõige selle kiiluvees tulevad bolševistlikud ideed. Ja nüüd ütlesid sa selle välja. Oma sark on ihule kõige lähemal, rannatöölised peavad hoolitsema iseenese eest nagu kaluridki, kõik peavad hoolitsema iseenese eest ja ühte hoidma ja ühinguid asutama — minu vastu. Sel kombel tuleb siia alevikku viimaks tuhandeaastane rahuriik. Kui on selgunud, et kõik ei või ühes ja samas kohas kalapüügi korraldajateks saada, siis tuleb ülejäänud teha mässumeesteks ja hindade üleskruvijateks. Kõik arvavad korraga, et nad on meesteks muutunud, kõik tahavad kõigi üle valitseda ja teisi pigistada, keegi ei taha rahu, ühing ühingu vastu, hindade üleskrüvimine hindade üleskrüvimise vastu, ja kõik minu vastu. Ja mis sellest välja tuleb? Mina ei ole muidugi mingi asjatundja, aga kui vaadata inimkonna ajalugu ja lugeda taani lehtedest, mis maailmas sünnib, siis võib hõlpsasti juhtuda, et ka siin lõpeb kõik streikidega nagu Venemaal, ja minnakse koguni nii kaugemale, et kõige väljapaistvamad mehed kogu maal tapetakse maha, rahvast aga sureb nälga nagu loogu. Ma tean, armas Salka, et sa iseenesest mitte halb ei ole, aga kui inimene vähe mõtleb ja loomult auahne on, ja tal idee tuleb head paremaks teha — siis läheb halvemini kui halvasti.»

Neiu vaatas tema manitsusi kuulates küll ükskõikselt enese ette maha, kuid oli õigupoolest siiski üsna imesta-

tud, et see aleviku kõige kindlameelsem mees nii hirmu täis on. Ja kui ta midagi ei vastanud, jätkas Bogesen:

«Teie siin alevikus ei ole sellega harjunud, et teil oleks tarvis kas või pisutki tuleviku peale mõelda, millestki hoiduda või millegi eest hoolitseda. Kõik selletaoline on seni minu õlgadel lasunud. Aga mis sellest välja tuleb, kui igaüks mõtleb ainult oma huvide peale, mis teiste huvidele vastu käivad, ja keegi enam ei usu, et keegi ka tema peale mõtleb? Nii võib juhtuda, et teie hindade üleskrüvimine just teile paadiomanikele endile kõige suuremat kahju toob. Mis te ütlete näiteks selle kohta, kui te ühel ilusal hommikul ärgates kuulete, et teie paadid on konfiskeeritud ja püünised, majad ja kapsaaiad võõrandatud? Ja Käänaku Beinteinnist või mõnest teisest temasukusest on kokkuleppel Venemaalt või Taanist siia saadetud ässitajatega kõige kõrgem võimukandja ja kantsler saanud?»

«Käänaku Beinteinnist?» katkestas neiu teda imestusega. «Noh, nüüd teed sa, Bogesen, minu arvates nalja.»

Kuid lähemal vaatlusel nägi ta, et irooniline helk on Jóhann Bogeseni silmist täiesti kadunud, ja ütles siis:

«Jah, ma arvasin, et Beinteinn ja teie, kaupluserahvas, enam nugade peal ei ole. Vaevalt kuu aega tagasi nägin ma ühes Reikjaviki lehes tema tänuavaldust sinule, kus ta palus taevast jumalat oma lõpmatus headuses sulle nii õnnes kui õnnetuses abimeheks olla, ja ma ei mäleta, mis kõik veel, — selle puujala pärast, mille sa talle kinkisid.»

«Puujala pärast? Ma ei ole talle mingit puujalga kinkinud. See oli ühelt Saksamaa firmalt tellitud parimat sorti kunstjalg. Ehtsast kummist. Niisuguse jalaga ei ole sugugi häbi käia. Aga mis tollesse tänuavaldusse puutub, siis ma oletan, et pastor kirjutas selle, ja mul on põhjust kõvasti kahelda, kas Beinteinn jõudis seda kuulutust kinni maksta — sihuke mees, kes täna on Päästearmee leitnant ja homme jumalateotaja, sedamööda kuidas talle parajasti kõige kasulikum näib olevat. Ega sa ole vist kuulnud, et see mees möödunud sügisel Reikjavikist ühe demoraliseeriva raamatu sai? Seal on kirjutatud, et ühiskonnast tuleb kõrvaldada kõik inimesed, kellel küllaldaselt süüa on.»

«Mis raamat see on?»

«Noh, seda ei ole ma kohustatud kellelegi seletama. See raamat on nüüd hästi ära peidetud. Ma ei taha, et niisugust

pahna siia alevikku tuuakse. Võin sulle ütelda ainult üht: see raamat on niisama palju sinu kui minu vastu. See on mässuline ja kahjulik raamat, pealegi kõiksugu jõledaid sõnu nii täis, et midagi säärast ei ole trükkis kunagi varem nähtud. Ma võin kihla vedada, et ta on bolševikkude käest Venemaalt või Taanist saadud rahaga kirjutatud ja trükitud. Säärasest raamatust ei tasu mitte rääkidagi. Keegi ei tea, kui suurt kahju üks väike raamatuke võib teha, kui ta niisuguse inimese kätte satub, kellel mõistust ei ole. Beinteinn oli vakka ega lasknud enesest midagi märgata, seni kui jalg teel oli, ja ma lubasin talle ikka endiselt arve peale kaupa anda. Aga arvad sa, et sellest kes teab kui kaua kasu oli? Ei, kui ma talle kevadel nõu andsin, et ta katsuks suveks teedeehitustöödele saada, siis läks tants lahti. Siis sain ma teada, et ta seda raamatut põhjalikult oli lugenud. Täiesti uskumatu, kuidas see vilets mehenäss määtseda võib. Nüüd jookseb ta mu oma kunstjalaga, mille ma oma nime peale tellisin, alevikus ringi ja tõrvab kõige rumalamate sõnadega mind ja kauplust, olevat ka Reikjavikki Kristófer Torfdalile kirjutatud ja mind ja teisi ausaid mehi siin alevikus laimanud ja palunud siia bolševikke saata, kes rahvast streikima õpetaksid. Ma olen isegi niisugust juttu kuulnud, et koguni Kristófer Torfdali ennast võivat siia oodata.»

«Muide, kes see Kristófer Torfdal õieti on, kellest kõik on nüüd rääkima hakanud?» küsis neiu.

«Kristófer Torfdal? Kas sa ei tea sedagi, kes Kristófer Torfdal on — Islandi kõige fanaatilisem bolševik? Kas sa isegi Reikjaviki «Õhtulehte» ei loe? Kas sa siis ei tea, kes on islandi rahva au rüvetaja ja suurim valelik, mees, kes on endale eesmärgiks seadnud kõik ühiskonna alustoad ja -sambad maha kiskuda ja mind ja sind ja meie lapsi kerjusteks teha?»

Salka Valka pidi Jóhann Bogesenile, sellele elu suurele kaitseventiilile, tahtmatult otsa vaatama, kes nähtavasti otse nõiaväel, nagu mingi kaartidega selja taga kõiksugu trikke tegev taskukunstnik ainsana inimesi kuni tänase päevani hädast välja aidata oli osanud, nüüd aga äkki nii nõutuks oli jäänud, et talle näisid mitte ainult tema enese lapsed, vaid ka Salka Valka omad — ja isegi nende ühised lapsed — suurde õnnetusse olevat sattumas; ega ta ometi jooma ole hakanud? Taevaste võiduvankrite kraavi lendamine on tühine asi sellega võrreldes, kui maised või-

duvankrid, nagu näiteks Jóhann Bogeseni oma, kipuvad ümber minema, — Salka Valka oli sõna tõsisel mõttes kohkunud.

«Mul ei ole kunagi midagi selle vastu olnud, et siinne rahvas teenida saaks,» väitis Bogesen, otsekui kaitstes end nähtamatu süüdistaja vastu. «Otse ümberpöörduvalt, mu kõige lähemaks südameasjaks on olnud, et kõik siin alevikus korralikult teenida saaksid. Ega ole ka kellelgi põhjust olnud kaevata, nagu ei oleks ma siin alevikus oma kohust täitnud; ma olen valmis selle eest ükskõik missuguse kohtu ees, olgu taevast või maa peal, vastust andma. Rohkem kui pool inimiga on meil õnnestunud nii palju süüa saada kui hädasti tarvis, ja kellelgi pole tarvitsenud teise peale kade olla, sest on täiesti õige, mida «Õhtuleht» nii tihti on toonitanud, et on naeruväärne väita, nagu oleks meie maal kapitaliste — meie islandlased oleme vaene rahvas, kes elab vaesel maal. Mis olen näiteks mina Arreerika miljonäride kõrval? Lihtsalt sant, ma tahaksin peaaegu ütelda, pidalitõbine pätt, kes elab lageda taeva all ja kellel peale nende raasukeste, mis talle möödaminejate käest pudenevad, midagi oma nälja kustutamiseks ei ole.»

«Noh, lausa pidalitõbine pole sa, Bogesen, minu teada küll kunagi olnud,» ütles Salka Valka. «Ja ka teeninud oled sa küllalt.»

«Teeninud — mina? Väga imelik on seda kuulda, — mina, kellel ei ole mitte midagi peale võlgade, vanade ja uute, varemaste ja tänavuste; ühest püügijast teise aina võlad ja mured, täpselt nagu luupainajad, mis tallavad mind unes ja ilmsi — see, Salka, on kõik, mis mul on. Ja kui sa mind ei usu, siis tule ja vaata mu aastabilansse.»

«Aga su maja, Bogesen, oma kahekümne toaga...»

«Jah, armas Salka, selle maja kohta võib ütelda, et ta vaevalt püsti seisab, ja ma võin sulle kinnitada et ma olen tihtipeale soovinud, et seal oleks vähem tube, ja tihtipeale olen ma neid kadestanud, kellel on väike elumaja. Suured majadei ole muud midagi kui lihtsalt raharöövlid — nende korrashoid on nii kallis. Need, kelle maja on väike, võivad ennast õnnelikuks pidada. Noh, ja liiati ei olegi see minu maja, vaid mu naise oma — ta on ehitatud mu naise rahaga Taanist saadud plaani järgi. Ei, paljud siin alevikus elavad paremas majas kui mina, paljudel on kapsa- ja mõnel väike maatükk. Ja siis tuli sõda, mis tõi

üldise heaolu ja jõukuse, aga paljud ei kannatanud seda välja ja selle asemel et ennast oma majas veel paremini asse seada, hakkasid kõik paadiomanikuks saamisest unistama; kogu raha, mis luksusartiklite ja iluasjakeste ostmisest üle jäi, panid nad mootorpaatide alla ja hakkasid ise oma kala hinda määrama, mina aga, nõdra aruga nagu varemaltki, laenasin neile lolli peast veel suuri summasid, sest alati, kui midagi teoksil on, lasen mina ennast hanekeks püüda. Ja järgmine samm on siis, et nad tõusevad kaupluse vastu üles ja esitavad talle nõudmisi, ja siis on hunt karjas; nüüd tuleb järg rannatöölise kätte ise enese eest hoolitseda, nagu sa ütled, ja palga tõstmist nõuda — kõik arvavad, et nad võivad Bogesenil lüpsata. Ja mille muuga see kõik lõpeb kui pankroti ja viletsusega, samuti nagu Venemaal?»

«Oh, küllap maailm ka sellest üle saab,» tähendas neiu.

«Ja kui mina pankrotti olen jäänud, kust võtab siis rahvas kõike seda, mis tal eluks tarvis on, ja teie, kalurid, kes te minust täielikult olenete, kust mõtlete te siis oma tegevuse jätkamiseks laenu muretseda? Minu arust oleks väga huvitav seda teada saada. Kas arvate ehk, et teil Kristófer Torfdaliga kergem saab olema kui minuga? Tuleb tal mõttesse teid toitma ja katma hakata? Sellest hoopis rääkimata, et mitmesuguseid asju teie kodu ehteks muretseda, nagu näiteks ilusaid portselanist loomade kujakesi kummutile panemiseks või Saksamaa mänguasju, mis mudilaste käes kõrisevad, või tünnidesse pakitud laevakuivikuid hommikuse kohvi juurde?»

Kui jutusse tulid need väikesed toredad asjakesed, mis elu mõnusemaks teevad ja mille hankimise eest aleviku rahvas vanale kaupmehele tänu võlgu oli, hakkas tema häälel pisut nagu värisema, — ehkki see oli kindlasti silmapete, et just siis, kui ta neid õrnu asju mainis, tema hallide puhmjate kulmude alt pisike pisar veeres.

Ent just sel hetkel juhtus midagi, mis omalt poolt aitas nende kurbade mõtiskluste mõju hajutada. Väikesest uulitsapoiste salgast, mis oli oma tavalisel pühapäeval röövkäigul mööda õuesid, köögiviljaaedu ja kalakuivatuskohti, eraldus väike poisiklutt, jäi midagi selja taga varjates neiu ja kaupmehe juurde seisma ning ootas kärsitult, et Jóhann Bogesen oma jutu lõpetaks. See oli Neemearu Hákon, väike rahamehehakatis, kes ei ajanud oma kasu taga mitte ainult nugade vahetamisel omavanustega, vaid

mängis nii mõnegi vembu ka täiskasvanuile, ja kellel pidevalt maksuvahendeid taskus oli; sageli ostis ta sularaaha eest rohkesti kauemat aega seisnud lagritsat, mõnikord ka ninatubakat. Kui Bogesen vait jäi, kasutas poisikohe juhust, kargas tema ette, hoidis pikka vihmaussi tal näo ees ja küsis ilma igasuguse sissejuhatusest:

«Annad sa mulle viis ööri, kui ma selle vihmaussi alla neelan?»

Seejärel avas ta suu, kallutas pea tahapoole ja kõlgutas vihmaussi oma huulte kohal.

Jóhann Bogesen vihastas selle pakkumise peale, pööras selja ja hakkas oma kepiga kiiresti kodu poole minema, ilma et oleks Salka Valkale hüvastigi ütelnud. Ka see kuulus asja juurde, et ta inimestega kunagi jumalaga ei jätnud. Kuid noor ärimees ei lasknud end sellest heidutada, et Jóhann Bogesen alguses tema pakkumisse heatahtlikult ei suhtunud, jooksis tema kõrval ja hoidis vihmaussi ikka veel õhus:

«Kui sa mulle viit ööri ei taha anda, siis süüa ma selle vihmaussi ära.»

See oli viimane, mis Salka Valka vahejuhtumist kaupmehe ja kadett Gudmundur Jónssoni tütrepoja vahel nägi, sest ka tema läks oma kodu poole, aga vastassuunas.

4

Ühelgi teisel inimesel ei olnud selle aleviku elanike kujutlusvõimele nii masendavat mõju kui Kristófer Torfdalil, Islandi kõige paadunumal bolševikul. Too imelik mees ei leppinud mitte ainult sellega, et oma hirmsas ajalehes, mille nimi oli «Rahvas» ja mida Óseyris Axlarfjordi ääres keegi ei tohtinud lugeda, kõiki Islandi jõukamaid inimesi taga kiusas, vaid ta astus ikka ja jälle ka ametivõimude vastu välja, ja koguni teoga. Räägiti, et ta elavat päris avalikult ja vahetpidamata jumalavallatut elu, ning peeti täiesti kindlaks, et talle Venemaalt või Taanist makstakse, et ta Islandi omavalitsusele lõpu teeks, kõik võimud uppi lööks ja usu hävitaks. Teda ümbritsevat alati trobikond mehi — kui neid üldse meesteks võib nimetadagi —, sinised nagu kooljad ja tugevad nagu härjad, keda «Ohtulehes» harilikult «bolssideks» kutsuti, mistõttu paljud arvasid, et nad ei käigi kahel jalal, vaid neljal; Gud-

mundur Jónsson kutsus neid «pullideks», sest ta ei tarvitanud ei inimeste ega loomade kohta kunagi sõimunimesid ja tema meelest polnud selles midagi vaimukat, et neid «bolssideks» kutsuti.¹ Üldiseks arvamuseks oli, et Kristófer Torfdali kambal on peidukohtades lõhkeaineid ja kõikaugu sõjariistu, mis nad Venemaalt ja Taanist olid saanud, samuti terveid kotte kulda. Üle aasta tagasi tõmbas Kristófer Torfdal sellega kogu rahva tähelepanu enesele ja oma kambale, et tõstis ühe noore vene bolševiku pärast, kelle ta oli siia Islandi toonud, et see rahva ristiust ära võrutaks ja süüfilisse nakataks, võimude vastu mässu: kui Reikjaviki linnapea Torfdalile käsu andis mees Venemaale tagasi saata, keeldus viimane seda tegemast ja kogus oma poolehoidjad kokku; siis võideldi pealinna tänavail ja ristteedel nagu Ulfuri riimas ja haavatuile abistamiseks löödi üles haiglatelgid. Linnavalitsus tegi korralduse, et sel hetkel, kui malevad kokku lähevad, lööda kõigi linna kirikute kelli; sest see oli püha võitlus. Viimaks õnnestus linnakaitsel noormeest kinni nabida ja ta saadeti kodumaale tagasi, mõned rääkisid, et Taani sõjalaevaga. Kristófer Torfdal areteeriti ja pandi vangi, aga tema «bolsid» murdsid vangimajja sisse ja tõid oma nina mehe sealt välja, ning viimaks andis kuningas talle armu. Kõige selle üle tegi sinne, Óseyri koolmeister liigutava isamaalise luuletuse ja avaldas selle Reikjaviki «Ohtulehes»; seal manitses ta islandi rahvast tungivalt kaitsta oma isaisade jälgedes võitluses türklaste või teiste aalletaoliste rahvaste vägivalla vastu, kes tahavad meie maa vastsaavutatud omavalitsusele lõppu teha ja usku hävitada. Seda luuletust ei suutnud vallavolikogu esimees Sveinn Pálsson koolmeistrile iialgi andestada ja väitis, et kahest kohast see lonkavat ning seal tulevat ette rohkesti värsimöödu- ja riimivigu; levis kuuldus, et vallavolikogu esimees tellinud salaja ühe Silisfjörduri mehe kaudu «Rahva» ja kavatsevat seal avaldada oma luuletust. Kristófer Torfdali kohta aga tuleb ütelda, et tollest ajast peale hakanud ta linnapea ähvarduseks kurjaloomulisi röövlindude ja teisi Venemaalt või Taanist toodud loomi pidama. Sellest oli, nagu öeldud, juba üle aasta mööda läinud.

¹ Raskesti tõlgitav sõnamäng islandi keeles: bolssi on kõnekeelne lühend sõnast «bolševik», kuna sellele kõlalt lähedane boli tähendab pulli. — Tõlk.

Palju oli jutte, mis Kristófer Torfdali tagedate röövlindude ja teiste metsloomade kohta, keda ta paljudes kohtades pealinnas varjavat selleks valmistatud puurides, kogu maal ringi käisid. Need elajad kisendavat ja röökivat hirmsal kombel ega andvat paljudele Reikjaviki peenematele inimestele ei öösel ega päeval unerahu. Siin fjordide ääres aga oli üldiseks arvamuseks, et järgmiste rahutuste ajal laseb Kristófer Torfdal need loomad lahti, ässitab nad ametivõimude kallale ja laseb jumalakartlikel inimestel silmad peast välja kiskuda. Hiljuti tuhnutud hoolega läbi kõik Islandi seadused saagaegadest peale, samuti põhiseadus, mida piibli järel kõige pühamaks, eksimatumaks ja targemaks raamatuks peetakse, kas kuskilt ei leia paragrahvi, mis säärase loomade pidamise ära keelab, edasi otsinud usuteaduse professorid ja sisemisjonimehed üheskoos pühakirjakohta, mis sihukeste loomade pidamise selgel sõnal keelu alla paneb, aga kõik oli asjata — nende elajate vastu ei leidunud meie rahva pühades raamatutes sõnagi; ei jumalal ega inimestel polnud seadusi andes nii palju fantaasiat olnud, et nad oleksid selliseid loomi ette näinud, mistõttu ametivõimudel ei jäänud kartusest põhiseadust rikkuda muud üle kui nad rahule jätta. Kogu linnarahva häbiuks ulgunud ja kisendanud koletised seepärast mõnda aega ikka endiselt. Viimaks võtnud mõned jumalakartlikud noormehed, kes olid pärit parema rahva hulgast ning seepärast armastasid meie maa iseseisvust ja ristiusk, kätte ja lasknud need loomad ööajal lahti. Kuid see tegu, mis andis küll tunnistust suurest isamaa-armastusest, ei leidnud siiski üldist heakskiitu, sest need elajad osutusid lihtsalt ronkadeks ja rebasteks ning tungisid paljudes kohtades lõunarannikul talupoegade lambakarjade kallale ja tegid inimeste elu kibedaks. Elajate lahtilaskmine tekitas nii Öseyris Axlarfjordi ääres kui ka mujal Islandis sügavaid lahkarvamusi; ühed ütlesid, et nende põrguliste lahtilaskmine on jumalale meelepärane ja rahvale kasulik tegu, teised arvasid, et loomad oleksid võinud parem sinna jääda, kus nad olid. Kostis koguni hääli, kes väitsid, et Kristófer Torfdal on teadusmees, kes teeb loomateaduse alal mitmesuguseid katseid. Ja keegi teadis rääkida, et see jumalateotaja, röövel ja sunnitööline on kõigest hoolimata pealinna seaduslikult valitud esindaja altingis. Kokkuvõttes olid Öseyris arvamused Kristófer Torfdali kohta niisama erinevad nagu mujal. Juhtus

sedagi, eriti siis, kui kalasaak oli nigel ja teenistusega kehvad lood, et võis kuulda hääli, kes ütlesid: «Minupoolest võivad nad teda «Öhtulehes» pealegi Islandi kõige käre-damaks bolševikuks kutsuda, aga minu arust võiks rikaste käest tõesti natuke raha ära võtta ja meie, vaeste vahel välja jagada, ja mitte ma ei mõista, mispärast ametnikud, kes kunagi rasket tööd ei tee, peavad tingimata kõrgemat palka saama kui lihtrahvas, kes käsi kunagi rüppe ei lase, kui tööd on, või et need, kes kunagi kalapoegagi merest välja ei ole tõmmanud, peavad kogu kasu kalapüügist enesele saama?»

Ja nüüd olid Reikjavikist tulnud jutud, et koguni Kristófer Torfdali ennast olevat siia oodata. Mõned mehed siit alevikust võtnud kätte ja kirjutanud talle — esimesena nimetati nende hulgast Käänaku Beinteinni, aga too mees oli siin alevikus üks neid, kes oma maailmavaadet kõige sagedamini muutis. Kõigest oli näha, et nüüd on siin alevikus mingisuguseid sündmusi tulemas — mõned olid pärast suve algust imelikku und ja üks naine taevast märkinud, ning rahvas põrnitses Jóhann Bogesenile poole ega olnud oma tuleviku suhtes sugugi kindel.

Ühel viimasel hommikul levis alevikus kuuldu, et Kristófer Torfdal olevatki saabunud. Räägiti, et ta tulnud öösel mootorpaadiga ühest lähedasest fjordist. Mitmed näinud suurt inetut meest, kel olnud lai lõug, nina nagu kartul ja pruntis suu, mille ümber mängelnud tige, põlglik ning jumalavallatu muie; nagu olnud tal punane, seljas sinine düffelkuub* ja jalas veesaapad, samuti nagu Sveinn Pálssonil, kui see pikematel reisidel viibis. Enesest mõista olid paljud uudishimulikud, kas Kristófer on ka oma loomad kaasa toonud, sest siin oldi ikka veel arvamisel, et mitte kõiki ei lastud lahti. Mõned noormehed päris põlesid uudishimust, sest oli üsna tõenäoline, et läheb madinaks, kui Kristófer Bogesenile rääkima peaks hakama, et see oma raha jagamiseks välja annaks. Teised ütlesid, et Bogesen ei hoiagi raha kodus, mõned aga arvasid, et küllap ta on kõrvuni võlgades, nagu ta ise kogu eluaeg mõista oli andnud; need, kes seda väitsid, tembeldati sedamaid reaktionäärideks, ilma et keegi seda sõna siiski seletada oleks osanud — kust ta on tulnud või mida ta tähendab. Arvatavasti oli ta üks neist uutest sõnadest, mis Käänaku Beinteinn välja oli mõtelnud. Noormeeste arvates oli peaasi, kas keegi julgeb Kristófer Torfdalile kallale

minna, kui tants lahti läheb, sest kahtlemata kannab ta relvi, nii revolvril kui pussi. Seevastu ei tohtinud siin alevikus keegi mingil tingimusel relva kanda, sest siin ei tavatsetud kakelda muidu kui ainult purjus peaga, ja siis kasutati harilikult rusikaid või kaikäid, mida tee äärest leiti. Kord oli siiski juhtunud, et ühe maja aknad löödi labidaga sisse. Neemearu Hákon oli küll kuulus rebasekütt, eriti enese jutu järgi, ja kiitles, et ta olevat Fääri saarte juures vaalu lasknud, kuid kaheldi, kas ta küllalt karmas on, kui bolševikega käsitsi kokku minnakse; peale selle varastanud ta möödunud talvel Jóhann Bogeseni ankrüköie ja sattunud nädal aega tagasi viimase viha alla, kuigi ta püüdnud kaupmehele selgeks teha, et ta võtnud ankrüköie luba küsimata ainult ajutiseks, et oma kahekümneaastast mära köide panna. Seega oli üsna kahtlane, kas Hákon Bogeseni meestega ühinebki. Täiesti tõenäoliseks peeti küll, et Ángantýr Bogesenil on revolver ja ta oskab seda ka käsitseda, sest tema oli mees, kes oma rikkuse ja uhke käitumisega oli rohkem kui ükski teine omandanud rahva silmis ajaleheromaani kangelase aupaiste, kes peaaegu kõigega toime tuleb, kuid ta oli enamasti ära ja möödunud sügisest saadik taoti Portugalis, taoti Reikjavíkis. Nii et õigupoolest paistis küll sedamoodi, et Kristófer Torfdal võib teha mis tahab, nagu omal ajal Islandi kõige kuulsam kuningas Jörundur, niinimetatud suviste kuumade päevade kuningas*. Peagi ilmus see kartulitaolise ninaga, jumalateotust täis hiiglane aleviku vahele ja vaatas täpselt samasuguse üleoleva mõrtsukanäoga enese ümber nagu mees, kes läheb lehma tapma. Puudus vaid nuga hammaste vahel. Vastutulijad vaatasid kõrvale ja tegid näo, nagu mõtleksid nad millelegi hoopis muule. Mehel oli samasugune silmavaade nagu jänesemokaga inimestel. Viimaks leidis siiski mees, kes teiste hulgast eemaldus ja sellele kuri-kuulsale külalisele vastu läks, pigem vist küll heasüdamlikust uudishimust ja lihtsameelsusest kui tõelisest trotslikkusest. See oli kadett Gudmundur Jónsson. Nagu heale kristlasele kohane, võttis ta oma mütsiloti peast ja teretas.

«Tere päevast,» ütles ta. «Ja olge terve siia alevikku tulemast. Jah, ega võõral siin palju midagi näha ole. See on üsna väike ja tähtsuseta asula, nagu te isegi näete. Mina olen siin alevikus elanud juba kuuskümmend aastat. Aga vaevalt võin ma ütelda, et siin kunagi midagi juhtunud

oleks — välja arvatud see, et õnnistatud Päästearmee mõnda aega siin oli. Ja siis on meil nüüd muidugi uus pastor. Ja mullu asutati siin kalurite ühing. See ongi kõik. Aga sellegi poolest ma mõtlen, et meie armas kuningas valitseb meie üle samuti nagu teiste paikade üle.»

Mees sülgas otse kadett Gudmundur Jónssoni nina all suust tubli annuse healõhnalist tubakalõdi ja tegi suuga põlglikult kõiksugu liigutusi, kohendades keelega seda, mis tubakapussist veel järele oli jäänud, ning valmistudes vastama. Põskede kohal oli tal kaks kitsast pilu, kust tema väikesed silmad takseerisid Gudmundur Jónssoni peaaegu niisama nukralt, nagu kõhu täis söönud kass vaatab surnud hiirt, enne kui magama uinub.

«Kuningas,» ütles ta viimaks nagu vastu tahtmist. «Säärastest meestest pole kuigi palju mõtet mulle rääkida. Kõik taanlased kokku, kulla mees, ei ole niigi palju väärt kui tubakas, mis mul lõua taga on. Emb-kumb, kas islandlased on iseseisev rahvas või ei ole.»

«Jah, aga ta ise ja tema suguselts on meile islandlastele alati head teinud, sellest ma ei tagane,» väitis kadett. «Ja mõned kinnitavad, et ta teinud ka teile head, kui te hädas olite.»

«Minule?» kohmas mees ühtaegu imestusega ja pahaselt. «Kes sa õieti oled, tahaksin ma teada? Julged sa mind kuningaga ühte seada? Oma teada olen ma kogu eluaegu meie maa iseseisvuse eest võidelnud, ma olen iseseisvusepartei asutamisest saadik selle liige olnud ja olen seal oma teada ka praegu ja jään sinna vähemalt seni, kui elan.»

«Siis on võib-olla see lugu venelasegagi pisut liialdatud,» arvas kadett Gudmundur Jónsson.

«Venelasega? Mis mul sihukese varganäoga pistmist on?»

«Nojah, mul ei tulnud meeldegi, et targem on kõike mitte uskuda, mis sulle räägitakse,» ütles kadett Gudmundur Jónsson.

Mõned poisikeseohtu noormehed olid vestlejate ümber kogunenud ja imesid otsekui mett iga sõna, mis võõra suust tuli.

«Siis ei ole vahest see jutt loomadestki tõsi, mida siin alevikus heietatakse,» ütles kadett veel, ja lisas kohe juurde: «Jah, mis minusse puutub, siis ei ole ma seda juttu kunagi uskuda suutnud.»

«Mis kuradi loomad?» küsis mees.

«Jah, ega ma kallimalt müü, kui olen ostnud,» vastas Gudmundur Jónsson. «Mõned räägivad, et need olnud pullid, teised aga ütlevad, et küllap need olid kiskjad loomad ja röövlinnud. Aga seda ma teile ütlen, et ma ei ole kunagi suutnud mõista, kuidas see piibliga vastuolus võib olla.»

«Ma ei tea, mis kuradi loomadest sa mulle räägid. Mulle paistab, et sa ise oled loom, võib-olla koguni see, kellest piiblis räägitakse,» ütles mees, tubaka tõttu suuga peaaegu matsutades. «Ülepea ma ei mäleta, et ma sind kunagi varem oleksin näinud või et mul sinu, loomade ja millegi muuga kunagi tegemist oleks olnud — ma ei teagi, millest sa, mehenäss, räägid. Mis sa minust, pagana pihta, tahad?»

«Kui küsida tohib,» ütles kadett Gudmundur Jónsson, «kas te ei ole siis Kristófer Torfdal, mees, kellel on kõiksugu Venemaalt toodud loomi? Mul tuli nagu mõte seda teilt küsida, sellepärast et ma nägin teid tubakat nuuskavat.»

«Nuuskavat? Mina?» imestas mees. «Tubakat ma üldse ei nuuskagi, kui sa seda küsid, vaid närin, kui sa natuke targemaks tahad saada. Aga kui sa mind, kes ma siin alevikus võõras olen, sellega teotada tahad, et mind Kristófer Torfdaliks, islandi rahva kõige suuremaks laimajaks ja mürgiseks maoks pead, siis ma kardan, et sa oled valesse kohta sattunud,» — jne.

Järelikult see ei olnudki Kristófer Torfdal. See oli töödejuhataja, kelle Jóhann Bogesen Silisfjörduri kaupmehe käest mõneks ajaks oma käsutusse oli saanud, tema nimi oli Katrinus ja ta pidi kalarookimise järele vaatama ning uue, kavatsusel oleva külmutushoone ehitamist juhatama, sest üksvahe oli ta tegelnud kirikute ehitamisega. See mees oli kolme kalapüügiettevõtte kasuks rahva võitlusest sõltumatuse eest energiliselt osa võtnud ja nende ausate ning töökate meeste eesotsas olnud, kes tööd tahtsid teha, kui logardid ja kõiksugu rämps streikisid. Ta oli Silisfjörduris niimoodi kolm streiki nurja ajanud, hulga rahurikkujaid läbi kolkinud ja paljudele puruvaestele perekonnadele rusikate abil selgeks teinud, et taanlased, venelased ja Kristófer Torfdal on islandi rahva kõige õelamad vaenlased, mille tulemuseks oli, et Reikjaviki «Õhtulehes» ilmus tema pilt. Seepärast polnud ime, et ta pahaks pani, kui tema, kuulus mees, Kristófer Torfdali, Islandi kõige karedama bolševikuga ära vahetati.

Niimoodi läks alati, kui siin alevikus midagi suurt pidi juhtuma. Kõik suursündmused muutusid vaid mõttekuju- tuseks.

Kristófer Torfdali saabumine siia alevikku oli seega väga sarnane suure komeedi ilmumisega, mis oli sinihappegaasi täis, aga kõigist ümberlökkamatuid ennustustest ja üsna põhjalikest ettevalmistustest hoolimata nähtavale ei ilmunud. Need, kes olid lootnud, et nüüd tuleb suuri sündmusi, suutsid vaevu oma pettumust varjata. Mõned arvasid koguni, et Kristófer Torfdal ei ole vist kunagi kulda saanud, ei Venemaalt ega Taanist. Üks ja teine kahtles isegi selle üle, kas teda üldse olemaski on.

5

Pärast rahva pettumist, et Kristófer Torfdal tulemata jäi, saabus Reikjavikist laev, võib-olla mitte ainult Reikjavikist, vaid koguni kusagilt suurest maailmast, kus elu on sündmusrikas, suurejooneline ning huvitav. Kui laevad tulevad ja lähevad, siis näib, nagu puhuksid üle fjordi hoopis teised tuuled. Võõrad mehed, palitu seljas, ja uhked daamid, kel on nii kirevad riided nagu virmalised, kõnnivad alevikus natuke aega uudishimulikult ringi. Aleviku lapsed ajavad silmad pärani ja pistavad sõrme suhu: «Onu, anna mulle öör, tädi, anna mulle kommi. Ma joon sealt lombist pori, kui sa mulle ööri annad, kui sa mulle kommi annad.» Siis sõidavad laevad minema. Mõningaid haarab igatsus ja rahutus, kui laevad fjordist välja liuglevad. Inimestel on nii kõrged mõtted maailmast, kust laevad tulevad, kuhu nad lähevad. Inimestel on raske mõista, et maailm on just siin, Oseyris Axlarfjordi ääres.

Kui Salka Valka õhtul mitme teisega kalarookimiselt tuli, seisis turuplatsil elegantne palitus mees. Mõnel turgatas mõte, et ta on vist laevast maha jäänud, sest see oli juba ammu läinud. Kuid võõras käitus täiesti koduselt ja ajas paari mehega juttu. Lähemal vaatlusel tundsid kõik ära tema riiete elegantse löike, enesega rahuloleva ning kauni jumega näo ja jämeda kiiskava Portugalist toodud pillirookepi. Kevaditi ilmus ta, see Jóhann Bogeseni imepärane võsu, sageli oma isa alevikku; võib-olla kuulus alevik samavõrra temale või pidi vähemalt temale jääma — ta oli paatide ja majade, söötade ja õngede, tünnete ja

jäätmekastide tulevane omanik, kusjuures ei tohi unustada ka inimesi, kelle kasvatamisele kogu selle räpase krempli ümber Jóhann Bogesen oli ohverdanud oma elu. Muide, Angantýr hoolitses kala nii-öelda turustamise eest, sest nüüd müüs Jóhann Bogeseni firma ilma vahetalitajata otse välismaale ja ostis mitmelt teiste fjordide ääres asuvalt kalastusettevõttelt kalu angroo kokku. Angantýr Bogesen oli järelikult see Öseyri külg, mis oli pööratud maailma poole. «Tere õhtust ja tere tulemast,» ütlesid mehed mööda minnes ja võtsid selle oma aleviku kultuuri tippsaavutuse ees mütsi maha. Angantýr Bogesen võttis nende tervituse vastu ja hakkas pärima, kuidas talvine kalapüük oli läinud.

Mõned mehed jäid seisma ja valmistusid siiralt vastama, tüdrukud aga võtsid üksteisel käe alt kinni ja hakkasid omavahel sosistama. Issand, kui uhke ja peen on see mees! Ja kui hästi tema juukseöli lõhnab!

Ainus, kes Angantýrist mööda läks, ilma et oleks talle nõutavat lugupidamist avaldanud, oli Salka Valka. Sellest hoolimata oli ta täiesti kindel, et noormees talle järele vaatab. Teda vaadati alati. Ta oleks isegi saja hulgast välja paistnud. Seepärast oli tal kombeks mitte kunagi kellegi poole vaadata, vaid ikka mööda tõtata.

«Hei, tüdrukud, ma olen jälle tagasi, kas te ei taha mulle tere ütelda?» hõikas Angantýr suureltselt; ja kui ta «mina» või «mulle» ütles, siis näis, nagu oleksid need sõnad suurte tähtedega kirjutatud taevavõlvile: MINA, MULLE.

«Arvate, et ma ei taha teada saada, kas mõni uus tüdruk on juurde tulnud? Näe, ja sealt läheb Salka. Mis ütleb Salka?»

Kõik pöördusid ümber, ka Salka; ent viimane läks kõrvuni punaseks ja muutus kohmetuks, sest tütarlapsele avaldab väga sügavat mõju, kui vastsaabunud meesterahvas teda eraldi kõnetab.

«Olen siis mina siin alevikus rohkem kui keegi teine harjunud midagi head ütlema?» sõnas ta torsakalt, aga just sellega oli tal kõige raskem hakkama saada — vastata torsakalt, ilma et seejuures vihane näida. Ta ei saanud sinna lihtsalt midagi parata, et tal kaupmehe poja kohta oma arvamus oli. Viimane vahtis teda, muigas ja pigistas ühe silma kinni. Mõistagi tõmbas iga priske ja tugev vastas-soo esindaja tema tähelepanu enesele. Paisuvad rinnad,

kumerad puusad ja võime punastada ei jää säärastel meestel tavaliselt kunagi märkamata, kes kümme kuud aastat magavad seda sorti inglite verevaeste varjude juures, kelle ainsaks toiduks on džässmuusika ja hommikuni kestvad joomingud.

«Mis kalurite ühingus uudist on?» küsis Angantýr, et näidata oma huvi kalapüügi vastu.

«Minu teada on seal kõik hästi,» vastas Salka Valka.

«Onnitlen teid selle mõrtsuka puhul, kelle teie kalurite ühing sai,» ütles kaupmehe poeg. «Ma tõin nimelt kellegi ka kaasa, kui ma viimaks tulín.»

«Ma ei tea, kellest sa räägid,» kostis Salka Valka.

«Mõrtsukast,» kostis noormees. «Ta toob teile ainult kasu.»

«Meile? Mis mõrtsukas?»

«Räägime sellest hiljem,» ütles noormees. «Või ei ole hinnad ehk *all right*?»

«Ma ei tea, et kalurite ühing oleks nende üle nurisenud. Või mõtled sa vahest, et neid tuleb alandada?»

«Mina? Kuidas võib mul pähe tulla niisuguse ühingu vastu välja astuda, millel on nii tragi ja sitke kirjatoimetaja? Ma võin kihla vedada, et ei ole teist sääraست ühingat, millel nii tragi ja sitke kirjatoimetaja oleks.»

«Tragi ja sitke!» kordasid teised tüdrukud ja hirnusid naerda nagu ratsastamata hobused mägedes. «Tragi ja sitke — kes midagi sääraست varem on kuulnud!»

«Salka,» hüüdis kaupmehe poeg Salka Valkale järele. «Me saame hiljem veel kokku.»

«Ma ei tea, et mul sinuga midagi rääkida oleks,» nähvas neiu talle vastu ja jätkas oma teed. Peaaegu rohkem kui miski muu vihastas teda veel nüüdki, kui tema üle naerdi. Tragi ja sitke! Mis pagana jamps see on? Ja seda ütleb mees, kes ise on naistest nõrgem!

«Sa räägid teist juttu, kui sa teada saad, mis sind ootab,» ütles kaupmehe poeg. Kuid Salka Valka ei vastanud, vaid jätkas oma teed.

«Ausõna,» ütles kaupmehe poeg.

Tüdrukud naersid ikka veel.

«Ausõna,» hüüdis kaupmehe poeg Salka Valkale veel kord järele ja tüdrukud naersid veelgi rohkem. On nad kõik peast pörunud?

Siis läksid kõik koju.

Salka Valka hakkas oma kastruleid pesema ja süütas

priimuse, millega ta enesele süüa keetis. See vana majake, millele pärast vanapaari surma ainult üks uus sein oli tehtud, oli oma mõranenud paneelide, pehkinud põranda ja kappidega, kus julgeks ning koduseks muutunud rotid armastasid ringi kolada, peaaegu üleloomulikult teel tema omanduseks saanud. Üheski teises majas ei õõtsunud põrand nii mõnusalt jalgade all. Köögi taga olevast pugerikust, kus vana Eyjólfur kõrgemalt poolt saadetud pimeduses apostellikult oma võrke oli kudunud, oli Salka Valka möödunud kevadel oma magamistoa teinud, selle pärast et selle aken oli mere poole, kus mitte ainult kareda häälega jääkajakad kuni esimese lumeni pidulikult elu ei nautinud, vaid ka hahad igas sopis kaljude vahel kärarikkalt oma tähtsaid konverentse pidasid ja neiu heatahtlikkusele lootes vahel koguni nii kaugele läksid, et tema õuema servale munesid.

Kummut on igas majas esimene jõukuse tunnus. Mõistagi olid Salka Valkal mõned sahtlid veel tühjad, sest tal ei olnud õigupoolest seda kentsakat kalduvust, mis sunnib kõiksugu kribu-krabu koguma, vaid tema vaimuanded avaldusid hoopis teistel aladel. Tema mõtted keerlesid peamiselt kala ja sellega seotud arvutuste ümber, ta mõistis kinnisvara ja tulusate ettevõtete väärtust ega hoidunud millestki, mis kasu töötas tuua, isegi mitte üleloomulikest sissetulekutest, mis täiesti ootamatult tulevad tähitud kirjas. Kuid seevastu oli tal kõigest kolm päevapilti, sest rohkesti päevapilte omandatakse alles siis, kui ollakse ühiskonnas küllalt kõrgele jõudnud. Üks neist piltidest kujutas naist, kellele ta oli sageli värsket kala andnud, hiljem aga lahkus naine sealt alevikust ja asus ühte teise kohta, mida pildistamisvõimalustega oli õnnistatud. Teise oli ta saanud sadulsepa proualt sel puhul, kui ta kalurite ühingu kirjatoimetajaks valiti. Kolmandal pildil oli ühe silmaga mees ida poolt Silisfjordi, kes oli temasse kõrvuni armunud ja seda talle kirjutanud. Salka Valkale oli see tundunud naeruväärsena. Peale selle oli tal väike pilt medaljonis, kuid õigupoolest ei olnudki see pilt, vaid mälestusest, samuti nagu väike hiina kirjamärkide ja neli-nurkse auguga münt, mille keegi norra meremees kinkinud kord ühele siit aleviku tüdrukule, kes arvanud, et see on truudusepant ja pidanud end viis aastat kihlatuks; mees aga andnud talle selle münti vaid mälestuseks Šanghai-nimelise linna kohta. Säärased linnad on kaugel ja mäles-

tiised neist otsekui egiptuse muumiad, millest «Õhtulehes» tühtilugu kirjutatakse: ühe nimi on Tut, teise nimi Aamen*, ja rohkem keegi midagi ei tea. Keegi ei tea enam, millised sündmused nende keha ja hingega olid seotud. Nõnda ei olnudki too väike pilt seal medaljonis mingi pilt, vaid andis ebamäärase kujutluse ainult kahest lapsesilmast ja pisikesest-pisikesest suukesest; — pealegi oli Arnaldur päris kindlasti kaupmehe tütresse armunud olnud. Taoti nägi Salka ajalehtedes tema nime, aga harva selles seoses, mis tal mõttes oli, kui ta ühel ööl noorena ning kiitsakana lumelõrtsis seisis ja temaga jumalaga tahtis jätta. Lapsepõlve lained veerevad suurte sõõridena eemale ja kõik, mis on seotud mälestusesemetega, ununeb vähehaaval, — nii nagu Egiptuse kuningatele püramiidides on nende endi elulugugi võõraks jäänud.

«Ah, kartulid,» mõtles ta. «Tont võtku, milleks ma neid kartuleid õieti keedan? Kui nad valmis saavad, ei tunnegi enam, et kõht on tühi.»

«Tragi ja sitke,» — tahes-tahtmata pidi ta naerma ning punastama, seistes seal kartulipajast tõusvas auras. Nende rumalate sõnade peale mõeldes unustas ta täielikult mõrtsuka, kellest kaupmehe poeg oli rääkinud. On sellel üldse aimugi, mis need sõnad tähendavad? Tema, Salka Valka, ei ole nimelt põrmugi tragim ja sitkem kui teised tüdrukud. Sihuke Portugalist tulnud untsantsakas ja kehkenpüks — rohkem mitte midagi! Oleks päris uudis, kui neil teineteisega midagi rääkida oleks. Maast-madalast oli tal otse veres ennast kaupmehe poja vaenlaseks pidada. Kõik, kes ennast teistest paremaks peavad, on lurjused; Salka Valkal oli alati kange tahtmine olnud neid lõmaks muljuda, ja too kaabakas koguni tõukas tema ema laipa jalaga, kui see rannal lebas. Ja nüüd arvab ta, et kõik on unustatud, sellepärast et ta tuleb Portugalist, üles muki- tud justkui mõnest taani moelehest väljalõigatud mannekeen. Ei, sihukesele nolgile on ta, Salka Valka, täiesti kättesaamatu — ta oli kindel, et suudab tema ühe käega läbi kolkida. Peale selle teadis ta täiesti kindlalt, et Angantýr oli kaks tüdrukut enesega magama meelitanud, kellest üks saadeti siit ära põhja poole; teine oli veel siin ja tellis enesele talvel veidra punase kübara, arvates vist, et noorhärja tuleb kevadel tagasi ja hakkab temaga jälle magama. Ptüü! Edasi teadis ta üht abielus naist, kes kindlasti Angantýri juures oli käinud, ja mõni teadis rääkida, et

möödunud suvel jooksnud noorhärä alatasa pastoriproua järel. «Noh, katsugu aga minuga niimoodi teha,» mõtles Salka Valka. «Siis, jumala eest, saab ta alles näha, — see heade lõhnadega riidest nukk, kes seest niisama hästi kui tühi on. Ta on lihtsalt naeruväärne.»

Ta vaatas aknast välja ja hakkas linde jälgima. Räägitakse, et lindudel olevat palju kõrgem kehatemperatuur kui inimestel. Hahaparv tõusis väikesest abajast lendu ja suundus mere poole. Isahahad püüdsid peibutava häälitsemisega, mis siiski samavõrra eneseülisust näis kätkevat, armsamaid üksteise käest ära meelitada, tehes seda õige innukalt. «Uu,» ütlesid nad. «Uu. Vaata ette. Vaata ette.» Jäi mulje, nagu tahaksid nad emahakkadele sisenada, et teisel pool fjordi on teine, palju imepärasem maailm, et tolle maailma imedest tohib rääkida õieti ainult vihjamisi ja üksikute hüüatustega; ons neil ujuda oskavail, kuid madalalt lendavil lindudel oma toredate sulgede all mingeid voorusi rinnas, on neil midagi muud pakuda kui lubadusi, müstikat ja kevadet? Punanokkide on hoopis teistsugune; ta ei ole romantiline lind, sest ta läheb sinna, kuhu mõtleb, ja teeb, mida tahab, silmad alati vaklu ja väikesi kalakesi otsimas, ega eksi oma liigutustes. Ja kui ta häält teeb, siis näib see pelga vandumise ja sajatamisena, aga seda see ei ole — need on tema armuhüüded ja nad on nii kummalised. Salka Valka naeris. Mõni ütleb, et lindudel ei ole voorusi, ei ole truudust, vaid nad lendavad ära; kuid sellegi poolest võivad sul silmad märjaks minna, kui sa maast linnu sule võtad.

Salka Valka tõrjus viimaks need naljakad mõtted eemale, mida ta oli mõlgutanud priimuse surinas ja denaturaadi lehas, mis muide võis muutuda vastikukski, kui ta tuli ärijuhi suust; mõlemad tegid ta uniseks, nagu kose kohin mõjub uinutavalt purjus mehe peale. Ta valas pesukaussi vett, võttis kampsuni seljast ning pesi kaela ja kaenlaaluseid, kusjuures ta ei suutnud hoiduda oma käsi varre lihaseid pigistamast, sest ta teadis, et seal on külaldaselt rammu isegi tugeva mehe nahutamiseks. Kõik kleidid tundusid talle liiga kitsana ja ta oli ühel tüdrukul oma näpunäidete järgi enesele püksid lasknud õmmelda. Võib-olla oli see tunne tal juba tollest ajast veres, kui ta igast kleidist ruttu välja kasvas. Peale selle näisid talle kõik kleidid liiga õhukesest riidest olevat või jälle olid nad lillelise mustri; peaaegu miski aga ei olnud talle

nii vastumeelne kui lilled, eriti lillelise mustri kleidid. Kõik vahtisid teda, kõige rohkem veel siis, kui ta oli kleidis, kleidis ei julgenud ta kummardudagi; ta eelistas kanda riideid, mis ulatuvad kaelani ja altpoolt üle pahklude, nagu meestel. Kui tal väljas kleit seljas oli, jäid lapsed tee äärde seisma ja hüüdsid: «Näe, Salka Valka on naiste riides!» Kord astus üks norra laevakapten väljakul talle teele ette ja küsis, kummast soost ta on, ajas talle, igavene jõhkam, isegi käpad külge, ja Salka Valka andis talle vastu kõrvu. Jah, ta oli tõepoolest natuke isesugune, milleks kõik üksikud inimesed paratamatult muutuvad. Kui õnnelik ta oli, et ta kellestki ei sõltunud ja järelikult võis teha, mis ise heaks arvas, ja ka veidrik olla, kui tahis. Ta ei kadestanud kedagi peale lindude, kes suurtes parvedes minema lendavad. Kuigi ta kalarookimisel iga päev kaheksasaja ja veel rohkemagi inimesega kokku puutus, tundis ta end ikkagi üksildasena. Seejärel tuli õhtu, siis öö. Ja kui ta inimestega rääkis, jäi ikkagi tunne, nagu oleks see, mis on kõige tähtsam, ikka endiselt ütle mata jäänud, isegi kui ta vestles sõbrannade ja teiste lähedaste inimestega. Kõik, kellega ta rääkis, jäid talle ikka endiselt võõraks, eemalseisjaks. Kunagi polnud ta kedagi tundnud, kellega ta oleks enese arvates võinud täielikult ühte sulada, nagu unistustes. Sama lugu oli kõigega, mida ta luges — kõik toimus väljaspool lugejat. Talle tundus, et need, kes raamatuid kirjutavad, mõtlevad kogu aeg ise enese, mitte tema peale; peaaegu kunagi ei juhtunud, et nad tema südame tuksumisest osa oleksid võtnud; talle tundus, et nad kõik peavad ennast temast paremaks ja kirjutavad isegi oma kõige huvitavamad raamatud sel otsustarbel, et teda selles veenda. Seega ei teadnud ta õigupoolest mitte midagi, mis teda tema arvates üksindusest võiks päästa. Kui ta õhtuti voodilinate vahel oma ihu puudutas, hakkas ta ennast sageli vihkama ja uinus kurvalt magama.

Ent täna õhtul juhtus midagi uut: kõrged külalised, ja koguni tema köögis. Tema käed lehkasid veel kala järele ja tema taldrik laual näitas täpselt, mida ta oli söönud. Mis siis, pagana pihta, lahti on? Esimesena ilmus köögi kalalehasse ei keegi muu kui kaupmehe poeg ise, ümbritsetuna sigareti ja juukseõli aroomist nagu Harun al-Rasid, ja näis, nagu oleksid kõik elutud esemed tema ümber kartma löönud ning vabandust palunud. Ei tea, mis oleks

saanud, kui neid aroome ei oleks üles kaalunud kohalik suurnik, kes kõige hirmsamal kombel haises denaturaadi ja hobusekuse järele — ärijuht Stephensen. Sellel võimast alati purjus mehel, kes valitses kogu arveasjanduse üle ja kord Taanis oma andekuse eest raamatupidamise alal kütuskirja oli saanud, oli kaks poega, kes ennast teistest inimestest paremaks pidasid ja Jóhann Bogeseni ratsahobuseid talitasid, inimestele luumurdeid tekitasid, naisi vägistasid, viimaks Islandist ära saadeti ja Bergenis või Stavan-geris abiellusid. Seetõttu jäi nende isa hooleks ratsahobuste talitamise järele vaadata, tema jalad aga leidsid kogemata üles iga augu talli põrandas. Tema vesistes, lultunud silmades ja samuti pakatanud huultel, mis peeneks lõigatud ninatubaka lõdiga, mida ta sõrmeotstega võttis, alati koos olid, oli kõige alandlikum põrandanartsu ilme ja tema krae nurgad olid püsti nagu uudishimuliku koera kõrvad. Oma kuue krae unustas ta aastate viisi alla käänamata. Ta valitses inimeste sissetulekute ja väljaminekute üle lühikese lausejupiga, mis sada korda päevas nagu mingi iseseisva, kindlaskujunenud olendina tema huultelt tuli ja maailmaruumi lendas: «Mis kurat, hök!»

Kolmas külaline oli kalurite ühingu esimees ise, sadul-sepp, habemeajaja ja värsisepp, vallavolikogu juhataja Sveinn Pálsson (kohv, õlu jne.), lühikeseks lõigatud vurrude, puhtaksaetud lõua ja väga tõsise jutuga mees, suur džentelmen ja teise põlve suurnik, sest tema isa oli esimene, kes siin alevikus kapsaia rajas. Ta oli andekas, palju lugenud mees, iseõppija, suur luuletaja, viisakate kommetega ja jõukas, ainus paadiomanik siin alevikus, kellel oli Reikjavíkis väimees ja sel teel otsesed sidemed sealsete pankadega. Neil naisega oli nüüd ka väike kauplus, kus nad müüsid eriti siisugust pudi-padi, mida Bogeseni juures oli unustatud tellida. Sveinn Pálsson oli mõnus ning hea mees, osav rehkendaja, ja tal oli väga ilus käekiri. Neljandaks meheks selles mälestusväärse seltskonnas oli Katrinus Eiriksson, Bogeseni uus töödejuhataja, suur Islandi iseseisvuse eest võitleja, keda kadett Gudmundur Jónsson oma ääretus rumaluses Islandi kõige käre-damaks bolševikuks oli pidanud.

Nad teretasid Salka Valkat kättpidi, kõik peale Ängantýr Bogeseni, kes luba küsimata tormas neiu magamistuppa, et seal veidi ringi vaadata. Mingit muud sisustust peale ülestehitud voodi, väikese laua seinä ääres ja vana

kahe inimese istepingi seal ei olnud. Kui Ängantýr oli kõik selle üle vaadanud, tuli ta kööki tagasi ja istus kummutile. Ärijuht tahtis neiu emmata, kuigi sellel olid püksid jalas, aga neiu lükkas ta eemale.

«Mul on päris piinlik,» vabandas neiu, ise näost punane. «Nii palju kõrgeid külalisi, et ma peaaegu ei teagi, kuhu ma nad kõik istuma panen. Sveinn, vahest oled sa nii hea ja istud mu süngi servale. Ja seal on ka üks väike pink. Ma lõpetasin parajasti söömise ja siin on kõik segamini.»

«Suur tänu, aga ega meil aega istuda olegi,» ütles volikogu juhataja. «Ma tahtsin lihtsalt ühe väikese asja pärast sinu poole sisse astuda, ja need härrad tulid kaasa. Siin alevikus on nimelt midagi teoksil, kui nii ütelda võib. Aga ega see nii väga ootamatult tulnudki.»

«Mõrtsukas, hök,» ütles ärijuht. «Kodukäija, hök. Kõik mokas, kulla inimene. Mis kurat, hök.»

«Noh, ja mis asi see siis on?» küsis neiu.

«Tjah, kas sina, Ängantýr, ei tahaks seda uudist ära rääkida?» sõnas Sveinn Pálsson pead sügades. «Sina oled nii kodu- kui välismaal palju ringi liikunud ja järelikult rohkem näinud kui meie kõik. Sinul on parem arusaamine tagajärgedest, mis võivad tulla siisugustest põhjustest, nagu meil siin on, — ma mõtlen, sa oled näinud, kuidas maad ja rahvad ähvardava ohu all ägavad...»

«Arvad sa, et minul see üks kuradi kama kõik ei ole,» ütles Ängantýr Bogesen. «Mind see king ei pigista. Kes see mees siin profiilis õieti on?» Ta vaatles ühe silmaga mehe pilti.

«Ta on ida poolt Silisfjordi,» vastas Salka Valka viisakalt, aga punastas sellegi poolest.

«Noh, eks ikka Mángi,» seletas ärijuht, kes seda meest tundis. «Ta vaeseke on ühe silmaga. Mis kurat ta tahab, hök? Ühel talvel tegi ta meie juures remonti.»

«Ta on neetud bolševik,» tähendas töödejuhataja Katrinus, kes oma võitluse tõttu Islandi iseseisvuse eest tundis kõiki inimesi, kes elasid idapoolsete fjordide ääres.

«Noh, ma pean ütlema, et ega see uudis vist kes teab kui suur olegi, kui te Mángi mängust välja jätate,» lausus Salka Valka, kes oli arvamisel, et kui mägedel tuhud algavad, siis peab midagi suurt sündima.

«Ma ei näe põhjust,» ütles Sveinn Pálsson, «miks me seda uudist kohe ära ei räägi. Mina omalt poolt ütlen, et ma oskan alati väga hästi asja juurde jääda. Ja kuna

Angantýr ei taha midagi ütelda, siis on kõige targem, et mina katsun sulle asjaloo ära seletada. Ärgu keegi minust niimoodi aru saagu, nagu oleksin minagi üks neist, kes Kristófer Torfdali kui niisugust kurjategijaks peavad. Oigust öelda olen ma alati seisukohal asunud, et säärastel arvamistel ei ole mingit alust. Tegelikult on ta Kopenhaagenis loodusteadust tudeerinud, ja üliõpilasaastail kirjutas ta luuletusi, mis «Skírniris»* isegi avaldati, olgugi varjunime all. Ta luuletas näiteks tolle ilusa laulu laulu-meestest, mille ma oma tütrele kätte õpetasin, kui see väike oli. Nüüd on ta selle lehe juures, mis ühistegevust propageerib, ja kuigi ta nii kaupmeeste kui ka reederite vastu tihtilugu teravaid sõnu on tarvitanud, siis ei ole minu arust ka kõik, mida «Öhtulehes» ühistegeliku liikumise ja muudegi asjade kohta kirjutatakse, alati nii väga ilus, ja kui sinne koolmeister hakkab ennast Reikjavíki meeste asjadesse segama ja Kristófer Torfdali koerakoonlastega võrdlema, ja veel nii saamatult, et tal kahes kohas riimib «mille» «mulle»-ga...

«Mul on üks pask kõik, kuidas koolmeister riimib: Torfdal on neetud bolševik ja jääb selleks,» ütles sangarlik iseseisvuse eest võitleja hooletult, kuid ettevaatlikult, et tubakas suust välja ei tuleks. «Ta on korduvalt näidanud, et ta on meie rahva iseseisvuse vastu; kõik teavad, et see raisk käis mullu Venemaal ja sai sealt kulda, ja ta on «Rahvas» kirjutanud, et islandlaste võitlus kuninga vastu on tingitud lihtsalt mõne tainapea vaimuvaesusest siin maal, kes on enese kohta arvamisel, et nad on Taani orjad, kuna aga tegelikult nad on lihtsalt Islandi pikanäpumehed, — mul on see leht olemas, ma olen seda kohta koosolekutel sageli ette lugenud ja võin teda teile näidata.»

«Kristófer Torfdal ise on pikanäpumees ja veel hullemgi kui pikanäpumees — ta on sant,» ütles Angantýr Bogesen, «kuradi sant ja muud midagi. Kogu oma näruse elu kestel on ta nagu mõni nuhtlus meie rahva kaelas olnud, siis langes ta Taani kaela ja seejärel Venemaa kaela, ja nüüd on ta vaese talurahva kooperatiivide kukil ja tahab kõiki võrdseks teha; ta tahab kõiki samasugusteks räbalasantideks teha nagu ta ise ja vabadust hävitada.»

«On see siis lõppude lõpuks tõsi, et Kristófer Torfdal on siia ilmunud?» küsis Salka Valka.

«Tema sabaots on siia ilmunud,» tähendas ärijuht naerda kihistades, «sabaots, hök.»

Kuid kummutil istuv Angantýr sai selle maamehelikult kujundliku jutu üle pahaseks, ja Sveinn Pálsson, kes alati asja juurde jäi, pidas kõige targemaks selle küsimuse üle põhjaliku seletuse anda.

«Igatahes ei ole see sugugi hea saadik, kes meile siia on lähetatud, ükskõik kas tema selja taga on Torfdal ise või mõned välismaalased,» ütles ta. «Teatavasti on nüüd talurahvakooperatiivid üle maa peatselt niinimetatud «sotsialistidega» poliitilisse liitu astumas, ja seda iseseisvuspartei vastu, kes võitleb Islandi iseseisvuse eest maal ja merel. Beega ei saa kuidagi oletada, et Torfdalil on selle noore mehe siiatulek teadmata. Aga üht ma tean, mille üle kellegi ei pruugi kahelda: säärase meeste kannul nagu see, kes siia tuli, käib igas ühiskonnas hukatus ja häving, mida pärast sõda on võidud näha kogu maailmas, kõige selgemini aga Venemaal, kus eraettevõtted kui niisugused on kuulutatud võrdseks röövimise ja riisumisega ja seadusega keelatud, rahvas aga sureb näljast ja viletsusest miljonite kaupa ja isegi naised on kuulutatud ühiseks omanduseks. Büütud lapsed...»

«Kes see mees on, kellest sa räägid?» küsis Salka Valka vahele.

«Jah, kes see mees on?» vastas Sveinn Pálsson. «Kui ma sulle täit tõtt pean ütlema, siis ei ole ma teda veel näinud, ja sa tunned mind, Salvör, kuivõrd vastumeelselt ma otustan inimeste üle, keda ma ei ole näinud. Aga kord elas siin üks noor poiss, ja ma tean, Salka, et sa seda mäletad. Ta saadeti Reikjavíki õppima, kuid tema isa jäi äriliste äparduste tõttu mõne aja pärast pankrotti ja poiss inimestele ja koertele jalgu, kuni Kristófer Torfdal võttis ta oma hoole alla ja saatis välismaale keeli tudeerima, ka Inglismaale ja Saksamaale. Aga selle asemel et oma õpingutega tegelda, sattunud poiss hoopis mingisse revolutsioonilisse ühingusse.»

«Ma ei saa aru, keda sa mõtled,» ütles Salka Valka, aga sellegi poolest vilksatas tal läbi pea tume aimus, mis kogu tema keha elektriseeris.

«Sa peaksid Tuisu rahvast ometi mäletama,» kostis Sveinn Pálsson.

«Vana Tuisu Jón oleks pidanud hoopis tulema, hök,» arvas ärijuht ja tema silmist veeres tolle ustava sulase mälestuseks üks liigne pisar.

«Ei, see on täiesti võimatu,» ütles Salka Valka ja het-

keks läks tal silmade ees kõik mustaks. «Ma olen imeestusest päris keeletu.»

«Mis seal imestada,» väitis Ängantýr. «Ei, see ei ole sugugi võimatu. Ta oli minuga ühel ja samal laeval, ainult muidugi teises klassis — igavene viletsusehunnik, tead sa, räpane, habe ajamata, riided lõhki, kindlasti täisid täis. Nad tarvitavad ka kokaiini, need kuradi bolševikud. Kristófer Torfdal tarvitab kõiksugu neetud mürke. Ma võin kihla vedada, et nad kõik on vangis istunud. Samuti on nad kõik süüfilises. Venemaal on üheksakümmend viis protsenti kogu rahvast süüfilises.»

«Millest sa räägid?» küsis Salka Valka.

«Millest ma räägin? Ega sul ometi mõni kruvi lahti ole, armas preili?» kostis Ängantýr ja äigas oma uhkes saapas jalaga galantselt tema poole. «Oled sa napakas, inimeseloom? Oled sa peast põrunud? Kas sa ei taipa, et nad hakkavad siin pööblit su enese vastu üles ässitama? Oled sa kuu pealt tulnud? Võib-olla pektakse sind läbi. Nad kavatsevad meid, kes me ennast paadiomanikuks peame, enese alla suruda, kirikud maha põletada ja kalad hävitada. Mõistad sa? Siin peab minema niisama nagu Venemaal. Minu meelest oleks ainult huvitav naha, mida see rämps sööma hakkab, kui kalastusettevõtted on rivist välja löödud. Vahest mulda oma lillepottidest? Töölisühingud, tead sa, on niisugused ühingud, mida asutatakse kalurite ühingute vastu, — nad saavad raha taanlastelt, Taanist, tead sa, ja tapariistu Kristófer Torfdali ja vene laste käest, tead sa. Mõistad nüüd?»

«Miks sa sellele koerale naha peale ei andnud, kui sa temaga ühel laeval olid?» küsis iseseisvuse eest võitleja rahulikult, ilma et oleks siiski takistada saanud, et tal seejuures natuke tubakalõdi suust välja nirgus.

«Mina?» imestas Ängantýr Bogesen. «Arvad sa, et mul oli tahtmist oma käsi määrada? Meie krediidiga on nii välismaal kui sisemaal kõik korras. Meil ei ole sellest ei sooja ega külma. Meil on täiesti ükskõik, kui palju ühinguid siin alevikus meie vastu asutatakse. Töölise ühingu tuleb tegemist teil, mitte meil. Kui te nende palganõudmisi ei rahulda, siis hakkavad nad streikima ja takistavad teid relvadega oma kalu rookimast, kuigi te nii kangesti tööd tahaksite teha, — tõenäoliselt tuleb lööming, mis lõpeb sellega, et kalurite ühing laguneb ja palgad kruvitakse ülemäära kõrgele, ja kogu kalapüük ja igasugune

araalgatus lakkab iseenesest ja te kärvate siin nagu Venemaal. Aga ma palun teid mitte arvama hakata, et see meid põrmugi loksutab. Läheb nii, nagu papa ütleb: kõik langeb selle viletsa rämpsuga kaela, kelle heaolu eest ta kogu oma eluaeg on võidelnud.»

«Mis kauplus mõtleb teha?» küsis Salka Valka.

«Kauplus? Mitte midagi. Me ei mõtle midagi teha. Me lihtsalt lõpetame kala püüdmise.»

«Jah, see on muidugi enesestmõistetav, kui töötasu aruvalt kõrgele hakatakse kruvima,» arvas Sveinn Pálsson.

«Milleks ma teie arvates siia alevikku üldse tuln, kui te nagu mehed oma iseseisvuse eest võidelda ei julge?» küsis uus töödejuhataja pahaselt.

«Jah, mis kurat, hõk?» toetas teda ärijuht ja mõlemad pöördusid Ängantýri poole.

«Aga kui kalurite ühing oleks töötasu vähese tõstmisega nõus, et oleks võimalik kirikut keset küla ehitada?» ütles Salka Valka kalurite ühingu esimehe poole pöördudes.

«Väga hea,» sähvas Ängantýr vahele. «See asi on väga lihtne. Siis on Kristófer Torfdal võitnud ja meie ütleme kõik laenu üles ja laseme teie paadid sundoksjonil maha müüa. Jóhann Bogeseni äri likvideeritakse ja kogu teie vara läheb võlgade katteks. Meil ei ole sellest sooja ega külma. Meie laseme siit alevikust lihtsalt jalga.»

«Kas sa, tüdruk, aru ei saa,» ütles töödejuhataja, «et selle isamaareetmise ühingu asutamist tuleb otseselt takistada? Kõik oleneb sellest.»

Siis võttis Sveinn Pálsson neiul käsivarrest kinni ja ütles väga tõsiselt:

«Kui koosolek tuleb, pead sina, Salvör, peakõne nende vastu pidama, sest nii kaluritel kui rannatöölistel on teada, et sa kalandust väga hästi tunned. Pealegi olen ma koosolekutel kõnelemiseks alati liiga arg olnud, sinuga aga, Salka, on hoopis teised lood: kaks korda olen ma sind kõnelemas kuulnud, ja sa oskad just seal kõiki kuumaks kütta, kus tarvis. Mõtle hästi järele ja räägi kujukalt, ütle, et kohutav näljatont sirutab Venemaalt oma käpad meie poole — kahekümnenda sajandi katk...»

«Tohoh, Sveinn, või mina pean rääkima kujukalt!» ütles neiu. «Noh, nüüd olete hakanud minu üle küll nalja heitma! Kuidas võin sinu arust mina kõnepidamises — haritud, Reikjavikist tulnud mehe vastu saada? Ma tundsin teda, kui ta veel väike poisiklutt oli. Ta õpetas mind

lugema ja oli juba enne leeri nii tark, et rääkis nagu raamatust, ja ta oli juba siis, kui ta siit ära sõitis, rohkem lugenud kui mina tänase päevani.»

«Tark, see narakas!» hüüdis Ängantýr vihaselt. «Siin maal on imelik asi, et mida nărusem ja kõlvatum keegi on, seda targemaks me teda kiidame. Juba siis, kui ta alles piimahabe oli, ajas ta võõrastes majades keset ööd naisi taga; liiati olid tal veel pikad näpud! Ta ei leppinud mitte ainult sellega, et võttis poest, mis pihku puutus, vaid varastas ka raamatuid papa kapist.»

Salka: «See ei puutu minusse, mis ta teilt varastas, kui ta poisijõmpsikas oli, või missuguseid naisi ta teie majas taga ajas, — ma julgen koguni kahelda, kas ta neid muidu taga ajaski, kui et nad ise palusid teda neid taga ajada. Aga üht tean ma juba ette, nimelt et on täielik totrus mõelda, et mina tema vastu saan — mehe vastu, kes on käinud paljudes ülikoolides, nii välismaal kui siin meil. Säärase ettepanekuga tahetakse mind lihtsalt narriks teha. Kui sina, Sveinn, arvad, et sa ise rääkida ei saa, ja kui Jóhann Bogesen ei taha koosolekul vahele segada — aga kõik teavad, et ta on siin alevikus parim kõnemees —, siis ei tea ma targemat nõu kui et paluda koolmeistrit sõna võtta, või koguni pastorit.»

«Koolmeistrit?» ütles Sveinn Pálsson, ja nüüd oli tema käes kord vihostada. «Ma arvasin, armas Salvör, et sa tunned koolmeistrit niisama hästi nagu mina. Millal oled sa temalt võimsat ja ilusat kõnet kuulnud? Muidugi ma ei salga, et mõni asi kukub tal huvitavalt välja, kuid ta on mees, kes taob alati külma rauda. Kõnet pidades ei kõlba alalõpmata «Sturlúngide saagat» ja «Türklaste röövkäike» tsiteerida. Selles, mis sa ütled, peab ikka ka natuke elu olema. Enese kohta võin ma ütelda, et mina püüan sellesse piskusse, mis ma ütlen, ikka natuke elu panna. Kuulake nüüd, mul tuleb meelde, et ma peaksin võib-olla ühe draapa* kirjutama, — mitte nii nagu koolmeister, kes võrdleb Kristófer Torfdali «Türklaste röövkäikudega», vaid näiteks orjameelsete inimeste kui niisuguste vastu, kõigi kontvõõraste vastu meie maal ja nende vastu, kes ripuvad võõra nisa otsas ja kellel ei ole julgust ega jõudu valida Vabadust, kuigi sellega vahest mõned raskused kaasas käivad. Mis sa selle kohta ütled, Salvör? Sa oled arukas tüdruk ja seisad pealegi eraalgatuse eest. Loomulikult on Jóhann Bogesen meie kõige suurejoonelisem ees-

kuju selles, kui kaugele üks kehv mees oma ettevõtlikkuse abil võib jõuda, ja ma loodan, et see ei ole sugugi eneseküsimus, kui ma enese kohta ütlen, et sellest ajast peale, kui ma üsna noore mehena siin alevikus sadularihmu parandama ja meremeestel habet ajama hakkasin ja mind Sadula-Sveinkiks kutsuti, on mul nii mõndagi pähe turgutanud. Ma võisin näiteks luuletustes, mida ma oma peas sageli edasi-tagasi veeretasin, kui ma öösiti voodis ärkvel olles jumaliku ettehoolduse üle mõtteid mölgutasin, laulda sellest, et eelarvamusteta, aga kindlatele usulistele veendumustele ja võltsimatule isamaa-armastusele rajatud auahnus, mis murrab enesele teed läbi raskuste ja mille eesmärgiks on üksikisiku ja rahvusterviku kui niisuguse alatasa suurenev iseseisvus...»

«Ei mingit kuradi luuletust,» hüüdis Ängantýr talle vihaselt vahele ja kargas kummutilt maha. «Mulle näidati kord Reikjavíkis ajakirjast «Kodu» üht sinu luuletust, ja ma küsisin ühelt ülikooli juures kõrgel seisvalt mehelt, kas seal midagi ka sees on, tead sa — ma ise ei taipa luuletustest õnneks mitte mõhkugi —, ja tema ütles muidugi, et see on paljas sõnade mulin. Mis kurat te luuletustega ära teete? Siin oli jutt töötasuküsimusest ja bolševismist. Boo, ja nüüd ma lähen. Ma täitsin oma kohuse ja hoiatasin teid. Nii et mul on täiesti ükskõik, mis te teete. Kas tulete kaasa?»

«Kas ma ei tohiks teile kohvi pakkuda?» küsis Salka Valka.

«Miks mitte,» ütles ärijuht, tõusis püsti ja tahtis teda auudelda, kuid Sveinn Pálsson lükkas pakkumise ametliku näoga tagasi.

«Kohv ja luuletamine — see on kõik, mille peale te siin islandis mõtlete,» sõnas Ängantýr Bogesen.

«Jah, ma ei tea tõesti, mis teha,» ütles siis Sveinn Pálsson. «Võib-olla peaks ikkagi koolmeistriga rääkima, ja pastoriga.»

Maailmakuulsal õhtupäikesel oli loojumiseni veel üksainus toll jäänud. Sellal kui punanokktiir hõljus öös läikiva fjordi kohal ja kastene rohi mõnules oma jaanipäevastes unenägudes, tuli välja, et hallid igerikud kaluriõnnid, mis kõssitasid siin üksteise kõrval justkui üksildasse

randa uhutud, kõigist unustatud mereheited, olid äkki sõjaväeleeriks muutunud. Ja Salka Valka oli Raamatu-Magnuse laste vastu sõtta mobiliseeritud...

Ta pistis viivuks ühe käe sõrmenukid hammaste vahele, nagu ta väikesest peast oli teinud, vahtis siis tühjusesse ja pomises endamisi midagi mõistmata:

«... ja Tuisu Alli vastu?»

Seejärel kuuldavalt:

«Arnaldur Björnsson, kes jäädavalt laia maailma sõitis? Ei, see peab küll mingi pöörane jams olema!»

Ta tõusis äkki püsti, läks hämmeldunult kummuti juurde ja hakkas tolle Silisfjörduri mehe näopilti vaatlema: mees oli muidugi selle näopoole pildistada lasknud, kus silm alles oli, — nagu poleks Salka Valka teadnud, et tal on ka teine näopool, kus silma üldse ei olegi. Mõistagi polnud Salka tema pilti mitte tema enese pärast oma kummutile pannud, vaid ainult sellepärast, et see on pilt. Aga mis oli Ängantýril, säärasel Portugalist tulnud ülesmukitud seelikukütil, sellega pistmist? Oleks Salkal vaid mõistust olnud talle seda väikest pilti hõbedases medaljonis näidata! See oleks talle paras olnud, selle eest et ta inimesi nende seljataga vargaks nimetab ja neid igati mõnitab; «mul on ükskõik, meil on ükskõik,» matkis teda Salka; kuid teadagi polnud tal sugugi ükskõik — kui keegi seal alevikus Arnaldur Björnssoni kartis, siis oli see tema.

Äkki oli Salka ühe kummutilaeka lahti tõmmanud. Mis ta kavatses teha? Hajameelselt avas ta väikese plekkkarbi, kus ta hoidis kõiksugu mõttetut tühja-tähja. Millest see tuli, et ta seda karpi juba ammu merre polnud visanud? Ja korraga oli too vana hõbedane medaljon tema tugevate, jämedate sõrmede vahele sattunud. Aastate jooksul oli see medaljon seda tillukesemaks jäänud, mida suuremaks olid muutunud tema sõrmed. Nüüd sai ta seda vaevalt enam avadagi. Mis oli muide saanud tollest väikesest õrnast lillekesest, mis kunagi oli õilmitsenud? Oli ta ära närtsinud või uinus ta vaid tema rinnas nagu Okasroosike, kes sada aastat aina magas ja magas, kuna mets lossi ümber kasvas üha paksemaks? Kui medaljon avaneks ja ta taas selle alles väljakujunemata inimnäo pooleldi juba kustunud jooni nägi, siis meenus talle jälle tolle omapärase joogi maik, mida ta oli maitanud oma kõige salajasemates haldjaunelmates, enne kui tema ema suri, aga pärast seda enam mitte kunagi. Pärast ema surma oli ta

mitu aastat selle medaljoni oma kaelas unustanud, sest tollest ajast peale püsis tal kõige visamalt peas mõte, et ta oli ühe teise kingituse eest maksnud oma ema surmaga: see oli väike, aga siiski kallis sõrmus; esmalt oli ta hoidnud seda õhukeses, hiljem paksus paberis, viimaks paelaga kinni sidunud ja oma plekktoosi põhja ära peitnud. Möödus aastaid, ja siis tuli Ameerikast tähitud kirja sees raha. Kõigest hoolimata andis see raha tunnistust rohkestest mehelikkusest kui medaljonis lapsepilt, ja sellest ajast peale ta medaljoni kaelas enam ei kandnud; nii suur nõrkus oli tal kõige vastu, millel praktilist väärtust on. Hiljem tuli jällegi raha. Ema lepitussurm oli ikka veel tema kapital. Sellegi poolest ei tihanud ta enesele kunagi selgust muretseda, mis tema oma südame põhjas suikus, ega mõelda, mis juhtub, kui vanad jumalagajatud uues jällenägemises taas elustuvad.

Näe, kas seal põrandal ei vedele mitte portugali sõrmikud, nahkkindad? Miks, pagana pihta, too kehkenpüks nad siia on unustanud? Ja seestpoolt veel karusnahaga vooderdatud! Et inimesed sellega ka hakkama saavad, et vaestel loomadel naha maha nülivad! Ta nuusutas kindaid nii seest- kui väljastpoolt ja ütles: «Ah-h-h!» Tema käed olid nii suured, et tal vaid vaevu õnnestus neid üle randmete tõmmata, ent siis kostsid väljast sammud ja ta püüdis kindaid ruttu käest ära tõmmata. Kuid läks nagu unenäos, kui hakkad hiljaks jääma: sa ruttad ja ruttad ning sul on hing peaaegu kinni, aga jääd ikkagi hiljaks — kõõgiuks lükati pärani lahti ja seal seisis Ängantýr Bogesen.

Salka Valka läks näost veripunaseks — ta poleks isegi siis rohkem häbenenud, kui ta oleks põhjarannikule sünnitama saadetud, nagu üks siit aleviku tüdruk. Asjaolu, et ta meesterahva kindad salaja kätte oli pannud ja talle seejuures peale tuldi, tundus talle suurima häbina, mis ühele naisele osaks võib saada.

«Noh, sa oled nad juba kätte tõmmanud,» ütles Ängantýr. «Ma teadsin, et olin nad kuhugi maha unustanud.»

«Mina...» kogeles neiu. «Nad vedelesid seal põrandal. Mul oli täiesti teadmata, kelle need kindad on. Nad lõhnavad nii kangesti.»

«Nad maksid oma kakskümmend viis krooni,» kiitis noormees. «Aga ma annan nad sulle, kui sa tahad.»

Salka lükkas kummutilaeka puusaga kinni, et teine

sinna sisse ei näeks. Medaljon jäi siiski nähtavale. Neiu oli täiesti segaduses. Õigupoolest oli väga imelik, kui tundlik ta võis olla. See tuli endastki mõista sellest, et kunagi varem polnud teda ükski meesterahvas nii hilja külastanud, vähemalt mitte kevadisel ajal, kui tiirud hõljuvad peegelsileda fjordi kohal ja rohi kasvab kaunites unelmates. Issand jumal, kui seda teada saadakse; sest siin alevikus on akendel silmad ja seintel kõrvad.

«Ega sa ometi arva, et mina su kindaid ihaldan,» ütles ta sellise tõrjuva tooniga, mida lihtrahvas enesekaitseks tahtmatult tarvitab, kui ta parema rahvaga räägib ainult kas või ilmast või muust seesugusest. Siiski hakkas tal piinlik, et tema vastus kõlas nii taltsutamatuna, ja tahtmatult tuli tal meelde Allika eit, kes vastanud Jóhann Bogenile, kui see küsinud, kuidas tema tervis on: «Minu teada on mul teie juures nii palju arvel küll, et sellest mu matus- teks jätkub...»

«Nagu öeldud,» tähendas Angantýr, «kui nad ei oleks meesterahva kindad...»

«Vaevalt võin ma neid küll meesterahva kinnasteks nimetada,» jätkas Salka samasugusel vastakal lihtrahva toonil. «Ühelgi õigel mehel ei tule igatahes pähegi sääraseid kindaid kätte panna.»

«Need ei ole sugugi mõistlikud sõnad, Salka,» lausus kaupmehe poeg elumehelikult.

«Ei ole mõistlikud? Noh, see on naljakas,» ütles neiu torsakalt, pöördus kunnuti poole ja sulges medaljoni.

«Jah, näed sa, meesterahvas saaks sääraseid naisterahva sõnad hõlpsasti ümber lükata.»

«Tõesti? Ja kuidas?» küsis Salka teravalt.

«Hoopis vastupidist näidates,» vastas Angantýr suurel- selt.

«Sa lõhnad nagu mõni Reikjaviki daam,» ütles Salka isiklikuks minnes, nagu lapsed, keda nokitakse. Kuid Angantýr puhkes vaid naerma ega saanud pahaseks. Viimaks ei suutnud Salkagi naeratust tagasi hoida.

Angantýr: «Mis sul seal on? Kapsel?»

Neiu: «On see sinu asi?»

Angantýr: «Loodetavasti mitte too ühe silmaga?»

Salka: «Ma ei ole kohustatud...» Kuid noormees oli medaljoni tema käest ikkagi juba ära kiskunud ja avanud, kõik üheainsa hetkega — ta oli nii kiire oma otsustes ja nobedate näppudega. Salkal polnud tahtmist talle kallale

termata ja medaljoni tema käest ära kiskuda, kuigi ta teadis, et on temast üle.

«Mis see on? Laps?» küsis Angantýr, kaotades pildi vastu huvi, kui oli seda näinud, ja andis medaljoni Salkale tagasi. «Ega sa ometi last ole saanud?»

Salka: «Kes teab?»

Angantýr: «Ma küsisin ainult niisama süütult. Miks sa nii nipsakas oled? Mina sinu vastu ühingut asutama ei hakka. Kas ma kõigile teile mitte head ei taha? Sa tead, et ma olen sinuga, kui löömaks läheb.»

«See on ainult mu venna pilt,» ütles neiu siis pisut lahkemalt. «Ta oli mulle väga armas, kui ma väike olin.»

«Jah, just,» kinnitas noormees, olles rahul, et nende vestluse toon oli korraga sõbralikumaks ja usalduslikumaks muutunud. «Mis temast nüüd on saanud?»

«Ta on surnud.»

«Jajah,» ütles noormees, «väga kurb. Ma olen kindel, et sul oli väga hea meel, et sul väike vennake oli. Mul tuleb tõesti meelde, millal ta suri.»

Salka: «Ei, see ei ole võimalik, sest ta suri kaua aega enne seda, kui ma siia alevikku tulín.»

Angantýr: «Siia alevikku? Kas sa ei ole siis sündinud siin Öseyris?»

Salka: «Ei.»

Angantýr: «Nojah, mu mälu nähtavasti petab mind. Su ema on vist siia maetud, eks ole?»

Salka: «Kui me siia tulime, käisime mammaga kohe esimesel päeval teie majas.»

Angantýr: «Jah, ma mäletan seda küll. Hiljem ta uppus ära. Ma mäletan väga hästi, kui ta uppus. See oli hirmus kurb.»

Salka: «Sa näitasid kassile koledat nägu.»

Angantýr: «Kassile? Kuidas nii? Siis, kui su ema ära uppus?»

Salka: «Sa hüüdsid mulle tihtipeale söimuse sõnu järele ja ütlesid, et ma olen täisid täis. See oli muidugi sula tõsi, aga sul ei oleks pruukinud seda mulle järele hüüda. Õigupoolest naersid mind ju kõik, aga sina olid kõige hullem. Ma ei tea, mis minust oleks saanud, kui mul venda ei oleks olnud.»

Angantýr: «Ma arvasin, et ta suri imikuna.»

Salka: «Soo, või sa arvasid seda?»

Angantýr: «Sa ise ütlesid ennest.»

Salka: «Aga see ei ole nii. Ta ei surnud imikuna. Ta sõitis lihtsalt ära.»

«Mulle paistab, et sa ei räägi mulle õigust,» ütles kaupmehe poeg viimaks pisut nõutult, ja Salka Valkal tuli mõte, et kas see mees mitte natuke napakas ei ole. «Tõtt öelda, Salka, ei saa ma sinust hästi aru. Imelik on sinu sugust naist kohata, kui tuled kaugelt Portugalist. Mõned räägivad, et sa olevat kihlatud. On see tõsi?»

Salka: «Kes seda räägib?»

Angantýr: «Paljud räägivad. Said sa selle raha oma peigmehe käest? Ärijuht ütleb seda.»

Salka, näost punane: «Minu arvates, Angantýr, ei lähe mina sulle põrmugi korda, ja veel vähem mu raha.»

Angantýr: «On see tõsi, et sul on ühes Reikjaviki pangas raha? On see raha Rahvapangas? On sul teada, et Kristófer Torfdal tahab kõigepealt Rahvapanka uppi lüüa?»

«Minupoolest võib ta Rahvapanga rahulikult uppi lüüa,» ütles Salka Valka.

Angantýr: «On see kindel, et sa kihlatud ei ole?»

Salka: «Kui nii olekski, siis ei oleks sina kõige esimene, kellele ma seda ütleksin.»

Angantýr: «Hea küll, Salka, jätame selle. Kuule, sa ei paku mulle istetki. Ma loodan, et sul midagi selle vastu ei ole, kui ma su voodit proovin — ma olen kord juba niisugune, et mul midagi pehmet istumise all peab olema. Tead sa, ma tahan sinuga nimelt pisut tõsist juttu rääkida.» Ja ta läks kähku Salka Valka magamistuppa ning vajus raskelt tema sängi servale.

Salka: «Tõsist juttu? Ma arvasin, et sa oma kinnaste järele tulid.»

Sellest hoolimata läks ta noormehele magamistuppa järele ja laskis tal pealegi vastu puiklemata oma käerandmest kinni hoida, sellal kui ta rääkis, aga ei istunud tema juurde.

«Tead sa,» alustas kaupmehe poeg. «Praegu peavad nad koosolekut, mõistad, — nad kavatsevad nimelt meie alevikku lõhestada. Kristófer Torfdal on neile kindlasti käsu andnud sind ja kõiki teisi paadiosanikke hävitada. Oota natuke, lase mind lõpetada, näed sa, ma hoian su käerandmest lihtsalt sellepärast kinni, et ma ei saa hästi inimestega täie usaldusega rääkida, kui ma neil käerandmest kinni ei hoia — ma olen juba niisugune. Vaata, nad taha-

vad teid, kalurite ühingu liikmeid, kõiki vallavaesteks teha. Nad tapavad inimesi päris massiliselt. Venemaal on nad tapnud kümme miljonit süütut last. Välismaa ajalehed on seda täis. Ma olin nimelt talvel Bilbaos: varsti nad kukutavad, tead sa, Hispaania kuninga, ja kes siis meie kalu ostma hakkab? Niisuguse maaga on võimatu äri ajada, kus bolševikud on võimul. Kuule, Salka, mul on tihtilugu mõttes olnud sinult üht asja küsida: kannad sa oma pükse traksidega, nagu näiteks mina? Või on neil ainult rihm peal? Imelik lugu, et rihmaga peab maast-madalast harjunud olema, muidu on alati niisugune tunne, et püksid vajuvad maha.»

Ent kui tema jutt sinnamaale oli jõudnud, tõmbas Salka oma käe järsu nõksuga ära ja pidi talle äärepealt vastu kõrvu andma.

«Noh, see oleks tõesti tore, Angantýr Bogesen, kui ma sinu arvates sulle näitama peaksin hakkama, kuidas mu püksid üleval seisavad.»

Kaupmehe poeg naeris leebelt ning armastusväärsest nagu ajaleheromaani kangelan, nii et kindlam oli tema vigurite vastu hoolega valvel olla. Tema käitumises oli suurlinnade vallatlevat tõsidust, ja vähemalt Oseyris Axlarfjordi ääres jättis ta hirmus peene mehe mulje.

«Vahel,» ütles ta, «olen ma mõelnud, kust sa need püksid hangid ja milline nende kvaliteet on — su kampsun ulatub nimelt nii kaugele alla. Ma ei ole kunagi varem nii pikka kampsunit näinud.»

Salka Valka lükkas tema valged, pehmed käed eemale, aga kuigi talle näis, et Angantýr Bogesen kuulub hoopis teise loomaliiki kui ta ise, läbis tema keha siiski nõrk väärin, ja ta läks akna alla ning hakkas mere poole vaatama.

«Andesta, Salka, et ma haritud inimestega välismaal liiga ära harjusin — alati ma unustan, et ma jälle väikeses alevikus olen. Kuidas peaksin ma ennast näiteks selle eest kaitsma, et keegi on nii võluvates pükstes? Sellegi poolest ma tean, et meil on teineteise vastu õiged tunded.»

Ta seisis Salka Valka selja taga ja ütles talle seda üle tema õla, neiu aga suhtus temasse põlglikult ja tagasi-tõrjuvalt ning vahtis ikka endiselt aknast välja. Noormees pani käe talle õlale ja ütles mahedalt ning tõsiselt:

«Kõik, mis ma sulle ütelda tahtsin, oli see... Kuule, ära ometi kihele — katsu enesele aru anda, pimeloom, kui tõsine see on. Kuule, sa pead seal koosolekul ikkagi sõna

võtma. Ma olen kuulnud, sa oskavat niimoodi kõnelda, et paned kõigil suu kinni. Räägitakse, et sa jäävat alati asja juurde, ja just niisuguseid kõnesid me vajamegi — tead, on tarvis tõestada, et eraalgatus ja meie rahva iseseisvus on omavahel lähedalt seotud ja sellepärast ei tohi ühelegi ettevõttele mingeid takistusi ette veeretada. Sa ei pea mitte eitama, et vaesus on olemas, nagu nad väidavad, vaid tõestama, et vaesus tuleb niimoodi välja juurida, et toetatakse iga ettevõtet ja lastakse inimestel oma võimeid näidata. Vaba võistlus vabal maal, pead sa ütleva, — ma annan sulle kasutada terve aastakäigu «Õhtulehte», mille papa on lasknud kokku kõita. Sealt võid sa kõike nende kuradi bolševikkude kohta teada saada. Nad on Venemaal seitse miljonit kirikut maha põletanud ja väidavad, et Jeesus Kristus olevat eraasi, mis kellelegi teisele korda ei lähe. Ja ära unusta rinnalapsi, kelle nad on tapnud. Kõik nende raamatud ja lehed on roppust ja jumalateotust täis. Mullu ostsin ma isegi ühe raamatu, mille kohta «Õhtuleht» kirjutas, et see on puha roppust täis. Seal räägitakse mehest, kes sõitnud Itaaliasse ja astunud katoliku usku ja maganud Thingvelliris * abielus naise juures. Isegi Reikjaviiki toomkiriku pastor on ikka ja jälle rõhutanud, et see on kõlvatus. Ja siis tulevad Sveinn Pálssoni taolised needud argpüksid, kes õieti kunagi oma õiget nagu ei julge näidata, ja arvavad, et nad saavad kõike seda oma vemmälvärssidega parandada. Ei, siin ei aita miski muu kui asja juurde jääda, nagu teeb papa. Nüüd kavatses ta Silisfjörduris uut iseseisvuspartei lehte välja andma hakata.»

Mida kauem ta oma suuvärgil laskis käia, seda lähemale ta end Salka Valkale nihutas. Viimaks sosistas ta neiule võluvalt kõrva:

«Kui sa seda takistad, et nad siia bolševistliku ühingu asutavad, või vähemalt selle eest hoolt kannad, et kalurite ühing eemale jääb, kui töötasunorme hakatakse kõrgele ajama, siis luban ma, et meie äri on igal ajal valmis sulle uut laenu andma, isiklikult ja täiesti eraviisiliselt sinule. Sa võid päris üksi enesele paadi osta — vahest võime sulle eriti soodsatel tingimustel müüa «Leo». Ja kui sul tahtmist on enesele maja ehitada, siis tule lihtsalt minu juurde. Sul pole sugugi enam tarvis Ameerikast saadetud raha vastu võtta, tead sa, — kõik, kes Steinthór Steinssoni tundsid, ütlevad, et hullemat kaabakat pole siin alevikus kunagi

varem nähtud. Pealegi ütleb ärijuht, et ta ajanud su ema surma. Seda aga, mis sinust ja temast räägitakse, ei taha ma sõnagagi mainida — enesestki mõista on see vale, aga sellegi poolest olen ma kindel, et sulle võiks suurt kahju tuua, kui seda sinu vastu kasutatakse, mida kindlasti tehaksegi, kui sa poliitikas õigele poolele ei asu, täpselt samuti nagu ma olen kindel, et äril ei tule eluilmast pähegi. Käänaku Beinteinni puujalga kinni maksta, sellepärast et ta meid reetis. Ta oleks pidanud taipama, et see tal alt ära kruvitakse. Vaata, Salka, tule minu juurde, me peame ühte hoidma. Salka, mul on tänavu raha küllalt — meil on piiramatu krediit, ja kui sul midagi enesele isiklikult tarvis on, mõni väike summake, näiteks tuhat krooni, siis, Salka, on täiesti enesestmõistetav, et sa lihtsalt minu poole pöördud, eks ole?»

Ning ta võttis ühe käega Salka Valka lõua alt kinni, kavatsedes tema nagu enese poole keerata ja teda suudelda, kuid neiu pöördus järsu liigutusega ümber, kahmas peoga tema riietest rinna kohalt kinni, lükkas ta enesest eemale, hoidis teda lahti laskmata käsivarrekaugusel ja vastas:

«Sa tõukasid jalaga mu ema surnukeha. Ära paku mulle selleks raha, et sa võiksid ka mind jalaga tõugata.»

Oli juba peaaegu kesköö.

Salka Valka istub oma lühikesel pingil ja on jälle üksik, ta tunneb end saamatuna, tal on raske enesest aru saada, kogu tema uhkus on läinud, sõrmenukid on tal hammaste vahel ja tema käed lehkavad ikka veel kala järele.

Õigupoolest oli talle täiesti arusaamatu, miks ta selle noore mehe vastu nii tige oli, kes elu armetus kalalehas tuli tema juurde välismaiste lõhnade ja kommetega ning öisel ajal segas lindude kevadisse hõljumisse raha ahvatlevat kõlinat. Esimest korda elus oli ta raha tagasi lükanud; võib-olla kunagi hiljem ta kahetseb seda nii kibedalt, nagu vahel kahetsetakse tegemata jäetud pattu. Ka ei saanud keegi salata, et Angantýr Bogesen on ilus mees ning tähtis mees; ja rikas. Kuigi ta ei ole vahest niivõrd andekas kui toimekas, on tal siiski rohkesti välismaal omandatud teadmisi. Ja tema, Salka Valka huuled ei ole juba muud midagi kui tavalised kaluritüdruku huuled. Eks söönud ta just enne seda kala? Või oli temas neiu Sigurlína Jónsdóttir, keda ta kaitses, — või hoopis põgenes ta

tema eest? Võib-olla on kogu tema elu ühtaegu võitlus ema huvide eest ja pagemine nende eest. Või mispärast ei või ta vaba inimesena käituda noore, ilusa, rikka mehe vastu, kuigi see tema surnud ema jalaga lükkas? On siis tema saatus, et ta ei saa end nende vastu, kes tema ema kord jalaga on tõuganud, kunagi vabana tunda, — samuti nagu nendegi vastu, kes tema ema juures kord on maganud? Mis on naine, kes on naisest sündinud? Ei või ta ilialgi vabaks saada?

«Tikk-takk, tikk-takk,» ütlesid minutid tema äratuskellast ja olidki juba läinud. Taevavõlv oli sel arusaamatul kombel kõrgemale kerkinud, mis olematu öö järel uut päeva kuulutab. Aga kui ta oli riidest lahti võtnud ja magama heitnud, hakkas tema teadvuses elama rand, soolane, aadruga kaetud, tugevam kui ükski poliitika. Näis, nagu oleksid kõik lindude voorused või ebavoorused tema enese südamesse asunud, ja kuigi raha talle väga armas oli, ei saanud ta sinna midagi parata, et ta Kristófer Torfdali põrmugi ei kartnud; ega ka Arnaldur Björnssoni. Nii-sama oli tema lapsepõlves: mis ka ei tehtud, ta ei suutnud kuradi vastu kunagi küllaldaselt hirmu tunda.

Ta pidi kell kuus üles tõusma, aga ükskõik kummale küljele ta end ka ei pööranud, ta ei saanud kuidagi magama jääda. Viimaks leemendas ta higist. Ta lükkas sulgkoti pealt ära ja tõmbas sügavalt hinge. Päike oli juba tõusnud, hunnitu ning uus, nagu öeldakse luuletustes. Ja neiu kargas voodist välja, et vaadata, kuidas ta nõlvakut kuldab.

Ja siis nägi ta äkki üht meest keset lindude pillerkaari istuvat lamedal kaljul tema õuemaa taga ja üksisilmi vaatavat vaikse fjordi poole — seal, kus mägi oma kaljuvööga väärikalt peegeldus fjordi läikival pinnal. Meesterahvas rannal! Tal oli üsna harilik sirmiga müts peas ja tema halli kuue seljatagune oli pööratud Salka Valka maja poole; tiirud hõljusid kuldses hommikuses päikesepaistes tema pea kohal, ilma et ta neid tähele oleks pannud. Ja Salka seisis nagu juhm akna all ning vaatles teda kaua, kaua, olles unustanud kogu hommiku hurma. Ta unustas isegi akna juurest eemale põgeneda, kui mees viimaks püsti tõusis, ümber pöördus ja tema maja poole vaatas. Ta vaatas akna poole üles ja nägi neiu seal poolalasti keset ööd seisvat. Seesugustest hetkedest kirjutatakse luuletusi kogu maailmas. Inimesed loevad neid paljudes maa-

des ja nad käivad soojas otsekui külmavärinana, külmas justkui kuumuselainena kehast läbi.

Ta eemaldus viimaks akna juurest, lippas kööki ja sulges välisukse teist korda. Seejärel pugest ta kogu kehas nõrkust tundes oma süngi ja tõmbas sulgkoti peale. Ta otsustas hommepäev kardinad osta. Aeg nihkus edasi. Tema kamber täitus päikesepaistega. Siis hiilis ta taas akna juurde, laskus kummargile, et teda aknast näha ei oleks, ja piilus ettevaatlikult üle aknalaua, kuid mees oli kadunud. Siis istus ta lihtsalt akna alla ja jäi ootama. Aga mees tagasi ei tulnud.

Kell oli kuus.

7

Koolitoa pingid olid rahvast tungil täis. Väikese mereäärse asula elanikud tulevad tänulikult igale koosolekule, kui sissepääs on tasuta. Teadagi olid paljud suveks ära läinud, eriti nooremad mehed, mõned teedehitustöödele, teised telefoniliinide panemisele, või siis teistesse asulatesse, kus suvel on rohkem tööd; kohal olid peamiselt vanemad mehed, kes kodus suvel oma tubakat närisid, kui neil seda oli; siiski oli siin üsna rohkesti ka noori mehi, kes ootasid heeringat. Mitmed neist olid tubli sõõmu denaturati võtnud, nagu mereäärsetes asulates kõigi ilmalike koosolekute puhul on kombeks. Paljud arvavad, et see ei olegi koosolek, kui lõuatäit viina ei saa. Ka suur hulk naisi oli koosolekule tulnud, väsinud ning päevitunud näoga naisi, kelle käed olid soolveest rikutud, kuid neil oli Bogeseni juures arve ja järelikult said nad palgaküsimusest väga hästi aru. Enamik nooremaid oli koosoleku puhul oma kõige paremad hilbud selga pannud; võib-olla lootsid mõned, et pärast koosolekut tuleb tants, sest õigupoolest ei saa seda koosolekuks nimetadagi, kus tantsu ei ole. Edasi oli kohale ilmunud terve kari poisse ja tüdrukuid, kes näisid kohe bolševikeks olevat muutunud. Huvi keskpunktis oli Käänaku Beinteinn, tõmmu näo ja sassis juustega mees, sügavad vaod suu ümber, üsna tarkade silmadega, kuigi need päris põlesid tal peas — oli ta ju hüsteerik, nagu kaupluses kuulutati. Mehed kõhatasid islandi kombe järgi valjusti kord ühele, kord teisele poole, otsekui tahtes üksteisele näkku sülitada, kuid rääkisid vähe. Üks ja teine puistas siiski tooreid teravmeelsusi, nagu

mereäärsetes asulates ikka tehakse, ja sügas end seejuures. Mõned poisijõmpsikad olid hakanud kula mängima ja pugesisid kõrgesti austatud hääleõiguslike jalgade vahelt läbi, kuid neil keelati siin hullamine rangelt ära. Teelt kostis hobusekapjade plaginat, ja need, kes aknast välja vaatasid, nägid Angantýr Bogeseni mõnusalt mahedat õhtut kasutades kahe hobusega oma tervise huvides oru poole ratsutavat. Üks viisakas mees kalurite ühingust tõusis püsti, et oma istet Salka Valkale pakkuda.

Viimaks arvas Käänaku Beinteinn, et aeg on käes lugupidatud koosviibijaile tere tulemast ütelda, ja tegi seda imestamapanevalt rahulikult, samas stiilis nagu poliitilistel koosolekutel ikka. Kuid ta ei olnud seda sorti mees, kes pikki sissejuhatusi armastab, vaid asus jalamaid asja juurde.

«Me oleme täna õhtul siia kokku tulnud,» ütles ta. «Ja kelle vastu? Ma ütlen seda teile — me oleme siia kokku tulnud kapitalismi vastu. Täna õhtul me peame kapitalismil nagu härjal otse sarvist kinni võtma. Kapitalism on see, kes töörahva verd imeb. Meie siin ei tea kuigi palju, mis ühiskonnas toimub, aga paljudele teist olen ma seda nelja silma all öelnud. Nüüd on kõige targem, et ma ühe väikese loo, mis minuga on juhtunud, avalikult teatavaks teen. Nimelt sain ma möödunud aastal Reikjavikist ühelt kuulsalt teadusmehelt ühe raamatu, ja ma võin vanduda, et kapitalism on selle ära varastanud, — neid on küll ja küll, kes seda mõistavad. Kapitalism teeb nimelt kõik mis võimalik, et meid, töörahvast, tuhat korda suuremas pimeduses hoida, kui me tegelikult oleme. Te kõik teate, et mullu kingiti mulle kunstlik jalg. Ma ütlen «kingiti», sellepärast et teda pakuti mulle kingitusena jala asemel, mille ma kaotasin selle läbi, et ta Bogeseni juures lossimistööl terastrossi vahele jäi; ja kauplus andis arstile käsu mu jalg otsast ära lõigata, kuigi teine arst, kes möödunud sügisel siin lapsi läbi vaatamas käis, ütles, et polnud sugugi tarvis mu jalga maha võtta. Aga mis Jóhann Bogesen teie arvates ütles, kui ma talle seda rääkisin? Ta ütles, et bolševism on nüüd ka arstiteadusesse tunginud. Ma ütlesin, et kaeban kreisifoogtile, ja siis löid nad kuradid kartma ja meelitasid mind jala asemel, millest ma kapitalismi pärast ilma olin jäänud, seda niinimetatud kunstjalga vastu võtma. Nojah, ja mis juhtus siis? Eks ühel päeval tulnud lonkides kõrgeauline kirikhärra Sofonias ja paku-

nud ennast tänuavaldust kirjutama. «Käi kuradile,» ütlesin ma...»

Paljud olid oma istmel kihelema hakanud, sest enamik oli Beinteinni jalaloost juba ammu tüdinud, naised vangutasid pead, mõned aga käskisid kõnelejat wait jääda.

«Ei,» hüüdis Beinteinn sellest otsekui üleloomulikku jõudu saades, «ma ei jää enne ialgi wait, kui olen avalikult teatanud, et see tänuavaldus on võltsitud — mina ei ole teda kunagi kirjutanud, ma ei ole kunagi palunud jumalat Jóhann Bogesenile tasuda, ma olen vabamõtteleja, mul on täiesti ükskõik, kui ma selle eest põrgu lähen, mul on igatahes kümme last, kümme last jumala ees, kümme last inimeste ees, ja ma ei võta seda tagasi, saatku nad mind põrgu nii tihti ja nii kauaks kui tahavad, see on nende oma asi, ma tembeldan kogu kapitalismi algusest lõpuni valelikuks, petiseks, vargaks ja mõrtsukaks...»

Koosolek näis nüüd haripunktile olevat jõudnud — kõik kired olid valla pääsenud ja karjuti üksteisest üle; mõned hääled hüüdsid, et kõige õigem oleks see lontrus kahekorra käänata, kuni töödejuhataja Katrinus haaras äsijärgi sülle; kuid meeletult tema käte vahel rabeldes jätkas see oma kõnet:

«Ja siis uue aasta algul, kaks nädalat pärast mu naise matuseid, tuli mulle korraga üks arve, arve, arve Saksa-maalt — selle neetud jala eest. Maha kapitalism!»

Pärast seda kirglikku eelmängu, mis lõppes nõnda, et Käänaku Beinteinn kanti välja ja hakkas nutma, algas siis päris koosolek.

Püsti tõusis pikka kasvu, kõhetu, ligi kolmekümneaastane mees, tumepruunide käharate juuste, kahvatu näo ja kongis ninaga, süngelt tõsine, alguses võib-olla pisut ebakindelgi — tema silmaterad olid niivõrd laienenud, et silmadest jäi mulje, nagu oleksid nad mustad. Seljas oli tal hall, liiga lahe, õige kulunud ning kortsus ülikond; ainsaks luksusesemeks tema rõivastuses oli lehvi seotud kaela-side — see oli punane ning tema kahvatu jume ja tumedate juustega teravas vastuolus. See nägu, mis noorena ning innustununa oli paistnud ühe ammu möödunud öö pimedusest, — on ta nüüd leidnud maa, kus päike tõuseb kaunite puuviljade ja hurmavate lillede üle? «Ei, ta ei leia seda ialgi,» mõtles Salka Valka, aga ometi — ometi tundis ta ära selle pildi prototüübi, mis kõigi teiste piltide taustal miljon aastat tagasi tema teadvusse oli sööbinud: see

oli tema. Ta teadis, et nende silmade sära oli kogu valguse taustal tema elutee algusest peale loitnud tal südames; ja äkki valdas teda imelik aimus, mis otsekui külma värinana tal üle selja ja läbi niuete käis. Tema huuled, mis olid jutustanud suurest oraaklist, kes elab teisel pool mäe, olid taas siin alevikus liikuma hakanud.

Möödus hulk aega, enne kui Salka Valka hakkas taipama, millest ta räägib. Eriti segas Katrinus Eiriksson, kes oli koosolekusaali tagasi tulnud ja trügis tubakat närides otse kõneleja ette. Tükk aega rääkis see klassidest, kapitalismist ja ühiskonnakorrast, ise töödejuhatajast eemale nihkudes. «Kapitalist on nagu vähk ühiskonna organismis,» ütles ta, kuid siis asus töödejuhataja tubakat mäludes kõnelejale veelgi lähemale, otsekui tahtes talle kallale minna.

«Kodanlased,» jätkas kõneleja, «kisavad, et me tahtvat omandiõigust ära kaotada. Kuid nende ühiskonnas ei oma üheksa kümnendikku inimestest mitte kui midagi. Ja ülejäänuil on omandiõigus ainult sellepärast, et suurel osal rahvast seda ei ole. Järelikult süüdistavad meid kodanlased, et me tahame kaotada omandiõigust, mis on seotud selle paratamatu eeltingimusega, et rõhuval osal rahvast mitte midagi ei ole.»

Ja nõnda edasi.

Niipalju kui Salka Valka taipas, oli kõik, mis kõneleja ütles, täiesti mõistlik, ehkki tal ei mahtunud pähe, et tema põhiideed just siin alevikus teostada saaks, vähemalt polnud tal mingit tahtmist temale langevat osa vastu võtta, kui bolševikel õnnestub läbi viia, et Jóhann Bogeseni vara ära jaotatakse, aga kuigi ta ei leidnud seost selle kõne ja oma huvide vahel, puudutas teda siiski ebameeldivalt, et töödejuhataja kõnelejale ikka lähemale tungis ja teda segada püüdis; paljud olid hakanud rahutuks muutuma, mõned naersid. Viimaks ei suutnud ta end enam tagasi hoida, vaid hüüdis üle kogu koosolekuruumi ja küsis, kas töödejuhataja ei tahaks kõnelejat viisakalt kuulata, nagu kõik teised. See üleskutse leidis mitmelt poolt heakskiitu.

«Proletaarlane ei oma mitte midagi. Tema vahekorral oma naise ja lastega ei ole midagi ühist kodanliku perekonnaeluga...»

«Suurtööstus — siin esindab teda võrdlemisi arenenud kalandus —, suurtööstus ja kapitalistlik rõhumine, mis

kõikjal on ühesugune, on võtnud proletaarlaselt igasuguse rahvastunde. Te olete kõigepealt proletaarlased, samuti nagu miljonid tööorjad Inglismaa, Prantsusmaa, Ameerika ja Saksa kapitalistlikes vabrikutes...»

«Seadused, moraal, usk — kõik need on proletaarlasele üksnes kodanlikud eelarvamused, mitte midagi muud kui suitsukate, mille taha kapitalism peitu poeb ja mis peab tema huve kaitsma.»

Nii veendunud kui Salka Valka alguses oli olnudki, et mõned öelad inimesed on laias maailmas sellele kahvatu näoga noormehele kärbseid pähe ajanud, ei märganud ta seegi, kuidas ta oli hakanud iga tema sõna hoolega tähele panema, ja sedasama näisid tegevat ka teised; mehed olid lakanud isegi kõhatamast ja sülgamiseks valmistumast ning tegelikult ei seganud rahu enam miski, kui mitte arvestada lindude kisa, mis läbi avatud akna kostis eemalt rannalt.

«Kodanluse olemasolu ja ülevõimu eeltingimuseks on rikkuste kogunemine üksikute isikute kätte, kapitali kujunemine ja kasvamine. Kapitali eelduseks on palgatöö. Palgatöö aluseks on konkurents tööliste vahel. Kuid tööstuse areng teeb sellele konkurentsile ja üksmeele puudusele nende vahel lõpu ja viib nad revolutsiooni lipu all töölisühingutesse. Tööstuse edenemine, mille eest kodanlus kõige rohkem on võidelnud, õõnestab seega ilma tema enese tahtmata ja teadmata tema korra, tootmise ja omandiõiguse aluseid. Kapitalism kaevab ise enesele hauda. Tema kokkuvarisemine on niisama paratamatu nagu töörahva võit.» Sääraste uut moodi argumentidega jätkas mees tõestamist, et kogu rahvalt tuleks omandiõigus ära võtta ja kõik, kel on küllaldaselt süüa ja juua, jäävad teaduse poolt ümberlükkamatult kindlakstehtud seaduste järgi valla-vaesteks, kuna mehed, kes ei ole võimelised ise midagi ette võtma — võib-olla Käänaku Beinteinn? —, võtavad maailma asjade juhtimise enese kätte. Sellest hoolimata polnud Salka Valka kunagi varem näinud siinset rahvast nii suure püüuga aru saada kuulavat mingit tarkust, mis kala maksast ja sisikonnast kõrgemal on. Mõistagi tekkis mõnel mehel vajadus nina nuusata ja sõrmi sokkide külge pühkida, kui jutt tuli proletariaadi diktatuurist, sest nad ei suutnud ropsupealt mõista, kuidas proletaarlased saavad proletaarlastel elu sees hoida, kui kellelgi ei tohi enam laeva olla, aga väikeseks lohutuseks oli siiski, et nad olid

ennegi siin alevikus nii mõndagi uskumatut asja kuulnud, nagu näiteks et Jeesus, puruvaene mees, olevat vähese leivaga, veel vähema hulga kaladega ja täiesti ilma kartuliteta viis tuhat inimest täis söötnud. Sellele lisandus, et enamikul oli nõrkus hästi vormitud ja korralikult ettekantud kõnede vastu, isegi kui need olid täiesti uskumatud, sest sügaval inimese hinges pesitseb suur aukartus kõigi vastu, kes lugeda oskavad, eriti veel kui nad ka oma nime paberile oskavad kritseldada; ja see siin oli igatahes haritud mees. Kalurite ühingu liikmete näostki võis näha, et neil ei tulnud mõttesegi tema tarkuses kahelda, seda enam, et ta võttis oma argumentatsiooni «Kommunistliku manifesti» kaugetest ning arusaamatutest teesidest ja järeldustest. Võib-olla oli üks kui teine lootma hakanud, et see loeng ei olegi muud kui paljas sõnade kõlin. Aga seda ta ei olnud. Sest viimaks, kui töörahvas oli maailma rikkused omavahel ära jaganud ja kõigile paremal järjel olevatele inimestele kerjakoti andnud, lähenes kõrgelennuline oraator jälle maapinnale ja sattus äkki kõrgete mägede jalamil asuvasse Oseyrisse Axlarfjordi ääres. Ta hakkas rääkima, et siinsed töölised peaksid kaupluselt tingimata töötasu tõstmist ja ühtlasi selle sularahas väljamaksmist nõudma, nagu seaduses ette on nähtud, ja et on tarvis asutada töölisühing, mis hõlmaks selles alevikus kõik, kes tööd teevad, oleks väljas nende majanduslike huvide eest ja kõrvaldaks töölt kõik, kes ei taha tema otsustele alluda. Ja nõnda edasi. Seevastu ei maininud ta sõnagagi, et on vaja Jóhann Bogeseni käest raha ära võtta ja omavahel ära jaotada. Aga kui ta toonitas, et see ühing tuleb asutada juba täna õhtul, hakkas mõnedel siiski pisut kõhe. Seejärel tegi ta jälle hüppe ajas edasi. Ta olevat kuulnud, et eeloleval talvel tulevat siin vallavolikogu valimised, ja mõistagi peab töörahvas neil valimistel oma huvide eest välja astuma. Järgmiseks sammuks on altingi valimised tuleval suvel, ja siis peavad kõik töörahva kandidaatide poolt häälletama. Seejärel selgitas ta, et siin alevikus on tingimata tarvis tööliste jaoks tarbijate kooperatiiv asutada, oma vaimusilma ees aga nägi ta, et tulevikus teostab kogu kalapüügi kogukond, ja ta ei eeldanud mitte ainult kogukondlikku kalapüüki, vaid laskis kogukonnal orus ka suure buldoosrite ja traktoritega varustatud ühismajandi rajada, et väikesed lapsed võiksid piima saada.

«See on ässitus ja bolševism,» kuuldi tagant saalist hüü-

avat, ja töödejuhataja hakkas uuesti oma lõuga kõnelejale ahvardavalt ligi ajama ning agressiivseks muutuma.

Kuid see ei lasknud ennast millestki häirida, muutus vaid veelgi elokventsemaks kui seni. Ta hakkas seletama, kuidas tulevikus siin alevikus püütakse kalu traaleritega, ja tõestas arvudega väga osavalt žongleerides, et see tasub end ära ning on pealegi täiesti teostatav. Selle hunnitu traallaevastiku omanikeks on siinsed kehvad paljude lastega perekonnaisad ja nende naised. Laenusaamise võimalus selle ettevõtte asutamiseks sõltub asjaolust, kas järgmistel altingivalimistel saavutavad enamuse tagurused või edumeelsed. Sama on kehtiv selle suure ühismajandi kohta, mis orus tuleb rajada, muidugi riigi abiga, aga siis võivad lapsed ka suve läbi toredas rohus mängida, kuna vaeste päevatööliste jaoks, kes kunagi millestki muust kui kotti kühveldatud kalajäätmetest ja pühapäeviti vintskest vana lamba soolalihast undki pole näinud, veetakse vankritega alevikku rõõska piima, juustu, skiiri ja noorte talude liha. Kõneleja ei unustanud ka uhkeid moodsaid tööliselamuid, mida siin alevikus Frankfurt am Maini eeskujul tuleb püstitada; neis on elektrivalgustus, mida annavad kused ülalt mägedest; ühissööklas valmistavad väljaõppinud kokad kalajäätmetest loodud inimestele oivalisi praade, kõigile korraga; Kirjandusseltsi ja adventistide igavate raamatute asemel on valitud kirjandusega raamatukogu, samuti kõiksugu muusikariistadega varustatud koosolekusaal; unustada ei tohi ka mänguplatse, kus laste järele teadusliku täpsusega vaatavad eriti selleks väljaõpetatud inimesed. Spetsialistid ehitavad Oseyris uusi teid ja tänavaid, kusjuures need tulevad siledad nagu kõneleja käeselg, — ta sirutas oma käe kuulajate poole välja, et need selge pildi saaksid, kui siledad kõik tänavad saavad olema. Töörahvas peab enesele Oseyris Axlarfjordi ääres uue maailma looma, ja töölisühingu asutamine täna õhtul on tee, mis viib sinna uude maailma; ta tõestas peast arvutamise varal, mis niisama suurepäraselt klappis nagu rehkendusnäited Eirikur Briemi aritmeetikaraamatus, et need on ainsad loogilised ja mõistlikud asjad, millega siin alevikus tuleb tegelda, ja et õigupoolest muud võimalust ei olegi kui uus maailm luua. Nii mõnigi kuulajaist nägi juba oma vaimusilma ees neid siledaid tänavaid, mida olemas ei ole, kus uhkelt riides töölised, kes veel sündinudki ei ole, käivad kaunite majade vahel.

«Ja kui te arvate, et see on ainult unistus, et töölised enesele niisuguseid asju suudavad teha, siis juhin ma teie tähelepanu asjaolule, et töölised on seda enesele juba teinud või tegemas maailma suurimas riigis, Venemaal, mis võtab enese alla ühe kuuendiku kogu maakera maismaast ja kus elab üle saja kuuekümnega üheksa rahva, kellest ainult vähesed on kõrgemal kultuuritasemel kui teie tänapäeval, pigemini vastupidi.»

Oma ettekannet lõpetades pani kõneleja ette vaheaeg teha ja palus neid, kel pole tahtmist siinse töölisühingu asutamisest osa võtta, koosolekuruumist lahkuda. Ent kohe pärast kõne lõppu algas saalis suur kisa ja kära, karjuti üksteisest üle, ühed kapitalismi poolt, teised vastu, kuna mitmed mõjukad hääled nimetasid seda omavoliks, et tahetakse siin asutada seda õnnetut röövimise ühingu, ilma et lubataks avalikke läbirääkimisi, kus aleviku elanikud saaksid avaldada oma arvamust, kas säärase ühingu on üldse vajagi. Siinne rahvas ei ole veel nii orjameelseks muutunud, et laseb ennast nurisemata painutada vägivald ja bolševismi alla ning Kristófer Torfdali saadikul võtta eneselt tegevusvabadust, mis meie rahvale 1851. või mõne teise aasta põhiseadusega on antud, seda enam, et siin koosolekul viibib tarku mehi, kel on pikad kõned taskus. Ent sellal kui bolševismi vastased püüdsid kokkuleppele jõuda, kes esimesena selle kõlvatu kavatsuse vastu välja peab astuma, ja vallavolikogu juhataja oli täies kõhatamise hoos, tõusis äkki püsti mees, kellel ei paistnud sellest dramaatilisest haripunktist aimugi olevat, mis koosolekul oli saabumas; ta tõusis lihtsalt püsti, et oma kristlikku südametunnistust kergendada, ja enne kui keegi midagi taipas, kostis läbi lärmi tema värisev raugahääli.

«Ma tahtsin kõnelejalt ainult üht väikest asja küsida, mida ma tahaksin teada saada, sellepärast et ma tunnen kõnelejat juba ammust ajast, kui sa siin alevikus veel väike poisiklutt olid, mitte suurem kui piitsavars, mina aga olin Päästearmee kadett. Nüüd on sinust omal viisil suur mees saanud ja sa oled väljamaal käinud, ja sellepärast ma tahaksin küsida su käest üht väikest asja, mida ma juba ammu olen tahtnud küsida. Kas see vastab tõele, et Kristófer Torfdal pidavat seal Reikjavíkis enese juures kõiksugu imelikke Venemaa toodud loomi, mis usuga vastuolus öeldakse olevat? Ainult seda ma tahtsingi küsida, ja ma olen kindel, et siin alevikus on palju teisigi,

kes selle kohta selgust tahaksid saada, sellepärast et sellest siin nii palju on räägitud. See on kõik, mis ma tahtsin ütelda.»

Kuid läks samuti nagu varemaltki, kui kadett Gudmundur Jónsson midagi ütles — kõik olid oma mõtetega ametis ja kellelgi polnud aega teda tähele panna. Oldi kas liiga langed või liiga rahakad, et talle vastata; isegi kuningas, kes on ometi meie kõigi kuningas, polnud vastanud tema kirja peale. Selle asemel et Gudmundur Jónssonile õpetliku ja eriskummalise asja kohta seletust anda, mida ometi kogu alevik tervelt pool aastat oli arutanud, nõudis töödejuhataja rahvalt vaikust, sest suur, kuulus ning andekas luuletaja, koolmeister Jón Jónsson tahtis sõna võtta.

Olgugi et töödejuhataja manitsustele vaatamata, millest oli võimatu kaksipidi aru saada, koosolekuruumi täielikku vaikust ei tulnud, tõusis koolmeister siiski püsti, kõhetu ning surmtõsine, ja hakkas täiskirjutatud paberilehtedelt ette lugema:

«Meie maa asustamine sai sellest alguse, et siia tuli Norrast ülikuid ja vägilasi, kes kuningas Harald Kaunispea vägivaldavalitsusega ei suutnud leppida. Nad armastasid oma vabadust nii sügavalt, et ohverdasid selle eest kodumaa ja oma pärusvaldused, olgugi et neid ootasid karmid elutingimused. Kõigist raskustest hoolimata rajasid nad siin õitsva riigi ja näitasid sellega, mida inimesed suudavad saavutada, kui nad võivad tegutseda vabalt ja iseseisvalt. Kõik head islandlased peavad seda meeles pidama, samuti seda, kui kurvaks kujunes meie rahva saatus, kui ta kaotas oma iseseisvuse ja sattus ainuvalitsuse ikke alla.»

«Kes suud ei oska pidada, lendavad siit välja,» hüüdis töödejuhataja, kuna eelmine kõneleja oli nõjatunud seina najale, näol säärane muie, nagu ei usuks ta mitte midagi. Ent koolmeister jätkas iga hinna eest lugemist. Kui ta Islandi ajaloo peajoonetes läbi oli võtnud, asus ta sotsialismi tähtsamate punktide juurde.

«Kõige tähtsamaks punktiks sotsialistlikus doktriinis on tootmisvahendite ühisomandiks kuulutamine ja üksikisiku vabaduse piiramine. Kui neil korda läheb seda õpetust teostada, toob see kaasa kahtlemata kõige hullemat orjapõlve ja monopolivalitsuse, millega ükski vabadustarmastav inimene ei saa leppida, ja küllap varsti valitseb siin siin maal jälle samasugune olukord nagu tol ajal, kui talu-

meest Hólmfasturit häbipostis selle eest peksti, et ta oli mõne kala müünud teises kaubanduspiirkonnas kui monopolivalitsuse poolt ette kirjutatud.»

«Maha Jóhann Bogeseni monopolivalitsus!» hüüti saalist ja töödejuhataja otsis silmadega süüdlast, kuid asjatult.

«Maha kapitalismi käsilased!...»

«Eesmärk on, et igaühel oleks võimalikult suur valikuvabadus ja ta võiks rakendada oma jõudu nii, nagu talle enesele meeldib ja tema võimetele kõige paremini vastab, nii et ta võiks iseseisvaks inimeseks saada, kes ise otsustab, mis ta teeb, ja oma tegude eest vastutab...»

«Küllalt!» See oli Arnaldur Björnsson, kes seda hüüdis; ta astus nüüd mõne sammu lähemale ja käskis just nagu õpetaja koolmeistrit vaikida. «Neid, kes töölisühingu asutamisest osa ei taha võtta, palutakse lahkuda!»

«Kasigu välja, kasigu välja!» kostis saalist, ja poisikesed tõstsid nüüd nii suurt kisa, et keegi ei kuulnud enam enesegi häält; seetõttu lõpetas koolmeister oma kõne ettelugemise, kobis ukse juurde ja läks solvunult koju, ilma et tal siiski kuulmata oleks jäänud, kuidas mõned tema endised õpilased, nüüd kahekümneaastased noorukid, teda eesliks ja narakaks nimetasid. Säärane oli vanas eas tema tasu koolmeistriametist eest, mida ta siin alevikus mitukümmend aastat oli pidanud. Kuid Sveinn Pálsson oli uuesti püsti tõusnud ja kõhatama hakanud, olles otsustanud lipu, mis tema kaasvõitleja käest maha oli langedud, üles tõsta, ehkki ta polnud kuigi veendunud, et koolmeister nii jõuetu ning külma raua tagumist meenutava kõnega nende asjale kasu oleks toonud. Ta unustas kogu oma arguse ja hakkas rääkima, ning koosolekuruumis viibijate üksteist vaikida käskides võis läbi kisa ja kära mõnest sõnast ja paiguti lausestki aru saada.

«Eraalgatus,» ütles ta. «Tegevusvabadus, põhiseadus. Elu. Önn. Usk. Venemaa, orjus, näljahäda, bolševism; rahva hingekarjased risti löödud ja ära põletatud, naised kui siisugused ühisomandiks kuulutatud, emad, õed, pruudid, abielunaised ja tütreid, täpselt nagu koerad; kümme miljonit last. «Õhtuleht»: maailmakuulsad Reikjavíki teadusmehed. See noor mees? On ta pastor? Või on ta kreisifoogt? Ei, ja ta ei ole ka luuletaja ega teadusmees. Millega ta tegeleb? On tal majanduslikku soont? On ta kokuhoidlik, töökas, lühidalt: millest ta elab? Ettevõtlikkus,

allan ma, ettevõtlikkus. Ei need tulekahju kustuta, vaid laasevad tal heledalt ja leegitsevalt loita. Heledalt ja leegitsevalt. Jóhann Bogesen, mina, kõik. Edu, õige tee, — mitte all, et kõik on kõigi oma ja kellelgi ei ole midagi, vaid nõnda, et kõigil on võimalik midagi omandada. Ettevõtlikkus võib kõik inimesed jõukaks teha. Mina alustasin elama hästi kui mitte millestki, ainult kapsaaed, siis talin mõttele inimestel habet ajama ja nende sadulaid ja valjaid parandama hakata, samuti kelli, kohv ja pudeliõlu, ma tellisin Taanist kaks siga, inimesel võib sada ideed tulla, tuhat ideed, ja need, kel ideid on, ehitavad enesele lõpuks maja; ja see on nende endi oma... Pidage meeles, mis Jóhann Bogesen selle aleviku heaks on teinud, ärge unustage tema, selle suure džentelmeni ja aumehe eeskujuna, kes rasketel aegadel on meil kõigil elu sees hoidnud...»

«Küllalt, küllalt.»

Nüüd läks vilistamine ja lärm nii suureks, et polnud enam otsa ega äärt, mistõttu vallavolikogu juhataja kadus kõnetoolist niisama haledalt nagu tema eelkõneleja; siis aga tõusis püsti noor lühikeseks lõigatud juuste ja laiade õlgadega neiu, helepruun kalurikampsun seljas, ning hüüdis tugeva, kuid mitte samavõrra kaunilt kõlava aldhäälega:

«Arnaldur, võin ma sinuga rääkida?»

Kohe andis Arnaldur märku, et lärmitsemine lõpetatakse, ja nüüd tuli välja, et mürglit tehti nähtavasti ettekavatsetult ja et Arnaldur oli nagu mingi mürtsumeeste kindral — kuratlikult irvitades, nagu mõni nurjatu kelm ajaleheromaanis, tõstis ta vaid käe, ja otsekohe valitses koosolekuruumis täielik vaikus. See neiu oli väga omapärane. Tema hääles oli midagi, mis õieti oleks vajanud arstiteaduslikku seletust, peale selle artikuleeris ta õige hooletult ning hääldas koguni i-d e-na ja u-d ö-na, olles seega keeleteadlasele päris kullaauguks. Samuti nagu väär hääldamine, jättis kogu tema olemus kaks vastandlikku muljet — ta oli täiesti küps naine, tundus aga ühtlasi ka peaaegu lapselikuna, paistis olevat äärmiselt unistava loomuga, näis aga ühtlasi ka reaalsusega täiesti kokku kasvanud olevat; ning tema olekus oli midagi, mis vihjas kombelisele lõtvuusele, teisest küljest aga paistis, et karskemat naisterahvast, kellel igasugune edevus puudub, on peaaegu võimatu enesele kujutleda. Kuigi tema käitumine ja riietus teiste

naiste omast tunduvalt erines, oli siiski vaevalt võimalik ehtsa naisolendi tõepärasemat pilti siin rannikul oma silma ette manada. Näis, nagu ei oleks teisi naisi olemaski.

«Arnaldur,» ütles ta, «võin ma sinult midagi küsida, olgugi et ma ei ole sind sellest ajast saadik näinud, kui ma väike olin ja sa oma nägemustest ja unistustest rääkisid? Arvad sa veel praegugi, et meie, selle aleviku tavalised inimesed, peame elama ebamäärastest unistustest? Ma ei salga, et paljugi võiks siin alevikus paremini olla, aga on juba kord nõnda, et tegelikult koosneb elu siiski eeskätt soolakalast, aga mitte segastest unistustest, ja kui Bogeseni kauplus liiga kõrgete töötasude pärast kala enam osta ega töödelda ei saa, siis ei ole meil kala kuhugi panna. Ja mis siis saab? Siis kuhjub kala siia hunnikusse, meie ei suuda kauplusele oma võlga tasuda, ja selle tagajärjel müüakse kala sundoksjonil võileivahinna eest ära, samuti meie paadid. Mis siis tuleb? Siis paneb Bogeseni kauplus oma ukse kinni ja kala püüdmine lõpeb, kellelgi ei ole tööd, midagi ei ole enam võimalik arve peale saada, ja need, kel midagi ei ole, jäävad valla kaela, teised aga pankrotti. Ei, Arnaldur, minul ei ole unistamiseks kunagi kalduvusi olnud, ja mina omalt poolt ütlen, et parem üks varblane peos kui kaks katusel. Minu mõtted ja mu jaks ei ole võib-olla kuigi palju väärt, aga nad on siiski ainsad, millele ma võin loota, niikaua kui neist asja on; ma ei pane kunagi oma lootust teiste peale, ei jumala ega inimeste peale — ma olen ise oma elus näinud, milline pettus kõik selletaoline on. Kord oli siin Päästearmee ja see õpetas kõiki inimesi oma muresid laulu ja issameie hooleks jätma. Nüüd tuleb sina töölisühingu ja revolutsiooniga, nüüd tuleb kõik mured töölisühingu ja revolutsiooni hooleks jätta. Aga kas see viimane eksitus ei ole vahest halvemgi kui esimene? Mul ei ole kõnedesse ja raamatutesse kuigi palju usku — trükituna võivad need ideed inimeste silmis, kes niisugustes asjades kogu aeg tuhnivad, väga hästi välja näha, aga mida meie siin vajame, on head kala müügivõimalused, ja need me kindlustasime enesele mullu Bogeseniga kokkulepet sõlmides. Kui meie kalale edaspidigi Hispaanias hea turg jääb, siis on meil rohkem tööd ja töötasud tõusevad iseenesest, väikepaadiomanikud teenivad rohkem ja laenusamise võimalused muutuvad paremaks. Aga kui te hakkate siin Bogeseni ja meie, väikepaadiomanike vastu töölisühinguid asutama, siis võite

kindlad olla, et siin tuleb streik: Bogesen ei anna iialgi järele, ennem on ta valmis pankrotti jääma — mul on selle kohta niisama hästi kui tema enese sõna —, ja millest te mõtlete siis suvel elada? Ärge arvake, et Bogeseni süda pahaks läheb, kui ta pealt vaatab, kuidas kas või tuhandeid laevapundi* soolakala merre tagasi heidetakse. Bogeseni kauplusest on raske heaga, aga veelgi raskem kurjaga jagu saada. Ühistöö on hea ja tarvilik asi, kus ta omal kohal on, näiteks neil, kes ühist koormat kannavad, aga traallaevastikust ja ühismajandist, mis ei ole muud midagi kui ainult raamatutarkus ja jampslik unistus, meie siin Oseyris ei hooli, sest me ei ela mitte raamatus, vaid tegelikus elus. Siin peab inimene ennast täie arusaamisega kala järgi seadma. Kui päevatöölised selle palkade tõstmise ühingu asutavad, siis ei võta kauplus peale meie, kalurite ühingu liikmete muidugi kedagi tööle...»

«Töölisühing lihtsalt ei lase teil tööd teha, see on kõik,» süüvis Arnaldur vahele, ja selle peale kostis saalist kiiduavaldusi.

«Kas su sotsialism seisab siis ainult selles, et süütuid inimesi üksteise vastu üles ässitada?» hüüdis Salka Valka.

Ja Arnaldur vastas: «Samuti nagu mujal maailmas on sotsialistlik programm kõigepealt töörahva majanduslik programm kõigi nende vastu, kes meid ekspluateerida tahavad.»

Salka: «Minu teada oleme meie kõik siin alevikus töölised — peale sinu, sina aga ei olegi sinne elanik. Seni me oleme üksteisega väga hästi läbi saanud. Ja ma võin sulle liialdamata ütelda, et keegi ei hoia sind siin kinni.»

Arnaldur: «Siin, samuti nagu mujalgi, kus töörahva revolutsiooni ei ole olnud, on ainult kaht liiki inimesi: rahvahulgad, kes rikkusi loovad, ja need vähesed, kes rahvahulkade käest rikkused ära röövivad. Kolmandat ei ole olemas.»

Siis läks neiu tooreks ja ütles päris häbematul toonil: «Me ei näe teineteist, armas Tuisu Alli, täna mitte esimest korda! Võib ju olla, et sina, kes sa laialt ringi oled rännanud, oled minu unustanud, mina aga, kirevase päralt, sind unustanud ei ole; ma tunnen sind, nagu oleksin ma sind alles eile näinud, ja su jutud on mulle väga tuttavad — nad on ikka samasugused nagu varemalt, kui sa samal päeval, kui sa ära sõitsid, rääkisid mulle all rannal oraaklitest, kõiksugu koletistest ja imedemaast sinise mäe taga;

seda sa valetasid mulle, sest sa arvasid, et mina olen rumalam kui kõik teised. Ma olen su häält varemgi kuulnud, Arnaldur, ja sellepärast ei satu ma nii hõlpsasti vaimustusse, kui sa suurtest majadest ja headest praadidest räägid, ei, armas Alli, sa võid kindel olla, et sa Salka Valkat enam haneks ei püüa, kui sa ütled, et tänavad peavad saama niisama siledad nagu su käeselg; ja kui sa ütled, et siin alevikus tuleb uus maailm luua, sest ma olen hingenpäästmise koosolekutel varemgi käinud...»

Sellal kui kalurite ühing tema sõnavõtu järel hurraa hüüdis, nii et ta oleks meeleldi tahtnud sügavale maa alla vajuda, mõtles ta endamisi, kas ta tegelikult suutis väikest murdosagi Arnalduri väidetest kapitalismi ja proletariaadi kohta ümber lükata, kas ta polnud ennast ainult oma isiklikest tunnetest lasknud kaasa kiskuda ja kas Arnaldur ei asetanud teda mõttes koolmeistri ja vallavolikogu juhatajaga ühele pulgale; võib-olla on ainsaks loogiliseks sammuks pärast säärast kõnet Käänaku Beinteinni kombel õue minna ja töönama hakata. Arnaldur muigas ikka endiselt irooniliselt ning külmalt, niisama kindel oma asjas nagu seni, ega pidanud teda enam isegi vastuse vääriliseks, vaid manitses veel kord kalurite ühingu liikmeid ruumist lahkuma.

«Viskame kuradi kalurite ühingu mehed välja, kui nad heaga ei lähe,» hüüti saalist, sest nüüd oli klassivõitlus alanud. Teised hääled hüüdsid: «Maha kõik kurjategijate ühingu, maha Venemaa ja Kristófer Torfdal.» Tükk aega kisati ja karjuti niimoodi üksteise võidu, otsekui arvates, et võidab see, kes suuremat lärmi suudab teha, nagu olevat hiinlastel, kui nad omavahel sõdivad. Aga mida kauem see märul kestis, seda selgem oli, et kumbki pool ei ole ülekaalus, kuni sotsialistliku õpetuse kohaselt reaktsioon võttis algatuse enese kätte. Suur kirikute ehitaja — ehk Jóhann Bogeseni iseseisvuskangelane, nagu mõned teda kutsusid — kargas Kristófer Torfdali saadiku juurde, kahmas selle sülle ja tahtis teda ilma pikema jututa sinna samasse toimetada, kuhu ta ennest Käänaku Beinteinni oli toimetanud, korrates ikka ja jälle neid sõnu: «Aitab juba, tänaseks aitab juba, aitab juba» jne. Ilmselt tuli selle mehe poliitilist väärtust mõõta kuupjalgades. Saalis tekkis kohutav segadus, naised püüdsid nii ruttu kui võimalik kuhugi ohutusse paika pääseda, ise sealjuures jumalat paludes ja surmahirmus, mõned oma elu, teised põlle pärast,

kuni mõlema vastasleeri mehed tungisid üksteisele kallale ja püüdsid üksteise võidu oma ninameestele appi tõtata. Siitpeale ei olnud enam millestki muust juttu kui üksteisele pihtaandmisest ja poliitika oli täiesti unustatud — see oli tõesti elav koosolek. Nüüd oli Kristófer Torfdali saadik viimaks headesse kättesse sattunud, kättesse, millel oli kõigi selle aleviku korralike inimeste kindel moraalne toetus; ta oli nende kämblate vahel päris pannkoogiks muutunud, üleolev muie oli tema näolt, mis iseseisvuse käppade vahel nüüd täiesti virildus, äkki kadunud. Ta polnud nimelt arvestanud, see kena mees, et siin Oseyris elavad muistsete viikingite järeltulijad, kes ka tänapäeval, samuti nagu Islandi kuldsel ajastul, ei ole mitte vähem kui Einar Jónsson Thversaarelt valmis kaitsma meie maa iseseisvust välismaiste vallutuspuüete vastu; hehee, ei, aitab juba, poisu, — siin valitseb veel Islandi viikingivaim ja tung iseseisvusele, samuti nagu Ingólfur Arnarsonil, kui ta muiste orje nahutas ja üks neist Vestmannasaartel Kodukaljult alla hüppas; ei, tänan väga, loril lõpp, paat ootab sind silla ääres ja sellega, venna, sõidad sa õhtul minema — meie siin Oseyris oleme iseseisvuse pooldajad. Muistsed saagad kõigi oma kangelastegudega kohisesid lainemurruna paremate meeste soontes, kui nad sangarliku Katrinus Eirikssoni ümber otsakui kilpidest kantsi moodustasid ja orjameelsetel nende ninameest vabastamast takistasid. Kuid see bolševismi väljarookimine Oseyrist läks nii mõnelegi kahtlemata üsna kalliks maksma: ohtralt jagati kõrvakiile, rebiti lõhki riideid, üks nooruk nikastas kae ja teisel löödi hammas sisse, mitmel kargas mõlemast silmast sädemeid nagu tantsisklevaid päikesesüsteeme. Sellest hoolimata liikus meestesumm tolle õnnetusehunnikuga aeglaselt, aga kindlalt ukse poole.

Ent ukse juhtus ootamatult täiesti uskumatu lugu: Salka Valka, eraalgatuse kants, tungis meestesumma, ja enne kui keegi midagi taipas, lõi Katrinus Eirikssonile oma tugevate rusikatega kaks korda vastu nägu, teise jõmaka teise silma alla, ja tegi seda nii tõhusalt, et kirikute ehitaja laskis samal hetkel oma vangi lahti ja oleks maha vajunud, kui teised teda poleks toetanud. Seejärel lükkas neiu kaks oma kalurite ühingu kaaslast hoolimatult kõrvale, mille tõttu Arnaldurile jäi vaba pääs oma meeste hulka.

«Igavesed nadikaelad,» sisistas Salka Valka, ja raevuul lõgisesid tal hambad suus. «Lööge mind, kui julgete.»

Kuid selgus, et keegi ei söanda tema kallale minna. Lööming oli lõppenud. Katrinus Eiriksson talutati välja ja keegi jooksis vee järele, sest töödejuhatajal oli nina kohal verine vorp ja tema nagu paistetas silmapilkselt üles, nii et silmad hakkasid sinna ära kaduma; ka nina jooksis tal verd. Räägiti, et mõni teine mees tema asemel oleks kindlasti kaotanud meelemärkuse.

«Palgalised mõrtsukad!» kostis hüüdeid.

Arnaldur Björnsson seisis nüüd õige väljakutsuvalt õues oma mõtteosaliste vahel ja raputas nende poole, kes haavatule olid hakanud abi andma, oma väikseid valgeid rusikaid. Tema riided olid lõhki ja kortsus, juuksed sassis; vigastusi tal ilmselt kuskil ei olnud, kuid loogiliselt mõtleva mehe irooniline muie oli asendunud tema nagu virildava raevuga; ta meenutas kassi, kes müüri pealt turtsub kurjade koerte vastu:

«Jóhann Bogesen peab kaduma! Ángantýr Bogesen peab kaduma ja ka teie, Bogeseni kaupluse palgaline rämps, peate kaduma! Ma vannun seda!»

Ähvardav vihatuli, mis selle haritud, nigela noormehe silmades põles, — jesses, Salka Valka polnud kogu oma eluajal näinud midagi seesugust, mis oleks ühtaegu nii kohutav ja võluv; selles tules põles tema enese ägedus külmaks tuhaks, Arnalduri tuli kandus temassegi, tungis talle lausa naha alla, pakitses otsekui ihana tema nimmetes.

«Salvör, sa reetsid meie ürituse,» ütles Sveinn Pálsson väriseva häälega.

«Ah, ole vakka,» kostis Salka Valka põlglikult ja lahkus sellelt koosolekult.

8

«Linnuke rannal, kajakas see»; Salka Valka võttis öise linnulaulu saatel oma riidehilbud üksteise järel seljast, maailmarevolutsiooni ja palgaliste mõrtsukate vastu hüütava sõjakisa kaja helisedes tal veres. Sel viisil sulasid linnud ja suurpoliitika tema hinges kummaliseks sümfooniaks.

Kas ei tahaks sa, kas ei tahaks sa,
kas ei tahaks sa, kas ei tahaks sa
minuga tantsida, minuga tantsida...

Nõnda kestis see nagu mingi ebamoraalse kujutlusena või jumalateotusena, mis ärritas tema meeli, ilma et ta sellele vastu oleks suutnud panna, kuni ta uinus magama. Siis ta hakkas und nägema.

Ta nägi unes imelikke äranälginud lapsi, kes seisis üle aja viival sillal. Nad tarvitasid sääraseid sõnu, mis trüki-musta ei kannata, laulsid jubedaid laulujuppe ja olid nii naljas, et arvasid kogu maailma ära süüa võivat, nagu öeldakse ühes muistses laulusalmis:

Tahaksin, et meri muutuks piimaks,
vetesügavused skiiriks,
mäed ja orud puhtaks rasvaks,
kogu Island aga võiks.

Salka Valka oli üks nendest. Ent selle unenäo sisse põimus kummaline piiblijutustus Mooses-lapsukesest pilliroos ja Egiptuse vaarao tütrest, kes ta sealt välja õngitses ja just nagu väikese linnukese koju viis. Kõige tähtsam inimese elus on sellest aru saada ja seda tunnustada. Ning Salka Valkale näis, nagu läheks ta ise adrusse otsima, kas ta seda lapsukest sealt väikeses karbikeses randa aetuna ei leia. Tema meeoleolu oli täiesti kristlik, koguni harras, ja nii Haabakuk kui Süüria kuningas olid segatud sellesse loosse. Viimaks võpatas ta unest üles; tema pea valutas ja ta oli väsinum kui harilikult. Kuid kell oli alles kaks. Kui ta viimaks uuesti magama jäi, algas kõik jälle otsast peale, ainult selle vahega, et talle näis, nagu tuleks Steinthór Steinsson issanda võiduvankriga, mille ette on rakendatud haruldaselt ilus valge hobune. Kogu oma eluajal polnud ta niisugust hobust näinud, meest ennast aga nägi ta nagu läbi udu ega olnud päris kindelgi, kas see ikka on tema; võib-olla oli see Jeesus Kristus. Selle peale kulus kogu öö. Siis saabus hommik. See oli pühapäeva hommik. Mil-lest see tuli, et ta millegi palju tähtsama — maailmapoliitika — asemel, mis otsaga nende alevikku oli jõudnud, niisugust neetud jama, mis ta pastori käest oli kuulnud, unes pidi nägema?

Nagu koer, kes väljas vihma käes magades ärkab, kui sadu üle on jäänud, raputas ta need ebateaduslikud unenäod enesest maha. Kuigi ta polnud end veel kaugeltki välja puhanud — ta oli maganud halvasti —, otsustas ta enesele und mitte enam lubada, kartes jälle sinna petlikku Moosese ja Haabakuki maailma sattuda, ning kargas voo-

dist välja, et enesele kohvi soojendada ja kalu keeta. Nüüd
olevat oiuline pühapäev; fjordi keskpaigast kostis lin-
dude käratsemist ja tiibade sahinat, mõned linnuparved
aga lendasid nii madalalt, et nende tiivaotsad puudutasid
vaikset veepinda. Kõntsane rannariba, mille vesi tõusu ajal
üle ujutab, kihab kajakatest. Fjordi lõpus helkis päikesepaistel
oja. Kaste oli rohust kadumas ja neiu tuli mõttele,
et ta peaks end nagu rohutaimed üle kogu keha pesema.
Tema õuemaal oli juba aeg heina tegema hakata ja ennast
pestes mõtles ta põgusalt, et õuema tuleks rendile anda.
Kui keegi kalurite ühingust tuleb teda informeerima, kui-
das eilne öhtu lõppes, saadab ta nad seenele, otsustas ta.
Talle ei lähe miski korda, ta peseb end. Vaevalt on midagi
nii mõnusat nagu pühapäeva hommikul ennast pesta, kui
oled noor ning haljas rohi kooskõlas meie hinge ja ke-
haga meile rõõmuks, aga mitte meeoleharmiks ikka veel
kasvab, samuti nagu rohi peab kasvama ka siis, kui me
vanaks oleme jäänud; ta hakkas laulma.

Mõistagi oskas ta palju laule isamaast, selle vääriku-
sest, ajaloost ja lootustest, kuid vähesed nende laulude
omadussõnadest on kooskõlas rahva hingeeluga, kes algu-
sest peale on toitunud kala maksast, rupskitest ja lahjast
rahnkalast, vaid sobivad paremini palitus ja prillidega
isandaile, kes kõike imetledes peatuvad siin pool tundi.
Ent ta teadis, millal tema ihus on kevad ja millal ei ole,
nii et ta laulis lihtsalt üht lõbusat laulu, mille ta ise tegi:

Tiirara ramtadaa tairaraa,
taadadaraa, haadarariid,
haa-hai, haa haararaa haadadaa tai
oo, hiidaraa, riidaratiid.
Tiid-iid!
Oo heiraraa triiraraa hiidadariid,
oo hiidadariid, oo triidadariid,
oo heiraraa triiraraa triidadariid,
oo traararaa riidadaa tiid.
Iid-tiid!

See laul tuli otse tema südame põhjast ja sugenes sul-
nite mõttekujutuste mälestustest, mis olid seotud ammu
löötpillimänguga sõja ajal ühel suvel siin pankrotti jää-
nud taani võrguvabrikus.

«Nonoh, minge aga, kust te tulite,» — Salka Valka sei-
sis täiesti alasti, nagu jumal oli ta loonud, ja uksele kopu-

tati; ta kükitas maha ja pani käed risti paljale rinnale, et
seda varjata. Siis koputati jälle.

«Ma löön teid maha, kui te katsute ust avada,» hüüdis
ta, sest ta polnud kindel, kas uks on lukus.

Ahmiga kahmas ta mingi riidetüki, et oma alastiolekut
varjata, ja küsis vihaselt:

«Kes seal on?»

«Üks poiss,» vastati väljast kombe kohaselt.

Suure kiiruga leidis Salka vana, köögis rippuva kleidi-
rääbala, mille alumine serv üleni narmendas, tõmbas selle
kähku selga, pistis jalad oma veesaabastesse ja läks sää-
rases riietuses ukse juurde, kohkunud selle küllastuse ja
ootamatu hääle üle; ta oli otsustanud ukseprao vahelt kü-
sida, mis külalisel asja, ja siis ukse jälle kinni lüüa.

Ja kes siis sel helgel ning kaunil lauludega täidetud
hommikul nii paljude segaste unenägude järel tema ukse
taga seisis? Kes muu kui Arnaldur Björnsson, kes uue
maailma loomise argumente nii hästi tundis. Hämmastu-
sega vaatas Salka paotatud ukse vahelt — nii ebasobival
ajal nagu see küllatulek polnud tema teada veel kunagi
varem midagi tehtud. Sellest hoolimata teretas ta üsna
viisakalt, ainult imestanud näoga ja nagu tundmatut, ning
veidi kähiseva häälega, — kes ta on, mis ta tahab? Nead,
kes kaua aega tagasi siin õues teineteisest olid lahkunud —
siis olid ilmad veel külmad —, kes olid nad nüüd? Kas on
sügavamat merd kui see, mis lahutab noormeest ja neitut?

«Võib-olla äratasin su unest?» ütles Arnaldur neiu poole
küsivalt viibates ja toetas siis kaks sõrme oma põsele.

«Ei,» vastas Salka Valka. «Ma pesin end — tahtsin just
riletuma hakata. Täna on pühapäev.»

Arnaldur toetus vastu tuulekoja käsipuud, võttis taskust
sigareti, hakkas seda sõrmede vahel muljuma, et tubakat
pehmeks teha, ja tõmbas siis käega väsinult üle lauba, kus-
juures müts libises kuklasse. Tema krae oli must. Habe oli
tal ajamata. Ilmselt polnud ta oma nägu pesnud. See oli
väsinud ning armetu mees, võib-olla näljanegi; tõenäoliselt
oli tal vähe raha või mitte sugugi, kingad olid tal puhasta-
mata ja tema punane kaelaside tundus Salka Valkale nae-
ruväärsena. Nii loogiline kui tema kõne oli olnud öhtul,
niisama lohakas ja hooletu oli kogu tema olemus hommi-
kul. Vaatamata tema selgetele tumesinistele silmadele,
peenele suule ja hammastele, mis meenutasid väikesi val-
geid meisleid, ei paistnud ta milleski erinevat üsna tavali-

sest hädavaresest ega üheski suhtes seda väärt olevat, et Salka Valka oli tema eest kellegi silma siniseks löönud — võib-olla parandamatult rikkudes sellega oma krediiti ja reputatsiooni. Miks, kirevase päralt, ei lasknud ta teda ometi ära küüditada, kus neil selleks isegi mootorpaat valmis oli?

Arnaldur süütas sigareti ja küsis hooletult:

«Kas sa mind sisse ei kutsugi?»

Viivu pärast lisas ta taktiliselt, otsekui konventsionaalselt:

«Või on keegi su juures?»

«Minu juures?» kordas neiu. «Ei, ma ei ole veel ühisomandiks kuulutatud, kui sa teada tahad saada.»

Arnaldur vaatas talle otsa ja tõmbas selle «Õhtulehe» järele lõhnava vastuse peale oma näo virilale muigele.

«Võid sisse tulla, kui tahad,» ütles Salka Valka. «Aga siin on kõik segamini, ma ei ole vooditki üles teinud. Ma pesin ennast.»

«Jätka aga. See ei häiri mind põrmugi.»

«Mis?»

«Jätka aga pesemist. Mul on täiesti ükskõik.»

«See veel puudus,» ütles Salka Valka.

«Ma olen alasti naisi näinud üsna tihti,» väitis Arnaldur. «See ei häiri mind põrmugi. Riides naised häirivad mind rohkem.»

«Või nii,» ütles Salka Valka.

Arnaldur vaatas köögis ringi.

«Ainult ma tahaksin sulle ütelda, et ma ei olegi naine,» tähendas Salka Valka.

«Või nii,» ütles mees.

«Kohvilõhn!» nentis ta natukese aja pärast kohvikannu poolt õhku vedades ja tõmbas seejärel pika sõõmu suitsu sügavale kopsu.

«See on soojendatud kohv,» seletas neiu.

Näis, et keskustelu ei taha kuidagi vedu võtta.

«Võin ma oma silmi pesta?» küsis Arnaldur.

«Siin?» imestas Salka Valka. «Ma arvasin, et sa tulid mulle mingit uudist rääkima.»

«Uudist?»

«Jah. Kuidas lõppes see teie bolševistlik koosolek?»

«Enesestki mõista asutasime töölisühingu, Muide, tänan sind, et sa seda valgejuukselist klobisid. Sa oled kindlasti väga tugev. Mina ei ole tugev. Ma tegin sellega vea, et

andale revolvrilt ei muretsenud. Aga kust ma võisin teada, et Jóhann Bogesen on nii harituks muutunud, et on hakanud lausa terroristlikke meetodeid kasutama. Tal läheb siin teie juures hästi.»

«Noh, see veel puudus, et sa hakkad siin alevikus inimesi maha põmmutama,» põlastas Salka Valka. «Päris häbi kohe sind kuulda. Kuidas sa nii hukka oled läinud?»

«Kas mäletad, kuidas Jóhann Bogesen sulle kaks krooni andis ja tema naine nuttis kurvastusest oma tütre, selle lirva hilpude pärast, mis ta sulle kätte viskas?»

«Jah, ja ma mäletan sedagi, et sa olid kaupmehe tütre armunud, kui sa alles poisinolk olid. Ta kasutas sind teatavasti selleks, et sa talle üht-teist muretseksid.»

«Täiesti õige,» möönis noormees. «Ta ahvatles mind otsiti enese juurde ja lõi mind siis jalaga ja sülitas mu peale, sellepärast et ma naiste vastu küllaldaselt huvi ei tundnud.»

«Väga meeldiv on sind kuulata,» ütles neiu. «Ma arvan, sa peaksid Jóhann Bogesenile tänulik olema, kui mitte muu, siis vähemalt raamatute eest, mis ta sulle lugeda andis ja mida sa talle kunagi ei tagastanud.»

«Kui Jóhann Bogesen oleks aus mõrtsukas, võtaksin ma tema ees mütsi maha. Aga ta on salamõrvar. Ta on nagu vähk inimese organismis.»

«Kuidas sa pühapäeva hommikul räägid?» noomis neiu. «Minu teada on ta suurema osa oma eluajast meil väetistest siin alevikus elunatukese sees hoidnud.»

«Jah, just seda on ta teinud. Räägitakse sedagi, et teie Týriga olevat viimasel ajal õige suured sõbrad. Ta käivat vahel õhtul hilja sinu pool.»

«Jajah,» vastas neiu külmalt. «Loodame ainult, et ta sinu eest midagi ära ei võta.»

«Oh ei, seda ei ole karta. Aga võib-olla pakuks sulle huvi midagi tema viimasest kihlusest teada saada?»

«On ta kihlatud?» küsis neiu. «Kuidas see mind kurvas-
tab!»

«Jah, ta on kihlatud taani piiskopi tütreaga, kes mõne aasta eest itaallasest habemeajajaselliga lapse sai.»

«Siin peab mingi arusaamatus olema,» ütles neiu. «Ta on ju alati Portugalis.»

«Või ta püüab teid siis uskuma panna, et viibib Portugalis! See tobu, kes Fredriksbergi «Lorryst» kunagi kaugeemale ei ole saanud. Aga nagu öeldud, nüüd kavatseb ta

abielluda. Ta tulnud siia oma isa paluma, et see talle Charlottenlundi poolemiljonilise lossi ehitaks. Nii et võib loota, et te sel katsumise ajal Jóhann Bogesen oma pisikuga toetada püüate, nii palju kui suudate. Loodetavasti ei aeta töötasusid üleliia kõrgele, et vanamees ei näeks ennast sunnitud olevat loobuma seda suursugust noorpaari Taanimaale lossi ehitamisega toetamast!»

«See on kindlasti vale,» ütles neiu, olles nüüd jälle siiraks muutunud. «Kõik teavad, et Jóhann Bogesen on üks kõige väljapaistvamaid Islandi iseseisvuslasi. Tema kohta on iseseisvuspartei juhtivates lehtedes sageli artikleid ilmunud.»

«Jah, ta on suur iseseisvuslane, nii suur, et kui tema tütar mõne aasta eest Silisfjörduris hulga mehi teatavasse haigusse oli nakatanud, siis võttis ta kätte ja vabastas rahva temast sellega, et ostis talle ühe Taani mereväeohvitseri.»

«Ma võin kihla vedada, et see on häbematu vale,» ütles neiu.

«Kuulsin seda Silisfjörduri arsti käest, kes on mu koolivend. Lugu on nõnda, et Bogesenil on Silisfjörduris üks naissugulane, konsuli lesk. See on üks Islandi kõige kristlikumaid naisterahvaid ja ainus naisterahvas siin Islandi veerandikus, kes iga aasta annetab hiina misjoni heaks kakssada viiskümmend krooni, see tähendab, iga aasta ühe kolmesaja kuuekümnendiku hiina rahvast ristiuku pöörab. Seega oli üsna loomulik, et Bogesen jõudis otsusele, et naisel, kelle kristlik meel nii kuulus on, peaks hõlpus olema üht joodikut libu kristlaseks teha, ja mõne aasta eest, kui tüdruk oli järjekordselt Kopenhaagenist tagasi tulnud, saatis ta tema tolle jumalakartliku naisterahva hoole ja valve alla. Kuid tulemuseks oli, et nimeetatud haigus hakkas erilisel, koguni väga uskumatul viisil seal alevikus levima.»

«Kas Jóhann Bogesen ei või sellest hoolimata hea iseseisvuslane olla, isegi kui see tõsi oleks?» ütles neiu. «Nüüd on ta pealegi uut ajalehte hakanud välja andma.»

Õigust öelda Salka Valka ei teadnud, mis kasu see iseseisvuspartei võis tuua, et ta selle argumendiga välja tuli, eriti veel siis, kui Arnaldur talle teatas, et trükikoda läinud maksma viisteist tuhat krooni ja et niisama suure summa eest aastas võetud ametisse toimetaja, kelle ülesandeks on töölisliikumist mustata. Salka istus nagu kuu

pealt kukkununa köögipingil ja kõlgutas Arnalduri ees oma veesaabastes jalgu, kusjuures tema paljas põlv paistis sealt kohast välja, kust kleit oli rebenenud, ilma et ta oleks taibanud enese järele vaadata. Arnaldur katkestas keelepöksi ja imetles, kui suur ning tugev on Salka Valka.

«Salka,» ütles ta, «kui ma Islandis kunagi naist olen näinud, kes on nagu loodud tavaarištšaks, siis oled see sina, — või õigemini tavaarištšiks, sest kommunistid ei tee sugude vahel vahet, kui nad oma seltsimehi kõnetavad.»

Salka: «Mul on ükskõik, mis keeles sa mind kõnetad, Arnaldur (aga sellegi poolest peitis ta oma põlve tema eest ära, punastas ja tuli köögipingilt maha). Sa tead, et mul on täiesti võimatu ühineda eksiõpetusega, mis terve mõistuse vastu on. Nagu ma eile koosolekul ütlesin, oled sa kogu aeg elanud kummalistes unelmates, väljaspool inimeste elu, ja sa ei mõista tavaliste inimeste eluvõitlust. Ma ainult ei saa aru, mida sa siit alevikust otsid.»

«Ma asutasin eile öhtul töölisühingu.»

«Jah, ega seal peale jõnglaste ja joomarite kedagi olnudki.»

«Väike kasvab suureks. Võib-olla on see algus. Igatahes on lapsed need, keda siin alevikus juba ammu kõige rohkem on kurnatud.»

«See on mõttetu loba,» ütles neiu.

«Võib-olla,» möönis Arnaldur. «Mind rõõmustaks, kui sul oleks käepärast argumente, millega sa sellele vastu saaksid vaielda. Aga lugu on siiski nõnda, et siin alevikus on laste suremus ebaloomulikult suur, eriti viimasel ajal, kui Bogesen nii kalamaksale kui kalamarjale käpa peale pani. Arst, kes valitsuse ülesandel mööda fjorde ringi sõitis, rääkis mulle isiklikult, et kaheksakümmend viis protsenti lastest kannatab siin Öseyris alatoitluse all, — nende kasvatuses ja korterioludest ei maksa rääkidagi. Ja mitte ainult lapsed ei viirele viletsuses. Suurem osa täiskasvanuist ei ole sugugi paremas olukorras: nad on puha kalt-sakproletaarlased, kellel puuduvad igasugused lootused ja väljavaated, vaesuse tõttu vaimselt ja kehaliselt kängu jäänud olendid, — see on ülikristlik ja üpris aus kuritegu, millest kodanlased räägivad niisama jumalakartliku näoga nagu oma õnnistegija kannatamisest ja surmast.»

«Vaene olla ei ole sugugi häbiasi,» väitis Salka Valka.

«On küll,» ütles Arnaldur fanaatiliselt. «Ei ole suuremat

jõledust kui vaene olla. Vaesusega võrreldes on kuriteod, mille eest nuhtlusseaduste järgi karistatakse, kaunid vourused. Vaesus on ainus kuritegu maa peal, millest maksab rääkida.»

«Alati kuuleb midagi uut,» tähendas neiu.

«Jah, sa ei ole muidugi kunagi varem kuulnud, et maailmas on piiramatul hulgal kõiksugu loodusvarasid.»

Salka: «Arvad sa, et kõik võivad maailmas haljale oksale jõuda? Ei, Arnaldur. Vaesus ja rikkus on loodusjõud, ma olen lugenud seda ühe välismaalase ajaleheartiklist, kes on kindlasti niisama haritud kui sina. Kõikjal maailmas on käimas võitlus olemasolu eest. Ühed saavutavad rohkem, teised vähem. Mõned ei jõua kogu oma eluajal kuhugi. Keegi ei aita sind, kui sa ise ennast ei aita.»

«Täna väga,» kostis Arnaldur. «Ma saan sinust niimoodi aru, et sa pead oma kadunud emale väikest matusekõnet; ongi viimane aeg.»

Salka Valka näkku ilmus äkki jääne külmus ja ta astus ühe sammu noormehe poole.

«Ma keelan sul oma ema nime suhuvõtmise kõvasti ära,» ütles ta, otsekui oleks Arnaldur teda korruga pühakirjaroosaga peksma hakanud, pööras siis talle selja ja kadus oma tuppa, justkui oleks tal sinna asja. Kui ta sealt jälle tagasi tuli, olid tema huuled valged nagu verest tühjaks jooksnud liha.

«Räägime nüüd millestki muust,» sõnas Arnaldur. «See, mis sa ütlesid, tuletas mulle meelde: kus on Steinthór Steinsson?»

Salka: «Kust mina seda tean?»

«Ei, mul turgatas lihtsalt pähe,» ütles Arnaldur.

Kuid Salka tegi näo, nagu poleks ta kuulnud, hakkas tegelema oma kohvi ja kalaga ning pööras Arnaldurile selja, nii et see nägi ainult tema tugevaid säärikutest väljaulatuvaid põlveõndlaid, kui ta priimuse kohale kummardus.

«Igal pool käivad nimelt jutud,» jätkas Arnaldur, «et sa ilma abita ei oleks Merekoda ilmapealgi osta jõudnud.»

Siis pöördus Salka Valka järsku tema poole ja nähvas tigidalt:

«Steinthór Steinssonist on rohkem meest kui sinust. Mul on väga hästi meeles, kuidas sa mu ema viletsaks märaks nimetasid ja mulle niisugust asja nina alla hõõrusid, milles ma süütu olin.»

Arnaldur vaatas talle midagi mäletamata otsa, kuid Salka Valkal oli kõik meeles: tema elu moodustas katkematu ahela ja kogu tema trots oli kõige selle otseseks jätkuks, mis varem oli juhtunud.

«Kunas see oli?» küsis noormees.

«See oli siis, kui ma kord kaupluse ees väljakul Herboriga kokku sain ja temaga Tuisule kaasa läksin.»

«Ma ei mäleta seda.»

«Ei, sa ei mäleta midagi,» ütles neiu.

«Ja siis?» küsis noormees.

Neiu vaatas aknast välja, üle haljendava nõlvaku, ja vastas:

«Mäletan, et püüdsin talle selgeks teha, ärgu ta arvaku, nagu oleksin ma naisterahvas, mida ma ju tegelikult ka ei olnudki. Küllap olin vist kõigest kolmeteistaastane. Ah, ma olen kindel, sa arvad, et olen peast põrunud!»

Rohkem ta enam midagi ei öelnud.

«Noh, ja siis?» küsis Arnaldur pisut kärsitult. «Ma mõtlesin, sa tahad mulle midagi jutustada. Ja nüüd ei tule enam midagi?»

Siis vaatas Salka talle otse näkku ja ütles etteheitvalt: «Kas sa siis ei mäleta, et ma tol öhtul selle pärast ulgudes sealt minema jooksin, mis sa ütlesid? Niipalju kui ma mäletan, oli see ainus kord, kus ma tõsiselt olen nutnud.»

«Jah, nüüd tuleb mul meelde,» möönis siis Arnaldur. «See oli just enne seda, kui ma ära sõitsin. Ja siis sel päeval, kui ma ära sõitsin, tulin sinult andeks paluma.»

«Medaljon, mille sa mulle andsid,» ütles Salka, «ei olnud põrmugi sinu nägu.»

«See oli ainus väärtuslik asi, mis mul oli,» tähendas Arnaldur naeratades.

Salka Valka silmitses siiralt ning kütkestatult seda naeratust, mis muutis kogu mehe, kuni kadus.

«Ma seisin öösel sadamasillal, et sinuga jumalaga jätta, aga sa ei näinud mind.»

«Sa olid nii isesugune,» ütles Arnaldur. «Tol ajal näis mulle, et peale sinu ei saa minust keegi aru. Aga sääraseid on inimesed alati. Ja nüüd pead sa tingimata nende kilda kuuluma, kes on mu ürituse vastu, ainult sellepärast, et sa mõne krooni omanikuks oled saanud.»

«Ei, Arnaldur, ma ei ole sinu vastu, mõistad sa, mitte sinu. Ma olen ainult selle vastu, millest ma aru ei saa. On see minu süü, et ma olen võib-olla rumal ja alati ühes ja

samas kohas elanud? Sina oled paljudes linnades käinud, Arnaldur, sina oled tulvil maailma argumente. Mina aga olen ainult...»

Siin ta peatus ja lisas natukese aja pärast äkki otsekui täiteainena:

«... see, mis ma olen.»

Kohviaurust ümbritsetuna seisis ta seal päikesekiirte, suu lahti ja juuksed sassis, kael ja põlved paljad, ning üksnes too rebenenud kleidiräbal varjas tema keha ja hinge aardeid. Hetkeks oli enesekindlus tema silmist abitu naiselikkuse ees tagenenud — see oli õigupoolest hoopis uus nähtus, ja õige vastuoluline. Kui Arnaldur teda viivu oli vaadelnud, tõmbas ta sigaretisuitsu hoolikalt kopsudesse, noogutas paar korda oma mõtete üle, viskas siis koni põrandale ja hõõrus seda jala all, nii nagu porikärbes puruks tallatakse.

«Jah,» ütles ta viimaks mõtlikult. «See on tõsi. Ma olen tulvil maailma argumente. Sina aga, Salka Valka, sina lihtsalt oled.»

«Sina oled õigupoolest haldjas,» jätkas Salka Valka, «täpselt nagu siis, kui sa poisijõmpsikas olid. Sinu kodu on kaunil maal sinise mäe taga, teisel pool merd. Meie alevikul lasub alati mõne mäe vari. Sinu maal aga on ilus taevassinis kleidis oraakel.»

Pidevalt peab ta käima, see vana mootor, mida inimeste mõistus kinni ei võta, mõned aga kutsuvad võiduvankriks. Püütakse kuidagi olemas olla, aga äkki, kui seda kõige vähem teatakse oodata, on kõik möödas. Asula on asula — see näib olevat kõik, aga ometi on see elu ise. Inimesed heitlevad mitmesugustel tandritel ja neil on pühi ideaale, mida ei tohi puudutada. Mõned tahavad meile venelastelt kõiksugu moraalilagedust importida. See on teadagi täiesti meeletu. Sest kuidas meile meeldiks, kui päris tõsiselt võetaks kätte ja kuulutataks naised ühisomandiks, hakataks lapsi tapma ja pühapäeviti valju häälega jumalat teotama? Teised jälle on iseseisvuslased ja nõuavad väsimatult, et me heidaksime endalt selle hirmsa Taani ikke, vähemalt nii pea kui seadused lubavad, sest pole sugugi mõnus nii äri- kui pühapäeviti südames seda tunnet ja

teadmist kanda, et oled Taani ori. Mõned ütlevad end tahtvat lastele piima anda. Teised jälle tahavad Jóhann Bogeseni toetada. Sellegi poolest läheb kõik nii, nagu tahab isand.

Me peame mõtlema näiteks ka oma töötasunormide peale, kuigi see näib õige ebameeldiv olevat. Vaesed mehed asutavad koos oma perekondadega ühingu ja määravad kindlaks palgatariifi: niisuguse tasu eest tahame tööd teha, vähemat summat ei maksa nimetadagi. Nad räägivad sellest vaimustuse ja veendumusega, ning näib, nagu avaldaks see mõju kogu maailmas — eriti Hispaanias. Inglise maailma ei taheta neile pankadele raha anda, kes kalastusettevõtteid selleks finantseerivad, et need saaksid rumalaid palganõudmisi rahuldada. Reikjavikis äratas see suurt tähelepanu, nagu selgus, kui Rahvapanga direktor isiklikult Óseyri ilmus, ja ka kohapeal tekitavad need töötasumäärad igal pool uut ärevust, nagu kõige paremini võis näha sellest, et raamatuköitja Magnuse naine Sveinbjörg poolteiseks päevaks voodist üles tõusis. Teiselt poolt kruviti Käänaku Beinteinnil jalg alt ära, sest oli arusaamatus, et keegi teine peale tema enese selle kinni maksab. Päevade kaupa ei käinud Jóhann Bogesen oma keppiga enam jalutamas, mis talle mao pärast ometi hädasti tarvilik oli. Kogu alevik, kogu maa, kogu maailm oli elevil tühise palgatariifi pärast, mille üle vaesed vurrudega mehed ja nukrad, moraalilõuetele vastavaist sünnitustest pooleldi tapetud naised omavahel kokku olid leppinud.

See kõik juhtus säärasel aastaajal, kui tööd leidis peaaegu ainult rannas kalarookimisel, mida tegid peamiselt naised ja väheste töövõimega mehed. Suurem osa mehi, kes mujale suviste töödele polnud läinud, ootas heeringat ja töötas enamasti kodus, kas puhastades oma kalu või nokitsedes aias ja toas ning parandades püüniseid, või imetles heina oma veidral õuemaal, mis ainult veerandit lehma suudab ülal pidada. Muide, peeti väga tähtsaks, et kala rookimine oleks lõpetatud ja kala juba korralikult kuivamas, kui saabub heeringas. Sest heeringas on igas kalurikülas, kust ta oma uhkel teekonnal läbi merede suvatseb mööduda, otsekui mingi kõrge võimukandja, kellele kõik alluvad. Aga et heeringas on väga tujukas, nagu kõik kaunivärvilised olendid, siis on ta paljudele nii varem kui hiljem kalliks maksma läinud, ja kuigi tal nii mõnelgi suvel oli õnnestunud enamikul siin alevikus pead segi

ajada, on neid suvesid siiski rohkem, kus ta ei arvanud heaks kellegi pead segi ajada; ta ei kuulu kaugeltki nende hulka, kelle peale lootust võib panna. Suvi suve järel on Oseyri Axlarfjordi ääres tema silmis vähe armu leidnud, või ei ole sugugi leidnud.

Aga kui uue palgatariifiga mindi Jóhann Bogesen jutule ja paluti teda alla kirjutada, siis ütles Jóhann Bogesen «ei». Tal olevat küllaldaselt tööjõudu, isegi kui «need inimesed» ei pea võimalikuks tema juures töötada, — peale selle ei ole tema see mees, kelle poole tuleb pöörduda, kui siin maal tahetakse bolševismi kehtestada. Käänaku Beinteinn valas kaupmehe sõimuga üle, kuni Arnaldur Björnsson käskis tal vaikida. Samal öhtul jäi Beinteinn jalast ilma. Pessimistid ennustasid, et see jääbki uue palgatariifi ainsaks tulemuseks. Öhtul korraldati taas suure kiiruga töölisühingu koosolek, tehti otsuseid ja lauldi.

Järgmisel päeval ilmus määratud ajal veerennide äärde ainult kolm pooltotakat, kuid rookimiskuuuri ukse ees seisis mitu noort meest, kes ütlesid, et täna tööd ei tehta. Heast kalakuivatusilmast hoolimata oli sama lugu ka kuivatuskohtadel. Lapsed käisid nagu Egill Skallagrímsson saagas* salkades mööda alevikku, suhkrukastilaudadest tehtud kirved ja mõõgad käes. Mõned neist olid rannas kaklema läinud. Saunikute naised, ühed kõhetud, teised vesitõvest tursunud, seisis väikestes salkades hurtsikute vahel ja varjasid isekeskis juttu ajades põlleräbalate all oma haletsemisväärseid inimkäsi. Kui enam lootust ei olnud, et harilikud töölised tööle tulevad, laskis Jóhann Bogesen kalurite ühingu liikmetele sõna viia, ja natukese aja pärast ilmusid kohale tugevad punase näoga paadijuhid koos oma priskete ning lopsakate tütarde ja isegi naistega, kellega nad väga kõlbeliselt abielus olid, ja kõik olid ühevõrra vaenulikult Venemaa, samuti taanlaste ja Kristófer Torfdali vastu meelestatud. Nad olid valmis nii madala tasu eest, nagu Jóhann Bogesen arvab heaks pakuda, koguni täiesti ilma tasuta tööd tegema, sest tegemist oli ideaalidega: isamaa, meie rahva iseseisvus ja eraalgatus olid hädaohus, need meie õilsa soo kõige pühamad pärandid muinasajast peale, kui paljaks jäänud ülikud purjetasid oma laevadega Inglismaale, ajasid lapsi piigi otsa, vägistasid naise ja varastasid lehma.

Seekord seisis Arnaldur Björnsson ise koos mitme töölisega kalarookimiskuuuri ukse ees. Mõned neist olid dena-

turaati maitanud, kolm turjakat venda aga, kes bolševismi teistes paikades tundma olid õppinud, olid nähtavasti tüllesti kained. Nad kuulusid Arnalduri kõige kindlamate toetajate hulka ja olid viinud ta enese juurde väiksesse hurtsikusse, kus nad hoolitsesid oma ema majapidamise eest. Seekord oli Arnalduril habe aetud. Ta oli väga kahvatu ja tema silmade ümber olid õige tumedad sõõrid. Müts oli tal pisut viltu peas ja seljas kulunud ning määratud, kurguni kinninööbitud vihmamantel. Rusikasse pigistatud käest paistis suitsev sigaret, kuna teine käsi oli tal taskus. Tema kehahoid oli nagu hobusel tuules ja vihmas, väga ebasõjamehelik. Aeg-ajalt ütles ta poole häälega oma kaaslastele mõne sõna ja naeratas, kuid see oli pigemini grimass. Salka Valka oli veendunud, et tema rahu on teeseldud ja et seesmiselt ta on väga ärritatud, koguni hirmul; võib-olla oli ta vaimuhaige: just niimoodi nägid «Öhtulehes» avaldatud piltidel välja välismaa mehed, kes tapsid lõbunaisi ja neist rahvale vorste tegid. Näis, nagu oleks pöörane viha, mis tema näost õhkus, kui ta üle öhtul vandus, sinna tardunud.

«Siin on streik,» ütles ta külmalt ning kõlatult, tegi käega järsu tõrjuva liigutuse ja pistis selle siis jälle tasku.

Ja kui need, kes tööd tahtsid teha, teda kirusid ja tal ukse eest ära käskisid minna, kordas ta vaid samal toonil:

«Siin on streik.»

Sellegi poolest tundus Salkale, et just niimoodi nähakse välja, kui ettekavatsetud mõrva sooritatakse. Tema polnud ainus, keda heidutas pahaendeline vihkamine, mis paistis selle noore kõhetu mehe näost, kes oli võorastes maades ringi rännanud, vaid kõigil oli samasugune tunne, nagu suurtel koortel väikese kassi ees. «Siin on alati valitsenud rahu ja kõigi käsi hästi käinud,» öeldi pahaselt. «Keegi ei ole sind siia kutsunud. Sellepärast võib juhtuda, et sa kahetsed, et sa siia tulid.»

Ent sama kohutava rahuga, mis oli täis vihkamist, tõstis Arnaldur vaid käe ja kordas:

«Siin on streik.»

Töölisühingu mehed tõmbusid tema selja taga rookimiskuuuri ukse ees koomale. Igast kandist voolas sinna kokku rahvast, et näha, mis tuleb, — tuulest ja päikesest pruuniks pargitud tüdrukud sinistes tunkedes, valge rätik peas, filosoofilise ilmega mehikesed, keda juba mitu püügihooaega polnud tööle võetud, mistõttu nende nimed seisis

kaupluse arveraamatutes nagu surnud kirjatähed, vanad raugad, kes toetusid kepi najale ning olid vanaduse ja joomise pärast issameiegi unustanud, poisikesed kirveste ja mõõkadega, purjus mehed, kes lällutasid halvasti vallitud luuletusi, ja kurnatud emad, kelle käed rääkisid inimese elu raskusest. Kõik nad vaatasid Arnaldur Björnssonile ainiti silma, mille terad olid laienenud nagu tavaliselt hullumeelsetel. Noored neiud värisesid.

Alles nüüd tundis Salka Valka täiel määral ära selle näo, mis kaua aega tagasi oli teda õhtuti lugema õpetanud; just niimoodi peabki ta välja nägema päeva ajal, kui nägemused ja luule on läinud, kui ta oma kõige algsemate unelmate pöörasuse on vahetanud maailmapoliitika vastu; see on kõige kaunim ning ühtlasi kõige jubedam nägu, mis üldse olemas võib olla, selle ürgargumendiks on lakkamatu valu ja piin, mis parandamatus fanatismis karjub uue, parema maailma poole.

Tuli ärijuht ja ütles Arnaldur Björnssonile, et see teeb häbi vanale Tuisu Jónile, kes juba ammu ühes teises Islandi veerandikus on surnud. Ta ütles, et Arnalduri isa on suur kelm ja pettur, kes nii kodu- kui välismaal on vangis istunud, peale selle elas Arnalduri emaga häbiväärselt koos ja tegi liiati veel selle õelegi lapse, nii et Arnaldur põlvneb seega kahest hoorast ja ühest sunnitöolisest. Mis kurat ta siit otsib, hök?

«Nõndaks, sõnamulinast ei ole siin mingit kasu,» ütles töödejuhataja, kelle Ángantýr Bogesen oli üles ässitanud, — ta tuli sinna otsekui juhuslikult, mõlemad silmad Salka Valka poolt siniseks löödud. «Me ajame nad ukse juurest ära ja võtame selle kuradi selli kinni.»

Ümberringi räägiti, et juba teist korda on mootorpaat sel otstarbel käivitatud, et Arnaldur Björnssonit idapoolsetesse fjordidesse küüditada.

Aga just siis, kui streikijad võimalikult tihedalt Arnalduri ümber koondusid, kõigiti valmis teda kaitsma, juhtus ootamatu lugu, mis igas jutus ikka tingimata peab juhtuma.

Kõik tunnevad väikekodanlase südant, kelle unelmates hõljuvad inglina kaunid kahekümne viie öörilised, ja ajalugu näitab, et alati on tema see, kes löikab inimsoo ideaalide vilja, just sellepärast, kui meeltmööda ta kui niisugune on jumalale. Võib-olla olid möödunud päevade kogemused äratanud Sveinn Pálssonis need inimloomuse sala-

jased meeled, mis tajuvad, et kui rammusa härja aeg on täis, s. o. kui suurkaupmees viiakse tapakirve alla, siis võib juhtuda, et koidab väikekaupmehe päev, kes aastakümneid on lõpmata kannatlikult kaubelnud taskurätikute ja õmb-lusniidi, samuti seisnud õlle ja muu seesugusega, — jah, siis võib juhtuda, et tema aeg on ligi; kõik võib tulla.

Olgu nüüd sellega kuidas oli, aga just siis, kui rusikad paisusid nagu lillenupud ja kõrvakiilud olid lajatama hakamas, astus see lugupeetud aumees ning luuletaja ette ja ütles valju häälega:

«Niikaua kui mina kalurite ühingu kui niisuguse esimees olen...» Seejärel aga ei lausunud ta tükil ajal enam sõnagi, vaid laotas käed laiali ja ajas põse selle märgiks ette, et kui keegi meie kallid alevikus vastu kõrvu peab saama, siis on tema see mees. Ent kuna kalurite ühingul oli kõigest kahekümne mehe ümber, töölisühingul aga üle kuuekümne, siis oli päris selge, et kõige mõistlikum on katsuda kokkuleppele jõuda. Mõlemad pooled lasksid end sellest mõjutada ning lohutasid end suurte sõnade, söimu ja Islandis traditsiooniliste jämedate naljadega, ainult kaks purjus meest läks väljakul käsitsi kokku, sest ühe lehm oli teise kapsaaias käinud. Viimaks läksid kalurite ühingu auväärsemad mehed vihaselt Jóhann Bogeseni juurde; nad paluti kontoris ja neile pakuti sigareid, ja kui nad ikka veel vihased olid, pakuti neile ka kohvi; seejärel kirjutasid nad kreisifoogtile üksikasjalise ettekande ja said lahkumisel pitsi salakaubana sissetoodud viina, jätsid jumalaga ja läksid koju. Pärastpoole tõusis sel päeval viie mehe vahel väljakul kaklus, aga viga keegi ei saanud. Joobnud mehed löid kahel majal aknad sisse, need kirjutati nende endi arvele ja uued klaasid pandi ette. Õhtul toimus Bogeseni ja mõlema ühingu esindajate vahel koosolek, kus katsuti kokkuleppele jõuda. Kalurite ühing oli nõus lubama poole palgakõrgendusest, tahtes sellega töölisühingule pool teed vastu minna, nagu Salka Valka juba varemalt ette oli pannud. Kuid Jóhann Bogesen ütles «ei». See-eest oli ta valmis oma kalastusettevõtet ja kauplust soodsatel tingimustel bolševikele üle andma ning lubas ise alevikust lahkuda. Bolševikud ütlesid «ei» ja nõudsid, et Käänaku Beinteinnile jalg jälle alla kruvitaks. Jóhann Bogesen ütles «ei». Seejärel koosolek katkes.

Ja alevikus algaski streik.

Järgmisel päeval läksid mõned noored iseseisvuse vaen-

lased iseseisvussangarit Katrinus Eirikssoni uue külmutushoone tellingutelt alla viskama, külmutushoone, mida Jóhann Bogesen ehitas selleks, et külmutada seal söödakala ja talvel vähese kasuga — nii umbes 500—1000% — müüa kalurite ühinguks. Need noormehed käskisid tal tööühingu palgatariifile alla kirjutada, kui ta naelte siselöömist jätkata tahab. Katrinus Eiriksson ei vastanud sõnagi, vaid jätkas naelte löömist. Siis küsisid nad, kas on tõsi, et ta sai Bogesenilt selle eest kümme krooni, et ta Käänaku Beinteinni jala alt ära kruviks. Edasi küsisid nad, kui palju talle selle eest pakuti, et ta tööühingu juhatuse vaeseomaks peksaks, ja kui palju selle eest, et ta Arnaldur Björnssoni ära tapaks. Katrinus ütles, et ta isamaa reetjatele ei vasta.

«Maha iseseisvus!» hüüdsid noormehed.

«Riigiäraandjad, raisad niisugused,» vastas töödejuhataja ülalt tellingutelt, paar neljatollilist hammaste vahel. Ranna poolt tuli kolmkümmend jõngermanni, üks teisest räpasem ja närusem. See lugu tegi neile palju nalja ja kõik hakkasid iseseisvuslase poole sõimusõnu hüüdma. Seejärel tuli kaks majateenijat ja kolm kaluritüdrukut. Siis tulid ka mõned noored meremehed, kes olid kaluritüdrukutesse armunud. Iseseisvuslane jätkas naelte löömist. Mõned jõngermannid tegid väljaku soolasest porist palle ja püüdsid nendega iseseisvuslast tabada.

«Argpüksid,» ütles see.

Marakratid mätsisid kokku veelgi rohkem pori, võttes seda nagu mingi spordina. Mõned leidsid puutükke, teised aga hakkasid loopima kividega, kui pori enam ei olnud.

«Maha timukas!» hüüti mehele, kes ometi kedagi polnud peksnud, vaid kellele kõik naha kallale kippusid — liiati oli ta ainus mees seal alevikus, kelle silmad siniseks olid löödud. Kogu oma iseseisvusvõitluse kestel polnud ta näinud säärast üksmeelepuudust nagu Oseyris: nii Salka Valka kui Sveinn Pálsson olid isamaalise liikumise õigust öelda reetnud. Käisid jutud, et töödejuhataja ähvardanud siit ära minna, sellepärast et kalurite ühing ei hoiatuhte nagu üks mees.

«Maha eraalgatus, elagu töörahva ühtsus!» hüüdsid eksiteele viidud inimesed.

Üha rohkem rahvast kogunes tellingute alla, peamiselt isamaareetjaid. Viimaks ei teadnud eraalgatus muud nõu kui alla ronida, ise üleni porine ja silmade ümbert

sinakaslilla. Ta võis nelja mehega toime tulla ja nüüd oli ta vihane. Kuramuse pihta, ta topib selle tööühingu lõuad kinni! Aga kui ta parajasti tahtis beersergi * kombel pihta andma hakata, päästis õnnelik juhus ta nende käpade vahele sattumast, sest ka nemad võisid nelja mehega toime tulla. Kui teda poleks takistatud, oleks sel päeval seal alevikus tõenäoliselt verevalamine tulnud. Mis siis oleti juhtus? Korraga seisis siin rahva hulgas Jóhann Bogesen ise, otsekui vaim, kes järsku inimese kuju on võtnud.

«Ei, ei, ei,» ütles ta ning pani oma kepi otsekui müüri angelase ja pööbli vahele. «Ärge tarvitage siin alevikus vägivalda! Neil, kes oma kangekaelsuse pärast tööd ei taha teha, on täielik õigus oma arvamise juurde jääda. Aga selle üle otsustab seadus, kas kellelgi on õigust ausaid inimesi tööd tegemast keelata.»

«Seadus!» kostis põlastavaid hääli. «Seadused on lihtsalt kapitalistlike lurjuste riukad. Kõik seadused on rikkaste poolt meie vastu maksma pandud.»

Jóhann Bogesen: «Ükskõik missuguste eksiõpetuste küüsis te ka olete, ei saa ma kunagi vaadata teie peale teilt kui oma laste peale, ja seda sellest hoolimata, et kauplus kõrgemat töötasu mingil tingimusel maksta ei jõua. Beni on igaüks siin alevikus teinud, mis ta ise tahtis, mina aga kandsin kõik kahjud. Las ma kannan pealegi kahjusid. Olen sellega juba ammust ajast harjunud.»

Nii mõnigi laskis pea longu ja tundis häbi, nähes, kui rahulikult ning suuremeelselt Jóhann Bogesen käitub. Ta silitas kahel poisiklutil põske ning käskis neil poodi minna ja rosinaid küsida. Seejärel käis ta endamisi laulda ümisedes uue hoone ümber, torgates kepigakord siia, kord sinna. Ta palus tööühingult luba tööriistad seks juhukslualla lasta viia, kui vihma peaks tulema, ja viis ise ühe aae ära. Oli puhkenud üldstreik.

Järgmisel päeval pärast seda saabus rannasõidulaev. Ilm oli päikesepaisteline, aga keegi ei liigutanud kätt ega jalga, et kala laadima hakata, rookimiskuuere ei avatudki, ja väljakul seisis tööühingu streigipostid, valvates selle järele, et keegi ei liigutaks oma väikest sõrmegi, et «Jóhann Bogesenile» lossima hakata, sest nii pimestatud olid need vaesed inimesed: nad takistasid niisuguste kaupade maaletoomist, mida nad ise oleksid tarvitanud. Arnaldur Björnsson luusis seal kahe hiiglasliku mehe

saatel ringi ning lubas üpris armulikult posti ja reisijad maalt laevale ja laevalt maale toimetada.

Sai teatavaks, et Ängantýr Bogesen sõidab selle laevaga kaasa, samuti tema ema; nad pidid Taani minema. Mõned töölisühingu streigipostist vaatasid küsivalt Arnalduri poole: kas neid võib laevale lasta? Ängantýril oli Kopenhaagenis pakilisi kalastusfirma asju õiendada, kahvatu näoga seisis ta sillal, silmatorkavalt sarnanedes kõrvetatud utetallepeaga. Samuti nagu Arnalduril, oli temalgi ihukaitse kaasas. Proua kutsus taani keeli õnnistegijat appi. Arnaldur ütles, et kõige targem on lasta neil sõita. Seejärel jättis Jóhann Bogesen oma naise ja pojaga, keda nii armulikult sõita lubati, jumalaga. Paat eemaldus sillast, vanamees jäi sinna seisma nagu sammaldunud kalju ja võttis oma kõvakübara peast. Ta oli ikka ühteviisi rahulik, mis ka ei juhtunud, ei kaotanud kunagi enesevalitsust ega andnud ka karvavõrdki järele. Järgmisel hommikul oli tema kauplus suletud.

Ja streik kestis edasi.

See näis tegelikult õige mõnus streik olevat — iga päev hulk edusamme bolševismi ja maailmarevolutsiooni alal, punased lipud, alalised koosolekud, eriti noorte vahel, kaunid kõned, laul ja muusika, armuasjad. Perekonnaisad läksid tarvitamiskõlbmatuks muutunud venedega fjordile keeduks väikesi kalu püüdma, «sest kauplus on otsustanud rahva surnuks näljutada», ning jagasid saagi Marxi ja Lenini õpetuse kohaselt omavahel ära. Seevastu oli seal alevikus harva nii vähe B-vitamiine olnud nagu nüüd. Arnaldur uitas igal pool ringi ja tal oli kõik teada, mis kusagil toimub. Otsekui üleloomulikult teel teadis ta sedagi, missugust mõju avaldab streik Jóhann Bogeneni võlasaldajate ja koguni Hispaania kuninga peale. Ta käis alata postkontoris helistamas, viibis seal kaua ja oli ühenduses kogu maailmaga. Välismaalt oli oodata laeva petrooleumi, tünnide ja soolaga heeringapüügi jaoks, ning mõnda aega ennustati, et kui laev saabub, ei suuda Bogesen kiussatusele enam vastu panna, vaid annab järele, kui mitte omal algatusel, siis kalurite ühingu surve, sest kogu selle liikmete suvine teenistus oleneb heeringapüügist — nad lähevad merele, ükskõik millised töötasud ka ei ole. Siis tuli Kopenhaagenist kaupluse kreditoride käest, kes olid Bogeneni käendusel ühtlasi ka kalurite ühingu krediteerijad, telegramm, kus seisis lühidalt ning selgelt: «Ilma

pangagarantiita ühtki kaubasaadetist kui palgavõitlus ei ole lõppenud ja töö alanud.»

Nüüd oli küsimus, kas Bogesen tahab lisaks kõigile eelmistest aastatest jäänud võlgadele terve laevalaadungi heeringapüügiks — mis tänavu suvel väga hästi ka ära võib jääda — tarvilike kaupade eest pangagarantiid anda. Kui kõik seisab, tööd ei tehta ja midagi müüa ei saa, siis peab kalastusettevõttel küll üsna suuri reserve olema, et jõuda intresse tasuda, näiteks kas või ainult ühe miljoni pealt. Jah, mida selle kohta öelda? Millised on väljavaated Hispaanias? Räägitakse, et Hispaania kuningas olevat nüüd troonist loobumise mõtte kõrvale jätnud ja seetõttu on seal kalal suurepärase turg. Ja mis ütlevad Reikjaviki pangad? Nad asuvad äraootaval seisukohal ja nõudvat kord ühe, kord teise asja kohta täpset informatsiooni, seletust iga tühise asja kohta, aga mingit lõplikku otsust ei olevat nad veel teinud.

Nõnda oli Öseyri Axlarfjordi ääres sattunud korraka elu tulipunkti. Telegrammid lendasid lakkamatus voolus edasi-tagasi, Öseyrist Reikjavikki, Kopenhaageni, Hispaaniasse ja Portugali ning sealt Öseyri. Kogu maailm ootas põnevalt, milliseid otsuseid tehakse Öseyris Axlarfjordi ääres, Reikjaviki lehed olid täis hirmuäratavaid sõnumeid streigi kohta ja isegi Käänaku Beinteinni jala alt ärakruvimise lugu avaldati «Töörahvalehes» esimesel küljel pealkirja all «Valge terror Öseyris Axlarfjordi ääres». «Õhtuleht» konstateeris suure kurvastusega, et bolševism rüüstab väikelinnu niisama nagu suuremaid ja et Kristófer Torfdal laostab kogu maa, ning seal ilmus väga terav artikkel pealkirja all «See vaikib, kes kõige selle taga on» — kõige selle taga aga oli ajalehe arvates just Kristófer Torfdal: kõik teavad, et ei keegi muu kui tema on Arnalduri sinna saatnud. «Rahvas» ilmus seevastu näotu kirjutus «Õhtulehe» toimetaja kohta, keda nähtud Thingvelliris koos ühe pangadirektori ja paari lauljannaga kirkumüüri ääres pudelist salakaubana sissetoodud viina joomas. «Õhtuleht» arvas, et varsti tulevad inglased ja okupeerivad kogu saare, sest inglise rahvas on Islandi pankadele vaeste reederite toetamiseks laenanud tohutuid summasid, — siis esinesid töölised pööraste palganõudmistega ja panid streikide läbi kalapüügi seisma või ajasid töötasude üleskrüvimisega kalastusettevõtted pankrotti. Üks suur kalastusfirma teise järel lendas korstnasse ja Rahva-

pangas kustutati miljonilisi laene, mistõttu puruvaesed reederid jäid ühe miljoni võrra teise järel veelgi vaesemaks, aga miski ei aidanud. Meie maa iseseisvus oli suurimaks ohus. Töölisühingud tegutsesid Venemaalt saadud juhendite järgi, ja must valgel tehti kindlaks, et ainuüksi möödunud aastal olid nad taanlastelt saanud nelikümmend tuhat krooni. Mõistagi ei leidnud leht nii skandaalse asja-olu taunimiseks küllalt krõbedaid sõnu.

Ühel päeval sai teatavaks, et ranna lähedale oleval ilmunud heeringaparv, ja samal päeval levis kuuldis, et Jóhann Bogesen kavatsevat järele anda, hispaanlased pakuvad kala eest kõrgemat hinda kui kunagi varem, homme algavat jälle töö ja mõne tunni pärast sõitvat soolalaev Kopenhaagenist välja. Kuid peagi lükati need kuuldused ümber: Jóhann Bogesen ei kartvat põrmugi. Vastupidi, usaldusväärsete andmete järgi olevat tal ligi kümme fjordi ääres agente, kes kogu ettejuhtuva soolakala üles ostavad, sadade tuhandete, miljonite kroonide eest. Ta kavatsevat sel suvel kogu siinse Islandi veerandiku kala enese kätte haarata ja vilistavat selle peale, et tema enese mootorpaadid Oseyris kaldale tõmmatuna mõnusalt päikesepaistel peesitades seisavad, et siin ei võta keegi virnadest kalamaimugi ja värskelt soolatud kala verivees mädaneb. Kahju jääb muidugi väikepaadiomanike kanda. Kui nad sügisel ei suuda oma kohustusi kaupluse vastu õiendada, siis ei jää muud üle, kui et nende paadid müüakse sundoksjonil ära, ja võib-olla lähevad ka nende krundid ja kinnisvarad sama teed. Räägiti, et mõned kalurite ühingu käinud Bogeseni juures ja palunud nuttes, et ta töölisühingule järele annaks, — kas ta ei näe, kui ülekohtune see on, et kahju jäetakse just nende kanda, kes on oma algatusvõimet näidanud ja omavad paadiosa? Kuid Jóhann Bogesen vastanud väga tõsise näoga, et ta peab talitama panga korralduste kohaselt — kõiges peab ta vastu vaidlemata toimima oma kodu- ja välismaiste võlausaldajate tahtmise järgi; ta ei saa midagi teha, ta ei oma midagi, keegi teine ei ole nii kõvasti käsist ja jalust seotud nagu tema. Ta ootab lihtsalt ära, millised korraldused talle tehakse.

Pärast seda sõitis üks suur laev fjordi sisse, et siin maale lasta Klaus Hansen, Reikjaviki Rahvapanga peadirektor, kes oli tulnud Jóhann Bogesenile instruksioone tooma.

Klaus Hansen oli kahtlemata kõige suurem mees, kes kunagi oma jala siia alevikku oli tõstnud. Alles hiljuti oleks sellise mehe kohalviibimisest piisanud, et iga rinda täita harda värinaga, nüüd aga olid säärasead ajad, et ei peetud otstarbekohaseks lasta tal sammugi astuda ilma neljamehelise ihukaitseta, peale selle veel Jóhann Bogesen.

Klaus Hansen oli kõigi tõsiste Islandi iseseisvuse eest võitlejate ja kõigi nende peamees ning ülempreester, kes islandi rahvusest pisutki lugu peavad, olgugi et ta nii isa kui ema poolt oli taanlane. Ta oli see vankumatu kalju, millega koos Islandi iseseisvus seisab ja langeb, sest tema käsutuses oli suurem osa kullast, millest meie maa iseseisvus sõltub, kui ta on õigete ettevõtete vahel ära jaotatud. Ta oli meie maa kõige targem poliitikamees ja kaugelt kõige ettenägelikum rahandustegelane, sai ta ju ka iga tööpäeva eest aastas pangadirektorina 133.33 kr. palka, selle koha oli ta puhtast halastusest vastu võtnud, kui ta viimati ministritoolilt lahkus. Peale selle sai ta mitmesugustelt ametikohtadelt, mida ta rahva kasuks pidas, kõiksugu tasude näol kakskümmend tuhat krooni. Ta oli üks Islandi suurimaid traalpüügireedereid, edasi oli ta vanutatud advokaat ja pidas ühe sugulase nime all juriidilist bürood, kus oli ametis hulk juriste. Ta võttis enese peale kõigi nende kaitsmise, kel oli spekulatsiooni alal äpardusi olnud või kes olid segatud muudesse ebaõnnestunud tehingutesse, ja ajas need asjad alati jutti; teda peeti üheks Põhjamaade kõige osavamaks juristiksi ja ta võitis pea-aegu kõik protsessid, eriti kõrgemates kohtutes.

Ta oli kõige kehakam mees, keda Oseyris Axlarfjordi ääres seni oli nähtud — Jóhann Bogesen oleks võinud tema sisse vabalt ära mahtuda; kohutavalt palju pidi küll süüa süüa sööma. Tal oli samasugune kaunis ning majesteetlik välimus, mis on iseloomulik kõige suurematele meres elutsevatele imetajatele, ja ta kandis kesksuvisel ajal karusnahkset kasukat, mille mingi kalastuskompanii talle tänutäheks oli kinkinud ja mis maksis kolm tuhat krooni. Oseyri peenem rahvas polnud nii ilusat meest veel kunagi näinud. Tema seal viibides muutus alevikus ilmg. Hommikul sadas vihma, nüüd aga ilmus päike pilvedest välja ja peagi oli taevast täiesti selge. Rannast tuli lapsi,

paljajalgseid, katkistes riideräbalates; silmad pärani, kogunesid nad saabunu ümber, pistsid sõrme peaaegu kurku ja vahtisid keeletult seda jumalataolist meest. Keegi bolševik oli neile seletanud, et Klaus Hansen sööb lapsi, ja kui see nii on, siis ei olnud tõenäoline, et tal igal hommikul jätkub pruukostiks vähem kui kahest seitsem aastast hästi küpsetatud kaksikust — nii aukartustäratav ja suursugune nägi ta välja.

Samal päeval suri ja läks jumala juurde raamatuköitja Magnuse naine Sveinbjörg. Töölisühingu asutamise järel oli ta poolteist päeva kõbus, kuid kauemaks selle ühingu mõjust tema tervise paranemisele ei jätkunud. Tema arvates oli Arnaldur Björnsson üks maailma tõelistest suurmeestest, kellest räägitakse «Inimhinge ajaloo ülevaates». Ta jumaldas Arnaldurit, nagu ainult naine suudab hinnata inimsoo õpetajaid, ja sel päeval, kui ta jälle voodis heitis, laskis ta Arnalduri enese juurde kutsuda, et tema suust kuulda, mis on elu otstarve. Aga kui Arnaldur tahtis seda talle seletama hakata, tuli tal nii suur valuhoog peale, et ta pidi paluma teda lahkuda: naistele ei meeldi, et täiuslikud mehed näevad nende kehalist piina. Seejärel karjus ta valust mitu ööd ja päeva, ning vanemad lapsed toppisid endal öösiti nartse kõrvadesse. See oli väga kurb. Tuli pastor ühe hea raamatuga ja ootas juhust, et talle sealt väikest tükki ette lugeda, kui ta karjumast lakkab. B-vitamiinide puudusel vandusid lapsed köögis kohutaval kombel; nad olid rumalad nagu suurärimehed, riiakad nagu kardinalid, jalapöiad sissepoole, rangjalgsed. Noorim poiss röökis isesuguse häälekõlaga nende peale, kes olid üdi tema luudest imenud. Paljud toonitasid, et siia alevikku oleks tingimata uut arsti tarvis, sest vana on hulluks läinud, kuid Jóhann Bogesen ütles, et kui siia uus arst tuleb, siis jäävad kõik haigeks. Peale selle on tänapäeval paljud arstid bolševikuks hakanud — möödunud sügisel sõitis siin fjordidel ringi keegi arstist kehkenpüks ja seletas, nagu oleks ta kindlaks teinud, et kaheksakümnel lapsel sajast olevat siin alevikus, kus kõik on terved nagu purikad, kõiksugu mõeldavate alatoitlusest tingitud haiguste tunnused; nii et bolševism on tunginud kõikjale, isegi arstiteadusesse.

Siis möödusid mõned päevad, Sveinbjörg oli pikali maas ja elas külmast veest, mis tal kohe jälle välja tuli. Kala, mida Raamatu-Máangi ühe mehe käest, kes paadiga kalal

käis, hea mehe poolest sai, keedeti puhtast halastusest naabermajas, harilikult kolmeks päevaks korraga. Máangi ise sai süüa tihtipeale ühe elatanud vanatüdruku juures, kellega ta intiimset vahekorda pidas. Vähk tema naise kehas arenes edasi. Nõnda elavad ja surevad inimesed ühes perekonnas, igaüks omal viisil. Sageli mõtiskles Salka Valka, miks jumal ja inimesed üksikisiku vastu nii julmad on.

Töölisühingu asutamisest peale oli ta oma sõbrannast küll eemale hoidnud, ja olukord ei paranenud nüüdki, kus oli näha, et viimase lõpp läheneb, sest Salka Valka tundis vastikust haigete ja surijate vastu, nagu ebaloomulikult tervete inimestega sageli on lood. Sellest hoolimata juhtus alatihti, et ta andis lastele soolakala ja leiba.

Äkki seisis kaks rangjalgset sissepoole pööratud põidatega jõnglast tuulekojas, sukad alla vajunud, ise õige räpased, riided lõhki, sõrmed sügaval ninas ja suus, sest nad kartsid pisut seda kummalist tüdrukut.

«Mammal läks hing seest välja,» ütlesid nad.

«Hing?» küsis Salka Valka, sest esimesel hetkel tuli tal mõte, et nad teevad nalja.

«Jah, susi mind söögu,» kinnitas üks poistest. «Korraga ei saanud ta ennast enam liigutada. Me nägime seda. Midagi läks temas katki.»

«Ah niimoodi,» ütles Salka Valka ja tõttas tuppa kleiti selga panema. Seejärel läks ta Sveinbjörgi juurde, kuna poisid silkasid tee kõrval, sest neil oli tarvis nii paljudes porilompides sumada ja üle nii paljude okastraataedade ronida. Kalakünnal tulid nähtavale Klaus Hansen ja Jóhann Bogesen ühes ihukaitsega. Nad näitasid oma keppidega mitmesse ilmakaarde; oli ilus ilm. Ei tea, kas Klaus Hansen kavatses päriselt siia jääda? Sest laev oli juba läinud.

Sveinbjörgi juures oli kõik nii, nagu võis oodatagi: mitte midagi süüa, perenaine surnud, peremees nutab; vanaema üks hoolitses laulukunsti eest. Mõned naabrid pistsid pea ukse vahele sisse ja jõudsid otsusele, et siin pole muud midagi teha, kui arst ja pastor kutsuda. Köögis leidis Salka Valka puust pütist tüki keedetud kala, mis oli juba kõvaks läinud, lehkama hakanud ja püti külge kleepunud. Mitusada kõhukat porikärbest pidas seal söömaaega ja kogu ruum oli nende omapäraste olendite elavat põrinat täis.

Maga nüüd, väike mees,
must sa kui muri,

vastati ühest nurgast — see oli vanaema, kes, imik süles, õõtsutas end edasi-tagasi. Selles majas kohtusid sel tunnil elu ja surm kogu oma rāpases pūhalikkuses, oma kōike haaravas, kōige üle irvitavas sarkasmis; nii huvitavaid maju võib olla ühes väikeses alevikus. Naine lamas oma koikus, kollane, ainult luu ja nahk, suu lahti, kuid keegi oli tema silmad kinni vajutanud, sest inimesed kardavad hirmsal kombel, et äkki tuleb neil mõte, et surmud on ärkvel. Ja ometi ei erine miski surmast nii nagu uni. Selle surnumaski tardunud valugrimass tundus lausa grotesk-sena. Aga kui keegi on kolm-neli päeva lautsil olnud, lõtvuvad need jäigad näojooned ja võivad koguni mahedaks naeratuses muutuda, otsekui oleks kõik unustatud. Päev oli hakanud õhtusse kalduma, päike kaugel läänes madalale vajunud. Kaks kasimata tütarlast istus teineteise ümbert kinni hoides ukiselävel. Õues istusid maja lapsed ja mõned teised mudilased, kes neile külla olid tulnud, ning sõid pori.

«Mis uudist?» küsis Salka Valka mehelt, kes talle tee-
rajal vastu tuli.

Mees: «Arnaldur kuulnud Klaus Hanseni käest, et Bogesen pangast laenu ei saa, kui töötasu kõrgele aetakse. Kalapüük ei jaksavat kõrgemat töötasu kanda.»

Salka: «Tahab siis Klaus Hansen, et siin kala püüdmine lõpetatakse?»

Mees: «Ta öelnud, et sinne pööbel annab juba mõne päeva pärast järele, kui teda pisut pigistada.»

Salka: «Ma ei saa uskuda ühtki sõna, mis Arnaldur teiste käest on kuulnud.»

Äkki kostis õhust säärast mürinat nagu omal ajal Heljarslódi lahingus, nii et kõik alevikus ajasid pea selga.

Axlarfjordi kohal võis näha hiiglasuurt lindu, kes hõljus fjordi kohal ja tegi mäetippude vahel mitu ringi, kuni hakkas madalamale vajuma, laskus veepinnale, tardus paigale ja osutus lennukiks, nagu neist ajalehtedes kirjutatakse. Täis vaimustust ja imestust kogunesid kõik, kes käia suutsid, sadamasillale. Lind oli silla otsast kõigest paarikümne meetri kaugusel, nii et isegi pastor, kes oli teel kadunud Sveinbjörgi juurde, hea raamat kaenla all, ei saanud teisiti, kui pidi koosi muutma ja nii kiiresti kui

jalad kandsid sadamasillale tõttama. Suurte kinnaste, peadliigi mütsi ja tohutute prillidega lendur upitas enese lennukist poolest saadik välja.

Ihukaitse rajas Klaus Hansenile sillal läbi rahvatungi teed ja Jóhann Bogesen sibas järele nagu leeripoiss. Kõik olid lennukist ja tsivilisatsioonist nii haaratud, et unustasid hüüda «maha kapitalism», ainult kaks koera ulgus kaeblikult päikesepaistel. Klaus Hansen pani oma kolme tuhande kroonise kasuka nõöbid kinni, vaatas näpitsprillide tagant nagu mõni kuningas ja tõmbas kindad kätte. Aristokraatliku viisakusega ulatas ta Jóhann Bogesenile käe ja Jóhann Bogesen kummardas mitu korda ning langetas alandlikult pea, nagu esmaspäev pühapäeva ees. Ka pastor võis Klaus Hansenil kätt suruda. Seejärel astus Klaus Hansen paati ja ihukaitse sõudis ta mõne aerutõmbega hiiglalinnu juurde. Lendur võttis Klaus Hansenil käest kinni ja aitas ta lennuki kabiini. Jóhann Bogesen koogutas ikka edasi. Pastoril oli julgust koguni oma kübarat lehvitada, näol säramas õnnelik naeratus, et ta oli võinud Klaus Hanseni kätt suruda. Kuid Klaus Hansen ei teinud enam kellestki välja, vaid süütas endal uue sigari.

Kohutava mürinaga hakkas hiiglalinnu mootor jälle tööle, seejärel liugles ta oma suuskadel natuke maad mööda fjordi siledat pinda ja oli õhus, enne kui seda oodagi võidi. Mõne hetke pärast oli ta taas Axlartinduri kõrgusel ja kaugale sisemaa poole jõudnud. Kahe tunniga võib ta kogu Islandi kõrgmaa selle tundrute, laavaväljade ja jõoklitega seljataha jätta: loodetavasti jõuab Klaus Hansen õigel ajal Reikjavikki oma uhke õhtusöögi juurde.

Nagu lind ma lendaksin
tuule tiivul üle maa...

Oo, kui tore ning hurmav pilt on seda vägevast meest praeguse aja kõikvõimsa tsivilisatsiooni rüpes läänetaeva poole kadumas näha, tsivilisatsiooni, mis on meie klassikaliste poetide kõige kaunimatel unelmatel veelgi hunnitumal kujul teostuda lasknud, kui nad julgesid unistada! Kas ei ole inimvaim mitte aukartustäratav säärase tiivulise sõiduki kujul, mis selge taeva all päikese taustal meie maa kõige väljapaistvamate meestega issanda tahtel hõljub üle meie jõoklite ja tundrute, ning mahe õhtupäike paitab nende auväärset nägu?

Rahva hulgast kostis nurinat, kui Arnaldur Björnsson sel õhtul töölisühingus Jóhann Bogeseni lõplikku vastust ette luges, milles viimane kõik nõudmised täielikult tagasi lükkas. Mitu meest hüüdis valju häälega, et pole enam mõtet jätkata. Kolm naist tõusis kähku püsti, kirus bolševismi ja ütles, et homme hommikul hakkavad nad jälle kalu rookima; nad rääkisid kõik korraga ja esitasid ka küsimuse, mil kombel ristiinimene võib rahulikult pealt vaadata, kuidas kala massiliselt rikneb. Aga enne kui veel rohkem naisi mahti sai selle kohta oma arvamist avaldada, võttis sõna Arnaldur. Esmalt püüdis ta puudutada tunnete keeli ja ütles naistele, et vaevalt maksab riknevat kala rohkem haletseda kui nälgivaid lapsi, nüüd aga olevat korraldatud nõnda, et enam pole nälga tarvis karta, ja selle tõestuseks võttis ta taskust kõikjalt üle maa töölisorganisatsioonidelt saadud telegrammid, kus streigi puhul südamlikult õnne sooviti, ouseirlaste sangarlikkust imetleti ja teatati, et siinsete streikijate perekondade toetuseks on korraldatud korjandusi. Juba mõne päeva pärast võivat oodata rahasaadetisi.

Siis tõusis üks sangarlik perekonnaisa püsti ja ütles vihaselt:

«Vallavaene ei ole ma veel kunagi olnud. Armuandi ei võta ma iialgi vastu.»

See oli Hróbjartur Lýdsson, tubli meremees, kes oli rohkesti lugenud islandi saagaid ja täis kangelasvaimu, viie lapse isa. Ka mitmed teised tegid teatavaks, et nad ei taha tundmatutelt inimestelt teistest Islandi veerandikest almuseid vastu võtta. Kui asi niikaugele oli jõudnud, selgus, et tööliste hoiak oli üldse väga kõikuv, ja lõppude lõpuks olid paljud loomult iseseisvuse pooldajad ning tahtsid elada ja surra oma heaksarvamise järgi, nagu metskassid. Nad võivat oma ideede eest kas või kolm nädalat nälga taluda, sest pika treeningu tõttu olid nad harjunud puudust kannatama, isegi siis, kui mingeid ide-aale mängus ei olnudki. Kuid alandusi, mis on muistsete islandlaste kangelasgudega ja islandi saagade väimuga vastuolus, ei suutvat nad kannatada, isegi mitte kõrgete palgamäärade eest.

Seega ei jäänud Arnaldur Björnssonil muud üle kui pidada kõige ägedam ning demagoogilisem Marxist võetud

püüsalmidena vürtsitatud ässituskõne, mida siin alevikus kunagi oli kuulnud; ta ütles, et kõik töölised kogu maailmas kuuluvad ühte, on üks mõiste, üks ühine pere, ja võitlevad ühe ning sama vaenlase, ekspluateerija vastu, kes oma loomult on lastetapja, inimesesööja ja verekaan. «Kuulge, kuulge! Toetus, mida meile teistelt töölisorganisatsioonidelt saadetakse, ei tule mitte ainult vendade käest, vaid meestelt, kel on tegelikult samasugune süda rinnus nagu meil — rõhutatud klassil on ainult üks süda, ja on olemas ainult üks kaan, kes selle südame verest elab. Kõik inimesed maa peal võib jagada ainult kaheks inimeseks — see, kes tööd teeb, ja see, kes tema töö vilja röövib. Ühel pool on kommunist, klassiteadlik tööline, kes pooldab ühist tööd, tahab, et kõik oleks ühine, ja esitab ühiskonna õigeks korraldamiseks ainsa mõistliku ning loomuliku argumendi, nimelt et igasugune kasusaamine tuleb kaotada ja toota tuleb eranditult selleks, et inimeste vajadusi täielikult rahuldada; teisel pool aga on roimar, konkurentsi harrastav koletis, s. o. kodanlik kapitalism, ühiskonna organismis pesitseva katku, vähja, mörva võrdkuju ja personifikatsioon. Kommunist ja mörvar — maa peal on ainult need kaks meest, need kaks mõistet. Nüüd, kallid seltsimehed, kui me selle enesele selgeks oleme teinud, kui me oleme selle põhitõe kohta klassiteadlikule seisukohale jõudnud,» — ja nii edasi.

Kui ta oli hulga käegakatsutavate, siit alevikust võetud näidete varal rahvale selgeks teinud, kuidas kapitalistlik kord ja selle tugisambad rikkuste loojate süütud lapsed surnuks piinavad ja kaheksakümneaastastel vanadusnõrkusest voodis lamavatel raukadel viimase särgi seljast ära varastavad, et röövliid võiksid elada luksuses, nuumata oma kulukaid hoori ja mitme tuhande kroonistes palitutes läbi õhu lennata, — siis läksid mehed nii vihaseks, et kargasid istmelt püsti, käed krampplikult rusikasse pigistatud, ja hüüdsid, et ennem kukuvad nad surnult maha, kui et Jóhann Bogeseni heaks veel sõrmegi liigutavad, ja naised olgasid hüsteeriliselt. Paljud kiristasid raevust Klaus Hanseni üle hambaid ja kahetsesid kibedalt, et nad teda vagaseks ei teinud, kui ta siin oli.

Kunagi varem ei olnud hullustus siin alevikus nii kõrgele tõusnud.

Pärast koosoleku lõppu läks kogu rahvahulk punase lipuga Jóhann Bogeseni maja ette ja hüüdis: «Maha laste

mörtsukas!» Teised nõudsid oma lastele leiba; isegi kahe teistaastased plikad seisid kaupmehe siidkardinatega akende all, raevust ja nutust sinised, ning hüüdsid:

«Me tahame oma lastele leiba!»

See oli väga tunneterohke meeleavaldus; kõik olid täis klassiteadvust ja täielikult veendunud, et miski peale proletariaadi diktatuuri ei või enam kõne alla tulla ja et ühelgi klassil peale töötava rahva ei ole eluõigust. Seejärel jätkati koosolekut koolimajas ja see lõppes tantsu, laulu ja armatsemisega kogu ranna ulatuses.

Kuid järgmisel hommikul, umbes sel kellaaajal, kui unised sotsialistide juhid tõusevad voodist, oli tööpoolest, mida näha: töö oli käimas, nii kuivatuskohtadel kui rookimiskuurides. Hommikul vara oli viis või kuus naist platsis, ja kui teised nägid, et töö on alanud, tulid nemadki. Nad harjasid ja harjasid, nagu poleks midagi juhtunudki, ja kiskusid virgalt turskade sisemusest musti sisikondi, kuivatuskohtadel aga laoti ilusaid kalu tuhandete viisi päikesepaistele. Kuid uus töödejuhataja oli alevikust kadunud; pisut hiljem saadi kindlaid teateid, et kõikjal, kus Katrinus Eiriksson iseseisvusliikumise eest oli võidelnud, olid bolševikud võitjaks jäänud. Ja kes oli tema asemele tulnud? Ei keegi muu kui Salka Valka — Salvör Valgerdur Jónsdóttir: temast oli Bogesen töödejuhataja saanud, kulunud märkmik käes ja pliiatsijupp kõrva taga. Eelmisel õhtul oli ta majast majja käinud ja esimesed naised töörahva ühtsust lõhkuma meelitanud.

Vähe sellest: neli paati oli heeringapüügile sõitnud ja pidid saagi Silisfjörduri viima, sest seal oli tünne ja soola küllaldaselt. Pealegi polnud need paadid mehitatud ainult kalurite ühingu liikmetega, vaid ka mitme mehega töölisühingust — öösel, kui tants oli läbi, oli streikijatel lihtsalt natist kinni võetud ja nad kalurite ühingu palgatariifi järgi jalapealt tööle pandud. Jóhann Bogesen ise sõitnud ühe paadiga kaasa — ta kavatsenud ühte idapoolsesse fjordi kalu ostma minna.

Streigimurdmine tekitas ülejäänuis kuulmatut nõrdimust, peamiselt sellepärast, et neil endil polnud juhust olnud streiki murda. Arnaldur turtsus rookimiskuuris nagu vihane kass, kui ta viimaks voodist välja oli saanud, aga talle pritsiti lihtsalt pisut soolvett, ja ta jäi vait. Salka Valkal oli tema lüüasaamise üle õieti hea meel, sest teda näris kahtlus, et Arnaldur oli maganud selle öö Käänaku

Beinteinni tütre Guja, napaka leeriealise tüdrukulipatsi juures. Hiljem asusid ka Arnalduri kõige kindlamad bolševikud tööle, ja koguni vana palgatariifi alusel. Ühel päeval oli Arnaldur ise alevikust kadunud, keegi ei teadnud kuhu. Bolševismist polnud enam muud midagi järele jäänud kui mälestus mõnest hüüdlausest, ja need tekitasid inimeste südames vaid tülgaust, nagu pudelikillud pärast lõppenud joomingut. Kaupluse uksest avanesid otsekui isenesest ja rahvas sai jälle võimaluse võlgu jääda.

Ühel hommikul konutas Käänaku Beinteinn nagu narts oma karguga rookimiskuuri ukse ees ja tahtis tööd saada. «Mis see tähendab?» küsis Salka Valka. «Oled sa jälle ühe jalaga?»

«Jah,» vastas mees.

«Kui armetu sa välja näed,» ütles Salka. «Oled sa jooma hakanud?»

«Võin ma mingit tööd saada?» küsis mees.

«Nii et sina tahad siis ka streigimurdjaks hakata,» ütles Salka. «Ja meie arvasime, et sinust saab siin alevikus diktator meie üle.»

Beinteinn vaatas talle nõutult ning kurvalt otsa ja suu läks tal viltu nagu lapsel; ta lõi silmad maha, ei vastanud sõnagi. Seetõttu hakkas Salka Valka süda valutama, et ta nii vaese inimesega, kümne lapse isaga säärasel toonil oli rääkinud, — selle peale vaatamata, et Arnaldur Björnsson võib-olla tema tütre juures oli maganud.

«Ma ütlen ärijuhile, et sulle võib jala rahulikult jälle alla kruvida,» ütles ta.

«Suur tänu,» kostis Beinteinn; kõigest hoolimata oli tema olekus, näojoontes ja silmavaates midagi, mis meenutas mõtlevat olendit, kuigi vaesus, haigused ja äpardused olid temasse sügavaid jälgi jätnud; tema alandlikkus oli peaaegu liigutav. Ta oli nagu ahv, kes teeb katset ürgaegade hämarusest välja piiluda.

Pärastpoole, kui ta jala tagasi oli saanud ja naiste juures veerenni ääres seisis, käis tal suu jälle endiselt. Ta ütles, et siin alevikus on üksainus usaldusväärne mees, nimelt Jóhann Bogesen, tunnistas, et ta arvanud üksvahe, et bolševismil on tõesti mõte sees ja et bolševism võib tema elujärge parandada, aga kui inimene on Arnaldur Björnsoni taolisi mehi tundma õppinud, siis jõuab ta teisele arusaamisele. Ta ütles, et bolševikel on ainult suur suu ja et ta ei mõtlegi köit läbi lõigata, kui näeb Arnaldur

Björnssonit võllas kõlkumas. «Arvate ehk, et ta mu lapsed rahule jättis?» lisas ta juurde.

Mõni aeg hiljem ilmus Reikjaviki «Öhtulehes» alljärgnev kuulutus:

«T e a d a a n n e. Ei vasta tõele, mis ajalehtedes on seisnud, nagu oleks jalg, mille ma m. a. talvel Saksamaalt sain, mul m. a. kevadel riiklikkudel (poliitilistel) põhjustel alt ära kruvitud. Vaid ta kruviti ära sellepärast, et siin alevikus tekkis väikesi arusaamatusi, kes mainitud jala kinni peab maksma. Nüüd on see arusaamatus mitmekordselt õiendatud. Ei keegi muu kui Jóhann Bogesen ise pakkus ennast seda paljuräägitud jalga kinni maksma, ja ta on selle eest tänu ära teeninud, samuti nagu paljude teiste suurte heategude eest siin alevikus, ka selle eest, mis ta minu ja mu perekonna heaks tegi, kui ma m. a. talvel kaotasin oma palavalt armastatud abikaasa, kellest jäi maha kümme last, suurem osa alaealised. Ma loodan, soovin ja palun, et helde issand talle tasuks, kui ta seda kõige rohkem vajab, vastavalt sellele, mida ma juba kord varemgi ajalehtedes issandalt olen palunud. Et ma üksvahe vabamõtteleja olin, ei puutu siia. Käänakul jne. Beinteinn Jónsson.»

Siis saabus laev — norralane — kala järele. Oli juba september.

Kõigest hoolimata näisid väljavaated head olevat, Hispaania turg oli õige soodus, just sellele aga panidki inimesed neil rasketel aegadel oma lootused. Kõik olid sel hommikul väga heas meelcolus, olles juba ammu tüdinud Arnaldur Björnssoni õnnetust toovat ässitustööd kirumast; revolutsioonijoovastuse uim oli nende silmist juba kadunud ja enamik ühel meelel, et Jóhann Bogesen on ainsaks tõeliseks toeks inimese elus. Ta oli oma kõikumatu kannatuse ja pika meele tõttu, mis kellegi peale selle pärast viha ei kandnud, mis see oli teinud, taas osaks nende usutunnistusest saanud.

Ent just samal hetkel, kui lossimispaadid tahtsid oma lastiga laeva juurde sõita, kihutas silla äärde tundmatu mootorpaat, milles oli kakskümmend kampsuni ja tunke-dega noorukit, kõigil sigaret suus. Nende keskel seisis Arnaldur Björnsson oma vanas määrdunud mantlis, viletsa nokkmütsi ja koolipoisinäoga, sigaret sõrmede vahel. Nõtkelt nagu kass hüppas ta sillale, teised tema järel, ja küsis, kes juhatab siin tööd. Salka Valka ütles, et

tema ise, ja Arnaldur silmitses teda ükskõikse ning ametliku pilguga, neiu seistes sillal kalapakkide seas, veespaad jalas.

«Täna siin tööd ei tehta,» ütles Arnaldur ja sooritas sigaretiga hoiatava liigutuse. «Islandi Töörahvalliit on kogu Jóhann Bogeseni kala laadimise keelu alla pannud. Poid, teie jääte siia sillale valvet pidama.»

Seejärel läks ta ühe teise mehe saatel seda ärijuhile teatama — Bogesen ise polnud veel tagasi jõudnud.

Alevirahvas vaatas Salka Valkale otsa ja küsis, mis nad peavad tegema.

«See on lihtsalt toores vägivald,» ütles Salka Valka. «Kas te neile vastu hakata ei julge?»

Ta astus tulnukite juurde ja hakkas neid hurjutama, need aga vastasid vaid jõhkrate märkustega tema välimuse ja riietuse kohta. Käänaku Beinteinn seisis seal kahe jalaga ja tarvitas Arnaldur Björnssoni kohta seadusevastaseid sõnu. Noormehed vastasid, et kõige õigem oleks töörahva reetjal ja kapitalismi demoraliseerunud teenril kael kahekorra käänata.

Seejärel läks sillal löömaks. See oli väga korrapärane taplus, seepärast et sild oli kuiv ja ilm ilus. Ent üks mees lükati kogemata vette ja see segas veidi löömingut, sest nüüd tuli teda veest välja tirima hakata. Siis jätkati veel natuke aega ja möll kandus üle väljakule, kuid ouseirlased jäid alla, sest paljude usk Jóhann Bogesenesse lõi äkki kõikuma ja nad hakkasid jälle sotsialismisse uskuma. Viivu pärast polnud heitlusest muud järele jäänud kui mõned lapsed, kes otsisid pehmet pori, millega inimesi loopida, kuid neile öeldi, et kasigu minema ja ärgu siin ulakust tehku. Mitu noort neidu seisis kaupluse trepil ja saatis võorastele õrnu pilke — pagana pihta, kui toredad poisid nad on! Arnaldur tuli õige võidurõõmsalt oma meeste juurde tagasi, ja nad kogunesid kõik väljaku keskele ning hakkasid laulma, kusjuures Arnaldur laulmist juhatas. Ka palju noori ouseirlasi seltsis nendega ja võttis laulmisest osa, olgugi et nad ei osanud ei sõnu ega viisi. Seejärel tantsiti sillal tüdrukutega kella kaheteistkümmeni päeval ja mängiti lõõtsa, mis revolutsionääridel kaasas oli. Siis tuli kätte kohvijoomise aeg. Revolutsionääridel oli paadis kohvi ja muud toidukraami küllaldaselt ning nad kutsusid tüdrukud einetama. Kuid mitmed ei pidanud sobivaks end külaliste poolt kostitada lasta ja kutsusid revolutsionää-

rid oma koju magusale kohvile rukkileiva ja margariiniga; kus peotäis nisujahu oli, seal küpsetati pannkooke, paljud näisid tahtvat jalamaid kihluda. Norralane saadeti tühjalt tagasi.

Õhtul asutati Öseyri ringkonna töölisühing uuesti, mis puhul peeti ässituskõnesid, sarjati kapitalismi ja teotati meie rahva parimaid poegi. Kõike kokku võttes oli see oiuline päev ja lõppes simmaniga, jalutuskäikudega hillasuvises hämaruses ning kuumade lahkumissuudlustega sillal keset ööd. Arnaldur tantsis tüdrukutega nagu pöörane. Seejärel käivitati paadi mootor ja revolutsionäärid sõitsid öövaikuses lauldes merele, kuna nende laulud kajasid mägedest mõlemalt poolt fjordi vastu.

12

Salka Valka oli neli last saanud — need olid raamatuköitja Magnuse ja Sveinbjörgi lapsed, kõige vanemad. Ta oli võtnud nad enese juurde vastu vallavalitsuse tahtmist, sest raamatuköitja ei tahtnud enne valla kaela jääda, kui ta on uue naise võtnud, vallavalitsus aga tahtis teda kohe vaestekassa alla saada, et takistada teda uuesti abiellumast, sest polnud kindel, kas tema pruut on lastesaamise eest juba välja jõudnud. Kui Salka õhtul koju tuli, kisklesid lapsed ikka veel, ja ta andis neile süüa. Pärast seda võttis ta neil nagu kutsikatel turjast kinni ja pesi nende mõlemaid käsi selja taga hoides neil märja nartsuga nägu, saatis nad seejärel magama ja keelas neil igasuguse üksteisega näaklemise, kuni nad uinuvad. Selle tüdruku vastu tundsid nad suurt aukartust, sest ta oli väga tugev. Poiste arvates võis ta kuue mehe vastu saada. Nad magasid kõõgi taga kuntrikus põrandale tehtud asemel. Varsti jäi kõik vaikseks.

Seejärel läks ta oma magamistuppa, et ka ise magama heita, süütas nõrga tule ja kustutas peagi jälle. Inimese veri on soolane ning janune ja vaevalt on midagi nii kummalist kui rahutus hinges, mis kipub mitmele poole ja kätkeb tundeid ühtaegu paljude asjade vastu, kuid ei leia lahendust. «On ta veel siin või on ta juba ära sõitnud? On tema seisukohad, kui kõik välja tuleb, õiged või on tema seisukohad väärad? Ma sooviksin, et tema seisukohad olek-

sid õiged. Ja ma sooviksin, et tema seisukohad oleksid väärad. Ma tahaksin, et ta võidaks, ma tahaksin, et ta kaotaks. Miks, pagana pihta, pidi ta siia tulema, et kõigil kõik ära rikkuda? Ma sooviksin, et ta siia jääks; ja kõik hävitaks; kõigil. Säärane nigel mees on lihtsalt naeruväärne — iga ettejuhtuv maarott võib teda käkiks lüüa, teda kahekorra sülle võtta ja minema visata, aga sellest hoolimata on tema olemuses midagi, mis nii raskeks teeb loobuda tema peale mõtlemast, raskemaks kui kellegi teise peale, ja kergemaks teeb teda kui kedagi teist vihata, rohkem klusatust pakub temaga oma elu pärast heidelda. Miks pidin just mina see olema, kes laskis teda enesele lugemist õpetada ja jutustada maast, mis on sinise mäe taga, teisest maailmast, millesse ma uskuda ei suuda, aga mis siiski olemas on: kui selline mees on olemas, siis ei ole võimalik teise maailma olemasolu eitada, — ah, on ta ära sõitnud?

Ma tahaksin, et ta oleks ära sõitnud. Mis läheb ta mulle korda?» Ta püüdis endale sisendada, et nii vähe kui Arnaldur ei lähe talle ükski mees korda. «Nüüd jään ma magama.» Kuid asjata, nii pühalikult kui ta endale ka ei töötanud, et ta Arnalduri peale enam ei mõtle ja jääb magama: tema kujutlusvõime oli tahtejõuga vastuproportsionaalne. «Tema,» oli ta korraka mõtlema hakanud, «see haritud mees, kes on elanud linnades ja peaks lihtrahvale eeskujuks olema, kuidas võib talle pähe tulla ninakat ja räpast, kõige madalamast kihist leeriealist tütarlast võrgutama hakata?» Salka Valkal polnud mingeid eeldusi, mida nõuab komplitseeritud inimestest arusaamine, vaid ta nägi Arnaldurit oma silma ees kontrastides, millest see koosnes: äge ning muretu, prohvetlik ning poisikeselik, mõtlematu ning suurpoliitikaga tegelev, lõbus tantsulõvi ning ühtlasi ülitõsine kõnemees, — kuid kõigepealt nägi ta Arnaldurit siiski mehena, kellest on saanud leegitsev hüüumärk, kui ta seisab seal maailma pimeduse taustal.

«Ons lõppude lõpuks mõeldav, et see mees, kelle näost paistab vastu usutavus ja uskumatus, peab purustama Jóhann Bogeni võimu, nagu üheainsa jalahoobiga lüüakse õhku tolma murumuna, kiskuma kauplusevõimul kihvad suust, kaotama rusuva majandusliku surve, mille raskuspunkt asub pearaamatu vääramatuil arvutulpadel, muutma elu liitmise ja lahutamise siin alevikus põhjendamatuks tehinguks, nagu keegi välismaine teadlane tühistanud gra-

vitatsiooniseaduse, tõestades, et miski ei ole kindel? Mis on tulemas? Kavatsed Arnaldur kõigi käibevahendite käsutaja proletaarlaseks teha ja need, kes end ausal teel elatavad, võlgadesse uputada, inimesed, kes oma sihikindluse ja tõsiduse, heaperemeheikkuse, mõistlikkuse, kokkuhoidlikkuse ja töökusega on loonud endale korraliku elujärje? Ei, midagi säärast ei tohi juhtuda. Temataoline mees ei või olla midagi muud kui kolumats, ei ole võimalik, et tõelisus nii nõrgal alusel seisab, et mingi kolumats, mingi lüüriline nägu, mingi hüüumärk teda kõigutada suudab. Ma usun tõelisesse, võitlusse, indiviidi võimetesse, mis talle looduse poolt on antud ja igatse selle koha peale aitavad, mis talle elus kuulub!» — Selles vaimus mõtles neiu; aga ometi, ometi: faktide vastu ei saa vaielda, isegi kui rohkem fakte ei olekski kui need, mis tänasel päeval aset on leidnud, nimelt et tema, koduta ning rahata raamatukoi, saatis suure laeva ilma pikema jututa tühjalt üle mere tagasi ja seadis Jóhann Bogeseni nii käegakatsutavalt raskesse olukorda, et seda on raske ette kujutada, — mehe, kellele kuulub kõik kala ja kes on tõelisuse sümbol siin rannikul nende mägede vahel.

Ent parajasti kui Salka Valka mõtisklused hakkasid asenduma kurjade unenägudega, koputati tema aknale ja kohkunult võpatas ta üles. Esmalt ta arvas, et need on vaid purjus mehed, kes naisi otsivad, nagu vahel võis juhtuda, kuid siis tuli välja, et seal on üksainus täiesti kaine mees, kes teda väljast nimepidi hüüdis; ta nägi tema sigareti hõõguvat otsa. Kiidetud olgu kõigevägevam jumal — ta ei olegi siis ära sõitnud!

«Mis sa tahad?» küsis Salka Valka kähiseva häälega ja läks akna juurde, ning tema tugevatel põlvedel oli vist midagi viga, et nad nõrgaks olid jäänud.

«Tahaksin sinuga rääkida,» vastas Arnaldur. «Tee lahti!»

Oli varajane hommik. Salka Valka tõmbas püksid jalga ja kampsuni selga, süütas köögis tule, avas ukse ja võttis Arnalduri tervituse kõheldes vastu; sellegi poolest polnud tal kunagi, kunagi varem nii hea meel olnud...

«Mu kõht on tühi,» ütles Arnaldur ilma igasuguse sissejuhatusega.

«Sa ei ole siis ära sõitnudki,» ütles Salka. «Ma arvasin, et sa sõitsid ära.»

«Ei,» kostis Arnaldur. «Kutsu mind sisse!»

«Iseneesest mõista!» ütles Salka Valka ja naeratas vaistlikult, kuid kartlikult ning pingutatult, ja kordas siis totralt:

«Ma arvasin, et sa sõitsid ära.»

«Ma ei ole täna veel midagi süüanud,» ütles Arnaldur, ja oli raske mõista, et ta on sama mees, kes karja meestega siia inimesi peksma ja Jóhann Bogeseni hävitama oli tulnud.

«Miks sa, Arnaldur, meid siin rahule ei jäta?» küsis siis Salka.

Kuid Arnaldur oli väsinud, vajus toolile ja jäi sinna noruspäi istuma, käed põlvedel, silmitses nukralt sinist suitsu, mis keereldes kerkis tema sigaretist, ja ohkas.

«Olla või mitte olla — selles seisab küsimus,» pomises ta kõlatult endamisi, otsekui oleks ta purjus. «Ma ei tea, kas sa oled seda lugenud,» ütles ta siis Salka Valkale otsa vaadates.

«Mida lugenud?» küsis Salka, kuid Arnalduril polnud tahtmist seda lähemalt seletama hakata.

Siis küsis Salka Valka: «Miks sa minu juurde tuled? Miks sa oma parteikaaslastelt süüa ei küsi?»

«Ma olen väsinud,» vastas Arnaldur.

«Muidugi,» nentis neiu. «Tuled siia terve karja mees-tega ja käitud nagu hullumeelne. Mis me sulle õieti oleme teinud?»

«Ah, jäta see,» palus Arnaldur tusaselt ning elust tüdinult. «Kapitalistlik kord kõigi oma mandunud proletaarlaste ja demoraliseerunud ülemklassiga on ilma selletagi küllalt vastik, et veel siin oma jutuga tuled.»

«Arnaldur, võin ma sinult üht asja küsida: kui kaugelt te kavatsete minna?»

«Kogu Bogeseni kala on keelu all,» vastas Arnaldur ja vaatas neiule äkki fanaatiliselt otsa. «Tänavu sügisel ei ekspordita temalt kalapoegagi.»

«Arnaldur, ma arvan, sa oled aru kaotanud,» ütles Salka Valka.

Kuid selle peale ei vastanud Arnaldur midagi, vaid palus jälle süüa; ta istus kõssivajunult, pea longus, küünarnukid põlvedele toetatud, käed silmade ees, väsinud, kasimata, uskus uuesse, paremasse maailmasse ja aina pomises endamisi võõrkeelseid sõnu.

Salka: «Tahad sa mulle üht asja ära seletada, Arnaldur? Kuidas me niisuguses olukorras siin alevikus elama hak-

kame? Arvad sa, et me alalistest streikidest ja lokautidest elada saame? Või vahest tantsust, ässituskõnedest ja laulust? Soolakala on see, millest elu oleneb.»

«Tavaarištš,» ütles Arnaldur ning vaatas talle võlutult, aga ometi kurvameelselt otsa, tõusis püsti ja tahtis tema juurde minna, kuid istus uuesti maha. «Sina oled see õige tavaarištš. Sinul ei tule iialgi pähe seda jõledat küsimust suhu võtta, mille ma ennest esitasin. Lubad sa, et ma sulle kommunismi hakkan õpetama?»

«Minule?! Arvad sa, et ma teie rumalat jäma tahan kuulata? Oh ei!»

Ta andis Arnaldurile putru ja külma keedetud kala ning noormees sõi viivu sõnatult; Salka Valka vaatles teda.

«Mis meil siin alevikus on oodata, Arnaldur? Oled sa selle enesele selgeks teinud?»

«Natsionaliseerimine, ühismajapidamine,» vastas Arnaldur söömist katkestamata, kusjuures vastus tuli otsekui õpikust, automaatselt, ilma et tema mõtted selle juures oleksid olnud.

Salka: «Oled sa nii lihtsameelne, et kujutad enesele ette, nagu hakkaks kogukond kõrgemat töötasu maksma kui Bogesen?»

Arnaldur: «Mis sumin see on?»

Salka: «Need on lapsed.»

Arnaldur: «Tõsi jah. Sul on ju lapsed. Võin ma neid näha?»

Ta tõusis toitu närides üles ja läks tulega ubrikusse, kus võttis sulgkoti lastel pealt ära; need magasid alasti kahel põrandale tehtud asemel, tüdrukud ühel, poisid teisel, ja olid sügavas unes, juuksed sassis ja suu lahti, sarnanedes põgenike lastega kusagil välismaal, kus kaua aega sõda on möllanud.

«Nad kõik on rahhiidis,» ütles ta. «Neil on lubjast puudus.»

«Nad ei näe sugugi halvemini välja kui Venemaa ümberhulkuvad lapsed, kelle kohta hiljuti «Õhtulehes» pilt ilmus,» vastas Salka Valka, olles oma laste pärast solvunud. Kuid Arnalduril ei paistnud seekord mingit tahtmist olevat vaidlema hakata, ei vene ega teiste laste pärast.

«Mis sa nende lastega õieti jändad?» küsis ta.

«Ma ei tea,» vastas Salka. «Me lugesime nende emaga ühtesid ja samu raamatuid.»

«Missuguseid raamatuid?»

«Nii August Bjarnasoni kui ka teiste omi,» vastas Salka Valka, ja Arnaldur vaatas talle imestades otsa, ilma et oleks sellest mõttekäigust aru saanud. Viivu pärast lisas Salka häbelikult juurde: «Kui ma lapsi näen, näiteks rannal, tuleb mulle alati ette, nagu oleksin ma isegi laps — ma ei tea miks. Mängi vaeseke, nende isa, ei taha enne valla käest abi saada, kui ta uue naise on võtnud. Ta on ühte vanapiigasse armunud.»

«Ma arvan, et oleksin nad sinu asemel sinnapaika jätanud,» ütles Arnaldur jumalakartmatult, kui ta köögis jälle sööma oli istunud. «Üksikuid inimesi aidata on ainult kodanlik sentimentaalsus ja silmakirjalikkus. See on, nagu ütleb Upton Sinclair, niisama hea kui põrgusse mõni tilk vett piserdada. Tähtis on vaid tervik, kõik inimesed koos, inimeste ühtsuse idee. Ja tervikut võib päästa ainult ülestõus kapitalistliku ikke vastu.»

«Kuidas võid sa siis tahta, et sinule kui üksikisikule süüa antaks?»

Arnaldur: «Ära arva, et sa mulle puhtast halastusest süüa andsid. Ma võin maksta.»

«Vahest Venemaalt saadud rahaga?» küsis Salka, kuid Arnaldur oli käe oma pükste tasku pistnud ja võttis sealt raha välja, luges selle hoolega üle ja asetaski köögipingile; seda oli kokku üks kroon kaheksakümmend seitse ööri.

«Ma pean toonitama,» ütles ta, «et minu arust on see väga rikkalik tasu, sellepärast et kala oli õrnalt öeldes halb. Nüüd aga tulen selle juurde tagasi, millest me varem rääkisime: kui inimesi tänapäeval kodanliku heategevuse läbi aidatakse, siis tuleb homme jälle mõni teine häda, sest ühiskonnakord ei ole heategevuse läbi paremaks muutunud. Ühiskonnakord, mis häda ja viletsust tekitab, püsib niisama kindlalt nagu ennegi. Häda ja viletsus on tingitud väärast ühiskonnakorrast, aga mitte kodanliku heategevuse puudumisest.»

Salka: «Ma olen kuulnud, et bolševikud ei lepi Venemaal mitte ainult naiste ühismandiks kuulutamise ja laste tapmisega, vaid kaevavat kalmistutel ka vanu laipu välja, et neid kividega loopida, ja võta raha sealt pingilt otsekohe ära, muidu viskan su välja.»

Arnaldur: «Kas sa peale «Õhtulehe» midagi muud ei doegi? Või oled sa Ängantýr Bogeseniga maganud?»

«Pea lõuad,» ütles Salka Valka.

Arnaldur: «Suvel küsisin ma sinult Steinhór Steinsson kohta, ega sa ei vastanud.»

Vihaselt astus Salka tema poole, otsekui kavatsedes talle kallale tungida, kuid loobus sellest, avas suu, nagu oleks ta tahtnud hammustada, ja ainult ohkas ning pööras selja; kui ta oli rahunenud, vastas ta:

«Steinhór on palju rohkem väärt kui sina. Ta on sama-sugune inimene nagu minagi, kus ta praegu ka ringi el rändab. Sina oled ainult doktriin, ja pealekauba veel väär doktriin. Kuidas võib sul siis mõne üksiku olendi vastu inimlikke tundeid olla?»

«Taevast hoidku mind selle eest,» ütles Arnaldur. «Siis oleksin ma kohe kadunud mees. Ma ei erineks millegagi massist. Ma olen nagu lind...»

Salka: «Sa peaksid minu arust rannale minema ja seal koos tiirudega kisama.»

Arnaldur: «Sa peaksid oma hambaid puhastama, Salka. Siis oleksid sul ilusad hambad.»

Ent vastuseks heitis Salka talle vaid põlastava pilgu. Siis alustas Arnaldur taas:

«Sa küsisid mu käest ennest, kas ma Venemaalt raha olen saanud. Sul on õigus, kui sa arvad, et see pole sugugi eraasi, kust inimene oma raha on saanud, aga sa eksid, et ma selle raha olen saanud Venemaalt. Raha, mille ma sinna pingile panin, on ülejääk neist kahest kroonist, mis ma Silisfjörduris ühe seltsimehe käest laenasin, ja pole kuigi tõenäoline, et ma talle tagasi maksan, see tähendab, kui mul õnnestub seda raha ära kulutada, milleks praegusel hetkel kuigi palju väljavaateid ei ole.» Ja ta pistis raha jälle tasku tagasi. «Õigust öelda on mul kogu elu ajal harva rohkem kui kaks krooni korraka taskus olnud. Ja kuna ma sulle juba nii palju olen pihtinud, siis tahan ka sinult üht asja küsida: mis tähtsust annad sa rahasaadetistele, mis sa Steinhóri käest oled saanud? Arvad sa, et nad annavad sulle õiguse selle aleviku kõige armetumate proletaarlaste vastu välja astuda?»

«Sa eksid,» hüüdis Salka otsekui meeletu, näost kõrvuni punane ja tõsiselt solvunud.

«Milles ma eksin?»

«Sa oled seda ära teeninud, et ma su välja viskan,» ütles Salka. «Kõige selle järel, mis sa minule ja meile kõigile, kalurite ühingu liikmetele oma ässitustööga kurja oled teinud, tuled sa keset ööd siia kerjama ja oled pealekauba

veel häbematu. Miks sa mind rahule ei jäta? Ma olen ainult üksik inimene. Mis lähen ma sulle korda?»

«Ma õpetasin su lugema, Salka. Oled sa selle unustanud?»

«Kui sa arvad, et sul selle pärast minu üle ikka veel voli on, — jah, kas ei või võimalik olla, et ma Ameerikast näiteks päranduse olen saanud? Kes teab, vahest on mul samuti nagu sinulgi isa olnud?»

Arnaldur: «Võib-olla tean ma su isast niisama palju kui sa ise või veel rohkemgi.»

Salka: «Mis sa temast tead?»

Arnaldur: «Ta suri juba hulk aastaid tagasi. Ta oli norra tüürimees.»

«Kust sa seda tead?» küsis Salka Valka viimaks tüdinult.

Arnaldur: «Ma tunnen kõiki siinseid inimesi. See on minu kui agitaatori kohus. Ära katsugi minu eest midagi varjata.»

Salka: «Kuna sul kõik teada on, ei pruugigi mul sulle midagi vastata.»

Arnaldur: «Tuhat viissada krooni on siin alevikus suur raha — see on pool Klaus Hanseni palitu hinnast. Teatavasti ostsid sa Merekoja umbes tuhande kahesaja krooniga. Ma panen ette, et sa ülejäägi streigikassale annad.»

Salka: «Su möga on mind juba ära tüüdanud. Ma olen uniseks jäänud.»

Arnaldur: «Mõtled sa, et Steinhór ühel ilusal päeval koju tuleb ja sinuga abiellub?»

Salka: «Hakkab juba valgeks minema. Käänaku Guja on sind oodates aeg kindlasti juba igavaks läinud.»

Arnaldur pahvatas neiu lapsiku katse üle teda õrritada südamest naerma. Siis muutus ta jälle tõsiseks.

«Väike Käänaku Guja, see vaene tüdrukutirts,» ütles ta. «Ta andis oma piskust streigikassale seitse krooni — selles lootuses, et lapsed saavad piima, kui aeg tuleb.»

«Kui kahju, et sa talle veel last ei ole teinud, et teie põngerjas piima võiks saada, kui aeg tuleb,» nähvas Salka Valka. «Sest kui ühelgi tütarlapsel siin alevikus eeldusi on...»

Ta jäi äkki vait ja hammustas endal huult, just nagu oleks tal valuhoog peale tulnud ja ta oleks Arnaldurile tunnistanud, et see on lihtsalt tema nõrkus. Ometi piisas sellest valust, et talle otsekui teist hinge anda. Arnaldur

silmitses teda natuke aega, ei tundnud teda, aga tundis ka. Päril ime, mida selline lihtne nägu võib kätkeada! Ta läks neiu juurde — see istus köögi pingil — ja pani ühe käe tema tugevale õlale, teisega aga võttis tema käest kinni. Ja niipea kui Arnaldur teda puudutas, kattis Salka vaba käega oma näo ja pööras selle nüüd temast ära; viivu käis tal värin läbi keha, ta avas suu ja ohkas, muutus siis rammetuks, ohkas taas, umbes nii, nagu oleks ta naernud, hetkeks vajus tema pea jõuetult tahapoole, otsekui annaks ta ennast Arnalduri meelevalle alla. Seejärel sai ta enese üle jälle võimust ja lükkas Arnalduri kindlalt, aga ilma tigiduseta enesest eemale, kummardus siis köögi pingil ettepoole ja peitis näo käte vahele. Ja kui Arnaldur oma sõrmeotsad tema tugevale kaelale pani, raputas ta heitunud pead ning palus ennast rahule jätta, ja Arnaldur jättiski ta rahule ning eemaldus temast, ise näost valge.

«Nüüd hakkab ma minema,» sosistas ta tasakesi.

Salka Valka vaikis ega liigutanud end.

«Ma tean,» ütles Arnaldur juba ukse juurest, «et raske on inimene olla, — veelgi raskem aga võõrduda mõtlemast ja tundmast ennast indiviidina...»

Salka Valka vaikis ikka veel ega liigutanud end.

«Näib peaaegu arusaamatu olevat,» jätkas Arnaldur, «et inimene on loodud indiviidina, peab aga võitma või kaotama massina. Ainult üks legend on veelgi uskumatum, nimelt et Jeesus Kristus oleval kandnud kogu maailma patud, võitnud üksinda — kõigi eest. Nüüd ma lähen.»

«Jah, Alli,» anus Salka Valka.

Arnaldur pani mütsi pähe, läitis uue sigareti ja pakkus talle kätt. Salka Valka tõusis püsti, silmad maas, ja küsis:

«On sul raha öömaja jaoks?»

«Ma ööbin ühe tuttava mehe pool,» vastas Arnaldur.

«Ah soo,» ütles Salka Valka. «Head ööd.»

Aga kui ta oli Arnalduriga hüvasti jättnud ja Arnaldur oli juba tuulekotta jõudnud, leidis ta viimaks, et ta ei saa oma elu argumentide talle seletamist enam edasi lükata, hüüdis teda ja ütles, et tal on tarvis temaga pisut rääkida.

«Mis see siis on?» küsis Arnaldur.

«Raha, mida saadakse,» ütles Salka Valka, «ei ole mitte paljas raha, vaid midagi hoopis rohkemat.»

«Kuidas nii?»

«See tähendab hulka aastaid — võib-olla võõrastel mehedel ja teistes maailmajagudes halbade inimeste seas. Keegi peale selle, kes seda ise on proovinud, ei tunne neid ohte, mis võivad rahaga kaasas käia. Kujuta enesele ette meest, keda keegi ei tunne, kellel ei ole ühtki sõpra; kui ta sureks, ei märkaks seda keegi. Võib ju tõsi olla, et ta on halb inimene, aga ta ei ole halvem kui teised; me kõik oleme halvad, ka sina. Võib ju tõsi olla, et see tuleb sellest, nagu sina ütled, et me kõik püüame elada igaüks omal viisil. Siin alevikus on alati räägitud, et tema oli see, kes tappis mu ema, aga see ei ole tõsi — mina olin see. Oleksin ma teda ikka endiselt vihanud, oleks mu ema elama jäänud. Ta elas sellest, et ma seda meest vihkasin. Muidugi vihkasin ma teda, ja ma ütlesin talle eneselegi, et ta on kurat. Kuid ta andis mulle sõrmuse, kallihinnalise sõrmuse, ja see oli palju rohkemgi kui sõrmus — see oli inimväärikus, see oli hulk aastaid, see oli ohver, nagu räägitakse piibliloos, et ehitati altareid ja toodi ohvreid; niisuguse mõttega oli see sõrmus antud. Tõsi küll, ta olevat mind rüvetanud, kui ma laps olin, aga ma ei ole kunagi julgenud järele uurida, kas see on tõsi. Ühel öhtul hõõrusid sa seda mulle siis nina alla, ja ma läksin uludes koju ja ütlesin iseenesele: «Hea küll, olgu siis pealegi nii, nagu on. Ma siis kuulun jäädavalt temale — ta ei ole halvem kui Arnaldur, ta on tugev ja tal on pruunid silmad, ta võib nii imelikult rääkida ja ta võib ka nii imelikult vaikida,» ütlesin ma iseenesele. Esmalt sisendas ta minusse vihkamise. Hiljem kiskus ta selle jälle välja. Jah, Arnaldur, nii see oli, ja siis kaotas ma su päevapildi, ja võib-olla kaotasin ma ta meelega. Siis võttis ta mu ümbert kinni, katsus mind siit ja sealt, ja ma olen kindel, et kui mu ema ei oleks tulnud, oleks ta võtnud mind täielikult, ja ma oleksin lasknud tal seda teha, ausõna. Sel hetkel olime kogu maailmas ainult mina ja tema. Ja pärast seda sõitis ta minema, et mu ema võiks surra. Ja surigi. Kui ma öösel koju tulín, teadsin, et olen varas ja mõrtsukas. Ma nägin teda lihavõtte esimese püha hommikul liival lamavat, adrüleht üle suu, ja ma kandsin tema matusekulud, ja see oli esimene kord, kus ma võlga tegin. Ja olgugi et mul temast kahju oli, tean ometi, et vihkan teda niikaua kui elan — samuti nagu ennastki...»

Veidi hiljem oli kuulda, et Arnaldur kavatsevat järgmise laevaga Reikjavikki sõita; mõned bolševikud pannud

selleks omavahel väikese summa kokku. Salka Valkaga jumalaga jätma ta ei tulnud. Talv oli saabumas.

Kui Arnaldur teel laevale mööda silda sammus, jooksis üks rangjalgne poisiklutt talle järele ja hüüdis: «Mees!»

«Ma pean sulle selle üle andma,» ütles poiss ja ulatas talle pisikese paki, nii väikese, et sinna võis vaevalt midagi suuremat kui sõrmkübar sisse mahtuda.

«Kelle käest?» küsis mees.

«Seda ma ei tohi ütelda,» sõnas poiss ja lippas minema.

NELJAS RAAMAT
ELU TEELAHKMEL

13

Meesterahva hääl?

Kas polnud kummaline kokkusattumus, et ka nüüd oli jälle talv ja hakkas parajasti sulale minema, kui kostis see hääl? Alt rannast oli kuulda vasaralööke. Väikesed pildid, mis on säilinud, ei ole midagi võrreldes selle häälega, mis on seotud lapsepõlve tormidega ja meelest läinud; ning kõlab jälle. Ja siin seisis Salka Valka nagu maja, mis üleni väriseb lauluviisist, viisist, milles päevade reaalsus ajatus rahulduses läheneb oma lätte. Näis, nagu ei oleks nüüd enam midagi oodata: nõnda kajas see hääl tema südametuksetest vastu. Ja ringi vaatasid pruunid silmad, täis hõõgumist, mis ei ole mitte mõistuse, veel vähem kirja maailmast, ja mida ei saa sõnul kirjeldada, samuti nagu unenäo värve.

Aga kui Salka Valka temaga natuke aega oli rääkinud, jõudis ta otsusele, et küllap need silmad on samasugused nagu kõik teised pruunid silmad, ainult selle vahega, et nad on inimese, aga mitte koera omad — ega näinud ta neid ka unes. Oleks otse lapsik nende omapärasust ära vahetada võluga, mis vohab ja õitseb meie mälestustes, hoolimata eluvõitlusest, kus kõik keerleb soolakala, rukki-

leiva ja poliitika ümber. Need silmad olid õigupoolest nagu luuletus, mis kaotab oma värvikuse, kui teda pärast lugemist püütakse meelde tuletada. Oli saabunud mees, kes oli pooleldi tuttav, pooleldi tundmatu, nagu teisedki mehed. Näiteks oli Salka Valka mees, et ta on pikem kui teised mehed; nüüd ta kahtles, kas ta on kolme küünragi pikkune. Ons tema nagu lõppude lõpuks luuleline või brutaalne? Teadagi oli raske kujutleda enesele võimsamat koljut, tugevamat lõuga või laiemat otsmikku, välja arvatud ainult härjal; aga sellegi poolest — lähemal vaatlusel jõudis Salka Valka otsusele, et mitte see mees, isegi mitte tema nagu ei ole luuleline ega brutaalne, vaid üksnes tema enese mälestused ja kujutlused olid seda. Kui tühine on tegelikkus ise võrreldes meie luuleliste kujutlustega sellest, kuidas jooned ühes punktis lõikuvad.

«Tere, Salka,» ütles Steinhór sellise naerutusega, milist võime näha koera pilgus, kui ta jalga tõstab — see oli ühtaegu tige ning häbelik, ainult selle vahega, et nüüd oli kahel hambal kuld kroon peal. On see kareda näonaha ja karvaste käeselgadega mees seesama, kes algusest peale, kui Salka Valka oli veel osake oma emast, nagu väike kartul vaos kasvab välja emakartulist, oli määranud tema kujunemiskäigu? On küll. Ja Salka Valka vaatas ikka veel ainiti neisse silmadesse, mis oma põgenemisega tema emas nii suure tühjuse olid esile kutsunud, et ta unustas issameie võlujõu ja valis mere; ning ta ulatas sellele mehele käe.

«Vaevalt suudan ma uskuda,» ütles ta. «Oled see ikka sina?»

Jah, ütles Steinhór, nüüd on ta tulnud, ja naeratas taas, kuid ei vaadanud talle otsa.

«Mi-mis sa siit otsid?»

«Siin on mu koht.»

Tema mustades, sassis juustes oli pisut hõbedat.

«Jajah,» ütles Salka. «Keegi ei oleks seda siiski teadnud oodata.»

«Nagu ei oleks sa seda alati teadnud! Ma lähen ja tulen ja olen ikka seesama.»

«Ärme jälle sellega peale hakkame, Steinhór,» ütles neiu. «Me mõlemad peaksime teadma, kui palju sind võib usaldada. Ma olen lihtsalt hämmastatud, et sa siia jälle tagasi sõandasid tulla. Aga sa tuled ja lähed enesestki mõista omal vastutusel.»

«Vastutusel?» kordas Steinhór küsivalt, sest ta ei saanud sellest sõnast aru.

«Ah, ma ei hakka seda sulle seletama,» ütles Salka Valka. «Kas sa ei taha istet võtta? Ma panen kohvi keema. Ja tere tulemast koju.»

«Kui kenaks siin kõik on muutunud!» imestas Steinhór ringi vaadates. «Siia on siginenud toole; ja pilt. Sa oled nähtavasti jõukaks läinud.»

«Miks sa mulle raha saatsid?»

«Raha? Ma ei tea sellest midagi. Mis rahast sa räägid?»

Salka: «Noh, ma tahan sulle ainult ütelda, et olen seda raha kasutanud. Isegi kui vanakurat ise mulle raha oleks saatnud, oleksin seda kasutanud. Otsin selle rahaga Merekoja, aga nüüd on kõige targem, et sa ta enese kätte võtad, sest minul ei ole ju mõtet teda enam pidada — ma olen niisama hästi kui pankrotis, samuti nagu teisedki siin. Aga üht asja tahan ma su käest küsida: miks sa rahakaartidele omaenese nime alla ei kirjutanud?»

«Võis ju olla, et sa oled mehele läinud,» vastas Steinhór.

«Mehele läinud? Mina? Mis kuradi pärast? Ei, ma kavatsen Reikjavikki minna. Siin on kõik pankrotis. Bogesenil on kala miljoni eest või rohkem, mida ta realiseerida ei saa, pangad on seni kõigile suletud, kuni alting neile toetust määrab, ja mõned arvavad, et kui siin tänava talvel üldse kalapüüki tuleb, siis peab pank selle eest hoolitsema. Ennustatakse, et Bogeseni käest võetakse kõik ära, ja siis võetakse ühtlasi ka meie käest kõik ära. Hispaanias ei oldavat nüüd kuningaga enam rahul ja peale selle olevat Klaus Hansen Bogesenilt viimased öörid traalpüügiks lõunarannikul välja meelitanud. Säärane on maailma kapitalism — näib, nagu oleksid kõik aru kaotanud. Mul ei ole sulle kohvi juurde mitte midagi, võib-olla natuke laevakuivikuid seal puust karbis. Kas tahad neid?»

«Tühja kah, läheb küll.»

Priimus oli hakanud surisema, tehes täpselt samasugust häält, mida kuulsad luuletajad on ülistanud omapärastes lauludes koskede kohta; ja selle mehe silmad olid taas hakanud elama Salka Valka elus. Nagu vanasti oli ta jälle seina äärde istunud ja konutas seal nagu unine koer, ilma et oleks küsinud minevikust või tulevikust.

«Sa ei räägi mulle ühtki uudist,» tähendas Salka. «Kust sa muide tuled?» Ja ta mõtles küsida temalt koguni

sedagi, kuidas tema käsi on käinud, kuid jättis selle tege-
mata.

«Ma tulen *west*'ist,» vastas Steinhór. Teisi välismaiseid sõnu ta ei tarvitanud, aga tema häälel oli vahel siiski pisut võõras kõla.

«Teenisid sa hästi?» küsis Salka Valka.

«Vahel küll,» kostis Steinhór, võttes välja piibu ja tubaka, mis lõhnas hapuoblika järele. Tema käed ei olnud tööst karedad, nagu enamikul siin, mistõttu Salka Valka ei saanud küsimata jätta:

«Võib-olla leidsid sa Ameerikas kullaaugu?»

«Missuguse kullaaugu?»

«Ma mõtlen, oled sa rikkaks saanud?»

«Enesestki mõista olen ma rikas,» vastas Steinhór. «Muidu ma ei oleks su juurde tulnud.»

«Minu juurde? Mida sa sellega mõtled?»

Steinhór: «Arvad sa, et ma midagi olen unustanud?»

Salka Valka vaatas mõtlikult enese ette maha, ja tegi säärase kokkuvõtte:

«Sulle oleks väga meeldiv, kui maailmas oleks veel pisutki õiglust; — ja meile kõigile. See on kõik, mis ma tahtsin ütelda.»

«Ma ei ole näinud sind kaheksa aastat,» ütles Steinhór. «Aga sa ei saa salata, et võtsid selle vastu, mis ma sulle andsin, enne kui ära sõitsin.»

«Kui sa kavatsed sääraseid rumalusi meelde tuletama hakata, siis kustutan priimuse ja sa võid kuhugi mujale kohvi jooma minna. Kui sa Merekoda vastu võtta ei taha, siis loodan, et jõuan sulle selle raha eest, mis ma sulle võlgnen, intresse maksta. Aga tühja lori ma ei taha kuulda.»

«Mida sa tühjaks loriks nimetad?»

«Meil siin alevikus on tähtsamate asjade peale mõtelda, ja mina omalt poolt ütlen, et mul ei ole enam mingit tahtmist rumalusi kuulata. Siin oli võitlus sotsialismi ja kapitalismi vahel, ja mõlemad jäid alla, laste veres on vitamiinist puudus ja vaeste heaks ei tee keegi midagi. Ma ei ole enam see lihtsameelne plikatirts, kes ma olin kaheksa aasta eest. Nüüd ma seisan silm silma vastu ühiskonnaga.»

«Ühiskonnaga?» kordas Steinhór imestades, sest ta ei tundnud ka seda sõna.

Salka: «Täiesti õige, ühiskonnaga! See, kes ei tea oma

kohta ühiskonnas, on pime ja kurt. Seda, kes ei ole valmis võitlema ebaõigluse vastu ühiskonnas, ma ei peagi meheks.»

«Ebaõiglus?!» kordas külaline põlastavalt. «Kui imelikuks te siin Islandis olete muutunud — olete kõik hakanud rääkima ebaõiglusest ja ühiskonnast! Oleks üsna huvitav teada saada, mida te selle all mõtlete?»

«Mida me mõtleme?» ütles neiu. «Muidugi mõista rikkaid, näiteks Jóhann Bogeseni, kes võtab pankadest ühe miljoni teise järel ja on oma pojale Taanis lossi ehitanud, kes peale selle on hakanud koos Klaus Hanseniga traalpüügiga tegelema ja annab Silisfjörduris välja ajalehte, kus mõnitatakse vaeseid töönimesi ja räägitakse neile, et nad peavad vihkama taanlasi ja iseseisvad olema, ja kõikugu muud neetud jäma. Seejärel ostab ta terve miljoni eest kalu ja oma kangekaelsuse tõttu istub nende otsas, ainult sellepärast, et ta ei raatsi vaestele inimestele palka maksta. Mõned räägivad, et selles olevat süüdi õigupoolest Klaus Hansen, ja mina omalt poolt ütlen, et see on lihtsalt häbi ja teotus, et sihuke mees ülepea võib eksisteerida; ta saavat üle saja kolmekümne kolme krooni päevas, siin rannal aga alevad lapsed tühja kõhuga. Ja siis tullakse veel ütlema, et see olevat bolševism, kui võideldakse kapitalismi vastu ja tahetakse tarbijate ühinguid, lastekodusid, ühismaapidamist ja koguni ühist kalapüüki; ei, seda ma ei pea bolševismiks, ma pean seda õiglaseks ning arukaks mõtteviisiks. Ja ma ei mõista, kuidas sina, kes sa ei tea sedagi, mis on ühiskond, võisid mul mõttes olla, kui ma rääkisin korralike inimestega.»

«Vaata ikka vaata!» ütles Steinhór. «Mina jälle tunnen Bogeseni sellest ajast peale, kui ta esimest korda keeldus mulle palka välja maksmast ja ma enesele pühaliku töötuse andsin niisama suureks meheks saada nagu tema, olgugi et vahetevahel läks kõik viina nahka. Jah, armas Halvör, sa ei olnud veel sündinudki, kui ma juba teadsin, et Bogesen varastab iga naela pealt, mille ta oma poes kaaluda laseb, ja iga arvu pealt, mille ta oma raamatutesse laseb kirjutada. Kunas on moraal ja õiglus teiste kui ainult lihtrahva ja pappide jaoks olnud? Ega ma eile ole sündinud.»

«Jah, ja sa oled vist mitmekordne kurjategija, Steinhór.»

«Ma ei ole kunagi millegi ees risti ette löönud,» kostis see.

«Kas sa kuuled!» ütles neiu. «Ja seda julged sa selgitada mulle, kes ma olen sind kaks korda iseenese eest põgenemas näinud.»

«Kas sa ei arva, et õigel ajal plehkupistmiseks on rohkem julgust tarvis kui selleks, et oma urguga konutama jääda? Enamik inimesi konutab edasi, ja neid katsutakse siis ausateks meesteks. Mina nimetan neid argpüksteks ja eesliteks, isegi kui neil on kolmteist last.»

Ja nüüd tõusis mees järsku püsti, ning tema seal selates tundis Salka Valka ta jälle ära.

«Kas sa ei näe, et nüüd ma olen jälle vaba,» ütles Steinthór. «Kas sa ei tunne, et nüüd olen ma võimeline kõigeks?»

Temas oli luule jälle ülevõimu võtnud, ta läks üsna neiu juurde ja oli samasugune nagu varemalt, samasugune.

«Salka, pärast kõike seda, mis ma olen teinud, tulid ma su juurde jälle tagasi. Su nagu oli mu elu, ta käis mu verest läbi, kui oli sada kraadi sooja ja viiskümmend kraadi külma, lõunas Haiiti saare juures ja põhjas Hudsoni lahe ääres, neegrite, indiaanlaste ja eskimote seas, ükskõik kas ma raha teenisin või kaotas, sa olid elujõuks mu veres ja su pilt oli mu südames — ja nüüd, kui ma viimaks tagasi tulid, hakkad sa rääkima õiglusest ja ühiskonnast ja lastest, kes alevad rannal...»

Sellest päevast peale oli see alevik, mille õnn oli maha jätnud, ühe suurniku võrra rikkamaks saanud: sellal kui pankrottijäämistel lõppu polnud näha, oli siia siginenud võlgadeta mees, ja kuigi oletati, et tal palju raha peab olema, aga ei teatud mingit kindlat kohta näidata, kus see võiks olla, imetlesid kõik vanemad inimesed, kui suuri edusamme Steinthór Steinsson oli pärast Ameerikast tagasitulekut moraali seisukohalt teinud oma elukäsituses, seda enam, et ta oli mõista andnud, et on valmis kala ostma.

Nüüd, kus Jóhann Bogeseni täht nii kahtlaseks oli muutunud, oli saabunud aeg, et Sveinn Pálssoni täht kui niasugune hakkas tõusma. Ta oli ainus sõltumatu reeder siin alevikus ja kavatses talvel kaks mootorpaati merele

saata. Nii põhjalikult võib olukord muutuda, enne kui oleks korra tubakatki jõudnud nuusata, kui nii võib öelda: Jóhann Bogeseni kauplus ei olnud mitte ainult ilma kaupmehesta, vaid ka ilma kaubata; inimeste nimed olid korraga sattunud Sveinni raamatuisse, kes oli kaerajahu kaalumiseks võtnud enesele sisemaalt ärijuhigi, kuna Jóhann Bogeseni ärijuhik oli saanud vaid nagu mingi kõikjal esineva napsivendade ordu auliige, mille mõned desperaadid töötud, suure lastekarjaga perekonnaisad ja kahtlased tüübid olid siin alevikus selleks asutanud, et südaöö asemel, nagu varemalt oli olnud kombeks, kui joomine oli veel loomulikes piirides, korraldada lööminguid päise päeva ajal. Nagu öeldud, oli Kauplus niasama hästi kui kinni; ka Öseyri Valge Maja oli suletud ja akendel luugid sead, sest proua oli Taanis, et pojal ja minial seda suurt lossi seal maal sisustada aidata, Bogesen aga saabunud oma reisidel Reikjavikki, nagu viimased teated kõnelesid; külsid jutud, et ta olnud väga haige, mõned väitsid, et tal olnud pangas südameatakk, teised kinnitasid, et ta olevat kaotanud mälu. Keegi, kes tuli Reikjavikist, teadis rääkida, et ta olevat nii suures rahahädas, et olnud sunnitud oma palitu ära müüma. Rahvapank olevat niasama hästi kui suletud, kõik rahaallikad kuivanud; isegi need, kel pangas raha, said ainult väikese osa sellest kätte ja panid oma lootuse altingile, kes pidi kohe pärast uusaastat kokku astuma ja otsustama, kas riik tuleb sellele vaesele pangale appi või jätab ta saatuse hoolde. Keegi ei teadnud veel, kuidas läheb, aga talve jooksul ehtis laste nägusid isiasugune lööve ja vanad naised kodusid omas kodus halvast lõngast mitmesuguseid asju ning kahetsesid oma patte, päris keeletud noorsoo kergemeelsuse üle, sest neli noort tüdrukut oli suvel toimunud streigi ajal rasedaks jäänud. Ainult sadulsepa abielupaaril üksi oli nii hea tuul purjedes, et proua võis koguni novembrikuus lõbureisile minna — ta sõitis Reikjavikki enesele valehambaid panema.

«Kas Jóhann Bogesen ei tule?» Või nagu seisab maailmakuulsas laulus Suure Mao üle: «Miks viibib Jóhann Bogesen?» Püügihooaeg oli juba ammu käes ja napsivendade ordu selle vana džentelmeni ning aumehe kohta, kes oli kogu aleviku rahvast armastanud nagu oma lihaseid lapsi, langetatud palju inetuid märkusi. Kavatses ta nüüd oma lastel näljast ja denaturaadist hukkuda lasta,

sellal kui tema laoruumid on soolakala pungil täis? Hull lapsi oli sunnitud hariduse saamisest loobuma, sest neil polnud kooli minemiseks riideid, ja nad pidid lauldes ning vandudes aelama kodus täide juures ja priimusesuitsus, ilma et nad mingeid teaduse poolt väljamõeldud vitamiine oleksid saanud.

See-eest saabus Reikjavikist püügihooaja alguses see, keda rahvas kõige rohkem vihkas, kulunud vihmamantel südavalvisel ajal seljas, läbipaistev nagu klaasist polaarhai, sigaret kõhnade sõrmede vahel, suurte silmadega, põsed aukus; kõledas tuules võtsid teda vastu mõned noored bolševikud, kes said tema käest suitsu ja viisid ta maale kuuma kohvi jooma.

Ei, ei see luider puupaljas tudeng, kel polnud kohta, kuhu oma pea panna, kes teadis ainult seda, mis ta raamatutest oli lugenud, tüdinud head tegemast.

Esimene asi oli tal õhtuks töölisühingu koosolek kokku kutsuda, aga sinna tuli ainult vähe inimesi, sest nüüd viimaks oli rahvas arusaamisele jõudnud, mis on sotsialism, ja omal nahal tunda saanud, kui väärtusetu ta on: tegelikult oli tema see, kes kogu selle häda ja viletsuse oli toonud. Sellest hoolimata õnnestus Arnaldur Björnssonil neli vähestes inimolendites, kes koosolekule olid tulnud, uut elu äratada. Ta pidas pikki kõnesid, et neile selgeks teha, et neil on nüüd võit kapitalismi üle nagu käega katsuda — on tarvis veel ainult üle koera saba astuda; Jóhann Bogesen on juba peaaegu pihuks ja põrmuks löödud, aga nüüd tõstab kapitalism Sveinna Pálssoni näol ja kujul uuesti pead; nüüd on tarvis ka see pea puruks lüüa. Tuleks puruks lüüa kõik, kes teevad näo, nagu aitaksid nad rahvast. Ta näitas koosolekust osavõtjaile vana kirjutusmasinalogu, mida mõned pidasid trükikojaks, ja asutas Jóhann Bogeseni vastu võitlemiseks ajalehe nimega «Ind», mis pidi ilmuma kord nädalas ja rahvast taga kihutama, et nad vallavolikokku ja altingi valiksid sotsialiste ning pangad ja riigikassa oma võimu alla võtaksid. Muide, Jóhann Bogeseni kohta teatas Arnaldur Björnsson, et see elab Reikjavikis ja on kõige parema tervise juures, tal ei ole olnud mingit südameatakki, kõige vähem veel pangas, ega ole ta kaotanud ka mälu, nagu kõige viimati oli kuulda olnud. Ta tulnud enne jõulu välismaalt, kus ta oli oma pojale lossi ehitada lasknud, nüüd hakanud ta koos Klaus Hanseni ja teiste temasugustega traalpüüki korraldama,

elavat kuninglikus luksuses ühes pealinna parimas hotellis ning sõitvat sageli autoga Hafnarfjörduri ja Reikjaviki vahet, mõnikord ühe noore maatüdruku seltsis, kes ei ole küll otseselt ilus või huvitav, muidu aga üsna priske ning teatavas suhtes paljutöötav. Samuti olevat arusaamatu, et ta oma palitu ära olevat müünud, vastupidi, tal polevat piinlik pealinnas rikkaid mehi kostitada ja neile palituid kinkida; vastab tõele, et ta kinkinud palitu isegi mõnele ministrile, rikastele meestele palitu kinkimist aga peetakse Reikjavikis nähtavasti suureks viisakuseks. Seejärel kandsid koosolekust osavõtjad need uudised mööda alevikku laiali, ja kaupmees vannuti maa põhja, niihästi sellepärast, et ta neil rumalat kala enam merest püüda ei lasknud, kui ka seetõttu, et ta oli hakanud oma naist petma, sest siinsetel meestel endil oli vähe võimalusi oma naist petta.

Kõige lõpuks, aga mitte vähem tungivalt, võttis Arnaldur kõne alla abinõu, mis annaks surmava hoobi — mitte ainult Bogeseni kauplusele, vaid igasugusele eraalgatusele äri alal siin alevikus —, nimelt kooperatiivi asutamise. Ta tegi teatavaks, et Kristófer Torfdal lubanud Kooperatiivide Liidu nimel, et tulevasele Öseyri tarbijate ühingule antakse kuni neli tuhat krooni ärialaenu, kui see ühing asutatakse põhikapitaliga, mida võib pidada küllaldaseks kindlustuseks poolele sellest summast. Kui see alevikus teatavaks sai, hakkasid Kristófer Torfdali pooldajaks isegi niisugused mehed, kellest seda kõige vähem võis uskuda, ei kandnud tema peale enam viha kõigi nende pahanduste pärast, mis ta inimühiskonnale oma metsloomade ja muu seesugusega oli teinud, ja asusid seisukohale, et ta on õigupoolest meie rahva heategija, sest näis olevat väljavaateid, et saunikute lapsed võivad tänu temale veel head elu näha, püksitagumikule paiga ja muidki luksuslikke asju saada.

Mõni päev hiljem toimus ühel õhtul tarbijate ühingu asutamiskoosolek, kuhu oli kogunenud palju rahvast. Kõik olid nagu üks mees selle poolt, et tarbijate ühing on tarvilik. Pandi ette, et igaüks maksab sisse liikmeks astudes viiskümmend krooni ja peale selle annab tagatise saja krooni peale. Astuti õhinal liikmeks ja igaüks kritseldas oma nime paberilehele. Ka Salka Valka viibis sellel koosolekul; samuti Steinhórf Steinsson. Viimane istet ei võtnud, vaid seisis ukse juures, pisut vimmas ning aukartust-

äratav, vaskpruun, musta lakaga. Teda teretati aupaklikult, sest tal ei olnud mitte ainult poordidega palitu nagu mõnel suurnikul, vaid üldise tööpuuduse ajal isegi krae kaelas. Ta ei lausunud sõnagi ega paistnud tal kavatsust olevat seda ühingu toetada. Salka Valka tõusis üles ja pani kirja sada viiskümmend krooni, et Steinhóriile must valgel näidata, et ta ühineb mõistliku ning õiglase mõtteviisiga ja mõistab, mis on ühiskond. Seevastu ei vaadanud Arnaldur Björnsson tema poolegi, olgugi et ta oma allkirjaga andis selle tunnistuse — oma saabumisest saadik polnud Arnaldur teda veel teretanudki. Ta näis olevat nõuks võtnud Salkat siitpeale märkamatuks osakeseks massist pidada, kuigi ta teda suvel kaks korda oli külastanud, ühe korra hommikul, teise korra öösi. Salka Valkale tundus, et ta oli oma nime alla kirjutades tema ees kaotuse osaliseks saanud.

Aga kui oli tarvis lubatud raha välja panna, venis mõne del nägu pikaks, sest möödunud aastast saadik polnud keegi punast krossigi näinud. Nüüd taheti kinnisvara ja elusloomi tagatiseks pakkuda, mõned koguni kalu, teised lambaid, kolmandad lehma, krunti või oma paadiosa, — kuid kõigil oli kauplusele nii palju võlgu, et oli väga kahtlane, kas nad ei ole ainult nimeliselt selle varanatukese omanikud, mida nad pandiks pakkusid. Siiski polnud muud väljapääsu kui need maksuvahendid vastu võtta, ja Arnaldurile tehti ülesandeks kogu selle summa peale — kaks tuhat krooni — veksel muretseda, sellega aga oli ta nagu iseenesest ühingu usaldusmeheks saanud ning lahkus koosolekult Öseyri kooperatiivi juhatajana, võlgade ja vastutusega koormatud, kuid ilma et oleks Salka Valka poole vaadanudki.

Mis juhtus?

Ameerikast tulnud Steinhór Steinsson kadus alevikust ja tuli idast, põhjast või lõunast kahe seda sorti paadiga tagasi, mida siin kunagi varem polnud nähtud, vaid tunti ainult kuulduste järgi; luuletustes peetakse neid lahtisi väikese mootoriga paate väga ilusaks, aga nad ei maksa niisama hästi kui mitte midagi, kõige rohkem paar inime lu. Ta asus kindlalt seisukohal, et nüüd pole muud kui anna kalale pihta, nagu öeldakse ühes välismaises kõne-

käänus, ütles, et tal olevat eksportööridega kokkulepe sõlmitud, ja lubas kõik ära osta, mis merest välja tuuakse, hoolimata rahututest aegadest Hispaanias ning mitmesugustest lahkkelidest sealse rahva ja nende kuninga vahel. Paljud kartsid Steinhóri paatidega merele minna, öeldes, et säärase künadega on kahtlane nii kaugetele püügikohtadele sõita, nagu siin seda tuleb teha, kuigi neil olevat mingi mootor; aga mis mootor see on? Steinhór vaatas sellega, et võttis ühe paadi juhtimise esimeste rettide ajal enese peale. Mitmed tulid tema juurde ja küsisid, kas ta saaks neile püüniseid, õli ja soola muretseda, ja ta andiski neile jao järgi kõiki neid tarvilikke kaupu, kirjutades need nende arvele; seejärel tõid mehed oma paadid sealt nirvaanast välja, kus need olid viibinud möödunud aastast saadik.

Sel perioodil tuli Steinhór ühel öhtul jälle Salka Valka poole.

«Mis sul viga suurt meest mängida,» ütles neiu, «paate püügivalmis seada, merele saata ja kalu kokku osta: sa kasutad ainult olukorda, mille sinust kangemad mehed on loonud. Või kes oli see, kes Bogeseni põlvili surus? Ära arva, et sinu tubliduse tõttu me oleme sunnitud nõustuma nende viletsate tingimustega, mida sa meile pakud, et aga paate valgmast välja saada. Sa võid kindel olla: sellel, kes poole aastaga Jóhann Bogeseni kaela murdis, ei ole raske sindki lõmaks litsuda.»

«Kui sa mõtled seda kõhetut gümnasistist hädavarest, kes siin ringi kolab, ega sa siis ometi arva, et tal isegi nende sigarettide ostmiseks raha on, mida ta päevad otsa imeb?»

Salka: «Kui tema on hädavares, mis siis sina oled?»

Steinhór: «Noh, mis on nüüd need, kes mind aastate eest hädavareseks nimetasid? Jooksvahaiged ja tõntside jalgadega, suure lastekarjaga perekonnaisad, kel ei ole nligi palju raha, et enesele tinakat osta. Kes on siin alevikus algus ja ots? Mina!»

Salka: «Mis sa oleksid, kui Jóhann Bogeseni poleks hävitatud?»

Steinhór: «Jóhann Bogesen on seal, kus ta alati oleks pidanud olema. Ja kui keegi teda veel kord vastu maad peab suruma, siis teen seda mina.»

«Ei, seda teeb tarbijate ühing. Ja kes asutas tarbijate ühingu?»

Steinthór: «Tarbijate ühing, see olen mina. Enesestki mõista andsin mina Arnaldur Björnssonile need kaks tuhat krooni, et niimoodi teid kõiki oma käpa alla saada. Enesestki mõista tunnen ma elu nii külmades kui palavates maailmajagudes. Enesestki mõista lasen ma oma unistusel teostuda.»

«Mis viga juhuse üle hoobelda,» ütles neiu, aga oli sellest ootamatust uudisest siiski pooleldi jahmunud.

Steinthór: «Juhuse üle! Arvad sa, et see on juhus? Arvad sa, et see alevik on juhus? Või see aasta ja see päev? Arvad sa, et ma ei ole kunagi vandega töötanud kalu kokku osta? Arvad sa, et ma kogu aeg ei teadnud, et see alevik on minu alevik? Ja arvad sa, et ma ei olnud juba ammu kindlalt otsuseks võtnud su meest kõrvale toimetada, kui sa mehele oled läinud? Enesestki mõista oleksin ma ta lekkivasse paati pannud...»

«Ma olengi mehel — ja pane ta lekkivasse paati, kui julged. Siis sa näed alles! Ma sooviksin, et oleks olemas mingi jumal, kes ei ole mitte paljas ettekujutus, küllaldaselt õiglane, et mu ema eest kätte maksta.»

Steinthór Steinsson: «Peale minu ei ole ühtki jumalat.»

Salka: «Üksvahe ma arvasin, et su roimarikäpad jäävad valitsema mu üle kogu eluaeg, sellepärast et sa peaaegu mõrvasid mu. Aga nüüd ma tean, mis see tähendab, kui naisel on tunded mehe vastu, tõelised tunded, mis on rajatud vaimsetele huvidele...»

«Vaimsed huvid — mis kuradi möga see on?»

«Just nii, vaimsed huvid, ja ma ei võta seda tagasi. Ta ei ole teinud mulle ühtki kingitust, nagu teie annate neid libudele, vaid ta on äratanud mu hinge, ja kuidas sa mind varemalt ka rüvetada võisid, kui ma laps olin, tean ma ometi, et sa kunagi mu hinge juurde ei ole pääsenud. Mu hing kuulub temale.»

«Päästearmee lori,» tähendas Steinthór.

«Sa võid oma hurtsiku kohe täna õhtul üle võtta, mille ma rumalast peast ostsin raha eest, mille sa maakera teisel poolel kindlasti varastasid. Ma ei olene sinust karvavõrdki. Ja sõrmuse, mille sa andsid mulle tasuks selle eest, mis sa mulle tegid, kui ma väike olin, andsin ma oma sõbrale, kui ta viimati siit ära sõitis, et ta võiks selle ära müüa ja raha kasulikult tarvitada.»

Steinthóri näole ilmus tahtmatu grimass, ta võttis oma kübara, sügas kukalt ja puhkes naerma.

«See sõrmus oli väärt kõige rohkem kümme krooni,» ütles ta. «Ma varastasin ta ühe laeva peal, või õigemini leidsin ta ohvitseride klosetist. Kolmas tüürimees oli ta sinna unustanud, kui ta ennast pesemas käis.»

Kestis tükk aega, enne kui Salka Valka suutis leida mingi sobiva vastuse selle ootamatu ülestunnistuse peale, mis mitte ainult üheainsa hetkega ei pühkinud minema selle käsituse alussambaid, millega ta oli õigustanud oma armastust, vaid hooplemiseks ja kelkimiseks teinud ka need väärtused, mida ta oli kavatsenud elu pankrottile — niihästi asetleidnuile kui ka neile, mis polnud veel toimunud — vastukaaluks seada; järele oli jäänud vaid väike teotatud tüdruk, mitte ainult märter, vaid ka narr. Armastuse kingid ei olnud siis muud midagi kui varastatud rämps ja ühtlasi oli ka tema ema lepitussurm mõttetult, samuti nagu õnnistegija enesegi lepitussurm. Lõpupeude lõpuks on Steinthór Steinsson ikkagi kurat. Nagu ogar avas Salka Valka suu; midagi jõhkrat, juhmi ning inetut võttis tema näojoontes ülekaalu, seejärel aga ilmus sinna meeleheide, ta kattis mõlema käega oma näo ja hakkas edasi-tagasi tormates kiledalt kriiskama.

«Ma olen rüvetatud, rüvetatud, täna rüvetati mind lõplikult ära, ja miski ei suuda seda puhtaks pesta...»

Ainus asi, millega ta Steinthóri seni oli vabandanud, oli miski see: Steinthór armastab teda — kõigest hoolimata. Nüüd jäi ta tema ette seisma ja karjus:

«Valelik.»

«See on arusaamatus,» ütles Steinthór, kuid Salka Valka hakkas jälle edasi-tagasi tormama ja karjuma, et teda on teotatud, teotatud, täna, täna, praegusel hetkel.

«Kahjuks ei õnnestunud see mul aastate eest,» jätkas Steinthór rahulikult, seistes ukse juures, valmis lahkuma. «Ma tunnistan, et ma ei ole midagi nii kibedalt kahetse nud kui seda, et see mul korda ei läinud. Tuhad ööd olen ma külmades ja palavates maailmajagudes selle pärast enese peale vihane olnud. Olin nimelt purjus. Korduvalt olin ma enesele töötuse andnud seda teha, sest sina olid see osa oma emast, mida ma ihaldasin; su vere lõhn oli nii õõsel kui päeval mu ninas, ja vahel näis mulle tõesti võimatu olevat su kasvamist oodata, sest sa olid kõigest ühe teist- või kaheteistaastane. Siis olid sa tol hommikul mul käes, ja sa küünistasid ja hammustasid seni, kuni mines tasid ära,» ning silmagi pilgutamata kirjeldas ta neiule

üksikasjaliselt, kuidas see ihaldusväärne roim tal eba-
õnnestus, — «ja korraga olin ma kaine ning ruttasin posti-
laevale, sest ma teadsin, et tõstetakse kisa. Nagu öeldud —
ma ei teinud sulle midagi. Sa minestasid lihtsalt oma nee-
tud metsikuse pärast. Küll su esimene kallim, ükskõik kes
ta ka ei ole, märkab, et ma räägin õigust.»

«Kasi välja!» hüüdis neiu ja tahtis talle ühtlasi vastu
kõrvu anda, kuid ei võtnud arvesse, et nüüd oli tegemist
mehega, kes mitmes maailmajaos oli võidelnud relvasta-
tud meestega ja võitjaks jäänud, sest Steinhór haaras
tema rusikast õhus kinni ja hoidis tema mõlema käe rannet
otsekui raudsete pihtide vahel.

Salka Valka taipas, et tema jõud jääb alla.

«Võta mind, kui sa julged,» kiristas ta läbi hammaste.
Nad heitlesid teineteisega nii ägedalt, nagu siin alevikus
kunagi varem polnud heideldud, niipalju kui teada. Nende
kehad olid metsikus, iharas rünnakuhoos jõhkralt teine-
teise vastu surutud, otsekui püüaksid nad teineteist puruks
muljuda, sarnanedes kahe kiskjaga, kes teineteist nahka
tahavad panna, iga lihas pingul, rind rinna vastu, kõht
kõhu vastu, nii nagu elu võitleb iseendaga, sellepärast et
ta ennast vihkab ja samal ajal võrdsel määral ka armas-
tab: nii ilus nagu luules ta tegelikult ongi. Nad pressisid
teineteist üle põranda ühest seinast teise, purustades esmalt
savinõud, siis toolid, priimus läks ümber, viimaks kukkus
seinalt maha pilt vaikse välismaise metsaga, kõik hoone
puuosad nagisesid, põrand õõtsus. Lõpuks pressis Stein-
thór Salka Valka ühte nurka. Ta surus oma huuled neiu
suule, nagu näljane metsloom lähendab oma koonu haa-
vale ja elust suurt ning kõike unustama panevat mõnu
tundes verd lakub. Alles nüüd selgus Salka Valkale täie-
likult selle maadluse mõte ja ta taipas, mis on toimumas.
Teda valdas beersergi raev. Ta haaras Steinhóri õlgadest
kinni, surus ta ühe hetkega läbi köögi ja paiskas tagurpidi
uksest välja, rebis enese lahti ja virutas talle jalaga kube-
messe, nii et Steinhór elajaliku rõõgatusega ärkas kiimast,
mille Salka Valka vere lõhn temas esile oli kutsunud.

Salka Valka sirutas käe ukse pealispuu poole, tõmbas
sealt terava kalarookimisnoa, mis ühe prao vahele oli pistet-
tud, ja tõstis selle ähvardavalt Steinhóri poole.

«Ma tapan su,» karjus ta, «tapan su, kui sa mu uksest
sisse julged tulla!»

«Sellest uksest ei ole mitte midagi sinu oma,» ütles

Steinhór. «See on minu uks — kuradi tita. Ükski lurjus
maa peal ei ole nii alatu, et lööb meest sinna kohta, kuhu
sina mind löid...»

Salka Valka kuulis teda kokkupigistatud hammaste
vahelt veel natuke aega oigavat. Siis võttis ta tema kübara
ja viskas välja pimedusse, keeras seejärel tema maja ukse
lukku, aga seisis siiski kaua aega selle taga, nuga käes,
kindlalt otsustanud teda tappa, kui ta peaks tagasi tulema.
Kui ta oli kindel, et Steinhór on ära läinud, ajas ta oma
asjad kotti ja läks naabrite juurest öömaja paluma.

Ta oli Oseyris Axlarfjordi ääres jälle ilma kindla elu-
kohata, ajutiselt aplaagris ühe kalurite ühingu liikme ja
selle naise juures nende võrdlemisi korralikus majas. Talle
anti väike katusealune kamber. Ta ei hakanud pikalt ja
laialt oma olukorda seletama, vaid ütles ainult, et tuli
Merekojast ära, palus ennast üksi jätta, lukustas ukse,
võttis kotist oma teki ja laotas enesele peale; lõõtsus nõr-
genev meretuul paduvihma ja lumelörtsiga, ilm oli sula,
aga külm. Ta värises, mässis end paremini vaibasse, kuid
hakkas üha rohkem lõdisema.

Suure osa ööst oli tal tunne, nagu möllaks alevikus kange-
torm, mis paiskas mitu maja ümber ja puhus kõigist läbi,
nii et laste elu oli hädas. Sel määral oli paar ülestun-
nistust kõigutanud neid alustugesid, millel kogu tema isik-
sus oli seisnud; järelikult ei kuulunud ta Steinhórule ei
heaga ega kurjaga, sest kumbagi ei olnud. Steinhóri vii-
mane võit tema üle oli seda tõestanud. Kuid ühtlasi ta
nägi, et saatus oli talle valetanud. Telg, mille ümber saa-
tus oli tema elu pöörlema pannud, oli vaid pettekuju-
tus, ainult vesipüks, alt must, ülalt vähese võltsi hiilgu-
sega. Siis vajus see kõik merre tagasi ja ei ole enam
midagi. Kes ta on, et julges tahta midagi rohkemat olla
kui märkamatu osake Arnalduri massist, milles me
kõik peame elama ja surema — osake ühiskonnast,
rahvast, kõigist neist paljudest, kel ei ole midagi peale
elutahte?

Ta tõusis hallis südatalvise hommiku hämaruses üles,
riided seljas, sest ta polnud neid ära võtnudki, juuksed
sassis ja kleit kortsus; ta ei pesnud ega kamminud end,

mässis vaid kaitseks rõskuse vastu oma villase salli kaks korda ümber kaela ja tõmbas keelega üle kriimustuste oma kätel nagu haavatud koer; tal tuli mõte, et võib-olla ta on surnud ja kuhugi teise maailma sattunud.

Õigupoolest polnud ta veel kunagi nii vaene olnud kui sel hommikul. Näis, nagu viibiks ta praegu esimest korda kusagil tundmatus paigas — nii imelik tunne oli tal, kui ta võõrast majast välja astus ja ringi vaatas: kõik olusused olid muutunud, majad teises kohas, tänavad valepidi; mäed olid oma asukohta vahetanud, tähed taevavõlvil, sirades väikestena suurte rahepilvede vahelt, mändgid hoopis teist viisi, kui tal varemalt oli teada. «Mis mind selles uues kummalises paigas peaks ootama?» mõtles ta nagu inimene, kes on lahkunud kodumaalt ja ärkab võõrsil. Nüüd algab tal uus elu.

Ta oli ainus elav hing aleviku vahel. Ainult mõnest harvast aknast vilkus nõrk tulekuma — unine pereema oli seal vanast harjumusest üles tõusnud kohvi keetma. Enamik aga polnud õnneks oma silmi veel avanud, et jälle näkku vahtida rahapuudusele, mis meid kõiki vaevab. Ta lonkis niinimetatud Madalmäe, sadamasillast lääne pool asuva tasase rannaosa poole — see oli midagi selle aleviku vaestekvartali taolist —, ja peatus ühe maja ees, mis oli kitsas ning pikk nagu kudumisvarraste karp, sest teda oli tulnud mitmel korral pikemaks ehitada, umbes nii, nagu aeg-ajalt kootakse pikemaks kõige vanema poja sokid; see oli Madalmäe ilusaim maja ja teda kutsuti tavaliselt «Flöödiks», sellepärast et tuul sealt omapäraste heliskaaladega läbi puhus. Kogu maja magas veel — oo, kui mõnusaltsalt ta tõusu ajal üleujutatava ranna kõdulehas magas! Kaua aega seisis Salka Valka nagu salapärase naine raamatust selle maja ees ja vaatles koitu, nägi, kuidas päev, külm ning nukker pilverüngaste all, pikkamisi tema uue elu üle tõuseb. Miski ei ole nii kurb ja sõnaaher kui sääraased talvehommikud, hallid ning ilma pakaseta, aga külmemad kui pakane; miski nii kodutu kui tütarlaps sellisel hommikul võõra maja ees, palja peaga ning sassis juustega, villane sall ümber kaela, kätel kriimustused, ise lõdiseb külmast, magamata, vaatab midagi nägemata, aga majas ei ole veel keegi üles tõusnud.

Viimaks läks ta ukse juurde ja vajutas lingile, astus kitsasse vaheruumi, kus lõhnas kalasoomuste, traani ja õliriiete värnitsa järele, ning liikus käsikaudu kobades

edasi, kuni leidis ukse käeraua ja koputas uksele, korra, kaks.

«Kes kurat seal kolistab?» küsis seestpoolt unine mehehääl; keegi kargas voodist välja, jooksis ukse juurde, lükkas selle lahti, ja lävel seisis kootud aluspükstes noormees.

«Tere hommikust,» ütles Salka Valka.

«Kes seal on?»

«Üks tüdruk,» vastas Salka Valka.

«Ah see oled sina, Salka. Aga meiega on liiga hilja rääkida. Me oleme ida pool kauba juba ära teinud.»

«Ega ma teiega kaupa teha tahtnudki. Tahtsin ainult küsida, kas Alli ei ela mitte teie juures.»

«Alli? Mis sa temast tahad?»

«Mul on tarvis temaga paar sõna rääkida.»

Mees oli veidi imestatud, aga näitas talle siiski, kus Arnalduri ase on — ruumi tagumises otsas akna juures. Bängid olid seina ääres reas, kaks neist kahekordsed; üsna noorukesed mehed vaatasid naljakalt tekiääre alt välja, sest varasel hommikutunnil olid nad parajasti naisi unes näinud.

«Üks naisterahvas tahab sinuga kokku saada, Alli,» tegi see teatavaks, kes ust avamas oli käinud, ja pugus sāngi tagasi, too aga, kes üles oli äratatud, ajas enese oma voodis küünarnukkide najal üles ja küsis uniselt: «Mis on?», pooleldi segane, nagu nendega sageli juhtub, kes öö läbi on lugenud ja enne keskhommikut äratatakse.

Tema voodi ees oli väike pink ja sellel hunnikus tema riided, teise otsa peal aga vilets lambike ja võörkeelne raamat, tuhat lehekülge paks. Ta kobas tuletikkude järele ja süütas tule. Lambi klaas oli pragunenud ning tahmane, taht ülaltpoolt söestunud, altpoolt aga narmendav ja ulatus vaevalt vähese petrooleumini, mis lambipõhjas oli, kuid sellegi poolest nägid nad teineteist selle hommiku ebaromantilises nukruses.

«Tere, Arnaldur,» ütles Salka Valka ja pakkus talle oma külma kätt.

«Mis sina siin keset ööd ringi rändad?» küsis Arnaldur; õhukese määrdunud sārgi alt paistis tema valge kõhn rind — kuid see kätkeb südant, mis tuksub meile kõigile...

«Ma lähen kohe jälle ära,» ütles Salka Valka kõlatult, ebalevalt, nagu inimene, kes on vaimuhaiguse algstaadiumis, ja imelikul kombel näis tema külm käsi tahtvat jäädavalt Arnalduri sooja pihku jäädagi — ta lebas seal tah-

tetult ning lõdvalt, nagu puuduks Salkal igasugune moraalne jõud. Viimaks laskis Arnaldur tema käe lahti ja see vajus jõuetult alla. Ta vaatas Salka Valkale otsa, kui see tema voodi ääres seisis.

«Siin ei ole ühtki istet, nagu sa näed, peale vahest sängiserva.»

Salka istus sõnagi lausumata sängiservale, hoidis oma käsi üürikest aega süles, kratsis siis pead ja hakkas sõrmeküünt närima.

«Kas sul siin külm ei ole?» küsis ta. «Nii õhukeses sängis ja nii vähe peal.»

«Võib-olla tahad mind Merekotta oma suure teki alla kutsuda?» küsis Arnaldur.

«Ei,» vastas Salka Valka, ilma et oleks punastanud või et tal näoilme oleks muutunud. «Mul ei ole enam kodu.»

«Kas müüsid Merekoja ära?»

«Ei,» vastas Salka Valka.

«Aga kuidas siis?»

«Ma ei saa aru, miks sa mind sellest ajast saadik kordagi vaatamas ei ole käinud, kui sa jälle tagasi oled?» Arnaldur vaatas talle imestades otsa.

«Võib-olla sellepärast, et sa said teada, et see sõrmus on rämps, ainult tavaline tombaksõrmus. Aga ma ei teadnud seda. Ma arvasin, et ta on kallihinnaline. Ma arvasin, et ta on ainus väärtasi, mis mul on. Muidu ma ei oleks teda sulle saatnud. Mul on sellest hirmus kahju.»

«Või nii,» ütles Arnaldur. «Oli ta siis tegelikult järele tehtud? Ja mina andsin ta talvel, kui meil streikivate põhjaõngemeeste heaks korjandus oli, just streigikassale. Aga nüüd vastan ma selle peale, mis sa küsisid, armas Salka: mul ei ole kombeks tütarlapsi sel ajal külastada, kui nende kallim on pärast rasket ning pikka lahusolekut parajasti koju tulnud. Ma tean, et neil on siis muudki teha kui minuga jännata.»

«Vaiki, Arnaldur,» ütles Salka Valka tasase häälega ja vaatas kohmetult endale sülle. Kogu oma eluajal ei olnud ta kedagi nii alandlikult vaikida käskinud.

Magamataolekust kahvatuna istus ta seal Arnalduri sängi serval, paistes seejuures täiesti apaatne nagu nõdra-meelne ja koguni ilma häbitundeta olevat; näis, nagu oleks tema igapäevane teadvus kuhugi sügavale tema sisemusse vajunud ja ta katsunud sel viisil oma alateadvust abistada.

Viimaks ta ütles:

«Ma astusin neil päevil tarbijate ühingusse, Alli, sest ma ei ole ühistegevuse vastu, nagu sa arvad, ei, olen kindel, et ühistegevus on rahvale kui tervikule väga kasulik. Aga kuidas võisid sa sellega hakkama saada, et läksid Steinhóri juurde ja tegid ta ilma meie teadmata meie kõigi võlausaldajaks?»

«Esiteks,» vastas Arnaldur, «oli mulle ülesandeks tehtud raha muretseda, ja teiseks — sa peaksid seda õige meeldivaks lahenduseks pidama. Sellest ei tule mitte niimoodi aru saada, nagu oleksin ma su vanast — võõraslast kes teab kui vaimustatud, aga praegusel ajal ei ole meil paremat valikut, ja kõik relvad on head, kui neid saab kasutada Jóhann Bogeseni vastu.»

«Ta ei ole mu võõrasisa ja veel vähem kallim, nagu sa ennest ütlesid. See kõik on möödas. Ta ei ole mitte midagi. Ja ka ma ise ei ole enam mitte midagi. Aga üks on kindel: ei ole sugugi parem, kui me teda Jóhann Bogeseni asemel laseme enese üle valitseda.»

«Nojah,» ütles Arnaldur. «Sa siis ütled, et sa Steinhór Steinssoni enam ei armasta. Kui see nii on, siis ma ütlen sulle, et Steinhór Steinsson ei muutu iialgi ohtlikuks — ta ei kuulu nimelt nende hulka, keda kutsutakse headeks inimesteks, ja ainult heade inimeste poolt ähvardab tõeline oht. Nüüd võin ma sulle näiteks teatada, et meie sinne suur heategija — Jóhann Bogesen — on hiljuti kümneid tuhandeid kroone investeerinud ajalehekirjastusse, et taanlaste ja venelaste sõimamisega tähelepanu ajalehele tõmmata, täiesti avalikult, tänapäeval aga peetakse suurimaks viisakuseks, kui ajakirjanduse abil avalik arvamus enese poole võidetakse ja vaene rahvas oma laste huvide vastu võitlema peibutatakse. Avalikku arvamust tehakse nõnda, et lastakse kirjutada räpaseid artikleid meeste kohta, kes töötavad selleks, et lihtrahva lapsed piima juua, paremaid korteriolusid ja korralikku kasvatust saaksid. Vanasti lõbustasid seda sorti inimesed end sellega, et tõstsid väikesi lapsi oda otsa. Nüüd peavad nad jahti laste vanemate peale, et need poliitikas oma laste vastu hääletaksid. Viikingite õilsuse kohta on palju lugusid. Praeguse aja headel inimestel aga, see tähendab kapitalistlikel salamõrvaritel, ei ole mingit muud tunnet südames kui inimeste vihkamine inimeste vihkamise pärast.»

«Ma tean seda,» ütles Salka Valka. «Olen seda su käest juba varemgi kuulnud. See on päris hirmus. Ma ei saa sinna midagi parata, et ma alati vaeste laste peale mõtlen, — kuule, Alli, ma ei saanud täna öösi magada, elle öhtul nimelt juhtus midagi, nii et nüüd ma tean, kuhu ma kuulun. Ma tulin sulle ütlema, et tahan töölisühingusse astuda.»

«Mis siis juhtus?» küsis Arnaldur, ilma et oleks teda meelemuutuse puhul õnnitlenud või talle võitlejate ridadesse astumise puhul tere tulemast öelnud.

«Mul ei ole enam midagi peale selle paadiosa, mis on võib-olla vähem väärt kui mitte midagi,» ütles Salka. «Merekoda ei ole kunagi minu oma olnud. Ta oli ostetud Steinthór Steinssoni rahaga, nagu sa isegi tead. Ma olen proletaarlane.»

Seda deklareerides süttis tema silmis esimene vaimustusäde, kuid ühtlasi kaotas miski tema ilmes tasakaalu.

Noormehed olid hakanud oma asemel tubakat nuusutama ja alustanud oma hommikust vandumist. Tagapool asuvast köögist oli kuulda priimuse pumpamist, sest vana-mutt oli üles tõusnud.

17

Sel püügihooajal, mis nüüd kätte oli jõudnud, ei juhtunud õigupoolest mitte midagi, vähemalt mitte midagi niisugust, millest maksaks rääkida, kui mitte arvestada, et üks Steinthór Steinssoni «künadest» hukkus koos nelja mehega; ainult üks pääses kummuli paadil eluga — Steinthór Steinsson ise. Terve ööpäeva rippus ta tormis paadi kiilu küljes, ja seda, et keegi nii kaua kiilu küljes võis rippuda, peeti väga suureks kangelasteoks, millest kirjutati kõigis ajalehtedes, kõige rohkem siiski «Rahvas», seda Kristófer Torfdali lehte aga saadeti nüüd tasuta igale teisele Öseyri elanikule, olgu elavale või surnule. Sveinn Pálssoni mootorpaat «Mérineitsi» päästis Steinthóri Illuga skäärde vahel, kusjuures viimane oli nii haletsemisväärses seisukorras, et polnud võimeline rääkimagi, raskelt kannatada saanud, ära külmanud. Külmetuse tagajärgi põdes ta kevadeni ja teda austati tema vapruse pärast, aga kui pastor läks vara hommikul õnnetusest teatama ühele naisele, kes sama paadiga oli kaotanud oma mehe, puhkes see nii järsku nutma, nagu üheainsa hoobiga lüüakse

puruks savist anum, samuti tema vanadusnõrkuse pärast voodis lamav ema, aga kui mõistmatud lapsed nägid ema ja vanaema näojoontes seda äkilist ning kummalist muutust, olid nad nii imestunud, et puhkesid naerma; nende naer ei tahtnud enam lõppedagi. Hiljem ilmutas nende isa teisest ilmast oma naisele, et Steinthór tõuganud kõik mehed kiilu pealt maha, et ise selle külge rippuma jääda. Paljud olid oodanud, et mõlemad «künad» lähevad kohe esimesel retkel põhja, aga kujunes teisiti: tegelikult hukkus ainult üks paat. Raske on öelda, kui üksluiseks, trööstituks ja uudistevaeseks elu alevikus sel püügihooajal oleks jäänud, kui vana arsti asemele, kes ühes teises Islandi veerandikus hullumajja oli paigutatud, poleks tulnud uus, pealegi veel vallaline. Uus arst tõi kaasa suure hulga ravimeid, eriti viina, ja nüüd jäid kõik haigeks, ehkki neil rahaei olnud, iseäranis naised. Kõik olid ühel meelel, et oli juba viimane aeg, et uus arst tuli, sest hiljuti oli üks mees sellepärast hinge heitnud, et jõi kompassist piiritust, ja teine kakluses silmast ilma jäänud.

Kooperatiiv seadis end sisse ühes vanas küünis, mis algusest oli kalakuivati, seejärel võrgukuur, siis lambalaut ja pärast seda hobusetall; kaua aega oli vaieldud, kelle oma ta on, nüüd aga üüris üldsus ta iseendale kooperatiivi jaoks välja. Sinna veeti rukkijahu- ja tangukotte, suhkrukaste, uusimat sorti vitaminiseeritud margariini, tubakapakke, juustu, rosinaid, kohvi ja petrooleumi — kui tore lõhn! See oli rahva oma kauplus; kõik tahtsid oma kauplust vaatama tulla. Arnalduril oli rohkesti tegemist, et alata välja ajada päevavargaid ja joodikuid, ninakaid lapsi, kes tahtsid rosinaid saada, ja häbelikke vanamehi, kes tegid näo, nagu tahaksid nad soola osta, tegelikult aga noolisid ainult ninatubakat. Kõik pidasid poodi enese omaks ja tahtsid kõige meelsamini kogu aeg seal viibida, mistõttu Arnalduril ei jäänud teist teed, kui meisterdas leti, mis barjäärina kulges ühest seinast teise, et kaupu kõigi nende kaupluseomanike eest kaitsta. Bogeneni endine ärijuht Stephensen käis kooperatiivis mitu korda päevas, et avaldada oma arvamist ühistegeliku liikumise kohta, kiruda Kristófer Torfdali ja nuusktubakat saada. Just sama aja paiku leidis Reikjavíkis aset järgmine suursündmus: Kristófer Torfdal kasutas oma mõju, et alting ei kiidaks heaks valitsuse ettepanekut Rahvapangale kolmekümne viie mil-

joni suurust riiklikku garantiid anda, ja keelitas koguni mitmed väljapaistvad mehed valitsusparteist selles küsimuses valitsuse vastu hääletama. Valitsusele avaldati umbusaldust, ja alting saadeti nüüd põhiseadusevastaselt laiali, pank aga jäeti õhku rippuma, ja siis tuli välja, nagu «Rahvas» argumenteeris, et niihästi panga aktsiakapital kui ka hoiuste omanike säästud on ära raisatud, ja kogu see raha olevat vennalikult ära jaotatud mõne spekulandi vahel, kes elavad Islandi eri veerandikes. Sõnu, mida «Rahvas» tarvitas Klaus Hanseni ja teiste meie maa parimate poegade kohta, on lihtsalt võimatu edasi anda, seevastu väitis «Õhtuleht» kindlate argumentide varal, et veel kunagi ei ole meie rahva iseseisvus nii suures ohus olnud nagu praegu, kus Kristófer Torfdali taolised jõledad roimarid isegi altingi oma pilli järele tantsima panevad ja isegi seadustandva võimu ära ostavad, et meie majanduselu nii raskel katsumise tunnil laostada. Ka venelased ja taanlased said «Õhtulehe» käest sel puhul nahutada — igal pühapäeval avaldas see leht vähemalt kuus teravat traktaati nende vaeste, kaugete rahvaste kohta, kel polnud mingit võimalust end kaitsta. Suured rahvahulgad olid nõukogude korda Venemaal ja Islandi ning Taani kuningat iseseisvuslaste ja valitsuse mahitusel Reikjavikis kahel korral maha karjunud. «Rahvas» loetleti nimepidi ja koos aadressiga üles rida meie maa kõige väljapaistvamaid mehi ning näidati ööri pealt ära, kui palju keegi neist oli varastanud; meie maa kohtunikke nimetati «bandiitideks» ja muuks selletaoliseks, «Õhtulehes» aga tõestati arstiteendite varal, et Kristófer Torfdal, nende hirmsate kirjutuste autor, on kauaaegse mürkide tarvitamise tagajärjel vaimuhaige; ühes Reikjaviki restoranis tunginud ta inglise ärimehele kallale ja haaranud sellel kõrist kinni, samuti peksnud ta autojuhti, kes talle tänaval vastu tulnud; edasi süüdistati teda kirjalike tunnistuste põhjal, et poisikesena olevat ta Daliris Lääne-Islandis oma leerivendi ja -õdesid halvasti kohelnud. Nüüd leidnud üks meie maa parimaid spetsialiste tema verest vaimuhaigusepisikuid, ja Óseyris saadi kindlaid teateid, et seitse meest valvavat teda nii päeval kui öösel ja neil olevat rohkesti tegemist, et temast jagu saada.

Olgu nüüd Kristófer Torfdali tervisliku seisukorra ja üldse poliitikaga kuidas oli, aga selle vastu ei saanud siiski vaielda, et ta oli saatnud ouseirlastele nii umbes pool

kooperatiivi vägagi kahtlase tagatise vastu teise poole eest. Hõnad, mida tema kohta tarvitasid need, kel Jóhann Bogesen kaupluses pisut arvel oli olnud, polnud kaugeltki illusad, aga mõnikord, kui tasuta saadi nina- või muud tubakat, lausuti kooperatiivis tema kohta ka palju kiidusõnu, ja mitmed koguni palusid Arnaldurit talle nende nimel tänuavaldus kirjutada ja lootsid, et armas jumal oma rikkalikust heldusest tasub talle kooperatiivi eest, kui tal seda kõige rohkem tarvis on. Ka Käänaku Beinteinn oli üks neist, kes tulid säärase tänuavaldusega; ta oli nüüd uuesti bolševikuks hakanud ja tahtis meeleldi, et kooperatiivi juhataja tema juurde elama asuks, ega mõistnud, miks tema tütar Guja viimaselt last ei saa, teatavasti aga on mehi raske abielusadamasse ajada, kui last teel ei ole. Teiselt poolt ei saanud salata, et alevikus hakkasid ringi käima salapärased kuuldused, et Arnalduril olevat prantsuse nõiarohi lastesaamise vastu — oli ju seni kindel olnud nagu aamen kirikus, et kui keegi siin alevikus tüdrukut sõrmegagi puudutas, sai see kohe pärija, kui aeg täis oli, paljud panid selle kala ja rammusa kalamarja arvele. Üldiselt aga vaadati Arnalduri nõiarohu peale siin alevikus viltu ja peeti seda ebakristlikuks; eriti halvaks panid seda nõiarohu need, kel oli üheksa kuni kaheksateist last, nimetades seda kõige jõledamaks kõlvatuseks, sest kuigi enamik oli usus üldiselt küll nigel, aga selles olid kõik siiski ühel meelel, et mees ja naine peavad saama nii palju lapsi, kui neile jumala poolt on määratud, ja just sel ajal oli Raamatu-Máangi uus naine rasedaks jäänud, olgugi et paljud olid selle peale vandunud, et ta lapsesaamise east juba välja on jõudnud. Kõik olid ühel meelel, et kogu selle kupatuse valla hoole alla võtmine on küll karm samm, aga jumala tahtmisega kooskõlas. Seevastu oleks tõeliselt vooruslikele vanemaile olnud suuri maks kurvastuseks, kui nad oleksid oma tütart kooperatiivi juhataja seltsis näinud.

Ent kui püügiaeg juba täies hoos oli, kes ilmus siis jälle kohale, seistes kõrgemal igasugusest lobast maksujõuetuks jäämiste, altingi laialisaatmise ja poliitika üle? Kes muu kui meie igavene ning ainus Jóhann Bogesen. Ta täitis kaupluse uuesti kaupadega, mida saadi arve peale, lisaks veel täiesti tasuta eksemplar «Õhtulehte» ja oivalist Silisfjörduri ajalehte «Tuul». Vaesemad naised said lausamitte millegi eest ka põlleriit ja reste. Kõiki, keda

mingi õnnetus oli tabanud, nagu näiteks naised, kes olid kaotanud oma mehe või lehma, käis Bogesen vaatamas, ja paljudele neist tegi ta toredaid kingitusi. Kunagi varem ei olnud see vana tubli mees nii lahke ja helde olnud nagu praegu. Kõige paremini mõisteti seda nüüd, kus ta nende sekka jälle tagasi oli tulnud, levitades kindlustunnet ja turvalisust, mida neil ei olnud, kui ta eemal viibis. Tema äraolekul oli rahvas nagu aru kaotanud, nii et keegi enam ei teadnud, mis teha või kuidas olla, nüüd aga oli ta jälle tagasi tulnud, meie vana hea kaupmees — jumal hoidku ja aidaku teda ikka ja alati! Kuis tühjad jutud ja kõik ässituskõned tema vastu kaotasid kohe oma mõju, niipea kui kusagilt eemalt nähti tema laia selga, kõrget tarka otsmikku ja tugevat lõuga, uhket silmavaadet, milles oli ühtlasi ka ivake huumorit, ja karvatutti ülemisel huulel, mida tal nii tihti oli vaja kammida! Ainult inimesed pidid aru saama, et pärast kõiki neid ränki kahjusid, mida ta eelmistel aastatel oli pidanud kandma, oli temal, vanal vaesel mehel, täiesti võimatu praegusel raskel ajal tegelda kalandusega. Omaenese suuga kinnitas ta seisukohta, et kui alting, kes suvel uute valimiste järel kokku pidi astuma, Rahvapangale abi ei anna, siis on kõigil meie maa tähtsamatel tulundustegelastel pankrotiköis kaelas, kõik ettevõtted meie maal varisevad kokku ja inimesed surevad massiliselt nälga nagu Venemaal. Sellepärast on väga tähtis, et suvel valitaks õigesti, antaks oma hää mees-tele, kes tahavad meie maa majandust ja seega ka tema iseseisvust päästa ning kindlustavad pankadele selleks tarviliku tegevuskapitali, et majanduselu võiks uuesti õitsele lüüa. Paljud elatanud naised ja lasterikkad abielupaarid, kes kooperatiivi õnge olid läinud, palusid jumalat ja püha vaimu, et nad nende hinge valgustaksid ja õpetaksid nägema, mis on õige, ning selle poolt ka hääletama. See peamurdmine valmistas inimestele õige palju hinge- piina, iseäranis veel siis, kui nad võrdlesid Kaupluse ja Kooperatiivi nuuskutubakat: oli nimelt võimatu salata, et Kristófer Torfdali nuuskutubakas kõditas paremini kui Kaupluse oma. Tundide viisi seisti Kooperatiivi leti ees ja arutati seda küsimust, kuid Arnaldur andis õige vastu tahtmist Kristófer Torfdali kohta teateid; kui viimast mainiti, pöikles ta tavaliselt kõrvale, mistõttu mehed läksid jällegi Bogeseni kauplusse, võtsid seal Kristófer Torfdali kõne alla ja kuulsid selle jätise kohta kõige kuulmatu-

maid lugusid. Üldse oli see inimeste peamine tegevus, purjus mehed aga ründasid peenema rahva maju ja ahvardasid neid Kristófer Torfdaliga. Seejärel asutati alevikus iseseisvuslaste noorsooühing, ja pastor astus kohe selle liikmeks, samuti arst, Jóhann Bogesen, koolmeister, ärijuht ja mõned teised, aga Sveinn Pálsson kui niisugune ütles, et ta ei usalda noorte ühingusse astuda, mida seletati mitut moodi. Väljas seisis kasvatamata noorukid, kes suitsetasid sigarette, deklameerisid vemmalvärse ja lasksid vett vastu akent, kui ühingu põhikiri hääletamisele pandi; nii laiaks oli seal alevikus läinud pööbel.

Salka Valka oli, nagu öeldud, töölisühingu liikmeks astunud. See oli juba teine kord, kus ta astus organisatsiooni, millel oli ühiskonnaga võrreldes see eriomadus, et tal oli eesmärk. See jõukas neiu, kes rottide pärast omas majas enam elada ei tahtnud, oli viinud oma kummuti ja süngi ühe väikereederist abielupaari ärklisse; tal oli inimese elust see omapärane käsitlus, et ta pani alati rõhku otstarbele, kui ta seda ainult nägi. Vähe on inimese elus midagi nii tähtsat ning fataalset kui otsida otstarvet, milleks me elame, ja jõuda arvamisele, et oled selle leidnud. Kui Salka oma vaatekohta muutis, siis sellepärast, et tema teadvusse kerkisid uued perspektiivid. Nüüd oli ta veendunud, et kala, kes meresügavustest välja meelitatakse, õigustab meie silmis oma olemasolu ainult siis, kui ta tuleb kasuks lastele, kel on saamatud hooldajad, aga üheksa kuni kaheksateist öde-venda. Tal oli häbi, et ta varem ei olnud selle peale tulnud, et kalagi on mõttetu ja jaht tema peale ainult tuuletallamine, kui inimestel, kes teda püüavad, ei ole võimalik kummutitki osta, samal ajal kui teised, kes merest kunagi kalamaimugi välja ei ole toonud, ehitavad endale nii kodu- kui välismaal losse. Ja kui peale nende, kes omavad paadiosa, kellelgi ei ole jõudu oma lastele korralikke hilpe selga osta ega lasta neil taani keele õpiku esimest vihkugi läbi võtta, siis võib kõhklemata öelda, et inimesed on ennast kala pärast narriks teinud ja laste kasvatamise ainsaks tulemuseks on, et need vannuvad ja mõtetult roppe sõnu tarvitavad. Hommikuti tõusid naised nagu määratsevad beersergid, kes trahterist väljaviskamise eest hoolitsevad, ja ajasid oma lapsed uksest välja, käskides neil alla randa minna ja seal möllata. Mis said naised sinna parata, kui lapsed seejuures suud pruukisid ja neid poriga loopisid? Kuigi neil oli kange tahtmine poistele

järele joosta ja naha peale anda, ei saanud nad nende vastu, sest nad olid rasedad. «Säärane on kapitalistliku korra ajal rahva kasvatus,» kordas Salka Valka endamisi Arnaldur Björnssoni ässituskõnede järgi.

Vahel võtsid inimesed kätte ja hakkasid siin alevikus virgalt suuremeelsust harrastama, mille hulka kuulus muu seas inimeste päästmine vallavaeste kirja sattumast. Näiteks Punakingu Sesselja puhul, kes sügisel veremürgituse tagajärjel kaotas oma mehe ja jäi maha üheteistkümne lapsega; õngekonks oli mehele kehasse tunginud, kui ta nende üheteistkümne lapse jaoks kala püüdmisega kõige kibedamini ametis oli. Oleks ju üsna suur asi olnud, kui nad kõik vaestekassa ülalpidamisele oleksid jäänud, aga selle küsimuse lahendamiseks peeti üldine koosolek, kus otsustati Sesselja majapidamine jõuluks likvideerida ja lapsed igaüks ise perekonda kasvatada anda; viis tükk saadeti eemale orgu taludesse, ülejäänud aga paigutati aleviku paremate perekondade juurde, kus neid toideti kalarünnetega ja pererahva lastel oli lubatud neid pühapäeviti jalaga lüüa, sellepärast et neil pühapäevariideid ei olnud. Naise enese aga võttis vallavolikogu juhataja Sveinn Pálsson oma naisele abiks ja juhatas talle magamisaseme keldris oma seemnekartuli juures, kuna Jóhann Bogesen andis talle küllaldaselt katuunireste, et ta võiks hästi riides käia. Mõne aja pärast ilmus suurreeдерite lugupeetud ajalehes Reikjavíkis järgmine tänuavaldus:

«Tänuavaldus

Kui mulle möödunud aastal see õnnetus osaks sai, et kaotasin oma palavalt armastatud abikaasa, kelle surm kalapüügi ajal suure lastekarja juurest ära kutsus, võtsid paljud inimesesõbrad nii ligidalt kui kaugelt mu leinast osa ja tulid mulle mu raskes olukorras sellega appi, et võtsid mu isata jäänud lapsed enese juurde või tegid mulle kingitusi ja andsid mitmel viisil muud abi, mida ma ära polnud teeninud ja mille üleslugemine läheks pikale. Jumalal on teada, kes nad on, kuigi ma nende nimesid ei nimeta. Kõigile neile heategijatele avaldan ma oma kõige südamlikumad tänu ja palun meie heldet isa taevast neile oma rikkalikust armust tasuda, kui nad seda kõige rohkem vajavad. Öseyris, küünlakuul. Sesselja Jónsdóttir Punakingult.»

Pärast sinna uude ühingusse astumist ei istunud Salka Valka enam, käed rüpes. Ta ei säästnud oma jalgu, et meeste, eriti aga naiste südametunnistust üles raputada.

Nad alati löövad naised palgavõitluse ajal esimestena kõikumale — nemad on kõige vähem distsiplineeritud osa ühiskonnast; nad ei taipa, mida see mäsu tähendab, ja küsivad vihaselt meeste käest, kas nad tahavad lapsi surnuks nälgutada või. «Meile, töörahvale, peaks kuuluma kogu tulu, mida kalast saadakse,» ütles Salka Valka, «sest meie oleme ehitanud paadid ja valmistanud püünised, meie oleme kala merest välja toonud, ta puhastanud, pesnud ja kuivatunud — kalast saadav tulu peab tulema meile, aga mitte kellelegi teisele minema.»

«Varemalt, kui su käsi hästi käis, sa nii ei rääkinud,» ütlesid naised.

«Kas mul ei ole õigust tänavu targem olla kui mullu?» kostis Salka Valka.

«Bogesenil omad tegid sulle tihtipeale head, kui sa laps olid,» ütlesid nad. «Oli aeg, kus sa kaupmehe majast saadud hilpudes ringi lippasid.»

Salka Valka võitles energiliselt selle eest, et vallavolikokku valitaks töörahva esindajad, kes vabastaksid vaema rahva ülekohtustest maksudest ja kannaksid hoolt, et neilt, kes on paremal järjel, õiglasi makse võetaks. Kui bolševikud enamuse saavad, lasevad nad aleviku elektrifitseerida ja Arnalduri ideede kohaselt ostavad orust maad ning rajavad sinna ühismajandi, kuid jõukamad inimesed pidasid seda täiesti mõttetuks, mida see teatavas mõttes oligi, sest neil endil olid suured lambid ja küllaldaselt petrooleumi, Bogesenil aga oli oma majas viisteist aastat koguni elektrigeneraator; peale selle oli jõukamal rahval küllaldaselt piima iseenese ja oma laste jaoks; kui nende lehmad kinni jäid, siis toodi neile piima sularaha eest maalt. Samuti ostsid nad sügisele enesele ja oma perele küllaldaselt liha ja sõid iga päev kas lihasuppi või liha hautatud kartulitega, nii et nad ei tahtnud bolševismist kuulda. Salka Valka ja töölisühingu mehed tahtsid, et alevikule ehitataks ka veevärk ja mustaveetorustik, aga säärast ettepanekut peeti muidugi naeruväärseks, sest jõukamatel perekondadel oli küllaldaselt teenijaid, kes vett kandsid ja musta vee välja viisid. Nad lihtsalt küsisid: «Ei tea, kes küll need vaesed teenijad enese juurde võtab, kui enam musta vett ei ole tarvis välja vedada? Kas Kristófer Torfdal või? Niisugused nad on, kes ise pole millekski võimelised ega iseenesest midagi ei ole — nad nõuavad, et kõike teeksid teised, kõike teeks kogukond, see hea armas

kogukond! Tegelikult aga on nõnda, et kui kogukond päris avalikult kõike kõigi eest tegema hakkab, sa helde jumal, siis hävitab see rahval igasuguse teovõime, igasuguse iseseisvustahte, ja lõpp saab olla ainult üks: üldine näljahäda nagu Venemaal. Üksnes eraalgatus päästab rahva kui niisuguse ja teeb ta iseseisvaks. Vaatame näiteks Jóhann Bogeseni, kes alustas vaese poesellina. Ons kogukond talle veevärgi sisse seadnud, elektri majja muretsenud või tema musta vett välja vedanud?» — «Õseyrile on häbiplekiks,» nõnda algas üks artikkel kommunistide kohta, mis enne vallavolikogu valimisi ilmus oivalises Silisfjörduri lehes «Tuul», «et niisugune asi üldse võla juhtuda, et siin on kommunistide ühing. Aga asja parandab see, et suurem osa neist mõtlematuist poisinolkidest-revolutsionääridest on mitmesugustel põhjustel mujalt siia tulnud ja neid ei saa seepärast sugugi ouseirlasteks pidada. Võib kindlasti loota, et ükski inimene, kelle autunne on terve ja rikkumata, ei lase ennast nende rahutusetekitajate laimujuttudest ja intriigidest mõjutada, vaid igaüks teeb omalt poolt kõik mis suudab, et seda umbrohtu, mida nad inimeste südamesse püüavad külvata, välja kitkuda. Kõik korralikud inimesed jälestavad ja saavad alati jälestama neid revolutsioonimehi, nad on mürgised maod inimühiskonnas, fanaatilised santlaagrid» jne.

Sama veeru kõige alumises osas oli ühe Öseyri abielupaari järgmine tänuavaldus:

«Tänuavaldus

Meie, allakirjutajad, avaldame kõigile neile nii lähedal kui kaugel oma kõige südamlikumal tänu, kes meie raskest murest osa võtsid, kui me möödunud sügisel õnnetuse läbi kaotasime oma lehma ja meie väikesed lapsed ilma piimata jäid. Iseäranis tahame meelde tuletada üht auväärset abielupaari, vallavolikogu juhatajat ja sadusseppa Sveinn Pálssoni ja tema abikaasat, kes kõige esimestena nende seast, kes meile sugulased ei ole, toetasid korjandust meie heaks, mis tõi sisse 47 kr. 50 ööri. Suur hulk inimesi ja isegi lapsi võttis sellest armastuse teost osa. Lõpuks annetas tubli ja ausa mehe üldiselt tuntud kaupmees Jóhann Bogesen, kui ta Reikjavikist tagasi tuli, meile talvel kalapüügihooajal vastsündinud härgvasika ja mitmesugust tekstiilkaupa suuremates ja vähemates tükkides. Kõigi annetajate nimesid ei ole siin küll üles loetud, aga me loodame, soovime ja usume siiski, et nad

kõige vägevama juures kustumata kirjas on. Kõigile neile, kes meile head on teinud, iseäranis lugupeetud Sveinn Pálssoni ja tema abikaasale, kõigepealt aga hr. kaupmees Jóhann Bogeseni me avaldame sügavat tänu, mis tuleb otse südame põhjast, ja teame, et see, kes ei jäta tasumata tilga vee eestki, tasub ka neile oma rikkalikust armust, ja just siis, kui nad seda kõige rohkem vajavad. Pandikingul jne. Guðrún Jónsdóttir, Sigurdur Jónsson.»

Siis oli korraga saabunud kevad.

18

Jah, kevad oli saabunud. Kena ning armas põisrohi oli hakanud iga päevaga kõrgemale tõusvale päikesele vastu naeratama, aga sellest hoolimata ei olnud nad, Salka Valka ja Arnaldur, teineteisega õieti veel rääkinudki, kui mitte arvestada mõnda ebaisiklikku poliitilist sõjanõupidamist. Pahatihti Salka koguni kahtles, kas nad tegelikult mõistavadki teineteist, olgugi et ta oli Arnalduri töölisühingu ja kooperatiivi liikmeks astunud. Sageli tundus talle, et Arnaldur on hoopis teistsugune kui aasta tagasi; võib-olla on ta üks neist, kes aastast aastasse põhjalikult muutuvad ja võidus on üht moodi, kaotuses teist moodi, sellepärast et eesmärgil on neile rohkem väärtust kui võitlusel, ja võib-olla näis ta nüüd arvavat, et võitluse tulemused on liiga nigelad, sest vallavolikokku oli pääsenud ainult kaks bolševikku. Mullu sarnanes tema siinolek kaljurahnusse asetatud lõhkeainega ja peale selle oli tiine isiklikest tujudest, nii et igal sammul, mis ta astus, oodati põnevalt ikka ja jälle midagi. Nüüd oli ta palju sarnasemaks muutunud Tuisu Allile tollest ajast, kui see Jóhann Bogeseni juures poesell oli, kinniseks, nagu kannataks ta mingit salajast valu. Selliselt mõjus temasse kaupluses viibimine, olgugi see kooperatiiv, ettevõtte, mis oli kõigi oma ja mida ta juhtas kooskõlas Islandi võimsaima mehe, Kristófer Torfdali, ja Islandi võimsaima ärilise ettevõtte, Kooperatiivide Liiduga. Salka Valkale näis täiesti kindel olevat, et need tugevad jõud ühiskonnas, nii vaenulikud kaupmeeste võimule, innukalt püüavad Arnalduri ideid teostada ja aita-avad tal positsiooni saavutada, kuigi tal siin tuli võidelda tuimuse, üksmeelepuuduse ja saamatuse vastu.

Mitte sinnapoolegi, et Arnaldur oleks välja paista lask-

nud, nagu oleks tema huvi oma ürituse vastu vaibuma hakanud, ei, hoopis vastupidi: iga kord, kui ta kooperatiivi tuli, oli ta tulvil võitlusvõtteid ja kavalaid plaane, kuidas inimesi oma poole võita, neid veenda ja seniseid pooldajaid nende usus kinnitada; ta oli inimeste eraelust väga hästi informeeritud ja tal oli eriline oskus keelitades kõigile individuaalselt läheneda ning inimeste äpardusi vaenlase kraesse ajada; palju suurem mõju kui õpetusel proletariaadi diktatuurist oli väitel, et Bogesen oli takistanud teatava maja remonti, mistõttu selle omanik kaotas tõmbusest tingitud haiguse läbi oma lapse; või et Bogesen oli ühe või teise täiesti võimatu ilmaga merele ajanud, mistõttu ükski neist tagasi ei tulnud. Sotsialistlikus riigis seevastu sõidetakse merele ainult selge ilmaga ja täiesti merekõlblike paatidega. Aga millest oli tingitud, et ta Salka Valkat kunagi ei peatanud, kui nad teel kohtusid, vaid vaatas tõsiselt otse ette, teretas põgusalt ja tõttas mööda, ilma et oleka temast põrmugi välja teinud? Vaatas ta tema peale ainult kui võidetud vaenlase peale ja mõtles endamisi: «Noh, sellega ei ole mul tarvis enam jännata»? Oli ta vahest säärane, et peale nende, keda ta vihkas, suhtus ta kõigisse ükskõikselt, ja et need, keda tal ei olnud tarvis võita, ei läinud talle põrmugi korda? Mõnikord tuli Salka Valkal mõte, et kas sotsialismil Arnalduri silmis tegelikult mingit muud väärtust ongi, kui et annab talle ettekäände inimeste vastu võidelda, neile kätte maksta ja nende üle võidurõõmu tunda. Ideaalid, nõrga aadlimärk — keegi ei tea, kus on piir nende ja vihkamise vahel, mida tuntakse tugevama vastu. Võib-olla kannab suurimaid ideaale oma rinnas ainult see, kes end teiste seas kõige nõrgemana tunneb. Ei ole otsa ega äärt kõigil neil jumalikel ilmutustel, mida inimene teise, parema maailma kohta näeb, kui ta vaid küllaldaselt õnnetu ja vähese rahaga on. Ning ei ole otsa ega äärt ebaõiglusel päikese all inimese silmis, kellele kasvuajal teiste poolt vähe arusaamist osaks on saanud; unistused õnnest muutuvad nagu tiisikuseks, mis ikka jälle võimust võtab, kuni inimene sureb. Mida rohkem Salka Valka veendus, et siin alevikus on tarvis laste heaks midagi teha, seda selgemaks muutus tema mälus mingist haldjate soost näo pilt teisest maailmast, mis paljude aastate eest tema hinges oli säranud, kuid öö ähmas- tas selle argipäevajooned ja kattis ülejäänud osa maailmast oma üürikese varjuga. Tal ei olnud kunagi julgust endale

aisendada, et oskab neid ruune lugeda, aga sedamööda kuidas kevad temas eneses, mägedes ja merel edenes, muutus temas igatsus selle järele üha suuremaks, mida ta nimetas Arnalduri tõeliseks näoks. Kunagi ei ole igatsus elu tõelise sisu ja õige näo järele oma siiruses ja usukülluses nii tungiv kui kevadel, ja see on tingitud põis- rohest, mis sageli näib maikuu vihmahoogude vahel oma tagasihoidlikus rõõmus avaldavat kogu elutõde.

Nõnda nägi Salka teda ikka ja jälle oma esimeste ning kõige püsivamate lapsepõlvemälestuste spektris, kui Arnaldur avaldas talle oma päritolu ebareaalse saladuse, mis siiski võis tõi olla. Sõnul väljendamata imetus on nagu varjatud kurbus. Kõhetu, pisut vimmas, läks Arnaldur temast vahel mööda, kõnnakul, mis meenutas võorkeelseid luuletusi või mõnest teisest majast kostvat muusikat, ilmavaatega, mis nägi alevikku kuskilt teiselt maalt ja maailma kuskilt teisest maailmast, teretas, ja läinud ta oligi; vaikides oli ta teistsugune kui rääkides ja veelgi teistsugusem kõnet pidades, kõige mitmesugusem aga oma unistustes, õiglusetootlustes ja võidutahtes, ning ühtlasi mees, kes on hariduse läbi omandanud oma kõige haldja- pärasemad unelmad ja oma hariduse abil võidab kogu aleviku ning teeb kõik enese sarnasteks. Salka Valka nägi temas geenist, mis annab kalale otstarbe ja teeb kõik aleviku elanikud jõukaks; või igatahes vähem vaeseks suurnikega võrreldes. Järelikult kiirendas temagi oma sammude, kuid tema põiklevast pilgust pidi Arnaldur siiski märkama seda siirast tunnustust, mida harva väljendab, sageli aga keelab pikalevenitatud naeratus ja pealetükkiv sõbralikkus. Salka Valka ei osanud kellegi ees teeselda — ta oli nii halb näitleja; ta oli rahul, kui võis oma arvamist varjata, ütles aga mõnikord siiski asju, millest ta isegi aru ei saanud.

Sellest hoolimata näis, nagu oleksid keskustelud, mis nende vahel selle kuu vältel aset leidsid, toimunud kindla plaani järgi, olgugi nad näiliselt täiesti juhuslikud — nad avastasid selle alles hiljem. Suur mootor, mis selle aleviku elu juhtis, töötas aeglaselt ikka edasi, vastavalt oma muutumatule õigeusklikkusele ja kitsarinnalisusele. Samuti nagu varemaltki ei lasknud ta midagi juhtuda ettemõtlematult või huupi.

Kord väljus Arnaldur ühel õhtupoolikul tollest Madal- mäe majast, ja üle tee seisis teise maja ees Salka Valka,

täiesti üksinda, ei tea, kuidas sinna sattunud, sinistes tunkedes ja veesaapad jalas, palja peaga, paks hall kampsun seljas, mille kaelus küündis lõua alla, käed tunkede taskus. Arnaldur teretas, ilma et oleks sigarettigi suust võtnud.

«Tere,» vastas Salka Valka ja astus siis piki maja seina mõne sammu Arnaldurile vastupidises suunas.

Viimane mõtles oma teed minna, kuid vaatas siiski tahtmatult tagasi ja nägi, et Salka Valka vaatab talle järele, mistõttu ta leidis, et peaks temaga juttu tegema.

«Mis sa siin teed?» küsis ta.

«Ootasin kedagi naist,» vastas neiu.

«Kevad on juba käes,» tähendas Arnaldur.

«Jah, seda ta on,» möönis Salka Valka, ja kevad paistis tal silmist.

«Ma ei ole sind kaua aega näinud,» ütles Arnaldur.

«Kuidas nii? Me kohtusime ometi alles eile kaupluse ees väljakul.»

«Kas tõesti?» imestas Arnaldur. «Jah, küllap see eile vist oli. Aga sul oli rutt. Sul on alati kiire.»

«Minul? Olen siis mina see, kel on kiire? Ei, Arnaldur; kui kellelgi on kiire, siis sinul.»

Arnaldur silmitses teda pealaest jalatallani ja ütles siis:

«Ma ei tea ühtki tütarlast, kes nii bolševistlikult välja näeks nagu sina. Venemaal saaksid sa kindlasti komissariks. Mis uudist on?»

«Mitte midagi,» vastas Salka Valka. «Ainult et ma käisin hommikul ühe mehega kahasse kalu püüdmas. Söögi jaoks ikka saime. Aga mis sellest?»

«On sul midagi lugeda?»

«Lugeda, minul? Ei. Ma arvan, et praegu on muugi kui raamatute lugemise peale mõelda. See tähendab, ma ei ole enesestki mõista kunagi hea raamatu vastu olnud, aga lugemisringi omad on mul kõik juba ammu läbi loetud. Nad ei muretsa kunagi midagi juurde — olen kindel, et neil ei ole isegi ninatubaka jaoks raha.»

«Võib-olla saan ma sulle midagi lugeda anda,» ütles Arnaldur. «Seltsimehed saadavad mulle Reikjavikist tihtilugu mõne räbala, aga need on enamasti võõrkeelsed. Hiljuti sain siiski raamatu, mille on kirjutanud noor islandlane, kes viibib Itaalias. Tal on hakanud silmad rahva olukorra kohta lahti minema, aga kommunistiks on teda raske nimetada, sest ta räägib isegi jumalast ja muust

afleetaolisest. Ta meenutab mulle kukemarja, mis hakkab mustaks minema. Kuid tema raamatust võib leida palju huvitavat. Vahest annan selle raamatu sulle lugeda?»

Salka: «Siis on kõige targem, et ma sinuga kaasa tulen. Naine, keda ma ootasin, nähtavasti ei tule.»

«Kas Merekoda on täiesti tühi?» küsis siis Arnaldur.

«Ma ei tea,» vastas neiu. «Mul on ükspuha.»

«Kas sealset aiamaad ei hari keegi?»

«Ei, seda ei ole vist ümbergi kaevatud.»

Arnaldur ei saanud hoiduda Salka Valkale pilku heitmast, kui see kõndis seal tema kõrval, täiesti küps naine, perfektse kehaehitusega, energilise sammuga, tugev ning karastatud; käed olid tal ikka veel tunkede taskus.

«Tihti peale ma mõtlen, kui tugev sa ikka võid olla,» ütles ta.

«Jah,» möönis Salka Valka, «ma olen tugev,» — ning lisas, ilma et oleks tema poole vaadanud: «Aga sina oled siiski tugevam kui mina.»

Tekkis taas vaikus. Mõne aja pärast küsis Salka:

«Arvad sa, et Bogenen laseb vaestelt kõik võlad sisse nõuda, kui nad suvel tema meest altingi ei vali?»

Arnaldur: «Nõudku aga sisse. Kellelki ei olegi nimelt midagi nõuda. Aga ähvardusi ta kindlasti ei säästa. Ainus rohi selle vastu on, et ka kooperatiiv võib ähvardada. Need, kel midagi kaotada ei ole, peavad altingi valimistel täiesti loomulikel põhjustel meie mehe poolt hääletama. See ei tähenda muidugi, nagu oleks mul mingit lootust, et me altingi just siisuguse mehe saame, keda vajame; küllap Kristófer Torfdal selle eest juba hoolitseb. Me oleme neme temast.»

«Küll ta juba siisuguse mehe kandidaadiks seab, keda me vajame! Ta peaks sind üles seadma.»

«Ta on sellest tõepoolest juttu teinudki. Aga ma olen kindel, et ta ei tihka seda teha. Ta nimelt kardab kommuniste.»

«Ta on ju ometi ka ise kommunist,» ütles Salka Valka.

«Kristófer Torfdal kommunist? Ei, Salvör, ma ei oleks kunagi võinud arvata, et sa nii lihtsameelne oled. Ta on kõike muud kui kommunist.»

«Mis ta siis on?»

«Kui teda rahvusvahelise poliitilise mõõdupuu järgi liigitada, noh, siis kuulub ta nii umbes nende hulka, keda kutsutakse pahempoolseteks, see tähendab vana mõiste

järgi liberaalideks. Aga sel liigitusel ei ole mingit tähtsust. Tegelikult võib öelda, et siin maal leiavad vanad ideed praegusel ajal väga head pinda. Kristófer Torfdal aga on eeskätt mees, kes on vallatud salapärasest võimuihast võimu enese pärast, ta ei saa enne rahu, kui valitseb kogu maa üle, ja sellepärast on ta nõuks võtnud murda konservatiivide võim majanduslike ettevõtete ja rahaasutuste üle; ta on nimelt otsustanud, et ei anna enne järele, kui need kõik on tema enese võimu all. Ta on mees, kes ei pörka tagasi ühegi abinõu eest, ja sellepärast on ta kartmatult meie äärmiste pahempoolsetega liitu astunud, et luua ühine rinne parempoolsete parteide vastu. Seni on kõik hästi läinud: tema vajab meid ja meie teda. Asi läheb alles siis hulluks, kui me oleme sunnitud tema vastu võitlema hakkama, sest tema väike sõrm on kardetavam vaenlane kui kõik reaktsioonilised iseseisvuslased kokku.»

«Mispärast siis «Öhtuleht» ütleb, et ta on Islandi kõige fanaatilisem bolševik?» küsis neiu.

«See on lõks, millega lihtsameelseid püüda tahetakse,» seletas Arnaldur, «selle väite konsekvents, et Venemaal valitsevat ikka veel näljahäda ja tööpuudus. Mõne aja pärast, kui see fakt siin üldiselt teatavaks on saanud, et Venemaa on ainus maa maailmas, kus ei ole tööpuudust ja näljahäda, Kristófer Torfdali bolševikuks enam ei kutsuta.»

«Ma tahaksin, et keegi tolle Kristófer Torfdali kohta kunagi tõtt räägiks,» palus siis neiu.

«Temaga on umbes samasugune lugu, nagu meie suurim skulptor kujutas enesele ette piiskop Jón Arasoni*: tal on üks silm keset laupa. Meie, islandlased, ei ole niisuguste inimestega harjunud. Indiviididena me oleme liiga tugevad ja rahvana liiga nõrgad, et neid taluda. Me oleme nimelt Ormur Örlygssoni rahvas, kes hakkab võitu samal hetkel põlgama, kui see on saavutatud, ja Thorsteinn Sídu-Hallssoni rahvas, mehe, kes ei tahtnud lahingus iirlase Brjáni vastu vaenlase vägede eest põgeneda, vaid istus maha ja hakkas oma kingapaelu kinni siduma. Ühelgi teisel rahval ei ole nii kurvastavalt selget pilku võidu ja kaotuse väärtusetuse kohta. Elu suhtes on tema seisukoht eitav, surma suhtes jaatav, see tähendab, elu ees on ta arg, surma ees aga vapper. Kindlasti oled sa kuulnud Jón Sigurdssonist; ta oli ainulaadne mees Islandis — kunagi ei põgenenud ta võidu eest. Üksvahe tekitas ta enese vastu

suurt pahameelt, kui hakkas selle eest võitlema, et islandlased otsustamisõiguse kõige selle üle, mis nende oma on, välismaalaste käest enese kätte võtaksid. Samasugust pahameelt äratas enese vastu Kristófer Torfdal, kui ta võitleb spekulantide peremehetsemise vastu pankades.»

«Kas me, islandlased, siis alati kaotame?» küsis neiu.

«Ei,» vastas Arnaldur, «seda ei ole sellega öeldud. Tõele lähemal on, et me kunagi tõelise kaotuse osaliseks ei saa, sellepärast et meil kunagi tahtmist ei ole saavutatud võitu lõpuni viia. Tegelikult me oleme loomult säärane rahvas, kes kõige paremini tunneb ennast häbipostis, see aga erineb võllast vaid sellega, et seal ulatuvad varbad vastu maad. Jón Sigurdsson isegi kuulus nende hulka, kes kärn-tõve puhul mitte kogu karja maha ei tapa, vaid kärnast lammast terveks püüavad ravida. Mõned asuvad seisukohal, et meie rahvas on loomult nagu suure puu küljest murtud oks, mis on halvale pinnasele istutatud ja mille ülesanne ei ole mitte kasvada ja sirguda, vaid üksnes tuultele vastu panna.»

Salka: «Arnaldur, sa oled kindlasti tugev; ma nägin seda möödunud aastal streigi ajal — tugevam kui Kristófer Torfdal.»

«Oled sa kunagi selle peale mõtelnud, mis sõna «tugev» õigupoolest tähendab?»

«Midagi lõpule viia,» vastas neiu.

«Nojah,» ütles Arnaldur. «Aga kas need on siis lõppude lõpuks tugevad mehed, kes lõpule viivad, mis nad ette on võtnud? Kas tugevad ei ole mitte just need, kes piirduvad oma jõus mõnulemisega? Igatahes kaks ise asja on tugev olla ja kardetav vastane olla. Ma olen selle üle palju mõtelnud. Oletame, et Jón Sigurdsson oli tugev. Aga mis toimus 1874. aastal, kui meie rahandus Taanist lahutati? Tegelikult mitte midagi muud, kui et rahvast hakkasid nüüd ekspluateerima omad mehed. Riisujad olid ainult rahvast vahetanud. Lõppude lõpuks ei jää mitte kõige tugevamad mehed võitjaks. Võib-olla ka mitte ideed.»

«Aga kes siis?» küsis Salka Valka ägedalt.

«Ma ei tea,» vastas Arnaldur. «Võib-olla, kui kõik asjaolud arvesse võtta, jääb võitjaks see, mida kutsutakse rahva loomuseks.» Siis mõtles ta pisut ja lisas: «See, mida vanasti nimetati saatuseks. Ma arvan, et igal rahval läheb nii, nagu ta seda pälvib.»

«Ma ei mõista sind, Arnaldur,» ütles neiu hämmeldu-

nult. «Vahest ei usu sa töörahva võidusse enam nii kindlalt nagu mullu?»

«Usun küll,» vastas Arnaldur. «Ma olen veendunud, et kõik, mida saab selle aleviku heaoluks teha, peab olema kooskõlas Marxi õpetustega, ja samuti kõik, mis talle kahjuks on või on olnud, oli tingitud sellest, et siin ei tundud marksistlikku ühiskonnateadust. Aga on teisigi asju. Juba üle aasta on sellest möödas, kui ma tulin suurest maailmast, tulvil õpetusi, mis on rahvusest kõrgemal: vaata, Marx oli juut, tal ei olnud juuri omal maal elavas rahvas. Salka, vahel näib mulle, et ma olen ainult tavaline islandlane, õigupoolest ainult tavaline inimene, kel on ühe silma asemel kaks silma, üks, mis vaatab mu enese, ja teine, mis vaatab massi poole. Ma võin Leninist hirmsal kombel vaimustatud olla. Vahel aga näib mulle, nagu oleks poliitiline hermafrodiit ja diletant Kristófer Torfdal mind ära võitnud. Mul on raske enesele salata, et tihtipeale tundub mulle Kristófer Torfdal imetlusväärne mees olevat. Ja ometi on ta ainult liberaal. Kes seda omal nahal tunda on saanud, teab kõige paremini, milline needus on olla islandlane — elu teelahkmel. Nüüd sa arvad muidugi, et ma ei ole enam täie aruga.»

«Ei,» tõrjus Salka Valka, «ainult häda on selles, et mina olen harimata inimene. Aga luba mul küsida üht asja: kas sa siis enam ei usu, et kogukond peab kalapüüki korraldama, kala müümise eest hoolitsema ja puhaskasu eest tööliselamuid ehitama?»

Arnaldur vaikis natuke aega ja nad astusid mõne sammu, täis kartust, et nad teineteist küllaldaselt ei mõista. Siis vastas Arnaldur kõlatult ning ükskõikselt:

«Jah, kogukond peab kalapüüki korraldama, kala müümise eest hoolitsema ja puhaskasu eest tööliselamuid ehitama.»

«Noh, näed sa nüüd,» ütles Salka Valka. «Kas siis ei ole enesestmõistetav, et tuleb võidelda kõigi vastu, kes selle vastu on?»

«Seda küll,» kostis Arnaldur.

«Noh, ja mis siis nüüd? Tahad sa nüüd võitlusest loobuda, kui võitlus õieti alles on alanud? Ei, Arnaldur, see ei ole võimalik.»

Arnaldur selle küsimuse peale otseselt ei vastanud, kuid vaatas talle otsa ja muigas, nagu siis, kui vastatakse uudishimulikule lapsele:

«Hea meelega tahaksin ma kõik oma lapsepõlve unistused ja kogu hariduse, mille ma olen saanud, sinu tugeva ja lihtsa vaatevinkli vastu ära vahetada.»

«Ma tean, et sa endamisi mu üle naerad ja mind lapsikuks pead,» ütles Salka Valka. «Ma olen alati tegelnud kalaga, nagu sa tead. Aga ma saan sellest, mis sa mullu ütlesid, üht-teist siiski aru, nagu näiteks, et on rumalus lasta ainult ühel mehel soolakala pealt teenida. Ja mulle näib, et on võimatu oma arvamist muuta, kui silmad on lahti läinud ja sa näed, mis on õige. Ma olen võib-olla pikaldase mõtlemisega, aga kui ma viimaks olen nägema hakanud, mis on õige, siis jään ma selle juurde kindlaks.»

«Jah, Salka Valka, ka sinul on üks silm keset laupa. Juba sellest ajast peale, kui me väikesed olime, olen ma sinust alati vaimustuses olnud.»

«Kuule, Alli, mullu olid sa nii tugev,» ütles Salka, sest Arnalduri arutlused ei olnud temasse peaaegu sugugi mõjunud. «Nii kaua kui elan, ma ei unusta, kuidas sa rookimiskuuuri ees seisid ja ütlesid: «Siin on streik.» Miks sa nüüd niisama kindlameelne ei ole nagu möödunud aastal?»

«Ma ei tea,» vastas Arnaldur. «Iseenesestki mõista on välismaiseid raamatuid lugedes kergem rahva poolele asuda kui teda kooperatiivi juhatajana tundma õppides.»

«On siis teil, haritud meestel, võimatu mõista meid niisugustena, nagu me oleme?» küsis Salka pisut kärsitult. «Sa tead väga hästi, et me ei saa sinna midagi parata, et meil haridust ei ole.»

«Haridust!» osatas Arnaldur põlglikult. «Mis on sinu arvates sel niinimetatud haridusel väärtust klassivõitluses? Haritud inimene asub kodanlikus ühiskonnas rahva suhtes otse iseenesest juhuseotsija seisukohale. Kui haritlane püüab rahvast tegudele meelitada ja jutlustab talle ideid, mis on massi silmaringist kõrgemal, siis ei ole tema keelitustes kunagi rohkem kui ainult pool tõe. Ülejäänud osa on pettus ja peibutus. Elu on oma olemuselt kurbmäng, olgugi et ta mõnede näib naeruväärne olevat. Kindlasti sa arvad, et ma olen suureline, et olen haritud kui teised! Ei, vastupidi, armas Salka, ma kadestan rahvast, et tal nii tühised huvid on. Selles peitub tema rikkus ja jõud. Hea nuuskubakas on talle rohkem väärt kui sotsialismi ideede teostamine. Tema võime puudust kannatada näib olevat targem kui mingi filosoofia, luulelisem kui ükski

luuletus. Aga on tal võimeid ka neid pettumusi taluda, mis tegude kannul käivad — kui tegusid üldse tulebki? Haritud idealistid tahavad rahvast ühel hoobil rikkamaks ja ka vaesemaks teha, kui ta seda oma loomu poolest pälvib. Käigu kuradile kogu see kupatus!»

Nende sõnade järel kiirendas ta sammu, otsekui oleks tal süda täis läinud. Salka Valka vaatas talle otsa. Kogu maailmas ei ole nägu, mis oleks nii siiras olnud nagu sellel neiul; igasugune kõhklus oli talle võõras ja tõenäoliselt arusaamatugi.

«Ma ei mõista, kuhu sa sihid,» ütles ta. «Ma arvasin, et sa usud uuesse, paremasse maailmasse nagu mullu...»

Viivu pärast jäi Arnaldur tee peal niisama järsku seisma, nagu ta enne seda sammu oli kiirendanud, võttis Salka Valkal mõlema käe randmest kinni ja palus, oli see nüüd tõsi või nali:

«Ma usun; aita sina mind mu uskmatuses...»

Kuid Salka Valka tõmbas oma käed ära ega tihanud vastata.

Ühel õhtul astus Salka Valka Neemearu kööki. Neemearul elas kadett Gudmundur Jónssoni väimees Hákon, kes kevaditi vahel mõne rebase püüdis. Korra oli ta ühe päevaga püüdnud kaks rebast ja kummagi eest saanud viiskümmend krooni. Selle põhjal rehkendas ta hiljem oma päevapalka nii enne kui pärast. Sel kombel sai ta aastas keskmiselt kolmkümmend kuus tuhat viissada krooni ja liigaastal sada krooni veel lisaks. Kui fäärlased siin kalal olid, aitas ta neil jääd võtta, sõitis kord ühe Fääri laevaga välismaale ja viibis terve talve Fääri saartel. Ta sai nende saarte halduri juures laste õpetajaks. Noh, siis juhtus ühel päeval, et kui ta parajasti tundi andis, tõusis linnas suur kisa ja kära, ning koolitoa aknast välja vaadates nägi ta merest veejuga otse üles kerkivat. Koolitoa nurgas seisis vintpüss; Hákon haaras siis vintpüssi, avas akna ja kihutas kuuli veejoa sisse. Veidi hiljem ujus suur surnud valaskala randa. Linnas tekkis nüüd suur ärevus. Hákoni juurde saadeti saatkond, kes pidi küsima, milliseid korraldusi ta selle suure vaala kohta teeb, kelle ta nii suure osavusega oli surmanud. Hákon ütles, et lõigaku nad vaal tükkideks ja võtku kõik endale, peale neerude, need aga

nõudis ta oma vägiteo eest enesele tasuks. Siis müüs ta vaala neerud viie tuhande krooni eest ära ja pani selle raha Fääri saartel pank. Nüüd oli tal oma naisega kaheksa last ja ta pidas ennast kõige õnnelikumaks inimeseks maailmas, olles alati lõbusa jutuga ning külalislahke; elas ta muldonnis. Tema lapsed olid kõige vallatumad rübitlud kogu ümbruskonnas, vanemad poisid aga päris sulid, sest isa muinasjutulisest rikkusest hoolimata olid nad juba varakult õppinud eluvõitluses oma mõistuse peale lootma.

Oli natuke aega enne keskööd, köök nagu ikka külalisi täis. Hákon naine seisis pliidi ääres ja keetis kohvi, Gudmundur Jónsson istus nurgas kastil, Raamatu-Mángi kolmjalal. Õel vanapiiga naabermajast seisis teisel pool pliiti ja tegi näo, nagu vestleks ta perenaisega, kuid segas sageli mõne tigea õiendusega meeste jutusse vahele. Peremees istus köögilaua ääres, rukkileib ja margariin ees. Kaks noort bolševikku istus vastu veetünni toetudes köögi põrandal. Lapsed oleksid pidanud juba magama, kuid jooksid kisades ja üksteisele kõrvalopse jagades poolalasti mööda maja ringi. Kambrist kostis imiku tõinamist. Salka sisse astudes kargas peremees köögilaua äärest kohe püsti, et oma istet temale pakkuda. Salka Valkal oli seljas odav linane kleit ja vihmamantel, jalas poesukad ja hallid nõorsaapad, mis Sveinn Pálssoni juures maksid kolm ja pool krooni.

«Näe, Salka Valka tuleb seilates nagu mõni kaljas,» ütles peremees, sest sihvakad tütarlapsed meenutasid talle alati purjekat. Suurele kasvule vaatamata astus Salka Valka oma väikeste saabastega kergelt ning nõtkelt. Ta istus laua servale ja lükkas juuksed otsmikult ära. Räägiti parajasti Käänaku Beinteinnist.

«Missuguse vägiteoga Beinteinn nüüd siis jälle hakkama on saanud?» küsis neiu.

Ent Beinteinn oli vaid ära surnud. Ta surnud täna õhtul kopsupõletikku, ja räägiti, et Bogesen tahtvat tema matusekulusid enese kanda võtta, sest oma haiguse viimastel päevadel kaldunud Beinteinn uueti iseseisvusliikumise poole.

«Bogesen teeb seda muidugi selleks, et laipa täielikult oma käsutusse saada,» tähendas üks bolševikest.

«Mis käsutusse?»

«Tjaa, räägitakse, et laibal tahetavat jalg alt ära kruvida ja Saksamaale tagasi saata. Ta ei olevat veel kinni makstud.»

«Küll need mehenärakad räägivad üksteisest ikka alatult, nagu varemaltki,» ütles vanapiiga Gudvör. «Mina omalt poolt ütlen, et mis seal imestada, kui Bogesen ei taha kõige kallimat sorti puujalga sihukese mehe eest kinni maksta, kes ennast niimoodi üleval pidas nagu kadunud Beinteinn möödunud aastal.»

«Kas jalg tal üksvahe juba alt ära ei olnud kruvitudki?» küsis bolševik. «Ma võin tõestada, et Katrinus sai selle eest kümme krooni, et ta tal jala alt ära kruviks. Jóhann Bogesen ei teinud Beinteinni heaks kunagi midagi muud, kui et maksis kinni tänuavalduse, mille ta laskis pastoril tema eest kirjutada ja Reikjavíkis ära trükkida.»

«Ma ei usu kunagi sõnagi, mis kommud räägivad,» ütles Gudvör, «ja mis mehed ülepea räägivad. Sihukesed jumalasalgajad! Te peaksite häbenema, kuidas te isegi kõigevägevama vastu üles astute.»

«Kui tihti sa kirikus käid, armas Gufa?»

«Pole tähtis, kas ma kirikus üldse käingi, aga jumal on sellegi poolest hea ja armas,» vastas Gudvör.

«Piiblis on ikkagi palju valet,» ütles üks bolševik õrritavalt.

«Mul on täitsa ükspuha,» vastas piiga. «Ma tean ainult seda, et üks on kindel, ja see on see, et ma tahan alati Kristuse järel käia, olgu see õige või vale.»

«Me kõik oleme vaesed armetud inimesed,» tähendas kadett Gudmundur Jónsson.

«Jah,» ütles Raamatu-Máangi. «Just seda olengi ma alati ütelnud: inimesed peaksid üksteise vastu leplikumad olema ja üksteisest aru saada püüdma.»

«Jah,» kinnitas peremees Hákon. «Sina, Máangi, oled tark mees, ja ma olen juba ammu tahtnud su käest üht asja küsida: mis sa muuseas arvad inimese elust? Millega sinu arust inimese elu kõige rohkem sarnaneb?»

«Inimese elu,» ütles Raamatu-Máangi pärast mõningat järelemõtlemist. «Kõige rohkem sarnaneb ta sipelgapesaga, kus kõik sipelgad püüavad valguse poole.»

«Sipelgad!» osatas üks bolševik halvustavalt. «Kunas kurat sa sipelgaid oled näinud? Islandis ei ole ühtki sipelgat.»

«See ei tähenda midagi, et neid siin maal ei ole,» ütles peremees. «See on täiesti õige, mis Magnus ütleb. Inimesed on täpselt nagu sipelgad. Välismaal olles nägin ma sipelgaid tihtilugu. Need on väikesed ilmast ilma sibavad

loomakesed, kes elavad risuhunnikutes; õigupoolest on nad mingid neljajalgseid, neil on midagi sabataolist ja tibatillukesed silmad, ja kui päike paistab, ronivad nad oma urgudest alati välja.»

«Kas Hákon ei mõtle ehk rebaseid?» sähvas üks bolševik vahele.

«Minu arusaamise järgi on nad õigupoolest küll midagi kärbsetaolist,» ütles raamatuköitja Magnus.

«Jah, aga mis sa, Máangi, bolševismi kohta ütled?» küsis peremees.

«Jah, bolševismiga on muidugi samuti nagu teiste asjadega — ta on ikka seesama inimsoo igatsus uue ja parema järele; bolševism on iseenesest muidugi ideaal. Aga minu arusaamise järgi võidab bolševismis, samuti nagu teisteski seitsides, ikka see, kes võib raha välja panna. Mul on täiesti ükskõik, et need noored töölisühingu mehed seda kuulevad. Maailm nõuab — raha lauale! Võtame näiteks kooperatiivi. Enesestki mõista on kooperatiiv alati bolševism. Aga kuidas läks, kui oli tarvis raha välja panna? Minu teada oli Steinhór Steinsson see, kes raha välja ladus.»

Bolševikud vaidlesid sellele seisukohale energiliselt vastu, kuid Salka Valka ei kuulnud, mis nad ütlesid, vaid tundis ainult seda, et kõik vaatasid talle otsa, kui Steinhór Steinssoni nime nimetati. Peremees tähendas, et see oleks küll imelik naine, kes Steinhór Steinssonile praegusel ajal korvi annaks, vaatas seejärel Gudvõri poole ja ütles:

«Nüüd on Gufal võimalus kapitalisti naiseks saada ja temaga välismaale purjetada.»

Kuid Gudvör ei mõelnudki säärase albi loba peale vastata ja jätkas erakordse innuga üle pliidi perenaisega jutuaajamist, kuna bolševikud selgitasid Magnus Jónssonile sotsialismi põhimõtteid.

«Eks nii mõnelgi ole raha ära pandud, kuigi ta sellest nii suurt numbrit ei tee nagu Steinhór,» ütles peremees, mõeldes muidugi oma raha. «Mina omalt poolt ütlen, kui inimene ühe päevaga ikka kaks rebast kätte saab ja päevas nii umbes sada krooni teenib, siis võib hõlpsasti juhtuda, et ta peab seda alpuseks, kui kuuleb inimesi raha, selle väärtuseta puruga suurustavat, päris tõsi. Väga võimalik, et ka keegi teine peale Steinhóri oleks võinud siia kooperatiivi asutada, kui ta sellest oleks hoolinud, ja võib-

olla liiati täiesti üksinda, ilma igasuguse Kristófer Torfdali abita.»

«Jah, kui see tõsi on, mida kõik räägivad,» ütles Magnus, «et Steinhórh võitnud tema sõpruse ja usalduse, kui ta hiljuti Reikjavíkis käis, siis ei näe otsa ega äärt, mis sihukesest mehest siin alevikus kõik veel võib saada. Nüüd ostnud ta ida poolt kaugelt üle tuhande laevapüüa soolakala, peale selle kala, mis ta siin talvel Sveinn Pálssoni käest ostis.»

Neid uudiseid kuuldes olid kõik imestanud, sest nad arvasid, et Kristófer Torfdal on kõigi nende verivaenlane, kes kalaga kauplevad, ja said nüüd bolševismist veel vähem aru kui varemalt, ning ka bolševikud ise ei suutnud seletada, millest see tuleb, et Kristófer Torfdal võib sõbrustada inimestega, kes seda kaupa ostavad.

«Minul on ükskõik, mis rahvas Kristófer Torfdalist räägib,» ütles kadett Gudmundur Jónsson. «Tema aitas meil kooperatiivi asutada, ja ma ei võta seda tagasi — eks tehku need paremini, kes oma rahaga hooplevad. Mina omalt poolt ja oma isiku kohta ütlen, et kui vanasti siin Päästearmee oli, siis räägiti seal enamasti ikka nendest, kes kunagi nende koosolekutel ei käinud — see oli nagu maha tehtud.»

Seejärel arutati pikalt ja laialt Steinhóri ja Kristófer Torfdali vahekorda ning püüti mõistatada, kas Steinhór on kalaga kaubitsemisest ja muust tulunduslikust tegevusest hoolimata bolševikuks hakanud või on Torfdalist kogu tema bolševismile vaatamata iseseisvuslane ja kapitalist saanud. Sel hetkel avanes köögi uks ja lävel seisis Arnaldur Björnsson.

«Küll on kange kohvilõhn,» ütles ta. «Isegi üle tänava on tunda.»

«Ega tea, kas seal muud ongi kui sigurid!» pomises Gudmundur Jónsson pooleldi rahulolematult.

Perenaine valas juba tassidesse; Arnaldurile pakuti ka kohvi ja ta võttis pakkumise tänuga vastu. Ta istus köögilauale Salka Valka kõrvale, ja siis märkas Salka, et tema kleit on üle põlvede lihkunud, tõmbas selle kähku alla ning kahetses, et ta pükstega ei ole. Põsed läksid tal äkki kuumaks. Keskustelu jäi viivuks soiku, ent viimaks peremees kogus ennast ja küsis:

«Noh, Arnaldur, missugune on muuseas sinu seisukoht Kristófer Torfdali kohta? Sa peaksid teda tundma!»

Arnaldur vastas kuivalt:

«Kommunistlikust vaatevinklist tähendab Kristófer Torfdal Islandi riigikapitalismi poole tüürimist.»

«Sa sinder,» ütles peremees.

«Seda on karta,» ütles üks bolševik.

«Jah, maailmas on palju imelikku,» ütles Raamatu-Máangi.

Järgnes lühike vaikus.

«Küll oleks hea, kui kellelgi ninatubakat oleks,» sõnas alandlikult kadett Gudmundur Jónsson.

«Ei ninatubakast puudus ole,» kiitis peremees ja ulatas kõige enne Raamatu-Mángile härjasarve, mille mõlemas otsas oli puust punn; Máangi silitas seda hellalt, nuuskas siis näppudega nina ja pühkis need vastu püksisäärt puh-taks.

«Millegipärast on nõnda, et ninatubakas rahustab sü-dant,» tähendas ta.

«Jah,» kinnitas Gudmundur Jónsson, «ta on niisugune lõbu, mis kedagi eksiteedele ei vii.»

«Ta teeb meele rõõmsaks, ilma et pärast pahandust tooks,» toetas Magnus.

Arnaldur muutus rahutuks ja heitis Salka Valka poole kohmetuid pilke.

«Viinaga on nii ja naa,» jätkas Raamatu-Máangi. «Me kõik teame, mismoodi ta mõjub, iseäranis harilikud sordid, puupiiritus ja tinakas, hoopis rääkimata sellest kuradi puskarist, mida maal aetakse, mõned ütlevad, et hobusesitast. Noh, ja suitsetamise tubakas; ei saa kuidagi ütelda, et ta seedimisele just kasulik oleks. Mina enese kohta ütlen, et ma pean palju sülitama, kui suitsetan. Närimistubakas sobib kõige paremini merel. Ja siis naised — ma tean, et rohkem ei ole mul tarvis ütelda. Aga ninatubakas...»

Suure mõnuga nuuskas ta sarvest kuus-kaheksa korda järjestikku.

«Seda küll,» kinnitas kadett Gudmundur Jónsson ja elas sellele kõigest hingest kaasa, kuidas teine nuuskas. «Kõike kokku võttes jääb järele ainult nuusktubakas.»

Arnaldur tõusis püsti ja soovis head ööd. Ei, tänan väga, ta ei taha kohvi ootama jääda. Peremees Hákon oli sellest pooleldi jahmunud ja avaldas lootust, et kooperatiivi juhataja ei pane pahaks, et tal paremat istet ei olnud või et üks laps oli põrandale teinud ja imik vahetpidamata karjus. Ei, Arnaldur ei pane midagi pahaks. Tal on lihtsalt

tarvis minna. Salka Valka vaatas köögis ringi. Kaks paljaste kintsudega mudilast rippus virisedes oma ema seeliku küljes. Bolševikud istusid ikka veel tunni najal ja vahtisid Salka jalgu, mis nagu kaks rammusat kala üle laua serva rippusid. Salka oli kindel, et neil ei ole aimugi, mis on bolševism. Need juhuslikud inimesed, kes siin koos istusid, olid otsekui omaenese kodukoha randa sattunud abitud merehädalised; nad olid rahul selle kohvi ja tubakaga, mida siin kummalisel rannal võis saada; nüüd oli perenaine tassidesse valama hakanud. Oma tassi tühjaks joonud, jättis Salka Valka jumalaga ja lahkus. Oli hakanud vihma sadama.

Mõne päeva pärast sängitati Käänaku Beinteinn Jóhann Bogeseni kulul mulda, jalg aga saadeti Saksamaale tagasi. Pastor rääkis issanda võiduvankritest. Nüüd oli see vanker meie lahkunud venna kõiges aus ja hiilguses võidumäele viinud. Meie lahkunud vend võis vahel eksiteed käia. Kuid ta ei kuulunud nende rumalate inimeste hulka, kes oma eksitusest visalt kinni hoiavad. Elu oli tema alaline õpetaja. Ta ei keeldunud oma seisukohta muutmast, kui tema jumalik loomus seda talle dikteeris. Elu vastutuuled ja ilmaliku hariduse eksiõpetused ei olnud talle mitte ainult võiduvankriks, vaid ka selleks tiiglik, kus karastus tema tõe teras. Paljud meist eksivad mõnikord mõistuse ja õige mõtlemise teelt kõrvale, aga jumala arm kestab igavesti ja on alati valmis neid aitama, kes tahavad tema juurde tagasi pöörduda. Vastutustundetute ja uskmata inimeste poolt jutlustatakse meile palju eksiõpetusi, mille eesmärgiks on väikesi inimesi nende eluteel tasakaalust välja viia, aga issanda pikk meel kestab igavesti ja ta ootab kannatlikult, et tema sõbrad terve elukäsituse juurde jälle tagasi pöörduvad, kui nad eksiteede tühisuse kohta arusaamisele on jõudnud. See vana vaenlane seisab ikka veel ülal mäel ja pakub meile kõiki maailma kuningriike ja nende au, kui me tema järel käime. Meie lahkunud vend oli üks neist, keda kurat püüdis petlike lubadustega ära meelitada, aga kellele jumal surmas võidu andis. Seejuures viitas pastor niihästi Jeesusale kui ka Haabakukile ja mitmele teisele omapärasele muinasaja džentelmenile. «Me tahame tänada mehi, kes meie lahkunud vennale tema eluteel abiks ning toeks on olnud, ja nende eest paluda. Kõige esimesena nende hulgast me peame nimetama oma auväärset venda ja heategijat Jóhann Bogeseni...»

Pärast matusetalitust pakuti kohvi biskviitide, laevakuivikute ja kringli, samuti vinskete naatronimaitsega seekõrvadega, mida Beinteinni tütar selle peo puhul oli küpsetanud. Paljud peielised olid tinakat kaasa toonud, tuju oli hea ning ülev ja jutt mõnus. Arnaldur ilmus võõruspeole keset kohvijoomist ja istus laua nurka. Mida kauem lauas istuti, seda kõrgemale tõusis meeleolu ning hakati laulma mitmesuguseid laule, sealhulgas «Tahaksin, et meri muutuks piimaks» ja «Iial pudelisse ma ei puutu».

«Hurraa Käänaku Beinteinnile! See oli mees, kel suu oli õiges kohas — tema terviseks!»

«Ta elagu!»

Arnaldur ei tõstnud silmigi, ent sigaretist, mida ta oma kõhnade kollakate sõrmede vahel hoidis, tõusev sinine suits põimus tema kohvi juues päikesekiirtega, ja tema punakaspruunide juuste kiharad kiiskasid — kui päike neile peale paistis, olid nad veelgi ilusamad. Salka Valka poole ta ei vaadanud, kuid viimane nägi ainult teda. Kõige vanem tütar teenis külalisi, silmad nagu palavikus; kuid hambad olid tal kehvad, nagu vinne täis ning hall; ta kõhis rohkest suitsetamisest ja naeris rohmakalt; mehed libistasid käega vargsi üle tema põlvede, kui ta neile kohvi kallaskas. Kaks korda läks ta Arnalduri juurde, sosistas talle midagi kõrva ja näppis seejuures usaldavalt tema kuue kraed, ilma et Arnaldur oleks üles vaadanud. Siis hüüdis ta üle kogu toa:

«Katsuge nüüd kohvijoomisega viksida olla, siis teeme ruumi ja keerutame pisut jalga. Papa sureb ainult ühe korra.»

«Suur tänu kohvi eest,» ütles Salka Valka. «Ja head aega, armas Guja. Aga ette panna oma isa matusel tantsida — see läheb küll liiale.»

Kuid tüdrukul ei olnud häbitunnet põrmugi ja ta ütles Salkale, et ärge see Arnalduri pärast muretsegu — ei ole sugugi kindel, et ta Arnalduri saab, kuigi ta töölisühingusse astus.

«Nojah,» vastas Salka. «Eks sa ise tea seda kõige paremini. Sina astusid töölisühingusse enne mind.»

Ent samas ta kahetses, et ta sellele tüdrukule üldse vastas.

Kapsaaias olid mõned kangelasmeelsed mehed sellega ametis, et jootsid vanemateta jäänud lastele denaturaati

sisse; jõnglased krimpsutasid kohutaval kombel nägu, aga ei tahtnud endale seda häbi teha, et neil niisugune malusjook alla ei lähe.

20

Öösel ei saanud Salka Valka kaua aega und. Halastamatu enesekriitikaga, mis kaasneb ööga, kui inimese tegudele ja toimingutele enam päevavalgust ei paista ja tema kõlblustunne loomusunni kõige ürgsemale koostisosale enam segavat värvide spektrit ei heida, ennast kainelt analüüsides mõistis ta väga hästi, et pahameel, mida ta Gujale tantsu kohta oli avaldanud, polnud tingitud millestki muust kui sellest, et ta ise tantsida ei osanud ja seepärast kõigist edasistest peiede lõbudest osavõtmisest paratamatult oli sunnitud eemale jääma. Tegelikult oli tema kõige palavamaks sooviks täna öösel tantsida ja hõisata.

Otsekui forell kaevus tormas ta mööda oma kambrit edasi-tagasi, moonutas nägu ja näris sõrmenukki, ilma et oleks rahu leidnud. See kestis õige kaua, viimaks aga istus ta täiesti nõutult akna alla. Elu kõigeunustuses hõljusid linnud peegelsileda fjordi kohal. Ta tõusis püsti ja võttis kleidi seljast, kooris end seejärel hilp-hilbult riidest lahti ja heitis sängi pikali; tema tugev ning küps keha laotus tema pilgu ees nagu maastik; keegi peale tema enese ei tundnud seda. Ent kui ta end puudutas, kas või õige õrnaltki, hakkas ta tavaliselt ennast kartma, ja kogu elugi Samuti ka täna öösi. Esmalt rusus teda üksindus, mis tundus otsekui jäätunud pisarana igas närvikuis, aga kui ta end puudutama hakkas, haaras teda hirm, selle seletamatu tunde eelkäija, mis tal läbi naha tungis ja temast tugevam oli, ja valusa ohkega kargas ta jalule ning hüüdis tahtmatult kaks korda Arnalduri nime. Aga rahunedes heitis ta uuesti voodisse, tõmbas omakootud vaiba peale ja oigas: «Ei, ilmapealgi. Ilmapealgi ei tee ma seda.»

Järgmisel hommikul oli tal õige imelik enesetunne, võib-olla koguni palavik; ta tõusis voodist ja rookis Sveinn Pálssoni juures pool päeva kalu, läks siis koju ja heitis magama, soovides kogu südamest kopsupõletikku jääda ja surra. Aga kui ta pärast kella kümnet ärkas, oli ta reibas ning heas tujus, täiesti tasakaalus ega mõistnud, miks ta öösel nii erutatud ja hommikul nii roidunud oli. Vahest

oli temas juba vanatüdruku hüsteeria alanud? Päike oli looja läinud, eha ja koit heiastasid vaikselt sinisele fjordile, kus mäed seisisid pea peal, kumbki oma hunnitult lõõmava riba. «Nüüd oleks tore mere äärde jalutama minna,» mõtles neiu.

Kummutil lebasid «Kirjad üldsusele», raamat, mille ta Arnalduri käest hiljuti oli saanud: häbi peaks tal olema, kui kaua ta seda juba enese käes on hoidnud — võib-olla hakkab Arnaldur arvama, et ta tahab seda ära varastada. Nii et ta otsustas raamatu pärast õhtuse kohvi joomist ära viia.

Ta läks kooperatiivi. Kauplus oli lahti, kuid seal polnud ühtki inimest; üksnes hõrgutavat toiduainete lõhna hoovas talle vastu. Suhkrukastis paari jahukoti kõrval olid Arnalduri raamatud — need olid välismaised sotsialismi tähteosed — ja ta lehitses neid, ilma et oleks neist mõhkugi aru saanud. Siis tuli kooperatiivi juhataja.

«Tulin siia ainult raamatut tagasi tooma,» ütles Salka Valka. «Täna lugesin andmise eest.»

«Ole nii hea ja võta sinna rohelise seebi peale istet,» sõnas Arnaldur väikesele tünnile osutades. «Võin ma sulle rosinaid pakkuda?»

«Täna, ei.»

Ja lühikese vaikuse järel:

«Loodetavasti ei olnud teil eile õhtul matuste pitspallil igav?»

«Oh ei, ainult lõppes sellega, et kõik maja aknad löödi sisse, nii et ma pidin Silisfjördurist telefoni teel uued klaasid tellima.»

«Väga hea, et Beinteinni Guja oma tahtmise läbi sai viia.»

«Ma ei näe selles midagi imelikku, et tantsida taheti.»

«Kulla Arnaldur, arvad sa, et see mulle üks kama kõik ei ole?»

«Mispärast sina ei tantsinud?»

«Läksin eile vara magama,» vastas Salka Valka. «Ma magasin täna öösi ütle mata hästi. Aga seda pean ma ütlema, et suuremat teotust ei suuda ma enesele ette kujutada kui oma isa matusel tantsida.»

Oma harjumuse vastaselt pahvatas Arnaldur naerma.

«See ei ole sugugi halvem kui mis tahes muu meelelahutus,» ütles ta. «Pealegi leian ma, et proletaarlaste perspektiivideta elu omandab sellega pisut väärtust, kui

mahajääjad saavad veidi jalga keerutada, kui kõik on lõpenud. Selles on igatahes üsna palju optimismi, rääkimata üleolekust, mida surmale näidatakse.»

«See on suur häbi ja teotus,» lausus neiu nõrdinult, kuid Arnaldur naeris ikka edasi — nõnda mõjus temasse Salka nõrdimus.

«Peale selle,» ütles Arnaldur läbi naeru, «on idees tantsida mehe peiedel, kes jalast ilma jäi, ehtne rahvalik huumor. See meenutab mulle norra tantsulaulu, mis algab nõnda:

Kõigil meestel kaks on jalga,
ei minu mehel ühtegi...»

Ja otsekui purjus mees lõkerdas ta ikka veel selle üle naerda, kuigi oli raske endale midagi nii vähe naeruväärset kujutleda.

«Ah, Arnaldur, jäta ometi järele,» sõnas neiu üleolevalt. «Sa ei naera igatahes mitte sellepärast, nagu oleks selles sinu meelest midagi naeruväärset.»

Seejärel tõusis ta püsti.

«Ma hakkan nüüd minema,» ütles ta. «Ma mõtlen mere äärde jalutama minna.»

«Kas me ei läheks täna õhtul seltsis välja?» küsis Arnaldur.

Salka: «Ma ei tea. Igatahes ainult siis, kui sul selleks tahtmist on. Ma võin väga hästi ka üksinda minna. Ma ei ole veel eladeski mehi enesega jalutama kutsunud.»

«Aga täna õhtul läheme siiski seltsis välja, Salka Valka,» ütles Arnaldur. «Sel juhul toon oma mantliräbala.»

«Kuuled sa,» ütles Salka äkki ebalevalt, kui nad uksest väljas olid, «võib-olla ei ole minust sugugi õige sind enesega kõndima kutsuda. Üks naine ütles mulle, et tütarlaps ei tohi kunagi meesterahvast enesega kõndima kutsuda...»

«Sa ei ole mind ju ülepea kutsunudki,» tähendas Arnaldur.

«Mina hakkasin sellest esimesena rääkima,» ütles Salka Valka punastades. «Aga õigust öelda ei näe ma selles mingit vahet, kas meesterahvas kutsub tütarlapse või tütarlaps kutsub meesterahva enesega jalutama. Terve mõistuse seisukohalt...»

Arnaldur lükkas ta uksest eemale.

Maailm oli ilus ning hunnitu. Eha ja koit olid õhus ja

meres veel üks. Salka ja Arnaldur suundusid mööda randa Axlartinduri poole, mis vertikaalselt kerkis fjordist, ülalpool rusukalded haljaste rohuvööndite vahel, kus lambad karjatusid oma talledega, allpool aga järsud kaljud, mille vastu purunesid ummiklained, rahulikud nagu magaja muretu hingamine.

Nad kõndisid mööda teerada, mille mereäärsele madalmaale olid tallanud hobused ja lehmad, kuna mõõna ajal kuivaks jääv rannariba kihvas kõiksugu lindudest, kes olid kibedasti ametis partneri valimisega ja otsekui mõnusates unelmates viibides ootsusid valge öö vaikuses pehmetel rannalainetel. Tuhandetiivulised tiirud saatsid üle madala Neemekingu oma külmi, torsakaid trillereid, kommunistlikud oma suhtumises tugevamatesse lindudesse. Esimesel pilgul näis kogu selles lindude elus valitsevat liigutav üksmeel, hoolimata lindude kõiksugu omavahelistest spekulatsioonidest ning kapitalistlikust värviküllusest merel ja taevas. Mõistagi on ka lindudel seadused, samuti nagu meil; aga need ei koosne vist nii paljudest paragrahvidest. Noormees ja neiu istusid rohtunud kingule veriheina, võipätkate ja kellukate keskele. Lopsakalt kasvas värske rohi valgeks pestud kivikeste ja närbunud vetikate vahel, mis lained kunagi randa olid uhtnud; iga vetika vars andis mullale oma mahla: ka see toimus kommunistlikus vaikus. Kõik oli nii oivaliselt kommunistlik; iga pisimagi asja taga võis aimata suurt universaalset bolševikku. Salka Valka ja Arnaldur istusid rohus teineteise vastas; mägede heiaastuse pehme, tume läige meenutas niihästi Arnalduri silmi kui ka juukseid, ent Salka ei tihanud seda ütelda. Väikeses abajas askeldas hahaparv. Viimaks kutsus üks isahahk kaks emahahka ja suundus nendega merele. «Uu, uu,» ütles isahahk ja mõlemad emahahad vastasid talle teine teiselt poolt tema laieneva kiiluvee nukast. «Vaata ette, vaata ette,» hoiatas isahahk eemaldudes. «Uu, uu, vaata ette, vaata ette,» kostis korraga mitmelt poolt — kirklikud kutsed. Nõnda on elu nii maal kui merel täis peibutusi. Noormees ja neiu rääkisid ainult linnust ega näinud midagi peale tema, või õigemini rääkis lind üksinda loodusest; rohus istudes puutusid nende põlved kokku, aga nii vähe, et kumbki ei leidnud põhjust sellest välja teha.

Arnaldur aga silmitses küljelt neiu nägu, kui see rohus istudes mere poole vaatas. Kui keegi oleks selle tüdruku

kohta öelnud, et ta on veetlev ja ilus, siis oleks ta ekal-
nud mõiste vastu, mida need sõnad sisaldavad, nii nagu
neist tavaliselt aru saadakse. Ta oli inetu. Kuid tema tuge-
vad ning ürglikud näojooned kätkesid kõiki selle soola
omadusi, mis meres on ja sinna jääb, nii kaua kui lained
randa uhuvad. Tema silmad ja suu kätkesid kõike sellise
maa paganlikkust ja lihtsust, mis algselt oli ette nähtud
hallitäpiliste hüljeste ja mere kalkide, laiade tiibadega
kajakate jaoks. Tema naer ei püüdnudki muusika kombel
tundmatuisse sügavustesse tungida, vaid oli tema kehaga
nagu kokku kasvanud, selle küljes kinni ega saanud sealt
lahti, peaaegu jäik, läbi ja läbi lihalik liigutus, rafineeri-
mata ning külm, algas ootamatult ja lakkas niisama jär-
sult, just nagu äkiline armuvalu. Kleidi ääre alt nägi Ar-
naldur ikka veel tema suurt tugevat põlve ning natuke kõr-
gemalt paistis suka ja alusriiete vahelt ihu — nii imelikult
valge tema krobedate käte ja tuultest pargitud näoga võr-
reldes. Ühe käega hoidis Salka oma jala põia ümbert kinni,
teisega aga rohukõrt, mida ta näris, ja vahtis üksisilmi
mere poole; tema rind tõusis ja vajus korrapäraselt nagu
ummiklaine, maastik sulas tema olemusega, tuule lõõtsu-
mine tema hingamisega ühte. Arnaldur laskus tema põlve
kõrvale rohtu selili ja mängles sõrmeotstega tema käe-
seljal; Salka ei liigutanudki oma kätt, kuid natukese aja
pärast osutas rohukõrrega mere poole ja ütles midagi.
Arnaldur vastas, ilma et oleks teadnud, millest üldse jutt
oli. Seejärel ei lausunud nad tükk aega sõnagi. Neiu istus
ikka endist viisi sirgelt, näkitses rohukõrt ja vahtis mere
poole, otsekui viibiksid tema mõtted kuskil kaugel, noor-
mees aga silitas oma sõrmeotstega vahetpidamata tema
käeselga. «Uu, uu,» ütlesid isahahad.

«Peaksime nüüd üles tõusma ja natuke maad edasi
minema,» ütles viimaks Salka Valka, ja nad tõusid püsti
ning läksid edasi.

Mäe jalamil oja ääres oli mära oma varsaga ja mõned
vanad hobusekronud, kes kõik arvasid, et nad on varsa
isad. Varss, pikkade väledate jalgadega, jooksis oma ema
juurde ja pugus tema kõhu alla varju, setukad aga kergi-
tasid pead ja lingutasid kõrvu, kuna mõni neist tegi
koguni näo, nagu oleks ta noormeest ja neiut nähes kartma
lõõnud. See, kes ojakaldal kõige ees pikutas, ajas end
pruusates jalule.

«Oota,» ütles Salka Valka ja läks varsa juurde. Kõik

vastsündinu oli tema südamele nii armas. Varss sööstis
teisele poole ema ja Salka ajas teda mitu korda selle ümber
taga, sai ta viimaks kätte, hoidis teda viivu kinni ja sili-
tas.

«Väike armas suksuke,» ütles ta, kui varss oli jälle ära
jooksnud. «Kas sulle varsad meeldivad, Alli?»

«Ei,» vastas Arnaldur. «Mulle meeldivad vanad hobused
rohkem.»

«Või nii,» imestas Salka Valka. «See on imelik,» — aga
kõige imelikum oli siiski, et ta kõigele, mis Arnaldur ütles,
nii suurt tähtsust andis ja selle üle mõtiskles, kui ta
üksinda oli.

Siis hakkasid nad mäest üles minema.

Nad ronisid loogeliselt mööda järsku nõlva, läbi nõgude
ja ojajoomede, üle rusukallete, mis koosnesid suurtest rah-
nudest või lahtisest kivirähast, kus kogu nõlvak hakkas
liikuma, kui nad sinna astusid, ja väikesi veerkive võis
mäest alla rannani karglemas näha. Salka Valka läks ees.
Nad mõlemad olid käimisest higised. Nõgudes võpatasid
uted oma talledega üles, jooksid hirmunult paar oma
pikkust eemale, pöördusid siis ümber, et vaadata, mis oht
neid ähvardab, pruuskasid neile vastu ja kadusid nagu nool
oma voonadega järgmise kõrgendiku taha. All laiuv vaikne
meri kaikus endiselt lindude häirimatust kisast ja kogu
õhk oli nagu üksainus suur pidu.

Seejärel istusid nad haljasse lohku, mille põhjas kasvas
rohi, sellest kõrgemal aga kanarbik ja tüümian; niiske
õhku oli küllastatud lõhnadega, mis iga hingetõmbega
ühines nende rinna põhjas mulla võluga. Nad istusid
kõvasti teineteise vastu surutuna, õhetasid ja olid näost
punased, silmad särasid neil ja nad olid joobunud mäge-
dest hoovavatest kevadistest hõngudest; Arnaldur võttis
Salka Valka kareda ning higise käe oma mõlema peo
vahele, laskus selili ja pani pea tema sülele, pööras silmad
tema näo poole ja vaatles seda, pooleldi lähedast, pooleldi
kauget, viibides isemeelsuse ja alistumise piiril, otsekui
ekstaasis. Salka ei teinud katsetki oma kätt ära tõmmata
või tema pead sülest maha lükata, vaid murdis taas rohu-
kõrre ja hakkas seda närima. Arnaldur surus tema käe
oma rinnale. Kumbki ei lausunud sõnagi. Nõnda möödus
tükk aega. Kartusest elu tumma muusikat häirida hoidu-
sid nad end liigutamastki. Utt, kes neid vaondi ülemiselt
servalt mõnda aega teraselt oli jälginud, läks nüüd oma

tallega minema, pea rangelt püsti, kõpsutades igal sammul, otsekui oleks ta sõrgadeni nõrдинud. «Vaata ette, vaata ette, vaata ette,» kostis ähmaselt mitmelt poolt fjordist, ent tundrulindudest oli liikvel ainult üks nähtamatu rüüt, kes kurvalt, just nagu palvetades vaid ühe korra ütles «pii».

«Nüüd peaksime natuke maad veel edasi minema,» lausus Salka Valka viimaks ikkagi ja kõditas rohukõrrega, mida ta oli näkitsenud, õrnalt Arnalduri põske. «Kui me juba nii kaugele oleme tulnud, siis peaksime ka Rebaseorus Axlartinduri taga ära käima. Seal on nii lopsakas rohi.»

Nad hakkasid jälle edasi minema, käies kõrvu, kus tee küllaldaselt lai oli, ja Arnaldur võttis Salka Valkal koguni õlgade ümber kinni.

«Mulle paistab, et ma magasin,» ütles ta.

«Mulle samuti,» kinnitas ka Salka. «Sul olid silmadki tükk aega kinni.»

«Ma arvan, et mul ei ole veel kunagi nii toredat ööd olnud,» väitis Arnaldur.

«Õhk oli nii mahe,» nentis Salka. «Ja varsti tõuseb päike. Aga et sul kunagi nii huvitavat ööd ei ole olnud, Arnaldur, — anna andeks, et mul on raske seda uskuda: oled sa ju nii paljudes linnades käinud.»

Kuid Arnaldur ei vastanud selle märkuse peale otseselt sõnagi, vaid kallutas end kõndides Salka Valka poole ja küsis:

«Kas ei ole imelik, et me kevadisel ajal sinuga seltsis kõnnime?»

«On küll,» vastas neiu endamisi, ilma et oleks silmi maast tõstnud.

«Salka,» ütles Arnaldur. «Ma usaldaksin sinu kätte kogu maa valitsemise. Olen kindel, et kui revolutsioon tuleb, valitakse sind kohe kommunistliku partei keskkomiteesse. Sa oled nimelt komissariks otsekui loodud.»

«Mind paneb päris imestama, et sul tahtmist on minusuguse lihtsa, vaese tüdruku üle naerda.»

«Ma räägin päris tõsiselt.»

Siis kõndisid nad natuke aega sõnatult; seejärel küsis Salka Valka:

«Arnaldur, tahad sa ütelda mulle üht asja: miks sa paar päeva tagasi Neemearule kohvi jooma ei jäänud?»

«Kui sina lähedal oled,» vastas Arnaldur, «siis tunduvad

mulle kõik teised inimesed nii tühised olevat. Ma ei ole öieti veel kunagi nii suures ohus olnud...»

«Mis sa sellega mõtled?» küsis Salka Valka teravalt, kuid Arnaldur ei seletanud seda lähemalt.

«Kas tead ka, kelleks ma olen su teinud?» küsis ta.

«Minu teinud? Kuidas nii?»

«Ma tean, sa arvad,» ütles Arnaldur naljatlevalt, «et ma olen teinud su kogukondliku kalastusettevõtte asjaajaja-direktoriks. Aga selles sa eksid. Mitte sellepärast, nagu ei usaldaks ma sind sellele kohale, vaid sellepärast, et sa võid toime tulla palju keerulisema tööga, mida ma kellegi teisele ei usalda — nimelt juhatada oru ühismajandit, kuhu tuleb ka lastekodu.»

«Tuleb sinna ka lastekodu?» küsis Salka Valka rõõmsalt, kuid üldiselt suhtus tema plaanidesse ettevaatlikult.

«Loomulikult,» vastas Arnaldur. «Vähemalt suviti. Töö- noliselt peame hankima spetsialiste, kes hoolitsevad laste- kasvatuse teadusliku külje eest, sina aga jääd kõige selle üle — karjalautade, lambakasvatuse, põllutöö, inseneride, spetsialistide...»

Ta rääkis vahetpidamata, et tähelepanu nende kehade kergelt kokkupuutumisel kõrvale juhtida või lasta paista, nagu oleks ta oma käe vaid juhuslikult Salka õlgade ümber pannud. Ta rääkis kõigist kommunistlikest suurkätistest, mis seal alevikus tuleb rajada: heeringaõlivabrik, traanivabrik, kalaiahuvabrik, väetisevabrik, põllundusfarm, koolimaja, tööliselamud — tööliste söökla tuleb nelja mehe kõrgune ja selle vestibüülis kasvavad suurtes toobrites uhked lilled, köögis valmistavad väliaõppinud kokad hiiglasuuri praade ja kuulsaid pudinguid, töörahva elamutes aga on parim seda sorti terasmööbel, mis praegu välismaal üha rohkem läbi lööb ning endas suuremal määral kui ükski teine mööbel ühendab ilu ja mugavust, nii et Salka Valka, kes kogu oma eluaial ainult kaupmehe majas oli näinud ehtsat mööblit, oli lausa hämmastunud. Isegi oma kõige kaunimates unenägudes polnud ta jalga tõstnud nii täiuslikesse majadesse nagu need, mis täna öösi siin alevikus töörahva jaoks ehitati ja ühel hoobil ka sisustati. Nemad mõlemad juhatasid alevikus tegelikult kõike. Aga just siis, kui jutt oli sinnamaale jõudnud, tegi teerada käänaku ümber mäemassiivi ja kulges üsna mööda järsu kaljumüüri serva: nad läksid kuristiku äärelle, et alla sügavikku vaadata. Kaljumüüri ees kihas pidevalt kõik-

sugu merelindudest; peale larv-alkide, kes oma auväärse praostiametis koogutasid kaljuõõnte ees, pesitses siin ka mitut liiki kajakaid; öiste külaliste lähenemisel tõusid nad hirmunult oma munadelt ja lendasid tugevate tiivalööklidega kaljumüürist eemale.

«Oi, näe, nad hauduvad päris palja kivi peal,» ütles neiu, näidates sinnapoole, kus nende munad valendasid kaljuastangutel, ilma et oleks katsetki tehtud pesa ehitada.

«Kas neil mitte külm ei ole niimoodi palja kalju peal oma munadel istuda, ja ainult tolli maad kuristiku servast!»

Ka Arnaldur vaatles seda viivu sünge, mõtliku näoga, ja vastas viimaks:

«Need on talvelinnud.»

21

Tol kevadel oli seal alevikus üks öö ikka ilusam kui teine; kas pole uskumatu, mida loodus oma põues kõik võib kätkeada? Miski maailmas ei ole nii hunnitu nagu tõsine armastus noormehe ja neiu vahel sumedal kevadöö, kui hobused õuemurul tukastavad. Kummaline, et selline pühadus, oma taevalikus väes ometi nii hurmavalt maine, võis aset leida paigas, kus kaupluste akendele polnud muud välja pandud kui üks priimus, üks piltidega plekkämber lastele mängimiseks ja üks Inglise kuninga Edwardi kroonimispäevast pärit pilt. Oigupoolest ei olnudki peale armastuse enam midagi. Selle ürghele eest taganesid kõik teised helid, nagu keset igasugust lärmi magama jäädes nähakse kõige mõnusamat und. Ja kui nad järgmisel öhtul tee peal kohtusid, ilmus akendele palju nägusid — kahvatud naised, kel oli kümme last ja üks kuivetu kala, ning habemega vanapiigad, kes olid sellepärast õigesse usku pöördunud, et nad magasid üksinda. Kõik tahtsid näha armastust.

«Tere,» ütles Arnaldur saladusliku näoga.

«Tere,» vastas Salka Valka rõõmsalt ning pakkus talle kogu maailma nähes kätt.

Arnaldur ei võtnud sigaretti suust, kui ta neiu seletas, et oli päev otsa oodanud, et saab temaga üksinda kokku, ja suits läks talle silma.

«Eks ma olengi ju siin,» kostis neiu.

Nii võlskuseta armastajanäole polnud päike veel kunagi paistnud.

«Kus ma sinuga üksinda saaksin olla?»

«Kas sa minuga üksinda siis ei ole? Või kardad sa ehk, et inimesed meid näevad?»

«Me ei saa ometi niimoodi kõigi silma all sinu poole minna.»

«Minu poole?» imestas Salka Valka, sest tal ei olnud armastuses veel kogemusi ja ta ei saanud nelja seina tähendusest aru. «Palju mõnusam on väljas kõndida, nagu möödunud öösel.»

Tema meelest oli armastus ääretu taevaga kevadöö — unistades kõndimine vabas looduses, sädistavad või vaikivad linnud, lammad, kes uudishimulikult vahib kõrgendiku otsast, läikiv loim keset sambla-ala, edasivoolav ojake.

Ta ei osanud veel taibata, et algavat armuseiklust peab teiste eest saladuses hoidma, ja seetõttu imestas ta Arnaldurit veel rohkemgi, kui nad öösel kella kahe paiku avastasid üle oja viiva truubi alt ühe vana naise. See oli vana Pandikingu Steinka, kahe poja ema, keda peeti selle aleviku kõige suuremateks lakkekaussideks; Salka tundis teda väga hästi, sest nad olid seltsis kalu rookinud.

Paar meetrit üle truubi jõudnud, jäid nad seisma ja vaatasid tagasi. Ja siis nad nägid, kuidas vana pea, sall ümber, kiikas truubi alt ja kadus kähku. Nad läksid tagasi, et seda nähtust lähemalt uurida. Arnaldur asus keset truupi ja hakkas jalgadega trampima, otsekui tahtes väikesi kalu kalda äärest eemale hirmutada, kuid naine kükitas visalt mudas, kuni Arnaldur sähvas talle jalaga. Siis kobis ta teiselt poolt truubi alt välja, porine ning jalad märjad.

«Mis sa truubi all teed?» küsis Arnaldur.

«Oh, mul kukkus lihtsalt üks väike asi august alla,» vastas naine.

«Kust august?»

«Eks ikka truubi august, mees, kas sa siis aru ei saa?»

«Truubis ei ole mingit auku.»

«Oled sa aru kaotanud, et kükitad südaööl truubi all vee ja muda sees?» küsis Salka Valka ja hakkas naist porist puhastama.

«Ah, ära sellega ilmaaegu vaeva näe,» ütles naine. «See on nii vastik pori.»

«Sa võid kopsupõletikku jääda,» muretses Arnaldur.

«Ah, jätke mind, vana vaest naist, rahule. Las jään pealegi kopsupõletikku,» ütles naine ja tahtis minema hakata.

«Sa ei astu sammugi,» käratas Arnaldur, «enne kui sa meile ei ütle, mis sa truubi all tegid.»

«Ah, mis ma sealt truubi alt ikka otsisin,» ütles naine. «Kas ma ei tohi siis truubi all olla?»

«Ma annan sulle nii, et sa mäletad, kui sa mulle ei ütle, mis sa truubi all tegid.»

«Ah, katsu aga kätt mu, vaese äravaevatud naise külge panna, kes ma kaheksa last maha olen matnud,» ütles naine. «Laske mind koju minna.»

Rohke pealekäimise järel õnnestus neil viimaks tema käest välja pressida, et sadulseproua ja pastoriproua palganud ta naela kohvi ja naela suhkrut eest Salkat ja Arnaldurit luurama, sest oli kuulda, et nad olnud eelmisel ööl seltsis väljas. Sadulseproua ja pastoriproua pidanud selle üle nõu ja kutsunud vana Steinka enese juurde, sest see oli armastajate järele nuhkimises vilunud ja nii mõnegi talveöö konutanud kusagil akna all, jälgides, mis armastajad seal sees teevad, ja püüdes nende hüvastijätku enesele mällu vajutada. Selle luuretegevusega oli ta teeninud nii mõnegi naela kohvi, samuti suhkrut.

«Ojah, tööpuuduse ajal ei või vaene inimene midagi ära põlata,» ütles ta, «kui armulistel saksaprouadel pealegi inimest sihukese asja jaoks tarvis on. Aga teie olete vist kihlatud, nii et see ei tee midagi.»

«On see tõsi,» küsis Arnaldur, «et uus tohter käivat iga kord, kui pastor on abikoguduses, akna kaudu vargsi pastori naise juures?»

«Oh, miks ta siis vargsi akna kaudu peaks käima, aga minu pärast käigu, kui tahab,» ütles naine.

Jutt lõppes sellega, et Arnaldur pakkus talle kaks naela kohvi ja kaks naela suhkrut, kui ta pastoriproua akna lähedal passib, kui pastor jälle abikogudusse läheb. Steinka andis kindla lubaduse ja nad lahkusid sõpruses.

Sel ööl läksid Salka Valka ja Arnaldur sisemaa, oru poole, kuhu pidi tulema too suur uhkete lossitaoliste hoonetega ühismajand. Kevadöö hapras vaikuses uinuv org oli tõeline õnneorg; nad kõndisid seal rohurikkal niidul sel tunnil, mil kõik hääled üürikeseks ajaks vakatavad nagu sümfoonia, kui *crescendo* keelpillide poognatel

ainult viivu puhkab. Siin-seal nõgudes ja nõlvakutel mäletsesid õnnelikult lambad oma talledega ja mööda oru põhja voolas sambla-alade vahel külma ning selge veega oja, millele loimud ja allikad andsid lisa. Kõrgendiku lähedal, kus kõssitas suitsu ja nõe järele lehkav tiidakil käävli ja katusel kasvavate lilledega veel magav Lambatara, läksid noormees ja neiu planku mööda üle oja. Arnaldur seletas oma kaaslasel, et just siia peab tulema loss, suur ühismajand, mis peab tõusma varemetest, kuhu on maetud vaba väiketalupoja saaga, kes siin mäletamata aegadest saadik iseseisvalt oma armetut elu on elanud, viireldes suuremas pimeduses ja elumugavuste puudumises kui kõige vaesemad proletaarlased suurlinnade töölisagulites; ta on määratud hävimisele, kuni ühel päeval täidki tema seljas endale enam toitu ei leia, aga ometi nimetatakse teda alatasa kuningaks oma riigis, kui Reikjaviki ajalehtedes tema hunnitut elu ülistatakse.

Täna öösi liikusid siin orus äärmiselt kardetavad külalised, kelle poolt meie rahva iseseisvust ähvardab suurim oht, raturikkujad, kelle programmis on maa Lambatara Juki ja teiste õnnelike vabatalupoegade käest ära võtta ja kes on nii madalal arenemisastmel, et peaaegu ei tea, kas võrrelda neid taanlaste või venelastega, noored revolutsionäärid, kes võitlevad islandi rahva päriliku ideaali, eraalgatuse vastu, mis on tuhat aastat meie eritunnuseks olnud, olgugi et on raske selle jälgigi näha, orjameelsed inimesed, kes tahavad islandi väiketalupoegadelt nende kuningriiki ära võtta ja neid jäädavalt vene orjusse heita. «Islandi talupojad, ärgake, — teie ukse taga seisavad mehed, kes tahavad röövida teilt teie maad ja õigusi ega kohku sellegi eest tagasi, et teie lapsed teie käest ära võtta,» tsiteeris Arnaldur pidulikult «Õhtulehte», sellal kui ta maha istus, taskust pliiatsi ja paberilehe võttis ning joonistama hakkas. Täis imetlust vaatles teda Salka Valka, kuna tare oma viltuvajunud käävliga magas edasi, aiamata, millised kiskjad on läheduses.

«Vaata,» ütles Arnaldur. «Siia tiiba tulevad laste eluruumid. Siin on magamistoad, seal söögisaal; siis tulevad klassitoad ja tööruumid. Enesestki mõista toimub õppetöö suurelt osalt väljas, vähemalt kõik, mis puutub põlluharimisse ja karjakasvatuse. Miski ei mõju lastesse nii õilis-tavalt kui loomade talitamise õppimine. Ei tohi unustada ka mänguplatse. Teadusele rajatud lastekasvatuse on nii-

sama tähtis lapsi mängima õpetada. Lastesõim ja lasteaed aga jäävad alla Öseyrisse. Minu arvestuse järgi ei tule lapsed siia enne, kui nad on viie-kuueaastaseks saanud.»

Salka Valka silmitses joonistust kütkestatult, kuid ei lausunud musta ega valget.

«Siia tiiba, mille ma nüüd joonistan, tuleb põllutöökool ja kutsekool, kus tööinimestele, vanadele ja noortele, antakse täiendavat õpetust niihästi töösukuses kui ka üldainetes. Vaata siin neid nurmi ja kõnnumaid, ja mana oma silma ette sahkade kolonnid sügisel ja kevadel, ja niidumasinad ja loomasinad suvel, kõigil traktorid ees. Nõndaks; siia me laseme ehitada hiiglasuure heinaküüni, kuhu tuleb elektrijõul töötav heinakuivatusmasin, viimane Ameerika mudel; siis ei kaota hein selle läbi enam vitamiine, et teda niidul vaheldumisi vihm leotab ja päike kõrvetab, ja inimestel ei ole enam tarvis unes neid tähendusrikkaid ilmutusi ilma kohta näha, mis viimased tuhat aastat nende hingeelu peamiseks sisuks on olnud, vaid nad võivad tegelda kasulikumate asjadega.»

Ent olgugi et Arnaldur oli talurahva ilmaennustus-raskused sel kombel Ameerika heinakuivatusmasina varal lahendanud, ei lausunud neiu ikka veel sõnagi.

«Kas see pole tore, tavaarištš?» küsis Arnaldur.

Salka Valka vastas lapselikult:

«Seda küll, aga kui Bogesen altingikandidaat ja iseseisvustaste omad suvel valimistel ikkagi peale jäävad? Tead sa ka, et Bogesen andnud kõigile Madalmäe vaestele naistele põlleriide? Ja pastor käib neid kõiki vaatamas ja räägib neile jumala tahtmisest.»

«Kui Jóhann Bogesen annab neile põlleriide, siis annan mina neile kleidiriide,» ütles Arnaldur; ja jätkas joonistamist.

Salka istus ikka veel sügavas mõttes tema kõrval, käsi tema õlgade ümber, ja laskis tema kiharatel oma nägu kōditada. Mõõdus tükk aega. Arnalduri joonistus muutus järjest kaunimaks — sellist lossi ei olnud neiu veel kunagi näinud. Orus tõusis udu veetlevalt soojoomedest ja jõe-võrendikest ning hõljus valge linikuna üle nõgude ja loh-kude.

«Arnaldur,» ütles Salka Valka viimaks. «Kas mäletad seda ilusat naist sinise mäe taga? Varemalt sa rääkisid temast nii tihti.»

Noormees katkestas järsku joonistamise ja vaatas neiule

peaaegu kohkunult otsa, pomises siis midagi umbes nii-august, et mis kuradi rumalused tal pähe on tulnud, aga sellest hoolimata võis selgelt näha, et ta võitleb salajaste vaenlaste vastu, kes ründavad tema teadvust.

«On ta ikka veel seal?» küsis neiu.

«Ma ei mõista, millest sa räägid,» ütles noormees.

«Jajah,» lausus neiu, «ei tee viga. Ma ei saa ainult midagi parata, et ma kõike oma elust nii hästi mäletan; ma ei suuda midagi unustada.»

Kuid selle peale ei vastanud Arnaldur midagi, vaid jätkas jälle joonistamist, ümisedes sealjuures mingit välismaist viisi.

«Arvad sa, et see on kindel, et sa mind armastad?» küsis Salka.

Arnaldur haaras tema käed ja suudles neid natuke aega tormiliselt.

«Kuidas saad sa sääraseid inetuid kämbлайd suudelda?» küsis Salka Valka.

«Ma usun neid,» väitis Arnaldur. «Nad on reaalsus.»

«Arnaldur,» ütles Salka Valka tõsiselt. «Tahad sa lubada mulle üht asja?»

«Mida?»

«Tahad sa mulle lubada, Arnaldur, et sa mulle kohe ütled, kui sa minust tüdinud oled? Ma ei suudaks seda välja kannatada, et sa oled mu vastu veel hea, kui sa minust juba tüdinud oled.»

Arnaldur vaatas talle sõnatult otsa.

«Tahad sa seda mulle lubada, Arnaldur?»

Arnaldur surus end nagu laps tema rinna vastu ja sosistas:

«Salka, sul ei ole aimugi, kui abitu ma olen — armastuse ees. Võta mind enese juurde nagu väikest last, Salka, ja luba mul su juures olla.»

Sügavate võlskuseta silmadega, mis olid täis armastust, vaatles Salka Valka emalikult tema nägu, ilma et Arnaldur oleks teadnud, kas ta tema palvet oli mõistnud.

«Kõnnime nüüd natuke,» ütles neiu viimaks, «ja vaatame kastes oma jälgi, kust me läbi läheme. Varsti tõuseb päike ja kuivatab kaste ära.»

Järgmisel hommikul kostis trepilt raskeid samme, mis kogu maja nagisema panid. Salka Valka uksele koputati, ja kes seisis lävel? Kes muu kui rahvuskangelane Steinhór Steinsson, juuksed kahlus, roheline karvane mantel seljas.

«Tere,» ütles ta.

«Mis sa siit tahad?» küsis Salka Valka.

Steinhór muigas irooniliselt ja vaatas tema kambri ringi.

«Kentsakas, et sa siia elama oled asunud,» ütles ta.

«Jajah,» möönis Salka Valka.

«Raske on ette arvata, mis naistel kõik pähe võib tulla,» ütles Steinhór.

«Ma ei olegi naine,» vaidles Salka Valka vastu.

«Ei ole?» imestas Steinhór. «Kuidas inimesed selle peale vaatavad?»

«Hm. Kui sul minu juurde asja oli, siis lao kohe välja.»

«Asja ja asja,» osatas Steinhór.

«Jah, sest muidu viskan ma su välja.»

«See oleks küll pentsik. Minu meelest peaksid sa oma võõrasisa küll paremini vastu võtma, kui ta sind korra vaatama tuleb.»

«Kas sa näed,» ütles Salka Valka. «Ja edasi?»

«Kuule, armas Salka, kas me ei peaks parem katsuma teineteisega paar mõistlikku sõna rääkida? Ma olen juba neis aastates, et näaklemine ei paku mulle enam lõbu.»

«Mis sa tahad?» küsis Salka.

«Noh, näiteks,» ütles Steinhór kõheldes ja sülgas aknast välja, «mis sa mõtled Merekojaga teha?»

«Mitte midagi,» vastas neiu.

«Sa oled ju ometi selle koha seaduslik omanik,» toonitas Steinhór.

«Ma ei taha teda nähagi,» ütles neiu.

«Minul on ka õieti üks kama kõik, mis temast saab,» lõi Steinhór käega. «Nagunii on kogu alevik varsti minu oma.»

«Sinu?»

«Minu jah,» ütles Steinhór äkki fanaatiliselt. «Kogu see kuradi alevik kuulub minule, niipea kui tahan.»

«Väga hea,» nõustus Salka Valka. «Õnnakaasa.»

«Muuseas,» ütles Steinhór rahulikult, «kuidas on lood

tele paadiga? Ei tea, kas teil temast praeguses olukorras mingit kasu ongi, ma mõtlen, kus kauplus ei saa teile tegevuse jätkamiseks enam laenu anda?»

«Tahad sa teda ära osta?» küsis neiu kaupmehelikult.

«Ei tea,» vastas Steinhór. «Selle üle võiks mõelda. Minu künad ei näi siia kõlbavat. Sa tead, kuidas talvel läks. Kordagi ei tulnud sa mind ka vaatama, kui ma külmetuse tagajärjel maas olin. Aga teilt naistelt ei maksa liiga palju nõuda...»

«Sinu juttu kuulates võib mul süda pahaks minna,» hoiatas Salka Valka.

«Sa oled viimasel ajal nähtavasti õige peenetundeliseks muutunud,» nentis Steinhór. «Aga et nüüd paadi juurde tagasi tulla...»

«Sa tead ju, et ta ei ole ainult minu oma. Mulle kuulub ainult üks viiendik osa.»

«Aga kui ma teiste osanikega juba olen rääkinud,» ütles Steinhór.

«Peale selle on Bogesenil kui võlausaldajal ostueesõigus,» väitis neiu.

«Ma ostan ta ju muidugi koos kõigi võlgadega, mis tema peale on tehtud,» lubas Steinhór. «Ja selle, mis võlgadest üle jääb, maksan teile sularahas välja — ega seda kes teab kui palju tule. Paatide hind on praegu odav. Sundoksjonil läheks ta võileivahinna eest. Ja kui ma õieti mäletan, ei olnud ta uus, kui te ta ostsite. Aga teeme nüüd juttu pisut teisest asjast — kui palju sa lubasid kooperatiivile?»

«Mis see sinu asi on?»

«Vahest võiksime korraga ka sellele võlale kriipsu peale tõmmata — väga võimalik, et ühel ilusal päeval on minulgi seal kooperatiivis sõnake kaasa rääkida.»

«Küll oled sa ikka suureliseks läinud.»

«Sa ei ole vist veel selgusele jõudnud, Salvör, et see aeg on juba ammu möödas, kus viin tähendas mulle kõike. Kuna ma aga sulle rohkem tänu võlgu olen kui kellelegi teisele — jah, õigupoolest olid sina see, kes mind mitu aastat tagasi äratas —, siis on mul alati mõttes olnud, et peaksin seda sulle kuidagiviisi tasuma, eriti veel sellepärast, et ma möödunud talvel sealt eluga pääsesin...»

Salka Valka vaikis ja silmitses teda: kui suur ning tugev on see mees, kui võimas leek loidab tal silmis ja kuis pakitseb temas maa ürgjõud! Tema elul näis igasugune kõrgem eesmärk täielikult puuduvat. Viivu tundus neiuale,

et ta mõistab teda täiel määral, aga ometi polnud ta hirmust kaugeltki vaba.

«Kelle nimi oli sinu arvates möödunud talvel mu huultel, kui lained minust juba teist päeva üle veeresid ja mu sõrmed olid külmast kangeks jäänud?» Ta tõmbas oma vasaku käe taskust välja ja näitas seda Salka Valkale — sellel puudus kaks sõrme, muidu aga oli käsi samasugune nagu varemaltki, karvane ning tugev. «Ma tegin selle kohta laulu, kui ma haigena maas olin.»

Siis tormas Salka Valka korraga tema juurde, pani käe talle suu peale ja hüüdis hirmust meeletuna:

«Ära loe seda ette, ära loe seda ette!»

Seejärel pöördus ta ümber ja pistis sõrmed kõrvadesse.

«Kas me siis seekord armastusest ei räägigi?» küsis Steinhór.

«Ma pean kalu laotama minema,» ütles Salka Valka.

Steinhór: «Sellega ei ole kiiret. Nagunii on kogu kala, mida sa kuivama laotad, minu oma. Nii et aeg, mille sa minuga rääkimise peale raiskad, ei ole sugugi maha visatud. Ära sa püüa enesele ette kujutada, nagu oleks see hüsteeriline kehkadivei, kellega sa öösiti mehkeldad, minust mehem...»

«Sa ei ole seda väärt, et tema kingapaelu lahti võtta. Sinusugune lurjus ei tohiks ausaid inimesi sömata.»

«Mitte mina ei ole talle seda sõimunime välja mõtelnud, vaid minust targem mees — meie maa kõige targem mees nimetas teda minu kuuldes hüsteeriliseks kehkadiveiks.»

«Sa valetad,» ütles Salka Valka. «Kristófer Torfdal on Arnalduri parim sõber.»

«Mul on üks kama kõik, kas sa usud või ei usu, mis ma ütlen — oma südames usud sa ikkagi seda, mis mina ütlen, seda ja ainult seda. Sellepärast ei ole mul sellest sooja ega külma, et sa Arnaldur Björnssoniga mehkeldad — ma tean, et oma südames ei saa sa uskuda ainsatki sõna, mis ta ütleb, ja ühel ilusal päeval jõuad sa selgusele, et see kõik oli vale.»

«Soo-oh?» lausus Salka Valka teeseldud ükskõiksusega. «On näiteks kooperatiiv vale? Kes selle asutas?»

«Kristófer Torfdal ja mina asutasime kooperatiivi.»

«Sa oled nii suur lurjus,» ütles Salka Valka, «et olen valmis uskuma, et see on tõsi, mis Gerdi lesk unes nägi, nimelt et sa oma mehed möödunud talvel kiilu pealt maha tõukasid, et ise sinna külge rippuma jääda.»

«Soo, või ta nägi seda unes? Noh, kui see sulle meeldib,» ütles ta, «tõukasin jah, ühe teise järel; tagusin vastu nende valgeid sõrmenukke, niipea kui nägin neid kusagilt kinni haaravat, virutasin neile kohe jalaga vastu kolpa, kui nad selle veest välja pistsid — kui see sulle meeldib —, ja hüüdsin Salka Valka nime appi, kuni kõik olid surnud! Ega see viga tee, kui sul minust ka see pilt on. Arnaldur Björnssonil ei oleks kindlasti mehisust olnud enese päästmiseks inimesi tappa, nii kangesti kui ta ka näitab sind armastavat, ei, ta oleks katsunud ruttu ise esimesena ära uppuda — ühiskonna eest.»

Samal päeval jutustati Salka Valkale seda lugu, kuidas Steinhór Steinsson Ameerikas rikkaks saanud. Ta röövitud ühe panga tühjaks ja tapnud sealjuures inimese. Päise päeva ajal astunud ta ühte suurtest uhketest Ameerika pankadest sisse, läinud direktori juurde, lasknud selle maha ja viinud kassa kaasa — kümme tuhat dollarit. Noh, Ameerika pankades olevat niimoodi sisse seatud, et eeskojas on fotoaparaat, mis igapähe, kes pangast väljub, automaatselt pildistab. Aga mis teinud Steinhór Steinsson? Ta väljunud pangast tagurpidi, nii et saadi ainult tema kukla pilt. Seetõttu oli võimatu teda kätte saada.

«Ma olen kindel, et see on puha luule,» ütles Salka Valka. «Steinhór ei ole suurem sulgi kui kõik teised.»

«Kuidas ta su emaga ümber käis?» küsis üks naine.

«Või oli see siis esimene ja ainus kord, kus mees siin alevikus naise maha jättis?» küsis Salka Valka vastu.

«Ja kuidas ta käis ümber su endaga, koguni veel siis, kui sa veel suguküpski ei olnud? Mis Arnaldur selle kohta ütleb?»

«See on vale! Steinhór ei ole mind sõrmegagi puudutanud,» ütles Salka. «See ei ole muud midagi kui jõe välja mõeldis, millel mingit põhja all ei ole; teil peaks häbi olema. Ja seda tahan ma ütelda, et kui ta ongi Ameerikas pangadirektori tapnud, siis on see kindlasti ikkagi väiksem patt kui Öseyris Axlarfjordi ääres last saada.»

Armastus võib inimesed ka lahkeks teha. Kõik teravused, mida varemalt Salka ja Arnalduri vahel ette oli tulnud, kadusid nüüd nende kõnest ja vastastikusest suhtle-

misest täielikult; sel otstarbel, et oma tundeid maskeerida, ei öelnud nad enam midagi. Kes oleks võinud uskuda, et see lapselik nägu, mis mõnikord otsekui abitult puhkas Salka Valka rinnal, kuulus samale mehele, kes koosolekutel oli nii sõjakas, streigi ajal nii karm? Või et Salka Valkal, kes oli rahaasjus nii täpne, sõnavahetuses nii terav ja kala suhtes nii iseseisev, võis silmavaade nii õrnaks muutuda, kui ta Arnalduri kiharaid silitas ja otsekui unes küsis, kas jumal ilusamat pead kunagi on loonud.

Kui Arnaldur teda süleles, hoovas tema riietest soola-kala lehka; ka tema suudlused olid väga soolased. Võis aga pidada küsitavaks, kas ta üldse suudelda oskaski, sest ta avas vaid suu ja sulges silmad. Nii lõpmata palju ühist on armastuse ja surma vahel.

Ent nende kallistuste ühel staadiumil valdas teda ikka hirm. Ta kartis oma olemuses seda, mis seal oli tundmatut, müsteeriumi, mis oli põhjustanud temas hirmu elu ees tollest ajast peale, kui ta hakkas mõistma oma ema loomust, naise, kes armastuse pärast nii armetult ning häbiväärselt elas ja suri. Selle tundmatu maailma lähedust tundes, mis kätkes endas elu, häbi ja surma, hakkas tema teadvus tahtmatult tõrkuma. Siis vabastas ta end korraga Arnalduri embusest, ilma et oleks teadnud, mis teeb, ja peitis näo käte vahele, kuna tema keha läbis kramplik värin — võib olla, et ta nuttis. Ja kui Arnaldur hellalt küsis, mis tal viga on, siis ta vastas:

«Ma ei tea. Mul on ainult hirm.»

«On sul hirm iseenese ees, Salka?» sosistas Arnaldur.

Siis võttis Salka Valka käed näo eest ja vastas ägedalt:

«Ei, ei, ei. Mul on hirm oma ema ees.»

Seejärel hoidis ta käsi veel tükk aega näo ees ja vastas viimaks:

«Jah, Arnaldur. Mul on hirm iseenese ees.» Ning lisas pärast lühikest vaikust: «Mul on nii suur hirm, et kaotan enese — ega leia ennast enam iialgi.»

Siis pöördus ta järsku uuesti Arnalduri poole ja surus tema pea tormiliselt oma rinna vastu.

«Mu armastatud Arnaldur, mu südamest armastatud Arnaldur! Piinan ma sind liiga rängalt?» Ja ta vaatas talle tungivalt silma, kartes tema vastust, ükskõik missugune see ka ei ole.

«Noh? Arnaldur! Noh! Ütle mulle — piinan ma sind liiga rängalt?»

Ja kui noormees midagi ei vastanud, läks tal hirm veelgi suuremaks ja ta küsis kurva häälega:

«Arnaldur, kas sa siis mind enam ei armasta?»

Ühe säärase stseeni ajal nende vahel vastas Arnaldur viimaks nõnda:

«Ma tunnen ikka selgemini ja selgemini, mida sa õieti juba ammu oleksid pidanud teadma, et oma südame põhjas tunned sa end Steinhór Steinssoni armukesena, selle peale vaatamata, et teie armastus on meeletu ja loomuvastane...»

«Arnaldur,» hüüdis Salka Valka vahele. «Kuidas võid sa seda mulle rääkida, kui sa ometi tead, et see tõsi ei ole?»

«Steinhórist saab nüüd varsti peen mees,» jätkas Arnaldur, ilma et oleks end segada lasknud. «Temast ongi juba härrasmees saanud — ta ei ole mitte ainult kalu üles ostma hakanud, vaid on ka Kristófer Torfdaliga heas vahekorras.»

«Arnaldur,» anus Salka Valka ja pani käed otsekui armu paludes tema kaela ümber.

«Ja nüüd ostab ta teie kõigi paadid koos nende peal lasuvate võlgadega ära ja vabastab teid võlgadest — nii et te võite jälle eraalgatusse uskuma ja uuesti võlgu tegema hakata.»

«Armas, kallis Arnaldur...»

Alandliku, ihaleva, halastust anuva näoga täis armastust vahtis ta Arnaldurile otsa.

«Armas, kallis Arnaldur, anna mulle andeks. Sa tead — ei, ma ei suuda seda sõnadega väljendada. Aga ükskord ütlen ma seda sulle — teistmoodi. Üsna peatselt, Arnaldur, ainult mitte praegu...»

«Seda ütled sa alati.»

«Anna mulle praegu veel andeks, ainult see üks kord veel. Mul on nii suur hirm, et ma ennast enam iialgi ei leia, kui ma enese täielikult kaotan.»

Rusutud meeleolus ilmus Arnaldur ühel vihmasel pühapäeval Salka Valka poole, võttis kingad jalast, pani jalad neiu sülele ja see hakkas tema sokke nõeluma. Ta tegi korduvalt katset midagi rääkima hakata, mis tema südant rõhus, aga läks iga kord teise jutu peale üle, suudles Salkat hajameelselt, tõusis oma istmelt, jäi ikka ja jälle akna

alla seisma ning silmitses nukrat vihma ja pilvi. Pärast pikka sisemist võitlust pöördus ta viimaks Salka poole ja küsis kareda häälega ning kõlatult, otsekui tahtejõudu pingutades, et oma südametunnistust maha suruda:

«Kas Steinhór on su paadiosa välja maksnud?»

«Miks sa seda küsid?»

«Niisama,» ütles Arnaldur. «Ära karda.»

Sellest hoolimata tundis Salka Valka selgelt, et siin taga midagi ikka on; võib-olla on Arnalduril rohkem südame peal, kui ta tahab lasta välja paista, ja see tegi neiu meele kurvaks.

«Sa oled siis ju päris kapitalist,» tähendas Arnaldur, püüdes tagajärjetult naljatlevat tooni tarvitada.

«See on kõik, mis mul on,» kostis Salka Valka.

«Kuule, Salka,» ütles Arnaldur ja hakkas siis kõnelema nii ruttu, nagu põletaks iga sõna tal keelt. «Tahan sulle ütelda, et sain neil päevil Reikjavíkist ühe mehe, ühe oma hea tuttava käest kirja; ta laenas mulle möödunud aastal kakssada krooni, ja nüüd tahab ta raha tagasi saada, sest tal on seda hädasti tarvis — tema naine on haige. Ta arvab muidugi, et kuna ma nüüd kooperatiivi juhatajaks olen saanud, ei tee mulle raskusi neid paarisada krooni tagasi maksta, aga nagu sa tead, kooperatiiv on alles katsejärgus ja palka ma peaaegu ei saagi. Tõtt öelda olen ma täiesti ilma rahata, kuni valimised on seljataga, see tähendab, kui meil õnnestub iseseisvusparteid vastu maad suruda.»

«Kallim,» ütles Salka Valka, südamest rõõmus, et midagi tõsisemat ei ole, «kõigepealt ära muretse, ja luba, et ma sulle need kakssada krooni laenan!»

Aga kui ta oma kummuti sahtli lahti tõmbas ja väikesest kruusist raha lugema hakkas, lõi Arnaldur endal käed silmade ette ja moonutas nagu nagu äkilist valu tundes: selle töölisneiu krossid muutusid selle tõttu veelgi suuremaks pühaduseks, et ta sealt talle nii enesestmõistetava abivalmidusega kaks seitsmendikku välja luges, tõsiselt nagu inimene, kes raha väärtust täielikult mõistab, kuid puhtast südamest ja suuremeelselt, olgugi et need rahatähed kätkesid tema unistusi juba tollest ajast peale, kui ta selle aleviku kõige räpasem ja põlatum laps oli.

«Palun väga,» ütles Salka Valka ja ulatas Arnaldurile õnneliku näoga need kakssada krooni, mis olid osa tema püüdumiste viljast. Kähku nagu varas pistis Arnaldur raha

tasku, pani oma pea tema tugevale rinnale ja seisis nõnda kaua, ise alandlik ning tänulik.

«Sul ei ole aimugi, kui tänulik ma sulle olen,» sosistas ta.

«Armsam, ei maksa sellest tühisest asjast rääkidagi,» ütles Salka Valka. «Kui sa ainult teaksid, kui hea meel mul on, et ma sulle selle väikese teene võisin osutada — sinule, kellele ma nii palju tänu võlgu olen.»

Liigutatult võtsid nad teineteisel kaela ümbert kinni ja kallistasid teineteist õndsustundes, nagu on ikka, kui õilsameelsus ja tänulikkus põimuvad armastusega. Isegi kommunistlike armastajate vahel on rahal kummaliselt sügav tähendus. See on lahutamatus suguluses üdiga vaese inimese luudes, selle tähendus on kogu tema eluajal tal veres, selle saamine ja andmine on tõsiduselt veelgi sügavamõttelisem kui kahe vere segunemine, mis loodusseaduste kohaselt peab toimuma. Selle tähe all kulgeb kogu elu kõigi oma püüdluste ja taotlustega, uneta ööde, higi ja vintsutustega, ükskõik missugune ilm ka ei ole; minevik ja tulevik kohtuvad selle andmisel — möödunud aegade and töötusena veel tulemata päevade kohta; ja nad mõlemad teadsid seda; ja sel hetkel, kui Arnaldur Salka Valka toast lahkus, armastasid nad teineteist palavamini kui kunagi varem.

Kalarookimisel rääkis keegi, et Beinteinni Guja olevat haige, kuid pidas seda tühiseks asjaks, ja Salka Valka ei hakanud lähemalt pärima. Samal öhtul aga tahtis juhus, et ta nägi Arnaldurit kadunud Beinteinni igerikust osmikust välja hiilivat ja rannal losutavate kalakuuride vahele kaduvat. Kas ta ei märganud, et Salka mööda tänavat lähenes, või tegi ta näo, nagu poleks ta teda näinud? See tegi Salka Valkale väga valu, sest ta oli arvanud, et Arnaldur armastab teda üksi. Ons võimalik, et tal on teine tüdruk armukeseks, sellest hoolimata, et ta sageli nii õnnelik näis olevat, kui ta oma pea Salka rinnale pani? Vahest on armastus just siis kõige petlikum, kui tema nagu paistab kõige puhtamana? Armukadedus lõi temas lõkkele ega andnud talle rahu. Viimaks valdas teda kujutletava alanduse pärast, mis talle tema arvates Arnalduri vahekorra läbi selle lipakaga osaks oli saanud, säärane viha, et ta seadis sammud Käänaku poole, olles otsustanud kindlaid teateid hankida, kas Arnaldur on Guja armuke, siis aga tema enese käest selget aru pärida. Armu-

kadedus on kõige närivam siis, kui inimene kõigub lootuse ja kartuse vahel oma armastatu truuduse üle. Keset ägedat hingepeina pidi ta siiski ühtlasi ka iseeneselt vastu nõudma. Sest kui Arnaldur oli petnud teda viimastel kevadpäevadel pärast toda hunnitut ööd Rebaseorus, kelle süü see siis õigupoolest on? Kas tal ei peaks teada olema, kui südametult ta Arnaldurit sellega piinas, et surus end talle nii lähedale, nagu tema seda tegi, kuid alati viimasel hetkel keelas talle seda loomulikku lahendust, mida loodus nõuab? Ikka ja jälle vaheldus tema südames Guja vihkamine ja põlgamine kibedusega Arnalduri ja lõpuks kahetsusega segatud vihaga iseenese vastu.

Väljas ukse ees mängis kari räpaseid ning räbalais lapsi rannast korjatud kivikeste, roostetanud rauatükkide ja mudaaugust toodud puupulkadega; kaks poisijõnglast oli põlvili porilombis, kujutades ette, et see on ookean, ja ujutas seal oma laevu.

Guja pikutas riietes voodi peal, mis oli seina külge kinni löödud. Kes teab kui haige ei paistnud ta olevat.

«Salka?» hüüdis ta imestava häälega. «Oled see tõesti sina? Nüüd on küll midagi uudist.»

«Mulle räägiti, et sa olevat haige,» ütles Salka.

«Mis siis,» kostis tüdruk. «Kas ma ei või siis rahulikult haige olla, kui tahan?»

«Muidugi mõista, miks mitte,» vastas Salka. «Muide, mulle näib, et sa õnneks kes teab kui raskesti haige ei olegi.»

«Ole nii hea ja võta sinna süngi peale istet,» ütles tüdruk. «Aga kohvi meil ei ole.»

Salka: «Ma ei kavatsenud kauaks siia jääda. Mul on ainult tarvis sinuga paar sõna rääkida.»

«Mis see siis oli?»

«Jutt on ainult mehest, kelle kohta sa kevadel oma isat matusel mulle midagi ütlesid,» asus Salka Valka kohe asja juurde, mille pärast ta oli tulnud. «Ma olin väga imestanud, et sa teda mulle korraka nina alla hõõrusid, sest selleks ei olnud mingit põhjust — siis. Pärast seda on olukord veidi muutunud: sa tead loomulikult, nagu kõik teisedki, mida siin alevikus räägitakse. Sellepärast ma tahtsin sinult küsida, kas teie vahel midagi on.»

«Arvad sa, et ma ei tea, et sa tahad teda minu käest üle lüüa?»

«Me oleme kihlatud,» ütles Salka.

«Võta aga peale! Ja õnn kaasa! Aga kord maksad sa selle eest.»

«Mina ei ole teda kellegi käest võtnud. Ta armastab mind.»

«Päh! Tahad sa mind uskuma panna, et Arnaldur kedagi armastab? Arvad sa, et ma nii loll olen!»

«Kuidas sellest aru saada?»

«Ma tean igatahes, et Arnaldur ei suuda ühelegi inimesele truu olla. Ta armastab kõiki ja mitte kedagi. Üksikisikust ta ei hooli, seda on ta ise mulle öelnud. Ta on täpselt nagu linnud.»

«Ma ei kavatse sinuga nääklema hakata, armas Guja, ei tema ega millegi muu pärast. Aga üht asja ma nõuan, nimelt et sa mulle ütleksid: kunas ta viimati sinu juures oli?»

«Mis see sinule korda läheb?»

«Ma nõuan, et sa seda mulle ütleksid,» ütles Salka ja viha süttis tema silmis.

«Ta jätab su maha,» vastas Guja omakorda ägestudes. «Sa ei ole nimelt põrmugi parem kui mina, olgugi et sa olevat paadiosanik — ma ütlen seda sulle otse suu sisse. Ja kui sa seda teada tahad saada, siis oli ta kõigest kolm päeva tagasi tõeliselt mu juures, ütlen ma sulle, niimoodi, nagu sina ei julge.» Ja ta lisas sellele trükimusta mitte kannatavaid üksikasju eri episoodide kohta, mis tema ja Arnalduri vahel möödunud laupäeva õhtul aset leidsid, nagu ta väitis.

«Häbi peaks sul olema, mis sa suust välja ajad,» ütles Salka Valka. «Sa räägid just nagu mära.»

«Ta jätab su maha,» kordas tüdruk. «Ma nean ja sajatan ja palun jumalat, et see nii läheks. Sest kui mina olen mära, siis oled sina lehm, ja mitte ainult harilik lehm, vaid sihuke, kellel õiget sugugi ei ole! Nagu võiks ühelgi mehel pähe tulla ennast sihukese tüübiga pikemaks ajaks siduda! Sina ei ole ju võimeline armastama kedagi peale iseenese ega mõtlema mitte millegi muu kui raha kokkukraapimise ja kapitalistide sabas tolknemise peale, kuigi sa teed näo, nagu oleksid sa nüüd bolševikuks hakanud, ainult selleks, et sa püüad teda enesele saada. Ma arvan, sul oleks kõige targem Steinthóri, selle mõrtsuka juurde kobida, va nära, sest tema on sulle kohane mees ja peale selle on tal juba ammust ajast sinu peale ainuõigus. Tema võttis sind esimesena ja võtku ta sind ka viimasena!»

Sõnad, mida kumbki pool tarvitas, muutusid vähehaaval üha vängemaks, ja samal määral vähenes ka nende võime loogiliselt mõelda. Viimaks oli Gujal võhm väljas, ta katkestas poole lause pealt ja puhkes nutma. Näis, nagu oleks ta mõne hetkega täiesti pehmeks muutunud.

«Sina oled nii rikas ja mehine,» ägas ta ahastades läbi nutu, «ja sa võid alevikus kõik oma tahtmise järgi teha. Ja siis tuled sa minu, vaese, armetu tütarlapse juurde, kellel ei ole midagi süüagi — sest jumal ise teab, et meil süüa ei ole, minul ja mu väikestel õdedel-vendadel —, ja söimad mind nagu koera ja nimetad mind märaks, sel ajal kui ma pärast kõike seda, mis ma kevadel pidin kannatama ja mida ainult jumal teab, haigena maas olen. Ja ma ei ole veel kuueteistkümnepäevane!»

Seejärel ta aina nuttis ja nuttis oma padjasse, ning alles siis nägi Salka Valka, et tal on lapse nägu, kel on kohutavalt raske, ja otsekohe lahtus tema viha ja tal hakkas temast kahju. Kuidas ometi, kirevase päralt, võis ta nii sõge olla, et hakkas selle vaese, haige ning abitu lapsega jagelema, kelle tema kallim oli ära võrgutanud?

«Armas Guja,» ütles Salka Valka. «Anna mulle andeks, tahad sa? Mispärast me ei peaks võima head sõbrad olla, kuigi me mõlemad teda armastame? Võin ma midagi sulle heaks teha, armas Guja?»

Tütarlaps nuttis ikka endiselt. Polnud mingit kahtlust, et ta on hirmus õnnetu, ja nähtavasti ei olnud otsa ega äärt julmusel, mida maailm ja selle looja olid nõuks võtnud sellele noorele vaesele südamele osaks saada lasta, nii et Salka Valka istus tema juurde ja võttis tema käed oma pihku.

«Anna andeks, kui ma sulle haiget tegin,» ütles ta. «Armastus teeb inimese nii tignedaks — ma arvan, et oleksin pidanud seda teadma juba ammu. Ütle mulle nüüd, kullake, mis ma su heaks võin teha. Kas ma ei saaks teid natuke rahaga aidata?»

Tütarlaps raputas nuttes pead ja ütles: «Ei, ei.» Ning lisas rutlikult läbi nuuksumise:

«Sa oled mind nii suure hulga rahaga juba aidanud, sa oled mind juba aidanud...»

«Mis sa ütled?» küsis Salka Valka, sest ta arvas, et tüdruk on peast segaseks läinud.

«Arvad sa, et ma ei tea, et see raha tuli sinu käest, mille ta mulle abordi tegemise jaoks muretses!»

«Mis sa räägid, inimeseloom? Ega sa ometi aru ole kaotanud?»

«Jah, mulle tehti aborti,» ütles tüdruk nuttes. «Vähem kui kaheksa krooni eest ei tahtnud tohter seda teha, sellepärast et säärase asja eest võib hõlpsasti vangi sattuda. See oli pühapäeva öösel. Arnaldur aitas teda selle juures. Kallis, sa ei tohi talle öelda, et ma seda sulle rääkisin — sa tead, kui kurjaks ta võib minna.»

Pärast seda ülestunnistust jäi tal nutt vähehaaval üle.

«Kõige targem, et sa ta enesele võtad, kui sa tahad,» ütles ta viimaks heldelt nagu laps, kes oma ainukese mänguasja ära kingib. «Sa oled nii tugev. Ei ole kindel, et ta sinule julgeb ligi tikkuda. Ja ega see tee midagi, et ta mu ära on visanud ja et mu elu on läbi. Inimesed ei ole ju midagi väärt.»

24

Ohtul hiilis Arnaldur veidi enne keskööd trepist üles ja koputas Salka Valka uksele. Salka Valka oli ametis oma tööriiete parandamisega. Kui Arnaldur uksest sisse astus, ei vastanud ta midagi, vaid jätkas lappimist. Arnaldur võttis tema õlgade ümbert kinni ja kavatses teda suudelda. Kuid Salka teda suudelda ei tahtnud ja lükkas ta eemale.

«Mis viga on, kallis?» küsis Arnaldur. «Oled sa halvastujus?»

«Ei, ei,» vastas Salka teeseldud ükskõiksuse ja niisuguse tooniga, mis pidi kõlama niisama kergelt nagu siis, kui öeldakse, et külm ei ole või haiget ei ole saadud.

Arnaldur istus maha ja süütas sigareti.

«Võin kihla vedada, et nüüd on keegi sulle kärkseid pähe ajanud,» ütles ta.

Salka Valka kõhatas, pidas vahet ja kõhatas jälle.

«Võib-olla tulid sa minult jälle raha tahtma, et veel mõnel oma tüdrukul aborti lasta teha, Arnaldur?» küsis ta siis.

Arnaldur pani sigareti käest ära, läks Salka Valka juurde, sirutas käed totralt tema poole ja muutus näost kaameks.

«Salka,» ütles ta abitult.

Ja kui Salka Valka midagi ei vastanud ega olnud seda nägugi, et kavatses talle abistavat kätt ulatada, vaid jätkas oma rõivaste paikamist, laskus Arnaldur, enne kui

Salka midagi taipas, tema ette põlvili, peitis oma näo tema rüppe, haaras tema puusade ümbert kinni ja klammerdus sõrmedega tema riiete külge, otsekui oleks tal elu hädaohus. Seejärel tõstis ta oma näo anuvalt ning täis ahastust tema poole — veel ühe näo, mida Salka Valka kunagi varem polnud näinud, peaaegu kohutava oma valus.

«Salka, on sul siis võimatu mõista, kui abitu ma olen — armastuse ees? Ma palusin sind ometi, et sa võtaksid mind enese juurde nagu väeti lapse, Salka, kes sa oled kadunud Merekoja Sigurlina tütar, — kas sa siis ei näe, et inimesed on armastuse ees niisama abitud nagu surma ees? Ma olen ju ainult inimene.»

«Jajah,» vastas Salka Valka. «Ma arvasin, et sa oled kusagilt teisest maailmast. Niipalju kui mäletan, andsid sa seda mulle mõista. Või siis niimoodi sa seisadki maisest maailmast kõrgemal?»

Ta tõusis püsti ja tahtis end noormehest vabastada, kuid see hoidis tema riietest kinni.

«Püüa katset teha mind mõista,» palus noormees.

«Ei, Arnaldur, sellel ei ole mõtet. Ma olen nii rumal; ja peale selle vist ka halb inimene. Selleks et idealiste mõista, on rohkem haridust ja südameheadust tarvis, kui minul seda on; mina olen lihtne kaluritüdruk. Sul peaks vist palju sõbratare olema, kes sind paremini mõistavad.»

«Kuula nüüd mind, Salka; tahad sa seda teha? Kui ma sind kevadel Rebaseorus esimest korda suudlesin, siis ma ei saanud õieti arugi, mis sündis. Teadagi olen ma paljude tüdrukutega koos olnud, aga sellel on mu peale ainult nii palju mõju olnud, et hakkasin päris tõsiselt väitma, et mul ei ole rohkem isiklikku elu kui lindudel, kes lendavad hulgakesi, või kaladel, kes suurte parvedena meres ringi ujuvad. Ma väitsin, et mu elu on vaid ebamäärane teadmine, et kuulun ääretu massi hulka, ja kui ma mõne tüdrukuga olin, siis oli mul ikka tunne, et ma ainult tulen ja lähen. Olin veendunud, et ma ei ole võimeline ühegi üksikisiku vastu poolehoidu tundma. Ja isiklikku elu nõuda oli minu meelest kodanlik eelarvamus. Kui me lapsed olime, Salka, kaklesime vahel, ja mul oli sageli kange tahtmine sulle haiget teha või sind solvata, sellepärast et sa nii iseseisev ja väljakutsuv olid. Aga kui mul õnnestuski sulle tuupi teha, oli mul tagantjärele alati tunne, nagu oleksin ma ise lüüa saanud. Mäletad, kui me veel väikesed olime, tulid ma sinu juurde andeks paluma.

Ja ma andsin sulle pildi, mis mu kadunud emal minust oli — kui ta suri. Salka, tahad sa üht asja mu heaks teha, tahad sa seda pilti kogu oma eluaeg hoida?»

Salka Valka ei vastanud, vaid vahtis mõtetega mujal viibides tühjusse ja soovis, et Arnaldur edasi räägiks.

«Kui ma möödunud suvel siia tagasi tulin, valdas mind jälle sama iha sind võita; mäletad, kuidas ma möödunud suvel mitmesuguste relvadega varustatult su juurde tulin, üks mask teise peal? Ma nägin ära, et siin ei ole kedagi sinust tugevamat, mulle tundus, et sa võiksid valitseda kogu maad, ja ma panin sulle kõiksugu püüniseid välja või ahvatlesin sind minule püüniseid välja panema. Mäletad, kuidas ma talve läbi meelega sinu eest kõrvale hoidisin? Siis tulid sa ühel hommikul mu juurde ja tahtsid töölisühingusse astuda. Ja ma lasksin su käe lahti, nii et see jõuetult alla vajus, selle asemel et tal, nii tugev kui ta oli, oma nõrka kätte lasta jääda. Seda hommikut aga ei unusta ma kogu eluajal, kui sa istusid mu sängiserval ja vahtisid üksisilmi halli hommikuhämarusse akna taga, mõtted kusagil kaugel, — ning küsisid minult, kas mul külm ei ole. Tollest hommikust peale pakkus mulle lõbu sinust eemale hoida, teades, et me teineteise eest enam ei pääse. Kord trehvasin sind juhuslikult ühe maja ees. Mis sa selle maja ees tegid? Ei, sul ei tarvitse vastata, sellel ei ole mingit tähtsust. Tollest ajast peale ihkasin, et sa end alandaksid ja oma saatuse täielikult minu kätte annaksid. Ma teadsin, et minu argumendid Bogeseni võimu vastu murravad vähehaaval kogu su elukäsituse, ja nõnda läkski — sa kaotasid usu eraalgatuse põhimõtetesse, loobusid neist ja tulid uue õpetuse poole üle. Ja siis lõpuks saabus meie hunnitu õõ Rebaseorus, elu kõige kaunim õõ, kus ma su meie esimeses suudluses alla heitsin — et peagi avastada, et sina, vastupidi, olid võitnud minu ja hävitanud mu usu, et olen osa massist, igasugusest individuaalsest elust kõrgemal; äkki leidsin, et olen muutunud individuaalseks üksikisikuks, kes nõuab, et ta võiks elada iseseisvalt, ainult iseenesele, jah, Salka, — ja kes sureb ainult iseenesele. Armastuse, mis varemalt pidi kuuluma üksnes füsioloogiasse, äratasid sina korraka isiklikule, individuaalsele teadvusele, ja panid ta ühtlasi ka ahelasse. Nüüd oled sina see, kes võitis, ja sa hoiad mind täielikult oma võimuses...»

«Küll on neil ikka hea, kes võivad rääkida nii teadusli-

kult, justkui raamatust,» ütles Salka Valka. «Ma ei tea, kui palju ma sellest aru saan, mis sa räägid. Praegu on see mulle nagu hiina keel, aga võib-olla saan sellest hiljem aru. Kuid üht ma tean: sa ütled küll, et ma heitsin su alla ja panin ahelasse, aga ometi olid sa alles laupäeva õhtul ühe teise tüdrukuga, sama tüdrukuga, kellele sa aitasid pärast seda aborti teha. Ja minu meelest on täiesti tõenäoline, et sel ööl, kui me Rebaseorust tulime, oli sul esimene asi tema juurde teki alla pugeda, et sooja saada. Nõnda panin ma su ahelasse ja äratasin sinus indiviidi!»

Kui Salka Valka sinnamaale oli jõudnud, laskis Arnaldur temast lahti, tõusis püsti ja läks paar sammu eemale.

«See oli sinu süü,» ütles ta ja tema nägu selgis äkki. «Sa ei ole mulle kunagi seda andnud, mis armastavast naisest on kõige enesestmõistetavam, sa tead seda! Sa ütlesid, et armastad mind, ja ma kuulasin seda nagu näljane, kes kuuleb rikast meest ütlevat, et ta armastab teda. Kuid näljane oli selleks liiga arg, et rikka käest leiba küsida, sest ta mõtles oma südames, et kui rikas mees teda tõesti armastab, siis annab ta talle leiba. Mäletad üht episoodi sellest raamatust, mille ma sulle hiljuti lugeda andsin — seal oli juttu rikkast daamist, kes kinkis nälgivale kunstnikule lilli, mis maksid kakskümmend viis krooni tükk. Just nii oled sa teinud minuga. Kuid nälgiv inimene ei saa lilli süüa, isegi kui nad kakskümmend viis krooni tükk mak-
savad. Seda, mida sina, Salka, anda ei taha, pean ma otsima mujalt.»

Selle vastuse peale jäi Salka Valka väga mõtlikuks; olid ju nende osad nüüd ära vahetatud: Arnaldur oli muutunud süüdistajaks, Salka Valka aga pidi end kaitsma. Siis ütles ta korraka, otsekui räägiks ta mõttes iseenesega:

«Ma ei arvanudki, et tõsine armastus nii jäle peab olema!»

Seejärel vaatas ta Arnaldurile otsa ja küsis:

«On sul nii kange tahtmine ka mind rasedaks teha? Ja lasta mul selle katkestamiseks kakssada krooni maksta, või siis saada samasuguseks nagu mu kadunud ema, armetuks puruvaeseks naiseks, kes rändab ühest sadamast teise, vallaslaps sabas, ja seaduslikust abielust sündinud lapsed seisavad majanurga taga, loobivad poriga ja hüüavad: «Lits, lits.»»

«Niisugune asi on lihtsalt äpardus,» ütles Arnaldur. «Et Guja rasedaks jäi, oli ka äpardus, ja tuli sellest, et me

korra hooletud olime; mul on muide kaitsevahend, mis niisuguse asja ära hoiab. Peale selle ei ole ükski naine lits, kui ta — olgu abieluline või vallaline — oma keha alissetulekuallikana ei kasuta. Vaesed tütarlapsed, kes abielus olemata lapsi saavad, on harilikult ausad tütarlapsed — selle pärast ei pruugi sul karta.»

Otsaesine kortsus, nagu kurdub vesi, kui tuul voolule vastu puhub, vahtis Salka Valka tükk aega enese ette, sest ta mõtles Arnalduri õpetuste ja tema kõrge hariduse üle järele. Viimaks vaatas ta mehele jälle otsa.

«Arnaldur,» ütles ta. «Kas sa siis Käänaku Gujat ei armasta?»

«Ei.»

«Kas see ei pane sind mõtlema, kui keegi sellepärast hätta jäetakse, et ta üht meest armastab?»

«Ma ei armasta teda, ei ole kunagi armastanud ega hakka iialgi armastama.»

«Kas sa mõne aja pärast ka minuga samuti ei tee? Sul tarvitseb vaid kellegi teise peale mõtlema hakata, ja sa ütled talle: «Ei, ma ei ole Salka Valkat kunagi armastanud.» Räägitakse, et meesterahvas tüdib tüdrukust, kes ennast täielikult temale annab, ruttu ära.»

«Ma tean ainult seda, et sa oled mulle armas. Ma armastan sind.»

«Jah, aga oled sa ka kindel, et see tõesti nii on? Võid sa enese arvates oma tundmuste üle kunagi midagi niisugust ütelda — või mõelda —, mis tõele vastab? Oled sa selline inimene?»

Arnaldur: «Ma tean seda, mis praegusel hetkel tõsi on. Kuidas võiksin ma teada rohkem? Tõde on see, et elu on muutlik. Inimene on hetk, milles ta elab ja muutub. Inimese elus on ainult üks silmapilk absoluutset tõde, mis jäädavalt kindel on — see on surmatund, see tund, kus inimene lakkab elamast ja muutumast. Ja sealjuures on veel kahtlane, kas seda silmapilku tegelikult ongi.»

Ta oli läinud avatud akna juurde, ja selg pööratud Salka Valka poole, rääkis talle taevaruumi vaadates:

«Vahekord sinuga on mind mingil viisil õpetanud nägema ennast selles indiviidi muutumises. — Lõppkokkuvõttes on vaid ütlemata vähesed hetked, väga harvad ning sporadilised, mis inimese määravad ja tema elu juhivad. Need hetked teevad inimese indiviidiks, omaette maailmaks, mingiks paigaks iseeneses. Lõppude lõpuks on kuskil koht,

kus inimene emaihus väga igapäevasel viisil ja sageli juhuslikult või äparduse tõttu sigitatakse, ja kuskil mujal koht, kus ta ilmale tuuakse, samuti väga proosalisel viisil, ja lõpuks kolmas koht, kus inimene hinge heidab, ka väga vähe pidulikul ja veel vähem hiilgaval viisil. Ühelgi neist otsustava tähtsusega kohtadest ja hetkedest ei ole ta osa massist, vaid indiviid, kes tekib, muutub ja hääbub mingi julma seaduse järgi, mida miski ei temas eneses ega väljaspool teda ei ole võimeline murdma. Üheski neist kohtadest ei suuda miski, ei jumal ega mass, isegi mitte töölistühing, ka mitte revolutsioon tema saatust muuta. Kui kõik kokku võtta, siis on inimene üksinda, täiesti üksinda, ja ta tunneb seda, kui tema surmatund läheneb, kui ta teab, et ta oma surma peab surema — üksinda. Sa küsisid minult, kas see on kindel, et ma sind armastan, ja ma vastan: jah on, praegusel hetkel. Rohkem ma ei saa ütelda. Kuid sinu vastu on mul tundmus, mida mul varemalt ühegi tüdruku ega ülepea ühegi inimese vastu ei ole olnud, ja ma olen kindel, et kui maa peal isegi jumalad elaksid, nii ilusad nagu need, kellest «Eddas» või Homeroose lugulauludes räägitakse, ei saaks mul ühegi vastu neist samasugust tunnet olla. Kui ma sind vaatan, samuti kui ma su peale mõtlen, siis näib mulle, et kõige palavamaks sooviks, mis mul on ja iganes saaks olla, on see, et võiksin surra su embuses, et sa istuksid mu juures, kui ma viimast korda hinge tõmban...»

25

Sel öhtul liibus Salka Valka Arnalduri vastu kõvemini kui kunagi varem ja kirglike suudluste vahel sosistas tema juustesse:

«Arnaldur, ma tunnen, et armastan sind rohkem kui iialgi enne. Mulle paistab, et ma ei oleks sind ilmaski nii palavalt armastanud, kui seda ei oleks juhtunud — selle teise tüdrukuga.»

Ja täiesti paljas, ajas Salka Valka end samal ööl oma voodis üles, kummardus Arnalduri kohale ja konstateeris otsekui suurustades:

«Nüüd olen ma su armuke, nii nagu ajaleheromaanides kirjutatakse.»

Harva on kaks inimest teineteisega nii lähedalt seotud olnud kui nemad ajajärgul, mis tollest öhtust algas. Tulid

päevad, kus armastus ei ole enam üksnes kevadhõngude ja selge jaanipäevase taeva roheka sinaga läbipõimitud lüüriline heli looduses, kui linnud õhus nii armsalt lendlevad ja päikeseloojang ennustab koitu, — päevad, mis mööduvad nagu laulmata, oma riime veel ootavad laulud.

Luule kadus nende vahelt, nagu udu taganeb hommikul orust: siitpeale oli nende armastus reaalne maine toiming, kus kõik kauneimad omadused piirnevad nende vastanditega; Salka Valka võis keset pühadust koguni ropendada — nii kõlblusetu oli tema tunnetus, et kõik on juba teoks saanud, nii võidurõõmsa ülemeelikusega kukutas ta end elu järsult kaljumüürit alla, olgugi et tema jäsemed vastu kobrutavaid rannakaljuseid mõnusalt lõmastusid. Ei kestnud kuigi kaua, kui ta kohtles Arnaldurit nagu osa iseennest, tema oli nende ühenduses tugevam pool, tema ütles: «Tule!» ja Arnaldur tuli, tema puudutas Arnaldurit, ja Arnaldur laskis ennast puudutada, tema nõudis, et Arnaldur alluks tema tahte, ja Arnaldur allus. Sealtpeale elas ja hingas ta selle uue tule kumas; kui armsam viibis temast eemal, siis näis, nagu oleks tema elu tühjaks jäänud, kõige helgemad päevad jäid ilma päikeseta ja inimesed tema ümber muutusid eluta kodukäijateks.

Koos viibides ei kasutanud nad ümbruskonna suhtes enam mingeid ettevaatusabinõusid. Kui nad öhtuti tee peal kokku said ja käevangus alevikust välja kõndisid, ei näinud nad akendest vahtivaid põlastavaid nägusid ega kuulnud pilkesõnu, mida aleviku lapsed ja noorukid või purjus mehed neile järele hüüdsid. Nad läksid alevikust nii kaugemale, et isegi kõige uudishimulikud tänavapoisid loobusid neile valges öös järele jooksmast, ja kooperatiivis suudlesid nad päise päeva ajal, kuni ostjad neile teravaid märkusi hakkasid tegema. Iga paik ja iga hetk oli allutatud selle tormilise armastuse valitsusele. Nende häbitus läks nii kaugemale, et nad ei teinud väljagi, kui majapere-naine tabas nad voodist.

Ühel ööl aga juhtus, et Salka Valka küsis korraka unest võpatades heitunud häälega, nagu kuutõbine, kes ärkab kuristiku äärel:

«Arnaldur, mis sa minust oled teinud? Ma ei tunne ennast enam äragi. Mis minust saab, kui sa mu juurest ära lähed?»

Ja kui Arnaldur midagi ei vastanud, kordas ta veel suurema hirmuga kui enne:

«Mis minust saab, kui sa mu juurest ära lähed?»

Ja kui Arnaldur ikka veel ei vastanud, heitis ta end meeleheites Arnalduri peale ja peitis oma näo tükiks ajaks tema rinnale, kus korrapäraste löökidega toimus elu alaline muutumine.

Nende suvepäevade lõomas ununes kõik — isegi üllas kommunism ja nägusad hooned, mis tubli töörahva auka ja uhkuseks pidid ehitatama, niihästi siin alevikus kui ka ülal orus. Meelest läks ka kooperatiivile kõige tarvilikumad kaupad tellida, ja Bogeseni kauplus oleks oma endiste võlglaste nimed tõenäoliselt uuesti oma raamatutesse kirjutanud, kui mitte Sveinn Pálsson seal appi poleks tulnud, kus kooperatiiv üles ütles, ja kõiksugu soodsaid tingimusi pakkunud; käisid kindlad jutud, et temagi läinud Kristófer Torfdali kilda, kui ta hiljuti Reikjavíkis käis, mida võis näha ka sellest, et «Rahvas» ilmus tema luuletus — seda peeti suureks uudiseks. Muide, enamik neist, kes enam ilma tööta ei tahtnud olla, oli mägedesse teede või telefoni-liinide ehitamisele läinud, kus nad väikest palka said, või suveks teistesse asulatesse tööle siirdunud, välja arvatud need, kes olid Steinhór Steinssoni juurde heeringapüügile palgatud; selle paatide arv aga oli salapärasel viisil kolme peale tõusnud.

Arnaldur oli Salkale mõista andnud, et Kristófer Torfdal pakkunud talle pooleldi altingimandaati ja lubanud oma erakonna toetust siin valimisringkonnas, aga kui kandidaatide nimekiri teatavaks sai, siis selgus, et Arnalduri nime seal ei ole: Torfdal leppinud kommunistliku partei keskjuhatusega Reikjavíkis kokku, et tema erakond loovutab sinise valimisringkonna kommunistidele sel tingimusel, et need seavad kandidaadiks Arnaldur Björnssonist tasakaalukama mehe.

«Ma arvasin, et sa oled Kristófer Torfdaliga heas vahekorras,» ütles Salka Valka, kui oli ajalehest seda sõnumit lugenud. «Ja kui mulle räägiti, et ta sinust seljataga halba kõneleb, siis pidasin ma seda valeks ja laimuks.»

«Peale kooperatiivi juhataja koha, kui sinne kooperatiiv pikapeale hääled sisse saab — ja kui ma ise sellest hoolin —, ei ole Kristófer Torfdal mulle kunagi midagi kindlalt lubanud,» vastas Arnaldur. «Aga altingiliikmeks saamisest ei hooli ma põrmugi. Ma ei tea sedagi, kas ma kooperatiivi juhatajaks jäämisestki hoolin, isegi kui mulle

korralikku palka hakatakse maksma. Minul oled sina. Mil-leks on mul siis tarvis praegu midagi veel nõuda?»

Salka Valka silmitses teda kaua, kuid ei vastanud selle peale midagi.

«Sul on uut ülikonda tarvis,» ütles ta viimaks. «Ja kuidas sellega lood on: kas sul päevasärke ei olegi?»

Alati midagi anda oli tema sissesündinud omadus.

Ta oli andnud Arnaldurile säärikud ja sokid; samuti mütsi. Nüüd andis ta talle raha ülikonna ja pesu jaoks ning käskis osta kõige paremad, mis ta Sveinn Pálssoni juurest leiab. Kõik, mida Arnaldur vajab ja kooperatiivist saada ei olnud, muretses ta talle ise, oma raha eest. Iga päev andis ta talle midagi. Päev otsa suitsetas Arnaldur tema kulul sigarette. Viimaks hakkas Salka Valka talle ka süüa andma ja pidi tema ja enese jaoks all perenaise köögis toitu valmistama.

«Salka,» ütles Arnaldur, kui nad mõne korra seltsis olid söönud. «Tee mulle natuke meelehead! Ära nuga suhu pista! Ma ei suuda seda pealt vaadata.»

«Miks mitte?»

«See on hirmus inetu.»

«Inetu?» kordas Salka Valka peaaegu kohkudes. «Kuidas võib see inetu olla? Ma ei ole seda kunagi varem kuulnud.»

Sellest hoolimata oli ta näost punane nagu vähk.

«Tervest maailmast ei leia sa kedagi, kes niimoodi teeb,» ütles Arnaldur. «Seda peetakse eriti suureks kasvatamatusetunnuseks. Andesta mulle, kulla sõber, et ma nii kodanlik olen, aga ma ei saa sinna midagi parata: see on üks esimesi asju, mis inimesele õpetatakse.»

Salka Valka vaikis kaua, kohmakalt süües taldrikul oleva kahvliga, ilma et oleks julgenud silmi tõsta. Tüki aja pärast ta ütles:

«Kaua, kaua aega tagasi, kui me veel väikesed olime, õpetasid sa mulle, et ma ei peaks täitanud ja kasimata ihuga olema. Mullu ütlesid sa midagi umbes selletaolist, et mu hambad hakkavad rohelisteks minema ja ma peaksin neid puhastama. Ma olen alati selle järgi talitanud, mis sa mulle õpetasid. Enam ialgi ei söö ma noaga. Ütle mulle alati, kui ma teen midagi, mis ei ole ilus.»

Iga kord, kui Arnaldur talle mõne tema halva harjumuse kohta märkuse tegi, tundis ta rohkem häbi kui millegi muu puhul nende vahekorras. Mõttes olles oli tal sageli

kombeks sõrme ninna ja siis suhu pista. Samuti kratsis ta endal vahel pead ja hakkas seejärel sõrmeküünt närima. Need ebakultuursused, ja hulga teisi umbes samasuguseid, võõrutas ta endal vähehaaval ära; ja kui ta vanast harjumusest vahel niisugust asja juhtus tegema, tõmbas ta sõrme ruttu jälle suust ja peitis mõnikord näo käte vahele nagu oma süüst teadlik laps — nii suureks häbiks pidas ta seda.

Õösiti kohtasid nad aleviku tanumail kahe tallega utte. Romantilises hirmus pagesid need minema. Eemal õuenurgas pikutas voonake ja jälgis neid — mine tea, kas ta naeratas pilkavalt või õnnest; tema ilu oli see naeratus. Nende lähenedes kargas ta jalule, jooksis vastasnurka oma ema juurde ja hoiatas seda. Otsekui oleks nende elu ohus, panid nad tuhatnelja ajama, kuid jäid peagi seisma ja vaatasid justkui õrritavalt tagasi. Ühe õue murul lesisid keset ööd Jóhann Bogeseni suursugused ratsud. Teisel õuemaal mäletsesid lehmad niisuguse näoga, nagu murraksid nad kõige sügavamate filosoofiliste probleemide üle pead. Siis tulid lilled oma sadade nimedega: hiirehernes, võipätkas, põdrakanep, kurekatel, verihein ja ristik, viimaks sinihelmika puhmad ja siis tavaline rohi, ent kõik olid andunud oma elule, oma suvele, oma otstarbele maa peal, oma õisele kastele. Noormees ja neiu mõtlesid ainult armastuse peale, ja kui nad millestki muust juttu tegid, nagu näiteks loomadest ja lilledest, või kui nad rääkisid lindude oivalistest askeldustest, ka siis rääkisid nad armastusest. «Uu, uu. Vaata ette, vaata ette,» ütles hahk ikka veel; ta pidi vist küll aher lind olema, sest praegu olid kõik munejad linnud kibedasti ametis varumise ja kasvatustööga. Tiivad laiali, seisis tiir seniidis. Aga kui kull mere poole suundus, hoiatas tiir kõiki ranna tiivulisi elanikke otsekui sõjaväge. Kastega kaetud rohualade kohal aga lendlesid noormehe ja neiu ümber tuhanded liblikad, valged ning hirmavad sel oma elu ainsal päeval nagu väikesed inglid. Ühel sellisel ööl ütles Salka Valka Arnalduriga ühes häilus istudes nii tõsiselt, nagu ta enam kaua ei olnud rääkinud:

«Kevadel elab kõik. Aga mis saab sügisel? Ma ei saa sinna midagi parata, aga mul on nii suur hirm sügise ees.»

«Mispärast, armsam?» küsis Arnaldur mõtlikult ja pani käe tema piha ümber.

Kuid Salka Valka ei tundnud põrmugi lohutust ja turva,

mida see pidi pakkuma, et Arnaldur tema ümbert kinni hoidis, vaid ütles pärast mõningat vaikimist:

«Kui sa ära lähed, Arnaldur, siis olen ma surnud.»

«Ma ei lähe ju,» kinnitas Arnaldur.

«Ei, aga kui sa muutud, siis ei ela ma enam.»

«Kui ma muutun,» ütles Arnaldur, «siis muutud sina ühes minuga. Ja nii me elame uute inimestena teineteisele edasi.»

«Enne kui sa tulid, Arnaldur, magasin ma, nagu õigupoolest kõik siin alevikus. Siis tulid sina ja äratasid mu. Aga sellest ajast peale, kui ma sinule ärkasin, olen ma ainult osa sinust ja ise ei ole ma mitte midagi. Sina oled mu elu. Kui sa ära lähed, seisan ma su haua ääres. Võib ju olla, et sina mõnes teises maailmas edasi elad. Aga mina enam ei ela, kui sa ära oled läinud. Sel tunnil, kui sa minuga jumalaga jätad, ei ole minu jaoks enam seda ega teist maailma.»

«Oletame, et ma suren ja mind maetakse maha,» ütles Arnaldur ettevaatlikult. «Kas sa siis ei jätka minu elu, töötades minu mälestuseks selle kasuks, mis ma sulle olen andnud, kommunistliku ideaali kasuks?»

«Mis on ideaal, Arnaldur?»

«Ideaal on see, et inimene taotleb paremat olukorda, kui tal on.»

«Aga mis väärtust on ideaalidel, kui inimesed surevad enne nende teostumist?»

«Ideaalid on inimestest kõrgemal,» ütles Arnaldur filosoofiliselt. «Inimesed võivad täiesti ootamatult alt vedada, samuti nagu jumaladki. Üksikisikud muutuvad. Ühed surevad, teised taganevad oma seisukohtadest. Ideaalidel aga, Salka, on sügavamad juured kui jumalal ja üksikisikul, nad on nagu loodusjõud. Nad heidavad enese alla terveid rahvaid, kogu inimkonna ühes tema maa ja taevaga, kuna jumalad ja inimesed hukuvad. Ideaalid ei saa sellest mingit kahju, kui üksikisikud surevad või neist taganevad. Ideaalid juhivad inimsugu, aga mitte inimsugu ideaale.»

«Mäletad sa, mis sa kord varakevadel rääkisid rahvaste loomusest? On siis ideaalid tugevamad kui rahvaste loomus?»

«Mõnedel rahvastel on parema olukorra taotlemisel väga suuri raskusi — kõige suuremaid neil, kes surmasse suhtuvad kõige positiivsemalt.»

Oli kahtlane, kas Salka Valka sellest tarkusest aru sai, sest ta küsis, kas ideaalid on tugevamad kui armastus.

«Ma mõtlen,» ütles ta, «et kas ideaal võib elada, kui armastus sureb?»

«Ma kahtlen, kas niisugust küsimust üldse võib esitada,» vastas Arnaldur. «Kindlam on, et armastus võib ideaali sageli unustama panna.»

Järgmisel päeval sai Arnaldur Silisfjördurist telegrammi Kristófer Torfdali käest, kes oli koos paljude teiste poliitikameestega valimisringreisil. Torfdal palus Arnaldurit kõige kiiremas korras enese juurde ja Arnaldur asus mootorpaadiga, mis pidi Silisfjörduri minema, kohe samal päeval teele.

Salka Valka oli arvanud, et kevad ei ole veel möödas, kuid sel õhtul ta märkas, et suvi on juba lõpule jõudmas. Saabusid vihmased päevad, ja neiu tundis end kogu maailmas ihuüksinda olevat.

Ta luges päevi, mis olid jäänud Öseyri valimiskoosolekuni, sest ta teadis, et siis tuleb Arnaldur tagasi, ja püüdis niimoodi olukorraga leppida, et rõõmustas, et Arnaldur töötab nüüd rahva ürituse kasuks, ning oli selle üle uhke, kuivõrd kõrgelt poliitikamehed Arnaldurit hindavad, ja et Kristófer Torfdal ei saa ilma temata läbi, kui otsustav silmapilk on käes. Ta elas mõttes kaasa neile koosolekuile fjordiasulais, nähes vaimus, kuidas Arnaldur tõuseb püsti ja rahutus saalis vaikust palub, kuidas tema silmad idealismist leegitsevad, taanlaste ja venelaste vihkajail aga käib luust ja lihast läbi, kui ta hakkab fjordiäärsetes alevikes valitsevat olukorda kirjeldama, tööpuudust ja töörahva raskeid elutingimusi, millelt teiste rahvaste kohta levitatakse hirmujuttude abil tähelepanu eemale püütakse juhtida. Tema kõrval seisab Kristófer Torfdal, hiiutaoline mees, kiilaspäine ning habemik, umbes samasugune nagu postkaartidel kujutatud Egill Skallagrímsson. Ööd kui päevad unistas ta Arnalduri võitudest valimiskoosolekutel ja ka ise ei istunud ta sellepärast käed rüpes, et Arnaldur võitlustandril ole läinud, vaid käis alevikus väsimatult ühe juurest teise juurde, püüdes inimesi sotsialismi poole võita.

Jah, õhtuti oli hakanud juba pimedaks minema, eriti siis, kui taeva oli pilves, ja Salka Valka istus videvikus oma akna all ning mõtles möödunud kevade hurmast, oma elu

kõige kaunimatest öödest. Eemalviibivast kallimast unistamine on tavaliselt kaugelt armsam kui tema juuresolek. Sest maa peal ei ole midagi nii sulnist kui kallima juuresolekust unistada, kui ta on kaugel.

Siis saabusid poliitikamehed, üks territoriaalvete valvelaev tõi need üliinimesed sadamasse. Isegi isa, poega ja püha vaimu, kui need selle valvelaevaga oleksid tulemas olnud, ei oleks seal alevikus oodatud nii suure põnevusega nagu neid mehi, kes nii agaralt püüdsid rahvast raskustest päästa, igaüks omal viisil. Nad astusid sillale, kuus hästiõõnud meest, kõigil palitu seljas, kübar peas ja kepp käes, rõõmsa näoga ning lärmakad nagu noored pühapäevasel väljasõidul. Salka Valka seisis üsna silla eesotsas, valmis Arnaldurile kogu rahva nähes kaela kargama. Kuid Arnaldurit nende hulgas ei olnud. Ja kellelegi peale Salka Valka ei paistnud ta meenuvat, kellelgi ei tulnud mõttesse tema järele pärida. Jóhann Bogesen viis kõik saadikukandidaadid, nii vastased kui oma erakonna mehed, enese poole kohvile, kuna rahvas tõttas koolimajja.

Salka sisse ei läinud, vaid jäi välja ukse ette ootama, sest ta tahtis teada saada, kes külalistest on Kristófer Torfdal, et tema käest Arnalduri üle järele pärida. Bogeseni juures kohvi joomine ja sigarettide suitsetamine kestis mitu tundi, rahvas aga ootas kärsitult koolimajas. Salka seisis trepil ega rääkinud kellegagi. Sadas vihma. Viimaks tulid saadikukandidaadid. Önnest ja elurõõmust nad aina naersid. Üks neist hoidis Jóhann Bogesenil sõbralikult kää alt kinni ja jutustas talle vaimukaid anekdoote, nii et vanamees säras heameelest. See oli keskmist kasvu mees, üsna kuivetu ning kahvatu, erakordselt lahke olemisega; tema hambad läikisid nagu poleeritud elevandiluu, ninal olid tal kuldraamidega näpitsprillid ja ta oli riides nagu välismaine kaupmees. See oli Kristófer Torfdal, Islandi kõige fanaatilisem bolševik. Rahvas astus ukse eest aupaklikult kõrvale, et kõrged härrad sisse lasta; need kergitasid kübarat ja naeratasid. Söandab tema, harimata kaluritüdruk, peatada seda suurt meest, kellest mõne päeva pärast saab võib-olla kogu Islandi valitseja, ja tema käest oma kallima üle järele pärida? Salka Valkal kadus julgus, kui Kristófer Torfdal temast möödus; keegi oleks nagu südant tal rinnus muljunud, ta kahvatas. Nüüd on Kristófer Torfdal ühe jala juba üle läve tõstnud — tal on uued pruunid saapad jalas ja tema pükste viigid on

teravad nagu nuga —, nüüd on ka teine jalg üle läve jõudnud — millised saapad, kallid ning elegantsed... Ta oli Salkal käest ära libisemas.

Ei, ma pean! Meeleheitlikult teostas Salka oma otsuse, tormas ukse juurde, haaras Torfdalil käsivarrest kinni ja ütles: «Kristófer.»

Kristófer Torfdal pöördus kärmesti ümber, silmitses seda tüsedat päevitunud tüdrukut, naeratas, kergitas kübarat.

«Kas mina?» küsis ta.

«Võin ma sinuga paar sõna rääkida, Kristófer?» ütles Salka Valka segadusse sattudes ja unustas teda teietadagi. Kristófer Torfdal jättis Jóhann Bogeseni uksele seisma, pöördus tüdruku poole ja küsis:

«Nelja silma all?»

«Jah, ainult paar sõna,» vastas Salka Valka.

Kristófer Torfdal võttis tal sõbralikult käe alt kinni ja viis ta eemale maja seina äärde.

«Ma tunnen teid küll,» ütles ta. «Ennest sillal näidati teid mulle. Te olete see tüdruk, kes siinsete spekulantide vastu kõige rohkem ja kõige paremini on töötanud. Me oleme järelikult liitlased, ja ma loodan, et kui valimised on seljataga, siis me alles näitame neile. Noh, ons midagi erilist, mis ma teie heaks võin teha?»

«Ei,» kostis Salka Valka. «Aga te tunnete Arnaldur Björnssoni. Me oleme Arnalduriga nimelt tuttavad — natuke. Te kutsusite ta neil päevil Silisfjörduri, ja pärast seda ei ole ma temast midagi kuulnud. Kus ta on?»

«Ah Arnaldur,» vastas Kristófer Torfdal armastusväärset naeratades ja ühtlasi silmitses teda oma raskete kulmude alt. «Rõõmustab mind, et te Arnalduriga headeks sõpradeks olete saanud. Ma olen nimelt alati sellel seisukohal asunud, et ma Arnaldurikese eest pisut vastutust kannan. Sellepärast on mul väga hea meel, et ta just teiega sõbrustab. Ma tunnen teid, nagu öeldud, väga hästi, ja ma olen jälginud teid juba mitu aastat, sellest ajast peale, kui te mõne aja eest siinse kalurite ühingu asutamisel juhtivat osa etendasite. See oli esimene samm, mis siin astuti. Nagu öeldud, Arnaldur jah; mõne aasta eest õnnestus meil talle altingilt väikest toetust välja pigistada; sellel noorel mehel on väga terane mõistus ja peale selle on ta leidlik kõige paremas mõttes. Õigupoolest olen ma alati seisukohal asunud, et tal on luuleandi, kuigi ta ilukirjan-

dusega minu teada kunagi ei ole tegelnud. Selles poisis on alati midagi sümpaatset olnud ja parema iseloomuga noormeest on raske enesele kujutleda. Poliitika, muidugi — väga kahtlane, kas poliitika on õige tegevusala eläraste õilishingede jaoks; ma võin enese kohta öelda, et olen juba ammu muutunud üheks neist hobusekronudest, kes enam ei kohku, kui tänavalt pisut kära kostab, ja kui hobune on palju aastaid mööda halbu teid rasket koormat vedanud, siis ei ole ta loomulikult enam kuigi hea ratsu; niisugust saatust ei taha ma õrnadele luuletajahingedele soovida, ja nüüd räägin ma sulle kogu loo ära: Arnaldur on ülal puustusmaal. Ma arvasin, et ta on omakasu-püüdmatu töö eest siin Öseyris viimase aasta jooksul mingi tasu ära teeninud, ja kui me võimule saame — loodan, et see meil õnnestub —, eks siis katsume talle midagi sobivat leida. Aga kuna Silisfjörduris olid parajasti mõned haritud ameeriklased, kes tahtsid mägedes ringreisi sooritada, ja ma olin pooleldi lubaduse andnud, et muretsen neile hea teejuhi, siis tuli mul mõte, et siin on midagi Arnalduri jaoks — nimelt sobib ta haritud inimestega igal pool suurepäraselt ja oskab peale selle ka väga hästi inglise keelt; ega selle eest muidugi kes teab kui palju küll saa, aga kolmkümmend viis krooni päevas tähendab tudegile, kes eksameid veel ära ei ole andnud, natuke taskuraha ikkagi, ja ma loodan, et see tuur kestab vähemalt kuu aega kuni kuus nädalat. Nagu öeldud, ma julgen garanteerida, et tema käsi käib väga hästi, ja arvatavasti jõuab ta hobustega Silisfjörduri tagasi kunagi septembris, ameeriklased aga kavatsevad Akureyrist laevaga koju sõita.»

Kui Salka Valka jälle märkama hakkas, istus ta kusa-gil mäel ja tema rinnale sadas vihma.

Kord kirjutas Jóhann Bogesen inimeste nimed oma raamatutesse ja hoidis niimoodi kogu aleviku vanadel ja noortel elu sees, tervelt nelikümmend aastat ühtejärke. Veelgi tähtsam aga on, mida kirjutatakse raamatutesse neis kohtades, mis seisavad Jóhann Bogesenist kõrgemal. Ja nüüd oli käes aeg, kus nii deebet kui krediti tulpa-dele kõrgemate võimude poolt kriips peale tõmmati —

Rahvapank kuulutati maksujõuetuks. Vastvalitud alting, kes augusti viimasel päeval kokku tuli, lükkas hääle-enamusega tagasi panga esilduse tema kahjude katteks kolmekümne viie miljoni suurust riiklikku garantiid anda. Oseyris oli selle tagajärjeks, et kuningas tegi ühele mehele ülesandeks Jóhann Bogesen ja kõigi nende konkursitomp, kes end Kaupluse tiiva all vee peal olid hoidnud, oma hoole alla võtta; kogu nende vara kirjutati üles ja müüdi sundoksjonil maha — välja arvatud Valge Maja ja selle uhke sisustus, sest selgus, et mõlemad kuulusid proua Bogesenile juba enne, kui tema mees maksujõuetuks jäi. Selle maja koos kogu sisustusega ostis Steinhórf Steinsson hilissuvel ära. See juhusteotsija oli osanud soodsat tuult kasutada; ta oli õigel ajal ja õiges kohas kalanduse alal tegutsema hakanud ja arvati, et ta oli selle ainsa suvega viiskümmend tuhat krooni teeninud. Altingi poolt antud seaduse kohaselt asutati hiljem Reikjavíkis uus pank, millele pandi nimeks Kalanduspank; enamiku selle aktsiatest omandas riik ja üks Kristófer Torfdali kõige lähemaid kaastöölisi sai selle peadirektoriks, kuna Kristófer Torfdal ise asus uue valitsuse etteotsa, ja «Öhtulehes» sõimati teda otsekohe «Islandi kõige mustemaks reaktsionääriks» ning «meie rahvamajanduse lõhkujaks», sest arvati, et Rahvapanga sulgemisega on ta kogu Islandi rahvamajandusel kõri kinni pigistanud. Aga just Kristófer Torfdali kaasabil sai Oseyri kooperatiiv uut laenu, ostis tühise summa eest Jóhann Bogeseni kaupluse ära, ja tarbijate ühingu koosolekul septembrikuu algul valiti mees, kes ühingu kohapeal kõige rohkem oli toetanud, Steinhórf Steinsson, selle esimeheks, kuna Sveinn Pálsson sai kooperatiivi hea aastapalgaga juhatajaks. Kooperatiivide Liit saatis kooperatiivile Reikjavíkist väljaõppinud raamatupidaja. Pärast seda kirjutati inimeste nimed Kooperatiivi raamatutesse, ja nagu varemaltki sai rahvas jälle arve peale kaupa ja maksis oma tööga, ning elu Oseyris Axlarfjordi ääres läks jälle oma harilikku rada.

Peagi sõitis Jóhann Bogesen, see hea ning suur mees, ära. Ükski inimhing ei võtnud vaevaks sadamasillale minna, et selle vananenud ülikuga jumalaga jätta, kui ta siit ilma palituta jäädavalt lahkus. Niisugune on maailma tänu. Täiesti üksinda eemaldus ta kooperatiivi paadiga sillast ja maksis ülesõidu eest auriku juurde viiskümmend ööri. Ta sõitis Taani, kus tema naine viimastel aastatel

suuremalt osalt oli viibinud. Tema poeg oli seal maal endale suure uhke elamu ehitanud, ja mõned arvasid, et võib-olla saab vanamees seal kuskil katuse all enesele väikese kambrikese. Pärastpoole hakkas levima kuuldus, et Jóhann Bogesen olevat oma pool miljonit krooni kõrvale toimetanud ja seda Taani pankades varjanud, kuid korduvatest otsimistest hoolimata ei olevat kuninglikul konkursivalitsejal korda läinud seda raha üles leida. Üks oli kindel: Jóhann Bogesenil ei paistnud millestki puudu olevat, et kardetava taani rahva hulgas, kes ühes vene-lastega meil nii halvas kuulsuses on, oma vanas eas elada nii, nagu temasugusele auväärsele mehele on kohane. Järelikult oli vist pisut liialdatud, kui arvati, et vana-härra jättis selle kohaga kurvalt jumalaga või et oli üksnes vaesuse süü, et tal tol päeval palitut seljas ei olnud. Inimesed on nii harjunud teiste südametunnistust üle hindama.

Ühel rõskel vihmasel päeval septembri keskpaiku tuli Salka Valkale külaline. See oli tarbijate ühingu esimees. Ükski teine ei võinud endale lubada, et tool nii kurjakuulutavalt naksub, kui ta maha istub. Kuidas võis olla, et kui ta mullu tuli, ei tundunud ta Salka Valkale teistest meestest vastikumana? Täna märkas Salka, kui herkuleslikud olid tal on, häbematu ilme tema näol aga on segatud mingi seletamatu võluga. Tema kuldkroonidega hambad välgatasid täidlaste, aga hästi vormitud huulte vahelt, ja lõualuu näis tal nii tugev olevat, et ei saa isegi siis viga, kui sellele hobuserauaga pihta antakse. Ning tema silmades põles ikka veel see taltsutamatu tuli, mis ei tunne kõhklusit ega vali vahendeid, vaid kus peaaegu liigutaval kombel on ühendatud laps ja lurjus, kuritegu ja voorus.

«Sinu pärast jätsin ma joomise maha ja hakkasin inimese moodi elama,» ütles ta taas.

«Meile kõigile oleks parem olnud, kui sa edasi oleksid joonud.»

«Soo-oh? Ja su emaga abiellunud? Ja saanud temaga kolmteistkümmend nälgivat last? Ei, Salka, ma läksin õigel ajal minema ja tulin õigel ajal tagasi. Ma võtsin kuulda seda häält eneses, mis ütleb, kuidas ma pean toimima. Kõik, mis ma teen, on õige. Nüüd võiksite abielluda.»

«Sina näikse siin alevikus ainus inimene olevat, kes ei tea, et ma abielus juba olen.»

«Arnaldur Björnsson ei saa iialgi sinise kooperatiivi

juhatajaks. Tema laul on siin lauldud. Ta laskis enese enne valimisi alevikust eemale meelitada, just siis, kui ta oleks pidanud katsuma rauda tules hoida. Kooperatiivi juhataja valimistel sai ta äärmiselt vähe hääli — peale sinu hääletasid tema poolt ainult kaks või kolm hullu bolševikku. Tema laul on igal pool lauldud.»

«Sina laimasid teda.»

«Kristófer Torfdal tunneb Arnaldurit paremini kui sina ja mina. Tema teab, et ta on ainult hüsteeriline kehkadivei.»

«Tal on ideaalid,» ütles Salka Valka uhkelt.

«Seda küll,» vastas Steinhór. «Ta on igavene hädavares.»

«Sa valetad,» ütles neiu. «Ja ära arva, et mul julgust ei ole sind välja visata, kuigi sa kooperatiivi oma käpa alla oled saanud ja võitu, mille rahvas on Bogeseni võimu üle saavutanud, enese huvides rahva vastu kasutad. Aga sa võid kindel olla, et olen valmis Arnalduri eest ohverdama kõik, olen valmis tema eest töötama päev otsa ja ka öösel, ja saama temaga kolmteistkümmend last ja siin alevikus jälle kõige viletsam ja vaesem olema.»

«Niisugust rumalust ei tee sa ilmapealgi, armas Salka, kas või ainult sel lihtsal põhjusel, et Arnaldur Björnsson ei anna sulle selleks iialgi võimalust. Ennem laseb ta sulle kolmteist korda aborti teha. Sina ei ole kaugeltki tema unistus. Vaata, Salka, nüüd olen ma sinnamaale jõudnud, et võin poliitikat ja poliitikamehi enese huvides ära kasutada — nüüd viimaks on olukord säärane, et need kaabakad tulevad mu juurde ja suitsetavad mulle viirukit. Nüüd olen ma, nagu öeldud, soolakalaga ja alevikuga üks. Nüüd ei ole see enam purjus inimese joba. Nüüd on Bogeseni maja lõpuks minu oma.»

«Kus on su ideaalid?» küsis neiu. «Mida mõtled sa aleviku rahva heaks teha?»

«Ma arvan, et ma ei tee tema heaks palju muud, kui et lasen tal elada, nagu ta on harjunud! Sind aga kutsun ma oma tubadesse Bogeseni majas. Ja ma annan sulle lubaduse, et sa võid juba tänavu sügisel välismaa reisile minna.»

«Ma ei hooligi välismaale sõitmisest,» ütles Salka Valka. «Ja ma vihkan kõiki tube Bogeseni majas, mis minu ja minutaoliste käest on varastatud.»

«Jajah,» lausus Steinhór, tegi kibeda näo, tõusis püsti, võttis taskust tubakatoosi, hammustas sealt paraja tüki ja pistis suhu.

«Vastik näha,» põlastas Salka, «kuidas sa seda prahti endale lõuga pistad!»

«Oma tubaka eest olen ma ise maksnud,» ütles Steinhór, sest ta polnud rikkusega veel niivõrd kokku kasvanud, et oleks vaese inimese hooplemisest täielikult loobunud.

«Jajah,» sõnas Salka. «Minu peale see mingit mõju ei avalda: mina inimesi selle järgi ei hinda, kas nad oma tubaka eest suudavad maksta või ei. Mina olen nimelt enese ja oma tubaka eest seni ise suutnud maksta, nii et selle pärast ei tarvitse sul mind Bogeseni majja kutsuda. Ma ei ole müüa.»

«Ma jätan tubaka närimise maha, kui sa tahad,» lubas Steinhór lapselikult, võttis pussi jälle suust ja viskas aknast välja. «Ma teen kõik nii, nagu sa tahad, — kui sa ainult meeles pead, et Bogeseni maja meid ootab.»

«Sa võid katsuda mind laibana Bogeseni majja viia,» ütles Salka Valka. «Aga elusalt ei lähe ma sinna iialgi.»

Steinhór silmitses teda viivu, ähvardava näoga nagu ilm tuulekeerise eel. Tema käed läksid rusikasse, nii et sõrmelukid muutusid valgeks; nii metsikut viha polnud tema silmis kunagi olnud. Kuid oma häält hoidis ta imehästi vaos, kui ta jälle rääkima hakkas.

«Seda ütled sa täna,» ütles ta. «Aga mis sa ka ei ütle, olen ikkagi mina see, keda sa armastad. Ja iialgi ei saa sa kedagi teist meest armastada. Enne kui sa isegi märkad, tuleb tund, kus see sulle selgeks saab ja sa kõik muu unustad. Täna seisad sa seal häbematu näoga, aga homme roomad sa nende kontide ees põlvili maas,» — ja ta kõigutas Salka Valka näo ees oma rusikat —, «nende kontide ees, mida keegi ei vihka rohkem kui ma ise, meri aga keeldus vastu võtmast. Ma olen elu näinud sajal tuhandel kujul, ja ma ütlen sulle, ma ei anna talle rohkem väärtust kui porile, milles ma käin. Ja ma sülitän kogu sinu ja Arnaldur Björnssoni lobale ideaalidest ja õiglusest. Mina olen soolakalaga ja alevikuga üks. Maailmas ei ole minu üle ühtki võimu. Ma saan su...» Ja ta lõi rusikaga vastu lauda, nii et kogu maja vappus.

«Mu sõbral,» vastas Salka Valka uhkelt, «mu sõbral on silmad, kust säravad inimsoo ideaalid.»

Nüüd tuli Salka Valkale viimaks Arnalduri käest kiri, mis oli kahe nädala eest põhjarannikul posti pandud. Arnaldur oli siis ülalt puustusmaalt äsja tagasi jõudnud ja kavatses nädal aega hobuseid puhata, enne kui ta nendega Silisfjörduri poole koduteele asub — nad kõik olid sealt üürile võetud. Peale selle informatsiooni ei sisaldanud kiri muud kui lõpetuseks mõned tavalised armastussõnad, ent kuni Arnalduri saabumiseni uinus Salka igal öhtul, tema kiri rinna peal, ning suudles seda mitusada korda, kuni paber päris ära kulus. «Nüüd varsti ta tuleb,» mõtles ta. «On see tõesti tõsi, et ta tuleb?» Hommikuti võttis ta kirja oma soojalt rinnalt ja luges seda, et veenduda, et see mitte paljas unenägu ei ole, et ta tuleb. Näis, nagu oleks Arnaldur tema juurest palju, palju aastaid ära olnud.

Jah, tal oli kindel nõu alati Arnalduri kõrval seista; alati. Ta oli veendunud, et samuti nagu mahakiskumisel leiab Arnaldur toetust ka ülesehitamisel — üheainsa aastaga oli ta kukutanud Bogeseni võimu, järgmise aastaga pannakse alus ühistegelikele üritustele. Nüüd on tarvis altingis läbi suruda, et riik rahalise toetusega kogukondliku kalastusettevõtte ja ühismajandi rajamisele kaasa aitaks. Sellal kui Arnaldur organiseerimisega kibedasti ametis on, tahab tema nende mõlema jaoks tööd teha — nüüd oli raha jälle liikvel, kooperatiiv kavatses kalastama hakata, samuti Sveinn Pálsson kui niisugune, Steinhór Steinsson aga nii et mõikab, ja veel mitmed teised; töösaamise väljavaated olid head, hispaanlased otse hullud kala järele, sest nende kuningas istus troonil kindlamalt kui kunagi varem; Salka oli kindel, et teenib kalarookimisel kümme krooni päevas, võib-olla saab koguni töödejuhatajaks. Kuid see on vaid üleminekuaeg. Varsti peaks ühismajandi rajamine ja tööliselamute ehitamine, esikutes lilled ja ümberringi laste mänguplatsid, täies hoos olema. Ja ta õmbles Arnaldurile triibulisest lõuendist kaks särki. Kõike, mis ta ette võttis, tegi ta hoole ja armastusega, ning püüdis ömmelda nii hästi, nagu vähegi oskas; ta laenas õmblusmasina, süütas lambi ja töötas üle kesköö, armastades Arnaldurit igal põlaspistel.

Arnaldur tuli tagasi ühel helgel septembripäeval, kui kogu alevik lõhnas kuivava ädalheina järele. Salka Valka tervitas teda juba ukselt ja tema silmad särasid. Ta

võttis Arnalduril kaelast kinni ja ütles, et ei tahaks nagu uskudagi, et ta on tulnud. Seejärel naeris ta rõõmust nagu hull ja tema silmad olid pisarast märjad.

Alles siis, kui nad esimestest suudlustest olid toibunud ja Salka Valka Arnaldurit lähemalt silmitsema hakkas, lõi ta kahtlema, kas see on tõesti ikka tema. Sellisena ei olnud ta näinud teda veel kunagi. Ta oli kenasti päevitunud, tema silmad olid rõõmsamad ja liigutused vabamad kui varemalt — näis, nagu oleks ta mingist nõidusest vabanenud. Tema punakaspruunid lokid läikisid oivaliselt. Rõivastus oli tal nagu välismaisel turistil: hea lõikega reisiülikond ja kõrged pruunist nahast, põlvini kinni nõõritud säärikud, sinine särk, sonimüts, ja piip suus. Salka Valka ei saanud sinna midagi parata, et talle korraga meenus Angantýr Bogesen. Särgid, mis ta oli ömmelnud, olid Arnalduri uue särgiga võrreldes vormitud ning näotud.

«Oled sa ikka uhkeks ja peeneks muutunud,» ütles ta. «Ma ei tunne sind enam peaaegu äragi.»

Arnaldur suudles teda, naeris ja tõusis püsti.

«Kas sa mulle oma matkast jutustada ei tahagi?» küsis Salka Valka, aga üsna kõhklevalt.

«Ega seal midagi erilist olnudki,» vastas Arnaldur. «Kõik, mis möödas, läheb ju kohe meelest ära. Me olime ühe kuu ülal puustusmaal. Neid oli kaks meest Kaliforniast, ja üks naisterahvas. Üks meestest on kohtunik. Teine suurte puuviljaistandike omanik ja tegeleb loodusteadusega. Tema tütar on luuletaja ja oma mehest lahutatud, ta on Ameerika loomakaitseseltside ühe suurima häälekandja toimetaja. Ta on kommunist.»

«Küll sul oli õnne, et ta on kommunist,» ütles Salka Valka.

«Jah, nende kõigiga oli väga huvitav vestelda. Loomulikult ei saa salata, et kapitalistlike maade haritud kodanlastel on mitmekülgseid mõttekäike. Meie kommunistid oleme oma otsustes sageli liiga ülekohtused, kui me kõiki jõukamaid inimesi peame kurjategijateks. Tõsi küll, annab otsida, enne kui kodanlaste ja koguni kodanlike haritlaste hulgast leiad inimese, kel on selleks piisavalt sotsiaalseid teadmisi, et kommunismi eetilisi põhiluseid mõista, — hoopis rääkimata, et neid omaks võtta. Need, kellega ma matkasin, lubasid mind vastu võtta, kui ma Ameerikasse lähen. Nad koguni kutsusid mind sinna.»

Siis tõusis Salka Valka püsti ja läks akna juurde.

«Väga kahju, et sa pidid oma uutest sõpradest lahkuma, kui nad nii haritud olid,» ütles ta, selg Arnalduri poole. «Selleks peab küll õige palju haridust tarvis olema, et ühtaegu kommunismi poole hoida ja loomakaitse seltsis olla. Ma tunnen sulle südamest kaasa, et sa nendest lahkusid ja jälle meie — loomade — hulka tulid. Mina sinu asemel oleksin nendega ilma pikema jututa kaasa läinud.»

«Jah, see oleks tõesti huvitav olnud,» vastas Arnaldur kergekäeliselt.

«Jajah, ma ei tea, mis ma mõtlen,» ütles Salka Valka. «Lubasin ju ometi Sveinn Pálssonile appi minna loogu võtma. Iga hetk võib sadama hakata.»

Uksel võttis Arnaldur tal õlgade ümbert kinni.

«Miks sa nii külm oled?» küsis ta. «Kas ma välismaa naist isegi mainida ei tohi, ilma et sa armukadedaks saaksid, — naist, kes elab maakera teisel poolel?»

«Miks mitte, miks mitte,» ütles Salka Valka. «Ega ole esimene kord, kus sa mulle säärasest naisest räägid. Nüüd oled sa ta loodetavasti leidnud, ja ma soovin sulle õnne.»

Õhtul püüdsid nad end niimoodi tunda, nagu oleksid nad jälle üks. Kuid see oli vaid petlik katse. Arnaldur oli muutunud. Ta mängis armastaja osa, kes lakkamatute kinnituste ja liigutava alandlikkuse varal püüab oma kallimat uskuma panna, et selle armukadedus on alusetu, ja Salka armastava naise osa, kes vastu vaidleb ja ikka jälle ütleb, et nüüd on kõigel lõpp, kõik on kadunud, viimaks aga enesele augu pähe laseb rääkida ja õndsas kõigeunustuses talle kaela langeb. Kuid see oli vaid kometimäng. Südamepõhjas tundis ta ainult seda, et Arnaldur on muutunud. Arnaldur oli otsekui koolja, kes end unes ilmutab, nagu näiteks Salka ema, kes aastate viisi öösiti tütre juurde oli tulnud, kena ning hea väljanägemisega; kuid sel viirastusel polnud ühtki neist eritunnustest, mis Merekoja Sigurlina Jónsdóttiri kohta Salka mälestuses olid püsinud. Samuti oli Arnaldur palju galantsem ning avameelsem kui siis, kui «ta veel elas». Teadagi ei saanud Salka — samuti nagu oma ema unes nähes — kahevahel olla, et see on Arnaldur, aga sellest hoolimata piinas teda mingi näriv teadmatuse ja rahulolematuse tunne, mis Arnalduri iga liigutuse puhul ütles, et kuigi see on tema, on see siiski keegi teine. Isegi tema suudlusi ei tundnud ta enam ära. Arnaldur ei lausunud enam sõnagi plaanidest,

mis varemalt tema südamele nii lähedal olid olnud, ja lõi selle peale käega, et kooperatiivi juhataja koht tema käest üle oli löödud. Õhtul ei julgenud Salka Valka talle süüagi pakkuda. Ja kui Arnaldur oli läinud, peitis ta need kaks särki oma kummuti kõige alumise laeka põhja.

Pärast lühikest sõnatut hüvastijättu ei tahtnud Salka Valkal sel ööl kuidagi und tulla. See oli üks selliseid öid inimese elus, kus isegi nutt on kurku kinni külmunud. Loss variseb lossi järel, linnus linnuse järel, aga ühtki häält ei ole kuulda. Vaikuses näikse hävivat kogu inimkonna ajalugu. Maa jääb jälle tühjaks ning paljaks. Ja pimedus langeb sügavuse kohale.

Kui Arnaldur teda järgmisel hommikul külastada tahtis, oli ta kadunud nagu tina tuhka. Tema toa uks oli lukus. Noormees küsis samas majas ja naabermajas, päris kõikjal, aga kellelgi polnud aimugi, kus ta võiks olla. Viimaks hakkas ta pärima säärases ahastuses, et ei oleks mingi ime olnud, kui inimesed oleksid temast niimoodi aru saanud, et kõige targem oleks otsida rannast. Õhtul aga sai teatavaks, et Salka läinud hommikul vara maale, et oma tuttavale seal ülal märja heina kuivatamisel abiks olla, sest oli vaja kuiva ilma kasutada. Õhtuks oodati teda tagasi. Kuid möödus kolm päeva, aga ta ei tulnud. Siis saabus pühapäev, ja Arnaldur läks oma ilusate säärikutega üles orgu.

Talle öeldi, et Salka läinud pärast lõunat üksinda mägedesse marjule, ja näidati suunda, mille ta võtnud. Ta hakkas minema mööda lehmade poolt mäeveerule tallatud lehkavat rada ja vaatas igalt kõrgendikult ringi. Viimaks leidis ta Salka kanarbikuga kaetud nõlvakult. Neiu magas. Tema paksud blondid juuksed olid lehmade näsitud rohul laiiali. Marjadest sinine suu, kust paistsid laiad tugevad hambad, oli lahti. Üks käsi oli tal rohus, teine peidetud rinnale. Seljas oli tal sinakashall flanellkleit, mille karvakeste külge heinaliblesid ja samblatükke kinni oli jäänud. Tema tugevad katkistes puuvillastes sukkades jalad ulatusid kleidiserva alt välja ja puusad, tugevad ning kumerad, sulasid maastikuga võluvalt ühte, kui ta seal valges sügisese päikesepaistes magas. Kingad oli ta jalast ära võtnud, ja tema jalgade järgi vormitud, lebasid need tema kõrval rohus nagu kaks truud loomakest. Valges pearätikus tema kõrval oli paar puruks muljutud mustikat. Ta hingas rahulikult ning sügavalt, nagu oleks ta väsimusest

magama jäänud, ja tema punaste ning kaunite põskede nahast tungisid esile veresooned. Arnaldur istus kaua tema kõrval, enne kui teda äratas. Viimaks pani ta peo tema otsmikule.

Võpatades avas Salka Valka silmad, tõstis pea rohust ja vaatas rumala näoga ringi, suu lahti — näis, nagu ei oleks ta Arnaldurit esimesel pilgul ära tundnud ja veel vähem teadnud, kus ta on. Seejärel pilgutas ta paar korda silmi.

«Hakkad sa juba minema?» küsis ta kiiresti, ja lisas veelgi suurema õhinaga ning kohtlasemalt juurde:

«Tulid sa minuga jumalaga jätkma?»

Ja tihkamata Arnalduri vastust ära oodata, haaras ta tema riietest kinni ja peitis oma näo tema rinnale. Kogu ta keha läbis värin.

«Ei, kallid,» ütles Arnaldur leebelt. «Ma ei lähe kuhugi. Tulin sind lihtsalt otsima.»

«Arnaldur,» ägas Salka, «räägi mulle tõtt, ainult tõtt. Ma kardan kõike peale tõe.»

Ja kui Arnaldur ei vastanud, vaatas ta talle näkku ning küsis:

«Ihkad sa mu juurest ära minna? Ütle mulle täpselt nii, nagu on. Sest on tuhat korda parem, et jään üksi, kui et ma su enese juures õnnetuks teen. Nagunii ei tähenda ma sulle midagi. Kui sa ainult tahaksid mulle seda ütelda. Ükski tõde ei või olla hirmsam kui see teadmatus.»

«Mul on nii suur kartus, et sa ei mõista mind, Salka,» ütles Arnaldur. «Ma armastan sind. Ja ma tean, et sa oled ainus tõsine armastus mu elus, ja veel rohkemgi kui armastus: sa oled tõe sümbol, elu enese võrdkuju, nii nagu ta on, aga sellegi poolest, Salka, sellegi poolest — ma ei saa seda salata — ihkan ma siit ära. Ma olen ainult armetu raamatukoi, kes kogu eluaeg inimestel ja koertel jalus on olnud, ja iga kord, kui ma mõtlesin, et teen midagi iseisest, astus saatust mulle tee peale ette. Sa tead isegi, et Oseyris on mul kõik nurja aetud. Ma tunnen ennast seal niisama kodutuna nagu siis, kui ma veel oma vanaisa hertsikus Tuisul totrate unelmatega jändasin. Ja nüüd, kus kõik sillad mu taga on lõhutud, on mul võimalus sõita maailma kõige kaunimale maale ja sinna jääda.»

Ta võttis oma põuetaskust mõned päevapildid, mis kujutasid luksuslikku kõrgete palmipuude, bambuste, kaktuste ja teiste palavvöötme taimedega ümbritsetud maja. Ühel

pildil seisis selle maja ukse ees sihvakas naine, moe kohaselt riides, kübar peas, kindad käes ja koer rihma otsas.

«Jah, Arnaldur,» ütles Salka Valka, ilma et oleks silmi pildilt tõstnud, «selle ilusa naise juurde, kelle järele sa kogu oma eluaeg oled igatsenud.»

«Sul ei ole aimugi, kui abitu ma olen, Salka. Kuigi ma siit ära kipun, kuigi mulle paistab, et mingi vastupandamatu hääl mind kutsub, tean ma ometi, et sina oled mu elu tõde, pitser, mida ainult surm suudab murda. Võib-olla on minust rumal loot, et sina mind mõistaksid — või keegi teine —, aga nõnda see on: see rahutu vägi, see nähtamatu magnet, mis mind tõmbab, on tugevam kui ma ise, tugevam kui see, mis minus on kõige tugevamat, tugevam kui sina. Mulle tundub, nagu ei suudaks mind miski kinni hoida, aga sellest hoolimata ma tean, et kui ma lähen, siis lähen ma karjades, sind, Salka, appi hüüdes, paludes: lase mind minna, lase mind jääda, aita mind, oh aita mind, et ma siit minema saaksin, et ma siia jääda võiksin, et ma saaksin sinu juurest ära minna ja elada, et ma võiksin sinu juurde tulla ja surra! Salka, mis võin ma sinna parata?»

«Kui sa ära lähed, Arnaldur, siis kujutan ma ette, et sa lähed surema. Luba, et ma armastan sind, kuni sa sured.»

Ta haaras äkki Arnalduri ümbert kinni ja laskis ta niisama äkki jälle lahti, lükkas enesest eemale ja vajus ise kummuli kanarbikku, puuris sõrmed rohukamarasse ja lõi hambad kasejändrikku. Tema ahastust nähes kadus Arnalduril julgus, ta katsus teda emmata ja lohutada, — ei, ta ainult fantaseerinud, ütles ta ja palus rohkeid sõnu tehes sellele mitte liiga suurt tähtsust anda; enesest mõista ei tulevat üldse kõne alla, et ta kas või ühe sammugi temast eemale läheb, ta lobisenud niisama. Olgugi et tal nii palju raha on, et sellest Kaliforniasse sõiduks jätkub, puudub tal ikkagi vähemalt viissada krooni, et teda Ühendriikides maale lastaks, peale selle on ta kommunist, ja ka sel põhjusel on kahtlane, kas ta säärasele kapitalistlikule maale sissepääsu loa saab. Viimaks laskis Salka Valka end tema kõnevoolest rahustada, ja Arnaldur võis tema pea jälle käte vahele võtta ja seda silitada. Salka palus:

«Arnaldur, tohin ma enesele kujutleda, et sul on kõigest veel paar päeva elada? Nüüd palun ma ainult üht asja, ainult seda, et võiksin need vähesed päevad, mis su surmani on jäänud, sind armastada; ja võiksin siis sinuga

tapapaku juurde kaasa minna, kui ta minult ära võetakse — kõige kaunim pea, mis jumal kunagi on loonud. Ütle «jah», Arnaldur, — ainult see üks jah, ja muud mitte midagi.»

«Jah,» ütles Arnaldur.

«Niisiis homme võivad nad su pea maha raiuda...»

Selline oli nende armastus, selline nende piin valges sügisese päikesepaistes.

Ohtul, kui pimedaks hakkas minema, läksid nad läbi oru aleviku poole. Kõrgendiku lähedal, kuhu nad olid rajanud suure ühismajandi ühes kõigi selle masinatega, läksid nad planku mööda üle jõe, seejärel üle närbunud luha. Siin olid nad kõndinud ühel kevadööl ja vaadanud kastes oma jälgi. Nende armastus oli olnud otsekui jälg kevadisel kastel.

Nüüd kõndisid nad siin taas käsikäes sügisese hämaruses, sõnatult ning saatusest rusutult, hoidudes vaatamast lossi poole, mille nad olid ehitanud.

27

Ühel sügishommikul — tumepunased tormipilved mere kohal — surus Salka Valka viimse suudluse Arnalduri huultele, vabastas ta siis oma embusest ja ütles:

«Nüüd lasen ma su köidikuist lahti.»

Seejärel tõusis ta voodist ja hakkas riietuma. Äsjaste ööde mälestus oli neil veel liiga värskena kehas, et seda sõnadega väljendada; nad ei ütelnud midagi. Arnaldur kõikus veel une ja ärkveloleku vahel, Salka Valka jätkas mõnda aega riietumist, läks siis oma kummuti juurde, tõmbas alumise sahtli lahti ja hakkas sealt midagi otsima, pooleldi riietatud ning selg Arnalduri poole pööratud.

«Laev tuleb täna; ja läheb öhtul,» ütles ta asjaliku tooniga, otsekui oleks nende vahetõttu muutunud asjaajamiseks laevakontori ja reisija vahel. «Siin on need viissada krooni, mis sul puuduvad, ja nelikümmend krooni peale selle. Rohkem mul ei ole.»

«Mis sa sellega mõtled?» küsis Arnaldur, ja ärkas nüüd lõplikult.

«... see pisku, mis sul puudub,» kordas Salka Valka, «et sa sinise mäe taga maale saaksid minna.» Ja ta naeratas

ilma igasuguse kibeduseta, justkui ei toimuks siin midagi, mis oleks kõneväärt, justkui loeks ta tuttavat luuletust.

«Oled sa hulluks läinud, Salka?» ütles Arnaldur ja ajas end küünarnukkide najal istukile. «Ma olen äraminekust juba ammu loobunud. Ma jään sinu juurde.»

«Ei, sa lähed, kallid. See on ainus õige lahendus; ja see on ainus asi, mida ma sinult palun.»

«Sinu viimaste veeringutega! Ei, sa näed isegi, säärast mõttetust ei või sa minult nõuda. See on täiesti absurdne.»

«Sa teed seda — minu pärast.»

«Sa oled arust ära.»

«Ei, Arnaldur, mu eluülesanne on sind paluda, et sa lähed — juba täna. Selleks olen ma sündinud; selleks et sa lähed, enne kui saabub talv.»

Arnaldur vaikis. Olles jälle oma riietumisega tegelema hakanud, lisas Salka Valka:

«Kui kõik arvesse võtta, koosneb õnn peamiselt ilusast ilmast, ilusamast kui siin alevikus, kaunist majast aia sees, mugavast sisustusest ja sõpradest, kes on ilusamad ja haritumad kui mina. Küllap see on tõsi, mis ma sind tihtipeale olen kuulnud ütlevat, et inimeste unistused õnnest ei saa enne teostuda, kui nende olukord paremaks muutub.»

«Salka, kunagi varem ei ole ma tundnud nii selgelt nagu viimastel päevadel ja öödel, et kui ma sinu juurest ära lähen, siis lähen ma iseenese juurest ära. Ja mis saab siis sinust? Salka, sa teed nalja!»

«Ära minu pärast muretse, Arnaldur. Minust ei ole siin üldse juttu. Minule ei ole niisuguseid ande hälli pandud, mis annaksid mulle õiguse elult seda igatsetud õnne nõuda. Mina olen ainult õnnetu juhust; ma sündisin hooletuse tõttu, nagu sa seda kord nimetasid, — selle tõttu, et mu ema ei tundnud vahendeid, mis laste saamise ära hoiavad, või et tal ei olnud raha, et enesele aborti lasta teha. Nõnda olen ma sündinud, Arnaldur. Ja nüüd sai mulle osaks, et sina olid mu juures, nagu oleksid sa minu oma, et võisin vaadelda su näoilmet ja silitada su kaunist pead, ja see on suurem õnn, kui ma iganes unistadagi oleksin osanud, see oli nagu mingi ootamatu õnn õnnetuses. Nüüd palun ma sind, et võiksin sinuga jumalaga jätta nagu kalli sõbraga, kes on suremas. Sa lähed kaunile suvemaale. Ja mina jään jälle randa uhutud mereheiteks nagu varemaltki.»

Arnaldur tahtis teda veel kord enese juurde tõmmata ja võttis tema käest kinni, kuid Salka Valka oli korraga

kiretu ning külm. Ta ei kummardunud enam Arnalduri kohale, et teda suudelda. Seetõttu puuris Arnaldur sõnatult oma näo padjasse, kuid pisaraid tal ei tulnud.

Enne pimedat läks Salka Valka teda laevale saatma. Nad istusid paadi ninas ühel ning samal sõudepingil, ja kõik vahtisid neid. Mõned sosistasid omavahel.

«Lained paistavad täna õige kõrged olevat,» tähendas Arnaldur.

«Fjordi suus on lained alati kõige järsemad,» ütles Salka.

«Öösel on Axlartindurile natuke lund tulnud,» nentis Arnaldur.

«Jah,» ütles Salka, «see on esimene lumi.»

Seejärel silmitses ta Arnalduri säärikuid, mida ta täna ise oli puhastanud, ja küsis:

«Ega sa ometi oma saapamääret unustanud sisse pakida?»

«Ei.»

«Oled sa kindel, et sa midagi maha ei unustanud? Võtsid sa selle välismaise raamatu kaasa, mille sa üleile öhtul mu ülalt teise sahtlisse panid?»

«Ei, see jäi maha. Aga pole viga. Ta ei olegi täiesti marksistlik.»

«Ah soo,» ütles Salka. «Aga sa oleksid pidanud ta ikkagi kaasa võtma, et sul tee peal midagi lugeda oleks.»

Arnaldur vaatas talle otsa, kui ta seal tema kõrval nõnda istus. Nad hakkasid juba rannasõidulaeva juurde jõudma, ja maa poole vaadates näis alevik äkki nii ebamääraseks olevat muutunud, kõssivajunuks ning tillukeseks kõrgete mägede jalamil, peaaegu ainult mõisteks. Salka Valka püüdis hoida, et tema pilk Arnalduri omaga ei kohtuks, ja vaatas üksisilmi otse ette, külm, otsusekindel ning tugev.

«Mis sul kaelas on?» küsis Arnaldur ja võttis kinni väikesest hõbeketist, mis Salka Valka kampsuni kaeluse alt tagantpoolt parajasti paistis. Ta tõmbas keti kaeluse alt ühe sõrmega välja, ja siis selgus, et selle küljes ripub väike hõbedane medaljon.

«Mis see on?» küsis ta. «Midagi uut? Varem ma ei ole sind sellega kunagi näinud.»

«See on vana medaljon,» vastas Salka. «Palju aastaid ei ole ma teda enam kandnud. Aga nüüd hakkab ma teda kandma. Sa andsid ta mulle, kui me teineteisest esimest korda lahkusime.» Ja ta naeratas.

Aurik oli kaks vilet andnud. Laeva külje all oli üsna tugev lainetus ega olnud sugugi kerge trepist kinni haarata, mis andis mõtetele õnneks teise suuna. Salka aitas Arnalduril tema pagasit pardale viia. Kõik vahtisid neid — Arnaldur oli nii noobel, eriti oma uue spordiülikonna ja säärikute tõttu, peale selle kuulus bolševik, keda tunti üle kogu maa, mees, kes oli Bogeseni võimu kukutanud; Salka Valka liiga suur, robustne, tuultest pargitud ja töömehelik, palja peaga, helepruun villane kampsun seljas, laiade puusadega, rämeda häälega. Paljud irvitasid talle järele või vahetasid omavahel tema kohta halvustavaid märkusi. Peenemate naisreisijate meelest oli otse ebaloomulik, et Arnaldur Björnsson, kes kõigest hoolimata on ikkagi haritud mees, säärase tahumatu ja jämedakoelise naisega mehkeldab.

Salka Valka viis koos Arnalduriga tema pagasi alla kajutisse. Seal olid mõned purjus mehed ees, kes paksus tubakasuitsus pudelist denaturaati rüüpasid. Need püüdsid teda näpistada ja ütlesid talle rõvedusi, kuid ta ei teinud neist väljagi. Siis kostis kolmas vile, ja kõik, kes kaasa ei tahtnud sõita, katsusid ruttu paatidesse pääseda.

Laevatrepi juures jättis Salka Valka keset rüsinat Arnalduriga jumalaga. Nad vahetasid põgusa suudluse, ja Arnaldur pani käe tema õlale ning sosistas talle midagi kõrva. Hetke vaatas Salka talle imestades ning küsivalt otsa, ja viivu näis, nagu oleks ta tahtnud tal veel kord kaelast kinni võtta, ent loobus sellest, kui nägi tema nagu ja piinatud ilmet, sedasama, mis kunagi oli paistnud tema väikese vennakese näost, kes suri, — elu piina. Võib-olla ei olnud nad teineteist kunagi nii sügavalt armastanud nagu sel hetkel. Üks silmapilk. Siis ruttas ta trepist alla, oli järgmisel hetkel paadis ja istus ahtrisse, nõnda, et tema nagu oli maa poole. Sõudjad asusid aerudele ja mõne tõmbega eemaldusid nad laevast, kuid Salka Valka tagasi ei vaadanud.

Ta läks Madalmäe poole, Neemearu osmikust mööda, kus naised jooksid ärevalt ringi, sest just täna öhtul pidi Hákonil ja tema naisel üheksas laps sündima. Väravas seisid kadett Gudmundur Jónsson ja vaatas ilma; neiu lähene-misel võttis ta mütsi peast.

«Tere,» ütles Salka.

«Mis neil nüüd viga, kel hea kampsun,» tähendas Gudmundur Jónsson.

«Seda küll,» möönis Salka oma kampsuniga möödudes.

«Nende jaoks, kes sünnivad, on ilm natuke külm,» ütles kadett Gudmundur Jónsson, kuid Salka Valka ei vastanud, sest ta oli juba paar sammu eemale jõudnud.

Oli peaaegu kottpimedaks läinud, lõõtsus vinge tuul ja oli hakanud rahet sadama. Näis, et tuleb torm. Salka Valka istus Merekoja õuemaal lähedal järsu kaljumüüri ääres ühele lamedale rahnule ja vaatas natuke aega otsekui halvatuna, kuidas rahe rabises kivisel rannal. Rannasõidulaev libises fjordist välja ja kaugenedes jäi kiiresti üha isikupäratumaks; ta oli muutunud otsekui pelgaks mõisteks, nii et Salka Valka vaevalt enam isegi uskus, et ta ennest selle pardal oli viibinud. Siis võttis ta medaljoni kaelast ja avas selle. See lapse pilt ei olnudki enam pilt, oli peaaegu kustunud, oli õigupoolest veel ainult mälestus pildist, muutlikkuse sümbol, ja ometi: Salka Valkal ei olnud mitte midagi muud. Tal ei olnud enam midagi muud kui see pilt, mis enam pilt ei olnudki, — ja need sõnad, mis talle kõrva olid sosistatud:

«Ma hüüan sind, kui suren.»

Nii vaene oli ta, nii üksik oli ta jäänud.

See oli kevadel, kui õuemaal tärkas rohi, või oli see mullu, või oli see vahest kunagi ammu, et lapsed siin tantsisid ja laulsid.

Linnuke rannal,
ta on su velleke,
ei saa ma sinuga tantsida,
ei saa ma sinuga tantsida,
välke tõmpjalg...

Kas polnud kummaline, et lapsed ühtki korralikku viisi ei osanud, mis selle lauluga oleks sobinud?

Ja nüüd on tiir läinud, rand nii kurb ning mahajäetud, nagu ei oleks tema hurmavaid lendlemisi kunagi olnudki. Ka hahk on ära, see kuumavereline pehmete sulgedega lind, kes endale nii kunstipärase pesa ehitab. Uu. Uu. Uu. Vaata ette. Vaata ette. Ta on kadunud. Alles on jäänud vaid mõned laiade tiibadega karmid kajakad, kes õhus hõljuvad, talve linnud, needsamad, kes kevadel oma munad paljale kaljule munesid.

«SALKA VALKA» TEKKELOOST¹

1927. aastal ilmunud romaan «Suur Kašmiiri kangur», suurel määral autobiograafiline ja omaenese minaga tegelev teos, kujunes otsekui kokkuvõtteks Laxnessi noorpõlve rännu- ja õpiaastate kohta Esimese maailmasõja järgses Euroopas. Kirjanik seisis teelahkmel, temas oli toimumas murrang, milles olulist osa etendas ka mitmekuine matk mööda Islandit 1926. aasta teisel poolel, mille kestel ta otsekui uuesti avastas Islandi. Et Laxness enese oli leidnud ning ühtlasi kunstiküpsaks kirjanikuks kujunenud, millisena tunneme teda tema hilisemast loomingust, seda tunnistab samal matkal kirjutatud «Lugu heeringast», tema esimene islandi rahvaelu ainejutustus, mida võib pidada «Salka Valka», eriti selle esimese osa — «Õige viinapuu» — algeoks: sama miljö, sama käsitusviis, sama robustne stiil. (Huvitava asjaoluna võiks märkida, et ajakiri, millele autor selle islandi uuema kirjanduse pärli esitas, ei pidanud teda avaldamise vääriliseks ja «Lugu heeringast» ilmus alles nelja aasta pärast Kopenhaageni ajalehes «Berlingske Tidende» — taani keeles!)

Juba ammu oli Laxnessil tahtmine olnud Ameerikasse sõita — 1927. aasta mais asuski ta suurte kavatsuste ja lootustega teele. Algul peatus ta mõne kuu Kanada islandi asundustes, kus tõsielu ainetel kirjutas oma järgmise meisterliku novelli «Uus-Island», ja siirdus siis Los Angelesi, kus tutvus hoolega Hollywoodi stuudiodega, uuris põhjalikult filmitehnikat ja kirjutas isegi ingliskeelse artikli «Kino ja loov kunst». Tema eesmärk oli suureks filmistse- naristikks saada. Kõigepealt dramatiseeris ta oma varajase taani- keelse jutustuse «Poeet ja Zeus» (stenaariumi pealkiri «Kari Karan») ja kirjutas siis filmistsenaariumi «Salka Valka». Mitme- sugustel põhjustel ei tulnud aga filmimisest midagi välja ja need seitse masinal kirjutatud ingliskeelset lehekülge said hiljem alu- seks romaanile kaluritüdruk Salka Valkast (muide, romaan «Salka Valka» ekraniseeriti 1954. aastal). Samal perioodil tõlkis Laxness «Suure Kašmiiri kangru» inglise keelde. Kuigi Upton Sinclair lubas eessõna kirjutada ja kirjastaja muretseda, jäi raamat siiski ilmunuta ega ole seni üheski võõrkeeles välja antud.

Suured lootused, mis Laxness Ameerikale oli pannud, täide ei

¹ Käesoleva ülevaate koostamisel on kasutatud peamiselt Peter Hallbergi rootsikeelset monograafiat «Lauliku koda», Stockholm 1956.

läinud, ja sügavasti pettunud, kuid ühtlasi lõplikult muutunud ning väljakujunenud maailmavaatega, millest selget tunnistust annab tema Ameerikas kirjutatud artiklite kogu «Rahva raamat» (1929), pöördus ta koju tagasi. Ilmselt oli ta juba 1927. aasta sügisel oma katolitsismiharrastustele jäädavalt selja pööranud ja sotsialistliku maailmavaate omaks võtnud.

Islandis hakkas Laxness kirjutama romaani Salka Valkast. «Ma hakkasin seda kirjutama, kui olin oma Ameerika-reisilt tagasi jõudnud, aga olles hulga tööd ära teinud, leidsin käsikirjast alatasta puudusi ja rebisin ta puruks. Möödunud suvel viibisin ida- ja läänerrannikul. Seal õnnestus mul ainesse sisse elada.» (Intervjuust märtsis 1931.) «Õige viinapuu» ilmus 1931. aasta märtsis, «Linnuke rannal» alapealkirjaga «poliitiline armastusromaan» järgmise aasta aprillis, mõlemad Kultuurkapitali kirjastusel. Alles teises trükkis 1951. aastal ilmusid nad koos ühise pealkirja all «Salka Valka». Autori enese teatel toimub esimese osa tegevus aastail 1910–1914, teise osa tegevus 10 kuni 12 aastat hiljem, s. o. kahekümnendate aastate keskpaiku.

Samuti nagu «Iseseisvates inimestes» ja Laxnessi teistes teostes, on ka «Salka Valka» rohkesti tõsielust võetud fakte, nagu võib näha tolleaegset islandi ajakirjandust sirvides. Elu ise pakkus kirjanikule ainet, mis rikkalikult sisaldas koomilist, satiirilist elementi ja otse nõudis burleskses stiilis käsitlemist. Sageli vaid väheste ümbertöötamise varal on need tõsielufaktid romaani sündmustikuga nii osavasti ühte sulatatud, et moodustavad ühise kunstilise terviku, kust midagi ei saa ära võtta, ilma et tervik selle all kannataks.

Eriti huvitav on selles mõttes Kristófer Torfdali kuju, milles on väga leidlikult kokku liidetud kaks tuntud islandi poliitikameest: kohtu- ja haridusminister, talurahvapartei väljapaistev tegelane Jónas Jónsson, ja Ólafur Fridriksson, kes aastail 1919–1922 oli sotsiaaldemokraatide peahäälekandja «Rahvaleht» toimetaja. 1921. aastal tõi viimane välismaalt kaasa 14-aastase orvuks jäänud poisikese, ühe vene päritoluga ametiühingutegelase poja, keda ta tahtis lapsendada. Arstlikul läbivaatusel aga selgus, et poiss põeb nakkavat silmahaigust trahhoomi, mis seni oli Islandis tundmatu. Seetõttu tegid ametivõimud korralduse, et poiss peab maalt lahkuma. Fridriksson keeldus teda ära saatmast, kirjutas oma lehes, et tegemist on poliitilise tagakiusamisega, ja hakkas koos oma pooldajatega ametivõimudele koguni jõuga vastu. Minigite pullide ega muude loomadega Ólafur Fridriksson — romaani Kristófer Torfdal — muidugi ei tegelnud: kogu see loomade jutt tuli lihtsalt sellest, et rahvas oma fantaasiakülluses samastas talle võõra ning arusaamatu sõna *bolsi* (islandikeelne lühend sõnast «bolševik») tuttava sõnaga *boli* (= pull). Need asjaolud kasutas Laxness oma romaanis ära, seejuures veelgi suurendades nende grotesksust.

M. S.

SELGITAVAD MÄRKUSI

- Lk. 12. Praost — lugupidamise märgiks tituleeritakse elatanud pastoreid Islandis praostideks, isegi kui nad seda tegelikult ei ole.
- Lk. 43. Tremor pubertatis (*ladina k.*) — puberteediae värinad.
- Lk. 44. Ulcus uteri (*ladina k.*) — kõhukasvaja.
- Lk. 46. «...viibib suurel 1851. aasta rahvakoosolekul.» 1851. aastal laskis Taani valitsus Reikjavíkis kokku kutsuda suure rahvakoosoleku, millele esitati heakskiitmiseks seaduseelnõu Islandi seisundi kohta Taani kuningriigis. Eesotsas Jón Sigurdssoniga lükkas aga rahvakoosolek selle seaduseelnõu tagasi, sest see oleks tähendanud Islandi täielikku ühendamist Taaniga. Uus põhiseadus, mille järgi Island sai laialdase omavalitsuse, hakkas kehtima 1. veebruarist 1904. 1. detsembril 1918 sai Island iseseisvaks kuningriigiks personaalunioonis Taaniga. 17. juunil 1944 lõi Island Taanist täielikult lahku ja kuulutati ühtlasi uuesti vabariigiks.
- Lk. 48. Riima — pikk eepiline luuletus, lugulaul, milles kirjeldatakse mõne saagakangelase tegusid.
- Lk. 51. «...teises Islandi veerandikus...» Looduslike tingimuste tõttu on Islandi märgine sisemaa suurelt osalt asustamata ja elatakse põhiliselt ainult rannikul, mis ilmakaarte järgi jagatakse nelja ossa, neljaks veerandikuks: põhjarannik ehk Põhja-Island jne.
- Lk. 64. Hallgrímur Pétursson (*l. hadlariimör pjeedörson*; 1614–1674) — tuntud islandi luuletaja ja kirikulaulude looja.
Jón Sigurdsson (1811–1879) — keeleteadlane ja poliitikamees, väljapaistvamaid Islandi iseseisvuse eest võitlejaid.
- Lk. 71. Argonaut Sindbad — ühe «Tuhat ühe öö» muinasjutu tegelane, kelle seitse merereisi on täis imeväärseid juhtumusi.
- Lk. 96. Piiskop Jón Vídalín elas aastail 1666–1720.
- Lk. 124. Taani riietus — tavaline moodne euroopalik riietus vastandina islandi rahvariietusele.
- Lk. 166. Sturlúngide saaga, mis käsitleb Islandi ajalugu XII–XIII sajandil, koostas islandi ajaloolane ja viimaseid tähtsamaid muistseid skalde Sturla Thórdarson (1214–1284).

- Lk. 171. Kiilhaalama — laeva kiilu alt läbi tõmbama.
 Lk. 226. Skiir — islandi rahvustoit, mida valmistatakse kurnatud laap-piimast.
 Lk. 234. Krishnamurti — india brahmaan (sünd. 1897), kes kuulutati tuntud inglise teosoofi Annie Besanti (sünd. 1847) poolt 1910. aastal nii taastunud Kristuse kui ka budistide oodatud messiasse kehastuseks.
 Lk. 245. Duffel — paks kalevitaoline läikiva pinnaga riie.
 Lk. 246. «...nagu omal ajal Islandi kõige kuulsam kuningas Jörundur, niinimetatud suviste kuumade päevade kuningas». Autor mõtleb taani juhustetsijat, kes 1809. aastal kuulutas enese Islandi kuningaks; tema valitsemisaeg kestis kõigest kaks kuud.
 Lk. 253. «...ühe nimi on Tut, teise nimi Aamen...» Tegelikult on siin jutt Egiptuse vaaraost Tutanchamonist, kes valitses 1350-ndail aastail e. m. a. ja kelle haud täiesti puutumatuna avastati 1922. aastal.
 Lk. 255. Harun al-Rašid — Bagdadi kaliif aastail 786–809, rahvamuistendite ja «Tuhast ühe öö» muinasjuttude järgi valitseja ideaal.
 Lk. 258. «Skirnir» — üks vanimaid islandi kirjanduslikke ajakirju, ilmub veel praegugi.
 Lk. 262. «Türklaste röövkäigud» — raamat, mis käsitleb türki mereröövlite röövkäiku Islandisse 1627. aastal; türklased viisid kaasa ka umbes 500 islandlast ja müüsid need orjusse.
 Draapa — muinasislandi luuletus, milles ülistatakse mõnda ülikut või mälestatakse surnut.
 Lk. 270. Thingvellir — maakoht Reikjaviki lähedal, kus aastail 930–1798 käis koos Islandi parlament, alting.
 Lk. 285. Laevapund — muistne Skandinaavias tarvitusel olnud kaaluühik, umbes 160 kg.
 Lk. 300. Egill Skallagrimssoni saaga — islandi saaga, mis kirjeldab aastail 904–990 elanud skaldi Egill Skallagrimssoni seiklus- ja võitlusrikast elu.
 Lk. 305. Beersek — võitlushoos raevu sattunud muinasskandinaavia sõjamees.
 Lk. 366. Piiskop Jón Arason — Islandi viimane katoliku piiskop (katoliku usk valitses Islandis aastail 1056–1550), väljapaistev kultuuritegelane, tuntud ka luuletajana. Pidas visa võitlust Taani ülemvõimu ja reformatsiooni vastu, kuulutati lindpriiks; pärast tabamist raiuti tal ja tema kahel pojale pea maha. Oma võitluse ja saatuse tõttu on ta kujunenud teataval määral Islandi sõltumatuse märtri.

H. S.

NIMEDE LIGIKAUDNE HÄÄLDAMINE

Akureyri — aagöreiri
 Angantýr — aungantiir
 Arnaldur — arnaldör
 Axlartindur — ahslartindör

Björn — bjödn
 Björnsson — bjödnsson
 Brján — brjaun

Egill — ejidl
 Eyólfur — ejoulvör

Gudda — gödda
 Gudmundur — gvöödmöndör
 Guðrún — gvöðrun
 Guðvör — gvöðvör
 Gufa — gööva
 Guja — gööja

Hafnarfjörður — habnar-fjördör

Hákon — haukon
 Halldórsson — haldoursson
 Hárek — haurek
 Heljarlód — heljarloud
 Hólmfastur — houlmfastör
 Hróbjartur — hroubjardör

Illuga — idlööga
 Ingólfur — ingoulvör

Jóhann — jouhann
 Jón — joun
 Jónsdóttir — joundsdouhtir

Jónsson — jounsson

Kristófer — kristouver

Likafrón — liikafroun
 Lydsson — lidsson

Máangi — maungi

Ormur — ormör
 Öseyri — ouseiri

Pál — paul
 Pálsson — paulsson

Síðu-Halsson — siidö-halsson
 Sigurdur — siigördör
 Sigurkarlsdóttir — siigör-kadlsdouhtir

Silisfjörður — siilisfjördör
 Skallagrimsson — skadlag-riimsson

Steinþór — steinhour
 Steinunn — steinön
 Sveinn — sveidn

Thórdís — thourdis
 Torfdal — torvdal
 Týri — tiiri

Ulfur — ulvör

Valgerdur — vaalgjerdör

Örlygsson — örligsson

Trükitehnilistel põhjustel on nimesdes Steinþór, Valgerdur jne. erilised islandi tähed p (hääldatakse nagu *th* inglise sõnas *thing*) ja ö (hääldatakse nagu *the* inglise sõnas *the*) asendatud vastavalt *th*-ga ja *d*-ga.

H. S.

SISUKORD

ESIMENE OSA. *Õige viinapuu.*

Esimene raamat. *Armastus* 9

Teine raamat. *Surm* 105

TEINE OSA. *Linnuke rannal.*

Kolmas raamat. *Teine maailm* 209

Neljas raamat. *Elu teelahkmel* 333

«Salka Valka» tekkeloost 433

Selgitavaid märkusi 435

Nimede ligikaudne hääldamine 437

Хальдор Кильян Лакснесс
САЛКА ВАЛКА

На эстонском языке
Оформление и иллюстрации А. Кээрнда
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja A. Ravel
Kunstiline toimetaja R. Tungla
Tehniline toimetaja T. Liivand
Korrektor L. Kuk

Ladumisele antud 12. IX 1963. Trükkimisele
antud 2. XI 1963. Paber 54:84, 1/16. Trüki-
poognaid 27,5. Tingtrükipoognaid 22,55. Arves-
tuspoognaid 25,06. Trükiarv 30 000. Tellimise
nr. 2921. Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk
tänav 40/42.

Hind rubl. 1.39